

Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům

KOMPAS

Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům

Patricia Brander	Bárbara Oliveira
Rui Gomes	Jana Ondráčková
Ellie Keen	Alessio Surian
Marie-Laure Lemineur	Olena Suslova

Tento překlad publikace *Kompas. Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům* byl vydán se souhlasem a s finanční podporou Rady Evropy.

Culture 2000

Vydání této publikace podpořil program Evropské unie – Culture 2000.

Z anglického originálu *COMPASS, A manual on human rights education with young people*, vydaného Radou Evropy roku 2003 ve druhém vydání, přeložili Eva a Martin Potužníkoví.

Odborná spolupráce: Jana Tikalová

Lektorovala: Karolína R. Naimji

Jazyková redakce: Blanka Svadbová

Koordinátor českého vydání: Josef Boček

Ilustrace: Pancho

Grafická úprava originálu: Art Factory

Grafická úprava českého vydání a sazba: Libor Batrla

Pro Národní institut dětí a mládeže, Českou národní agenturu MLÁDEŽ vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, 130 00 Praha 3, argo@argo.cz, www.argo.cz, roku 2006 jako svou 932. publikaci.

Vytiskla tiskárna Protisk.

Vydání první.

ISBN 80-7203-827-3 (Argo)

© Council of Europe 2002, on the English version “Compass – A manual on human rights education with young people”, ISBN 92-871-4880-5

© Národní institut dětí a mládeže MŠMT, Česká národní agentura MLÁDEŽ 2006

Translation © Eva a Martin Potužníkoví

Illustrations © Pancho, 2002

Prologue © Václav Havel, 2006

Photos: strana 132 © MTI (Nelson Mandela)

strana 132 © David King Collection (Jevgenia Ginzburg)

strana 133 © MTI (Martin Luther King)

strana 133 © MTI (Máhatmá Gándhí)

strana 134 © Gamma Press (Daw Aung San Suu Kyi)

strana 134 © Tibet Information Network (Ngawang Sangdrol)

Za obsah tohoto manuálu jsou plně zodpovědní autoři a nemusí nutně odrážet stanovisko Rady Evropy ani České národní agentury Mládež.

Reprodukování materiálů z publikace je přípustné pouze pro nekomerční vzdělávací účely a za podmínky, že bude přesně citován zdroj.

Výhradním vlastníkem autorských práv na otištěné kreslené vtipy je Pancho. O svolení k jejich reprodukování je třeba žádat přímo autora kromě případů jejich použití v bezprostřední spojitosti s aktivitami z tohoto manuálu.

Informace o dalších jazykových mutacích Kompasu včetně plnotextových verzí v angličtině, francouzštině, ruštině a arabštině jsou na stránkách: <http://www.coe.int/compass>.

Obsah

Poděkování	8
Předmluva	9
Předmluva k českému vydání	10
Úvod	11
Část 1 – Výchova k lidským právům a Kompas: Stručný průvodce pro uživatele	15
Výchova k lidským právům	17
Co je to výchova k lidským právům?	17
Výsledky výchovy k lidským právům	18
Znalosti, dovednosti a postoje	19
Široké pojetí	20
Výchova k lidským právům s mladými lidmi	20
Formální a neformální vzdělávací prostředí	21
Výchova k lidským právům jako východisko pro jednání	22
Mezinárodní podpora výchovy k lidským právům	22
Výchova k lidským právům a jiné oblasti výchovy	25
Svět lidských práv	25
Co to jsou „problémy lidských práv“?	25
Téma obsažené v tomto manuálu	26
Výchova k občanství	27
Osobnostní a sociální výchova	27
Globální výchova	28
Interkulturní výchova	28
Rozvojová výchova	29
Ekologická výchova	30
Výchova k míru	30
Právní výchova	30
Používání Kompasu napříč Evropou	31
Co je to Evropa a kde leží?	31
Kniha pro Evropu?	32
Evropský sen	33
Práce s mládeží a zapojení mladých lidí	34
Úmluva o právech dítěte	34
Vytváření manuálu	35
Používání manuálu v různých kulturách a v různých jazycích	36
Jak používat Kompas	38
Jak s manuálem pracovat	38
Vzdělávací přístupy	39
Časté dotazy týkající se výchovy k lidským právům	44
Typy pro uživatele	45
Typy pro vedení aktivit	48
Skupinová práce	48
Techniky skupinové práce	48
Obecné typy pro vedení aktivit	52
Když věci nejdou podle vašeho očekávání	53
Překonávání konfliktu ve skupině	55
Metody a techniky podpory efektivního skupinového učení	55
Metody a techniky rozvoje diskusních dovedností	58
Metody a techniky rozvoje dovedností kolektivního rozhodování	59
Aktivity vhodné pro hodnocení	62
Část 2 – 49 praktických aktivit a metod pro výchovu k lidským právům	67
Přehled aktivit	68
Slovníček globalizace	69
Hra o dvou městech	71

Dostupnost léků	80
Zahraj to	86
Každý jsme jiný – všichni rovnoprávní	88
Ashikův příběh	91
Dejte si pozor, sledujeme vás!	95
Mohu vstoupit?	98
Dětská práva	103
Různé platy	107
Máme na výběr?	111
Domácí záležitosti	114
Hra na kreslení slov	120
Vzdělání pro všechny?	122
Získávání hlasů	127
Bojovníci za lidská práva	130
Titulní strana	135
Zahrada přes noc	139
Hrdinky a hrdinové	142
Horoskop chudoby	145
Jen minutku	150
Nechte zaznít každý hlas	153
Pojďme si promluvit o sexu	156
Život v dokonalém světě	160
Makahové a lov velryb	166
Vzájemné vazby	173
Rodinný rozpočet	177
Naše možné budoucnosti	182
Cesta do Země rovnosti	185
Hry s obrázky	188
1. Co vidíš?	188
2. Co vidíš v Panchových kresbách?	191
3. Část obrázku	192
4. Popisky k obrázkům	192
5. Bublíny	193
Dáme si partičku	194
Elektrárna	198
Reagujeme na rasismus	201
Bingo lidských práv	206
Dívej se na to, co dovedu	209
Sport pro všechny	214
Krok vpřed	217
Vliv internetu	222
Jazyková bariéra	228
Rvačka o bohatství a moc	231
Předivo života	235
Volit, či nevolit?	238
Jednání s odbory	244
Násilí v mém životě	248
Až přijde zítřek	250
Kde stojíš?	254
Kdo jsme já?	257
Práce a děti	260
Kalendář lidských práv	263
Část 3 – Aktivní podpora lidských práv	267
Aktivní podpora lidských práv	269
Potřeba aktivismu	269
Jednoduché formy aktivismu	270
Plánování akce	276

Část 4 – Doplnující informace o lidských právech	281
Lidská práva a jejich ochrana	283
Co jsou lidská práva?	283
Stručná historie lidských práv	285
Lidská práva ve světě	287
Jak se můžeme svých práv domoci?	288
Rozporuplnost a zneužívání lidských práv	289
Další hádanky	290
Vývoj lidských práv	291
Jaká máme práva?	291
Právní ochrana lidských práv	296
Klíčové mezinárodní dokumenty	297
Vymahatelnost lidských práv	300
Stačí to?	304
Aktivismus a role nevládních organizací	305
Příklady úspěšného aktivismu	307
Otázky a odpovědi	310
Záludné otázky	312
Část 5 – Doplnující informace o obecných tématech	315
Děti	317
Občanství	322
Demokracie	326
Diskriminace a xenofobie	331
Vzdělání	345
Životní prostředí	350
Rovnost mužů a žen	354
Globalizace	358
Zdraví	362
Bezpečnost	367
Média	372
Mír a násilí	376
Chudoba	382
Sociální práva	386
Sport	391
Poznámky	396
Přílohy – Mezinárodní právní nástroje na ochranu lidských práv a dotazník	399
Ratifikace hlavních mezinárodních nástrojů na ochranu lidských práv	401
Všeobecná deklarace lidských práv (stručný obsah)	402
Všeobecná deklarace lidských práv	403
Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (stručný obsah)	405
Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (stručný obsah)	405
Úmluva o právech dítěte (stručný obsah)	406
Evropská úmluva o lidských právech (stručný obsah)	407
Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolu číslo 11	408
Dodatkové protokoly k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod	414
Evropská sociální charta (stručný obsah)	418
Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin (stručný obsah)	419
Evropská charta regionálních či menšinových jazyků (stručný obsah)	420
Dotazník	421

Poděkování

Slova díků a uznání si zasluhují:

- členové poradní skupiny za zodpovědnost, velkorysost a podporu poskytnutou autorskému týmu;
- Sunduss al-Hassani, Henrike Eisfeld, Dariusz Grzemny, Dilwar Hussain, Mónika Má dai, Ivan Ivanov, Yael Ohana, Tavs Qvist, Györgyi Tóth a Arjos Vendrig za komentování a připomínkování textu;
- Jeroen Schokkenbroek z Generálního ředitelství Rady Evropy pro lidská práva za pečlivé čtení a užitečné připomínky;
- Nadia Banno Gomes, Teresa Cunha, Laura De Witte, Deepak G. Naik, Eugen Gherga, Erzsébet Kovács, Anna Rogowska, Nana Saginashvili a mnozí další za trefné postřehy a užitečné připomínky;
- Divize lidských práv, míru, demokracie a tolerance UNESCO za motivaci a užitečné rady;
- mládežnické organizace, národní rady mládeže, Nadace pro lidská a humanitární práva (Libanon), Nadace Charlese Malika a mnoho dalších organizací za poskytnutí informačních materiálů;
- uživatelé a čtenáři první verze textu na internetu – včetně těch, kteří pochybovali o smyslu tohoto manuálu;
- lidé z globálního seznamu pro výchovu k lidským právům za komentáře a návrhy názvu;
- skupina pro dohled nad Programem výchovy mládeže k lidským právům za podporu a náměty;
- všichni, kteří – někdy nedobrovolně – přispěli k utváření obsahu;
- Michael Hughes z Britské rady v Budapešti za to, že byl víc než jen korektorem;
- Mezinárodní unie železnic a zejména společnost Inter Rail za finanční podporu v rámci Fondu soudržnosti pro mobilitu mládeže.

Omlouváme se všem, které jsme zde nezmínili, a litujeme, že jsme nemohli zohlednit veškeré připomínky a materiály.

Stalo se již téměř otřepanou frází hovořit o světě jako o globální vesnici. Globalizace je obvykle spojována s nárůstem možností i rizik pro obchod, spolupráci a komunikaci. Skutečnou výzvou globalizace je však vytvoření všeobecného vědomí, které za nejdůležitější společné hodnoty považuje lidská práva, pluralitní demokracii a rovnost všech lidí.

Založení Rady Evropy a Evropské úmluvy o lidských právech bylo odpovědí na jednu z nejhorších forem války a barbarství, jaké kdy lidstvo zažilo. Úmluva a další dokumenty, které po ní následovaly – proti mučení, za sociální práva atd. – poskytly inspiraci a podporu jednotlivcům i nevládním organizacím bojujícím proti nespravedlnosti, útlaču a diskriminaci. Mnohého již bylo dosaženo, ale stále před námi zůstává řada úkolů. Příliš mnoho práv příliš mnoha obyvatel Evropy je dosud porušováno, přehlíženo nebo potlačováno.

Úmluvy o lidských právech považujeme za úspěch, o nějž se dělíme s dalšími Evropany. Orientují nás v časech nejistoty a změn. Nejvyšší povinností každého evropského státu by mělo být lidská práva chránit a vážit si jich.

Právní texty však k obraně lidských práv nestačí. Musí je chránit každý z nás, mladé lidi nevyjímaje. Tento manuál dává mladým lidem příležitost naučit se rozumět problematice lidských práv a dokázat se za ně postavit. Pracovníkům s mládeží, učitelům, vychovatelům, profesionálům i dobrovolníkům poskytuje konkrétní náměty, jak mladé lidi motivovat, nadchnout a zapojit do praktických aktivit na ochranu lidských práv v jejich bezprostředním okolí.

Tento manuál nenabízí žádná řešení, neboť neexistují hotová řešení problémů, jako je chudoba, diskriminace, násilí nebo nesnášenlivost. Neobsahuje ani odpovědi na všechny otázky o lidských právech. Jediné, co poskytuje všem, kteří se odvážně vrhají do výchovy k lidským právům, je příležitost prozkoumat toto téma způsobem, který je kreativní, zapojuje mladé lidi a vlastně je sám o sobě výchovou k lidským právům.

Stejně jako kompas ukazuje tento manuál různé cesty a směry bludištěm lidských práv. Obdobně jako kompas jej může využít kdekoliv v Evropě každý, kdo se zajímá o lidská práva, demokracii nebo občanství.

Pokud je pravda, že jsme do jednadvacátého století vstoupili ohnivou branou, pak je potěšující, že tolik mladých lidí, mládežnických organizací, učitelů a dalších pedagogů je připraveno vzít na sebe úkol vychovávat k lidským právům a jejich prostřednictvím.

Tento manuál je poklonou a příspěvkem k jejich práci.

Walter Schwimmer,
generální tajemník Rady Evropy

Domnívám se, že člověk nepatří svému státu nebo své říši. Domnívám se, že jsme všichni jako členové lidského rodu jedním velkým společenstvím. Tím spíš dnes, kdy vstupujeme do éry jediné globální civilizace. Domnívám se, že nikomu z nás nemůže být lhostejno, co se děje s někým jiným, byť na místě vzdáleném. Nemůžeme tolerovat stát, byť to byl stát sebemocnější, utlačování člověka, potlačování jeho svobod, jeho práv. Existuje totiž vyšší hodnota, než je stát, a touto hodnotou je právě člověk. Stát, jak známo, má sloužit člověku, nikoli naopak. Pokud člověk slouží svému státu, pak by mu měl sloužit jenom v té míře, v jaké to je nutnou součástí dobré služby státu všem jeho občanům. Lidská práva jsou nad právy států. Lidské svobody jsou vyšší hodnotou než suverenita státu. Mezinárodní právo chránící jedinečnou lidskou bytost by mělo být nadřazeno mezinárodnímu právu chránícímu stát.

O to více mne znepokojuje, že v České republice v poslední době občas zaznívají hlasy považující boj za lidská práva za jakýsi přežitek minulosti a tzv. „humanrightismus“ je podle nich jakýsi druh lidského podivínství. Představuji si, jak by na takové hlasy reagovali kubánští, běloruští, barmští či čínští opoziční představitelé, s nimiž jsem se setkával jak během svého prezidentského období, tak po něm. Zřejmě by měli trpký pocit, zda tady náhodou bezděky nezaznívá echo hlasu jejich vlastních vrchností, jejich Lukašenků či Castrů.

A proto vítám a podporuji iniciativu Rady Evropy, která stojí za tímto „slabikářem“ lidských práv určeným především mladým lidem, kteří na rozdíl od předcházejících generací nezažili, jaké to je, když jsou jejich lidská práva přehlížena a zpochybňována. Dodržování lidských práv totiž není samozřejmostí ani v České republice, ani jinde ve světě.

Václav Havel

Úvod

Držíte v rukou Kompas, manuál pro výchovu mladých lidí k lidským právům.

Doufáme, že vám poskytne náměty, inspiraci a motivaci na výpravě do oblasti výchovy k lidským právům. Kompas vznikl v rámci Programu výchovy mládeže k lidským právům probíhajícího pod patronací Ředitelství Rady Evropy pro mládež a sport, který byl zahájen v roce 2000 u příležitosti 50. výročí Evropské úmluvy o lidských právech. Cílem programu je postavit lidská práva do centra práce s mládeží, a tím přispět k tomu, aby se výchova k lidským právům stala součástí hlavního proudu ve výchově.

Výchova k lidským právům, tj. *vzdělávací programy a aktivity zaměřující se na podporu rovnosti v lidské důstojnosti*, má nevyčíslitelnou hodnotu pro rozvoj evropské dimenze občanství. Ve spojení s dalšími programy Ředitelství Rady Evropy pro mládež a sport – zaměřenými na interkulturní vzdělávání, podporu politické účasti, posilování postavení menšin a mladých lidí pocházejících z menšinového prostředí – má výchova k lidským právům potenciál stát se katalyzátorem aktivního jednání a zdrojem součinnosti. Ti, kdo pracují s mládeží v rámci neformálního vzdělávání, by měli dokázat posoudit vývoj, praktické uplatňování a současné výzvy lidských práv s ohledem na jejich univerzálnost, nedělitelnost a vzájemnou provázanost. Také by měli být schopni zvážit význam lidských práv pro mladé lidi.

Ředitelství pro mládež a sport se, zejména prostřednictvím Evropských center mládeže a Evropské nadace mládeže, stalo nespornou autoritou v oblasti vývoje vzdělávacích přístupů a materiálů vhodných pro formální i neformální vzdělávání i pro různá kulturní prostředí. Jeho práce s lidmi, kteří získané zkušenosti předávají dál, projekty jako kampaň mládeže „Respekt pro každého – život pro všechny“ (All different – all equal) nebo dlouhodobé vzdělávací programy, to vše přispělo k vývoji projektů působících především na místní úrovni a zároveň zcela zasazených do evropského kontextu.

Události z poslední doby, k nimž došlo v Evropě i na jiných místech světa, ohrožují základy kultury míru a lidských práv. Zřetelně ukazují, že výchova k lidským právům naléhavě vyžaduje jasnější, otevřenější a vědomější přístup.

V této souvislosti je cílem Programu výchovy mládeže k lidským právům:

- začlenit výchovu k lidským právům do hlavního proudu praktické práce s mládeží;
- ocenit význam neformálních vzdělávacích přístupů a dále je rozvinout, neboť představují vhodnou formu výchovy mladých lidí k lidským právům;
- ukázat, že mladí lidé a mládežnické organizace jsou hlavním zdrojem výchovy k lidským právům a občanské společnosti v evropských zemích;
- podpořit široké pojetí výchovy k lidským právům při současném respektování různorodosti sociokulturních podmínek a situací, v nichž se pohybují mladí lidé z celé Evropy;
- vytvořit nové sítě spolupracovníků a navázat spolupráci s partnery v oblasti neformálního i formálního vzdělávání;
- dosáhnout maximálního „multiplikačního efektu“ (oslovit co největší počet lidí) tím, že se do programu zapojí odborníci z praxe i další partneři působící na národní a místní úrovni;
- poskytnout lidem z praxe v celé Evropě nové vzdělávací pomůcky a sítě pro aktivity s mladými lidmi zaměřené na výchovu k lidským právům;
- využít zkušenosti z interkulturního a neformálního vzdělávání, z politické účasti mladých lidí a z výzkumu;
- zohlednit nové postupy ve vzdělávání i v médiích.

Kompas pro všechny, kteří působí v oblasti výchovy k lidským právům

Kompas je nejdůležitější součástí Programu výchovy mládeže k lidským právům, který kromě toho podporuje i místní pilotní projekty, národní a regionální školicí kurzy a konkrétní aktivity soustředěné na prevenci různých druhů násilí. Hlavním cílem této publikace nebylo vytvořit „jiný“ manuál ani se pokoušet o nová pojetí výchovy k lidským právům. Namísto toho jsme chtěli všem pedagogům, vedoucím skupin mládeže, učitelům, dobrovolníkům a školitelům pracujícím s mladými lidmi výchovu k lidským právům zpřístupnit tak, aby ji mohli snadno využít ve své práci. Tento manuál je skromnou (a přesto ctižádostivou) odpovědí na otázku, kterou si kladou mnozí aktivisté i pedagogové: „JAK máme vychovávat k lidským právům?“

Ze zkušeností získaných v rámci evropské kampaně mládeže proti rasismu a intoleranci „Respekt pro každého – život pro všechny“ (All different – all equal) z roku 1995¹ vyplynulo, že úspěch evropských vzdělávacích projektů závisí na:

- poskytnutí vhodných a dostupných vzdělávacích metod a pomůcek, jako byl například manuál „Respekt pro každého – život pro všechny“;
- dostupnosti těchto materiálů v národních jazycích;
- existenci školitelů a instruktorů, kteří mohou školit další lidi na národní, regionální a místní úrovni.

Kompas splňuje všechny tyto požadavky. Radou Evropy byl vydán v angličtině, francouzštině a ruštině, překlady do dalších jazyků a změny přizpůsobující text jiným kontextům jsou vítány. Školicí kurzy pořádané na národní a regionální úrovni

by měly školitele a pedagogy seznámit s manuálem a zajistit, aby se dostal do škol, sdružení a skupin mládeže. Kompas má smysl pouze jako praktická příručka podněcující mladé lidi k aktivitě.

Otevřený tvůrčí proces

Tvorba Kompasu se ukázala být náročným úkolem. Má široké tematické rozpětí – výchova k lidským právům se dotýká doslova všech aspektů dnešního života – a je určen pro použití ve velice různorodých geografických a kulturních kontextech. Potenciální uživatelé pracují v různých prostředích, značné rozdíly existují jak mezi formálním a neformálním vzdělávacím prostředím, tak v jejich rámci. Od počátku jsme si proto kladli tyto otázky:

- Je možné respektovat univerzálnost lidských práv a zároveň zohlednit kulturní různorodost Evropy a vyjadřovat se ke konkrétním problémům?
- Je skutečně možné používat v různých zemích tentýž manuál a totožné vzdělávací metody?
- Existuje v oblasti lidských práv nebo výchovy k lidským právům něco, co je specifické pro Evropu?
- Má smysl snažit se vytvořit manuál, který by byl vhodný pro formální i neformální vzdělávací prostředí?
- Jaké znalosti a dovednosti bychom měli u uživatelů předpokládat?
- Lze v této oblasti přijít s něčím novým?
- Bude cílová skupina schopna manuál využívat?
- Má vůbec smysl vytvářet materiál určený výslovně pro výchovu mladých lidí k lidským právům?

Nebylo v našich silách odpovědět na všechny otázky a rozptýlit veškeré pochybnosti. Pokud jsme při tvorbě manuálu nedokázali najít uspokojivé odpovědi, snažili jsme se alespoň upozornit na sporné body.

K výsledné podobě textu přispěli svými odbornými znalostmi a zkušenostmi lidé zabývající se:

- výchovou k lidským právům;
- interkulturním vzděláváním;
- prací s mládeží;
- pedagogikou a didaktikou;
- lidé působící v organizacích na podporu lidských práv.

Odborná spolupráce a autorský tým

Na základě otevřené výzvy uveřejněné na internetu a rozesílané prostřednictvím e-mailu byla vytvořena *poradní skupina*, která měla autorům poskytovat odbornou pomoc. Skupina také navrhla obsah manuálu a obecné vzdělávací přístupy a proces tvorby obohacovala o další pohledy a zkušenosti s jinými materiály.

Poradní skupinu tvořili:

- Elie Abouaoun, Libanon, *Nouveaux Droits de l'Homme-International*
- Anatolij Azarov, Ruská federace, *Moskevská škola lidských práv*
- Patricia Brander, Dánsko, konzultantka se zkušenostmi přípravy vzdělávacího manuálu „*Respekt pro každého – život pro všechny*“
- Ellie Keen, Velká Británie, *Human Rights Education Associates* a *Amnesty International*
- Corina Michaela Leca, Moldavsko, *SIEDO – Nezávislá společnost pro vzdělávání a lidská práva*
- Marie-Laure Lemineur, Španělsko a Francie, konzultantka se zkušenostmi z *Mírové univerzity Spojených národů* (Kostarika)
- Brigitte Mooljee, Velká Británie, *Citizenship team* při *Ministerstvu školství a práce*
- Louise Nylin, Švédsko a USA, konzultantka působící při *Rozvojovém programu OSN a Dekádě OSN pro výchovu k lidským právům*
- Bárbara Oliviera, Švédsko a Mosambik, konzultantka, bývalá koordinátorka mládeže při *Amnesty International* v Jihoafrické republice
- Eunice Smith, *Divize pro lidská práva, mír, demokracii a toleranci*, *Sektor sociálních a humanitních věd při UNESCO*
- Alessio Surian, Itálie, *Evropská federace pro interkulturní učení*
- Olena Suslova, Ukrajina, *Informační a poradenské centrum pro ženy*
- Wim Taelman, Belgie, *Vlámská asociace pro výchovu k lidským právům*
- Andrej Jurov, Ruská federace, *Hnutí mládeže pro lidská práva*, *Poradní výbor Evropského centra mládeže a Evropské nadace mládeže*
- Nancy Flowers*, USA, konzultantka, *Human Rights Education Resource Center*, *University of Minnesota*
- Jana Ondráčková*, Česká republika, autorka programu výchovy k lidským právům a koordinátorka *Českého helsinského výboru*
- Vedrana Spajic-Vrkaš*, Chorvatsko, *Filozofická fakulta Univerzity Záhřeb*

* Byli pozváni, ale nemohli se zúčastnit schůzky.

Poradní skupina se sešla v dubnu 2001 v budapeštském Evropském centru mládeže. Jednání skupiny bylo velmi intenzivní a jeho výsledkem byl návrh obsahu a struktury Kompasu včetně hlavních témat, která by se měla rozpracovat. Rovněž byly předloženy návrhy na postup tvorby a ověřování aktivit. Do poradní skupiny patřilo také osm členů autorského týmu. Ostatní členové skupiny sloužili autorům při psaní jako poradci. Jejich práce byla dobrovolná.

Autorský tým si práci mezi sebou rozdělil tak, aby bylo zajištěno maximální využití nápadů a zkušeností při zachování reálného harmonogramu a jasného rozvržení úkolů a zodpovědností. Pro jednotlivé kapitoly i aktivity byli vybráni nejen autoři, ale také recenzenti, aby se zajistilo, že text budou číst a komentovat minimálně dva nebo tři lidé předtím, než si jej přečtou ostatní členové týmu. Celý autorský tým se sešel třikrát: v květnu, červnu a září 2001.

Ověřování a dokončování

Konečné verze textů byly umístěny na internet, kde si je mohli prohlédnout účastníci Programu výchovy mládeže k lidským právům a členové panelu školitelů Ředitelství pro mládež a sport. Ti je připomínkovali a posílali návrhy na zlepšení. Přestože zde byly texty vystaveny jen krátkou dobu, komentovalo je hodně lidí, kteří poskytli cenné podněty.

Mládežnické organizace, národní rady mládeže a další partneři Ředitelství pro mládež a sport byli požádáni, aby poslali odkazy na vzdělávací materiály k tématu lidských práv dostupné v jejich zemi a jazyce. Některé seznamy byly poměrně dlouhé, a proto jsme se rozhodli je ponechat pouze v elektronické verzi Kompasu a v Centru zdrojů pro výchovu k lidským právům.

Zvláštní důraz byl kladen na zapojení mládežnických organizací, které mají odborné zkušenosti s tématy zastoupenými v tomto manuálu. Jejich připomínky a návrhy byly vždy užitečné.

Také do rozhodování o názvu manuálu se zapojila řada lidí, především díky oznámení zaslanému členům uvedeným v globálním seznamu pro výchovu k lidským právům, kteří mohli vyjádřit své preference. Obdrželi jsme více než dvacet návrhů. Pro zajištění jednotného stylu a shody v přístupech a obsahu upravoval texty jednotlivých autorů do konečné podoby tým tří editorů. Ellie Keen si vzala na starost části 1, 3 a 4, Marie-Laure Lemineur doplňující informace o tématech a Patricia Brander pracovala na aktivitách a souvisejících textech. Závěrečnou úpravu textu provedl Rui Gomes, tajemník pro program a školení při Evropském centru mládeže v Budapešti a koordinátor projektu Kompas.

Co čtenář v Kompasů najde?

Autorský tým byl poradní skupinou vyzván, aby vytvořil manuál, který bude:

- co nejúplnější a nejobsažnější (aby v něm každý mohl najít informace, které ho zajímají nebo které potřebuje ke své práci);
- prakticky využitelný, aniž by bylo nutné jej přečíst celý (uživatelé by měli být schopni připravit a vést aktivitu bez pročítání materiálů, které se přímo nevztahují k jejich prostředí či situaci);
- obsahovat minimum doplňujících informací pro ty uživatele, kteří si nějakým tématem nebudou jisti (Kompas by jim měl stačit);
- především praktický a založený na aktivitách zážitkového učení;
- atraktivní, tj. musí odrážet zájmy mladých lidí z Evropy a rozvíjet nejen jejich znalosti a kompetence, ale také sociální dovednosti a postoje;
- klást důraz na hodnoty a sociální otázky, nikoli (pouze) na formální práva uvedená v mezinárodních úmluvách;
- použitelný v rámci formálního i neformálního vzdělávání;
- obsahovat doplňující informace skutečně pouze jako doplněk, a nikoli na začátku, aby se uživatelé dostali co nejdříve k aktivitám, ale zároveň aby věděli, že mají k dispozici detailnější informace, které mohou v případě potřeby využít.

Výsledný Kompas má tuto strukturu:

Část 1: seznamuje čtenáře s tím, jak chápeme výchovu k lidským právům. Měla by jej motivovat, inspirovat a ukázat mu, jak lze Kompas a vzdělávací přístupy, na nichž je založen, co nejlépe využít.

Část 2: nabízí soubor devětačtyřiceti aktivit s rozdílnou úrovní obtížnosti, které se vztahují k různým tématům a různým typům práv.

Část 3: obsahuje náměty a tipy pro všechny, kteří se chtějí aktivně podílet na podpoře lidských práv.

Část 4: podává základní informace o lidských právech, mezinárodních normách a dokumentech.

Část 5: poskytuje doplňující informace o jednotlivých tématech.

Přílohy: zahrnují základní informace o právních dokumentech na ochranu lidských práv.

Výběr témat

Poradní skupina původně vybrala šedesát tři témat, která by se měla v Kompasů objevit. Ta se týkala různých otázek – od terorismu po eutanazii. Autorský tým se musel rozhodnout, jak tato témata setřídít do logického rámce. Nakonec bylo zvoleno patnáct obecných témat – bezpečnost, demokracie, děti, diskriminace a xenofobie, globalizace, chudoba, média, mír a násilí, občanství, rovnost mužů a žen, sociální práva, sport, vzdělání, zdraví a životní prostředí. Bylo to obtížné rozhodnutí, ale autorský tým dospěl k závěru, že na základě těchto témat lze nejlépe uspořádat aktivity v druhé části. Snažili jsme se upozornit i na otázky a pochybnosti, které nás při zpracovávání jednotlivých témat provázely. Pro aktivity bylo zapotřebí zařadit ještě šestnácté téma, k němuž nejsou v páté části žádné doplňující informace – obecná lidská práva. K tomuto tématu odkazují aktivity rozvíjející povědomí o všech lidských právech a důležité postoje k nim.

Problém etnocentrismu

Nejvážnější problém, s nímž jsme se museli při tvorbě Kompasů vypořádat, se týkal etnocentrismu. Složením autorského týmu, jehož členové pocházejí z různých zemí a mají různé zkušenosti, jsme chtěli dosáhnout toho, aby se do textu promítla znalost nejrozličnějších jazykových, vzdělávacích a sociálních prostředí. Kompas by měl být skutečně evropský a interkulturní.

Nelze jednoznačně říci, nakolik byl tento záměr reálný a prakticky uskutečnitelný. V jednu chvíli jsme si uvědomili, že jsme někdy četli věci v různých jazycích, které ve skutečnosti pocházely z téhož zdroje nebo k němu odkazovaly. Jelikož byla originální verze Kompasů anglická, pročítali všichni autoři přiložené především literaturu a webové stránky v angličtině. Doufáme, že ačkoli to nebylo snadné, podařilo se nám vyvarovat se jednostrannosti – která je nevyhnutelným důsledkem globalizace – díky tomu, že jsme si uvědomovali možná rizika. Nebylo by přece možné psát Kompas v padesátičlenném týmu a padesáti různých jazycích!

Karikaturista Pancho shrnul všechny tyto rozpaky jednou větou. Když jsme jej požádali, aby kreslil o Evropanech a pro evropskou veřejnost, zeptal se: „Ale jak mám nakreslit Evropana?“

O použitých metodách

Jak jsme již zmínili výše, nebylo naším cílem přijít s něčím „novým“. Chtěli jsme především vytvořit manuál, který by mohli snadno používat všichni, kdo pracují s mládeží a zajímá je problematika lidských práv. Zjistili jsme, že k danému tématu již existuje mnoho vynikajících materiálů.

Těmito materiály jsme se přirozeně nechali inspirovat. Pokud to bylo možné, uvedli jsme zdroje, z nichž jsme čerpali; za jakákoli opomenutí se omlouváme. Lidé, kteří mají zkušenosti s tímto typem práce, si jistě všimnou, že jsme využili či upravili i některé známé metody. K tomuto „recyklování“ metod jsme se rozhodli proto, že naším záměrem bylo vytvořit praktický a užitečný nástroj. Pokud je některá metoda účinná, bylo by škoda neupozornit na ni také uživatele Kompasů.

Ostatně upravovat a přizpůsobovat by se měl i tento manuál. Přestože navrhované aktivity mohou některým čtenářům připadat jako hotová řešení, aktivní uživatel Kompasů by se měl rozhlédnout kolem sebe a přizpůsobit je svým vlastním podmínkám. Snažili jsme se pomoci tím, že na příslušných místech uvádíme návrhy, jak lze aktivity upravit, aby vyhovovaly konkrétním zájmům mladých lidí, školnímu prostředí, vyhrazenému časovému rámci apod.

Kompas nabízí rozmanité přístupy a bere ohled na různé kulturní a sociální hodnoty mladých lidí z Evropy. Množství různých pojetí je jeho výhodou, neboť k lidským právům nelze přistupovat dogmaticky.

Další výhled

Vydání Kompasů je pouze začátkem. V návaznosti na něj jsou organizovány regionální a národní školicí kurzy pro pracovníky s mládeží a učitele. Zároveň je Kompas překládán do dalších jazyků. Aktuální informace najdete na webových stránkách www.coe.int/compass.

Co se do Kompasů nevešlo

Ze všech vytvořených aktivit jich muselo být více než dvacet vypuštěno, protože pro všechny zde nebylo dost prostoru. Ze stejného důvodu bylo třeba radikálně zkrátit také pátou část s doplňujícími informacemi. Většinu vypuštěných textů najde čtenář v interaktivní verzi Kompasů, která je od roku 2003 vystavena na internetu (www.coe.int/compass). Tato verze obsahuje interaktivní propojení mezi aktivitami a texty a, pokud to bylo možné, zařadili jsme do ní rovněž náměty doporučené uživateli.

Do tohoto manuálu se dále nedostal *soubor fotografií* k problematice lidských práv, odkazy na *filmy* a *písně* o lidských právech. Kompas by měl hlavně ukázat směr, poskytnout orientaci, východiska a odkazy na další zdroje. Všechno se do něho nevejde. Program výchovy k lidským právům má před sebou ještě dlouhý vývoj a Kompas není jediným materiálem, který je zájemcům k dispozici. Může být však dobrým začátkem. Při práci s ním vám přejeme mnoho úspěchů a radosti.

Poznámky

¹ Nová kampaň mládeže na podporu lidských práv, rozmanitosti mezi národy a účasti ve veřejném životě, využívající stejný slogan (*All different – all equal*), byla zahájena v červnu 2006. V České republice probíhá pod názvem „Každý jsme jiný – všichni rovnoprávní“.

Část 1

Výchova k lidským právům a Kompas: Stručný průvodce pro uživatele

Obsah této části

Výchova k lidským právům	17
Co je to výchova k lidským právům?	17
Výsledky výchovy k lidským právům	18
Znalosti, dovednosti a postoje	19
Široké pojetí	20
Výchova k lidským právům s mladými lidmi	20
Formální a neformální vzdělávací prostředí	21
Výchova k lidským právům jako východisko pro jednání	22
Mezinárodní podpora výchovy k lidským právům	22
Výchova k lidským právům a jiné oblasti výchovy	25
Svět lidských práv	25
Co to jsou „problémy lidských práv“?	25
Témata obsažená v tomto manuálu	26
Výchova k občanství	27
Osobnostní a sociální výchova	27
Globální výchova	28
Interkulturní výchova	28
Rozvojová výchova	29
Ekologická výchova	30
Výchova k míru	30
Právní výchova	30
Používání Kompasu napříč Evropou	31
Co je to Evropa a kde leží?	31
Kniha pro Evropu?	32
Evropský sen	33
Práce s mládeží a zapojení mladých lidí	34
Úmluva o právech dítěte	34
Vytváření manuálu	35
Používání manuálu v různých kulturách a v různých jazycích	36
Jak používat Kompas	38
Jak s manuálem pracovat	38
Vzdělávací přístupy	39
Časté dotazy týkající se výchovy k lidským právům	44
Tipy pro uživatele	45
Tipy pro vedení aktivit	48
Skupinová práce	48
Techniky skupinové práce	48
Obecné tipy pro vedení aktivit	52
Když věci nejdou podle vašeho očekávání	53
Překonávání konfliktu ve skupině	55
Metody a techniky podpory efektivního skupinového učení	55
Metody a techniky rozvoje diskusních dovedností	58
Metody a techniky rozvoje dovedností kolektivního rozhodování	59
Aktivity vhodné pro hodnocení	62

Výchova k lidským právům

Co je to výchova k lidským právům?

„... vzdělávací programy a aktivity, které se společně s jinými programy, podporujícími interkulturní učení, aktivní účast a posilování postavení menšin, zaměřují na podporu rovnosti v lidské důstojnosti.“

Oficiální definice Programu výchovy mládeže k lidským právům Rady Evropy

Dlouhodobý cíl

Existuje mnoho definic a řada různých přístupů, ale nejlépe lze výchovu k lidským právům popsat prostřednictvím cílů, o které usiluje. Dlouhodobým cílem těchto programů je vytvořit kulturu, kde jsou lidská práva chápána, ochraňována a respektována. Za člověka, který se zabývá výchovou k lidským právům, může být proto považován kdokoli, kdo pracuje s jinými lidmi, pokud na tento cíl nezapomíná a snaží se jej dosáhnout – bez ohledu na to, jak a kde tak činí.

Pohledy na to, která cesta k tomuto cíli je nejlepší či nejvhodnější, se mohou lišit, ale to je v pořádku. Žádní dva jednotlivci, dvě skupiny nebo dvě různé kultury nemají stejné požadavky a žádný výchovný přístup nevyhoví všem. To jen ukazuje, že účinná výchova k lidským právům musí být zaměřena především na ty, kdo se učí: musí vycházet z potřeb, preferencí, schopností a přání každého jedince v každé společnosti.

Výchova orientovaná na ty, kdo se učí, uznává hodnotu osobního činu a osobnostní změny, a také zohledňuje sociální prostředí, v němž učící se jedinci žijí. To však neznamená, že pedagogové musejí pracovat v izolaci nebo že se nemohou učit od těch, kteří působí v odlišném prostředí. To, co všechny jedince zabývající se výchovou k lidským právům spojuje, je společný záměr – touha vytvářet a obývat svět, v němž jsou lidská práva respektována a oceňována. Existují obecné příručky, vyzkoušené metody i vzdělávací materiály a v této oblasti pracuje mnoho lidí – to vše nám pomáhá dosáhnout společného cíle. Tento manuál je zamýšlen jako další příspěvek.

? Co si pod výchovou k lidským právům představujete vy?

Podrobnější cíle

Dlouhodobý horizont je důležitý, ale z praktických důvodů někdy potřebujeme znát i konkrétnější cíle svého konání. Při tvorbě seznamu konkrétních cílů nám může pomoci, podíváme-li se na různé složky tvořící kulturu lidských práv a poté se zamyslíme nad tím, jak bychom tyto složky mohli jednotlivě uchopit. Kultura lidských práv ostatně není pouze kultura, ve které každý zná svá práva. Znalost totiž ještě nemusí znamenat respektování a bez respektu k lidským právům bude vždy docházet k jejich porušování. Kultura lidských práv se sítí do sebe zapadajících postojů, přesvědčení, chování, norem a předpisů. Jejich pochopení nám poskytne základ, na němž můžeme postavit vlastní práci.

„Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Má pomáhat ke vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a skupinami rasovými a náboženskými, jakož i k rozvoji činnosti Organizace spojených národů pro zachování míru.“

Všeobecná deklarace lidských práv, článek 26

„Cesta dlouhá tisíc kilometrů vždy začíná jediným krokem.“

Lao-C'

Ke kultuře lidských práv

Následující body jsou odvozeny od základních rysů kultury lidských práv a představují obecné cíle výchovy k lidským právům:

- š` posilování respektu k lidským právům a základním svobodám;
- š` rozvoj smyslu pro respektování sebe sama i druhých a pro hodnotu lidské důstojnosti;
- š` rozvíjení postojů a chování, které povedou k respektování práv druhých;
- š` zajištění skutečné rovnosti mezi muži a ženami a rovných příležitostí žen ve všech oblastech;
- š` podpora porozumění a uznání kulturní diverzity, zejména ve vztahu k různým národním, etnickým, náboženským, jazykovým a jiným menšinám a komunitám;
- š` podněcování lidí k aktivnějšímu občanství;
- š` podpora demokracie, sociálního rozvoje, sociální spravedlnosti, společenské shody, solidarity a přátelství mezi lidmi a národy;
- š` podpora aktivit mezinárodních institucí zaměřených na vytvoření kultury míru, zakládající se na univerzálních hodnotách lidských práv, na mezinárodním porozumění, toleranci a nenásilí.

Výsledky výchovy k lidským právům

Jaké jsou cíle s ohledem na moji skupinu?

Stanovili jsme konečný cíl výchovy k lidským právům a některé její cíle dlouhodobé. Nyní obraťme pozornost k našemu domácímu prostředí. Přemýšlejme o potřebách jednotlivých skupin a společenství – usilujme o změnu světa prací ve svém okolí.

V současném světě neustále dochází k porušování lidských práv. Základem je proto vštípit členům skupiny smysl pro respekt ke všem lidským bytostem a doufat, že v budoucnosti přinejmenším nebudou patřit k těm, kdo porušují práva ostatních lidí. To je jeden z důležitých aspektů práce pedagoga v oblasti lidských práv.

Ale usilujme o víc: inspirujme mladé lidi, s nimiž pracujeme, aby působili nejen na sebe, ale také na své okolí. Pokusme se je podněcovat k tomu, aby se sami stali malými pedagogy a aktivisty pomáhajícími bránit lidská práva – a to i tehdy, když se jich tyto problémy osobně nedotýkají. Na tomto cíli není nic nedosažitelného. Neočekáváme, že mladí lidé věnují celý svůj budoucí život obraně lidských práv. Chceme však, aby si byli vědomi existujících problémů, aby se o ně zajímali a – pokud budou mít pocit, že je to třeba – byli schopni svým jednáním daný stav věcí změnit.

Na základě této myšlenky rozdělují stávající modely výchovy k lidským právům své cíle do tří hlavních oblastí:

- š` uvědomit si existenci lidských práv a porozumět jim, abychom byli schopni rozpoznat, kdy dochází k jejich porušování;
- š` rozvíjet schopnosti a dovednosti, které jsou nutné pro obranu lidských práv;
- š` prohloubit respekt k lidským právům, abychom zamezili jejich záměrnému porušování.

? Co považujete za hlavní témata pro mladé lidi, s nimiž pracujete?

Znalosti, dovednosti a postoje

Jaké znalosti musejí mít mladí lidé, aby hlouběji porozuměli problematice lidských práv? Jaké dovednosti a postoje potřebují, aby mohli lidská práva bránit? Odpověď na tyto otázky najdete v následujících seznamech. Jsou v nich vyjmenovány cíle, které byly použity při tvorbě tohoto manuálu.

Znalosti

- Š` klíčové pojmy, mezi něž patří svoboda, spravedlnost, rovnost, lidská důstojnost, nediskriminace, demokracie, univerzálnost, práva a povinnosti, vzájemná závislost a solidarita;
- Š` vědomí, že koncept lidských práv poskytuje rámec pro vyjednávání a dohodu na normách chování v rodině, ve škole, v místním společenství a v širším světě;
- Š` historický i budoucí vývoj lidských práv a jejich úloha v životě jednotlivce, v různých společenstvích, jakož i v životě všech lidí na celém světě;
- Š` rozdíl mezi občanskými/politickými a sociálními/ekonomickými právy;
- Š` různé způsoby vnímání a prožívání lidských práv v rozmanitých společnostech, odlišných skupinách v rámci jedné společnosti a různé zdroje legitimacy – včetně náboženských, morálních a právních zdrojů;
- Š` hlavní sociální změny, historické události a důvody, které vedly k uznání lidských práv;
- Š` základní mezinárodní dokumenty zajišťující ochranu lidských práv – například Všeobecná deklarace lidských práv, Úmluva o právech dítěte a Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod;
- Š` místní, národní a mezinárodní orgány, nevládní organizace a jednotlivci zabývající se podporou a ochranou lidských práv.

Dovednosti

- Š` aktivní naslouchání a komunikace: schopnost vyslechnout různé pohledy, obhájit vlastní práva i práva jiných lidí;
- Š` kritické myšlení: vyhledávání potřebných informací, kritické zhodnocení faktů, uvědomování si předsudků, rozpoznání různých způsobů manipulace a rozhodování na základě zdůvodněného názoru;
- Š` schopnost spolupráce a pozitivního přístupu ke konfliktu;
- Š` způsobilost zapojit se do sociálních skupin a organizovat je;
- Š` jednání zaměřené na podporu a ochranu lidských práv v lokálním i globálním měřítku.

Postoje a hodnoty

- Š` smysl pro zodpovědnost za vlastní jednání, za osobní rozvoj a sociální změnu;
- Š` zvědavost, otevřenost a uznání odlišnosti;
- Š` empatie a solidarita, závazek podporovat ty, jejichž práva jsou ohrožena;
- Š` smysl pro lidskou důstojnost, hodnotu sebe sama i jiných lidí bez ohledu na sociální, kulturní, jazykové nebo náboženské rozdíly;
- Š` smysl pro spravedlnost, snaha dosáhnout ideálů svobody, rovnosti a respektu k jinosti.

učení o lidských právech

učení se lidská práva

učení se prostřednictvím lidských práv

„Slovo ‚výchova‘ v sobě zahrnuje celý proces společenského života, jehož prostřednictvím se jednotlivci i sociální skupiny v rámci národních a mezinárodních společenství a v jejich prospěch učí vědomě rozvíjet všechny své osobní schopnosti, postoje, vlohy a znalosti.“

Doporučení UNECSO, 1974

„Slyším a zapomenu. Vidím a pamatuji si. Děláním a porozumím.“

Konfucius

„Pro zajištění výsledků učení a umožnění plného rozvoje potenciálu těch, kdo se učí, jsou obzvláště cenné aktivní přístupy s aktivní účastí.“

Jomtienská deklarace, 1990

Široké pojetí

V tomto manuálu chápeme výchovu k lidským právům v širokém smyslu, a to v mnoha různých významech. Za prvé jsme se pokusili ve stejném rozsahu postihnout každý ze tří uvedených aspektů – znalosti, dovednosti i postoje. Za druhé jsme navrhli aktivity vhodné pro široké spektrum jedinců – pro různé věkové kategorie i různá vzdělávací prostředí. Za třetí jsme se prostřednictvím aktivit zúčastněného a aktivního učení snažili výchovu k lidským právům propojit s lokálními a globálními problémy, jako je například sociální a ekonomický rozvoj, životní prostředí, vztahy mezi kulturami nebo zachování míru. Nemyslíme si, že výchovu k lidským právům je možné chápat odděleně od ostatních otázek.

Klíčové je využití takových činností, do kterých se účastníci aktivně zapojují. Výzkumy prokázaly, že práce v malé skupině organizované na bázi vzájemné spolupráce pomáhá vytvářet vnitřní soudržnost a omezovat předpojatost vůči jiným členům skupiny. Skupinová spolupráce také usnadňuje porozumění složitějším pojmům a rozvíjí dovednosti potřebné k řešení problémů. Účastníci jsou potom schopni navrhnout řešení, která vykazují větší míru kreativity a jsou lépe uplatnitelná v praxi. Všechny tyto výsledky jsou důležitými cíli výchovy k lidským právům. Proto potřebujeme, aby se mladí lidé v každém okamžiku procesu učení sami zapojili. Neměli bychom předpokládat, že my, pedagogové, známe konečnou pravdu, kterou musíme předat svým žákům. Takový přístup by mohl výchovu k lidským právům snadno převrátit v nejhorší druh „ideologické“ výchovy. Ve své podstatě je manuál založen na myšlence, že mladí lidé přinesou do každého vzdělávacího procesu bohatý soubor zkušeností, na které je třeba aktivně navazovat, aby byly vzdělávací aktivity zajímavé a účinné. Otázky, často dokonce i konflikty, by měly být považovány za základní vzdělávací zdroj, k němuž lze přistupovat pozitivním způsobem.

Výchova k lidským právům s mladými lidmi

Sílí přesvědčení, že výchova k lidským právům by se měla zaměřit na mladé lidi. A to nejen proto, že je to důležité pro společnost, ale také proto, že právě mladí lidé oceňují ten druh aktivit, které tato práce využívá, a jsou jim prospěšné. Dnešní společnosti, a zejména jejich mladá populace, se stále více potýkají s problémy sociálního vyloučení, s náboženskými, etnickými a národnostními rozdíly a s nevýhodami – i výhodami – rostoucí globalizace. Výchova k lidským právům se zabývá těmito důležitými otázkami a může dát smysl různým představám, přesvědčením, postojům a hodnotám v moderní multikulturní společnosti. Pomáhá jednotlivcům najít způsoby, jak lze tyto rozdíly pozitivně využít.

Ještě důležitější je možná to, že mladým lidem nejsou lidská práva lhostejná, a proto sami představují hlavní zdroj výchovy k lidským právům. Často jsou dnes kritizováni za netečnost a nezájem o politiku. Z četných výzkumů však vyplývá, že opak je pravdou. Například výzkum provedený pro Evropskou komisi v roce 2001 upozornil na to, že mladí lidé se zúčastňují života společnosti – v neposlední řadě prostřednictvím různých sdružení a mládežnických klubů. V zemích Evropské unie je v průměru více než 50 % mladých lidí členem nějakého sdružení nebo se podílí na jeho činnosti.¹ Mezi jednotlivými zeměmi ovšem existují významné rozdíly.

Co se týká zájmu o politické otázky, výzkum postojů mladých lidí k Evropské unii ukázal, že otázky lidských práv patří mezi jejich přední priority. Pomineme-li problematiku nezaměstnanosti a kriminality, které zaujaly první místa, mladí lidé si nejvíce přejí, aby se vlády jejich zemí zabývaly ochranou lidských práv, ochranou životního prostředí, bojem proti rasismu a nerovnostmi mezi muži a ženami.²

? Víte ze své zkušenosti, že se mladí lidé nezajímají o politické otázky? Pokud ano – proč si myslíte, že tomu tak je?

Zkušenosti z celého světa ukázaly, že mladí lidé se budou věnovat politickým otázkám a zasazovat se o jejich řešení tehdy, budou-li moci sami převzít společnou odpovědnost za to, co dělají a jak se učí, a budou-li jim tyto otázky prezentovány vhodnou a zajímavou formou.

Jako pedagogové musíme jejich energii využít. To, že mladí lidé přijmou myšlenky lidských práv a budou je šířit, je zřejmé z mnoha existujících programů určených mladým lidem – od aktivit uskutečněných v malém měřítku a v podstatě *ad hoc* v jednotlivých klubech mládeže nebo ve školách až po mezinárodní programy realizované Radou Evropy a jinými organizacemi.

? Jaké otázky nejspíše vzbudí zájem členů vaší skupiny?

Formální a neformální vzdělávací prostředí

Nejvhodnější způsob zapojení účastníků a uspořádání vzdělávacího procesu závisí do značné míry na tom, v jakém prostředí pedagog pracuje. Podle toho, zda působíte v rámci formálního, informálního či neformálního vzdělávacího prostředí, získáte více či méně svobody, pokud jde o obsah, časový rámec a typy aktivit. Aktivitu popsané v tomto manuálu byly navrženy tak, aby mohly být flexibilně využívány ve všech těchto prostředích: v klubech mládeže, ve školách, na letních táborech, na neformálních setkáních i jinde.

Informální vzdělávání se vztahuje k průběhu celého života, v němž si každý jednotlivec osvojuje určité postoje, hodnoty, dovednosti a znalosti pod vlivem různých vzdělávacích zdrojů ve svém okolí i z každodenní zkušenosti (z domova, ze sousedství, z knihovny, z médií, ze zkušeností nabytých při práci, při hře apod.).

Formální vzdělávání se vztahuje ke strukturovanému vzdělávacímu systému, který zahrnuje všechny školy od základní až po univerzitu, včetně specializovaných programů odborného a profesního výcviku.

Neformální vzdělávání se vztahuje ke všem plánovaným programům osobního a sociálního vzdělávání mladých lidí určených k rozvíjení celé řady dovedností a kompetencí mimo rámec formálního vzdělávacího kurikula.

Neformální vzdělávání, tak jak je uskutečňováno mnoha mládežnickými organizacemi a skupinami mládeže, je:

- š` dobrovolné;
- š` přístupné každému (v ideálním případě);
- š` organizovaným procesem se vzdělávacími cíli;
- š` zaměřené na ty, kdo se učí, a s jejich aktivní účastí;
- š` zaměřené na osvojování dovedností pro život a přípravu na aktivní občanství;
- š` založené na tom, že zahrnuje jak individuální, tak skupinové učení s kolektivním přístupem;
- š` celostní a zaměřené na průběh procesu učení;
- š` založené na zkušenosti a činnosti, vychází z potřeb účastníků.

Formální, neformální a informální vzdělávání tvoří vzájemně se doplňující a posilující prvky celoživotního učení. Tento manuál nebyl navržen jako „kurz“ výchovy k lidským právům, jednotlivé aktivity mohou být proto využity v nejrůznějších kontextech, ve formálním i méně formálním prostředí a na pravidelné nebo nepravidelné bázi.

„Vzdělání je to, co zůstane, když člověk zapomene to, co se naučil.“

Burrhus Frederic Skinner

„Učení [je] ... proces, který nesouvisí pouze s funkcí školy nebo jiného organizovaného vzdělávacího prostředí. Toto pojetí učení je založeno na myšlence a pozorování, že značné množství smysluplných zkušeností se odehrává mimo formální vzdělávací systém: na pracovišti, v rodinách, v různých organizacích a v knihovnách...“

Pasi Sahlberg: *Building Bridges for Learning – The Recognition and Value of Non-Formal Education in Youth Activity*

Výchova k lidským právům jako východisko pro jednání

Jádrem výchovy k lidským právům je rozvoj kritického myšlení, schopnosti řešit konflikty a umění jednat. Tento manuál podporuje aktivity založené na solidaritě a chce mladé lidi inspirovat k organizování akcí v místním společenství. Aktivity tohoto typu jsou jednak důležité pro rozvoj schopností a dovedností úzce spojených s výchovou k lidským právům, jednak jsou samy prostředkem k rozvoji pozitivní kultury lidských práv. Mladí lidé tak mohou přímo ovlivňovat svět kolem sebe. A to je základní záměr tohoto manuálu. Z tohoto důvodu jsme zařadili samostatnou část zaměřenou na aktivní jednání (část 3); nabízí řadu jednoduchých námětů na činnosti podporující lidská práva v místním společenství.

Všechny aktivity v druhé části byly dále navrženy s cílem pomoci rozvíjet určité klíčové dovednosti, užitečné při organizování a realizaci akcí v místním společenství. V souladu s doporučeními například v projektu Rady Evropy *Výchova k demokratickému občanství* (Education for democratic citizenship) jsme se snažili o pluralistický přístup a vycházeli jsme z perspektivy učení se prostřednictvím činnosti („*learning by doing*“). Výchova k lidským právům je zde chápána jako každodenní praxe, která by měla být založena na zkušenostním učení a učení se prostřednictvím činnosti tak, aby mobilizovala kompetence a iniciativu v nepřetržitém, měnícím se procesu.

Tento spontánní proces změny lze podpořit vhodnými pedagogickými postupy. Následující doporučení pro vzdělávací politiku jsou převzata z publikace „Education for democratic citizenship: a lifelong learning perspective“ [Výchova k demokratickému občanství: perspektiva celoživotního učení]:

- š` přímé zapojení lidí z praxe do navrhování, monitorování, realizace a vyhodnocování jejich vlastních inovací v oblasti vzdělávání;
- š` orientace na řešení konkrétních sociálních problémů, využití znalostí a praktických zkušeností lidí z praxe;
- š` podpora změn zdola;
- š` směřování k větší autonomii subjektů v oblasti vzdělávání, která usnadní inovace konkrétních způsobů jednání a spolupráci s místním společenstvím, občanskou společností a sociálními partnery;
- š` podpora vytváření sítí, společných projektů a aktivit a také komunikace mezi lidmi z praxe a lidmi z rozhodovací sféry.

Mezinárodní podpora výchovy k lidským právům

Rada Evropy

Pro členské státy Rady Evropy znamenají lidská práva víc než jen proklamaci. Lidská práva jsou součástí jejich právního rámce, a měly by být tedy nedílnou součástí vzdělávání mladých lidí. Evropské národy významně přispěly k nejdůležitějšímu prohlášení o lidských právech 20. století – k Všeobecné deklaraci lidských práv, která byla přijata Valným shromážděním OSN 10. prosince 1948. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

„Nikdy se neboj pozvednout svůj hlas... proti bezpráví, lži a chamtivosti. Pokud by to dělali... všichni lidé na světě, změnilo by to Zemi.“

William Faulkner

s právní účinností pro všechny členské státy Rady Evropy čerpala své principy a inspiraci z dokumentu OSN a byla přijata o dva roky později.

Doporučení č. R (85) sedmi členskými státy Rady Evropy (přijaté Výborem ministrů 14. května 1985) se vztahuje k vyučování a učení o lidských právech ve školách. Tento dokument zdůrazňuje, že všichni mladí lidé by měli poznávat problematiku lidských práv v rámci své přípravy na život v pluralistické demokracii. Zmíněný přístup je zohledňován různými evropskými zeměmi a institucemi.

Na úrovni Evropské unie doporučila Evropská rada při setkání v Lucemburku v prosinci 1997, aby všechny státy usilovaly o:

- š` posílení role občanské společnosti v oblasti podpory a ochrany lidských práv;
- š` podporu aktivit a rozvoj technické pomoci v oblasti lidských práv;
- š` posílení školicích a vzdělávacích programů, které se týkají lidských práv.

Politika Rady Evropy v oblasti mládeže

V dubnu 1998 se evropští ministři zodpovědní za problematiku mládeže setkali v Bukurešti a dohodli následující cíle politiky Rady Evropy v oblasti mládeže³:

- š` podporovat sdružování mladých lidí a všechny další činnosti ztělesňující ideje demokracie a pluralismu a pomáhat mladým lidem, aby se mohli lépe zapojit do života místního společenství;
- š` přizpůsobit existující modely partnerství sociální změně a takovým mládežnickým organizacím a způsobům práce s mládeží, které doposud nebyly dostatečně zastoupeny, a dále rozvíjet koncepci aktivní účasti mladých lidí;
- š` plně využít návrhy mladých lidí, jednajících jako aktivní a zodpovědní občané;
- š` rozvíjet vzdělávací projekty v oblasti občanství, umožňující rychlejší a efektivnější zapojení mladých lidí do života místního společenství a zároveň respektující odlišnosti;
- š` od místní až po evropskou úroveň v praxi uskutečňovat mezioborovou, jednotnou a soudržnou politiku v oblasti mládeže, založenou na principech Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Evropské sociální charty.

Organizace spojených národů

V prosinci 1994 Valné shromáždění OSN oficiálně vyhlásilo období 1995–2004 za Dekádu OSN pro výchovu k lidským právům. Učinilo tak v návaznosti na doporučení formulované roku 1993 na světové konferenci o lidských právech ve Vídni. Zaznělo zde, že výchova k lidským právům a veřejné informace o nich jsou zásadními prostředky k podpoře a dosažení stabilních a harmonických vztahů mezi společenstvími a k pěstování vzájemného porozumění, tolerance a míru. Vídeňská konference doporučila, aby jednotlivé státy „usilovaly o vymýcení negramotnosti a zaměřily vzdělávání na rozvoj celé lidské osobnosti a posilování respektu k lidským právům a základním svobodám“. Všechny státy a jejich instituce vyzvala, aby do osnov každé formální i neformální vzdělávací instituce zařadily otázky lidských práv, humanitárního práva, demokracie a problematiku právních norem. Na tuto výzvu reagovala Organizace spojených národů vyhlášením výše zmíněné dekády.

„Lidské dějiny se stále více stávají závodem mezi vzděláním a katastrofou.“

Herbert George Wells

UNESCO

Další významnou oblastí zájmu je rostoucí multikulturní a mnohonáboženská povaha moderních společností. Důraz na krédo „učit se žít spolu“ v rámci jedné společnosti i napříč různými společnostmi je ústředním bodem koncepce vzdělávání jako „nezbytné utopie“, doporučené ve zprávě UNESCO o vzdělávání v 21. století z roku 1996.⁴ Podstatou zde nastíněného pojetí jsou lidská práva – například ve schopnosti zprostředkovat řešení konfliktu a nalézt společné perspektivy při rozboru problémů a plánování dalšího směřování. Velmi důležitá je podpora nenásilné změny, která představuje naléhavý problém jak v rámci jedné společnosti, tak ve vzájemných vztazích mezi různými společnostmi. Měla by se stát nejdůležitějším cílem vzdělávacího úsilí.

Literatura

- Chisholm, Lynne, *Towards a revitalisation of non-formal learning for a changing Europe*, zpráva ze sympozia o neformálním vzdělávání, Ředitelství Rady Evropy pro mládež a sport, 2000.
- Sahlberg, Pasi, *Building Bridges for Learning – The Recognition and Value of Non-Formal Education in Youth Activity*, studie pro finské ministerstvo školství a Evropské fórum mládeže, Evropské fórum mládeže, prosinec 1999.
- Staying Alive, informační článek Evropského fóra mládeže pro Valné shromáždění, 2000.

Výchova k lidským právům a jiné oblasti výchovy

Svět lidských práv

Lidská práva ovlivňují náš život po všech stránkách. Jejich porušování leží u kořenů téměř každého problému současného světa: násilí, chudoby, globalizace, životního prostředí, ekonomických nerovností a bezpráví, nemluvě ani o skutečných ničivých silách na naší planetě – o válkách a jiných násilných konfliktech.

Ačkoli se lidská práva v původním pojetí omezovala pouze na občanskou a politickou oblast, nyní jsou vnímána v širokých souvislostech – zahrnují rovněž jevy sociální, kulturní a ekonomické povahy. Dnes se dokonce hovoří o třetí generaci práv, která bere v úvahu i kolektivní práva a otázky týkající se budoucích generací lidstva. To vše má významný dopad na naši pedagogickou práci. Znamená to, že výchova zabývající se takovými tématy, jako je globalizace, životní prostředí, zachování míru nebo interkulturní vztahy, představuje rovněž určitou formu výchovy k lidským právům. Přispívá totiž k tvorbě kultury, kde jsou lidská práva respektována.

? Jaké hlavní změny v oblasti lidských práv se ve vaší zemi uskutečnily během posledních dvaceti let?

V našem manuálu se snažíme postihnout celé spektrum témat spojených s problematikou lidských práv. V této kapitole se budeme zabývat tím, jaký vztah mají mnohá z nich, pokud ne většina, k jiným oblastem výchovy. Poukážeme na jejich souvislost s rozvojovou výchovou, výchovou k míru, ekologickou výchovou, výchovou k občanství atd. Každý, kdo se věnuje té či oné oblasti výchovy, by měl na těchto stránkách nalézt zajímavé podněty.

Co to jsou „problémy lidských práv“?

Za problém lidských práv může být označeno téměř vše, co se týká porušování práv. Mezinárodní společenství nyní uznává tři různé „generace“ práv pokrývající různé aspekty lidské činnosti:

Práva první generace (práva svobody)

Patří sem občanská a politická práva – například právo na svobodu projevu, svobodu shromažďování, právo na život, na spravedlivý soud, na účast v politickém životě společnosti atd. Tato témata (i když nikoli pouze ona) jsou tradičně součástí formálního vzdělávání v předmětech, jako je občanská výchova, politická výchova, výchova k demokracii nebo právní výchova.

Práva druhé generace (práva rovnosti)

Patří sem sociální, ekonomická a kulturní práva – například právo na přiměřenou životní úroveň, na práci, na členství v odborech, na zdravotní péči a na vzdělání. V rámci formálního vzdělávání jsou zmíněné okruhy problémů často opomíjeny. Ekonomické vzdělávání

„Práva všech lidí jsou omezena
tehdy, jsou-li ohrožena práva
jednoho člověka.“

John Fitzgerald Kennedy

se jimi příliš nezabývá – ačkoli by bezpochyby mělo. Někdy se tato témata objevují v rámci tzv. „skrytého kurikula“ – tj. mnohých méně formálních aktivit, organizovaných školou nebo skupinami mládeže, v rámci práce skupin učitelů či v osobnostní, sociální a zdravotní výchově. Stále více se však uznává, že práva druhé generace jsou pro občanství právě tak důležitá jako tradičně přijímaná práva generace první.

Práva třetí generace (práva solidarity)

Tato práva jsou rovněž známa jako „rodící se“ práva, protože ještě nejsou zcela přijímána a uznávána. Vztahují se ke *kolektivním* právům společnosti nebo národů – jako je například právo na trvale udržitelný rozvoj, na mír nebo na zdravé životní prostředí. V současné době se rozvíjejí oblasti výchovy, zabývající se právě těmito právy – patří k nim například ekologická výchova, výchova k míru nebo rozvojová výchova.

(Více informací o jednotlivých generacích práv naleznete ve čtvrté části tohoto manuálu.)

Bylo by možné některé z témat, jimiž jste se zabývali se svou skupinou, označit za problém lidských práv?

Témata obsažená v tomto manuálu

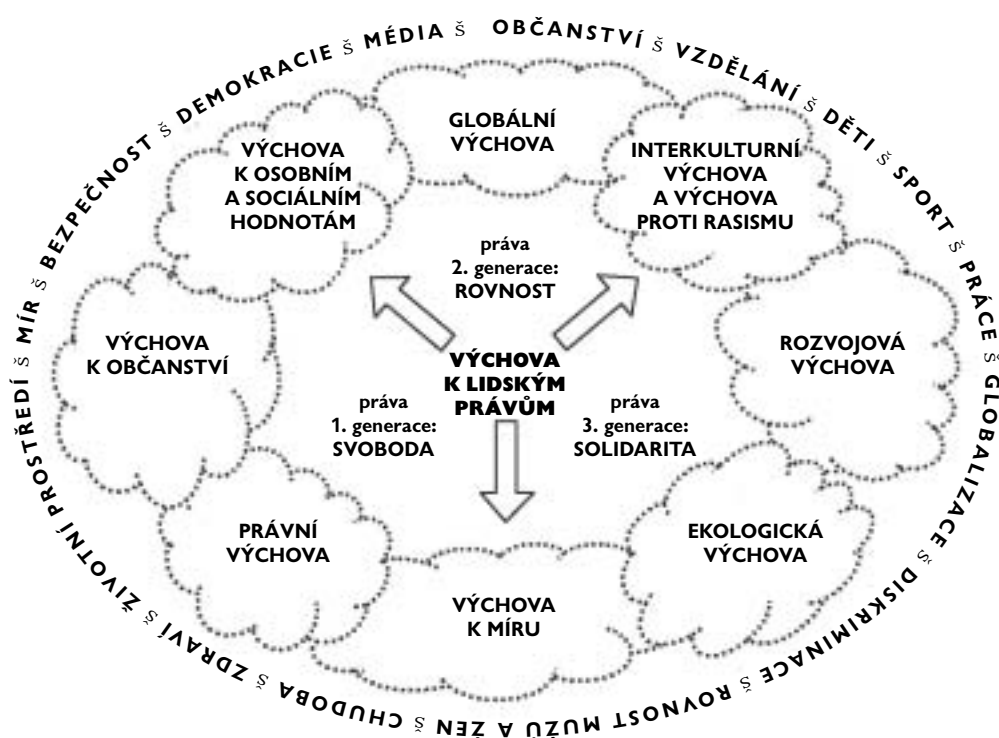
V manuálu je rozpracováno šestnáct obecných témat, která se týkají problematiky lidských práv. Každé z nich může být vnímáno v přímé souvislosti s jednou nebo i více generacemi lidských práv.

Š` obecná lidská práva	Š` mír a násilí
Š` bezpečnost	Š` občanství
Š` demokracie	Š` rovnost mužů a žen
Š` děti	Š` sociální práva
Š` diskriminace a xenofobie	Š` sport
Š` globalizace	Š` vzdělání
Š` chudoba	Š` zdraví
Š` média	Š` životní prostředí

Žádné z těchto témat není důležitější než ostatní. Ve skutečnosti jsou natolik provázaná, že zájem o kterékoli z nich nás přivede ke všem ostatním. To je přímým důsledkem *nedělitelnosti, vzájemné závislosti a provázanosti* lidských práv: žádným z nich se nelze zabývat odděleně, protože všechna spolu různými způsoby úzce souvisejí.

Tuto souvztažnost znázorňuje schematický obrázek na následující stránce. Mohla by však být nakreslena i jiná schémata: například slova ve vnějším kruhu by mohla být seřazena téměř v náhodném pořadí, a přesto by mezi nimi byly stále rozpoznatelné vzájemné vazby. Témata ve vnějším kruhu vzájemně splývají, tak jako spolu splývají oblasti výchovy v prostředním kruhu. Dokonce ani práva první, druhé a třetí generace nejsou jasně rozlišena. Například vzdělání bývá tradičně řazeno mezi práva druhé generace, ale je stejně tak nutné pro skutečnou politickou účast (právo první generace) nebo pro trvale udržitelný rozvoj (právo třetí generace).

Následující rozbor by proto měl být vnímán jako jeden z řady popisů, jehož cílem je objasnit, jakým způsobem se různá témata vztahují k rozmanitým oblastem výchovy a jak se tyto oblasti výchovy vzájemně překrývají.

Výchova k občanství

Výchova k občanství podporuje rozvoj mladých lidí jakožto aktivních a odpovědných občanů. V roce 1997 zahájila Rada Evropy projekt Výchova k demokratickému občanství. Zpráva o tomto projektu z června 2000 zdůrazňuje význam *sociální spravedlnosti a rovnosti práv* pro občanství. T. H. Marshall v knize *Citizenship and Social Class* [Občanství a společenská třída] (Cambridge University Press, 1950) naznačuje, že skutečné občanství musí zajišťovat přístup ke třem typům práv. Z toho odvozuje tři složky občanství:

- š *občanská složka* – zahrnuje práva týkající se osobní svobody;
- š *politická složka* – tj. právo účasti na výkonu politické moci, právo hlasovat a být volen do parlamentních institucí;
- š *sociální složka* – vztahuje se k právu na přiměřenou životní úroveň a rovný přístup ke vzdělání, zdravotní péči, bydlení a právo na minimální příjem.

Osobnostní a sociální výchova

V mnoha zemích existuje v určité podobě výchova zabývající se rolí jednotlivce ve společnosti. Pomáhá připravovat mladé lidi na konkrétní osobní situace, kterým budou jednou čelit. Tato výchova se může překrývat s otázkami občanství, ale může také zahrnovat volnočasové aspekty života jednotlivce – včetně sportu, klubů a sdružení, hudby, umění a dalších forem kultury. Může se orientovat rovněž na osobní vztahy. Lidská práva do těchto otázek zasahují dvěma základními způsoby. Za prvé tím, že osobní rozvoj a osobní vztahy obsahují mravní a sociální aspekty, které musejí být v souladu s hodnotami lidských práv. Za druhé tím, že právo účastnit se kulturního života je zakotveno ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v dalších mezinárodních úmluvách. Ačkoli mladí lidé, s nimiž pracujete vy, jsou schopni toto právo uplatňovat, na celém světě žije mnoho jejich vrstevníků, kterým není přiznáno.

„Každý má právo svobodně se účastnit kulturního života společnosti, těšit se z umění a podílet se na vědeckém pokroku a jeho výsledcích.“

Všeobecná deklarace lidských práv,
článek 27

„Největším zlem dnešního světa je lhostejnost. Vědět, ale nejednat, je způsob souhlasu s bezprávím. Tato planeta se stala velmi malým místem. To, co se děje v jiných zemích, se nás dotýká.“

Elie Wiesel

Hodnotová a mravní výchova

Hodnotová výchova je v různých zemích rovněž běžnou součástí školního vzdělávání. Často však vyvolává dvě základní otázky: k jakým hodnotám by tato výchova měla vychovávat a jak si můžeme být jisti, že tyto hodnoty nejsou důležité pouze pro naši vlastní kulturu? To jsou běžné problémy, s nimiž se potýkají ti, kteří ve zmíněné oblasti výchovy působí. Lidská práva představují vhodný prostředek k jejich řešení. Nejen proto, že jsou založena na hodnotách společných všem hlavním náboženstvím a kulturám, ale také proto, že jsou uznávána jako univerzální téměř všemi zeměmi světa. Za výchovu k hodnotám lidských práv nemůže být nikdo kritizován!

Globální výchova

Problematika globalizace zaujímá v myšlenkách mnoha mladých lidí přední místo, a proto jsme ji do tohoto manuálu zařadili jako jedno ze samostatných témat. Pod obecnou hlavičku globální výchovy se obvykle řadí činnosti, zabývající se různými způsoby života a rozmanitými vzorci chování na celém světě. Takováto výchova je důležitá, protože se dívá na místo jednotlivce nejen v kontextu jeho vlastního společenství nebo společnosti, ale v rámci světa jako celku. Může být využita k vyvolání řady otázek spojených s lidskými právy a jejím prostřednictvím lze upozornit na jejich porušování v různých místech světa. Globální výchova umožňuje mladým lidem zhodnotit vliv vlastního jednání a zásadní význam osobní zodpovědnosti.

V roce 1984 byl jakožto Univerzita světového míru založen Ústav globální výchovy, nezisková nevládní organizace OSN. Jejím cílem je „pomáhat spoluvytvářet svět, kde způsobem života je mír a dostatek potravin, kde existuje odpovědnost k životnímu prostředí, kde vítězí sociální spravedlnost a kde jednotlivci dosahují nejvyššího stupně seberealizace v rámci společenství spolupráce“.

Interkulturní výchova

Existuje přirozené spojení mezi globální výchovou a interkulturní výchovou, jejímž předmětem jsou způsoby interakce s jinými kulturami, společnostmi a sociálními skupinami. Pro všechny dnešní společnosti je charakteristická rostoucí míra multikulturalismu a kulturní různorodosti. To vede k tomu, že uznání a respektování práv menšin je stále důležitější. Jsme nuceni přehodnotit staré pojetí národních států jako kulturně homogenních subjektů: dvojí proces evropské integrace a rostoucí vzájemné ekonomické a sociální závislosti různých světových regionů způsobil, že tyto představy jsou dnes zastaralé. Dokonce i v těch oblastech světa, které nemusejí řešit otázku přistěhovalectví, je příčinou existujících konfliktů v rámci jedné společnosti stále častěji nedostatek porozumění mezi lidmi různých národností nebo odlišných způsobů života. Konflikty v Severním Irsku, v bývalé Jugoslávii nebo na Kavkaze jsou smutnými příklady neschopnosti žít s jinými kulturami a respektovat je.

Interkulturní výchova je také účinným způsobem, jak se zaměřit na moderní problémy rasismu, rasové diskriminace a nesnášenlivosti.

Ředitelství Rady Evropy pro mládež a sport věnovalo, zejména prostřednictvím Evropských center mládeže a Evropské nadace mládeže, oblasti interkulturní výchovy značnou pozornost. V odpovědi na rostoucí rasové nepřátelství a nesnášenlivost k menšinovým skupinám byla zahájena kampaň proti rasismu, xenofobii, antisemitismu a nesnášenlivosti „Respekt pro

Rozmanitost a respekt

každého – život pro všechny“ (All Different – All Equal). Cílem této kampaně bylo „spojit mladé lidi a poskytnout mimořádný podnět k boji proti všem formám nesnášenlivosti“.

Aby se do kampaně mohli zapojit pracovníci s mládeží a pedagogové, byl pro ně jako pomůcka vydán vzdělávací manuál „All Different All Equal“. Ten stanovil dva hlavní směry interkulturní výchovy:

- š` pomoci mladým lidem osvojit si schopnost rozpoznat nerovnost, nespravedlnost, rasismus, stereotypy a předsudky;
- š` poskytnout jim znalosti a dovednosti, které jim umožní vystoupit proti bezpráví a změnit je, kdykoli se s ním ve společnosti setkají.

V červnu 2006 byla zahájena nová kampaň na podporu rozmanitosti mezi národy, využívající stejný slogan a stejné logo. V České republice byla nazvána „Každý jsme jiný – všichni rovnoprávní“.

Cíle a principy interkulturní výchovy jsou rovněž různými způsoby sledovány v rámci *interkulturního učení*. Tento výraz je častěji používán v neformálním vzdělávání, zejména v Evropě při práci s mládeží.

Výchova proti rasismu

Východiskem výchovy proti rasismu je tvrzení, že žijeme v multikulturní a demokratické společnosti, v níž mají všichni občané právo na rovný přístup a na spravedlnost. Zároveň však připouští, že v každé moderní společnosti ve skutečnosti existuje rasismus a rasistické postoje, a uznává dopady, jaké to má na žáky či studenty jiné barvy pleti. A to jak pokud jde o jejich negativní zkušenosti s procesem vzdělávání, tak o snížení jejich vyhlídek v budoucím životě. Výchova proti rasismu se zaměřuje na individuální a institucionální rasistické chování, jazyk a postupy a snaží se zvyšovat obecné povědomí o škodlivých důsledcích rasismu v moderní společnosti. Usiluje vytvořit multirasovou a vzájemně provázanou společnost, ve které jsou respektována a chráněna práva všech občanů.

Rozvojová výchova

Rozvojová výchova úzce souvisí s globální výchovou, ale zvláštní důraz klade na práva třetí generace – například na trvale udržitelný rozvoj, právo na zdravé životní prostředí a na mír. Mimořádný význam přisuzuje rovněž tématům věnujícím se *interakci* různých společností a různých cest sociálního a ekonomického rozvoje. To je důvod, proč jsme na výše uvedeném obrázku naznačili vztah rozvojové výchovy k výchově interkulturní. Rozvojová výchova je celostní v tom smyslu, že svět chápe jako vzájemně propojený celek a je orientována na budoucnost.

Asociace rozvojové výchovy (Development Education Association) je britská organizace, která v této oblasti pracuje již téměř deset let. Rozvojovou výchovu definuje jako celoživotní učení, které

- š` zkoumá vztahy mezi lidmi žijícími v „rozvinutých“ zemích Severu a lidmi z „rozvojového“ Jihu; umožňuje tak porozumět nejen vlastním životům, ale i životům lidí na celém světě;
- š` prohlubuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým a ekologickým silám, které utvářejí naše životy;
- š` rozvíjí dovednosti, postoje a hodnoty jakožto nutný předpoklad spolupráce na opatřeních zasazujících se o změnu a podmínku nutnou pro kontrolu nad vlastními životy.

„Interkulturní výchova navrhuje postupy umožňující objevit vzájemné vztahy a odbourat bariéry.“

Vzdělávací manuál „All Different – All Equal“

„Výchova by měla podporovat přiměřený rozumový a citový rozvoj jednotlivce. Měla by rozvíjet smysl pro sociální zodpovědnost a solidaritu se znevýhodněnými skupinami a vést k dodržování principů rovnosti v každodenním jednání.“

Doporučení UNESCO týkající se výchovy k mezinárodnímu porozumění, spolupráci a míru a výchovy vztahující se k lidským právům a základním svobodám

„Neexistuje žádná cesta k míru.
Mír je cestou.“

Máhatmá Gándhí

Ekologická výchova

Jedním z klíčových cílů rozvojové výchovy je hledání cest trvale udržitelného rozvoje. Ten přirozeně vede k zájmu o budoucí stav životního prostředí. Z této perspektivy musejí být otázky dalšího ekonomického vývoje – zejména v rozvojových zemích – porovnávány s cenou, kterou lidstvo a příroda jako celek zaplatí. Ekologická výchova se snaží upoutat zájem veřejnosti o tyto otázky a motivovat ji k větší péči o světové přírodní zdroje a k větší úctě k nim.

To ji také spojuje s otázkami lidských práv. Jelikož život lidstva závisí na zdravém a trvale udržitelném životním prostředí, úvahy o právech lidí na celém světě i právech budoucích generací staví problematiku životního prostředí do popředí. Někteří lidé dnes dokonce hovoří o potřebě oficiálního uznání samostatného práva člověka na životní prostředí.

Výchova k míru

Světové přírodní zdroje nejsou rozmístěny rovnoměrně. I proto byly, a bezpochyby i nadále budou, jednou z příčin násilných konfliktů mezi jednotlivci a společnostmi. Bohužel existují také mnohé další příčiny. Pedagogové, kteří se zaměřují na otázky míru, se zajímají o spravedlivější a citlivější způsoby sdílení přírodních zdrojů jako prostředku řešení některých konfliktů ve světě. V centru jejich pozornosti jsou však spíše vlastní konflikty, přesněji jejich strukturní příčiny. Výchova k míru je ovšem založena na takovém pojetí míru, které přesahuje pouhou absenci války. Míru lze porozumět pouze skrze hledání spravedlnosti a pochopení strukturních forem vykořisťování a bezpráví.

Jen málo lidí je nutné přesvědčovat o potřebě výchovy k míru – tj. o nezbytnosti lepšího porozumění konfliktům, respektu k jiným lidem, který snižuje pravděpodobnost násilných střetů, a dovedností, umožňujících uklidnit potenciálně nebezpečné situace. Svět potřebuje následující: skutečné právo každého jedince na život a opravdový respekt ke *každému* – dokonce včetně těch, kteří se dopustili chyb. Důležitou cestou k tomuto cíli by měla být výchova k toleranci, porozumění odlišným kulturám, a především pochopení vnitřní a všeobecné povahy základních lidských práv.

Období 2001–2010 bylo vyhlášeno Mezinárodní dekadou za kulturu míru a nenásilí pro děti světa (dokument OSN A/RES/53/25). Mezinárodní asociace pro výzkum míru, založená s podporou UNESCO, má komisi pro výchovu k míru sdružující pedagogy, kteří společně podporují její rozvoj.

Právní výchova

Právní výchova je ze všech oblastí výchovy, kterým jsme se dosud věnovali, pravděpodobně „nejformálnější“. Neorientuje se však pouze na učení o existujících právech. Zaměřuje se také na rozvoj respektu k právnímu řádu a k základním principům spravedlnosti, které jsou vytyčeny v mezinárodních úmluvách o lidských právech.

Vztah mezi právní výchovou a lidskými právy je možno vidět ve dvou základních úrovních: jednak ve specifických „zákonných“ právech, chránících jednotlivce před nespravedlivými soudy, jednak v rovině mezinárodního práva. Instituce OSN, Evropský soud pro lidská práva a další regionální struktury jsou právními institucemi chránícími naše lidská práva. Pokud ale mají být ve svých snahách úspěšné, musíme o nich vědět a musíme je používat. Samy po nás pátrat nebudou.

Používání Kompasů napříč Evropou

Co je to Evropa a kde leží?

Historikové by nám připomněli, že původně, ve starověkém Řecku, se název „Evropa“ pravděpodobně vztahoval na dnešní Balkán. V současné době je Evropa mnohem rozlehlejší, ale rozhodně není jednodušší ji vymezit.

Evropa v politickém smyslu zaujímá rozlohu přesahující 10 milionů km² a zasahuje až na území geografické Asie. Podnebí na celém kontinentu sahá od subtropického v některých jižních oblastech až k polárnímu na severu. Evropa je místem vzniku více než dvou set živých jazyků a také domovem lidí mluvících mnoha dalšími jazyky. Zahrnuje padesát států, které mají dohromady téměř 800 milionů obyvatel.

Na jejím území lze najít všechna hlavní náboženství. Tento kontinent je spojován se zrodem demokracie a zároveň s některými z nejhorších příkladů fašismu a totalitarismu, které svět dosud poznal. Evropská minulost je poznamenána holocaustem, kolonialismem a otroctvím a dnes se tu nachází tolik jaderných zbraní, kolik by dokázalo vyhladit veškerý život na Zemi. Zároveň však Evropa hostí každoroční slavnostní akt předávání Nobelovy ceny míru a zřídila stálý soudní dvůr pro lidská práva uznávaný celým světem.

Evropské země

Některé z evropských států vznikly před méně než deseti lety, hranice jiných se za stovky let téměř nezměnily. Další se mění dokonce i dnes v důsledku konfliktů, které ohrožují jejich nestabilní hranice. V Evropě tedy žijí lidé, kteří jsou denně konfrontováni se střety a násilím, zatímco mnozí další na jednom a tomtéž kontinentu žijí v míru, bezpečí, a často i v blahobytu.

Co dělá zemi „evropskou“?

V každé evropské zemi jsou velmi bohatí lidé i miliony lidí žijících pod hranicí chudoby. Každá země je vnitřně různorodá a zároveň se liší od zemí ostatních. Učitel v jedné části Evropy může za den vydělávat více, než jeho kolegové v jiných částech vydělají za měsíc. Učitel v jiné oblasti nemusí po řadu měsíců dostávat vůbec žádný plat.

Evropa je skutečně různorodý prostor.

Jedna Evropa? Dvě Evropy?

Lze pro větší jednoduchost říci, že existuje východní Evropa a západní Evropa? Severní a jižní Evropa? A co střední Evropa?

Můžeme Evropu rozdělit na křesťanskou a muslimskou?

Nebo na bohatou a chudou Evropu..., mírovou Evropu a Evropu zmítanou válkou..., demokratickou Evropu a Evropu ohrožovanou totalitarismem..., levicovou a pravicovou, amerikanizovanou a sovětizovanou Evropu?

? Do které „části“ Evropy patříte? Jste „typickým“ obyvatelem této části Evropy?

Jestliže se vám některá z těchto rozdělení zdají být správná, nebo alespoň užitečná pro zjištění požadavků konkrétních lidí žijících v různých částech Evropy, pak se zamyslete nad tím, jak by do těchto obecných kategorií zapadaly některé z následujících skupin. Odpovídaly by jejich *potřeby* stereotypním nárokům země nebo části Evropy, v níž zrovna žijí?

- š byznysmeni na Balkáně;
- š komunity Bengálců ve východním Londýně;
- š lidé zažívající teroristické násilnosti v Baskicku nebo Severním Irsku;
- š horští farmáři ve Španělsku, Itálii, Rumunsku a Gruzii, kteří jsou závislí na podnebí;
- š romské populace v Maďarsku, na Slovensku, v Řecku nebo ve Francii;
- š antiislamisté nebo antisemité v Německu, Rusku, Litvě, Švédsku, Polsku a v jakékoli jiné zemi tohoto kontinentu;
- š rybáři ve Skotsku, Norsku, Chorvatsku nebo Estonsku;
- š přistěhovalé dělníci v Belgii a ve Finsku;
- š uprchlíci a žadatelé o azyl na Ukrajině nebo v Polsku;
- š muslimové, politici, aktivisté v oblasti lidských práv, učitelé, vedoucí skupin mládeže; malí lidé, holohlaví muži, ženy s dětmi a bezdětné ženy.

Tyto příklady ukazují, že žádné z navržených rozdělení není přiměřené nebo dostatečně zřetelné na to, aby se jím dala popsat mnohostranná povaha určité země, skupiny či komunity, nebo dokonce jednotlivce. V rámci celé Evropy sice nalezneme určité společné potřeby, ale v každé malé skupině v jakékoli zemi nacházíme také nároky velmi rozmanité. Evropa, a stejně tak i každá evropská země, je malým světem kulturní a sociální různorodosti.

Kniha pro Evropu?

Proč tedy jeden manuál pro celou Evropu? Může dostatečným způsobem odpovídat potřebám všech lidí žijících na tomto pestrém kontinentu?

V této části nabízíme možné odpovědi na tyto otázky a objasňujeme, jak jsme přistupovali k problémům, s nimiž jsme se setkali. Zároveň se snažíme ukázat důvody, které nás vedly k přesvědčení, že takovýto úkol je nejen reálný, ale dokonce nezbytný. Evropa má totiž nejen velmi různorodou kulturu, ale také mnoho společných rysů. Objevit tyto sjednocující prvky a jejich prostřednictvím porozumět vzájemným rozdílům, může být stejně důležitým cílem jako uchovat si vlastní svébytnou identitu.

? Dostali jste se do kontaktu se skupinami mládeže z jiných částí Evropy? Co měly vaše skupiny společného?

Lidská práva jako společný prvek

Koncept lidských práv je součástí historických i myšlenkových základů Rady Evropy a tvoří právě jeden z těchto společných rysů prostupujících celým kontinentem. Samozřejmě se nevztahuje pouze na něj, ale zcela jistě patří k nejdůležitějším jednotícím motivům a se zvyšujícím se počtem členů Rady Evropy se stane ještě významnějším.

Každá země, která přistoupila k Radě Evropy, se rovněž zavázala, že bude dodržovat základní práva a svobody stanovené v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Pro běžné občany evropských zemí to znamená, že tato práva a svobody jsou, alespoň do určité míry, *ochraňovány* celým společenstvím evropských států.

„.... nejdříve přišli pro komunisty; nepromluvil jsem, protože nejsem komunist. Potom přišli pro Židy; nepromluvil jsem, protože nejsem Žid. Potom si došli pro dělníky, členy odborů; nebyl jsem odborář. Později si přišli pro katolíky; nic jsem neříkal, protože jsem protestant. Nakonec si přišli pro mě, a už nezbyl nikdo, s kým bych mohl mluvit.“

pastor Martin Niemöller

Avšak i přesto, že existuje Evropský soud pro lidská práva, může být ochrana lidských práv skutečná a pro každého občana přesvědčivá pouze tehdy, přispívá-li k jejich dodržování každý jednotlivec. Občané musejí vědět o existenci těchto práv, musejí být schopni je bránit, když jsou porušována, a musejí je respektovat v každodenním životě. To je úkolem výchovy a úkolem celé Evropy.

Světoví občané

Je sice důležité vědět, jak se postavit za vlastní práva a jak je chránit, ale to není vše. V tomto manuálu jsme zvolili přístup, který předpokládá, že lidská práva jsou *globální* problém a že mladí lidé z Evropy si toho jsou jakožto světoví občané vědomi. Neboť lidská práva by měla být respektována nejen v naší části světa, ale kdekoli na této planetě.

Každá evropská země by samozřejmě měla usilovat o zlepšování ochrany práv svých občanů. Pokud jde o porušování lidských práv, žádná země nemá „čistý štít“. Výchova k lidským právům se však neomezuje pouze na *naše* práva, ale také na práva jiných lidí. Jedním z cílů tohoto manuálu je proto zvyšovat povědomí o problematice lidských práv a podněcovat mladé lidi (v Evropě) ke zlepšování bezprostředního právního prostředí. Dalším úkolem je povzbudit jejich zájem o tuto problematiku v širším světě a posilovat je v úvahách o skutečných i možných důsledcích vlastního chování.

Mladí lidé na celém světě a zejména v Evropě se vždy velkoryse obětovali ve věci lidských práv a výchovy k lidským právům. V obdobích fašismu a totalitarismu často stáli v čele protestních akcí proti útisku a represím právě mladí lidé, zvláště studenti. Mládežnické organizace a asociace vždy rozhodujícím způsobem spojovaly evropskou mládež při ochraně jejich práv. Práce mezinárodních nevládních organizací mládeže vychází z ideálů solidarity, spolupráce, míru a lidských práv a její běžnou součástí je vytváření spojení – jak v Evropě, tak i mimo ni.

Nyní je čas rozšířit tyto zkušenosti na další mladé lidi v Evropě a rozvíjet porozumění otázkám lidských práv nejen na tomto kontinentu. Měli bychom hlouběji pochopit, jak svým jednáním ochraňovat lidská práva. To je také úkol pro celou Evropu.

Evropský sen

Nikdo samozřejmě nechce, aby jednotlivé evropské země a kultury ztratily svoji svébytnou identitu. Při tvorbě tohoto manuálu jsme však vycházeli z toho, že *žádná* z evropských – a ani světových – kultur nestojí v zásadním rozporu se vzkvétající kulturou lidských práv, a nemůže tak být touto kulturou ke své škodě nahrazena. Ve skutečnosti již existují hodnoty kultury lidských práv v každé zemi. Je však třeba je posilovat, aby se mohly rozvíjet.

Byla zde i další naděje. Věřili jsme, že díky společným zájmům a společnému úsilí si mladí lidé na tomto kontinentu uvědomí, že jsou si navzájem rovni, že sdílejí jedinou realitu a že jsou plně zodpovědní za jeho budoucnost. Sibiř by se například mohla spojit s Portugalskem ve spolupráci na ochraně práv žen. Mladí lidé v Albánii a v Lucembursku by mohli vytvořit společnou webovou stránku a připoutat pozornost světa na problematiku dětské práce. Anebo školy na Maltě a v Dánsku by mohly naplánovat souběžnou pouliční akci, která se zaměří na šikanu ve školách různých zemí.

Mladí lidé mají o dané otázky zájem a mohou nám ukazovat cestu. Jsou schopni vyvrátit kritiku svého individualismu a lhostejnosti. Mohou dokázat, že se mýlí ti, kdo trvají na tom, že *neexistuje žádná alternativa*, a mohou dodat novou energii mírovému boji za lidská práva na celém světě. Mladí lidé nejsou pouze cílovou skupinou tohoto manuálu – jsou jeho hlavní nadějí a základním zdrojem.

„Jakékoli bezprávi je hrozbou pro veškerou spravedlnost.“

Martin Luther King

„Vytrvalost je běžnější než síla; a mnoho věcí, které není možné zdolat najednou, se poddává, když se postupuje krůček po krůčku.“

Plutarchos

Práce s mládeží a zapojení mladých lidí

Ačkoli aktivity v tomto manuálu by měly být použitelné i v prostředí formálního vzdělávání, naším záměrem bylo vytvořit publikaci určenou v první řadě pracovníkům s mládeží mimo formální vzdělávací systém. Povaha a rozsah takovéto práce se samozřejmě mohou v jednotlivých zemích lišit. Proto jsme navrhli různé typy metod, rozpracovali řadu témat a snažili jsme se postihnout konkrétní potřeby nejrozličnějších skupin a asociací mládeže, které existují v každé evropské zemi. Aktivity obsažené v tomto manuálu nabízejí užitečné podněty pro mimoškolní kluby, skautské skupiny, skupiny mládeže při různých církvích, univerzitní kluby, skupiny a výměnné kluby zabývající se lidskými právy. Kromě toho jsou použitelné i pro pedagogy pracující ve formálnějším prostředí.

Těžištěm práce s mládeží je osobní a sociální rozvoj mladých lidí. Proto většina aktivit v tomto manuálu věnuje zmíněným aspektům možná více pozornosti než tradičnímu vzdělávacímu cíli, kterým je rozšiřování znalostí. Při přípravě aktivit jsme kladli důraz na to, aby dokázaly upoutat zájem mladých lidí o uvedené otázky a aby v nich prostřednictvím osobního zážitku vzbudily pocit respektu k lidským právům. Chtěli jsme, aby aktivity byly atraktivní zejména pro ty mladé lidi, které neoslovují metody používané v rámci formálního vzdělávacího systému.

? Využíváte ve své práci zážitkovou pedagogiku?

Ve vzdělávacím prostředí a ve vzdělávacích institucích, kde jsou používány výukové metody založené spíše na znalostech než na prožitku nebo dovednostech, je tento přístup méně obvyklý. Proto uvádíme rovněž východiska a základní informace o vzdělávacích přístupech, s nimiž tento manuál pracuje (viz kapitola „*Jak používat Kompas*“). Považujeme za důležité zajistit, aby byl manuál přístupný nejen mladým lidem kdekoli v Evropě, ale také učitelům a skupinovým vedoucím či pracovníkům s mládeží, kteří nemusejí být dostatečně obeznámeni s použitými metodami.

Skromně věříme, že tento manuál překlene metodologickou propast mezi formálním a neformálním vzděláváním. V obou kontextech je důležité zapojit mladé lidi, o jejichž pozornost usilujeme. Při výchově k lidským právům je aktivní účast zásadním požadavkem. Protože se každá z aktivit obsažených v tomto manuálu snaží mladé lidi zapojit, je navržena tak, aby představovala zajímavý a atraktivní způsob seznámení se s obecnými otázkami lidských práv v jakémkoli prostředí.

? Jak zapojujete mladé lidi do svých aktivit?

Dalším cílem byla snaha umožnit mladým lidem, aby mohli sami pozitivně přispět k řešení problémů, které se jich týkají. Z tohoto důvodu jsme zařadili část zaměřenou na *aktivní podporu lidských práv*. Většina návrhů v této části se rozhodně neomezuje na „aktivismus“. Převážně jde o běžné činnosti mladých lidí, které mnoho skupin již uskutečňuje v jiných oblastech. Jsou koncipovány tak, aby se jich mladí lidé účastnili se zájmem.

Úmluva o právech dítěte

Všechny evropské země podepsaly a ratifikovaly Úmluvu o právech dítěte. Tím se zavázaly, že se jí budou řídit a že budou pravidelně informovat o úspěších směřujících k úplnému dodržování dětských práv. V kontextu tohoto manuálu je Úmluva důležitá částečně kvůli

„Mladí lidé nejsou pouze budoucností..., jsou také přítomností.“

Prohlášení dětí a mládeže na evropské a středoasijské konzultaci pro mimořádné zasedání o právech dítěte, Budapešť 2001

věkovému rozmezí cílové skupiny; a to přesto, že je určen také lidem starším osmnácti let (18 let je totiž horní hranice věku, na který se Úmluva vztahuje).

Úmluva si ovšem zaslouží pozornost také v souvislosti s metodologií manuálu. Jádrem Úmluvy, zakotveným v některých jejích člancích (zejména v člancích 3 a 12), je myšlenka, že mladí lidé mají právo vyjadřovat vlastní názory ve všech záležitostech, které se jich týkají, a jejich stanoviskům musí být věnována patřičná pozornost. Tato idea je v jednotlivých evropských zemích uskutečňována v různé míře. V některých zemích mají mladí lidé skutečně příležitost zúčastňovat se rozhodování o věcech, které se jich bezprostředně dotýkají, jinde jsou tyto postupy méně rozvinuté.

? Je ve vaší škole či organizaci k dispozici výtisk Úmluvy o právech dítěte?

Existující příležitosti budou samozřejmě do jisté míry rozhodovat, nakolik mohou mladí lidé ovlivňovat konkrétní rozhodnutí, a také vhodnost určitých aktivit na úkor jiných. Základní cíl, totiž aby se s mladými lidmi zacházelo jako s jedinci, kteří jsou hodni *skutečné* úcty – a v tomto smyslu jsou rovni ostatním členům dospělé populace, však zůstává platný v každé části Evropy.

Vytváření manuálu

Kompas vytvářel tým složený z osmi lidí, jehož úkolem bylo shromáždit podkladové materiály a navrhnout jednotlivé aktivity. Jak se často stává, byl tým v průběhu tvorby podroben náročné zkoušce – v neposlední řadě proto, že termíny odevzdání rukopisu byly velice krátké. Aby se zajistila co nejširší výměna různých zkušeností, byly texty každého z autorů hodnoceny a schvalovány dalšími dvěma členy autorského týmu. Podobně každé téma nebo kapitola vždy společně zpracovávali alespoň dva lidé.

Autorský tým reprezentoval Evropu v celé její vnitřní různorodosti. Jeho členové pocházeli ze severu, jihu, východu a západu (a ze středu) Evropy. Naše minulost, tradice, jazyk, oděv a hudební vkus se střídavě střetávaly a překrývaly. Každý z nás chtěl trochu jiné věci nebo je chtěl dělat trochu jiným způsobem – protože lépe než ostatní znal potřeby vlastní země.

Žádný z nás však neznal potřeby všech – a to ani v rámci vlastní země. To bylo také důvodem, proč byl každý člen autorského týmu nezbytný, ale proč ani celá pracovní skupina na všechno nestačila.

Jeden náš odborný konzultant z postkomunistické země poznamenal, že země *západní Evropy se zajímají o práva menšin, kdežto země ze střední a východní Evropy se zajímají o práva většiny*. Někteří s tím nesouhlasili: byli přesvědčeni, že na „jejich část“ Evropy nelze aplikovat taková zobecnění. Další se domnívali, že toto zobecnění může obsahovat část pravdy. Snažili jsme se to vzít v úvahu. Ale kdokoli z nás mohl stejně dobře pronést jinou podobnou poznámku: „*Lidé v jižní Evropě/v muslimské Evropě/ve venkovských oblastech/v hlavních městech/v Evropě zmítané válkou... se zajímají o...*“

Tato poznámka nám každopádně připomněla, že bez ohledu na společné cíle nejsou rozdíly mezi našimi kulturami méně významné než rozdíly mezi *námi*, jejich představiteli. Proces tvorby manuálu jsme opouštěli se společnou nadějí: že otázky, které zajímaly nás, by mohly – a měly – zaujmout také jiné lidi, ať už žijí kdekoli, protože se týkají celého světa. Proces tvorby jsme však také opouštěli s obavami, zda se nám podařilo rovnoměrně pokrýt *celou Evropu*. Ale to by byl, koneckonců, nesplnitelný úkol.

Používání manuálu v různých kulturách a v různých jazycích

S tvorbou manuálu pro tak široké publikum jsou spojeny dva hlavní problémy. Prvním je přílišná obecnost: může se stát, že aktivity nebudou dostatečně specifické a nebudou odpovídat konkrétním zájmům určitých skupin či populací. Druhým problémem je naopak to, že se budou příliš úzce dotýkat takových témat, která buď nebudou důležitá pro všechny cílové země, nebo budou natolik citlivá, že v některých zemích nebudou moci být vůbec otevřena.

Témata zařazená do tohoto manuálu jsou bezesporu důležitá a přímo se týkají všech lidí bez ohledu na geografickou polohu jejich bydliště. Může se však stát, že způsob, jakým jsou prezentována nebo jak jsou vytvořeny některé z aktivit, bude pro určité skupiny či organizátory méně vhodný. V těchto případech je úkolem organizátora nebo vedoucího skupiny, aby pouze nepřebíral nebo slepě nenásledoval postup, ale aby se sám rozhodl, jak je třeba určitou aktivitu zlepšit, aktualizovat nebo přizpůsobit danému kontextu. V tom mu mohou pomoci níže uvedené návrhy na úpravy.

Tento manuál by měl být považován za východisko, za živou pedagogickou pomůcku, která je otevřena novým myšlenkám, úpravám a jakýmkoli návrhům na zlepšení.

Návrhy na úpravy:

- Š: U témat, která jsou ve vaší společnosti kontroverzní nebo která by mohla vzbudit nevoli ze strany nadřízených či státních úřadů, zvažte, zda je možné se na ně podívat v kontextu jiné společnosti nebo v historických souvislostech, aniž byste prováděli explicitní srovnání s vaší současnou situací. U některých kontroverzních témat, na něž mají lidé rozdílné názory, naopak s touto skutečností pracujte. Podněcujte účastníky k prozkoumání různých úhlů pohledu. O názor můžete také požádat někoho, kdo se na věc dívá z hlediska menšiny.
- Š: Pokud budete aktivity používat ve formálním vzdělávacím prostředí, kde jste vázáni rozvrhem hodin a kde je hlavní důraz kladen na obsah, budete chtít možná více využívat doplňující informace či jiné údaje, které vy nebo vaši žáci naleznete. Možná také budete muset některé aktivity rozdělit (například do dvou dnů).
- Š: Jestliže v rámci vzdělávacího prostředí, ve kterém působíte, nemáte dostatek příležitostí k zařazení výchovy k lidským právům, můžete některé z aktivit využít v jiných předmětech – například v zeměpise, dějepise, občanské výchově, politologii atd. V souladu s tím budete možná chtít některé aktivity upravit.
- Š: Zjistíte-li, že mladí lidé považují určitá témata za nedůležitá nebo za otažitá ve vztahu k jejich bezprostřední situaci, požádejte je, aby se na tuto otázku zaměřili a vymysleli, jakými způsoby by dané téma mohlo ovlivnit jejich život. Ve skutečnosti mají *všechna* témata obsažená v tomto manuálu význam pro všechny mladé lidi!
- Š: U některých aktivit možná budete chtít přidat informaci důležitou pro vaši skupinu či společnost nebo vás napadne jiný, vhodnější přístup. Pak je upravte podle své potřeby: umožněte účastníkům, aby vznesli své návrhy, rozšiřte či omezte časový rámec nebo doplňující informace a využívejte náměty na další činnost, jestliže skupina o téma projeví hlubší zájem. Poskytnuté informace můžete doplnit nebo přizpůsobit vlastní situaci.

- Š` Sami zvažte možné nevýhody zapojení mladých lidí do veřejných akcí – například za napjatých společenských či politických okolností.
- Š` Je-li to možné, sdílejte s mladými lidmi veškeré obtíže, na které narazíte. Ocení příležitost k vyjádření vlastních názorů a lépe pochopí všechna omezení, kterým můžete být vystaveni.

Jak používat Kompas

Existuje mnoho různých postupů, jak vyučovat lidská práva a jak se o nich učit. Způsob, jakým k tématu přistoupíte, bude záviset na mnoha okolnostech: na prostředí, v němž pracujete, na politických, sociálních a ekonomických podmínkách ve vaší zemi, na věku mladých lidí, na jejich zájmu o lidská práva a motivaci k učení. Samozřejmě záleží i na vašich zkušenostech s problematikou lidských práv, na vašem vztahu k cílové skupině a na vašem „stylu učení“.

Můžete být pracovník s mládeží, školitel, učitel, tutor působící v oblasti vzdělávání dospělých, moderátor workshopů, člen diskusní skupiny v rámci církve nebo mladý člověk, který se zajímá o lidská práva. Ať už jste kdokoli a pracujete kdekoli, věříme, že v tomto manuálu najdete inspiraci. Nepředpokládáme žádné předchozí zkušenosti s výukou nebo s vedením školení ani žádné vědomosti o lidských právech.

V této kapitole vysvětlujeme, co to je zúčastněné učení, kooperativní učení a učení zážitkem a proč používáme právě tyto vzdělávací přístupy. Ukazujeme, jakým způsobem můžete jednotlivé aktivity používat ve formálním a neformálním vzdělávacích prostředí, a rovněž se pokoušíme odpovědět na často kladené dotazy. V části nazvané „Tipy pro uživatele“ popisujeme, jak jsou aktivity prezentovány a jak si některou z nich vybrat. Dále uvádíme náměty týkající se diskusí, skupinové práce a vedení aktivit, včetně jejich následného rozboru a vyhodnocení.

Kompas by měl být považován za flexibilní zdroj. Podpora lidských práv je tvůrčí a nikdy nekončící proces, jehož jste vy – uživatelé této knihy – nedílnou součástí. Věříme, že přijmete myšlenky, které zde předkládáme, a že je použijete a rozvinete tak, aby splňovaly vaše potřeby i potřeby mladých lidí, s nimiž pracujete. Doufáme dále, že také zhodnotíte, co jste se naučili, a sdělíte nám své zkušenosti, abychom je mohli začlenit do dalšího vydání tohoto manuálu. Dotazník, jehož prostřednictvím nám můžete poskytnout zpětnou vazbu, naleznete na straně 421.

Jak s manuálem pracovat

Doporučujeme vám, abyste si nejprve zběžně prohlédli celý manuál, a vytvořili si tak celkový přehled o jeho obsahu. Nenajdete v něm žádný doporučený začátek. Naopak předpokládáme, že si vyberete ty pasáže, které budete považovat za důležité.

V druhé části objevíte 49 aktivit, které se na různých úrovních věnují jednotlivým obecným tématům a lidským právům. Tyto aktivity jsou nástrojem pro vaši práci s mladými lidmi. Čtvrtá a pátá část obsahují podpůrné materiály: doplňující informace o jednotlivých tématech, definici lidských práv a informace o jejich vývoji. Manuál dále shrnuje důležité deklarace a úmluvy o lidských právech a uvádí seznam literatury a odkazy na další zdroje.

V tomto manuálu je dostatek materiálů pro počáteční etapu vaší práce s mladými lidmi v oblasti výchovy k lidským právům. Je důležité si uvědomit, že pokud chcete začít, nemusíte být „odborníkem“ na lidská práva. Dostatečnou kvalifikací je váš zájem o tuto problematiku. Nemusíte být ani kvalifikovaným učitelem nebo školitelem. Abyste však aktivity využili v maximální míře, je třeba pochopit vzdělávací přístupy, na nichž jsou založeny.

Vzdělávací přístupy

Než začnete realizovat konkrétní aktivity, je důležité, abyste porozuměli vzdělávacím přístupům, ze kterých jsme vycházeli. Výchova k lidským právům usiluje o změnu, a to jak v osobní, tak ve společenské rovině. Snaží se rozvíjet ty kompetence mladých lidí, které budou potřebovat, budou-li se chtít stát aktivními občany a zapojit se do veřejného života, podporovat a chránit lidská práva. Proto se zaměřujeme na proces rozvíjení znalostí, dovedností, hodnot a postojů. V tomto procesu:

- š' vycházíme z toho, co už lidé znají, z jejich názorů a zkušeností; na tomto základě jim umožňujeme společně hledat a objevovat nové myšlenky a zkušenosti;
- š' podporujeme zapojování mladých lidí do diskusí s cílem co nejvíce se učit od sebe navzájem;
- š' podporujeme mladé lidi, aby to, co se naučili, využili v jednoduchých, ale účinných činnostech, v nichž by prokázali, že odmítají bezpráví, nespravedlnost a porušování lidských práv.

Znalosti, dovednosti a postoje člověka, který rozumí lidským právům, jsou popsány na straně 19. Tyto kompetence, zejména kritické myšlení, komunikační dovednosti, schopnost obhájit vlastní stanovisko a hodnoty tolerance a respektu, není možné vyučovat – člověk si je musí osvojit na základě vlastní zkušenosti. Proto jsou aktivity v této knize založeny na spolupráci, aktivní účasti a na učení zážitkem. Naším cílem je motivovat mladé lidi k myšlení, cítění a jednání tak, že zapojí svoji hlavu, srdce i ruce. Vědomosti o lidských právech jsou důležité, ale nestačí. Je nutné, aby mladí lidé hlouběji porozuměli tomu, jak se lidská práva odvíjejí z lidských potřeb a proč musí být ochraňována. Například ti, kteří nemají přímou zkušenost s rasovou diskriminací, si mohou myslet, že se jich tento problém netýká. Z hlediska lidských práv je však takový postoj nepřijatelný; lidé kdekoli na světě jsou zodpovědní za ochranu práv ostatních lidí.

Nezáleží na tom, zda diskutujete o právu na život nebo o svobodě vyjadřování. Všechna lidská práva mají vztah k demokratickým hodnotám, respektu a k toleranci. Je třeba zdůraznit, že jde o dovednosti a postoje, které si lze skutečně osvojit pouze takovým způsobem a v takovém prostředí, kde jsou tyto hodnoty uznávány.

Kooperativní učení

Kooperace je společná práce zaměřená na dosahování sdílených cílů. Při kooperativním učení se lidé snaží společnou práci dosáhnout výstupů, které přinášejí užitek jim i všem členům skupiny.

Kooperativní učení umožňuje dosahovat lepších výsledků a větší produktivity, podporuje vzájemnou péči a oddanost v mezilidských vztazích, zlepšuje psychické zdraví, zvyšuje sociální kompetence a sebeúctu. To je pravým opakem toho, k čemu dochází, když je učení organizováno kompetitivním způsobem. Pro kompetitivní učení je charakteristické, že jednotlivci usilují o takové cíle, kterých může dosáhnout pouze jeden nebo jen několik z nich. Tento způsob učení ústí u vítězů v sobectví, neúctu k druhým a povýšenost, zatímco poražení často ztrácejí motivaci a sebevědomí.

Základními znaky kooperace jsou pozitivní vzájemná závislost, interakce tváří v tvář, individuální a skupinová odpovědnost a interpersonální dovednosti. Nejúčinnější způsob, jakým lze kooperativní učení realizovat, je strukturovaná skupinová práce.

Nezáleží pouze na tom, co děláte, ale také na tom, jak to děláte. To je to, co přináší výsledky.

Aktivní účast

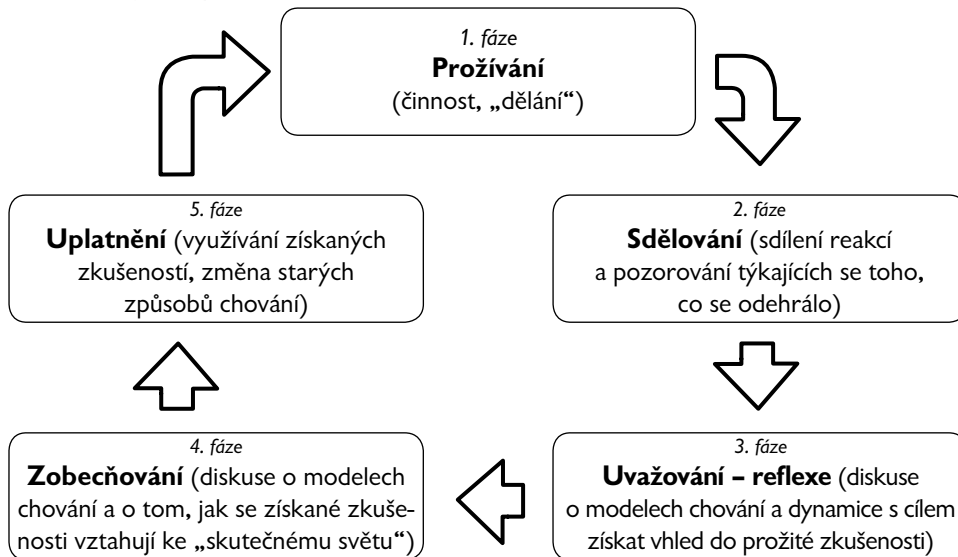
Ve výchově k lidským právům znamená aktivní účast to, že se mladí lidé sami rozhodují, co a jakým způsobem se budou o lidských právech učit. Aktivní účast mladým lidem umožňuje rozvíjet různé kompetence včetně dovedností rozhodování, naslouchání, empatie, respektu k jiným lidem a přijímání odpovědnosti za vlastní rozhodnutí a jednání. Úlohou učitele nebo školitele je napomáhat zapojení mladých lidí do procesu učení. Ve školách může být dosažení ideálu úplné aktivní účasti omezováno délkou vyučovací hodiny nebo učebními osnovami, a některé aktivity proto bude nutné upravit.

Aktivity v tomto manuálu vyžadují aktivní účast. Od mladých lidí se očekává zapojení do učení. Nelze jen sedět vzadu a pasivně sledovat dění. V tomto smyslu vděčí autoři předkládaného manuálu metodologii Augusta Boala a dalším osobnostem, které si uvědomují rostoucí význam neformálního vzdělávání.

Možná že jediným, nejdůležitějším, úkolem výchovy k lidským právům je nalézt oblasti, ve kterých se mladí lidé mohou sami aktivně zapojovat do života společnosti a ovlivňovat formu a výstupy své činnosti. Výchovu k lidským právům nelze z principu nikomu vnutit. Je skutečně na každém organizátorovi, pedagogovi, učiteli, školiteli nebo vedoucím, aby našel vhodné okamžiky pro vytvoření prostoru, a tedy též příležitostí pro aktivní účast.

Učení zážitkem

Výchova k lidským právům, podobně jako například rozvojová výchova, výchova k míru nebo výchova k občanství, využívá metodologii zážitkové pedagogiky. Vychází z učebního cyklu obsahujícího pět fází:

V páté fázi lidé hledají a zkoušejí praktické činnosti, které by se mohly vztahovat k probíranému tématu. Je velmi důležité, aby našli skutečné příležitosti k vlastnímu zapojení. Ty nejsou pouze logickým vyústěním procesu učení. Stávají se také významným prostředkem upevňování nových znalostí, dovedností a postojů, které představují základ pro další kolo cyklu.

Aktivity jako prostředek zážitkové pedagogiky

Když budete používat aktivity z této knihy, měli byste mít na paměti výše uvedený cyklus učení.

Aktivity vyžadují skutečné zapojení, aby se lidé, kteří je provádějí, učili novým věcem nejen hlavou, ale také srdcem a rukama. Někdy se nazývají také „hry“, protože jsou zábavné

a lidé je hrají s nadšením. Měli byste však pamatovat na to, že tyto aktivity či hry nejsou „pouze pro zábavu“, ale že představují záměrné prostředky k dosažení vzdělávacích cílů.

Neomezujte se na pouhé provádění aktivit (1. fáze učebního cyklu). Je nezbytné, aby za nimi následoval rozbor a vyhodnocení, v němž mohou lidé přemýšlet o tom, co se odehrálo (2. fáze), zhodnotit své zkušenosti (3. a 4. fáze) a rozhodnout se, co budou dělat dále (5. fáze). Tímto způsobem přejdou v procesu učení opět k 1. fázi následujícího cyklu.

Ve školním prostředí mohou tyto aktivity pomoci prolomit umělé hranice mezi vyučovacími předměty, umožnit hlubší propojení mezi vyučovacími předměty a zájmovými oblastmi a nabídnout celostnější přístup k tématu. V neformálním vzdělávacím prostředí mohou vzbudit zájem o téma využitím „nedidaktických“ způsobů učení, které jsou pro mladé lidi často přijatelnější.

Aktivity lidem pomáhají:

- Š` získat motivaci k učení, protože jsou zábavné;
- Š` rozvíjet znalosti, dovednosti, postoje a hodnoty: hry představují bezpečné prostředí, ve kterém mohou mladí lidé experimentovat s novými způsoby chování a dělat chyby, aniž by za ně museli nést takovou odpovědnost jako za chyby, jichž se dopustí ve skutečném životě;
- Š` změnit se: aktivity jsou jedním ze způsobů, jak lidem sdělit, že každý může změnit sám sebe nebo své vztahy s jinými lidmi;
- Š` zapojit se: aktivity podporují zapojení méně výrazných a méně dominantních členů skupiny;
- Š` přijmout odpovědnost: účastníci využívají vlastní zkušenosti a dovednosti a každá skupina pracuje s hrou na své úrovni a osobitým způsobem;
- Š` rozvíjet samostatnost a posilovat sebedůvěru: aktivity jsou strukturovány tak, aby bylo možné omezit závislost na vedoucím, který „všechno ví“; účastníci jsou nuceni přijmout určitou odpovědnost za to, aby jejich role v aktivitě byla odehrána;
- Š` pocítit sounáležitost s druhými: aktivity podporují skupinovou soudržnost a vědomí skupinové identity a sounáležitosti.

Aktivity jsou rámcem pro získávání skupinových zkušeností, který vám umožní pracovat v okruhu vlastních možností i možností daných zkušenostmi a schopnostmi mladých lidí. Pokud budou pečlivě vedeny, stanou se účinnou metodou učení v úkolově orientovaných situacích.

Vedení aktivit

Při práci s mladými lidmi byste měli vycházet z toho, co již znají, podporovat je v dalším učení a pomáhat jim odhalit jejich vlastní potenciál. Především to znamená, že byste měli vytvořit takové prostředí, ve kterém se mohou učit, experimentovat, hledat a rozvíjet se. Neměli byste vystupovat jako „odborník“, „učitel“ nebo „vedoucí“, který své znalosti a dovednosti předává ostatním. Naopak: měli byste podporovat proces sdílení, předávání a přijímání. Prostřednictvím sdílené zkušenosti se může rozvíjet každý – účastníci i ten, kdo aktivity připravuje a vede. Aby se zdůraznilo, že jeho role nespočívá primárně ve vedení, ale v usnadňování procesu učení, bývá tento člověk někdy nazýván též facilitátor (z anglického „to facilitate“ = usnadňovat).

Příležitosti k tomu, aby člověk mohl s mladými lidmi pracovat v atmosféře rovnosti a vzájemnosti, se v Evropě liší, a to jak mezi zeměmi, tak v rámci zemí. V sektoru formálního vzdělávání nacházíme rozdíly ve vzdělávacích cílech, vzdělávací filozofii, způsobech práce ve třídě i v učebních osnovách. Pro žáky a studenty není běžné, aby sami rozhodovali, co se chtějí v rámci širších osnov učit, a učitelé nevystupují v roli facilitátorů, ačkoli existují

i výjimky. V neformálním sektoru nacházíme stejně velké rozdíly, a to nejen s ohledem na cíle a filosofii jednotlivých organizací, ale také se zřetelem k aktivitám a příležitostem, které nabízejí. Tyto odlišnosti jsou patrné jak mezi zeměmi, tak v rámci jedné země.

Všichni působíme v rámci určitých vzdělávacích a sociálních norem platných v naší společnosti. Je snadné zapomenout na svůj etnocentrismus a považovat způsob, jakým jednáme s mladými lidmi, za samozřejmý či normální. Proto pro vás může být užitečné zamyslet se nad svým stylem a zvyklostmi, abyste mohli dále rozvíjet pedagogické dovednosti.

Styly myšlení, učení a vyučování

Každý z nás je jedinečný a myslí a učí se jinak než ostatní. Všichni používáme směsici stylů, ale každý z nás dává přednost určitému způsobu zobrazování světa v mysli (určitý styl myšlení) a určitému stylu učení. Jako pedagogové bychom si toho měli být vědomi a měli bychom používat širokou škálu přístupů. Tím podnítíme zájem mladých lidí a rozvineme jejich nadání.

Je třeba zdůraznit, že následující přehled je výčtem upřednostňovaných stylů. Každý z nás používá všechny styly, ale jednomu z nich vždy dává přednost. Další informace lze najít v práci Davida Kolba, kterou uvádíme v seznamu literatury na konci této části.

? Kterému z následujících stylů dáváte přednost?

Přehled stylů myšlení

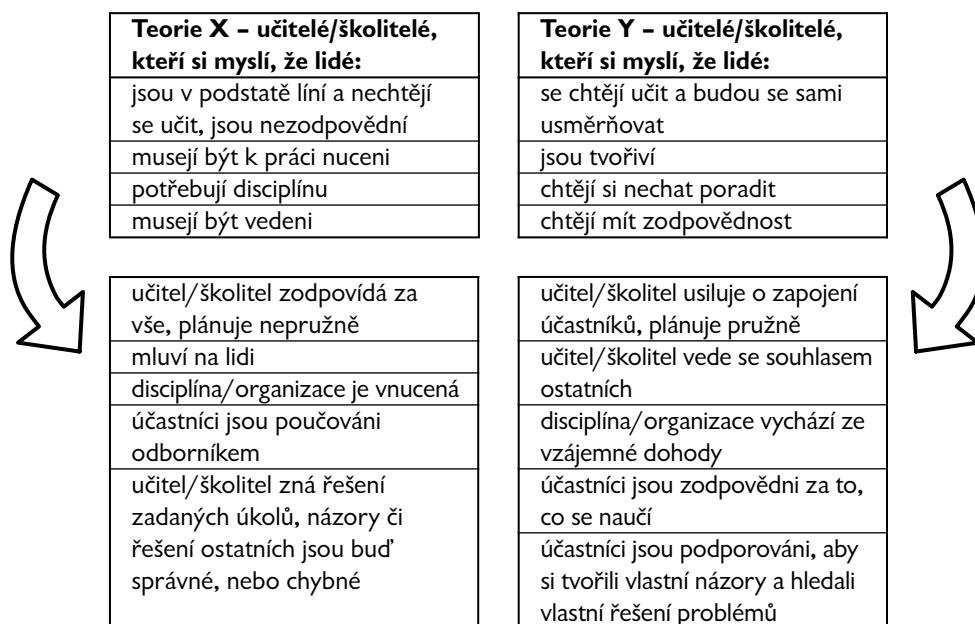
- Š: *Vizuální* lidé mají sklon k vnímání světa v obrazech. To se projevuje například tak, že užívají výrazy typu „když se na to podívám z jiného úhlu, tak ti rozumím“.
- Š: *Auditivní* lidé si uchovávají spíše to, co slyší, a používají výrazy typu „ta myšlenka zní zajímavě“.
- Š: *Kinestetičtí* lidé si pamatují věci prostřednictvím svých pocitů, a to jak tělesných, tak emocionálních. Uslyšíme proto od nich například větu „cítím to stejně jako ty“.

Přehled stylů učení

- Š: *Aktivisté* se nejraději učí z činností, v nichž zažívají nové zkušenosti, řeší nové problémy a setkávají se s novými příležitostmi. Nechají se zcela strhnout při hrách, týmové práci nebo při hraní rolí. Mají rádi situace, kdy se náhle ocitnou před obtížným problémem, který je třeba vyřešit. Vzpírají se pasivnímu učení i samostatné práci, jako je samostatné čtení, psaní nebo přemýšlení, a úkolům vyžadujícím zaměření pozornosti na detaily.
- Š: *Badatelé* se nejlépe učí tehdy, mohou-li o činnosti přemýšlet. S oblibou provádějí podrobná zkoumání a rádi hodnotí to, co se stalo a co se naučili. Nechtějí být středem pozornosti a protestují, když musejí činit zkratkovité závěry z nedostatečných dat nebo když se práce dělá ledabyly.
- Š: *Teoretici* se nejsnadněji učí tehdy, když to, o čem se učí, je součástí nějakého systému, modelu nebo teorie. Dávají přednost strukturovaným situacím s jasným cílem a rádi se zabývají zajímavými myšlenkami nebo pojmy. Nesnášejí vždy dobře situace, ve kterých je kladen důraz na emoce a pocity.
- Š: *Pragmatici* se nejlépe učí z činností, ve kterých je zřejmý vztah mezi obsahem a reálným problémem a v nichž mohou uplatnit to, co se naučili. Vzpírají se učení, které jim připadá příliš vzdálené od reality, protože z jejich hlediska se jedná „pouze o teorii a obecné principy“. V takových situacích mají pocit, že se chodí pořád dokola a nikam se nepostupuje.

Styly vyučování

Každý člověk má rovněž svůj styl a přístup k vyučování. Závisí na vyznávaných hodnotách, přesvědčeních a předpokladech, na osobnosti, na předchozích zkušenostech ze školení a seminářů, které vedl nebo jichž se účastnil, a na sebejistotě (v našem případě na sebejistotě při práci s mladými lidmi a na zkušenostech s problematikou lidských práv).

To jsou samozřejmě dva krajní póly na ose různých stylů vyučování. Není snad třeba zdůrazňovat, že pro výchovu k lidským právům je vhodný přístup uvedený pod hlavičkou teorie Y. Mezi cíle výchovy k lidským právům patří rozvíjení hodnot úcty, rovnosti, spolupráce a demokracie. Tyto principy mohou být šířeny pouze takovými postupy, které jsou na nich samy založeny.

? Vzpomeňte si na vlastní zkušenosti. Jaké to bylo, když vás učili učitelé představující zmíněné dva krajní póly?

Používání Kompasu ve formálním a neformálním vzdělávání

Může se zdát, že aktivity popsané v tomto manuálu a vzdělávací přístup, z něhož vycházejí, je snazší uplatnit v neformálním vzdělávacím sektoru než v sektoru formálním. V neformálním sektoru bývá vzdělání otevřenější a více se zaměřuje na osobní a sociální rozvoj mladých lidí. Východiskem pro práci jsou zájmy mladých lidí. Neformální vzdělávání umožňuje rozsáhlejší zapojení i větší pružnost a mladým lidem nabízí praktický přístup k problematice lidských práv.

V prostředí neformálního vzdělání můžete vycházet z toho, co se děje ve vaší blízkosti nebo co někdo viděl v televizi. Pokud chcete převzít vedení a sami vzbudit zájem o lidská práva, pusťte nějaký film nebo video. Vynikající příručkou užitečných filmů je publikace „Evropa na plátně: Film a výuka dějepisu“ [Europe on Screen: Cinema and teaching of history], autorem je Dominique Chancel a vydala ji Rada Evropy v lednu roku 2001. Spontánní diskusi také probudíte tak, že vyvěsíte plakáty, použijete obrázky nebo pustíte hudbu s texty, které volají po lidské svobodě. Potom můžete navázat některou z aktivit, která se zabývá obecnými lidskými právy, například „Kde stojíš?“ (strana 254) nebo „Zahraj to“ (strana 86).

Vzdělávání ve formálním sektoru je často vázáno na schválený soubor znalostí, které si žáci a studenti musejí osvojit a které jsou prověřovány zkoušením. Ačkoli je osobní a sociální rozvoj také považován za důležitý, není na něj vždy kladen takový důraz jako na osvojování znalostí. Ty jsou považovány za přípravu na budoucí povolání nebo na další studium. To však nevylučuje využití většiny aktivit z tohoto manuálu. Je možno je upravit tak, aby byly vhodné pro výuku různých předmětů ve školách i na univerzitách po celé Evropě. Při navrhování mnohých aktivit měli jejich tvůrci ve skutečnosti na mysli právě prostředí školní třídy.

Řešení problémů a konfliktů jako základ výchovy k lidským právům

Témata z oblasti lidských práv jsou často kontroverzní, protože lidé mají různé hodnotové systémy, a proto vnímají práva a povinnosti odlišnými způsoby. Tyto rozdíly, které se projevují jako názorové konflikty, jsou základem naší pedagogické práce.

Dvěma důležitými cíli výchovy k lidským právům patří za prvé vybavit mladé lidi dovedností uznat odlišný názor na určitý problém – i když s ním nesouhlasí; za druhé pomoci jim rozvinout dovednost najít taková řešení problémů, na kterých se všichni shodnou.

Tento manuál a jednotlivé aktivity vycházejí z přesvědčení, že názorové konflikty mohou být v procesu učení využity konstruktivním způsobem. A to za předpokladu, že máte dostatek sebejistoty, abyste případné konflikty ve skupině zvládli. Jako v mnoha neformálních vzdělávacích aktivitách není ani tak cílem dosáhnout jednomyslného souhlasu, ale spíše toho, aby se účastníci z procesu řešení konfliktů něco naučili (např. naslouchání druhým, vyjadřování vlastních stanovisek, respektování odlišných názorů atd.).

Na rozvoj dovedností potřebných k řešení konfliktu je například zaměřena aktivita „Dáme si partičku“ (strana 194).

Časté dotazy týkající se výchovy k lidským právům

Následující odpovědi jsou stručné, ale doufáme, že zodpoví alespoň některé z otázek, na něž se ptají lidé, kteří se ve své práci začínají zabývat výchovou k lidským právům.

? Neměli by se mladí lidé učit spíše o zodpovědnosti než o právech?

Odpověď: Tento manuál klade důraz jak na práva, tak na zodpovědnost. Aktivity jsou navrženy tak, aby ukázaly, že vztah mezi právy jednotlivce a právy jiných lidí není vždy jednoznačný a že na každém leží zodpovědnost za respektování práv druhých.

? Co když se účastníci zeptají na něco, co neumím zodpovědět?

Odpověď: Nikdo by neměl očekávat, že znáte odpověď na všechno. Je naprosto v pořádku, když řeknete, že některé věci nevíte, a naopak necháte hledání odpovědi na účastnících. Vždy byste měli zvážit, zda není lepší otázku vrátit skupině a zeptat se: co si o tom myslíte vy?

Každý by si měl zapamatovat, že odpovědi na otázky vztahující se k lidským právům nebývají jednoduché. Složitě morální otázky nelze zodpovědět prostým „ano“, nebo „ne“. Ze vzdělávacího hlediska je položení otázky stejně důležité jako nalezení odpovědi. Tím, že mladé lidi postavíme před složitá témata a necháme je o nich přemýšlet, je vybavujeme znalostmi, dovednostmi a postoji, které jim umožní zabývat se podobnými problémy i později v životě.

? Co máme dělat, když nemáme k dispozici kopírku nebo nám chybějí pomůcky?

Odpověď: Většina aktivit v tomto manuálu je navržena tak, aby k nim nebyly nutné drahé pomůcky ani kopírka. Pro některé z nich však budete potřebovat karty s rolemi nebo archy s informacemi pro skupinovou práci. V případě, že nemáte k dispozici kopírku, vytvořte tyto materiály ručně a zkopírujte je pomocí kopírovacího papíru. Když budete tvořiví, najdete vždy řešení.

? Nebudou se rodiče, ředitelé škol nebo představitelé místních úřadů stavět proti výchově k lidským právům, protože ji budou považovat za politickou agitaci, která vyvolá odbojné chování?

Odpověď: Výchova k lidským právům připravuje budoucí občany, kteří jsou schopni se zapojit do veřejného života a podílet se na rozvoji své země. Je důležité rozlišovat mezi rozvíjením kompetencí potřebných k zapojení do veřejného života a stranickou politikou. Výchova k lidským právům podporuje, prostřednictvím diskuse a aktivní účasti, rozvoj kritického myšlení, zvědavost a schopnost racionálního chování. V tomto smyslu je rovněž spjata s občanskou a politickou výchovou a umožňuje mladým lidem nacházet souvislosti mezi lidskými právy, sociálními otázkami, vzděláním a politikou. Důsledkem může být to, že se mladí lidé stanou členy místních či celostátních politických stran – a to je výrazem jejich práva na politickou účast a svobodu myšlení, sdružování a vyjadřování. Mělo by to však zůstat jejich vlastní volbou.

? Neměla by za vytvoření příležitostí k výuce o lidských právech být zodpovědná vláda?

Odpověď: Členské státy OSN jsou povinny podporovat všechny podoby výchovy k lidským právům, to znamená v rámci formálního, neformálního i informálního vzdělávání. Navzdory tomu se však mnoho vlád o podporu výchovy k lidským právům a začlenění lidských práv do učebních osnov příliš nezasadilo. Avšak jednotliví pedagogové a nevládní organizace mohou pro podporu této výchovy učinit hodně, a to jak vlastní prací ve školách a jiných vzdělávacích programech, tak lobbováním a vyvíjením tlaku na vládu, aby plnila své povinnosti.

? Co když v naší zemi nedochází k žádnému porušování lidských práv?

Odpověď: Výchova k lidským právům se netýká jenom jejich porušování. V první řadě se zaměřuje na to, aby mladí lidé lidská práva chápali jako všeobecnou hodnotu společnou všem lidským bytostem a aby si uvědomili potřebu jejich ochrany. Jedním ze způsobů, jak přistoupit ke skutečnosti, je podívat se na bezprostřední sociální okolí nebo obec a ptát se: Kdo je vyloučen? Kdo žije v extrémní chudobě? Kterým dětem jsou upírána jejich práva? Jinou cestou je podívat se na úlohu vlastní země z hlediska porušování či podpory lidských práv v jiných zemích (např. životní prostředí a právo na rozvoj, obchod se zbraněmi, celosvětová chudoba atd.).

Tipy pro uživatele

Tento manuál a aktivity, které jsou v něm obsaženy, lze používat ve školách při výuce, při aktivitách mimo rámec školní výuky, na školicím kurzu nebo semináři, na letním táboře, v klubu mládeže či ve skupině mladých lidí. Můžete je uplatnit dokonce i při práci s dospělými.

Výběr vhodné aktivity

Měli byste vybrat takovou aktivitu, která odpovídá vaší úrovni i úrovni vaší skupiny a zapadne do časového rámce, který máte k dispozici. Pečlivě si přečtěte popis aktivity, a to alespoň dvakrát, a zkuste si představit, jak by mohla vaše skupina reagovat a co by mohli její členové říkat. Ujistěte se, že máte všechny potřebné materiály. Ověřte si, zda máte k dispozici dostatek prostoru, zvláště pokud se budou účastníci při práci dělit do menších skupin.

Znovu zdůrazňujeme, že instrukce uvedené u každé aktivity představují pouze obecný návod. Měli byste je použít způsobem, který bude vyhovovat vašim potřebám. Skutečně není možné vytvořit aktivitu, která bude beze zbytku přiměřená všem situacím po celé Evropě. Proto očekáváme, že si je přizpůsobíte své situaci. Můžete například převzít základní myšlenku z jedné aktivity, ale metodu z jiné.

Všechny aktivity jsou popsány jednotným způsobem. Pro snadnější orientaci jsou použity ikony a nadpisy.

Vysvětlení symbolů a nadpisů používaných v popisu aktivit

ÚROVEŇ 4
ÚROVEŇ 3
ÚROVEŇ 2
ÚROVEŇ 1

Úroveň obtížnosti	Úrovně 1–4 označují obecný stupeň dovedností potřebných pro účast na aktivitě a/nebo náročnost přípravy.
Témata	Obecná témata, na která se aktivita zaměřuje (např. chudoba, životní prostředí, mír a násilí, rovnost mužů a žen).
Shrnutí	Uvádí stručné informace o typu aktivity a problému, na který se aktivita zaměřuje.
Práva	Práva, na která se aktivita zaměřuje (např. právo na život nebo na svobodu vyjadřování).
Velikost skupiny	Počet osob nutných pro realizaci aktivity.
Doba trvání	Odhad času (v minutách), který potřebujete pro realizaci celé aktivity včetně diskuse. Pokud je požadovaná velikost skupiny „jakákoli“, pak je uvedena doba trvání potřebná pro skupinu patnácti osob.
Cíle	Vzdělávací cíle výchovy k lidským právům z oblasti znalostí, dovedností, postojů a hodnot.
Pomůcky	Seznam pomůcek nezbytných pro realizaci aktivity.
Příprava	Seznam věcí, které musíte učinit před zahájením vlastní aktivity.
Instrukce	Seznam instrukcí pro realizaci aktivity.
Následný rozbor a vyhodnocení	Návrhy otázek, které vám mohou pomoci provést následný rozbor a vyhodnocení aktivity (2. až 4. fáze učebního cyklu, viz strana 40).
Tipy pro vedení aktivity	Rady a pokyny, otázky, problémy, kterých byste si měli být vědomi, a tipy, kde můžete získat další informace.
Varianty	Návrhy na úpravy aktivit pro použití v odlišných situacích.
Možné navazující aktivity	Návrhy, co se dá dělat dále, návaznost na jiné aktivity.
Náměty na další činnost	Návrhy dalších kroků při konkrétních činnostech.
Klíčová data	Důležitá data týkající se lidských práv.
Další informace	Doplňující údaje vztahující se k dané aktivitě.
Podklady	Karty s rolemi, rady pro uspořádání aktivit, podrobnější materiály k tématu či texty s doplňujícími informacemi, diskusní karty apod.

Obtížnost

Aktivity jsou zařazeny na úrovně 1–4, které označují obecný stupeň kompetencí potřebných pro účast na vlastní aktivitě a náročnost přípravy. Tyto dvě charakteristiky spolu souvisejí: aktivity na úrovni 1 zpravidla vyžadují velmi málo přípravy, kdežto aktivity na úrovni 4 si jí vynucují mnohem více.

š **Úroveň 1.** Tyto aktivity, k nimž patří energizery a icebreakery, jsou krátké, jednoduché a většinou vhodné na začátek programu. Jejich hlavní hodnota spočívá v podpoře vzájemné interakce a komunikace mezi lidmi.

š **Úroveň 2.** Do této kategorie patří jednoduché aktivity určené k vyvolání zájmu o konkrétní téma nebo problém. Nevyžadují od účastníků předchozí znalosti o lidských právech ani rozvinuté osobní dovednosti či dovednosti nutné pro skupinovou práci. Mnohé z aktivit na této úrovni podporují rozvoj komunikačních dovedností a dovedností skupinové práce a zároveň povzbuzují zájem o lidská práva.

š **Úroveň 3.** Jde o delší aktivity, které rozvíjejí hlubší porozumění a vhled do určitého tématu nebo problému. Předpokládají vyšší úroveň diskusních dovedností nebo dovedností skupinové práce.

š **Úroveň 4.** Tyto aktivity jsou delší, od účastníků vyžadují dobře rozvinuté diskusní dovednosti a dovednosti skupinové práce, vysoké soustředění a spolupráci. Rovněž jejich příprava trvá delší dobu. Jsou také obsáhlejší v tom smyslu, že umožňují širší a hlubší porozumění určitému tématu nebo problému.

Širší souvislosti

Jednotlivé aktivity v tomto manuálu jsou navrženy tak, aby podporovaly porozumění problematice lidských práv a souvislostem mezi právy a dalšími obecnými tématy. V popisu každé z nich jsou proto vždy uvedena tři témata z následujících šestnácti:

1. Obecná lidská práva

2. Bezpečnost

3. Demokracie

4. Děti

5. Diskriminace
a xenofobie

6. Globalizace

7. Chudoba

8. Média

9. Mír a násilí

10. Občanství

11. Rovnost mužů a žen

12. Sociální práva

13. Sport

14. Vzdělání

15. Zdraví

16. Životní prostředí

Tipy pro vedení aktivit

Předpokládáme, že vedete skupiny mladých lidí, například ve třídě, v klubu mládeže, na školicím kurzu, na letním táboře nebo na semináři. Při jejich vedení byste měli používat demokratický přístup a metody podporující zúčastněné učení. Nejběžnější z nich zde uvádíme.

Skupinová práce

Skupinová práce nastává, když lidé při řešení určitého úkolu pracují společně, spojují své individuální schopnosti a dovednosti a využívají silné stránky ostatních členů skupiny. Skupinová práce:

- Š: *rozvíjí zodpovědnost.* Cítí-li lidé to, co dělají, jako „svoji“ věc, mají obvykle zájem dosáhnout dobrých výsledků a věnují tomu veškeré úsilí.
- Š: *rozšiřuje komunikační dovednosti.* Lidé musejí naslouchat, aby rozuměli tomu, co říkají ostatní, musejí reagovat na jejich návrhy a přitom být schopni prosadit vlastní myšlenky.
- Š: *prohlubuje spolupráci.* Lidé se brzy naučí, že pokud usilují o společný cíl, je lepší, když spolupracují, než když spolu soutěží.
- Š: *zahrnuje proces rozhodování na základě vzájemné shody.* Lidé se rychle naučí, že rozhodnutí se nejlépe dělají tak, když vezmou v úvahu všechny dostupné informace a pokusí se najít řešení vyhovující všem. Pokud by se někdo cítil z rozhodovacího procesu vyřazen, mohl by narušovat práci skupiny a nemusel by respektovat rozhodnutí, ke kterému zbytek skupiny dospěl.

Techniky skupinové práce

V druhé části tohoto manuálu odkazujeme na techniky jako „brainstorming“ nebo „hraní rolí“. Obě zmíněné techniky jsou vysvětleny v následujících odstavcích, které také poskytují základní informace o jejich používání.

Mějte na paměti, že skupinová práce by měla být zaměřena na splnění určitého úkolu. Musí být formulována jasná otázka, kterou je třeba zodpovědět, nebo zřetelně postavený problém, který je třeba vyřešit.

Brainstorming

Brainstorming je jedním ze způsobů prezentace nového tématu. Podporuje tvořivost a umožňuje rychle vyvolat velké množství nápadů. Lze jej použít při řešení určitého problému nebo při hledání odpovědi na konkrétní otázku.

Instrukce:

- Š: zvolte téma brainstormingu a formulujte ho jako otázku, která má mnoho možných odpovědí;
- Š: napište otázku tak, aby ji každý viděl;
- Š: vyzvěte účastníky k vymýšlení různých odpovědí a zapisujte je tak, aby je každý viděl (např. na flipchart); mohou to být slova nebo krátké věty;
- Š: brainstorming ukončete v okamžiku, kdy jsou nápady vyčerpány;
- Š: nakonec projděte všechny návrhy a ptejte se, zda k nim někdo nechce něco poznamenat.

Zapamatujte si:

- š` zapište KAŽDÝ nový návrh; neoriginálnější návrhy jsou často nejužitečnější a nejzajímavější;
- š` dokud není brainstorming ukončen, neměl by nikdo nic komentovat nebo hodnotit, také by nikdo neměl opakovat návrhy, které již byly vysloveny;
- š` povzbuzujte každého k vyslovení návrhu;
- š` vlastní podněty uvádějte pouze tehdy, je-li to nutné k povzbuzení skupiny;
- š` pokud je návrh nejasný, požádejte o vysvětlení.

Psaní na zeď

Psaní na zeď je jednou z forem brainstormingu. Účastníci píšou své nápady na malé kousky papíru (např. na lepicí papírky „post-it“) a lepí je na zeď. K výhodám této metody patří to, že lidé mohou sedět a potichu přemýšlet, aniž by byli ovlivňováni nápady ostatních. Další předností je možnost papírky přemísťovat, takže nápady lze snadno utřídit.

Diskuse

Diskuse je vhodná k tomu, aby organizátor i sami účastníci zjistili, jaké jsou jejich postoje k danému tématu. Ve výchově k lidským právům je to velmi důležité. Účastníci se totiž nejen seznámí s fakty, ale musí si téma také probrat a analyzovat sami pro sebe. Vhodnými prostředky pro vyvolání diskuse jsou zprávy, plakáty nebo případové studie. Diskusi můžete například zahájit otázkou: „Co si myslíte o...?“

Diskuse ve dvojicích

Tato metoda je užitečná tehdy, když se v celoskupinové diskusi neobjevují žádné nápady. Požádejte účastníky, aby o tématu hovořili ve dvojicích jednu až dvě minuty a své návrhy pak sdělili nahlas. Brzy uvidíte, že se atmosféra ve skupině promění v horlivou diskusi plnou nových námětů.

Práce v malých skupinách

Práce v malých skupinkách je protipólem celoskupinové práce. Podporuje zapojení každého účastníka a rozvíjí týmovou spolupráci. Velikost malých skupin bude záviset na vašich konkrétních podmínkách, například na celkovém počtu lidí ve skupině nebo na prostoru, který máte k dispozici. Malou skupinu mohou tvořit dva nebo tři lidé. Nejlepších výsledků dosahují skupiny šesti až osmi lidí. Práce v malých skupinách může trvat patnáct minut, hodinu nebo celý den, a to vždy v závislosti na daném úkolu.

Většinou není příliš produktivní, když účastníkům pouze řeknete, aby „diskutovali o tématu“. Ať už se jedná o jakékoli téma, podstatné je, aby práce byla jasně definována a aby se při ní účastníci zaměřili na určitý cíl; o něm poté budou referovat před celou skupinou. Můžete jim například uložit úkol ve formě problému, který je třeba vyřešit, nebo položit otázku, na kterou je třeba najít odpověď.

Řazení podle důležitosti

Řazení podle důležitosti je metoda užitečná v případě, když chcete poskytnout konkrétní informace nebo vyvolat v malých skupinách cílenou diskusi.

Připravte si jednu sadu karet s výroky pro každou malou skupinu. V každé sadě by mělo být devět karet. Přichystejte si devět krátkých, jednoduchých výroků k tématu, o němž mají účastníci diskutovat, a na každou kartu napište jeden výrok.

Řazení do žebříčku

nejdůležitější
nejméně důležitý

Řazení do kosočtverce

Skupiny by měly o výrocích diskutovat a potom je seřadit podle důležitosti, a to buď do žebříčku, nebo do kosočtverce. Při řazení do žebříčku se nejdůležitější výrok umístí nahoru, pod něj se položí druhý nejdůležitější výrok a tak dále až k nejméně důležitému.

Při řazení do kosočtverce se účastníci dohodnou, který výrok je nejdůležitější. Potom vyberou dva druhé nejdůležitější výroky, poté tři výroky s ještě menším významem a tak dále, jak je znázorněno na obrázku. Jelikož probíraná témata jsou zřídka zcela jednoznačná, je řazení do kosočtverce často vhodnější metodou. Je méně násilné, a proto je pro účastníky přijatelnější. Poskytuje také více příležitostí pro dosažení vzájemné shody. Metodu řazení podle důležitosti můžete obměnit tak, že napíšete osm výroků a jednu kartu necháte prázdnou. Účastníky požádáte, aby na ni napsali nějaký výrok sami.

Hraní rolí

Hraní rolí je krátká dramatizace, kterou účastníci sehraji. Ačkoli lidé při hraní rolí využívají vlastní životní zkušenosti, většinou jde o improvizaci. Cílem je navodit určité okolnosti či události, které účastníci osobně nezažili. Hraní rolí může prohloubit porozumění určité situaci a vzbudit empatii vůči těm, kterých se takové situace přímo týkají.

- Š: Hraní rolí se liší od simulace improvizací. Ačkoli simulace může rovněž zahrnovat krátkou dramatizaci – většinou podle předepsaného scénáře – neobsahuje takovou míru improvizace.
- Š: Hodnota hraní rolí spočívá v tom, že napodobuje skutečný život. Může vyvolat otázky, na které neexistuje jednoduchá odpověď, například o správném či špatném chování určité postavy. Hlubší vhled do problematiky získají účastníci výměnou svých rolí.

Hraní rolí musí být používáno velmi citlivě. Za prvé je důležité, aby účastníci měli na konci čas vystoupit ze své role. Za druhé je třeba respektovat pocity jednotlivců a sociální strukturu skupiny. Například při hraní rolí o lidech s tělesným postižením je třeba vzít v úvahu, že někteří účastníci mohou sami trpět určitým postižením (třeba ne na první pohled viditelným) nebo mohou mít tělesně postižené příbuzné či přátele. Tito účastníci nesmějí mít pocit zraňování, nemohou být marginalizováni ani nuceni k veřejnému vystoupení. Pokud taková situace přesto nastane, nezlehčujte ji (omluvte se, přeformulujte vzniklý problém jako příklad apod.). Rovněž si dávejte velký pozor na stereotypní zobrazování. Při hraní rolí lidé prostřednictvím svých „schopností“ hrát nebo napodobovat vyjadřují, co si myslí o jiných lidech. To je také důvodem, proč jsou tyto aktivity tak zábavné. Je užitečné položit otázku stereotypního zobrazování v následném rozboru, například tak, že se zeptáte: „Myslíte si, že lidé, které jste hráli, jsou skutečně takoví?“ Vždy má smysl účastníky přesvědčovat o nezbytnosti neustálého kritického posuzování informací. Proto se jich také můžete zeptat, kde získali informace, z nichž při ztvárňování své postavy vycházeli.

Simulace

Simulaci lze považovat za rozšířené hraní rolí, kterého se zúčastní všichni přítomní. Umožňuje lidem prožít náročné situace, ale v bezpečném prostředí. Často vyžaduje zapojení emocí, a to z ní činí velmi účinný prostředek. Lidé se při ní neučí pouze hlavou a rukama, ale také srdcem.

Zvláště důležité je po vlastní simulaci provést následný rozbor. Účastníci by v něm měli diskutovat o svých pocitech, důvodech svého jednání, o případné nespravedlnosti, kterou cítili, a o svých názorech na dosažené řešení. Organizátor by jim měl pomoci nalézt podobnosti mezi tím, co zažili, a reálnými životními situacemi.

Obrázky: fotografie, kreslené vtipy, kresby, koláže

„Obraz říká tisíc slov.“ Obrázky jsou velmi účinným prostředkem jak pro poskytnutí informací, tak pro vyvolání zájmu. Pamatujte rovněž na to, že kreslení je důležitým prostředkem sebevyjádření a komunikace, a to nejen pro lidi, kteří dávají přednost vizuálnímu stylu myšlení, ale také pro ty, kdo se neumí příliš dobře slovně vyjadřovat. Náměty na aktivity, které využívají obrázky a kresby, jsou popsány v „Hrách s obrázky“ na straně 188.

Tipy pro vytváření sbírky obrázků

- Š` Obrázky jsou natolik všestrannou pomůckou, že se vyplatí vytvořit si vlastní sbírku. Obrázky lze vybírat z nespočetných zdrojů – z novin, časopisů, plakátů, turistických průvodců, pohlednic nebo blahopřání.
- Š` Obrázky vystříhněte, nalepte na čtvrtku a přelepte průhlednou přilnavou fólií (prodává se jako fólie na obalování knih), aby vám dlouho vydržely a aby se s nimi snadno manipulovalo. Pokud budou mít všechny čtvrtky stejnou velikost, bude sbírka vypadat jako jedna sada. Formát A4 je ideální, A5 je dobrý a praktický kompromis.
- Š` Je výhodné, když na zadní stranu každého obrázku napíšete jen referenční číslo a zdroj, původní název obrázku a další užitečné informace zaznamenáte jinač. Účastníci pak budou reagovat pouze na obrázek a nebudou rozptylováni dalšími vodítky.
- Š` Při výběru obrázků se snažte o různorodost. Berte v úvahu pohlaví, rasu, schopnosti či případné postižení, věk, národnost a kulturu včetně různých subkultur. Snažte se vytvořit sbírku obrázků z Jihu, Severu, Východu i Západu, z různých přírodních i sociálních prostředí a kultur. Také mějte na paměti, že vnímání jednotlivých obrázků může být zkresleno jejich velikostí a barvou, proto se snažte svoji sbírku sestavit tak, aby to byla pokud možno stejnorodá sada.

Filmy, videa a rozhlasové hry

Filmy, videa a rozhlasové hry jsou účinným prostředkem výchovy k lidským právům. Mezi mladými lidmi jsou velmi oblíbené. Diskuse po shlédnutí filmu bývá dobrým východiskem pro další práci. Můžete mluvit například o prvních reakcích na film, o tom, jak věrně film zobrazoval „skutečný život“, zda byly postavy ztvárněny realisticky nebo zda se film snažil prosazovat určité politické či mravní hledisko.

Noviny, rozhlas, televize, internet

Média jsou spolehlivým zdrojem dobrých materiálů pro diskusi. Vždy můžete diskutovat o obsahu i o způsobu, jak jsou informace prezentovány, a analyzovat předsudky a stereotypy.

Fotografování a natáčení filmů

Díky videokamerám a digitálním fotoaparátům je nyní natáčení filmů a pořizování fotografií pro každého mnohem dostupnější. Fotografie a filmy vytvořené mladými lidmi živě zobrazují jejich názory a postoje a jsou vynikajícím ukázkovým materiálem pro vystavení. Tzv. „filmové dopisy“ osvědčeným způsobem překonávají bariéry a předsudky. Umožňují lidem, kteří by se jinak nemohli setkat tváří v tvář, aby si spolu „popovídali“ o tom, jak žijí a co je pro ně důležité.

Obecné tipy pro vedení aktivit

Společné vedení

Pokud je to možné, ved'te aktivitu vždy společně s někým dalším. Je to výhodné zejména v tom, že odpovědnost za pomoc při práci v malých skupinách nebo za poskytování individuální podpory sdílí dva lidé. Když aktivitu vedou dva lidé, lépe se mění tempo či rytmus, a tedy snadněji udržíte zajímavost tématu a pozornost účastníků. Dva organizátoři se rovněž navzájem podpoří, když aktivita neprobíhá podle plánu. Také je užitečnější provádět hodnocení s dalším člověkem, než je dělat sám. Ještě výhodnější než vedení ve dvou je organizovat aktivity v týmu a do přípravy případně zahrnout i účastníky.

Časový management

Aktivity plánujte pečlivě a nesnažte se do času, který máte k dispozici, nahustit příliš mnoho věcí. Pokud aktivita trvá déle, než jste předpokládali, snažte se ji zkrátit tak, abyste měli dostatek času na diskusi (viz poznámky o učebním cyklu na straně 40). Jestliže máte naopak mnoho času, diskusi příliš neprotahujte. Raději si udělejte přestávku nebo zařaďte rychlý a zábavný energizer.

Vytvořte prostředí jistoty

Účastníci musí mít pocit, že mohou volně zkoumat a objevovat dané téma, svobodně komunikovat a sdílet své názory s ostatními. Buďte autentičtí, přátelští, každého podporujte a buďte vtipní. Nepoužívejte odborný žargon ani jazyk, kterému účastníci nerozumějí.

Stanovte základní pravidla

Je důležité, aby každý ve skupině pochopil základní princip zúčastněného učení a učení zážitkem. Aby převzal svůj díl zodpovědnosti za to, že všichni budou mít příležitost se zapojit či promluvit a ostatní jim budou naslouchat. Nikdo by neměl být nucen říkat něco, co mu není příjemné. Na těchto základních pravidlech se dohodněte nejlépe hned při prvním setkání se třídou nebo se skupinou.

Dávejte jasné pokyny

Vždy se ujistěte, že pokynům porozuměli všichni účastníci a vědí, co mají dělat. Nejjednodušším způsobem je otázat se, jestli se někdo chce na něco zeptat, a zopakovat či napsat nejdůležitější body. Nebojte se otázek. Jsou velmi užitečné a poskytují vám (a zbytku skupiny) příležitost k vyjasnění problémů. Jejich absence bývá někdy známkou všeobecné nejistoty či zmatku („ale já se bojím zeptat, protože se zdá, že všichni ostatní tomu rozumějí“).

Vedení diskuse

Diskuse je klíčovou součástí procesu výchovy k lidským právům. Věnujte zvláštní pozornost tomu, aby se každý člen skupiny mohl zapojit, pokud chce. Používejte slova, výrazy a jazyk, které jsou skupině známy. Neznámá slova vysvětlte.

Povzbuzujte účastníky k vyslovení názorů. Zajistěte rovnováhu mezi globálními a lokálními aspekty zkoumaného problému, aby účastníci viděli, že se přímo dotýká jejich vlastního života.

Následný rozbor a vyhodnocení

Poskytněte účastníkům dostatek času, aby dokončili aktivitu a – pokud je třeba – vystoupili ze své role dříve, než začnou diskutovat o tom, co se odehrálo a co se naučili. Na konci

každé aktivity proberte, jaký význam pro zúčastněné měla a jak nově osvojené vědomosti vnímají ve vztahu k vlastnímu životu, k životu lidí ve své obci a v širším světě. Bez následné reflexe se lidé z nabytých zkušeností mnoho nenaučí.

Při následném rozboru a vyhodnocení doporučujeme klást účastníkům postupně otázky týkající se těchto aspektů:

- Š` co se při aktivitě odehrávalo a jak se přitom cítili;
- Š` co se naučili sami o sobě;
- Š` co se naučili o tématech, kterými se aktivita zabývala;
- Š` jak mohou nově naučené využít.

Zhodnocení

Je důležité, abyste práci a učení průběžně hodnotili. Hodnocení provádějte buď na semináři na konci dne, nebo po ukončení série dvou, tří setkání či vyučovacích hodin. Může se stát, že skupině bude hodnocení připadat nudné, zvláště pokud jste často diskutovali. Mějte proto na paměti, že nemusí mít pouze formu diskuse. Stejného výsledku dosáhnete i využitím jiných technik, včetně řeči těla, kreslení, vytváření soch apod.

Pokud vám s vedením aktivit někdo pomáhá, najděte si čas k odpočinku, zklidnění a ke zhodnocení průběhu celé akce. Orientujte se na následující otázky:

- Š` jak z vašeho hlediska aktivita probíhala: příprava, načasování apod.;
- Š` co se účastníci naučili a zda dosáhli vámi vytyčených vzdělávacích cílů;
- Š` jaké jsou výstupy: jak skupina nyní naváže na ukončenou aktivitu;
- Š` co jste se vy sami naučili o probíraných tématech a o vlastním vedení.

Když věci nejdou podle vašeho očekávání

Aktivity se zřídka kdy uskuteční přesně tak, jak jste předpokládali, nebo jak jsou prezentovány a popsány v tomto manuálu. Právě proto je práce s aktivitami zúčastněného učení sice náročná, ale podnětná. Musíte při ní samostatně, citlivě a přiměřeně reagovat na to, co se děje.

Načasování

Může se stát, že všichni jsou aktivitou velmi zaujati, ale přitom vám chybí čas. V takovém případě se s účastníky dohodněte, zda činnost ukončíte hned, za pět minut, nebo jakým jiným způsobem vzniklou situaci vyřešíte.

Ztráta energie

Někdy, a to zejména u delších aktivit, bude možná nutné zařadit energizer nebo udělat krátkou přestávku.

Obtížné diskuse

Jindy se při diskusi „zaseknete“. V takovém případě musíte zjistit příčiny. Mohou být různé, například se vyčerpalo téma nebo je příliš nabitě emocemi. Rozhodněte se proto, jestli narušíte průběh rozhovoru otázkou, a tím změníte směr diskuse, nebo pokročíte dále. Uvědomte si, že nemusíte odpovídat na všechny otázky či sdílet všechny problémy účastníků. Skupina si sama musí najít odpovědi, a to tak, že její členové budou naslouchat pocitům a názorům ostatních. Mohou se vás samozřejmě zeptat na váš názor nebo vás požádat o radu, ale konečné rozhodnutí musejí učinit sami.

Zpětná vazba

Zpětná vazba je komentář k tomu, co někdo řekl nebo udělal. Může být pozitivní nebo negativní. Poskytování a přijímání zpětné vazby je dovednost, a proto musíte členům skupiny pomoci naučit se, jak se to dělá. Zpětná vazba je velmi často přijímána jako destruktivní kritika, ačkoli tak vůbec nebyla zamýšlena. V souvislosti se zpětnou vazbou jsou klíčovými slovy „respekt“ a „argumenty“.

Když poskytujete zpětnou vazbu, je důležité, abyste druhého člověka respektovali, zaměřili se na to, co řekl nebo udělal, a svůj názor podpořili argumenty. Je lepší, když řeknete: „Nesouhlasím s tím, co jsi právě řekl, protože...“ než: „Jak můžeš být tak hloupý, nevidíš, že...?“ Negativní zpětná vazba je velmi snadná a může být zraňující.

Váším úkolem je najít způsoby, kterými zajistíte, aby lidé poskytovali zpětnou vazbu obsahující spíše než odsudek podporu. Dosáhnete toho, budete-li dbát na to, aby:

- š` lidé při poskytování zpětné vazby začínali pozitivním výrokem;
- š` respektovali druhého a nepronášeli žádné ponižující poznámky;
- š` zaměřili se na chování, a nikoli na člověka;
- š` uvedli důvod pro to, co sdělují;
- š` převzali zodpovědnost za své výroky také tím, že se budou vyjadřovat v 1. osobě jednotného čísla.

Přijmout zpětnou vazbu je obtížné, zvláště když vyjadřuje nesouhlas. Vaší úlohou je pomoci lidem poučit se ze zkušenosti a podpořit je v případě, kdyby se cítili poníženi. Ved'te je k pečlivému naslouchání zpětné vazby a snažte se, aby se nezačali hned bránit. Je velmi důležité, aby lidé přesně rozuměli tomu, co má ten, kdo zpětnou vazbu poskytuje, na mysli. Než zpětnou vazbu přijmou nebo odmítnou, musejí ji nejprve posoudit.

Vzdor ze strany účastníků

Zapojení do aktivit zúčastněného učení je velmi náročné, a protože budete používat řadu různých technik (například diskusi, kreslení, hraní rolí nebo hudbu), zcela jistě se setkáte s tím, že některé aktivity nebudou určitým členům skupiny vyhovovat. Je-li si účastník jist a je schopen vysvětlit, proč se mu konkrétní aktivita nelíbí, dohodněte se vzájemně, jak se nejlépe přizpůsobit jeho potřebám.

„Vzdorem“ rozumíme záměrně rušivé chování. Všichni pedagogové jednou zažijí vzdor ze strany účastníků. Může nabývat různých podob. Nejistý mladý člověk ruší například vrzáním židle, hučením nebo mluvením se sousedem. Zákeřnějším způsobem vyrušování jsou nemístné otázky nebo snaha dělat si legraci z čehokoli. Jinou „hrou“, kterou vzdorující účastníci hrají, je podrývání vaší autority. Řeknou například: „Ty tomu nerozumíš, už je to dávno, co jsi byl mladý“ nebo „Pořád jen samé diskuse, proč neděláme jenom aktivity?“ Dalším druhem „hry“ je odmítání učení. Lidé například stále opakují „ano, ale...“.

Je samozřejmě nejlepší, když vzdoru zabráníte. Jak:

- š` uvědomujte si každého člena skupiny a všechny křehké emoce, které mohou být vyvolány konkrétní aktivitou nebo určitým úkolem při hraní rolí nebo během simulacní hry;
- š` přesvědčete všechny, že nikdy nebudou nuceni říct nebo prozradit o sobě něco, co jim nebude příjemné;
- š` dejte účastníkům čas, aby se před zahájením vlastní aktivity „rozehřáli“ a po jejím skončení zklidnili;
- š` nezapomeňte ponechat dostatek času na následný rozbor a diskusi; každý musí být přesvědčen, že jeho názor a účast jsou brány vážně.

Musíte se sami rozhodnout, jaký způsob řešení obtížných situací je nejpřiměřenější. Mějte však vždy na paměti, že obvykle je nejlepší problém veřejně otevřít a nechat skupinu, aby sama našla jeho řešení. Nezabíhejte do dlouhých diskusí nebo polemik s jedním členem skupiny. To by mohlo způsobit nelibost a frustraci u ostatních účastníků a v důsledku toho ztrátu jejich zájmu.

Překonávání konfliktu ve skupině

Ve skupinách může docházet ke konfliktům. To je normální a vaší úlohou je pomoci účastníkům tyto konflikty překonat. Konflikty se mohou rozvinout, pokud účastníci cítí nejistotu při řešení emočních a hodnotových otázek, jestliže nemají dostatečné kompetence pro skupinovou práci nebo liší-li se zcela rozdílnými přístupy k tématu nebo protichůdnými hodnotovými žebříčky. Snažte se zůstat klidní a nedostát se do sporů s jednotlivci.

- Š´ Uvědomte si, že konflikty mohou být přínosné a konstruktivní, pokud jsou vhodně řízeny.
- Š´ Vyhrad'te si dostatek času na rozbor a diskusi. Je-li to nutné, věnujte jim více času.
- Š´ Pomozte ujasnit stanoviska, názory a zájmy lidí zapojených do konfliktu.
- Š´ Uvolněte napětí ve skupině. Například požádejte všechny, aby tři minuty hovořili v malých skupinách, nebo řekněte něco, co umožní získat představu o budoucím vývoji situace.
- Š´ Povzbuzujte každého k aktivnímu naslouchání ostatních.
- Š´ Zdůrazňujte to, co lidi spojuje, nikoli to, co je rozděluje.
- Š´ Usilujte o vzájemnou shodu. Podněcujte účastníky konfliktu k hledání společných zájmů, a tedy k dosažení kompromisu.
- Š´ Hledejte taková řešení, která zabrání „obnovení“ konfliktu.
- Š´ Nabídněte účastníkům konfliktu, že si s vámi mohou později pohovořit v soukromí.

Pokud vzniknou vážnější a hlubší konflikty, je lepší řešení problému odložit a hledat vhodnější příležitost. Mezitím přemýšlejte o tom, jak ke konfliktu přistoupit z jiného úhlu pohledu, třeba tak, že si zahrajete krátkou hru – například „Pěst a dlaň“ (strana 58). Tím, že řešení konfliktu přesunete na později, poskytnete jeho účastníkům čas k přemýšlení o situaci a dosáhnete toho, že přijdou s novými pohledy na věc nebo s novými řešeními.

Konflikty vznikající ve skupinách a způsoby jejich řešení mohou být využity k rozvoji vzájemného porozumění a vzhledu do příčin a obtíží konfliktů v širším světě. To platí také naopak: diskuse o mezinárodních konfliktech poskytne možnost proniknout do konfliktů lokálních.

Další informace o překonávání konfliktů najdete v aktivitě „Dáme si partičku“ (strana 194).

Metody a techniky podpory efektivního skupinového učení

Již jsme charakterizovali skupinovou práci a její roli v zážitkové pedagogice. Nyní popíšeme několik obecných aktivit na první úrovni, které se zaměřují na rozvoj dovedností potřebných pro skupinovou práci. Tyto aktivity jsou dobrými icebreakery a energizery a společně s dalšími aktivitami z tohoto manuálu jsou vhodnými metodami pro představení problematiky lidských práv. Často je přínosné, když se icebreakerů zúčastníte i vy.

Klíčovými dovednostmi pro dobrou skupinovou práci jsou přijetí zodpovědnosti, komunikace a spolupráce.

Postavte se do řady

Tato aktivita je velice jednoduchá, obsahuje však všechny znaky a postupy, které lidem pomáhají přijímat zodpovědnost v rámci skupiny. Je také dobrým icebreakerem.

Obtížnost: úroveň 1

Velikost skupiny: jakákoli

Doba trvání: 15 minut +

Instrukce

1. Řekněte členům skupiny, ať se postaví do řady podle velikosti. Nejmenší osoba ať si stoupne dopředu a největší dozadu. Nikdo nesmí mluvit, ale je povoleno komunikovat pomocí zvuků, posunků nebo gest.
2. Když je skupina seřazená, zkontrolujte, zda stojí ve správném pořadí.
3. Opakujte cvičení tak, že budete účastníky žádat, aby se řadili podle jiných kritérií, která budou přispívat k zábavnosti hry, ale nebudou nikým pocítována jako ohrožující: například podle věku, měsíce narození (leden až prosinec), velikosti bot apod.

Následný rozbor a vyhodnocení

Pomozte skupině analyzovat, jak společně pracovala, a porozumět tomu, co představuje dobrou skupinovou práci. Navrhujeme například tyto otázky:

- Š: Na jaké problémy jste narazili?
- Š: Co skupinu zpomalovalo?
- Š: Potřebovali jste nějakého vedoucího? Jednal někdo jako vedoucí? Jak jste ho vybrali?
- Š: Jakou zodpovědnost měl každý člen skupiny při řešení zadaného problému?
- Š: Jak by mohla skupina příště vyřešit problém rychleji?

Pokračuj, poslouchám

Tato aktivita je zaměřena na dovednost naslouchání, ale pomáhá také rozvíjet logické myšlení a jistotu při vyjadřování názorů.

Obtížnost: úroveň 1

Velikost skupiny: jakákoli

Doba trvání: 35 minut

Instrukce

1. Proveďte s celou skupinou brainstorming na téma „co musí umět dobrý posluchač“.
2. Požádejte účastníky, ať se rozdělí do trojic. Jeden člen trojice bude mluvčí, druhý posluchač a třetí hlídač.
3. Řekněte mluvčím, že mají pět minut na to, aby posluchači sdělili osobní názor na určité téma, které je zajímavé (například trest smrti za zločiny proti lidskosti, omezování svobody projevu nebo jakékoli jiné téma, které vyžaduje popis, rozbor problému a názor).
4. Posluchači musejí naslouchat a ubezpečit se, že rozumějí podstatě daného tématu, důvodu, proč se o něj mluvčí zajímá, i vysvětlení jeho stanoviska.
5. Hlídači u posluchačů pozorují dovednosti aktivního naslouchání. Pozorně sledují diskusi, ale nezapojují se do ní; veškeré návrhy si po celou dobu ponechají pro sebe.
6. Po pěti minutách diskusi ukončete a dejte pokyn hlídačům, aby poskytli zpětnou vazbu. Pak účastníky požádejte o výměnu role tak, aby každý měl šanci být mluvčím, posluchačem i hlídačem.

Následný rozbor a vyhodnocení

Diskutujte o aktivitě. Diskusi ved'te například na základě těchto otázek:

- Š` Dokázali mluvčí vyjádřit své myšlenky a pocity týkající se tématu? Pomáhalo jim, že mluvili k někomu, kdo používal dovednosti aktivního naslouchání?
- Š` Jaké to bylo být posluchačem? Bylo obtížné naslouchat a mluvčího nepřerušovat vlastními poznámkami a názory?

Tipy pro vedení aktivity

Na začátku může skupina vymyslet některé z následujících vlastností dobrého posluchače. Na konci je snad bude schopna vyjmenovat všechny.

Dobrý posluchač:

- Š` projevuje respekt k mluvčímu, udržuje s ním oční kontakt a nevrčí sebou;
- Š` dává najevo, že je pozorný a poslouchá občasným přikývnutím nebo větou „pokračuj, poslouchám“;
- Š` mluvčího nepřerušuje;
- Š` v odmlkách mluvčího nenutí ke spěchu, ale poskytuje mu čas na přemýšlení a rekapitulaci řečeného;
- Š` nepřesouvá ohnisko konverzace z mluvčího na svoji stranu komentováním jeho názorů nebo vyjadřováním nesouhlasu;
- Š` používá otevřené otázky, a pomáhá tak mluvčímu pokračovat ve výpovědi nebo rozvinout myšlenku;
- Š` čas od času shrnuje postřehy mluvčího nebo je vyjadřuje svými slovy, aby ukázal, že mu porozuměl;
- Š` reaguje na pocity, které se mohou skrývat za tím, co mluvčí říká, a dává najevo, že chápe, jak se mluvčí cítí.

Lidský stroj

Cílem tohoto neverbálního cvičení je ukázat, jak na sebe lidé mohou vzájemně reagovat a jak mohou za přispění každého jednotlivce vytvořit ucelenou pracovní jednotku.

Obtížnost: úroveň 1 **Velikost skupiny:** 6 nebo více **Doba trvání:** 15 minut

Instrukce

1. Požádejte účastníky, ať se postaví do kruhu.
2. Řekněte jim, že mají společně vytvořit jeden velký mechanický stroj, který bude sestaven pouze z jejich těl.
3. Požádejte jednoho člena skupiny, aby aktivitu zahájil. Tento člověk si vybere jednoduchý opakující se pohyb a začne jej provádět, například bude rytmicky pohybovat paží nahoru a dolů. Zároveň bude vydávat nějaký výrazný zvuk, například dlouhé hvízdnutí.
4. Požádejte dalšího člena skupiny, aby přistoupil blíže k prvnímu nebo aby se ho dotkl. Pak mu řekněte, ať si vybere vlastní činnost a zvuk, například se může pohupovat nahoru a dolů a dělat „chkk... chkk“ ve stejném rytmu jako první člen skupiny.
5. Postupně vyvolávejte další dobrovolníky, aby se po jednom přidávali. Mohou se připojit k jakékoli části stroje. Každý z nich přidá vlastní pohyb a zvuk.
6. Na konci by měla být spojena celá skupina a měla by se pohybovat mnoha vzájemně propojenými způsoby a vydávat řadu různých zvuků.
7. Když jsou všichni zapojeni a stroj běží hladce, „říd'te“ účastníky tak, aby stroj pracoval hlasitěji nebo tišeji, rychleji nebo pomaleji.

Výsledková listina

A	B	A	B
pěst	dlaň	4	0
dlaň	dlaň	3	3
pěst	pěst	0	0
dlaň	pěst	0	4

Následný rozbor a vyhodnocení

Můžete skupině položit například tyto otázky:

- š Jaké byste našli podobnosti mezi „strojem“ a efektivně pracující skupinou?
- š Jaké dovednosti jste potřebovali? Zodpovědnost? Dovednosti naslouchání a reagování? Spolupráci? Jaké ještě?

Pěst a dlaň

Tato hra se zaměřuje na rozvíjení spolupráce.

Obtížnost: úroveň 2

Velikost skupiny: 8+

Doba trvání: 40 minut

Instrukce

1. Nakreslete na flipchart výsledkovou listinu.
2. Požádejte účastníky, ať se rozdělí do dvojic. Jeden člen dvojice bude A, druhý B.
3. Oba si dají ruce za záda a společně počítají do tří.
4. Na „tři“ musí oba současně dát jednu ruku před sebe a ukázat buď pěst, nebo dlaň.
5. Pak si každá dvojice запиše výsledek. Pokud jeden ukáže pěst a druhý dlaň, získává jeden bod ten, který ukázal pěst. Pokud však ukáží pěst oba, nezískává bod nikdo. Naopak pokud oba ukáží dlaň, získá bod každý z nich.
6. Hrajte hru na deset kol.
7. Na konci запиšte na flipchart individuální výsledky obou členů každé dvojice i její celkový výsledek. Celkový výsledek dvojice je součet individuálních výsledků obou jejích členů.

Následný rozbor a vyhodnocení

Můžete se například ptát:

- š Kdo dosáhl nejlepšího výsledku z celé skupiny? Jakou strategii volil, aby vyhrál?
- š Kdo měl nejhorší výsledek? Jak se cítil? Co se stalo?
- š Dohodly se některé dvojice na způsobu spolupráce? Pokud ano, porušil někdo tuto dohodu? Proč? Jak se přitom cítil jeho partner?
- š Porovnejte celkové výsledky dvojic, jejichž členové spolu soutěžili, s celkovými výsledky vzájemně spolupracujících dvojic. Přinesla vzájemná spolupráce nějaké výhody? Pokud ano, jaké? (Celkový výsledek? Dobrý pocit? Udržení dobrých vztahů?)

Metody a techniky rozvoje diskusních dovedností

Diskuse jsou také příležitostí k procvičování naslouchání, mluvení a dalších skupinových dovedností, důležitých pro respektování práv jiných lidí. Aby se mohl do diskuse zapojit každý, musí mít skupina přiměřenou velikost. Pokud je příliš velká – řekněme například více než patnáct nebo dvacet lidí – je v některých případech lepší ji rozdělit. Pro podporu vzájemné interakce a aktivní účasti se doporučuje, aby účastníci seděli v kruhu nebo půlkruhu, kde se všichni navzájem vidí. Skupina se nejprve dohodne na určitých pravidlech diskuse, ke kterým patří:

- š nemělo by mluvit více lidí najednou;
- š hodnotící poznámky ani jakákoli forma zesměšňování nejsou přípustné;
- š každý člověk mluví sám za sebe a z vlastní zkušenosti a nezobecňuje za ostatní, tj. hovoří v první osobě jednotného čísla;
- š mějte na paměti, že většinou bude existovat více než jedna „správná“ odpověď;
- š dohodněte se na zachování diskrétnosti, bude-li se mluvit o citlivých věcech;

Šť každý má právo být potichu a nezapojovat se do diskuse o určitém tématu, pokud nechce.

Při vedení diskusí vám mohou pomoci následující strategie:

Mikrofon

Tato strategie je vhodná pro skupiny, které mají problémy s nasloucháním.

Instrukce

Skupina sedí v kruhu. Její členové si předávají starý mikrofon, například z magnetofonu (nebo jiný předmět podobného tvaru). Mluvit může pouze ten, kdo má v ruce mikrofon. Ostatní naslouchají a dívají se na mluvčího. Když mluvčí skončí, předá mikrofon dalšímu člověku, který chce hovořit.

Dilema

Tato aktivita povzbuzuje účastníky k vyjádření vlastního názoru, k naslouchání ostatním a k případné změně stanoviska pod vlivem nových informací. Může být různými způsoby obměňována.

Instrukce

1. Připravte si tři nebo čtyři kontroverzní výroky vztahující se k tématu, s nímž pracujete. Například: „Svoboda projevu by neměla být nijak omezována.“
2. Na podlahu vyznačte křídou nebo páskou čáru.
3. Vysvětlete účastníkům, že napravo od čáry se mají postavit ti, kteří s výrokem souhlasí, a nalevo ti, již s ním nesouhlasí. Vzdálenost od čáry představuje míru souhlasu nebo nesouhlasu: čím dále od čáry někdo stojí, tím je jeho souhlas nebo nesouhlas silnější. Hranice tvoří stěny místnosti. Pokud se někdo postaví na čáru, znamená to, že nemá názor.
4. Přečtete první výrok.
5. Řekněte účastníkům, ať si stoupnou tak, jak to odpovídá jejich názoru na daný výrok.
6. Nyní účastníky vyzvěte, ať vysvětlí, proč stojí tam, kde stojí.
7. Nechte promluvit každého, kdo projeví zájem. Potom se zeptejte, jestli se někdo nechce přesunout na jiné místo.
8. Až se přesunou všichni, kteří chtěli, zeptejte se jich, jaké důvody je k tomu vedly.
9. Přečtete další výrok.

Metody a techniky rozvoje dovedností kolektivního rozhodování

Kolektivní rozhodování na základě vzájemné shody je dlouhý proces, který vyžaduje dobré komunikační dovednosti, citlivost k potřebám druhých, představivost, důvěru a trpělivost. Pouze tak mohou lidé poctivě analyzovat dané téma, vyjádřit vlastní názory bez strachu z cenzury nebo ze zesměšnění a svobodně změnit stanovisko pod vlivem rozumných argumentů.

Cílem aktivit zaměřených na dosažení vzájemné shody je, aby si lidé uvědomili existenci různých názorů ve skupině a aby všechny tyto názory pečlivě zvážili. Jen tak mohou dospět k rozhodnutí založenému na společně odsouhlasených zájmech. Usměrnovat proces rozhodování na základě vzájemné shody není snadné.

Rozhodovací proces může skončit různými způsoby:

- Š: Jedna strana přesvědčí druhou. Většina lidí si myslí, že právě k tomu dochází, když se rozhodují na základě hlasování. Při hlasování se však může velmi dobře stát, že přehlédnou nějaké důležité hledisko. Dosažení shody přesvědčením druhé strany prakticky znamená souhlas všech členů skupiny s argumenty názorového odpůrce, natolik přesvědčivými a pádnými, že se v jeho prospěch vzdají svého původního stanoviska.
- Š: Jedna strana ustoupí. Někdy se lidé rozhodnou, že nemá smysl vynakládat další energii, a svého stanoviska se vzdají. Hledisko těch, kteří nesouhlasí, je ale velmi důležité pro tvůrčí přístup k rozhodování. Často se stane, že klíčovou informaci, která může být rozhodující, zná pouze jeden člen skupiny. Lidé by měli být schopni změnit svůj názor, když se dozvědí nové informace. Při snaze o dosažení shody by měli mít jistotu, že mohou svobodně posoudit řadu různých stanovisek, a neměli by se obávat, že změnou názoru zrazují svoji stranu.
- Š: Obě strany se shodnou na novém řešení. Neshodu lze někdy překonat tak, že lidé přestanou obhajovat své pozice a pokusí se najít jiné řešení vyhovující oběma stranám. Přitom se často stane, že se žádná ze stran nemusí ničeho vzdát a obě mají pocit „výhry“.
- Š: Skupina přeformuluje problém. Upřímné hledání shody často lidi přivede k uvědomění, že jejich konflikt je způsoben významovou nejednoznačností nebo špatným pochopením stanoviska druhé strany. Někdy obě strany pochopí, že své stanovisko nadsadily, a ve snaze o shodu zmírní své názory a naleznou oboustranně přijatelný pohled na daný problém.
- Š: Každý o kousek ustoupí. Když lidé hledají, co mají společného, dospějí někdy ke shodě, která uspokojí většinu potřeb obou stran. Protikladem by bylo řešení vyhovující všem potřebám jedné strany a žádné z potřeb strany druhé.
- Š: Obě strany se dohodnou, že si udělají přestávku. Někdy se všichni zúčastnění domluví, že ještě nemají dostatek informací pro rozumné rozhodnutí nebo že jsou příliš rozčilení na to, aby dospěli k přijatelnému řešení. Mohou určit, že problém odloží do té doby, než se budou schopni rozhodovat racionálně na základě nových poznatků nebo postojů.

Uzel

Tato aktivita je dobrým icebreakerem a energizerem. Vyžaduje spolupráci a rozhodování.

Obtížnost: úroveň 1

Velikost skupiny: 10–20

Doba trvání: 10 minut

Instrukce

1. Řekněte účastníkům, ať se postaví těsně vedle sebe do kruhu a natáhnou ruce před sebe.
2. Nyní všichni podají natažené ruce někomu tak, aby každý člověk držel za ruce další dva lidi. Nikdo by neměl držet za ruku svého bezprostředního souseda. (Když se všichni drží za ruce, vypadá to jako velký uzel rukou.)
3. Vyzvěte účastníky, ať teď uzel rozmotají. Přitom se musí stále držet za ruce, nikdo se nesmí pustit.
4. Poznámka: Budou muset prolézat pod a nad rukama ostatních. Chce to trochu trpělivosti, ale překvapivým výsledkem bude jeden nebo dva velké kruhy.

Následný rozbor a vyhodnocení

- Š: Můžete se účastníků zeptat, jak společně postupovali při rozmotávání uzlu.
- Š: Byl to demokratický proces?

- Š` Kolika různými způsoby dospěli k řešení?
 Š` Přicházel každý se svým návrhem, nebo jeden člověk převzal vedení a rozplétání řídil?

Body dolů

Tento energizer vyžaduje spolupráci a skupinové rozhodování.

Obtížnost: úroveň 1

Velikost skupiny: 6–25 **Doba trvání:** 15 minut

Instrukce

1. Vysvětlíte účastníkům, že v této hře má každé tělo devět “bodů”, kterými se může dotknout podlahy: 2 nohy, 2 ruce, 2 lokty, 2 kolena a 1 čelo.
2. Požádejte účastníky, ať se rozmístí do středu místnosti. Vyvolejte číslo od jedné do devíti a řekněte hráčům, že se musejí dotknout podlahy tolika body, jaké číslo právě vyvoláte. Totéž opakujte ještě dvakrát.
3. Řekněte, ať si každý najde partnera do dvojice. Vyvolejte číslo od dvou do osmnácti. Dvojice musí spolupracovat tak, aby se dotkly země správným počtem bodů. Totéž opakujte ještě dvakrát.
4. Přidávejte další kola se skupinami po čtyřech, osmi a šestnácti lidech a nakonec s celou skupinou dohromady.

Tipy pro vedení aktivity

Můžete účastníkům dovolit mluvit nebo jim poradíte, ať se dorozumívají pouze neverbálně.

Když jsou účastníci rozděleni do skupin po čtyřech, může být nejnižším číslem také dvě – pak stojí dva lidi na jedné noze a zbývající dva členy skupiny nadnášejí.

Ve skupinách po čtyřech však bude v praxi nejnižším číslem pravděpodobně čtyři. Nejvyšším číslem bude 36 (4x9).

V žádném kole nesmí být nejvyšší vyvolané číslo větší než devítinásobek počtu osob ve skupinách!

Dvojice do čtveřic

Tato aktivita se zaměřuje na proces diskuse a vyjednávání.

Obtížnost: úroveň 1

Velikost skupiny: 4+

Doba trvání: 45 minut

Instrukce

1. Požádejte účastníky, ať se rozdělí do dvojic, a zadejte jim úkol, který kromě diskuse vyžaduje učinit rozhodnutí – například ať se dohodnou na datum skupinového výletu nebo ať zformulují definici lidských práv či vyberou tři nejdůležitější lidská práva.
2. Na tento úkol ponechte dvojicím deset minut.
3. Potom dvojicím řekněte, ať se spojí do čtveřic a společně pracují na tomtéž úkolu.
4. Poznámka: Pokud toto cvičení použijete při rozhodování o určité praktické záležitosti, například při plánování skutečného skupinového výletu, měli byste pokračovat se skupinami po osmi, šestnácti a nakonec s celou skupinou dohromady. Tak nejlépe dospějete k rozhodnutí, které vyhoví každému. Jestliže tuto metodu použijete k formulování definice lidských práv, přistupte po diskusi čtveřic k diskusi v plénu. Tím zabráníte příliš dlouhému opakování, které by přestalo účastníky bavit.

Následný rozbor a vyhodnocení

Můžete položit například následující otázky zaměřené na průběh rozhodovacího procesu:

- Š: Tento způsob rozhodování vyžaduje mnoho času. Stojí výsledek za to?
- Š: Je každý spokojen s tím, jak byl jeho názor brán v úvahu, respektive jak se do procesu rozhodování mohl zapojit (přestože konečné řešení třeba nebylo to, kterému dával přednost)?
- Š: Vyskytly se menšinové potřeby, kterým nemohlo být vyhověno (například při rozhodování o datu výletu)?

Aktivita vhodná pro hodnocení

Během školení nebo jakéhokoli jiného vzdělávacího programu je důležité provádět průběžné hodnocení. K tomu využijte následující aktivity. Jsou zábavné a zároveň lidem umožňují učit se z vlastních zkušeností. Některé čerpají z výtvarných technik nebo z vyprávění příběhů.

Závěrečná hra

Tato aktivita představuje velmi rychlý způsob získání zpětné vazby. Čím více kol zařadíte, tím více zpětných vazeb dostanete.

Obtížnost: úroveň 1

Velikost skupiny: jakákoli

Doba trvání: 3–4 minuty
na jedno kolo

Instrukce

1. Řekněte účastníkům, ať se posadí do kruhu.
2. Stručně jim připomeňte, co všechno dělali.
3. Vyberte si některou z níže uvedených dvojic výroků.
4. Ptejte se postupně jednoho účastníka po druhém, jak by výrok doplnil. Není povoleno nic komentovat ani diskutovat.
5. Přidejte další kolo, pokud máte čas nebo chcete-li získat další zpětnou vazbu.

Příklady výroků:

- Š: Na aktivitě bylo nejlepší... A nejhorší bylo...
- Š: Nejzajímavější věcí bylo... A nejnudnější věcí bylo...
- Š: Nejvíce mi vadilo... A nejvíce se mi líbilo...
- Š: Nejzábavnější věcí bylo... A nejvážnější věcí bylo...
- Š: Měl/a bych raději více... a méně...
- Š: Nejvíce mě bavilo dělat... A nejméně mě bavilo dělat...
- Š: Nejjistější jsem si připadal/a při... A nejméně jistý/á jsem si připadal/a při...

Vysoko a nízko

Tato metoda je velmi rychlá a využívá řeči těla.

Obtížnost: úroveň 1

Velikost skupiny: jakákoli

Doba trvání: 5 minut

Příprava

Vymyslete si tři až čtyři otázky, na které se chcete zeptat. Například: „Líbila se vám tato aktivita?“ nebo „Naučili jste se něco nového?“.

Instrukce

1. Přečtete nahlas první otázku.
2. Vyzvěte účastníky, ať si rozmyslí odpověď a pak ať celým svým tělem ukážou, co si myslí. Pokud s výrokem rozhodně souhlasí, měli by se natáhnout co nejvýše, mohou si dokonce stoupnout na špičky. Lidé, kteří rozhodně nesouhlasí, by se měli skrčit k zemi, nebo si dokonce lehnout na podlahu. Náзор je možné vyjádřit také tak, že si že si jedinec najde vlastní polohu mezi těmito dvěma extrémy.
3. Nechte účastníky vydechnout a pak položte další otázku.

Stanoviska

Tato aktivita kombinuje pohyb s možností diskuse.

Obtížnost: úroveň 1

Velikost skupiny: 10+

Doba trvání: 10 minut

Příprava

Tři až čtyři otázky, například: „Libila se vám tato aktivita?“ nebo „Naučili jste se něco nového?“.

Instrukce

1. Pojmenujte čtyři stěny místnosti tak, aby představovaly čtyři různá stanoviska: „ano“, „ne“, „nevím“ a „něco bych k tomu chtěl/a říct“.
2. Položte první otázku a řekněte účastníkům, ať přejdou ke stěně představující jejich názor.
3. Nechte ty, kteří chtějí něco sdělit, aby to řekli. Mluvit mohou pouze jednotlivci stojící u stěny pojmenované „něco bych k tomu chtěl/a říct“.

Zprávy o počasí

Základem této aktivity je vyprávění příběhů. Může být využita k závěrečnému zhodnocení. Je však také velmi dobře využitelná v průběhu delšího projektu, protože lidem umožňuje jak zpětné ohlédnutí, tak pohled dopředu.

Obtížnost: úroveň 1

Velikost skupiny: 6+

Doba trvání: 45 minut

Pomůcky

Papír a psací potřeby (dle zvolené varianty).

Instrukce

1. Ponechte lidem pět až deset minut k přemýšlení o dnu/školení/projektu/práci a k formulování odpovědí na tyto otázky: „Baví mě to zatím? Co mi to přináší a jaké předpokládám výsledky?“
2. Potom každého jednotlivě vyzvěte, ať své pocity popíše formou zpráv o počasí.

Tipy pro vedení aktivity

Pokud účastníci úplně nerozumějí tomu, co máte na mysli, uveďte nějaký příklad, třeba: „Na začátku mého dne bylo pošmourno a zataženo... potom jsem musel otevřít deštník, abych se schoval před lijákem..., ale mnoho z vás mi pomohlo ten deštník držet nahoře. Přeháňky předpovídám také na zítřek, ale myslím, že příští týden už bude jasno a slunečno.“ Znamená to, že na začátku jste byli poněkud bezradní, pak to bylo opravdu špatné a vy jste byli rádi, že vám ostatní pomohli. Bezprostředními plány si nejste příliš jisti, ale myslíte si, že nakonec se vám vše vydaří.

Uvedený časový rozsah platí pro skupinu deseti až dvanácti lidí. Větší skupiny potřebují delší dobu.

Varianty

- Š: Lidé mohou své zprávy o počasí kreslit, místo aby je sdělovali slovně.
- Š: K hodnocení projektu využijte uvedenou základní myšlenku, ale namísto o počasí můžete referovat například o fotbalovém či hokejovém zápase nebo o jakékoli jiné vhodné události.

Novinové titulky

Hlavní myšlenkou této aktivity je, aby skupiny vytvořily maketu titulní strany bulvárních novin.

Titulky shrnují myšlenky a pocity skupiny týkající se hodnoceného programu.

Obtížnost: úroveň 2

Velikost skupiny: 8+

Doba trvání: 45 minut

Pomůcky

Budete potřebovat arch papíru formátu A3 a několik barevných fixů pro každou malou skupinu.

Instrukce

1. Požádejte účastníky, ať se rozdělí do malých skupin po třech nebo po čtyřech.
2. Řekněte jim, ať diskutují o tom, co dělali a co si z projektu nebo z aktivity odnesli; poté ať s využitím brainstormingu formulují hlavní události a katastrofy.
3. Každá malá skupina by se měla shodnout na pěti až šesti „událostech“. Pro každou z nich by měli vymyslet titulek a – pokud chtějí – mohou také přidat pár vět, kterými vyjádří její náladu. Neměli by se zdržovat popisováním celé události. Obrazový doprovod není povinný, ale pokud jej skupina použije, je to jen dobře.
4. Hotové titulní stránky vystavte.
5. Chcete-li, zařaďte na závěr prezentaci a diskusi.

Batoh

Tato aktivita vyžaduje kreslení a tvořivost.

Obtížnost: úroveň 1

Velikost skupiny: jakákoli

Doba trvání: 40 minut

Pomůcky

Papíry a barevné fixy či pastelky

Instrukce

1. Je konec workshopu nebo semináře. Požádejte účastníky, ať nakreslí sami sebe, jak odcházejí s batohem na zádech. V batohu mají všechny věci, které by si rádi vzali s sebou domů.
2. Měli by uvažovat o všem, co se naučili a co si chtějí ponechat. Do batohu si mohou dát takové věci jako knihy nebo obrázky, ale také pocity, lidi, myšlenky, nové pohledy na svět, nově nabyté síly, které získali při překonávání obtíží, nebo hodnoty.
3. Něco mohou nechat ležet na zemi. To je všechno, co chtějí nechat za sebou. Mohou to být špatné návyky, staré představy, obtížné okamžiky, také však špatné jídlo, nedostatek spánku – prostě cokoli.

Použitá a doporučená literatura

- Bond, Tim, *Games for social and life skills*, Hutchinson, 1986, ISBN 0-09-162541-6
 Bradbury, Andrew, *Develop your NLP skills*, Kogan Page, 1997, ISBN 0-7494-3260-8
 Brandes, Donna, *Gamester's handbook*, Hutchinson Education, 1982, ISBN 0-09-15900-9
 Boud, David, Cohen, Ruth, Walker, David, *Using experience for learning*, The Society for Research into Higher Education and Open University Press, 1993, ISBN 0-335-19095-2
 Claude, Richard Pierre, *Methodologies for Human Rights Education*, www.pdhre.org
 Dearling, Alan, Armstrong, Howard, *The Youth Games Book*, The Intermediate Treatment Resource Centre, 1980, ISBN 1-85202-008-3
 Kolb, David, *The Kolb learning cycle*, www.css.edu/users/dswenson/web/PAGEMILL/Kolb.htm
 Siniko, Amnesty International, www.afrika.amnesty.org
 Stanford, Gene, *Developing effective classroom groups*, Acorn Books, Oak House, 1990
Transformative Mediation, www.colorado.edu/conflict/transform
 Johnson, Roger T., Johnson, David W., *An overview of co-operative learning*, www.clcrc.com

Poznámky

- ¹ Citace a číselné údaje pocházejí z výzkumu „Studie o stavu mladých lidí a politiky mládeže v Evropě [Study on the state of young people and youth policy in Europe]“, provedeného pro Evropskou komisi společností IARD, Miláno, leden 2001.
² Zdroj: Eurobarometer 47.1, *Young people's attitudes to the European Union*, European Commission 1998.
³ Závěrečná deklarace z 5. konference evropských ministrů zodpovědných za problematiku mládeže, Bukurešť, „Young people: active citizens in a future Europe“, duben 1998.
⁴ „Learning, the Treasure Within“, zpráva UNESCO o vzdělávání a výchově v XXI. století, 1996.

Část 2

49 praktických aktivit a metod pro výchovu k lidským právům

Přehled aktivit

		Úroveň	Obecná lidská práva	Bezpečnost	Děti	Demokracie	Diskr. a xenofobie	Globalizace	Chudoba	Média	Mír a násilí	Občanství	Rovnost mužů a žen	Sociální práva	Sport	Vzdělání	Zdraví	Životní prostředí	Strana
Ashikův příběh	Ashique's story	3			J			J						J					91
Až přijde zítřek	When tomorrow comes	3		J						J	J								250
Bingo lidských práv	Rights bingo!	1	J	J	J														206
Bojovníci za lidská práva	Fighters for rights	2	J							J		J							130
Cesta do Země rovnosti	Path to Equality-land	3					J						J			J			185
Dáme si partičku	Play the game!	3	J							J					J				194
Dejte si pozor, sledujeme vás!	Beware, we are watching!	4					J					J		J					95
Dětská práva	Children's rights	2	J		J											J			103
Dívej se na to, co dovedu	See the ability!	3					J							J	J				209
Domácí záležitosti	Domestic affairs	3									J		J				J		114
Dostupnost léků	Access to medicaments	4					J	J									J		80
Elektrárna	Power station	3	J								J	J							198
Horoskop chudoby	Horoscope of poverty	3					J	J					J						145
Hra na kreslení slov	„Draw-the-word“ game	1	J							J		J							120
Hra o dvou městech	A tale of two cities	3										J		J				J	71
Hrdinky a hrdinové	Heroines and heroes	2					J					J	J						142
Hry s obrázky	Picture games	1	J				J		J										188
Jazyková bariéra	The language barrier	2		J			J									J			228
Jednání s odbory	Trade union meeting	4				J						J		J					244
Jen minutku	Just a minute	2	J					J							J				150
Každý jsme jiný – všichni rovnoprávní	All equal – all different	2	J				J	J											88
Kde stojíš?	Where do you stand?	2	J						J			J							254
Kdo jsme já?	Who are I?	2					J					J	J						257
Krok vpřed	Take a step forward	2	J				J		J										217
Makahové a lov velryb	Makah whaling	4	J				J											J	166
Máme na výběr?	Do we have alternatives?	3			J		J				J								111
Mohu vstoupit?	Can I come in?	3		J			J				J								98
Násilí v mém životě	Violence in my life	3	J	J							J								248
Naše možné budoucnosti	Our futures	2	J		J													J	182
Nechte zaznít každý hlas	Let every voice be heard	3			J							J				J			153
Pojďme si promluvit o sexu	Let's talk about sex!	4					J					J					J		156
Práce a děti	Work and babies	2					J						J	J					260
Předivo života	The web of life	2	J					J										J	235
Reagujeme na rasismus	Responding to racism	3	J				J									J			201
Rodinný rozpočet	Money to spend	2	J	J							J								177
Různé platy	Different wages	2					J						J	J					107
Rvačka o bohatství a moc	The scramble for wealth and power	3		J				J	J										231
Slovníček globalizace	A glossary of globalisation	3						J						J		J			69
Sport pro všechny	Sport for all	2					J								J		J		214
Titulní strana	Front page	3						J		J								J	135
Vliv internetu	The impact of the Internet	4	J					J		J									222
Volit, či nevolit?	To vote, or not to vote?	4	J			J						J							238
Vzájemné vazby	Making links	4	J			J						J							173
Vzdělání pro všechny?	Education for all?	2						J				J				J			122
Zahrada přes noc	Garden in a night	3										J					J	J	139
Zahraj to	Act it out	2	J		J							J							86
Získávání hlasů	Electioneering	2	J			J						J					J	J	127
Život v dokonalém světě	Living in a perfect world	3									J						J	J	160
Kalendář lidských práv	A human rights calendar																		263

Slovníček globalizace

menší svět – internet – MMF – obchod – násilné demonstrace... Co se vám vybaví, když se řekne „globalizace“?

Témata	globalizace, sociální práva, vzdělání
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	jakákoli
Doba trvání	90 minut
Shrnutí	Aktivita se zaměřuje na vyhledávání informací. Vyžaduje kritické uvažování o projevech, příčinách a důsledcích globalizace.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> š. právo na práci š. právo na přiměřenou životní úroveň nezbytnou pro dobré zdraví a životní pohodu š. právo na vzdělání
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š. rozšíření znalostí o projevech, příčinách a důsledcích globalizace a porozumění těmto jevům
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š. slovníky (alespoň čtyři) š. papíry formátu A3 a A4 š. lepicí páska, lepidlo a nůžky š. psací potřeby a fixy různých barev š. různé tištěné materiály, časopisy, letáky apod. na koláž š. přístup k informačním zdrojům (knihovna, internet) š. kopírka (není nutná) š. děrovačka, provázek, sešivačka na spojování stránek
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> š. Zjistěte si co nejvíce informací o globalizaci. Využijte odkazy na internetové stránky a doporučenou literaturu uvedenou v kapitole o globalizaci na straně 358. š. Sežeňte si různé noviny, časopisy, letáky, informační brožury, kalendáře a pohlednice, které budou účastníci moci rozstříhat na ilustrace.

Instrukce

1. Vysvětlíte účastníkům, že cílem aktivity je vytvořit slovníček výrazů, událostí a osobností souvisejících s globalizací.
2. Na „rozehřátí“ si zahrajte jedno kolo hry na slovní asociace: zeptejte se účastníků, co se jim vybaví jako první, když uslyší slovo „globalizace“.
3. Potom prostřednictvím brainstormingu vymyslete, co všechno lze do slovníčku zařadit, například:
 - š. definice slov, výrazů a běžných zkratk jako WTO, MMF;
 - š. hlavní problémy spojené s globalizací;
 - š. osobnosti spojené s globalizací nebo s antiglobalizačními hnutími;
 - š. názvy, data a místa konání různých událostí, setkání, manifestací, konferencí apod.;

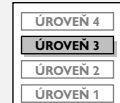
GLOBALIZACE

SOCIÁLNÍ PRÁVA

VZDĚLÁNÍ

ÚROVEŇ 3

JAKÁKOLIV

90 MINUT

Klíčové datum**8. září**

Mezinárodní den
gramotnosti

- š: nadnárodní společnosti a mezinárodní organizace;
 - š: ilustrace – obrázky a kreslené vtipy;
 - š: citáty.
4. Ukažte účastníkům materiály, které mají k dispozici. Zdůrazněte, ať podle potřeby využívají dostupnou literaturu a ať se nebojí být tvořiví. Slovníček mohou pojmout jakýmkoli způsobem a dát mu libovolnou podobu. Může to být plakát, brožura – prostě cokoli.
 5. Rozdělte účastníky do skupin po třech nebo po čtyřech, každá skupina bude vytvářet svůj slovníček.
 6. Až budou všichni hotovi, vyzvěte skupiny, aby svoji práci představili ostatním.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte stručným zhodnocením průběhu aktivity. Zeptejte se účastníků, jak se jim to líbilo. Pokračujte diskusí o tom, co se naučili.

- š: Která z nalezených informací je nejvíce překvapila? Proč?
- š: Shodovaly se všechny nalezené informace? Objevily se nějaké rozpory nebo chyby?
- š: Jaké jsou klady a zápory globalizace?
- š: Mělo/mohlo by se globalizaci zabránit?
- š: Jaké jsou důsledky globalizace?
- š: Pozorujete působení globalizace ve svém každodenním životě? V dobrém nebo ve špatném smyslu?
- š: Jak může globalizace přispívat k podpoře lidských práv?
- š: Jakou úlohu v globálním světě zaujímají mládežnické organizace?

Aktivitu ukončete návratem k původnímu brainstormingu. Požádejte účastníky, aby přidali nová slova a pojmy, které se v průběhu aktivity naučili.

Tipy pro vedení aktivity

Je důležité mít k dispozici velké množství literatury či jiných zdrojů, kde účastníci naleznou co nejvíce informací – například časopisy, novinové články, internetové podklady, rozhlas, video, plakáty, letáky, brožury nebo hudební prameny.

Nezabývejte se příliš grafickou úrovní hotových dokumentů. Aktivita se zaměřuje především na vzájemnou interakci mezi účastníky, na vyhledávání informací a na jejich kritické posuzování. Při jejím uvádění zdůrazněte, že jednotlivé pojmy by měly být vysvětleny pokud možno jasně a stručně.

Možné navazující aktivity

Pokud by se účastníci chtěli dozvědět více informací o globalizaci a o tom, jak lze k podpoře lidských práv využívat internet, mohou si zahrát aktivitu „Vliv internetu“ na straně 222.

Náměty na další činnost

Ve školním prostředí může třída spojit úsilí jednotlivých skupin a vytvořit jeden slovníček, který potom věnuje do školní knihovny. Zde jej využijí všichni žáci i učitelé školy. Skupina mládeže může zkombinovat všechny nalezené informace a vyrobit jeden skupinový plakát.

Hra o dvou městech

Slyšeli jste někdy o Legolandu? O městě v Dánsku postaveném z malých umělohmotných cihel?

Nyní máte možnost navštívit města Equaland a EgoLand.

Témata	sociální práva, občanství, životní prostředí
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	7–13
Doba trvání	90 minut
Shrnutí	Jde o deskovou hru, v níž se hráči rozhodují, v jakém městě chtějí žít a jakých výhod chtějí užívat. Hra se zaměřuje na tato témata: <ul style="list-style-type: none"> • sociální solidarita; • důsledky placení daní; • hodnota demokracie na komunální úrovni.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> • právo na sociální zabezpečení • právo na vlastnictví • právo na zdravé životní prostředí
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> • rozvoj zodpovědnosti vůči obci • porozumění významu veřejné sociální péče pro fungování obce • rozvoj solidarity a zodpovědnosti
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> • 1 herní plán • čtvrtka nebo papír formátu A3 (není nutný, ale je vhodný) • 1 kostka • svorky na papíry dvou barev (např. červené a modré), od každé barvy stejný počet, na každého hráče by měla připadat 1 svorka • nůžky • přilnavá guma, kterou lze odlepit • 4 sady výměnných karet • 2 obálky • peníze (6000 emů na hráče) – viz strana 265 • 2 kopie karty s povinnostmi městského bankéře • 1 kopie karty s povinnostmi hlavního bankéře • papíry a psací potřeby • hodinky nebo stopky • zpětný projektor a fólie s napsanými pravidly hry (není nutné)
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> • Přečtěte si instrukce a seznamte se s herním plánem, výměnnými kartami a pravidly. • Vytvořte čtyři kopie archu s výměnnými kartami a dvě z nich rozstříhejte (zbylé dvě kopie se budou používat na zasedáních městské rady). Aby se karty nepomíchaly, dejte každou sadu do zvláštní obálky. Obálky zřetelně označte písmeny A a B. • Nalepte fotokopii herního plánu na čtvrtku nebo tvrdý papír.

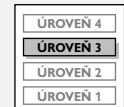
SOCIÁLNÍ PRÁVA

OBČANSTVÍ

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

ÚROVEŇ 3

4–10 OSOB

90 MINUT

- š· Vyberte tři hráče, kteří přvezmou role bankéřů. Každé město musí mít svého bankéře, pro hru je dále potřeba jeden hlavní bankéř. Oběma městským bankéřům dejte kartu s povinnostmi městského bankéře a hlavnímu bankéři pak kartu s jeho povinnostmi. Požádejte bankéře, aby si vyrobili cedulky, podle kterých je ostatní hráči během hry snadno rozpoznají.
- š· Zbývající hráče rozdělte do dvou stejně velkých skupin. Jedné skupině dejte červené svorky na papíry a druhé modré.
- š· Požádejte hráče, aby si vyrobili figurky: na kousek papíru napíší své jméno a připnou k němu svorku své barvy.
- š· Vytvořte peníze. Zkopírujte „emy“ ze strany 265 a rozstříhejte je na jednotlivé bankovky. Budete potřebovat 6000 emů pro každého hráče/občana.

Instrukce

1. Vysvětlete účastníkům, že budou hrát deskovou hru, a představte jim herní plán. Ukažte jim trasu, která přísluší městu A, a trasu pro město B. Upozorněte je na místa, kde se tyto dvě trasy kříží, a na pole, kde hráči dostávají plat, platí daně a mají „možnost změny“, tj. možnost přestěhovat se do druhého města a pokračovat ve hře tam.
2. Vysvětlete, jak se hra hraje (viz níže). Ujistěte se, že každý rozumí pravidlům. Rozhodněte, kdy hra skončí.
3. Vyzvěte bankéře k vytvoření jednoduchých identifikačních cedulek, aby hráči věděli, komu mají platit daně.
4. Hrajte hru. Když skončíte, přejděte k rozboru a vyhodnocení.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte zhodnocením průběhu vlastní hry. Potom přejděte k diskusi o tom, co se při ní účastníci naučili.

- š· Bavila hra účastníky? Co se jim na ní líbilo, a co ne?
- š· Mysleli si na začátku, že je nespravedlivé, když někteří hráči musí platit vyšší daně než ostatní? Jaký byl jejich názor po odehrání několika kol?
- š· Jak probíhala zasedání městské rady? Jak byla přijímána rozhodnutí? Demokraticky?
- š· Jak se cítili hráči, kteří s rozhodnutími městské rady nesouhlasili?
- š· Kdo se přestěhoval z jednoho města do druhého? Proč?
- š· Věnoval někdo na zasedání městské rady peníze městu, a přispěl tak do obecního systému sociálního zabezpečení? Proč to udělal?
- š· Na začátku hry byly sociální podmínky v obou městech stejné. Jak tomu bylo na konci? Byly zde nějaké rozdíly? Jaké?
- š· Ve kterém městě byste žili raději? Proč?
- š· Má smysl platit vyšší daně a získat za ně lepší obecní výhody pro všechny? Nebo byste si raději ponechali celý svůj plat a věci, které chcete a potřebujete, si kupovali?
- š· Jaká byla situace v obou městech na konci hry? Patřily spíše do země rovnosti, tj. do Equalandu, nebo spíše tam, kde jsou lidé sobečtí a egoističtí, tj. do Egolandu?
- š· Jak byste ohodnotili vaši vlastní zemi na přímce od jedné do deseti, kde jedna představuje extrémní EgoLand a deset extrémní Equaland?

Tipy pro vedení aktivity

Pro lidi, kteří jsou zvyklí hrát deskové hry, je tato hra celkem jednoduchá, přesto věnujte pozornost vysvětlení jejích pravidel. Hráčům pomůžte, když je napíšete na flipchart nebo na fólii, kterou promítnete na zpětném projektoru. Také můžete pravidla okopírovat a každému hráči dát k dispozici jednu kopii.

Hru je nejlepší hrát s maximálním počtem deseti hráčů v rolích občanů. Na začátku hry by měl být v každém městě stejný počet občanů. Pokud pracujete se skupinou, která má, řekněme, šestnáct členů, můžete bankéřem jmenovat místo jednotlivců dvojice. Jestliže pracujete s větší skupinou, je rozumné ji rozdělit a hrát paralelně dvě hry. V takovém případě nezapomeňte zdvojnásobit všechny pomůcky a zajistit si pomocníka, který povede druhou hru.

Dobrá rada: Předtím, než hru začnete hrát se skupinou, zahrajte si ji s přáteli. Lépe se seznámíte s pravidly a získáte větší jistotu při jejím vedení.

Poznámka: Hráči zodpovědní za vybírání daní a správu městských rozpočtů se ve hře nazývají „bankéři“, ačkoli ve skutečnosti tyto úkoly bankéři neplní. Výraz „bankéř“ byl zvolen proto, že je běžně používán v mnoha oblíbených deskových hrách. Pokud máte pocit, že tento výraz není nejvhodnější, zvolte si místo něj jiný – například „správce rozpočtu“.

Možné navazující aktivity

Budete-li chtít účastníky motivovat k zamyšlení, jak by mohl vypadat Equaland budoucnosti, pokračujte aktivitou „Naše možné budoucnosti“ na straně 182.

Pravidla hry

Počet hráčů: 7 až 13. Tři hráči převezmou roli bankéřů. Na začátku hry by měl být v každém městě stejný počet hráčů.

Cíl hry: Vítězem je ten, kdo má na konci hry nejvíce peněz.

Průběh hry

1. Určete tři hráče, kteří převezmou role bankéřů: jeden bude bankéřem města A, druhý bankéřem města B a třetí hlavním bankéřem celé hry.
2. Polovina hráčů má červené figurky, druhá polovina modré figurky.
3. Na začátku hry jsou hráči rozděleni do dvou stejně velkých skupin. Každá má stejný počet červených a modrých hráčů. Jedna skupina bude procházet trasou příslušující městu A, druhá trasou náležející městu B.
4. Všichni hráči začínají na poli nazvaném „Start a výplata“.
5. V průběhu hry může hráč změnit město pouze tehdy, když se zastaví na poli nazvaném „Možnost změny“.
6. Každý hráč zahajuje hru s platem, který odpovídá jeho barvě:
 š modří hráči: 500
 š červení hráči: 100
7. Hodem kostkou určete, kdo bude začínat. Začíná ten, komu padlo největší číslo, pokračuje hráč po jeho pravici a potom následují další hráči proti směru hodinových ručiček.
8. Když hráč přijde na řadu, hodí kostkou a postoupí vpřed po trase svého města o tolik polí, kolik bodů mu padlo na kostce. Po zastavení na určitém poli přečte nahlas instrukce a zařídí se podle nich.

Klíčové datum

první pondělí v říjnu
 Světový den sídel –
 „Města bez chudinských čtvrtí“

9. Jestliže instrukce po hráči požadují, aby se vrátil zpět, vrátí se zpět o uvedený počet polí, ale již neplní instrukce napsané na poli, na němž nakonec zůstane stát.
10. Pokud má hráč zaplatit určitou částku a nemá dostatečné množství peněz, zůstane na příslušném poli stát jako žebrák.
11. Na jednom poli může stát současně více hráčů.

Zvláštní pole

Placení daní

Pokaždé, když hráč projde přes pole nazvané „Placení daní“, musí zaplatit daň. (Hráči platí vždy, když přes toto pole projdou; není nutné, aby se na něm zastavili.) Výše daně závisí na výši platu hráče a na tom, v jakém městě žije.

Město A 40 % platu, pokud má hráč plat 500 nebo více
 10 % platu, pokud má hráč plat 100 nebo méně

Město B 10 % platu bez ohledu na jeho výši

Nezaměstnaný člověk bez sociálních dávek daně neplatí.

Nezaměstnaný člověk, který sociální dávky dostává, platí v obou městech ze své dávky 10 %.

Daně se platí městskému bankéři příslušného města (hráči z města A platí bankéři města A, hráči z města B platí bankéři města B).

Výplata

Pokaždé, když hráč projde přes pole nazvané „Start a výplata“, dostane od hlavního bankéře výplatu v příslušné výši (opět není nutné se na tomto poli zastavit, stačí jím projít).

Pokud je hráč nezaměstnaný a město má systém sociálního zabezpečení, dostane sociální dávku od svého městského bankéře.

Možnost změny

Hráč, který se zastaví na poli nazvaném „Možnost změny“, se může rozhodnout, zda se přestěhuje do druhého města (z města A do města B a obráceně). Pokud tuto alternativu zvolí, oznámí to ostatním hráčům i bankéřům a v dalším kole už pokračuje po trase druhého města.

Hráč, který se přestěhoval, dostává stejný plat jako předtím, ale platí daně podle systému platného v druhém městě.

Zasedání městské rady

Zasedání městské rady se účastní všichni hráči, kteří žijí v daném městě. Jsou příležitostí pro zavádění případných změn v obecní politice.

Zasedání se může konat při každém pátém placení daní. Městský bankéř si zapisuje, kolik lidí z jeho města prošlo přes pole „Placení daní“; při každém pátém průchodu svolává zasedání.

Hráči z daného města se mohou rozhodnout, zda se zasedání bude konat, nebo ne.

Při zasedáních městské rady se hra přerušuje a hráči z druhého města počkají, dokud zasedání neskončí. Teprve pak může hra pokračovat.

Hráči mají pět minut na to, aby se rozhodli, co jejich město potřebuje, a uskutečnili případné politické změny. Možná politická rozhodnutí jsou uvedena na výměnných kartách. Hráči mohou během jednání používat kopii archu s výměnnými kartami, aby věděli, jaká politická rozhodnutí jsou „na programu“, tj. z jakých alternativ si mohou vybírat.

Pro změnu politiky je nutné výměnnou kartu zakoupit z městského rozpočtu. Cena je uvedena na kartě. Požadovanou částku zaplatí městský bankéř hlavnímu bankéři. Městská rada může zavádět pouze ty změny, které jsou pro ni finančně dostupné. Občané mohou provést libovolný počet změn, ale musejí na ně mít dostatek peněz. Pokud se městská rada dostane do finanční nouze, může jednu nebo více výměnných karet „prodat“ zpátky hlavnímu bankéři. Výkupní cena je 50 % původní ceny. Bohatí jednotlivci mohou přispět do městského rozpočtu, aby mělo město více peněz na nákup výměnných karet. Zakoupené výměnné karty bankéř přilepí přílnavou gumou na dohodnuté pole herního plánu.

Výměnné karty

Ve hře je sedmnáct výměnných karet obsahujících různá politická rozhodnutí, která může městská rada přijmout na svém zasedání. Nakupují se od hlavního bankéře za cenu uvedenou na kartě. Zakoupené výměnné karty přilepí městský bankéř na herní plán přes určité pole.

„Vyměněno“ může být jakékoli pole. Pokud na poli, které má být vyměněno, stojí nějaký hráč, nové instrukce se na něho ještě nevztahují. Nová politika začne platit, až když se na tomto poli zastaví další hráč.

O nové obecní politice rozhodují hráči/občané na zasedáních městské rady, během nichž mohou zakoupit jednu nebo více výměnných karet. Všechny karty musejí zaplatit.

Žebráci

Hráč, který nemá peníze na zaplacení daní nebo jiných poplatků, zůstává na poli, na kterém se zastavil, a stává se žebákem. Pokud je však ve městě azylový dům, může se rozhodnout pro pobyt v něm. Přesun do azylového domu jej ovšem nezbavuje dluhů.

Žebrák může žádat o peníze každého hráče, který se zastaví na poli, kde stojí. Hráč se rozhodne, zdali mu něco dá. Když žebrák získá dost peněz na zaplacení dluhů, počká, až bude opět na řadě, zaplatí své dluhy, hodí kostkou a postoupí vpřed. Každé druhé kolo, kdy přijde na řadu, hází žebrák kostkou. Jeho další osud závisí na tom, jaké číslo mu padne:

- 6 Našel jsi 50 emů v odpadkovém koši.
- 5 Nasbíral jsi 20 prázdných lahví od piva a za jejich vrácení jsi dostal 50 emů – pouze pokud město zavedlo systém třídění odpadu!
- 4 Další hráč, který projde kolem tebe, ti dá 10 emů.
- 3 Opil ses a usnul jsi. Jedno kolo nehraješ.
- 2 Spal jsi v parku a pod lavičkou jsi našel 10 emů. Pokud město park zrenovovalo, našel jsi 20 emů.
- 1 Byl jsi okraden. Peníze, které dostaneš příště, odevzdej městskému bankéři.

Finanční částky, které tímto způsobem získá, jsou placeny městským bankéřem z rozpočtu města, v němž žebrák žije.

Konec hry

Před začátkem hry se hráči dohodnou, jakým způsobem bude hra ukončena. Mohou si vybrat ze dvou možností:

- š když první hráč dokončí dvacet kol;
- š po uplynutí určité doby, například 45 minut.

Hra automaticky končí také tehdy, když jedno město zbankrotuje.

Vítězem je ten hráč, který má na konci hry nejvíce peněz.

Další informace

Evropský zákoník sociálního zabezpečení

Evropský zákoník sociálního zabezpečení Rady Evropy vešel v platnost roku 1968.

K červenci 2001 byl ratifikován 18 členskými zeměmi. Zaručuje široký rozsah sociální ochrany včetně

š: lékařské péče, zahrnující péči všeobecných lékařů, odborných lékařů a péči pohotovostní;

š: sociálních dávek v nezaměstnanosti;

š: starobního důchodu;

š: invalidního důchodu.

PODKLADY

Výměnné karty

Park je zrenovován včetně vybudování jezírka a hracích ploch pro děti. Cena: 200 emů	Park je uklizený. Cena: 100 emů	Silnice jsou kompletně opravené. Postup o tři pole vpřed. Cena: 400 emů	Díry v silnicích jsou spravené. Silnice jsou dobré do dalšího zasedání městské rady. Cena: 200 emů
Ztratil jsi zaměstnání. Z fondu pro nezaměstnané budeš dostávat 30 % platu. Město musí mít rezervu 1000 emů.	Konec stávky učitelů. Hraješ ještě jednou. Náklady na zvýšení učitelských platů: 400 emů	Otevření nového divadla a kina. Cena: 400 emů	Tvůj otec šel do důchodu, ale dostává penzi z veřejného penzijního systému. Náklady na jeho zavedení: 400 emů
Chceš si něco přečíst a už je tu knihovna. Házej ještě jednou. Náklady na zřízení knihovny: 200 emů	Byl postaven domov pro děti z ulice. Na ulicích nejsou žádné bezprizorní děti. Náklady na postavení domova: 200 emů	Jsi nemocný. Veřejná nemocnice je plně dotovaná. Zaplatíš pouze 10 emů. Cena: 600 emů	Jsi nemocný. Veřejná nemocnice není dotovaná. Zaplať 30 emů. Cena: 400 emů
Vstup na pláž je zdarma. Náklady na dotovaný vstup: 100 emů	Dopravní problémy byly částečně vyřešeny postavením stezky pro cyklisty. Náklady na její postavení: 150 emů	Byl zaveden systém třídění odpadu. Není nutné odvážet tolik odpadků. Postup o tři pole vpřed. Náklady na systém třídění odpadu: 150 emů	Máš právní problém. Vzal sis právníka z Centra právní pomoci. Postup o dvě pole vpřed. Cena: 200 emů
Byl postaven azylový dům pro lidi v sociální tísní. Na ulicích nejsou žádní žebráci. Náklady na postavení azylového domu: 200 emů			

PODKLADY

Povinnosti městského bankéře

Žádné město nezačíná fungovat bez peněz. Veškeré příjmy pocházejí z daní, které platí hráči při průchodu přes pole „Placení daní“.

1. Městský bankéř si zaznamenává, kolik hráčů prošlo přes pole „Placení daní“; při každém pátém průchodu svolává zasedání městské rady.
2. Městský bankéř vybírá od každého hráče ze svého města daně v okamžiku, kdy tento hráč projde přes pole „Placení daní“. Pozor: hráči, kteří se přestěhovali do druhého města, platí daně v druhém městě podle příslušných pravidel.

Pravidla pro placení daní:

Město A 40 % platu, pokud má hráč plat 500 nebo více
10 % platu, pokud má hráč plat 100 nebo méně

Město B 10 % platu bez ohledu na jeho výši

Nezaměstnaný člověk bez sociálních dávek daně neplatí.

Nezaměstnaný člověk, který sociální dávky dostává, platí v obou městech ze své dávky 10 %.

3. Další povinnosti městského bankéře:

- š: spravování peněz v městském rozpočtu;
- š: platby hlavnímu bankéři za nákup výměnných karet;
- š: přelepování polí výměnnými kartami;
- š: spravování fondu pro nezaměstnané, pokud se jej město rozhodne zavést;
- š: vyplácení dávek v nezaměstnanosti hráčům, kteří na ně mají nárok, jestliže město zavedlo systém sociálního zabezpečení; při zavádění systému musí být v městském rozpočtu alespoň 1000 emů;
- š: dohlížení na žebráky ve vašem městě a na to, aby byla dodržována pravidla hry při jejich házení kostkou:

6 Žebrák našel 50 emů v odpadkovém koši.

5 Žebrák nasbíral dvacet prázdných lahví od piva a za jejich vrácení dostane 50 emů – pouze když město zavedlo systém třídění odpadu!

4 Další hráč, který projde kolem žebráka, mu dá 10 emů.

3 Žebrák se opil a usnul. Jedno kolo nehraje.

2 Žebrák spal v parku a pod lavičkou našel 10 emů. Pokud město park zrenovovalo, našel 20 emů.

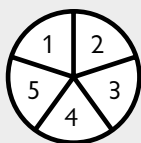
1 Žebrák byl okraden. Peníze, které mu daruje další hráč nebo které získá při následujícím hodu kostkou, musí odevzdat.

Poznámka: Peníze, které žebrák najde v parku nebo v odpadkovém koši, jsou vypláceny z městského rozpočtu. Peníze, o které byl okraden, naopak do městského rozpočtu odevzdává.

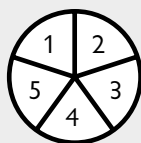
Záznamy o placení daní

Pokaždé, když některý hráč z vašeho města projde přes pole „Placení daní“, vybere od něho městský bankéř daně a proškrtne jeden dílek v prvním kruhu. Jakmile projde pět lidí, svolá první zasedání městské rady. Po ukončení zasedání pokračuje v proškrtávání dílků v druhém kruhu atd.

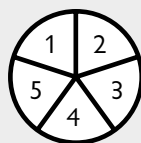
1. zasedání

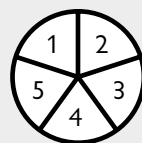
2. zasedání

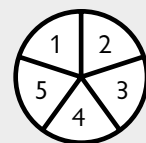
3. zasedání

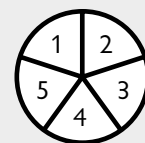
4. zasedání

5. zasedání

6. zasedání

PODKLADY

Povinnosti hlavního bankéře

Na začátku hry má hlavní bankéř všechny peníze. Jeho úkolem je:

1. Zajišťovat hladký průběh hry:
 - š · zahájit hru;
 - š · dohlížet na dodržování pravidel;
 - š · měřit čas při zasedáních městské rady (měla by trvat maximálně pět minut);
 - š · ukončit hru po uplynutí dohodnuté doby nebo poté, co první hráč absolvuje dohodnutý počet kol.
2. Vést záznamy:
 - š · na začátku hry zaznamenat jméno každého hráče, jeho barvu a město;
 - š · zapisovat, kolikrát každý hráč prošel přes pole „Start a výplata“.
3. Vyplácet každému hráči výplatu na začátku hry a při jeho každém dalším průchodu přes pole „Start a výplata“. Vyplácená částka se odvíjí od barvy hráče bez ohledu na to, ve kterém městě žije:
 - š · modří hráči: 500 emů;
 - š · červení hráči: 100 emů.
4. Vybírat od městských bankéřů všechny platby za výměnné karty.

Vedení záznamů

Zaznamenejte si jméno každého hráče modrou nebo červenou barvou podle toho, jakou barvu má jeho figurka. U každého hráče dále zapisujte počet průchodů přes pole „Start a výplata“. Doporučujeme jej zapisovat tak, že vždy první čtyři průchody označíte svislou čarou a při pátém tyto čtyři čáry přeškrtnete. Při šestém průchodu začnete opět zapisovat další skupinu pěti čar. Počet průchodů tak budete moci snadno sečíst. Dvanáct průchodů bude tedy vypadat takto:

Hráči ve městě A na začátku hry

Jméno	Počet průchodů přes start

Hráči ve městě B na začátku hry

Jméno	Počet průchodů přes start

MĚSTO B →				MĚSTO A →			
Tvůj otec šel do důchodu a nedostává penzi. Zaplat 20 emů jako finanční podporu pro svého otce.	Nemáš program na večer. Nudíš se. Vrať se o tři pole zpět.			<div><div>K · M · P · A · S</div><div>Manuál pro výchovu k lidským právům</div></div>	Volný prostor	Nemáš co číst. Zaplat 10 emů za knihu.	Získal jsi opět zaměstnání. Máš stejný plat jako předtím.
	Volný prostor						
	Máš právní problém. Najal sis soukromého právníka. Zaplat 50 emů.						
	Nemáš co číst. Zaplat 10 emů za knihu.						
	Získal jsi opět zaměstnání. Máš stejný plat jako předtím.						
Získal jsi opět zaměstnání. Máš stejný plat jako předtím.	Stávka popelářů. Musíš odnést odpadky na skládku sám. Jedno kolo nehraješ.				Stávka popelářů. Musíš odnést odpadky na skládku sám. Jedno kolo nehraješ.		
Tvůj otec šel do důchodu a nedostává penzi. Zaplat 20 emů jako finanční podporu pro svého otce.				Tvůj otec šel do důchodu a nedostává penzi. Zaplat 20 emů jako finanční podporu pro svého otce.			
Obtěžuje tě opilý žebrák. Musíš to vyřešit. Jedno kolo nehraješ.				Obtěžuje tě opilý žebrák. Musíš to vyřešit. Jedno kolo nehraješ.			
Možnost změny				Možnost změny			
Park je špinavý a potřebuje zrenovovat. Pomáháš s úklidem. Jedno kolo nehraješ.				Park je špinavý a potřebuje zrenovovat. Pomáháš s úklidem. Jedno kolo nehraješ.			
Autobusy nejedí. Vezmi si taxi. Zaplat 10 emů.				Autobusy nejedí. Vezmi si taxi. Zaplat 10 emů.			
Stávka učitelů za vyšší platy. Musíš se postarat o děti. Jedno kolo nehraješ.				Stávka učitelů za vyšší platy. Musíš se postarat o děti. Jedno kolo nehraješ.			

Manuál pro výchovu k lidským právům

Hra o dvou městech

Herní plán

Zasedání městské rady
Každé 5. placení daní

Dostupnost léků

„Společné celosvětové úsilí znepokojených občanů může způsobit změnu.“

Zackie Achmat, Treatment Action Campaign

ZDRAVÍ

GLOBALIZACE

DISKRIMINACE

ÚROVEŇ 4

16-40 OSOB

190 MINUT

Témata	zdraví, globalizace, diskriminace a xenofobie
Obtížnost	úroveň 4
Velikost skupiny	16–40
Doba trvání	190 minut
Shrnutí	Aktivita je simulací soudního procesu, který se týkal léků proti AIDS a konal se v Jihoafrické republice roku 2001. Zaměřuje se na tato témata: <ul style="list-style-type: none"> · š · HIV/AIDS a dostupnost léků; · š · protichůdných právních nároků.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> · š · právo na život a na lidskou důstojnost · š · právo na vlastnictví
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · š · porozumění problematice lidských práv a její složitosti · š · porovnání různých způsobů rozhodování (řešení sporu mezi protichůdnými stranami, hledání shody) · š · rozvoj dovedností komunikace a spolupráce
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · š · flipchart a fixy · š · karty s rolemi pro soudní proces · š · pokyny pro skupinovou práci, pro každého účastníka 1 kopii · š · malé kartičky (10x6 cm), pro každého účastníka 1 červenou a 1 zelenou · š · prostory pro společnou diskusi a pro skupinovou práci
Příprava	<p>Pro 1. část:</p> <ul style="list-style-type: none"> · š · Okopírujte karty s rolemi pro soudní proces. Pro každého účastníka budete potřebovat jednu kartu. <p>Pro 2. část:</p> <ul style="list-style-type: none"> · š · Okopírujte pokyny pro skupinovou práci, pro každého účastníka budete potřebovat jednu kopii. · š · Pro každého účastníka vyrobte jednu červenou a jednu zelenou kartičku.

Instrukce

Aktivita má dvě části. První je simulací soudního procesu, druhá se zaměřuje na hledání vzájemné shody.

1. část: Soudní proces (celková doba trvání: 65 minut)

1. Navod'te vhodnou atmosféru. HIV/AIDS je velmi závažná epidemie na celém světě, ale zejména v Africe. Velkým problémem je v Jihoafrické republice, kde zbytečně trpí a umírají miliony chudých lidí, protože si nemohou dovolit drahé léky, které

potřebují. Jejich jediným východiskem je užívat levnější kopie těchto léků. Velké farmaceutické společnosti se však staví proti tomu. Chtějí chránit svá vlastnická práva, a proto se spojují, aby všem zemím zabránily napodobovat jejich výrobky a prodávat je za levnější ceny. Vznely žaloby proti jihoafrické vládě, která rozdává a prodává levnější kopie léků proti HIV/AIDS.

2. Vysvětlíte účastníkům, že jejich úkolem je sehrát soudní proces, který se v této věci nedávno uskutečnil v Jihoafrické republice. Otázka zní: Je právo na vlastnictví oprávněným důvodem pro ohrožení práva na život a lidskou důstojnost určité skupiny lidí?
3. Rozdělte účastníky do čtyř stejně velkých skupin, které budou reprezentovat farmaceutickou společnost Pharma Inc., jihoafrickou vládu, členy nevládní organizace Treatment Action Campaign (TAC) a soudce.
4. Rozdejte účastníkům karty s rolemi podle toho, do které skupiny patří.
5. Ponechte skupinám pětadvacet minut na to, aby si přečetly své karty s rolemi a připravily si argumenty pro soudní proces. Každá skupina si také musí zvolit svého mluvčího a jednoho či dva jeho asistenty, kteří mu během soudního procesu budou pomáhat odpovídat na otázky.
6. Až se všechny skupiny připraví, vyzvěte účastníky, aby se přesunuli do místnosti, kde se bude konat soud. Jednotlivé skupiny by měly zůstat pohromadě.
7. Nyní mají skupiny reprezentující společnost Pharma Inc., jihoafrickou vládu a TAC vždy pět minut na prezentaci svých stanovisek. Soudci jednotlivé skupiny postupně představí.
8. Potom soudci v deseti minutách položí jednotlivým stranám sporu otázky a shrnou jejich odpovědi a argumenty.

2. část: Hledání shody (celková doba trvání: 100 minut)

1. Požádejte účastníky, ať se rozdělí do skupin po čtyřech. V každé skupině by měl být jeden bývalý zástupce Pharma Inc., jeden bývalý zástupce jihoafrické vlády, jeden bývalý zástupce TAC a jeden bývalý soudce.
2. Rozdejte pokyny pro skupinovou práci. Ověřte si, zda všichni vědí, co mají dělat a jak mají používat červené a zelené kartičky. Skupiny mají třicet minut na to, aby se dohodly na řešení protichůdných nároků.
3. Svolejte účastníky a požádejte je, aby referovali o výsledcích jednotlivých diskusí ve skupinách. Každá skupina má k dispozici pět minut. Hlavní témata diskusí a jejich řešení zaznamenávejte na flipchart.
4. Až všechny skupiny přednesou svá stanoviska či řešení, přejděte k diskusi o vlastním procesu rozhodování. Můžete se například zeptat:
 - š: Jak těžké pro vás bylo dosáhnout shody?
 - š: Jaké jsou výhody a nevýhody tohoto postupu?
 - š: Pociťovali jste napětí mezi snahou nalézt řešení a potřebou zahrnout do rozhodování všechny členy skupiny?
 - š: Které problémy vám připadaly nejožehavější?
5. Tuto fázi aktivity můžete zakončit přečtením následujícího úryvku ze soudního rozhodnutí, které padlo 19. dubna 2001: „Záměr... podporovat dostupnost levnějších léků... je chválný a v souvislosti s epidemií HIV/AIDS je ústavním závazkem nejvyššího řádu spojeným s povinností státu respektovat, chránit, prosazovat a plnit řadu základních práv, včetně práva na lidskou důstojnost a na život (považovaných za zdroj všech dalších práv)... Požadavky žalobců (tj. farmaceutických společností) jsou neopodstatněné.“

Klíčové datum

1. prosinec
Světový den boje
proti AIDS

Následný rozbor a vyhodnocení

Vyhodnocování začalo již během diskuse v druhé části. Nyní účastníky vyzvěte k zamyšlení nad celým průběhem aktivity a k určení hlavních problémů týkajících se lidských práv, které stály v pozadí soudního sporu. Můžete se například zeptat:

- š: Slyšeli už o tomto případu?
- š: Co předpokládali na začátku aktivity?
- š: Změnily se jejich předpoklady v průběhu aktivity?
- š: Jak by účastníci porovnali dva způsoby rozhodování: řešení sporu mezi protichůdnými stranami a hledání vzájemné shody? Který z nich přináší uspokojivější výsledky? Jak by definovali uspokojivý výsledek?
- š: Jaké důležité otázky týkající se lidských práv stály v pozadí soudního sporu?
- š: Jak se tyto otázky promítají do sociální reality, ve které účastníci žijí?
- š: Co z toho plyne pro obyvatele vaší země?

Tipy pro vedení aktivity

Na tuto aktivitu potřebujete hodně času, protože se zabývá složitými tématy, o kterých musejí účastníci přemýšlet do hloubky. Jednotlivé části aktivity však není třeba realizovat ve stejný den, ale mohou být provedeny během dvou různých setkání.

Používání červených a zelených kartiček má účastníkům pomoci, aby si lépe uvědomili, co napomáhá efektivnímu rozhodování, a co mu brání. V ideálním případě by po skončení diskusí a vyjednávání v druhé části měli všichni účastníci ukázat zelenou kartičku a dohodnout se na řešení, které vyhovuje všem.

Může se stát, že ve druhé části se některé skupiny shodnou, ale jiným se to nepodaří. V následné diskusi se soustřeďte na výhody a nevýhody rozhodování zaměřeného na hledání shody. Skupiny, které jí dosáhly, požádejte, aby ostatním sdělily nejen své konečné stanovisko, ale také hlavní důvody vedoucí k tomuto rozhodnutí. Skupiny, které ke shodě nedospěly, požádejte, aby se pokusily vyjádřit, co jejich jednotlivé členy spojovalo, a co je naopak rozdělovalo. Více informací o procesu hledání vzájemné shody najdete v první části manuálu na straně 59.

Před zahájením aktivity si zjistěte aktuální informace o lidech nakažených virem HIV/AIDS, kteří žijí ve vašem městě nebo regionu, a aktivitu upravte tak, aby se zabývala také situací těchto lidí.

Název koalice farmaceutických společností Pharma Inc. není skutečný a byl vymyšlen pro účely této aktivity.

Možné navazující aktivity

Diskutujte o různých aspektech práva na život a na lidskou důstojnost, které se vztahují ke zdraví a zdravotnictví ve vaší zemi.

Informujte se o globálních problémech souvisejících se zdravím a lidskými právy. Podívejte se na webové stránky nebo do publikací hlavních nevládních organizací (Lékaři bez hranic, TAC, Christian Aid) a mezinárodních institucí (Světová zdravotnická organizace). Zjistěte si, jaké akce na podporu zdraví se právě konají, a vypište je na flipchart.

TAC provedla velmi úspěšnou kampaň. Bohužel ne všechny kampaně dosáhnou svých cílů. To může mít různé příčiny, na vině bývá často špatná organizace nebo neúčinná propagace. Skupina se může zabývat i těmito otázkami a prostřednictvím aktivity „Dejte si pozor, sledujeme vás!“ na straně 95 rozvíjet dovednosti potřebné pro efektivní vedení kampaně.

Náměty na další činnost

Zjistěte si, kdo ve vašem městě organizuje aktivity zaměřené na problematiku zdraví a jak se do nich můžete zapojit.

Další informace

Tato aktivita vychází z případu, který se dostal před Vrchní soud Jihoafrické republiky v roce 2001. Tamní Asociace výrobců léčiv žalovala prezidenta Jihoafrické republiky a další subjekty včetně organizace Treatment Action Campaign (TAC) za nerespektování jejich patentů na léky proti HIV a za dovoz levnějších generických léků pro léčbu milionů občanů trpících AIDS.

Soudci museli zvážit rozdílné zájmy a práva obou stran. Na jedné straně uplatňovala Asociace výrobců léčiv svá práva na vlastnictví, rovnost a volný obchod, zaměstnání a profesi, na straně druhé vláda a TAC prohlašovaly, že povinností státu je respektovat, chránit, prosazovat a plnit základní práva občanů na lidskou důstojnost a na život.

V rozsudku historického významu dospěl soud k závěru, že právo na vlastnictví je právo nižšího řádu než právo na lidskou důstojnost a na život, a proto má být omezeno. Nato výrobci léků svůj případ stáhli. Tento výsledek byl oslavován jako „opravdové vítězství Davida nad Goliášem, nejen pro nás zde v Jižní Africe, ale též pro lidi v mnoha jiných rozvojových zemích, kteří bojují za dostupnost lékařské péče“ (společná tisková zpráva nevládních organizací, 19. dubna 2001). „Je to ojedinělé a velmi významné vítězství chudých nad mocnými nadnárodními společnostmi! Nyní je však naším úkolem spolupracovat s výrobci léků a s vládou na tom, aby se léky dostaly k těm, kteří je potřebují“ (Kevin Watkins, Oxfam).

Zajímavé informace k tomuto případu naleznete také na internetových stránkách organizace Člověk v tísni www.clovekvtisni.cz. Zackie Achmat dostal v roce 2001 ocenění Homo Homini udělované touto organizací.

AIDS a globalizační trendy

V bohatých zemích mohou lidé nakažení virem HIV/AIDS žít déle díky antiretrovirálním lékům, které jim stát poskytuje zdarma. V zemích Jihu trpí lidé nakažení virem HIV více a umírají dříve, protože jim léčba HIV není dostupná. Na jejich léčbu je ročně v průměru vynakládáno přibližně 10 dolarů na osobu, zatímco trojitá léčba, která je dostupná lidem v zemích Severu, stojí ročně 10 000 až 15 000 dolarů.

Šíření epidemie urychluje chudoba, nedostatek vzdělání a sociální nerovnosti. Řešení problému však leží především v politické rovině a měly by se jím zabývat vlády, mezinárodní orgány a farmaceutické společnosti. Aby byl boj proti AIDS účinný, je nutno změnit hlavní mezinárodní mechanismy a instituce. To se týká především Mezinárodního měnového fondu, Světové obchodní organizace, Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (TRIPS), Všeobecné dohody o obchodu služeb (GATS) a Orgánu pro urovnávání sporů, který funguje jako soudní dvůr Světové obchodní organizace.

PODKLADY**Karty s rolemi pro soudní proces****Pharma Inc.**

Jste manažeři společnosti Pharma Inc. Vaše společnost je jedním z hlavních světových výrobců léčiv. Zaplatili jste si práva na obchodní využití léků proti HIV a AIDS. Abyste uspokojili své akcionáře, musíte udržet zisky z prodeje. Proto chráníte právo společnosti na stanovení prodejních cen vašich výrobků, ve kterých budou zahrnuty náklady na výzkum, výrobu a platy vašich zaměstnanců. Kdybyste umožnili jiné společnosti vyrábět kopie vašich výrobků a prodávat je za nižší ceny, ohrozilo by to vaše zisky a existenci vaší společnosti. Proto jste se spojili s dalšími velkými farmaceutickými společnostmi. Bráníte všem státům v povolení výroby kopií vašich výrobků a jejich prodeje za nižší ceny. Dohodli jste se, že v případě potřeby tyto státy zažalujete. Právě jste zahájili soudní spor s vládou Jihoafrické republiky.

Měli byste si připravit argumenty a obhájit své stanovisko. Během soudního procesu budete mít na prezentaci svého postoje pět minut.

Vláda Jihoafrické republiky

Jste ministři jihoafrické vlády. Vaše vláda se snaží reagovat na požadavky farmaceutických společností, které proti vám vznesly žalobu. Společnost Pharma Inc. chce zabránit jakémukoli státu, aby povolil výrobu levnějších kopií jejich výrobků, které by mohly být prodávány za nižší cenu, než je tržní cena jejich výrobků. V zásadě s postojem společnosti Pharma Inc. souhlasíte.

Různá občanská hnutí vedená nevládní organizací Treatment Action Campaign (TAC) však prohlašují, že zajištění dostupnosti levnějších léků, zejména v souvislosti s epidemií HIV/AIDS, je ústavní povinností státu. Zareagovali jste na politický tlak a povolili jste dovoz levnějších léků (kopií) ze zemí, jako je Indonésie.

Měli byste si připravit argumenty a obhájit své stanovisko. Během soudního procesu budete mít na prezentaci svého postoje pět minut.

Treatment Action Campaign (TAC)

Jste aktivisté reprezentující jihoafrickou nevládní organizaci Treatment Action Campaign (TAC). Prohlašujete, že stát je povinen zajistit dostupnost levnějších léků, zejména v souvislosti s epidemií HIV/AIDS. Vláda zareagovala na vaše požadavky a začala levnější léky dovážet. Prohlašujete dále, že povinností státu je poskytnout finanční podporu pacientům a organizacím bojujícím s onemocněním HIV/AIDS. Jihoafrická vláda však byla zažalována farmaceutickými společnostmi, které se brání proti kopírování svých výrobků a prodeji těchto kopií za nižší ceny. Proto jste se rozhodli, že se spojíte s vládou a pomůžete jí obhájit roli státu v zajišťování dostupnosti levnějších léků.

Měli byste si připravit argumenty a obhájit své stanovisko. Během soudního procesu budete mít na prezentaci svého postoje pět minut.

PODKLADY**Soudci**

Jste soudci předsedající soudnímu sporu, v němž velké farmaceutické společnosti zažalovaly vládu Jihoafrické republiky za to, že povolila výrobu levnějších kopií jejich výrobků. Aktivisté reprezentující nevládní organizaci Treatment Action Campaign (TAC) obhajují stanovisko vlády.

Vaší úlohou je vyzvat postupně všechny tři strany, aby představily svůj postoj k celé situaci. Po skončení prezentací nečítejte žádné rozsudky ani závěry. Vaším úkolem je pomoci ujasnit situaci a shrnout argumenty na podporu obou protichůdných stanovisek.

Jádro problému spočívá v rozřešení neslučitelných právních nároků souvisejících s lidskými právy. Obhajoba (vláda a TAC) argumentuje právem na život a lidskou důstojnost, zatímco obžaloba (Pharma Inc.) vymáhá právo na vlastnictví. Oficiální soudní zápisy to uvádějí následovně:

„Právo na život a právo na lidskou důstojnost jsou nejdůležitější ze všech lidských práv a zdrojem všech ostatních osobních práv. Jestliže se považujeme za členy společnosti, která je založena na uznávání lidských práv, jsme povinni vážit si těchto dvou práv více než všech ostatních. Tento závazek musí stát dávat najevo ve všem, co činí, včetně toho, jak trestá pachatele trestných činů.“

A v protikladu k tomu:

„Právo na vlastnictví je chráněno článkem 25 jihoafrické ústavy, který zní: Majetek 25 (1): Nikdo nesmí být připraven o majetek s výjimkou případů na základě práva obecné závaznosti a žádný zákon nesmí připouštět svévolné odebrání majetku.“

Připravte si otázky určené všem třem stranám sporu. Během soudního procesu budete mít deset minut na položení svých otázek a vyhlechnutí odpovědí.

Pokyny pro skupinovou práci ve druhé části

Vaše skupina má čtyři členy. Každý z vás je zástupcem jedné ze čtyř stran:

- š · Pharma Inc.;
- š · jihoafrická vláda;
- š · aktivisté reprezentující nevládní organizaci Treatment Action Campaign (TAC);
- š · soudce v právním sporu vyvolaném velkými farmaceutickými společnostmi.

Pokyny:

1. Všichni členové skupiny postupně řeknou, kdo jsou a jakou stranu zastupují, tj. jakou roli hrají.
2. Potom každý člen skupiny naznačí svůj názor na situaci před ukončením soudního procesu. Pokud si myslí, že bude snadné dospět k všeobecně přijatelnému řešení, ukáže zelenou kartičku. Jestliže se domnívá, že to bude obtížné, ukáže kartičku červenou.
3. Nyní je vaším úkolem pokusit se nalézt uspokojivé řešení, na kterém by se mohli všichni čtyři členové skupiny shodnout. Diskusi ved'te v několika kolech. Soudce bude diskusi řídit a vyjádří se vždy jako poslední.
 - š · 1. kolo: sdělte svá stanoviska;
 - š · 2. kolo: předneste své návrhy na řešení;
 - š · 3. kolo: jednejte o různých návrzích na řešení.
4. Pozorně naslouchajte jeden druhému. Na konci každého diskusního vystoupení naznačte prostřednictvím barevné kartičky, jaké jsou podle vašeho názoru vyhlídky na dosažení uspokojivého řešení.
5. Na konci celého procesu, v němž se budete snažit o dosažení shody, zvolte jednu osobu, která bude o výsledcích vašeho jednání informovat ostatní skupiny.

Zahraj to

Ukaž mi, jak si představuješ „lidská práva“.

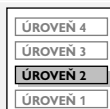
LIDSKÁ PRÁVA

DĚTI

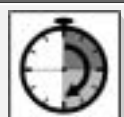
OBČANSTVÍ

ÚROVEŇ 2

9+

90 MINUT

Témata	obecná lidská práva, děti, občanství
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	9+
Doba trvání	90 minut
Shrnutí	Jde o dramatické vystoupení, které účastníky podněcuje k: <ul style="list-style-type: none"> š · zamyšlení nad jejich obecnými představami o lidských právech; š · nalezení různých způsobů vyjádření představ.
Práva	všechna
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š · získání přehledu o dosavadních znalostech účastníků o lidských právech š · rozvoj interkulturních a komunikačních dovedností š · prohloubení spolupráce a tvořivosti
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š · rekvizity: oblečení na přestrojení, hračky, různé domácí potřeby apod. š · papíry a barevné fixy, pastelky š · lepidlo, provázek a karton

Instrukce

1. Vysvětlete, že smyslem této aktivity je předvést dramatické vyjádření obecné myšlenky lidských práv, srozumitelné lidem z různých kultur, kteří mluví různými jazyky.
2. Vysvětlete účastníkům, že dramatická scénka nesmí obsahovat žádná slova, tj. musí to být pantomima. Mohou však, pokud budou chtít, využít pomůcky a rekvizity.
3. Požádejte účastníky, ať se rozdělí do skupin po čtyřech až šesti. Každé skupině dejte velký arch papíru a barevné fixy či pastelky.
4. Ponechte skupinám deset minut na to, aby nejprve pomocí brainstormingu daly dohromady vše, co je napadne v souvislosti s lidskými právy, a pak aby vybraly dvě nebo tři hlavní myšlenky, které znázorní ve své scéně.
5. Nyní dejte skupinám třicet minut na přípravu a nazkoušení scének. Zdůrazněte, že scénka musí být výsledkem práce celé skupiny, a že by se tedy do její tvorby měli zapojit všichni.
6. Po třiceti minutách skupiny svolajte zpět a vyzvěte je, aby své scénky ostatním předvedly.
7. Po každém vystoupení ponechte několik minut na zpětnou vazbu a diskusi.
8. Zeptejte se diváků, co scénka podle jejich názoru představovala a jaké hlavní myšlenky se snažila vyjádřit.
9. Potom vyzvěte herce, aby stručně vysvětlili to, co se ve zpětné vazbě neobjevilo. Totéž opakujte pro všechna vystoupení.

Následný rozbor a vyhodnocení

Po odehrání všech scének aktivitu zhodnoťte.

- š Jak ji účastníci vnímali? Byla obtížnější nebo jednodušší, než si zpočátku představovali? Co na ní bylo nejobtížnější? Co se jim nejhůře hrálo?
- š Naučili se účastníci něco nového o lidských právech?
- š V čem si byly jednotlivé skupiny podobné a čím se od sebe lišily? Narazili jste na nějaké zásadní rozpory v interpretaci lidských práv? Proč?

Tipy pro vedení aktivity

Pokud účastníci o lidských právech alespoň něco vědí, je aktivita zajímavější, když jim na začátku neposkytnete příliš mnoho návodných informací. Hlavním smyslem aktivity je, aby mladí lidé předvedli své představy a znalosti o lidských právech, které získali v kurzu nebo na základě svých životních zkušeností. Vyplatí se to účastníkům zdůraznit před začátkem práce, aby se necítili svázáni tím, že „nevědí“, co přesně lidská práva znamenají.

Objasněte, že jejich úkolem je předvést „lidská práva obecně“, spíše než ilustrovat jedno či několik konkrétních lidských práv. Mohou si vybrat jedno konkrétní právo a ukázat na něm určité obecné rysy, ale přitom nesmějí ztratit ze zřetele, že se pokoušejí znázornit to, co je různým lidským právům společné. Na konci scénky by diváci měli být schopni odpovědět na otázku „co to jsou lidská práva“.

Nenechte účastníky, kteří jsou skeptičtí ke svým hereckým schopnostem, aby se své role vzdali. Vysvětlete jim, že je zde dost rolí pro všechny a že scénka musí představovat něco, s čím se může ztotožnit celá skupina. Scénky lze oživit několika neobvyklými rekvizitami – například páničkami, dětskými autíčky, klobouky, polštáři, kameny, víkem od popelnice apod. Tyto rekvizity mohou zároveň skupiny inspirovat k nejrozličnějším tvůrčím nápadům.

Varianty

Aktivitu můžete také pojmout jako výtvarné cvičení. Požádejte skupiny, ať – opět bez použití slov – vytvoří plakáty vyjadřující hlavní myšlenky lidských práv.

Aktivitu lze zařadit nejen do úvodní části programu, ale také poté, co účastníci již absolvovali několik jiných aktivit z tohoto manuálu nebo provedli svůj vlastní výzkumný projekt. V takovém případě bude smyslem aktivity spíše utřídění a ujasnění myšlenek.

Možné navazující aktivity

Vyberte si divadelní hru nebo literární dílo, které se zabývá lidskými právy, a nacvičte dramatické vystoupení pro obyvatele vaší obce.

Pokud by se skupina chtěla zabývat konkrétními lidskými právy, podívejte se společně na Úmluvu o právech dítěte a zahrajte si aktivitu „Dětská práva“ na straně 103.

Náměty na další činnost

Pokuste se jednotlivé scénky propracovat nebo vytvořit divadelní vystoupení, do něhož se zapojí celá skupina, a pak je zahrajte lidem mimo vaši skupinu. Pokud jste zvolili variantu s plakáty, zorganizujte jejich výstavu. Obě tyto akce můžete uspořádat u příležitosti Dne lidských práv.

Klíčové datum

10. prosinec

Den lidských práv

Každý jsme jiný – všichni rovnoprávní

„Všichni lidé jsou si všeobecně rovni, ale v konkrétních rysech se od sebe liší. Všeobecná rovnost a individuální odlišnosti musejí být respektovány.“*

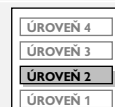
DISKRIMINACE

LIDSKÁ PRÁVA

GLOBALIZACE

ÚROVEŇ 2

6–60 OSOB

40 MINUT

Témata	diskriminace a xenofobie, obecná lidská práva, globalizace
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	6–60
Doba trvání	40 minut
Shrnutí	Aktivita obsahuje krátký kvíz, který je dostatečně provokativní na to, aby byl zajímavý sám o sobě. Je však také vynikajícím podnětem ke skupinové diskusi.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> š· rovnost v důstojnosti š· právo na práva a svobody bez rozdílu rasy, barvy pleti, náboženství atd. š· právo na národnost
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š· důraz na všeobecnou platnost lidských práv š· uvědomění si etnocentrismu a předsudků u sebe i u jiných š· rozvoj dovednosti kritického a nezávislého posuzování informací
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š· kvíz (viz podklady) š· velký arch papíru (A3) nebo flipchart a fixy (není nutné)
Příprava	Připravte si pro každého účastníka jednu kopii kvízu nebo kvíz opište na tabuli či na fólii pro zpětný projektor (aby si jej mohli všichni přečíst).

Instrukce

- Řekněte účastníkům, že jejich úkolem bude zodpovědět krátký kvíz. Jeho smyslem však není ohodnotit znalosti účastníků; poslouží jako východisko pro další práci.
- Rozdejte účastníkům dva citáty nebo je promítněte či ukažte tak, aby je každý viděl. Nechte jim pět minut na přečtení.
- Potom je požádejte, ať se sami rozhodnou:
 - a) z jaké knihy nebo dokumentu pochází první úryvek;
 - b) z jaké země nebo oblasti pochází autor druhého úryvku.
- Když jsou všichni hotovi, požádejte je, ať se rozdělí do skupin po třech. V těchto skupinách by měli po dobu dvaceti minut diskutovat, přemýšlet o svých odpovědích na kvízové otázky a pokusit se shodnout na společných odpovědích vyjadřujících názor celé skupiny. K tomu jim mohou pomoci následující otázky:
 - š· Proč jste určité odpovědi dali přednost před ostatními?
 - š· Co tyto texty říkají o svých autorech?
 - š· Co si o těchto textech myslíte?
- Když jsou skupiny hotové, svolte je k diskusi v plénu. Postupně vyslechněte odpovědi všech skupin na otázku a) a na důvody, které je vedly k jejich rozhodnutí. Totéž opakujte pro otázku b).

6. Prozradte autora (Said al-Andalusi ze Španělska) a přejděte k rozboru a vyhodnocení.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte krátkým zhodnocením aktivity. Pokud se domníváte, že je na to skupina připravena, pokračujte diskusí o předsudcích a etnocentrismu. Zaměřte se na následující otázky (buď ve společné diskusí, nebo – bude-li třeba – opět v malých skupinách):

- š · Překvapilo účastníky správné řešení?
- š · Podle čeho účastníci vybírali své původní individuální odpovědi? Uhodli je? Spoléhalí se na svou intuici? Nebo se opírali o konkrétní faktické znalosti?
- š · Změnili účastníci během diskuse ve skupinách svůj názor na správnou odpověď? Co je ke změně názoru vedlo? Tlak ostatních členů skupiny? Dobré argumenty?
- š · Jak účastníci obhajovali při skupinové diskusí své původní volby? Trvali na nich nebo se jich snadno vzdávali?
- š · Proč autor charakterizoval lidi ze Severu tak, jak je popsal?
- š · Jaké informace o autorovi, jeho názorech a jeho kultuře můžeme vyčíst z druhého textu?
- š · Do jaké míry jsou autorovy názory důsledkem jeho etnocentrického pohledu na svět předsudků? Nebo je oprávněně říci, že v jeho době byly kultury severní Evropy „méně civilizované“ než jeho vlastní kultura?
- š · Vzpomenou si účastníci na příklady, kdy slyšeli nebo četli o jiných lidech, kteří byli popisováni podobným způsobem? Jak by se cítili, kdyby je někdo považoval za poněkud méněcenné?
- š · Když si některých lidí ostatní neváží za to, kým jsou, jaké to má obvykle důsledky? Mohli by účastníci jmenovat příklady z minulosti? A ze současnosti?
- š · Jak bychom měli čelit projevům předsudků? Žijí ve vašem regionu nebo ve vaší zemi skupiny či lidé, kteří jsou vystaveni předsudkům? Kterí lidé to jsou?

Tipy pro vedení aktivity

Oba úryvky byly převzaty z díla významného učenice z Cordoby v Andalusii (dnešní Španělsko), který se narodil v roce 1029, respektive v roce 420 islámského letopočtu. Said al-Andalusi byl učenec proslulý svou moudrostí a učeností. Civilizace a věda byly pro něj velmi úzce spjaté se znalostí Koránu. Byl vzdělán nejen v náboženství, ale velmi dobře se orientoval také v arabské literatuře, lékařství, matematice, astronomii a v dalších vědách.

Je nutné si uvědomit, že v jeho době byla oblast Středomoří, a zejména arabská království kolem Středozemního moře, centrem „civilizace“. Na „Severu“, jak Said nazývá severní Evropu, nebylo poznání zdaleka tak rozvinuté jako v arabském světě, Persii, Číně a Indii.

Možná budete muset účastníkům pomoci s kritickým čtením textů. Upozorněte je například na to, že druhý text ve skutečnosti obsahuje mnoho informací o autorovi, jeho vzhledu a kultuře – například musel mít kudrnaté vlasy a tmavou pleť. Kritické čtení zahrnuje nejen pochopení obsahu textu, ale také uvažování o jeho významech: kdo je autor textu a proč píše právě tak, jak píše. Pokud si to účastníci uvědomí, učiní první krok k poznání, jak číst všechny texty (dějiny, zprávy, básně, písňové texty apod.) a jak si všimnout hodnot, které tyto texty prezentují.

Při uvádění problematiky etnocentrismu můžete účastníky upozornit na to, že autor – zvyklý na lidi s tmavou pleť a kudrnatými vlasy – nabízí velmi dobrou „definici protikladem“

Klíčové datum**21. červen**Světový den míru
a modlitby

toho, co považuje za „normální“. Je důležité, aby účastníci v diskusi pochopili, že kulturní rozdíly nečiní některé lidi „lepšími“ nebo „horšími“ než jiné. Měli byste výslovně zmínit, že posuzovat druhé bez předpokladů je velmi obtížné, protože svou vlastní kulturní perspektivu automaticky považujeme za „normu“. Uvědomit si vlastní etnocentrismus je důležitým krokem k jeho rozpoznání u druhých a ke schopnosti úspěšně komunikovat s lidmi z jiných kultur.

Na konci aktivity si vyhradte čas, abyste mohli podle potřeby diskutovat o tématech a otázkách, které vyvstaly v jejím průběhu. Můžete se například zabývat výukou dějepisu a tím, do jaké míry se v Evropě učíme o jiných kulturách.

Poznámka: Úryvky byly převzaty z díla Saida al-Andalusi *Kniha o klasifikaci národů – věda ve středověkém světě* [Book of the Categories of Nations – Science in the Medieval World, University of Texas Press, Austin, 1991, anglický překlad Sema'an I. Salem a Alok Kumar].

Možné navazující aktivity

Pokud se budete chtít šířeji zabývat všeobecností lidských práv, můžete využít aktivitu „Zahraj to“ na straně 86, která obsahuje prvky tvořivosti a dramatizace.

PODKLADY**Kvíz: Každý jsme jiný – všichni rovnoprávní**

1. Z jaké knihy nebo dokumentu pochází následující text?

„Všichni lidé na Zemi od Východu po Západ, ze Severu i z Jihu tvoří jednu skupinu; liší se ve třech zřetelných rysech: v chování, ve fyzickém vzhledu a v jazyce.“

Vyberte jednu z následujících možností:

- £ Deklarace UNESCO o rasismu, 1958 £ Hérodotos, Dějiny, 440 př. n. l. £ Védy, Indie, asi 1000 př. n. l.
£ Zpráva z kampaně pro mládež „Respekt pro každého – život pro všechny“, Rada Evropy, 1996 £ Said Al-Andalusi, 1029 n. l.
£ Nic z výše uvedeného

2. Z jaké země nebo oblasti pochází autor tohoto textu?

„Ti, kteří žijí na nejvzdálenějším Severu (Evropy...), trpí tím, že jsou příliš daleko od slunce. Vzduch je tam chladný a obloha zatažená. V důsledku toho je chladná i jejich povaha a jejich chování je hrubé. Jejich těla jsou obrovská, jejich barva se změnila na bílou a jejich vlasy jen volně visí. Ztratili pronikavost rozumu a ostrost vnímání. Byli přemoženi nevědomostí a leností a zamořeni únavou a hloupostí.“

Vyberte jednu z následujících možností:

- £ Čína £ Evropa £ Indie £ Afrika £ Persie £ Nic z výše uvedeného

* Článek 1 Deklarace lidských práv a povinností z pohledu mladých lidí. Tato deklarace byla sepsána 500 mladými lidmi 80 různých národností v Paláci Evropy ve Štrasburku pod záštitou asociací Les Humains Associés a Association for the Declaration of 26 August 1989 (AD 89). www.humains-associés.org

Ashikův příběh

Dětská práce přináší rodinám a obcím příjmy, které potřebují. Jejím zrušením by nakonec nejvíce trpěly děti. Je to tak?

Témata	děti, sociální práva, globalizace
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	5+
Doba trvání	90 minut
Shrnutí	Aktivita využívá metodu diskuse v malých skupinách a zaměřuje se na tato témata: <ul style="list-style-type: none"> · š· realita dětské práce; · š· příčiny dětské práce a možnosti jejího zrušení.
Práva	š· právo na ochranu před škodlivými formami práce a před vykořisťováním <ul style="list-style-type: none"> · š· právo na vzdělání · š· právo na hru a odpočinek
Cíle	š· rozšíření znalostí o dětské práci <ul style="list-style-type: none"> · š· rozvoj kritického myšlení v kontextu složitého problému · š· rozvoj smyslu pro spravedlnost a pro zodpovědnost za nalezení řešení
Pomůcky	š· pro každého účastníka 1 kopie Ashikova příběhu <ul style="list-style-type: none"> · š· psací potřeby a fixy · š· flipchart nebo velké archy papíru (A3)
Příprava	š· Opište tabulku „Navrhovaná řešení“ na velké archy papíru formátu A3 nebo na flipchart. Připravte jednu tabulku pro každou skupinu a jednu navíc pro společnou diskusi. <ul style="list-style-type: none"> · š· S využitím níže uvedených odkazů si zjistěte další informace, abyste mohli aktivitu dobře uvést.

Instrukce

1. Řekněte účastníkům, že tato aktivita vychází z příběhu Ashika, dětského dělníka z Pákistánu. Jejím cílem je pokusit se nalézt možnosti, jak by se dala Ashikova situace změnit.
2. Na „rozehřátí“ si zahrajte jedno kolo hry na společné vymýšlení příběhu: vymyslete fiktivní a nápaditý příběh o jednom dni v Ashikově životě. Postupně každého účastníka vyzvěte, ať přidá jednu větu.
3. Rozdělte účastníky do malých skupin maximálně po pěti. Každému dejte list papíru s informacemi o Ashikově životě. Účastníci by si měli během pěti minut informace přečíst a podělit se o své dojmy.
4. Dejte každé skupině arch papíru s tabulkou „Navrhovaná řešení“. Vysvětlíte, že každá skupina má za úkol navrhnout pomocí brainstormingu řešení problémů, s nimiž se musí Ashik a další dětské dělníky potýkat. Do příslušných sloupečků mají účastníci napsat možná opatření, která by pro vyřešení jejich situace mohla být učiněna „zítra“, „příští měsíc“ a „v budoucnosti“. Na splnění tohoto úkolu dostanou

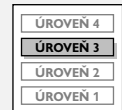
DĚTI

SOCIÁLNÍ PRÁVA

GLOBALIZACE

ÚROVEŇ 3

5+

90 MINUT

- skupiny třicet minut. Každá skupina by si rovněž měla zvolit mluvčího, který bude ostatním referovat o výsledcích její práce.
5. Společnou diskusi ved'te postupně ve třech kolech pro jednotlivé sloupce. Po každém kole запиšte všechny návrhy, které zazněly, do příslušného sloupce na flipchart. V případě zájmu umožněte diskusi o jednotlivých návrzích, nezapomeňte však na časový limit.
 6. Po vyplnění společné tabulky přejděte k podrobnější diskusi a k rozboru aktivity.

Následný rozbor a vyhodnocení

Hloubka diskuse bude záviset na obecných znalostech účastníků. V každém případě se v diskusi snažte zohlednit jak jejich názory na dětskou práci, tak možná řešení tohoto problému.

- š: Kolik toho účastníci věděli o dětské práci předtím, než absolvovali tuto aktivitu? Jak se o tomto problému dozvěděli? Odkud získali informace?
- š: Existuje ve vaší zemi či ve vašem městě dětská práce? Jakou práci děti vykonávají a proč pracují?
- š: Měly by děti pracovat? Měly by si moci vybrat, zda budou pracovat, nebo ne?
- š: „Dětská práce přináší rodinám a obcím příjmy, které potřebují. Jejím zrušením by nakonec nejvíce trpěly děti.“ Co byste na to řekli?
- š: Jak využíváme my sami, jako spotřebitelé, dětskou práci?
- š: Jak obtížné bylo vymýšlet možná opatření nezbytná pro řešení problému dětské práce? Který ze tří sloupců – „zítra“, „příští měsíc“ a „v budoucnosti“ – se vám vyplňoval nejhůře? Proč?
- š: O problematice dětské práce bylo již sepsáno mnoho národních i mezinárodních deklarací a uskutečnila se řada konferencí. Proč je dětská práce ve světě stále tak rozšířeným jevem?
- š: Kdo by měl být za řešení tohoto problému zodpovědný? (Vezměte si fix jiné barvy a návrhy zapisujte na flipchart.)
- š: Mohou k řešení tohoto problému přispět obyčejní lidé jako vy nebo já? Jak a kdy?

Tipy pro vedení aktivity

Pokud toho účastníci o dětské práci příliš mnoho nevědí, zahajte aktivitu přehledem základních informací o dětské práci a o jejích důsledcích. Zábavnější však bude, když na základě níže uvedených statistických údajů připravíte krátký kvíz.

Pro skupiny bude možná obtížné vyplnit první dva sloupce („zítra“ a „příští měsíc“), což v nich může vyvolat pocity bezmoci a frustrace. Motivujte je přečtením následujícího prohlášení:

„Tento problém je rozsáhlý, ale ne natolik, aby se nedokázal poddat nebo byl příliš tíživý. Vyplatí se, aby se rozvojové země dětskou prací zabývaly. Ukazuje se, že skutečnou příčinou problému dětské práce není nedostatek zdrojů, ale nedostatek opravdové snahy o jeho řešení. Nedopusťte, aby tomu tak bylo i nadále.“

Nejvyšší soud v případě *M. C. Mehta proti státu Tamil Nadu a dalším*, Indie 1986

Účastníci si obvykle uvědomí, že při hledání účinných a dlouhodobých řešení určitého problému je nejprve potřeba zjistit jeho příčiny. Pokud je rozeberou, řešení budou často zjevnější. Možná to budete muset některým skupinám zdůraznit, zvláště když při hledání řešení uvíznou na mrtvém bodě.

Při hledání řešení je můžete inspirovat některým z následujících návrhů:

- š` snížit chudobu, takže dětská práce nebude tak nutná;
- š` zvýšit platy dospělých, takže dětská práce nebude tolik potřeba;
- š` zlepšit vzdělávání, aby o ně byl větší zájem a aby více odpovídalo potřebám dětí;
- š` vytvořit mezinárodní normy pro zaměstnávání dětí;
- š` zakázat produkty, při jejichž výrobě byla využívána dětská práce;
- š` vytvořit celosvětové minimální pracovní normy, jejichž dodržování by bylo podmínkou členství ve Světové obchodní organizaci;

Pro zvýšení aktuálnosti a zajímavosti aktivity využijte jakékoli nedávné zprávy – z domova nebo ze světa – o dětské práci.

Varianty

Pokud chcete před zahájením aktivity rozšířit znalosti účastníků o problematice dětské práce, použijte krátký kvíz. Různé kvízy najdete na internetových stránkách Mezinárodní organizace práce (International Labour Organisation – ILO) (www.us.ilo.org/teachin/ilokids/) a UNICEF (www.unicef.org/teachers/protection/access.htm).

Možné navazující aktivity

Zjistěte si informace o různých kampaních mladých lidí proti dětské práci, například o nadcaci na podporu dětských práv „Děti mohou osvobodit děti“ [Kids Can Free the Children], založené dvanáctiletým chlapcem z Kanady (www.icomm.ca/freechild/).

Další informace

V páté části v kapitolách věnovaných dětem a sociálním právům najdete statistické údaje o dětské práci, informace o produktech vyráběných dětmi, o mezinárodních úmluvách i o důsledcích dětské práce pro děti.

Problém dětské práce je velice rozsáhlý, takže je o něm k dispozici obrovské množství informací. Můžete využít internetové stránky Mezinárodní organizace práce (www.ilo.org), UNICEF (www.unicef.org) a organizace Save the Children (www.savethechildren.org.uk).

Klíčová data

2. prosinec

Mezinárodní den za zrušení otroctví

12. červen

Mezinárodní den boje proti dětské práci

PODKLADY

Ashikův příběh

Osobní údaje*Jméno:* Ashik Hashmir*Věk:* 11 let*Národnost:* pákistánská*Rodina:* rodiče, 2 prarodiče, 1 sestra a 3 bratři*Rodinný příjem:* asi 70 € měsíčně**„Profesní“ údaje***„Povolání“:* dělník v cihelně*Pracovní doba:* 6 dnů v týdnu, denně 12–16 hodin (jedna půl-hodinová přestávka)*Produktivita práce:* asi 600 cihel za den*Plat:* 1,3 € za 1000 cihel (ale 50 % platu jde na splácení rodinné půjčky)*Pracuje od svých 5 let***Další informace**

Jeho rodina má už dva roky dluh, protože si vzala půjčku na 6000 pákistánských rupií (110 €). Včetně úroku z půjčky dnes dluží asi 280 €.

Otec poslal Ashika do školy, ale majitel cihelny ho po třech měsících ze školy vzal a poslal zpátky do práce. Jeho otec byl potrestán za to, co udělal.

Příjem rodiny je velice nízký a nestačí na to, aby rodiče mohli děti posílat do školy a poskytnout jim přiměřenou stravu a zdravotní péči.

Skutečný životní příběh.

Informace získány z materiálů Mezinárodní organizace práce a organizace Free the Children.

Zdroj

Kampaň Free the Children: www.freethechildren.org

Navrhovaná řešení

Co by se mohlo učinit pro zlepšení Ashikovy situace – a situace mnoha dalších dětských dělníků?

Zítřka?	Příští měsíc?	V budoucnosti?

Dejte si pozor, sledujeme vás!

Nikdo neudělal větší chybu než ti, kteří neučinili nic, protože mohli učinit jen málo.

Témata	globalizace, sociální práva, občanství
Obtížnost	úroveň 4
Velikost skupiny	jakákoli
Doba trvání	150 minut
Shrnutí	V této aktivitě účastníci navrhnou veřejnou kampaň informující o důsledcích přesídlování nadnárodních společností.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> š právo každého na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky š právo na založení odborů š právo na sociální zabezpečení
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š analýza lokálních a globálních důsledků přesídlení nadnárodních společností š podpora aktivismu v oblasti lidských práv š rozvoj tvořivosti a představivosti
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š lepicí štítky vhodné pro výrobu propagačních nálepek š velké archy papíru na výrobu plakátů š papíry (popř. barevné papíry) formátu A4 na výrobu letáků š lepicí páska a lepidlo š barevné fixy a tužky š nůžky š noviny, časopisy, brožury a další tiskoviny vhodné jako zdroj obrázků
Příprava	š Připravte pro každého účastníka jednu kartičku s informacemi o organizaci Eastern European Clean Clothes Campaign (Východo-evropská kampaň za čisté oblečení) a jednu kartičku s cíli kampaně (viz podklady).

Instrukce

1. Vysvětlete účastníkům, že aktivita se týká globalizace a zaměřuje se zejména na problematiku přesídlování nadnárodních společností.
2. Zeptejte se jich, co o tomto tématu už vědí a jaký je jejich názor na informace, které o něm poskytují média.
3. Proveďte brainstorming na téma „čím se vyznačuje dobrá propagační kampaň“.
4. Rozdělte účastníky do skupin po třech nebo po čtyřech.
5. Zmiňte se o případu nevládní organizace Eastern European Clean Clothes Campaign (EECCC), která je příkladem kampaně zaměřené na informování veřejnosti o důsledcích globalizace. Rozdejte kartičky s údaji o této organizaci.
6. Navod'te vhodnou atmosféru. Vybidněte účastníky, ať si představí, že nevládní organizace EECCC právě získala grant od Rady Evropy. Zatímco dříve mohla kvůli nedostatku finančních prostředků působit pouze v malém měřítku v několika

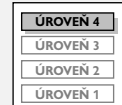
GLOBALIZACE

SOCIÁLNÍ PRÁVA

OBČANSTVÍ

ÚROVEŇ 4

JAKÁKOLIV

150 MINUT

- málo zemích, nyní její správní rada rozhodla, že kampaň obnoví a rozšíří na celou Evropu. Organizace si chce najmout konzultanty, jimiž mají být právě členové vaší skupiny.
7. Rozdejte kartičky s cíli kampaně. Řekněte účastníkům, že vás EECCC požádala o předání základních informací.
 8. Každá skupina má nyní za úkol vytvořit návrh na rozšíření aktivit EECCC do své země. Nejprve by skupiny měly napsat stručný nástin návrhu celé kampaně, potom vytvořit podrobný návrh aktivit zaměřených na dosažení prvního cíle, tj. informování široké veřejnosti. Podrobný návrh by měl obsahovat:
 - š· časový rozvrh práce;
 - š· seznam navrhovaných aktivit (koncerty, televizní a rozhlasové pořady, pouliční divadlo, rozdávání letáků apod.);
 - š· seznam míst, kde se budou aktivity konat (školy, veřejné budovy atd.);
 - š· počet potřebných zaměstnanců;
 - š· návrhy propagačních materiálů, které budou v kampani použity (nálepky, plakáty apod.).
 9. Zdůrazněte, že návrh by měl být jasný a stručný. Řekněte účastníkům, že EECCC je otevřená jakýmkoli (i neobvyklým) nápadům, ale trvá na tom, aby se kampaň zaměřila na všechny požadované cíle a aby skupiny zdůvodnily použité prostředky, jimiž chtějí těchto cílů dosáhnout. Později budou skupiny požádány, aby své návrhy prezentovaly zástupcům EECCC, kteří poté zformulují doporučení pro správní radu. Nyní mají šedesát minut na vytvoření svých návrhů.
 10. Po dokončení návrhů uspořádejte jejich prezentaci.
 11. Zahajte společnou diskusi.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte stručným zhodnocením průběhu aktivity. Zeptejte se postupně každé skupiny, jak si její členové rozdělili úkoly a jak spolupracovali. Zapojili se všichni? Měli všichni pocit, že se mohli na přípravě kampaně aktivně podílet? Potom přejděte k tématu globalizace a k tomu, co se účastníci naučili.

- š· Jaké pozitivní a jaké negativní dopady má přesídlení nadnárodní společnosti? Na míru nezaměstnanosti v místě jejího působení? Na národní ekonomiku? Na globální ekonomiku?
- š· Mohou si zaměstnanci v některém ohledu skutečně vybrat, zda přistoupí na pracovní podmínky, které jsou jim nabídnuty?
- š· Kdo je za tuto situaci zodpovědný?
- š· Co by se mohlo a mělo udělat v oblasti vzdělávání zaměstnanců o jejich právech?
- š· Jsou takové kampaně, jakou jste právě navrhovali, užitečné? Proč?
- š· Čím se vyznačuje dobrá kampaň?
- š· Myslíte si, že instituce zabývající se ochranou práv zaměstnanců (různé nevládní organizace, odbory, agentury OSN, organizace pořádající antiglobalizační kampaně) dokážou něco změnit?

Tipy pro vedení aktivity

Informace o přesídlování nadnárodních společností najdete v páté části v kapitole věnované globalizaci. Před zahájením aktivity si ověřte, zda EECCC nebo jiná podobná organizace nemá ve vaší zemi pobočku.

Jedním z cílů této aktivity je rozvoj tvořivosti. Proto byste měli účastníkům zdůraznit, že mají naprostou volnost při „vymýšlení“ jakýchkoli nových propagačních strategií. Jedinou podmínkou je, aby tyto strategie odpovídaly cílům, které si EECCC stanovila.

Při prezentaci návrhů, které skupiny vytvořily (10. bod instrukcí), můžete představovat člena komise reprezentujícího EECCC. Je však vhodnější, když tuto roli přenecháte někomu z vnějšku, kdo nebyl přítomen při skupinové práci. Aktivita bude potom napínavější a s větší pravděpodobností se stane příležitostí k otevření diskuse, zejména pokud pozvete skutečného zástupce nevládní organizace, který se zabývá buď globalizací, nebo organizováním propagačních kampaní.

Pokud máte možnost pozvat si odborníky, je dobré aktivitu rozdělit do dvou částí. První část využijte k přípravě návrhů a propagačních materiálů, druhou věnujte diskusi.

Možné navazující aktivity

Kontaktujte EECCC a navažte na práci, kterou skupina vykonala.

Jestliže se chce skupina dále zabývat problematikou sociálních a pracovních práv, využijte aktivitu „Ashikův příběh“ na straně 91, která se zaměřuje na dětskou práci.

Klíčové datum

24. říjen

Světový den rozvoje informací

PODKLADY

1. Eastern European Clean Clothes Campaign (EECCC)

Eastern European Clean Clothes Campaign (Východoevropská kampaň za čisté oblečení) je síť usilující o zlepšování pracovních podmínek v továrnách na výrobu sportovního oblečení. Byla založena roku 1990 v Nizozemsku. Kampaně za čisté oblečení dnes existují přibližně v deseti východoevropských zemích. Každá z nich je koalici spotřebitelských organizací, odborů, organizací zaměřených na ochranu lidských a ženských práv, výzkumníků, zájmových skupin a aktivistů.

K hlavním problémům na pracovištích patří:

- š · nízké mzdy;
- š · nejisté pracovní podmínky (žádné smlouvy, nepravidelná pracovní doba, nucené a neplacené přesčasy apod.);
- š · odpírání práva na sdružování (zastrašování aktivistů v řadách zaměstnanců).

2. Cíle kampaně

Cílem kampaně je:

- š · informovat širokou veřejnost o tom, co se děje, a získat její podporu;
- š · na konkrétních příkladech ukázat důsledky některých průvodních jevů globalizace, které způsobují porušování lidských práv;
- š · šířením informací o právech zaměstnanců vyvíjet nátlak na příslušné společnosti, aby zlepšily dodržování lidských práv na pracovišti;
- š · vytvořit aktivní síť lidí, organizací a institucí bojujících za stejnou věc.

Mohu vstoupit?

Uprchlíku, jdi domů! Šel by, kdyby mohl.

BEZPEČNOST

DISKRIMINACE

MÍR A NÁSILÍ

ÚROVEŇ 3

6–20 OSOB

60 MINUT

Témata	bezpečnost, diskriminace a xenofobie, mír a násilí
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	6–20
Doba trvání	60 minut
Shrnutí	Aktivita je hraním rolí o skupině uprchlíků, kteří se snaží utéct do jiné země. Zabývá se: <ul style="list-style-type: none"> š. nepříjemnou situací uprchlíků; š. sociálními a ekonomickými argumenty pro a proti udělování azylu.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> š. právo hledat v jiných zemích azyl před pronásledováním š. právo nebýt vyhoštěn a navrácen (právo uprchlíků na to, aby nebyli vráceni zpět do své země, kde jim může hrozit pronásledování nebo smrt) š. právo nebýt diskriminován
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š. rozšíření znalostí o uprchlících a jejich právech, pochopení jejich situace š. porozumění argumentům pro a proti vpuštění uprchlíků do země š. podpora solidarity s lidmi, kteří jsou náhle nuceni opustit své domovy
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š. karty s rolemi š. křída nebo nábytek pro vytvoření hraničního přechodu š. psací potřeby š. velké archy papíru nebo flipchart
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> š. Připravte pro každého účastníka jeden list papíru s informacemi. š. Okopírujte karty s rolemi. Budete potřebovat po jedné kartě pro každého příslušníka pohraniční policie, uprchlíka i pozorovatele. š. Připravte scénu pro hraní rolí. Nakreslete například na podlaze křídou čáru, která bude představovat hranici, nebo rozestavte nábytek tak, aby tvořil fyzickou hranici s mezerou představující hraniční přechod. Ze stolu udělejte přepážku kanceláře pohraniční policie a vyrobte vývěsky informující o pravidlech vstupu, celních předpisech apod.

Instrukce

1. Vysvětlíte účastníkům, že jejich úkolem bude hrát skupinu uprchlíků, kteří utíkají ze své vlasti a chtějí vstoupit do jiné země, kde by našli bezpečí.
2. Začněte brainstormingem. Zjistěte, co účastníci vědí o uprchlících. Jednotlivé body napište na velký arch papíru nebo na flipchart, abyste se k nim mohli později v diskusi vrátit.
3. Ukažte účastníkům postavenou scénu a přečtěte jim následující text: „Je temná, chladná a deštivá noc na hranici mezi zeměmi X a Y. Právě přišla velká skupina uprchlíků, kteří utíkají před válkou v zemi X. Chtějí přejít do země Y. Jsou hladoví, unavení a je jim zima. Mají trochu peněz a kromě pasů nemají žádné doku-

menty. Příslušníci pohraniční policie ze země Y zastávají různé názory – někteří chtějí uprchlíky přijmout, jiní ne. Uprchlíci jsou zoufalí a snaží se je přesvědčit různými argumenty.“

4. Rozdělte účastníky do tří stejně velkých skupin. Jedna bude představovat uprchlíky ze země X, druhá pohraniční policii ze země Y, třetí skupina budou pozorovatelé.
5. Řekněte „uprchlíkům“ a „pohraniční policii“, aby pro každého člena skupiny vymysleli roli a připravili si argumenty. Rozdejte účastníkům karty s rolemi a ponechte jim patnáct minut na přípravu.
6. Nechte účastníky hrát role. Na základě vlastního úsudku se rozhodněte, kdy hru ukončíte. Stačit by mělo přibližně deset minut.
7. Dejte pozorovatelům pět minut na přípravu zpětné vazby.

Následný rozbor a vyhodnocení

Nejprve pozorovatele požádejte, aby ostatním poskytli zpětnou vazbu o hraní rolí. Potom se zeptejte „herců“, jak se cítili v rolích uprchlíků a pohraničních policistů. Nakonec přejděte k obecné diskusi o dané problematice a o tom, co se účastníci naučili.

- š· Zacházelo se s uprchlíky přiměřeně a podle pravidel?
- š· Uprchlíci mají podle článku 14 Všeobecné deklarace lidských práv a podle Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 právo na ochranu. Bylo uprchlíkům přiznáno právo na ochranu? Proč? Proč ne?
- š· Měla by mít nějaká země právo odmítnout vpustit uprchlíky?
- š· Udělali byste to, kdybyste byli pohraniční policií? A co kdybyste věděli, že jim v jejich zemi hrozí smrt?
- š· S jakými obtížemi se potýkají uprchlíci žijící ve vaší zemi?
- š· Co by se mělo udělat pro vyřešení některých problémů s přijímáním, jimž jsou uprchlíci vystaveni?
- š· Jsou ve vaší zemi nějakí vnitřní uprchlíci? Jsou v některé ze sousedních zemí?
- š· Co by se mohlo a mělo udělat na prvním místě, aby se z lidí nestávali uprchlíci?

Tipy pro vedení aktivity

Pomocí brainstormingu se snažte zjistit, co už účastníci vědí: proč existují uprchlíci, co nutí lidi opouštět domovy, odkud uprchlíci pocházejí a do kterých zemí směřují. To vám pomůže při rozhodování, jak povedete následný rozbor a vyhodnocení a jaké další informace v této fázi účastníkům poskytnete.

Rozmyslete si, co uděláte, když budete mít ve skupině skutečného uprchlíka. Asi by neměl být zařazen do skupiny hrající uprchlíky, protože má jistě na to, co prožil, bolestné vzpomínky.

Tři skupiny, do kterých účastníky rozdělíte, nemusejí být stejně velké. Stačí například pouze tři nebo čtyři pozorovatelé, zbytek skupiny se aktivně zapojí do hraní rolí.

Pozorovatelům rozdejte papíry s dalšími informacemi o právech uprchlíků, zatímco ostatní si budou připravovat své role.

Scéna se odehrává za temné, chladné a deštivé noci. Proto můžete při hraní rolí zhasnout světla a otevřít okna. Zmatenost uprchlíků podpořte tím, že vývěsky na hranici napíšete v cizím (nebo vymyšleném) jazyce. Pak ale nezapomeňte pohraniční policii sdělit, co nápisy znamenají.

Poznámka: Tato aktivita byla upravena podle publikace *První kroky: Manuál pro začátečníky*

v oblasti výchovy k lidským právům [First Steps: A Manual for starting human rights education, Amnesty International, Londýn 1997]. Citát „Uprchlíku, jdi domů! Šel by, kdyby mohl“ je slogan, který byl použit v kampani Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky.

Varianty

Nechte účastníky, ať si scénku zahrají ještě jednou, ale v jiných rolích: uprchlíci budou nyní hrát pohraniční policii a ta zase uprchlíky. Pozorovatelé dostanou navíc za úkol všimnout si rozdílů mezi prvním a druhým hraním rolí, zejména toho, zda byla podruhé více respektována práva uprchlíků.

Navazte dalším hraním rolí, zahrnujícím příchod oficiální delegace vyslané Úřadem Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, jejímž úkolem je pomoci uprchlíkům ze země X.

Ve školním prostředí můžete na aktivitu navázat tak, že necháte žáky vyhledat informace o úloze Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (www.unhcr.ch, www.unhcr.cz) a poté jim uložíte napsat „oficiální zprávu“, která se zaměří na tyto body:

- š: argumenty, které přesvědčily pohraniční policii, že mají uprchlíky vpustit do země;
- š: jakékoli nevhodné chování ze strany pohraniční policie;
- š: doporučení, co by měla země Y udělat pro ochranu práv uprchlíků.

Možné navazující aktivity

Zjistěte podrobnější informace o uprchlících ve vaší zemi, zejména o jejich každodenním životě. Účastníci mohou například kontaktovat nějakou místní organizaci pomáhající uprchlíkům a udělat rozhovory s jejími zaměstnanci i s uprchlíky.

Pokud byste chtěli zkusit aktivitu, která se zabývá situací uprchlíků po překročení hranice a při podávání žádosti o azyl, zahrajte si aktivitu „Jazyková bariéra“ na straně 228.

Náměty na další činnost

Kontaktujte místní nebo celostátní organizaci, která pracuje s uprchlíky žijícími ve vaší zemi, a zeptejte se, jak můžete pomoci. Takovéto organizace potřebují například dobrovolníky, kteří pomohou shromažďovat věci základní potřeby a vydávat je uprchlíkům.

Další informace

Každý rok musejí miliony lidí kvůli pronásledování nebo válce opustit svůj domov a často i svoji zemi. Stávají se uprchlíky. Téměř vždy se musejí vystěhovat náhle a většinu svého majetku zanechat na místě. Při stěhování často dochází k rozdělení rodin. Mnoho z nich se již nikdy nebude moci vrátit domů.

Většina uprchlíků hledá bezpečí v sousední zemi, kam přicházejí najednou ve velkých počtech (to se nazývá masový příliv). Jiní musejí na cestě za bezpečím překonat velké vzdálenosti a končí na letištích a v přístavech daleko od své rodné země.

V roce 1951 přijala OSN Úmluvu o právním postavení uprchlíků, kterou k dnešnímu dni podepsala více než polovina zemí z celého světa. Existuje také Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, který dohlíží nad dodržováním Úmluvy a podporuje uprchlíky, nejčastěji zajišťováním humanitární pomoci.

Podle výše uvedené Úmluvy je uprchlíkem jedinec, který se nachází mimo svoji vlast a nemůže se vrátit, protože má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních či kvůli příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo

zastávání konkrétních politických názorů. Hlavní ochrana, které se musí uprchlíkům dostat, je právo na to, aby nebyli vráceni zpět do své země, kde jim může hrozit pronásledování nebo smrt (právo nebýt vyhoštěn a navrácen). To se vztahuje také na případy, kdy vláda chce uprchlíka poslat do třetí země, ze které by mohl být poslán domů.

Povinností vlád je vyslyšet požadavky uprchlíka, který chce v dané zemi najít bezpečí (získat azyl). Tento princip se vztahuje na všechny státy bez ohledu na to, zda podepsaly Úmluvu z roku 1951, či ne. Úmluva také uvádí, že uprchlíci by neměli být diskriminováni a v zemi, v níž hledají bezpečí, by jim měla být přiznána všechna jejich práva.

Státy se však neshodují v tom, kdo je „skutečným“ uprchlíkem. Bohaté země často tvrdí, že uprchlíci nejsou obětmi útlaču, ale pouze hledají lepší životní úroveň. Nazývají je „ekonomickými migranty“. Vlády také často prohlašují, že obavy uprchlíků jsou přehnané nebo nepravdivé.

Klíčové datum

20. červen

Světový den uprchlíků

Celosvětové počty uprchlíků

Oblast (k 1. lednu 2000)	Počet uprchlíků
Afrika	3 523 250
Asie	4 781 750
Evropa	2 608 308
Latinská Amerika a karibská oblast	61 200
Severní Amerika	636 300
Oceánie	64 500
Celkem	11 675 380

Zdroj:

Refugees by numbers, 2000 Edition, UNHCR Publications.

Původ velkých populací uprchlíků v roce 1999

Země původu	Hlavní hostitelské země	Počet uprchlíků
<i>Odkud pocházejí?</i>	<i>Kam směřují?</i>	
Afghánistán	Írán/Pákistán/Indie	2 562 000
Irák	Írán/Saúdská Arábie/Sýrie	572 500
Burundi	Tanzanie/Demokrat. rep. Kongo	525 700
Sierra Leone	Guinea/Libérie/Gambie	487 200
Somálsko	Etiopie/Keňa/Jemen/Džibuti	451 600
Bosna a Hercegovina	Jugoslávie/Chorvatsko/Slovensko	448 700
Angola	Zambie/Demokrat. rep. Kongo/Kongo	350 600
Chorvatsko	Jugoslávie/Bosna a Hercegovina	340 400

Zdroj:

Refugees by numbers, 2000 Edition, UNHCR Publications.

Vnitřní uprchlíci

Ne každý člověk, který byl nucen opustit svůj domov, uprchne do jiné země. Tito lidé se nazývají vnitřní uprchlíci. Vnitřní uprchlíci jsou nejrychleji rostoucí skupinou lidí bez domova na světě. V Evropě je počet vnitřních uprchlíků (3 252 300) vyšší než počet „klasických uprchlíků“ (2 608 380). Nejvíce jich je v Bosně a Hercegovině a v zemích bývalého Sovětského svazu. Na rozdíl od uprchlíků nejsou chráněni mezinárodním právem ani nejsou oprávněni získávat mnohé formy pomoci. Byla zahájena široká mezinárodní diskuse o možnostech maximální pomoci vnitřním uprchlíkům i o zodpovědnosti za tuto pomoc. Některým skupinám vnitřních uprchlíků poskytuje pomoc Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky na žádost Generálního tajemníka OSN.

PODKLADY

Uprchlíci

Argumenty a možnosti uprchlíků

Připravte si argumenty a taktiku. Záleží na vás, zda budete své argumenty prosazovat jako skupina nebo každý sám za sebe.

Můžete použít následující argumenty a jakékoli další, které vás napadnou:

- š. Máme právo na získání azylu.
- š. Naše děti trpí hladem. Je vaší morální povinností nám pomoci.
- š. Zabijí nás, jestli se vrátíme.
- š. Nemáme žádné peníze.
- š. Nemůžeme jít jinam.
- š. Doma jsem pracoval jako lékař.
- š. Hledáme pouze dočasné útočiště. Až to bude bezpečné, vrátíme se.
- š. Jiným uprchlíkům byl vstup do vaší země povolen.

Než začnete hrát své role, rozmyslete si odpovědi na následující otázky:

- š. Rozdělíte se, když to po vás pohraniční policie bude požadovat?
- š. Vráťte se domů, když se vás budou snažit poslat zpět?

Vaším úkolem je hrát smíšenou skupinu uprchlíků. Každý z vás by si měl proto vybrat, koho bude představovat, a připravit si svou identitu: věk, pohlaví, rodinné vztahy, povolání, bohatství, náboženskou příslušnost a věci, které si nese s sebou.

Příslušníci pohraniční policie

Argumenty a možnosti příslušníků pohraniční policie

Připravte si argumenty a taktiku. Záleží na vás, zda budete své argumenty prosazovat jako skupina nebo každý sám za sebe.

Můžete použít následující argumenty a jakékoli další, které vás napadnou:

- š. Jsou zoufalí. Nemůžeme je poslat zpět.
- š. Pokud je pošleme zpět, ponese zodpovědnost za jejich případné mučení nebo uvěznění, či dokonce zabití.
- š. Máme zákonnou povinnost přijímat uprchlíky.
- š. Nemají peníze a budou potřebovat státní podporu. To si naše země nemůže dovolit.
- š. Mohou dokázat, že jsou skuteční uprchlíci? Možná jim jde jen o vyšší životní úroveň.
- š. Naše země je vojenským a obchodním partnerem jejich země. Nemůžeme si dovolit poskytnout jim ochranu.
- š. Možná mají kvalifikace, které potřebujeme.
- š. V naší zemi je už dost uprchlíků. Musíme se také starat o vlastní občany. Ať jdou do bohatších zemí.
- š. Když je přijmeme, budou se vstupu dožadovat další.
- š. Nemluví naším jazykem, vyznávají jiné náboženství a jedí jiná jídla. Nebudou se integrovat.
- š. Způsobí nám politické problémy.
- š. Mohou se mezi nimi skrývat teroristé nebo váleční zločinci.

Než začnete hrát své role, rozmyslete si odpovědi na následující otázky:

- š. Pustíte přes hranici všechny uprchlíky?
- š. Pustíte přes hranici některé z nich?
- š. Rozdělíte je podle věku, povolání, bohatství...?
- š. Nebo uděláte něco úplně jiného?

Pozorovatelé

Vaším úkolem je pozorovat hraní rolí. Po jeho skončení budete požádáni o poskytnutí zpětné vazby. Zvolte si mezi sebou jednoho mluvčího.

Při sledování hraní rolí si všimněte mimo jiné těchto jevů:

- š. Jaké různé role byste mohli identifikovat jak mezi uprchlíky, tak mezi příslušníky pohraniční policie?
- š. Jaké argumenty používají a jak je prezentují?
- š. Jsou nějakým způsobem porušována lidská práva a práva uprchlíků?

Rozhodněte se, jakým způsobem budete celou situaci pozorovat. Můžete se například rozdělit na dvě skupiny, z nichž jedna bude sledovat příslušníky pohraniční policie a druhá uprchlíky.

Dětská práva

Dítě bez odvahy je jako obloha bez hvězd.

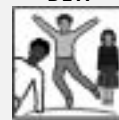
Témata	děti, obecná lidská práva, vzdělání
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	jakákoli
Doba trvání	60 minut
Shrnutí	Aktivita vychází z řazení výroků do kosočtverce a má vyvolat diskusi o Úmluvě o právech dítěte. Zaměřuje se na: <ul style="list-style-type: none"> š. základní lidská práva a specifická práva dětí zakotvená v Úmluvě o právech dítěte; š. povinnosti a zodpovědnosti vyplývající z Úmluvy; š. uplatňování práv.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> š. právo znát svoji rodinu a žít s ní š. právo na ochranu před ekonomickým vykořisťováním š. právo na zvláštní zacházení při soudním řízení
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š. seznámení s Úmluvou o právech dítěte š. rozvoj dovedností kritického posuzování informací a uvádění získaných údajů do souvislosti s každodenními zkušenostmi š. prohloubení smyslu pro zodpovědnost, solidaritu, spravedlnost a rovnost
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š. karty s výroky – jedna sada pro každou malou skupinu š. obálky š. velký arch papíru pro pověšení na stěnu š. fixy š. dostatek prostoru pro skupinovou práci
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> š. Podívejte se na stručný obsah Úmluvy o právech dítěte na straně 406. Opište její články na velký arch papíru a pověste jej na stěnu. š. Projděte si níže uvedené karty s výroky a znovu se podívejte na Úmluvu o právech dítěte. Představte si, které její články vyvolají ve vaší skupině nejzajímavější diskusi. Zamyslete se nad tím, která témata jsou pro účastníky nejdůležitější a která budou nejkontroverznější. š. Připravte jednu sadu karet pro každou malou skupinu. Každou dejte do zvláštní obálky, aby se jednotlivé sady nepomíchaly.

Instrukce

1. Začněte stručným představením Úmluvy o právech dítěte. Zeptejte se účastníků, co o ní vědí. Ukažte jim arch papíru pověšený na stěně a projděte její hlavní články.
2. Požádejte účastníky, ať se rozdělí do skupin po třech nebo po čtyřech. Rozdejte obálky s kartami.
3. Vysvětlete metodu řazení do kosočtverce. Skupiny by měly o uvedených devíti výrocích diskutovat a zvážit, jak důležité jsou pro život jejich členů. Pak by je měly seřadit podle důležitosti do tvaru kosočtverce. Nejprve by měly na stůl položit nejdůležitější výrok. Pod něj by měly dát vedle sebe další dva významné výroky.

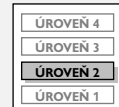
DĚTI

LIDSKÁ PRÁVA

VZDĚLÁNÍ

ÚROVEŇ 2

JAKÁKOLIV

60 MINUT

- Pod ně by měly položit další tři výroky s průměrnou důležitostí. Ve čtvrté řadě by měly být opět dvě karty a v páté řadě jedna karta s nejméně podstatným výrokem. Tímto způsobem budou karty rozloženy do tvaru kosočtverce.
4. Dejte skupinám pětadvacet minut na diskusi a řazení výroků.
 5. Až budou všechny skupiny hotové, řekněte účastníkům, aby se prošli po místnosti a prohlédli si, jak každá skupina výroky seřadila. Potom je svolte ke společnému vyhodnocení.

Následný rozbor a vyhodnocení

Nejprve každou skupinu požádejte, aby ostatní seznámila s výsledky své diskuse. Potom se účastníků zeptejte, jak se jim aktivita líbila a co se při ní naučili.

- š: Porovnejte výsledky jednotlivých skupin. V čem si jsou podobné a v čem se liší?
- š: Proč mají různí lidé různé priority?
- š: Přeje si některá skupina změnit své řazení na základě toho, co říkali ostatní? Které argumenty byly nejpřesvědčivější?
- š: Která práva nejsou ve vaší zemi respektována a proč?
- š: Napadají vás práva, která v Úmluvě nejsou zahrnuta, ale měla by být?
- š: Myslíte si, že děti potřebují mít zvláštní úmluvu? Proč?
- š: Když mají Úmluvu děti, neměli by ji mít také mladí lidé ve věku 18–30 let?
- š: Jaká zvláštní práva by měla tato úmluva pro mladé lidi obsahovat?
- š: Je sice hezké, že děti mají svá práva zakotvena v Úmluvě o právech dítěte, ale jak reálné jsou jejich šance na uplatňování těchto práv?
- š: Jak mohou lidé obecně uplatňovat svá práva?
- š: Je-li jedním ze způsobů uplatňování lidských práv účast v demokratickém rozhodování, co mohou v tomto směru účastníci sami dělat doma, ve škole nebo v klubu mládeže?
- š: Na koho se ve vaší zemi mohou děti obrátit, když se dozvědí o závažném porušování dětských práv?

Tipy pro vedení aktivity

Více informací o řazení do kosočtverce najdete v první části v kapitole „Jak používat Kompas“ na straně 49. Zdůrazněte skupinám, že neexistují žádné správné nebo špatné možnosti řazení karet. Skupiny by si měly uvědomit, že různí lidé mají různé zkušenosti, a tedy i rozdílné priority, které by měly být respektovány. Každá skupina by se však měla pokusit dospět ke společné shodě. Ve skutečném životě je také potřeba řadit věci podle důležitosti a činit rozhodnutí, která budou pokud možno vyhovovat všem.

Varianty

Namísto devíti článků Úmluvy jich můžete dát skupinám pro řazení k dispozici pouze osm a jednu kartu nechat prázdnou, aby si ji vyplnily samy.

Vložte karty s výroky do klobouku a požádejte postupně několik účastníků, aby si jednu kartu vytáhli a pohovořili o ní po dobu jedné minuty. Více informací o této metodě najdete v aktivitě „Jen minutku“ na straně 150. Vyzvěte skupiny, ať si vyberou nějaký článek či články Úmluvy a napíšíou krátkou povídku nebo si připraví scénku, v níž předvedou příhodu vztažující se k vybranému článku. Povídky nebo scénky mohou také vycházet z událostí, o nichž

referovala média či byly obsahem nějakého filmu, divadelní hry nebo literárního díla. Scénky mohou být strukturovány tak, že účastníci nejprve předvedou vybranou událost a poté budou formou improvizace hledat řešení nebo způsoby, jak by šlo dané události, nebo porušování dětských práv obecně, přístě zabránit.

Možné navazující aktivity

Pozvěte si na besedu odborníka, který Úmluvu o právech dítěte dobře zná – například státního zástupce, ředitele dětské linky bezpečí, dětského psychologa nebo někoho z kanceláře ombudsmana. Před vlastní besedou proveďte brainstorming o různých formách porušování dětských práv – například týrání dětí, pohlavní zneužívání, zanedbávání péče nebo šikanování. Zeptejte se svého hosta, kdo je ve vaší zemi zodpovědný za péči o děti – například rodiče, policie, linky bezpečí, sociální pracovníci apod. Také se poraďte, co byste měli dělat, když se stanete svědkem porušování dětských práv, zejména pokud jde o tak závažné případy jako týrání dětí ve vašem sousedství apod. K takovým záležitostem se musí přistupovat s rozvahou, citlivě a opatrně.

Děti a mladí lidé se často cítí diskriminováni. Pokud by se skupina chtěla zabývat tématem diskriminace, navažte aktivitou „Každý jsme jiný – všichni rovnoprávní“ na straně 88.

Náměty na další činnost

Prozkoumejte způsob, jakým je řízena vaše škola, její filozofii a učební osnovy. Posuďte, nakolik plní své povinnosti vyplývající z Úmluvy o právech dítěte. Poskytuje vzdělání, které je orientováno na rozvoj dětské osobnosti, nadání a schopností, nebo se příliš zaměřuje na „biflování“ učiva ke zkoušení? Mají žáci právo vyjadřovat svobodně své názory ve všech záležitostech, které se jich týkají? Je názorům žáků věnována patřičná pozornost? Máte školní radu nebo parlament, a pokud ano, jak ovlivňuje chod školy? Jsou požadavky na kázeň ve škole v souladu s lidskou důstojností žáků? Jak škola řeší problémy s rasismem a šikanou? Diskutujte o tom, čemu je třeba se věnovat a co by se mohlo a mělo učinit ke zlepšení situace. Podívejte se na příklad uvedený na straně 276 v třetí části manuálu a naplánujte společný projekt. Nepouštějte se však do věcí, které by mohly (zbytečně) rozčillit učitele. Zejména si dávejte pozor na to, aby neměli pocit, že je chcete připravit o moc.

Další informace

Odkazy na úplný text Úmluvy o právech dítěte, související dokumenty o situaci dětí ve světě každoročně zveřejňované UNICEF a další knihy a publikace věnované dětským právům najdete v páté části v kapitole věnované dětem (strana 317).

Klíčové datum

20. listopad

Světový den dětí

PODKLADY**Karty s výroky**

Opište či okopírujte si tyto články a pak je rozstříhejte na jednotlivé karty.

Dítě má právo svobodně vyjadřovat své názory ve všech záležitostech, které se jej dotýkají. Názorům dítěte se musí věnovat patřičná pozornost. Dítě má právo na svobodu vyjadřování.

Mělo by být uznáváno právo dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Dítě má právo na svobodu sdružování a pokojného shromažďování.

Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému nebo nezákonnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence. Dítě by mělo být chráněno před nezákonnými útoky na svou čest a pověst.

Rodiče mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte.

Dítě má právo na vzdělání. Stát by měl zavést pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání. Kázeň ve školách by měla být zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte. Výchova dítěte by měla směřovat k rozvoji jeho osobnosti, jeho nadání a schopností, k rozvoji úcty k lidským právům a základním svobodám, k přípravě na zodpovědný život ve svobodné společnosti v duchu míru, přátelství, porozumění, snášenlivosti a rovnosti i k rozvoji úcty vůči přírodnímu prostředí.

Dítě má právo na odpočinek a volný čas, na hru a na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.

Dítě by mělo být chráněno před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním práce, která je nebezpečná pro jeho život a rozvoj. Dítě by mělo být chráněno před všemi formami sexuálního vykořisťování a zneužívání, před využíváním k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám a před využíváním v pornografii a při výrobě pornografických materiálů.

Stát by měl činit všechna proveditelná opatření k zabezpečení ochrany dětí postižených ozbrojeným konfliktem a k péči o ně.

Každému dítěti obviněnému ze spáchání přestupku nebo trestného činu by mělo být zaručeno, že bude považováno za nevinné až do té doby, kdy mu vina bude prokázána, že bude mít ve svém případě právní pomoc, že nebude nuceno vypovídat nebo přiznávat svoji vinu, že bude plně uznáváno jeho soukromí a že s ním bude zacházeno způsobem, který odpovídá jeho věku, situaci a jeho blahu. Za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let nesmí být udělen trest smrti ani trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu.

Různé platy

Stejnou mzdu za stejnou práci!

Témata	sociální práva, rovnost mužů a žen, diskriminace a xenofobie
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	4+
Doba trvání	90 minut
Shrnutí	Aktivita je simulací, která účastníky konfrontuje s realitou trhu práce. Dotýká se následujících problémů: <ul style="list-style-type: none"> • různé platy za stejnou práci; • diskriminace na pracovišti; • nízké platy mladých zaměstnanců.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> • právo na spravedlivou odměnu • právo na stejnou práci a stejnou mzdu • právo nebýt diskriminován na základě věku a pohlaví
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> • konfrontace účastníků s problematikou diskriminace na pracovišti • uvažování o tom, zda by měla nebo neměla být povolena diskriminace na základě věku a pohlaví • rozvoj smyslu pro solidaritu, rovnost a spravedlnost
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> • 1 kopie kartičky „Výše platu zaměstnanců“ • pro každého účastníka 1 štítek • psací potřeby • peníze (můžete použít „emy“ ze strany 265)
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> • Vyrobite štítky. Mělo by na nich být uvedeno pohlaví a věk zaměstnance. Použijte seznam osob na kartičce „Výše platu zaměstnanců“. • Vymyslete, jakou práci účastníkům zadáte, a připravte si všechno potřebné vybavení.

Instrukce

1. Vysvětlete účastníkům, že jsou vašimi zaměstnanci a budou pro vás muset udělat určitou práci. Za vykonanou práci dostanou všichni zaplacení.
2. Rozdejte náhodně každému účastníkovi jeden štítek.
3. Vysvětlete jim, jakou práci po nich požadujete, a ujistěte se, že všichni vědí, co mají dělat.
4. Nechte je, ať se pustí do práce.
5. Až bude všechna práce vykonána, řekněte účastníkům, ať se postaví do řady a počkají na výplatu. Každému zaplaťte podle jeho věku a pohlaví tolik, kolik je uvedeno na kartičce „Výše platu zaměstnanců“. Peníze odpočítávejte nahlas, aby to všichni slyšeli a věděli, kolik kdo obdržel.
6. Pokud se účastníci začnou vyptávat nebo si začnou stěžovat, nějak jim to „zdůvodněte“, ale nenechte se strhnout do diskuse.
7. Budete se muset sami rozhodnout, jak daleko zajdete. V každém případě simulaci ukončete, jakmile budete mít pocit, že účastníci začínají být příliš rozčilení. Dejte

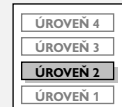
SOCIÁLNÍ PRÁVA

ROVNOST

DISKRIMINACE

ÚROVEŇ 2

4+

90 MINUT

jim čas, aby se zklidnili a vystoupili ze své role. Potom si sedněte do kruhu ke společnému rozboru aktivity.

Následný rozbor a vyhodnocení

Diskusi ved'te v několika fázích. Začněte zhodnocením vlastní simulace:

- š: Jaké to bylo dostat více (nebo méně) peněz než ostatní, ačkoli všichni dělali naprosto stejnou práci?
- š: Proč někteří lidé dostali více (nebo méně) peněz než ostatní?
- š: Jak jste se cítili, když jste dostali více než ostatní? Jak jste se cítili, když jste dostali méně než ostatní?
- š: Dochází ve vaší zemi k takovéto diskriminaci na pracovištích?

Potom hovořte o odměňování na základě pohlaví:

- š: Je různá výše platu za stejnou práci pro muže a pro ženy ospravedlnitelná? Proč? Proč ne? Kdy?
- š: Co když muž vykonává tuto práci lépe než žena? Je to dostatečným důvodem pro to, aby žena dostala nižší plat?
- š: Když má muž vyšší kvalifikaci než žena, měl by mít také vyšší plat?
- š: Myslíte si, že existují povolání, která by měli vykonávat pouze muži? Proč? Proč ne? Pokud ano, která povolání to jsou?
- š: Myslíte si, že existují povolání, která by měly vykonávat pouze ženy? Proč? Proč ne? Pokud ano, která povolání to jsou?
- š: Myslíte si, že praxe upřednostňování znevýhodněných osob (neboli pozitivní diskriminace) uplatňovaná za účelem změny společenských postojů je ospravedlnitelná?

Nakonec hovořte o odměňování na základě věku:

- š: Existuje ve vaší zemi praxe rozdílného odměňování na základě věku? Pokud ne, myslíte si, že by měla?
- š: Čím lze uplatňování této praxe zdůvodnit, zejména v případě mladých lidí?
- š: Co si o tomto přístupu myslíte? Je to dobré? Špatné? Nutné? Zbytečné? Svůj názor zdůvodněte.

Tipy pro vedení aktivity

Aktivitu si pravděpodobně budete muset přizpůsobit. Pokud budete seznam zaměstnanců doplňovat nebo zkracovat, dbejte na to, abyste měli stejný počet mužů a žen a různé věkové kategorie. Jestliže pracujete s velkou skupinou a chtěli byste vést hlubší diskusi o obou uvedených způsobech diskriminace, rozdělte skupinu na dvě části. Jedna polovina bude diskutovat o diskriminaci na základě pohlaví a druhá o diskriminaci na základě věku.

Jakou práci účastníkům zadat? V první řadě by měli všichni dělat naprosto stejnou činnost. Proto se snažte vybrat něco, co může dělat několik lidí současně, aby se účastníci nezačali nudit, když budou čekat a dívat se na ty, kteří pracují. Vezměte v úvahu následující okolnosti:

- š: Pokud budete chtít jít ven, je možné danou práci vykonávat v této roční době?
- š: Máte k dispozici dostatek prostoru?
- š: Mohou tuto práci stejně snadno a stejně dobře vykonávat lidé různého věku i obou pohlaví?

- š· Je tato práce bezpečná?
- š· Neuvedete touto prací účastníky do rozpaků? Neodmítnou ji z etických důvodů?
- š· Jak dlouho bude trvat?
- š· Vyžaduje tato práce hodně dovedností?
- š· Může se opakovat několikrát za sebou?

Příklady úkolů, které lze zadat:

- š· umýt tabuli a úhledně na ni napsat určitou větu;
- š· vyndat z police knihy, naskládat je do krabice, krabici přenést na druhý konec místnosti, vyndat z ní knihy a vyrovnat je do jiné police;
- š· vyrobit jednoduché origami (vlaštovku, čepici apod.);
- š· nasbírat tři různé listy a nalepit je na papír;
- š· vyhledat definici nějakého slova a napsat ji na kus papíru (pokud zvolíte různá slova, která se vztahují k lidským právům, vytvoříte zároveň malý slovníček pojmů).

Když budete při vyplácení odměny vysvětlovat, proč nedostali všichni stejný plat, musíte si vymyslet nějaké „důvody“. Mohou vycházet z toho, co se skutečně stalo, mohou však být také zcela absurdní. Například:

- š· ten, kdo zakopnul, dostane méně;
- š· ten, kdo se usmíval a vypadal spokojeně, dostane více;
- š· je přece úterý!

Doplňující informace, které budete potřebovat pro vedení diskuse, najdete níže nebo v páté části manuálu.

Varianty

Pokud si myslíte, že by nebylo vhodné tuto aktivitu inscenovat jako simulaci, přizpůsobte informace, které potřebujete jako východisko pro diskusi, podle svých představ. Můžete například vytvořit „profil“ každého zaměstnance, obsahující údaje o tom, jakou práci vykonává, kolik mu je let, jakého je pohlaví a jaký je jeho plat. Do tohoto profilu lze rovněž zařadit další podrobnosti – například dosažené vzdělání a profesní zkušenosti. Můžete také vycházet z několika podrobných případových studií různých zaměstnanců. Buďte si však vědomi toho, že žádná diskuse nevyvolá takovou emocionální reakci jako simulace.

Možné navazující aktivity

Jestliže účastníky baví hraní rolí a chtěli by se blíže seznámit s rolí odborů při ochraně práv zaměstnanců na spravedlivou odměnu a spravedlivé pracovní podmínky, zahrajte si aktivitu „Jednání s odbory“ na straně 244.

Další informace

Problémy s nerovným odměňováním zaměstnanců se v různých zemích liší. Liší se také podle toho, zda jde o diskriminaci na základě věku nebo pohlaví. Diskriminace na základě pohlaví není ničím jiným než projevem diskriminace žen. Při pohledu do historie zjistíme, že ženy byly znevýhodňovány ve společenské, politické i hospodářské sféře. K příkladům diskriminace žen na pracovišti patří diskriminace při výběru uchazečů o pracovní místo, při přijímání pohovorů, diskriminace související s vyhlídkami na kariérní postup i to, že v průměru

Klíčové datum

1. květen

Mezinárodní den práce

Právo na spravedlivou odměnu

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, článek 7

„Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého člověka na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky zajišťující zejména:

- (a) odměnu, která se poskytuje jako minimum všem pracovníkům;
- (i) spravedlivou mzdu a stejnou odměnu za práci stejné hodnoty bez jakéhokoli rozlišování, přičemž zvláště ženám jsou zaručeny pracovní podmínky ne horší, než jaké mají muži, se stejnou odměnou za stejnou práci...“

Evropská sociální charta, článek 7, odstavec 5

Právo dětí a mladých osob na ochranu – uznání práva mladých pracovníků a učňů na spravedlivou mzdu nebo jiné přiměřené příspěvky.

Článek 8, odstavec 3

Právo na spravedlivou odměnu za práci – uznání práva pracujících mužů a žen na stejnou odměnu za práci stejné hodnoty.

mají ženy nižší platy než muži. Pokud ženy dostávají za stejnou práci nižší plat než muži, jedná se o porušení práva na spravedlivou odměnu.

Mladí lidé by jako zaměstnanci měli rovněž dostávat spravedlivou odměnu. Zde je však situace složitější a v různých zemích nabývá různých podob. Obecně je však míra nezaměstnanosti u mladých lidí vyšší než u dospělých.

Ačkoli je princip stejné mzdy za stejnou práci obecně podporován, odměňování mladých lidí je často považováno za zvláštní případ a mnohé země mají pravidla umožňující, aby mladí lidé dostávali za stejnou práci nižší mzdu než dospělí. Tento přístup je ospravedlňován dvěma důvody. Za prvé je to snaha odradit mladé lidi od vstupu na trh práce a motivovat je, aby zůstali ve škole a získali dobré vzdělání. Za druhé by pro zaměstnavatele mělo být určitým způsobem výhodné zaměstnávat nezkušené a málo kvalifikované mladé lidi, zejména stále rostoucí počet těch, kteří předčasně opustí školu. Tito lidé by se jinak volně „poflakovali“ po ulicích, snadno by se ocitli v obtížích a pro stát by byli jen zbytečným břemenem. Uplatňování tohoto přístupu a jeho efektivita v boji za snižování nezaměstnanosti mladých lidí se v různých zemích liší.

Evropský výbor pro sociální práva (orgán dohlížející na uplatňování Evropské sociální charty) nepovažuje nižší platy mladých lidí za neslučitelné s principem spravedlivé mzdy, pokud je rozdíl ve výši platu přijatelný a rychle se snižuje. Například plat, který je o 30 % nižší než nástupní plat dospělého, je přijatelný pro patnácti až šestnáctileté zaměstnance. U šestnácti až osmnáctiletých zaměstnanců by však rozdíl neměl přesáhnout 20 %.

Platy mladých lidí nejsou vždy nízké. Ve skutečnosti existuje mnoho mladých lidí s kvalitním vzděláním, kteří vydělávají hodně – v očích některých dokonce příliš. Daří se jim například v odvětvích založených na nových technologiích. Zde mají mnohem vyšší platy než starší zaměstnanci, kteří se blíží důchodovému věku.

PODKLADY

Výše platu zaměstnanců podle pohlaví a věku

	Pohlaví	Věk	Plat (v emech)
1.	muž	35 let	100
2.	žena	16 let	30
3.	muž	22 let	70
4.	žena	32 let	90
5.	muž	16 let	50
6.	žena	19 let	60
7.	muž	26 let	100
8.	muž	20 let	70
9.	žena	24 let	80
10.	muž	37 let	100
11.	žena	17 let	30
12.	žena	23 let	80

Máme na výběr?

„Staráme se o to, co z našich dětí jednou bude, a přitom zapomínáme, že jsou někým už dnes.“

Stacia Tauscher

Témata	mír a násilí, děti, diskriminace a xenofobie
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	9–24
Doba trvání	90 minut
Shrnutí	Aktivita je hraním rolí, které se zaměřuje na: <ul style="list-style-type: none"> š · interpersonální násilí; š · šikánování.
Práva	š · právo na život ve svobodě a bezpečí <ul style="list-style-type: none"> š · právo na lidskou důstojnost a právo nebýt diskriminován š · právo dětí na ochranu před škodlivými činy a praktikami, například před fyzickým a psychickým zneužíváním
Cíle	š · rozšíření znalostí o příčinách a důsledcích šikánování a porozumění tomuto problému <ul style="list-style-type: none"> š · prozkoumání různých způsobů, jak lze šikánování čelit š · rozvoj empatie s oběťmi šikánování
Pomůcky	š · kopie scének pro hraní rolí (pro každou skupinu jedna scénka) <ul style="list-style-type: none"> š · 1 kopie příběhů o šikánování
Příprava	š · Udělejte v místnosti dostatečný prostor pro hraní rolí.

Instrukce

1. Uved'te aktivitu. Vysvětlete účastníkům, že budou po skupinách předvádět krátké scénky na téma šikánování.
2. Pokud je to nutné, ověřte si prostřednictvím rychlého brainstormingu, že všichni vědí, co je to šikana, a že k ní může docházet v jakékoli škole, v zájmových klubech nebo na pracovišti.
3. Rozdělte účastníky do tří skupin a každé skupině přiřadte jednu scénku. Dejte jim patnáct minut na přípravu a nazkoušení scénky.
4. Až budou skupiny připravené, požádejte je, ať své scénky postupně předvedou.
5. Případné poznámky a komentáře nechte zaznít až po odehrání poslední scénky a poté přejděte ke společné diskusi.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte zhodnocením scének.

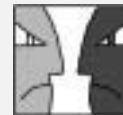
- š · Odkud skupiny čerpaly inspiraci pro rozvinutí svých scének? Z příběhů či filmů o šikaně nebo z vlastní zkušenosti?
- š · Byly scénky reálné?
- š · Které návrhy, jež říkali účastníci v první scénce, byly konstruktivní a pomohly řešit situaci a které situaci naopak ztěžovaly?
- š · V souvislosti s druhou scénkou se zeptejte, jak obtížné je mluvit otevřeně s kama-

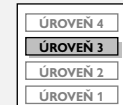
MÍR A NÁSILÍ

DĚTI

DISKRIMINACE

ÚROVEŇ 3

9–24

90 MINUT

Klíčové datum**4. červen**

Mezinárodní den
nevinných dětských
obětí agrese

rádem, který někoho šikanuje. Jaké postupy mají obecně spíše pozitivní účinky a jaké taktiky by naopak působily negativně?

š: V souvislosti s třetí scénkou se zeptejte, jak obtížné je mluvit otevřeně s kamarádem, který je šikanován. Jak nejlépe postupovat při hledání řešení, které bude pro oběť přijatelné?

Nyní požádejte tři dobrovolníky, ať nahlas přečtou tři příběhy o šikanování. Zeptejte se účastníků, zda by k těmto příběhům chtěli něco říci. Potom přejděte k diskusi o příčinách šikanování a o tom, jak proti němu postupovat.

š: Jak se podle vás cítí člověk, který je šikanován?

š: Myslíte si, že si člověk může sám za to, že ho ostatní šikanují?

š: Snaží se šikanující osoby tím, že týrají jiné, něco dokázat?

š: Je šikanování druhem násilí?

š: Skrývá šikanování touhu po moci?

š: Je šikanování nevyhnutelné?

š: Kdyby byl váš kamarád šikanován, myslíte si, že byste to měli oznámit učiteli nebo jiné zodpovědné osobě, ačkoli s vámi kamarád o svém problému hovořil důvěrně?

š: Jaké jsou nejběžnější předsudky týkající obětí šikanování?

š: Kdo je zodpovědný za řešení problematiky šikanování?

Tipy pro vedení aktivity

Šikanování může být přímé nebo nepřímé. Přímé šikanování zahrnuje posmívání, dobírání si někoho, odstrkování nebo cloumání s někým, bití nebo napadání, braní batohů nebo jiných věcí a jejich rozhazování kolem sebe, vyvíjení nátlaku na někoho, aby odevzdal peníze nebo jiné své věci, a útoky či vyhrožování útokem kvůli náboženské víře, barvě pleti, postižení nebo tělesné konstituci. Nepřímé šikanování je šíření pomluv, jejichž cílem je dostat oběť do sociální izolace. Takovéto způsoby chování jsou většinou iniciovány jednou nebo několika osobami a jsou namířeny proti konkrétní oběti nebo obětem. Základní složkou přímého i nepřímého šikanování je fyzické nebo psychické zastrašování, které je systematické a vede k vytváření trvalého vzorce obtěžování a zneužívání.

Pokud pracujete se skupinou účastníků z pomáhajících profesí nebo v klubu, na vysoké škole či na pracovišti, budete si možná chtít scénky přizpůsobit konkrétní situaci. Vezměte v úvahu, jaké mladé lidi máte ve skupině, i jejich osobní zkušenost se šikanováním. Řiďte se podle toho při rozdělování jednotlivců do skupin a přidělování scének, které mají jednotlivé skupiny hrát.

Možné navazující aktivity

Zjistěte si, zda ve vašem okolí neexistují programy zaměřené na výcvik „vrstevnických pedagogů“ (mladých dobrovolníků) v oblasti mediace konfliktů. Pozvěte si účastníka tohoto programu na besedu a zvažte možnost založení systému vrstevnických mediátorů ve vaší škole, vysoké škole nebo klubu.

Skupina může projevit zájem vytvořit pro svoji školu nebo organizaci politiku boje proti šikanování. K tomuto účelu je vhodná metoda tvorby antirasistické politiky popsána v aktivitě „Reagujeme na rasismus“ na straně 201.

Pokud skupinu baví hraní rolí a chtěla by se podrobněji věnovat problematice řešení konfliktu, pokračujte aktivitou „Dáme si partičku“ na straně 194.

Náměty na další činnost

Najděte skupinu nebo sdružení, které se ve vaší zemi zabývá problematikou šikanování, a nabídněte svoji pomoc.

Pokud jsou členové vaší skupiny obzvláště tvořiví, navrhňte jim, ať si vymyslí vlastní scénky a zahrají je ostatním.

Členové skupiny mohou rovněž vést nebo zorganizovat diskusi o šikanování ve své škole nebo pro místní občany.

Společně se svými přáteli mohou také ve své škole nebo na obecní úrovni vytvořit skupinu, která bude pomáhat mladým obětem šikanování.

PODKLADY

Scénky pro hraní rolí

Scénka 1

Student se obrátí na učitelský sbor a snaží se vysvětlit, že jeden z jeho spolužáků je šikanován. Ředitel/ka školy je autoritářský/á s tradičním přístupem ke studentům. Myslí si, že se hroučí všechny normy a že se dnešní mládež neumí chovat. Třídní učitel/ka nechce za situaci převzít zodpovědnost. Další učitelé problém podceňují a chování šikanujícího studenta za šikanu nepovažují. Zástupce/zástupkyni místního úřadu sociální péče problém zajímá, ale má příliš mnoho práce na to, aby se jím mohl/a nyní zabývat.

Scénka 2

Skupina studentů se snaží promluvit si s kamarádem/kamarádkou, který/á šikanuje mladšího studenta/studentku.

Scénka 3

Několik studentů stojí v hloučku a mluví o svém kamarádovi/kamarádce, který/á je šikanován/a skupinou starších studentů. Chtěli by mu/jí pomoci, a proto rozebírají různá řešení jeho/jejího problému.

Příběhy o šikanování

Příběh 1

„Je mi dvanáct let a nenávidím školu, protože mě tam nikdo nemá rád. Jedna skupina dětí mi pořád nadává. Říkají, že jsem ošklivá, tlustá a že se za mě rodiče museli stydět. Moje nejlepší kamarádka se mnou přestala mluvit, a teď se dokonce skamarádila s některými dětmi z té skupiny. Nenávidím ji. Připadám si tak osamělá. Bojím se, že to, co říkají o mých rodičích, je pravda.“

Rosanna

Příběh 2

„Letos jsem přestoupila na jiné gymnázium a už od prvního dne jsem měla pocit, že některé holky se na mě dívají nějak divně. Uvědomila jsem si, že na mě žárlí, protože většina kluků se se mnou rychle spřátelila. Chtěla bych zase změnit školu, protože dostávám lístky s výhrůžkami. Také mi volají domů, a dokonce mi několikrát sebraly učebnice. Když jsem šla minulý týden na záchod, šly tam za mnou tři holky a pak mi hrozily nožem. Říkaly, že se mám vrátit, odkud jsem přišla, a nadávaly mi, že jsem kurva. Už to nemůžu vydržet. Jsem naštvaná a mám strach. Zkusila jsem si o tom promluvit s ředitelkou, ale vůbec mi nepomohla. Nevím, co mám dělat.“

Lisbeth

Příběh 3

„Můj nejlepší kamarád mi řekl, že ho jiní studenti z naší školy obtěžují. Chtěl jsem mu pomoci, a tak jsem si s nimi šel promluvit, ale oni od té doby dělají to samé i mně. Takže teď nás šikanují oba. Dělají si z nás legraci, vymýšlejí na nás kruté žerty a vyhrožují nám, že nás zbijí. Rozhodli jsme se, že o tom radši nikomu neřekneme, protože máme strach, že by to pak bylo ještě horší.“

Andrej

Domácí záležitosti

„... policie přijde vždycky pozdě / pokud přijde vůbec.“

Tracy Chapman

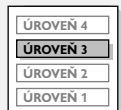
ROVNOST

MÍR A NÁSILÍ

ZDRAVÍ

ÚROVEŇ 3

6–30 OSOB

120 MINUT

Témata	rovnost mužů a žen, mír a násilí, zdraví
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	6–30
Doba trvání	120 minut
Shrnutí	Aktivita se zabývá domácím násilím, jednou z nejběžnějších forem násilí, o níž se však nejméně mluví.
Práva	š · právo na ochranu před násilím, mučením a ponižujícím zacházením · š · právo na rovnost a právo nebýt diskriminován · š · právo na rovnou ochranu před zákonem (nebo na spravedlivé zacházení ze strany soudů)
Cíle	š · zvýšení povědomí o domácím násilí a o porušování lidských práv žen · š · rozvoj dovednosti analyzovat případy porušování lidských práv a diskutovat o nich · š · prohloubení empatie a sebedůvěry nutné pro zaujetí stanoviska vůči domácímu násilí
Pomůcky	š · velké archy papíru nebo tabule a fixy či křídly pro brainstorming a skupinovou práci · š · pro každého účastníka 1 kopie „výpovědí svědků trestného činu“; můžete si vybrat jednu nebo více z níže uvedených výpovědí nebo si napsat vlastní příběh · š · pro každou skupinu 1 kopie „pokynů pro skupinovou diskusi“
Příprava	š · Sežente si informace o existujících centrech a organizacích podporujících oběti domácího násilí a zjistěte, co patří k největším problémům ve vašem městě, regionu nebo zemi. · š · Vezměte v úvahu osobní zkušenosti účastníků a pečlivě si rozmyslete, na jaké problémy se v této aktivitě zaměříte.

Instrukce

1. Připravte účastníky na aktivitu brainstormingem na téma „nejčastější formy násilí v našem okolí“. Zapište všechno, co účastníci řeknou, ale o ničem nediskutujte. Nechte flipchart nebo tabuli na takovém místě, kde na ni každý uvidí. (10 minut)
2. Požádejte je, ať se rozdělí do skupin o dvou až šesti lidech. Měly by vzniknout alespoň tři skupiny.
3. Rozdejte kopie výpovědí svědků trestného činu. K dispozici jsou tři různé výpovědi/případy, tutéž výpověď můžete dát i více skupinám. Dále rozdejte kopie pokynů pro skupinovou diskusi.
4. Dejte účastníkům pět minut na přečtení výpovědi svědků trestného činu. Zdůrazněte, že jejich následné diskuse by se měly zaměřit právě na tyto případové studie.

Účastníci by si měli být vědomi, že rozprava může být velice osobní, a proto by nikdo neměl být nucen říci více, než chce.

5. Nechte účastníkům jednu hodinu na skupinovou práci.

6. Nakonec všechny skupiny svolte a přistupte k rozboru a vyhodnocení.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte krátkým zhodnocením průběhu skupinové práce. Jak reálné byly svědecké výpovědi a jak podstatné se vám zdály položené otázky? Pokud jednotlivé skupiny pracovaly s různými případovými studiemi, nechte je přednést jejich analýzy jednotlivých trestných činů. Potom se v diskusi zabývejte širší sociální realitou:

š Jak rozšířené je domácí násilí ve vašem městě a ve vaší zemi?

š Jakých lidských práv se dotýká?

š Jaké jsou příčiny domácího násilí?

š Proč je více případů násilí vůči ženám ze strany mužů než opačně?

š Jak by se domácí násilí dalo zastavit? Co by mohly či měly udělat následující subjekty:

- státní orgány,
- místní zastupitelstvo,
- lidé, kterých se domácí násilí týká,
- přátelé a sousedé?

š Porovnejte výsledky skupinové práce a témata, která se objevila v diskusi se seznamem z počátečního brainstormingu. Bylo na seznamu domácí násilí? Pokud ne, proč?

š Jaké další formy násilí vůči ženám byly v diskusi zmíněny? Přidejte je na seznam.

Zeptejte se, zda by se někdo chtěl hlouběji zabývat některým z otevřených témat. Společně prodiskutujte, jak by chtěli účastníci v práci pokračovat nebo jakým dalším činností by se chtěli věnovat.

Tipy pro vedení aktivity

Uvědomte si, že jde o velice citlivé téma, které vyžaduje anonymitu a soukromí (někteří účastníci mohou mít s domácím násilím osobní zkušenost z domova nebo z rodiny). Zdůrazněte, že by nikdo neměl být nucen říci více, než chce. Aktivitu si můžete volně upravit podle toho, co účastníky zajímá či trápí.

Tato aktivita se jmenuje „Domácí záležitosti“, protože většina násilných činů vůči ženám se odehrává doma nebo mezi dvěma lidmi, kteří k sobě mají blízký vztah. Uvedené výpovědi svědků trestného činu byly vybrány proto, že jednou z nejčastějších forem domácího násilí je násilí fyzické. Příběhy vycházejí ze skutečných případů skutečných trestných činů. Pokud budete chtít, změňte některé detaily nebo použijte jiné případové studie, aby se aktivita blíže vztahovala ke konkrétní situaci ve vašem městě nebo zemi a lépe odpovídala potřebám účastníků.

Jednotliví lidé se budou lišit v názoru na to, co je násilným činem. Deklarace o odstranění násilí na ženách, přijatá Valným shromážděním OSN v roce 1993, definuje násilí na ženách jako „jakýkoli čin násilí proti druhému pohlaví, který vede (nebo je pravděpodobné, že povede) k tělesné, sexuální nebo psychické újmě či utrpení žen, včetně vyhrožování takovými činy, vynucování anebo úmyslného zbavení svobody, ať k tomu dochází na veřejnosti nebo v soukromí“. To zahrnuje, avšak není omezeno jen na „fyzické, sexuální a psychické násilí, k němuž dochází v rámci rodiny, včetně bití, sexuálního zneužívání dětí ženského pohlaví v domácnosti, násilí souvisejícího s výší věna, manželského znásilnění, ženské obřízky a dalších tradičních praktik

způsobujících ženě újmu; násilí mimo manželství a násilí související s vykořisťováním; fyzické, sexuální a psychologické násilí, k němuž dochází v rámci společnosti, včetně znásilnění, sexuálního zneužití, sexuálního obtěžování a zastrašování na pracovišti, ve vzdělávacích institucích a jinde; obchodování se ženami a nucenou prostituci; a fyzické, sexuální a psychologické násilí páchané nebo přehlížené státem, ať již k němu dochází kdekoli.“

Pokud nemůžete najít žádná místní podpůrná centra, využijte databázi center na webových stránkách Evropského informačního centra proti násilí www.wave-network.org.

Další internetové stránky k tématu: www.stopnasili.cz a www.rosa-os.cz.

Účastníci mužského pohlaví mohou na aktivitu nebo na některé diskuse reagovat odmítavě. Je důležité si uvědomit, že cílem aktivity není vzbudit v mužích nebo chlapcích pocit viny za to, co dělají jiní muži. Na druhou stranu je ovšem třeba diskutovat o tom, že muži jsou součástí opresivního patriarchálního systému a hrají v něm svoji roli. V této souvislosti může být také zajímavé zabývat se tím, jaké přímé a nepřímé důsledky má násilí vůči ženám na muže.

Aktivitu můžete ukončit minutou ticha za oběti domácího násilí. Je to působivý závěr aktivity, který podporuje empatii a solidaritu.

Varianty

Existuje mnoho různých forem násilí vůči ženám (viz „další informace“ níže). Pokud se chcete zabývat dalšími aspekty problému, použijte jiné případové studie, které si sami vytvoříte.

Možné navazující aktivity

Skupina může navázat kontakt s místní policií a zjistit, co dělá, když obdrží telefonát s prosbou o pomoc v souvislosti s domácím násilím. Jinou eventualitou je kontaktovat nejbližší organizaci nebo centrum pro pomoc ženám a pozvat si jejího zástupce, aby referoval o situaci ve svém městě nebo regionu.

Dalším tématem, které je v mnoha zemích tabuizováno, je sexualita – a zejména homosexualita. Pokud by se skupina chtěla zabývat těmito otázkami, podívejte se na aktivitu „Pojďme si promluvit o sexu“ na straně 156.

Náměty na další činnost

Kontaktujte místní azylový dům nebo informační centrum pro ženy či organizaci pracující v oblasti ženských práv. Zeptejte se, co potřebují a jak byste jim mohli pomoci.

Další informace

Všeobecný apel na lidská práva

Práva žen a dívek jsou nezcizitelná a nedělitelná a jsou nedílnou součástí lidských práv. To však neznamená, že jsou ve skutečnosti nedotknutelná nebo zajištěná. Právě naopak, násilí vůči ženám je problémem mimořádných rozměrů. Především mladé ženy jsou mnohem více než muži vystaveny riziku, že budou jejich základní práva porušena.

Násilí vůči ženám a dívkám je velký problém zasahující do oblasti lidských práv a zdraví. Z celosvětové ženské populace byla minimálně každá pátá žena někdy ve svém životě fyzicky nebo sexuálně zneužita mužem (nebo muži). Mnoho žen, včetně těhotných a mladých dívek, je vystaveno vážným, trvalým nebo opakovaným útokům.

Odhaduje se, že na celém světě je násilí vůči ženám zhruba tak častou příčinou smrti nebo invalidity žen v reprodukčním věku jako rakovina a častější příčinou špatného zdravotního stavu než dopravní nehody a malárie dohromady. Násilí vůči ženám je globální problém, který nezná hranic – ukázkovým příkladem je obchodování se ženami. „Na celém světě neexistuje ani jedna země, kde by ženy byly zcela chráněny před násilím. V životě žádné ženy neexistuje ani jedna oblast, kde by nebyla vystavena hrozbě násilí nebo skutečným násilným činům. Násilí vůči ženám nezná zeměpisné hranice, věkové meze, třídní, rasové ani kulturní rozdíly a projevuje se mnoha různými způsoby.“¹

„Násilí vůči ženám je zjevně politické v tom smyslu, že představuje vážnou překážku rovnosti mezi ženami a muži a zvěčňuje nerovnost mezi nimi.“² Je to zjevně politický fenomén tím, že představuje závažnou hrozbu pro demokracii, neboť – jak je uvedeno v rezoluci Rady Evropy – „nerovnosti a rozdíly mezi ženami a muži v oblasti lidských práv jsou neslučitelné s principy skutečné demokracie“³.

Násilí v průběhu života

Násilí vůči ženám během životního cyklu

Období	Druhy násilí
Prenatální období	Selektivní potraty podle pohlaví dítěte, vliv bití během těhotenství na výsledek porodu
Rané dětství	Zabíjení novorozeňat ženského pohlaví, fyzické, sexuální a psychické zneužívání
Dětství	Dětské sňatky, ženská obřízka, fyzické, sexuální a psychické zneužívání, incest, dětská prostituce a pornografie
Dospívání a dospělost	Násilí při dvoření a při schůzkách (např. polití kyselinou, znásilnění), ekonomicky vynucený sex (například sex studentek se staršími bohatými muži výměnou za placení školného), incest, sexuální zneužívání na pracovišti, znásilnění, sexuální obtěžování, nucená prostituce a pornografie, obchodování se ženami, partnerské násilí, manželské znásilnění, zneužívání a vraždy v souvislosti s věnem, partnerské vraždy, psychické zneužívání, zneužívání tělesně postižených žen, nucené těhotenství
Stáří	Nucené „sebevraždy“ nebo vraždy vdov z ekonomických důvodů, sexuální, fyzické a psychické zneužívání

Zdroj: Violence Against Women Information Pack, Světová zdravotnická organizace, 1997, www.who.int

Několik čísel dokládajících závažnost problému

Údaje o násilí vůči ženám, a zejména o domácím násilí, mohou být překvapivé, neboť dokládají rozsah a všeobecné rozšíření tohoto jevu a zároveň jeho relativní neviditelnost. V Evropě se denně stane obětí násilí každá pátá žena. Každoročně je v Evropě v důsledku domácího násilí vážně zraněno nebo umírá více žen než na rakovinu nebo následkem dopravní nehody.⁴ V důsledku domácího násilí umírá každý rok 14 500 ruských žen.⁵

Výzkum o domácím násilí v Evropské unii provedený Evropským ženským lobby (European Women's Lobby) roku 1999 dospěl k závěru, že v EU zažívá nějakou formu násilí od svého intimního partnera každá čtvrtá žena. 95 % všech násilných činů se odehrává doma. Finský výzkum (1998) prokázal, že 52 % dospělých žen bylo obětí násilí nebo fyzických či sexuálních výhrůžek od věku patnácti let a 20 % během posledního roku. Portugalský výzkum (1997) odhalil, že násilí bylo vystaveno 53,3 % žen žijících na předměstí velkých měst, 55,4 % žen žijících ve městech a 37,9 % žen žijících na venkově. 43 % násilných činů bylo spácháno v rámci rodiny. Belgický výzkum (1998) naznačil, že obětí fyzického nebo sexuálního násilí bylo 68 % žen.⁶

Klíčové datum

25. listopad

Mezinárodní den za odstranění násilí na ženách

Další zdroje na internetu:

Webové stránky sítě Ženy proti násilí v Evropě (Women Against Violence in Europe Network): www.wave-network.org.

Evropské ženské lobby (European Women's Lobby): www.womenlobby.org, kde si také můžete objednat zprávu *Odhalení skrytých dat o domácím násilí v Evropské unii* [Unveiling the hidden data on domestic violence in the European Union].

Kampaň Bílý pruh (White Ribbon Campaign) je „největší snahou mužů usilujících o ukončení mužského násilí vůči ženám“. www.whiteribbon.ca.

Evropská pro-feministická síť mužů EuroPRO-Fem je sítí mužských organizací a projektů zabývajících se mužskou dominancí, násilím a utiskováním žen: www.europrofem.org.

Mnohé z výše uvedených statistik byly převzaty ze seminární zprávy *Násilí vůči mladým ženám v Evropě* [Violence against young women in Europe] od Ingrid Rambergové, Rada Evropy, 2001 – zpráva je dostupná na www.coe.int/hre.

Domácí násilí

K porušování lidských práv žen nedochází pouze ve válkách. Naopak, dochází k němu nejprve, a především, doma. „Soukromá“ povaha tohoto násilí je přesně tím důvodem, proč vždy bylo a stále je tak obtížné proti němu zasáhnout a jednat.“⁷

Různé výzkumy shodně dokazují, že je mnohem pravděpodobnější zranění, znásilnění nebo zabití ženy jejím současným nebo bývalým partnerem než jakoukoli jinou osobou. Domácí násilí se týká nejen žen, ale také dětí, zejména dívek.

Výstava Tiší svědci

Tato aktivita byla inspirována výstavou o domácím násilí a o domácích vraždách žen, kterou do Evropského centra mládeže v Budapešti přivezla budapešťská Asociace pro ženská práva NANE. Její součástí byly i příběhy Ester a Kati. Cílem této výstavy bylo zvýšit povědomí veřejnosti o rozsahu a brutalitě domácího násilí a domácích vražd vyprávěním příběhů o zavražděných ženách – „tichých svědcích“.

Projekt Tiší svědci původně vznikl v americkém státu Minnesota. Jeho autorky vyrobily postavy žen zavražděných svými manželi či partnery, které nazvaly tichými svědky. Nyní projekt dosáhl celostátního významu a stal se součástí hnutí za ukončení domácích vražd do roku 2010. Zorganizování takovéto akce může být velmi praktickým a účinným způsobem, jak upozornit na problém domácího násilí ve vašem městě nebo regionu. Existují knihy o tom, jak vyrobit postavy zavražděných žen a uspořádat jejich výstavu. K dispozici je též kniha nazvaná *Výsledky* [Results], popisující první roky kampaně v USA a obsahující také několik příběhů, které mohou být použity jako příklady. Internetová adresa je: www.silentwitness.net. Zde rovněž najdete obsáhlý seznam mezinárodních kontaktů na organizace, které již takovéto výstavy uskutečnily.

Poznámka: O případech Kati a Ester referuje Krisztina Morvai v knize *Teror v rodině – bití žen a zákon* [Teror a családban – A feleségbántalmazás és a jog], Kossuth Kiadó, Budapešť 1998.

¹ Evropské ženské lobby (www.womenlobby.org)

² Zpráva *Violence against women. Action undertaken by the Council of Europe*. Odbor Rovnost mezi ženami a muži, DG II, Rada Evropy, 2001.

³ Rezoluce 1216 (2000): Akce navazující na 4. světovou konferenci OSN o ženách (Peking 1995), parlamentní shromáždění Rady Evropy.

⁴ Doporučení 1450 (2000): *Násilí vůči ženám v Evropě*, parlamentní shromáždění Rady Evropy.

⁵ Zpráva UNICEF o ženách v transformujících se zemích, září 1999.

⁶ Evropské ženské lobby.

⁷ *Ending domestic violence: action and measures*. Sborník z Fóra Bukurešť (Rumunsko), 26.–28. listopadu 1998. Organizační výbor pro rovnost mezi ženami a muži. (EG/BUC(99) I), Rada Evropy 2000, s. 13.

PODKLADY

Výpověď svědka trestného činu 1

Ester

V listopadu 1995 přišel manžel Ester domů opilý. Zjistil, že jeho žena a dcera jsou na návštěvě u sousedů. Nařídil jim, aby se okamžitě vrátily domů.

Když vešly do bytu, zamkl dveře a řekl své dceři: „Ted si s tvou matkou trochu popovídám.“ Vytáhl sekeru, smeták a nůž.

Začal se se svou ženou hádat a obviňoval ji z toho, že neumyla nádobí, neuvařila a neudělala ani jiné domácí práce. Přitom ji neustále bil. Rukama ji udeřil do hlavy a do obličeje. Vytrhl jí několik chomáčů vlasů a kopal do ní nohama, na nichž měl obuté vysoké boty. Potom z ní strhnul oblečení a hodil ji na postel, kde ji chtěl dále bít.

To vše se odehrálo před jejich osmiletou dcerou, která ho prosila, aby přestal. Potom přestal. Vyhodil Ester z postele a usnul.

Ester té noci zemřela.

Výpověď svědka trestného činu 1

Kati

Kati chtěla uprchnout před svým přítelem, který byl čím dál hrubší. Pronajala si byt v jiném městě, ale on jí pořád telefonoval a obtěžoval ji. Katin psychický stav se zhoršoval.

Jednou za ní její přítel přišel po práci. Chtěl ji přinutit, aby se k němu vrátila. Odvezl ji do nedalekého lesa, kde se ji snažil uškrtit jejím svetrem. Druhý den řekla Kati kolegům v práci o svém strachu, že ji jednoho dne uškrtí a zabije.

Za čtyři dny se přítel trochu posilnil alkoholem. Opět si na ni počkal před domem, kde pracovala, a když vyšla ven, začal ji bít. Večer se rozhodl, že by měli zajet navštívit příbuzné. Cestou několikrát zastavil. Když Kati viděla, v jakém je stavu, souhlasila, že se s ním vyspí, ale on byl příliš opilý.

Kati svému příteli řekla, že už o něj nemá zájem. To ho velice rozčílilo. Vzal do ruky dlouhý kožený opasek a uškrtl ji.

Potom její mrtvé tělo odtáhl do příkopu a přikryl ho třemi větvemi.

Výpověď svědka trestného činu 1

Z

Z je žena, která bydlí v sousedství. Je vdaná a má dvě malé děti. Někdy se její manžel rozčílí a začne ji bít, většinou pěstmi. V poslední době však začal používat také opasek a násadu od koštěte. Před dvěma měsíci jí rozbil o hlavu láhev. Z by chtěla z domu odejít, ale manžel jí vyhrožuje, že ji zabije, jestli „na to jenom pomyslí“. Má dva malé syny, o které se musí postarat, a děsí se představy, že by je měla opustit.

Včera ji odvezli do nemocnice s rozbitým nosem a pohmožděninami. Řekla jim, že si to způsobila pádem ze schodů.

Pokyny pro skupinovou diskusi

I. Analýza trestného činu (20 minut)

1. Co si myslíte o trestném činu, tak jak byl popsán?
2. Kde by k takovému trestnému činu mohlo dojít? Mohlo by to být ve vašem sousedství?
3. Proč k tomuto trestnému činu došlo?
4. Mohlo by takovýto trestný čin něco ospravedlnit?
5. Jak se oběť mohla bránit?

II. Přechod do širší sociální reality (40 minut)

1. Víte nebo jste nedávno slyšeli o nějakých případech domácího násilí?
2. Jakých forem nabývá domácí násilí v naší společnosti?
3. Co mohou dělat oběti, když potřebují pomoc?
4. Měla by zakročit policie, když se o násilí dozví, nebo by takový krok měl být považován za zasahování do domácích záležitostí a povinností policie je „poskytnout čas, aby se rány zahojily“?
5. Jakou moc má žena v takovýchto situacích? Jakou moc má muž?
6. Víte o případech domácího násilí, jehož obětí byl muž?
7. Jak lze domácímu násilí předcházet a jak ho lze zastavit?
8. Co by mohly či měly udělat následující subjekty:
 - a) státní orgány,
 - b) místní zastupitelstvo,
 - c) lidé, kterých se domácí násilí týká,
 - d) přátelé a sousedé?

Hra na kreslení slov

Práva nemají jenom umělci!

LIDSKÁ PRÁVA

MÉDIA

OBČANSTVÍ

ÚROVEŇ 1

8+

45 MINUT

Témata	obecná lidská práva, média, občanství
Obtížnost	úroveň 1
Velikost skupiny	8+
Doba trvání	45 minut
Shrnutí	Jde o týmovou hru, v níž účastníci pomocí obrázku znázorní slova vztahující se k lidským právům.
Práva	š. právo na svobodu názoru a vyjadřování š. právo na svobodu myšlení š. rovnost v důstojnosti a v právech
Cíle	š. rozšíření znalostí o Všeobecné deklaraci lidských práv š. rozvoj týmové spolupráce a tvořivého myšlení a zvýšení povědomí o tom, jak používáme obrazy š. podpora solidarity a úcty k jinakosti
Pomůcky	š. nástěnná tabule se seznamem článků Všeobecné deklarace lidských práv š. velký arch papíru nebo flipchart a fixy na zapisování bodů š. listy papíru (A4) a psací potřeby na kreslení v týmech (jeden list papíru pro každý tým a každé kolo hry) š. lepicí páska nebo připínáčky na vystavení obrázků
Příprava	š. Opište stručný obsah Všeobecné deklarace lidských práv (strana 403) na velký arch papíru. š. Vyberte si práva, kterými byste se chtěli se skupinou zabývat, a napište si jejich seznam.

Instrukce

- Požádejte účastníky, ať se rozdělí do skupin po čtyřech nebo pěti a ať si pro svůj tým zvolí název.
- Vysvětlete jim, že nyní budou pracovat v týmech. Jeden člověk z každého týmu bude mít za úkol nakreslit určitý článek Všeobecné deklarace lidských práv. Ostatní budou hádat, o jaké právo se jedná. Tým, který to uhodne jako první, získá bod. Vyhrává tým, který bude mít na konci hry nejvíce bodů.
- Řekněte týmům, ať si vezmou několik listů papíru a tužku a vyberou si v místnosti koutek, kam si sednou. Týmy by měly být rozmístěny tak, aby se nemohly vzájemně „odposlouchávat“.
- Z každého týmu vyvolejte jednoho člena. Zadejte jim jedno právo ze svého seznamu, například „právo nebýt mučen“ nebo „právo na život“.
- Pak jim řekněte, ať se vrátí ke svým skupinám a nakreslí obrázek, který toto právo znázorní. Zatímco budou kreslit, mohou ostatní členové jejich týmu hádat, co to je. Je povoleno kreslit pouze obrázky, nesmějí se používat žádná čísla ani slova. Ten, kdo kreslí, nesmí mluvit. Může pouze potvrdit správnou odpověď.

6. Zbývající členové týmu mohou říkat pouze své tipy. Nesmějí klást otázky.
7. Po každém kole požádejte autory obrázků, aby na ně napsali, o jaké právo šlo, ať už obrázek dokončili, nebo ne. Pokreslený papír potom odloží stranou.
8. Přistupte k druhému kolu. Vyvolejte jiné jedince a dejte jim za úkol nakreslit další právo. Hru hrajte na sedm až osm kol. V každém by měl kreslit někdo jiný než v kole předchozím. Snažte se zajistit, aby všichni členové týmu dostali příležitost alespoň jednou kreslit.
9. Na konci požádejte skupiny, aby své obrázky vystavily, a porovnávejte různé interpretace a vyobrazení.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte zhodnocením vlastní aktivity. Potom pokračujte diskusí o tom, co účastníci vědí o lidských právech.

- š Bylo kreslení lidských práv jednodušší, nebo obtížnější, než si účastníci představovali?
- š Podle čeho se autoři obrázků rozhodovali, jak určité právo znázorní? Čím se inspirovali?
- š Jak se liší jednotlivá vyobrazení téhož práva? Kolik různých způsobů znázornění a interpretace téhož principu se objevilo?
- š Po prohlédnutí všech obrázků se účastníků zeptejte, co jim aktivita přinesla. Ověřili si své znalosti o lidských právech?
- š Myslí si, že lidská práva mají nějaký význam pro jejich vlastní život? Která práva?

Tipy pro vedení aktivity

Předtím, než se pustíte do této aktivity, byste si měli přečíst Všeobecnou deklaraci lidských práv (strana 403) a seznámit se s tím, co je lidskými právy míněno. Například že lidská práva jsou mezinárodně garantována, právně chráněna, že se zaměřují na ochranu lidské důstojnosti, že chrání jak jednotlivce, tak skupiny, že nikomu nemohou být odebrána, že jsou rovnocenná, vzájemně provázaná a univerzální.

Musíte se rozhodnout, jakým způsobem použijete nástěnnou tabuli se seznamem práv. Pokud toho účastníci o Všeobecné deklaraci lidských práv mnoho nevědí, použijte ji před zahájením vlastní aktivity, abyste jim poskytli vodítko pro určování obrázků. Jestliže jsou účastníci s problematikou lépe obeznámeni, ukažte jim tabuli až na konci aktivity jako inspiraci k diskusi o právech, která se nekreslila.

Jednotlivce, kteří si o sobě myslí, že neumějí kreslit, a budou se proto této aktivity obávat, ujistěte, že po nich nikdo nechce žádné umělecké dílo. Povzbud'te každého, aby si šel něco nakreslit. Možná budou překvapeni, jak se jim obrázek povedl.

Při výběru vhodných práv ke kreslení použijte stručný obsah Všeobecné deklarace lidských práv. Můžete si zvolit například: právo na život, právo nebýt mučen, právo na spravedlivý soud, právo nebýt diskriminován, právo na soukromí, právo na vzdělání, právo nebýt držen v otroctví, svobodu sdružování, svobodu vyjadřování, právo na státní příslušnost, svobodu myšlení a náboženství, právo hlasovat, právo na práci, právo na zdraví, právo na majetek, právo uzavřít sňatek a založit rodinu a právo zvolit si, s kým sňatek uzavřu.

Varianty

Pokud pracujete s malou skupinou, která má méně než osm členů, můžete hru hrát v jednom týmu. Požádejte jednoho účastníka, aby nakreslil první obrázek, a v dalším kole vyvěte vždy toho, kdo uhodl, co obrázek předchozího kolegy znázorňuje.

Klíčové datum

10. prosinec

Den lidských práv

Možné navazující aktivity

Pokud se skupina bude chtít zabývat právy tělesně postižených osob, využijte aktivitu „Dívej se na to, co dovedu“ na straně 209.

Vzdělání pro všechny?

Máte dobrou paměť? Teď si to můžete vyzkoušet.

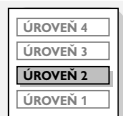
VZDĚLÁNÍ

GLOBALIZACE

OBČANSTVÍ

ÚROVEŇ 2

6–30

90 MINUT

Témata	vzdělání, globalizace, občanství
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	6–30
Doba trvání	90 minut
Shrnutí	V této aktivitě mají účastníci za úkol najít a spárovat dvojice pexesových kartiček a přitom přemýšlet o celosvětových nerovnostech v poskytování vzdělání a o tom, jak zajistit „vzdělání pro všechny“.
Práva	š. právo na vzdělání š. právo na plný rozvoj osobnosti š. právo na rovnost bez ohledu na pohlaví a sociální postavení
Cíle	š. uvažování o vzdělání jako o lidském právu š. kritická analýza celosvětové dostupnosti kvalitního vzdělání š. rozvoj zodpovědnosti za dosažení cíle zajistit vzdělání pro všechny
Pomůcky	š. 1 sada pexesových kartiček pro každé tři nebo čtyři účastníky š. 2 čtvrtky nebo kartony (formátu A4) pro každé tři nebo čtyři účastníky a lepidlo (není nutné, ale je vhodné) š. nůžky š. papír a psací potřeby pro zapisování poznámek v druhé části
Příprava	š. Seznamte se s kartičkami. š. Okopírujte archy s kartičkami a podlepte je tvrdým papírem. Rozstříhejte archy na čtyřicet kartiček. Dobře je promíchejte, aby dvojice kartiček, které patří k sobě, nebyly vedle sebe.

Instrukce

Aktivita má dvě části. V první hrají účastníci pexeso, v druhé diskutují o dané problematice.

1. část: Pexeso (10 minut)

- Sdělte účastníkům, že mají k dispozici dvacet dvojic kartiček. Každá dvojice obsahuje jednu kartičku s výrokem a druhou s obrázkem. Úkolem je najít dvojice patřící k sobě. Texty na kartičkách se vztahují buď k tezí formulovaným Světovým fórem o vzdělání, které si stanovilo za cíl zajistit „vzdělání pro všechny“, nebo k obecným otázkám vzdělání a lidských práv.
- Vysvětlete pravidla hry. Účastníci se rozdělí do skupin po třech nebo po čtyřech. V každé skupině si rozloží kartičky na podlahu nebo na stůl lícem dolů. Potom budou hráči jeden po druhém otáčet vždy dvě kartičky. Pokud bude jedna (nebo obě) z kartiček obsahovat výrok, přečte hráč text nahlas celé skupině. Když kartičky utvoří dvojici, hráč si je nechá a hraje ještě jednou. Jestliže kartičky netvoří dvojici, otočí je opět lícem dolů na totéž místo, kde ležely předtím. Potom pokračuje další hráč, který opět otočí dvě kartičky. Je to hra vyžadující paměť, hráči si totiž musí zapamatovat, kde jednotlivé kartičky leží, aby dokázali sestavit dvojice patřící k sobě.

3. Vítězem je hráč, který má na konci hry nejvíce dvojic.

2. část: Diskuse o problematice (60 minut)

1. Vypište jednotlivá témata na flipchart. Požádejte účastníky, ať přečtou nadpisy na svých kartičkách (nikoli už celá znění výroků). Vy je přitom budete zapisovat.
2. Požádejte účastníky, ať určí čtyři až šest témat, která je nejvíce zajímají.
3. Rozdělte účastníky do skupin po čtyřech nebo po pěti. Požádejte každou skupinu, aby si ze zvolených témat vybrala dvě, o nichž by chtěla diskutovat. (Snažte se to zorganizovat tak, aby o jednom tématu hovořily vždy dvě různé skupiny; budete tak mít k dispozici více nápadů. Znamená to, že skupiny se budou muset mezi sebou dohodnout, o jakých tématech chtějí diskutovat.)
4. Až si skupiny rozeberou jednotlivá témata, dejte jim dvacet minut na diskusi. Její zaměření bude do určité míry záviset na tom, co je napsáno na kartičkách. Pokud kartička obsahuje otázku, měla by být tato otázka zodpovězena. Jestliže kartička obsahuje výrok, měla by si skupina k němu připravit kritický komentář.
5. Po dvaceti minutách svolte účastníky ke společné diskusi. Věnujte se postupně jednomu tématu po druhém. Každá skupina má pouze pět minut na to, aby ostatní informovala o výsledcích své debaty. Na případné otázky a komentáře z pléna ponechte také maximálně pět minut.
6. Poté, co proberete všechna témata a vyslechnete závěry od všech skupin, přejděte k rozboru aktivity.

Následný rozbor a vyhodnocení

Během aktivity účastníci již dost diskutovali o jednotlivých tématech, proto nyní přejděte ke zhodnocení hry a toho, co se naučili.

- š· Bavilo účastníky pexeso?
- š· Byl to podle nich dobrý způsob, jak zahájit diskusi o vzdělání?
- š· Jak probíhaly diskuse ve skupinách? Mohl se každý zapojit?
- š· Není v této oblasti příliš mnoho nevyřešených problémů? Je vůbec možné zajistit „vzdělání pro všechny“?
- š· Jak můžete vy sami, vaše skupina nebo vaše obec přispět k dosažení vzdělání pro všechny ve vaší zemi a/nebo v rozvojových zemích?

Tipy pro vedení aktivity

Zvolená technika umožňuje obohatit proces získávání informací, které jsou třeba pro následnou diskusi, o zábavné prvky.

Vedení aktivity je poměrně snadné. Před jejím zahájením si pouze přečtete všechny kartičky. Ujistěte se také, že víte, které kartičky patří k sobě, abyste mohli během hry účastníkům poradit nebo zkontrolovat, zda jsou jejich dvojice správné. Při vysvětlování pravidel hry můžete účastníkům pro názornost jednu dvojici ukázat, aby věděli, jak kartičky vypadají.

Přibližně třetina kartiček obsahuje výroky vztahující se k cílům formulovaným na Světovém fóru o vzdělání v Dakaru (Senegal) v dubnu 2000. Zbývající kartičky se zabývají otázkami vzdělání a lidských práv nebo otázkami, které je třeba vyřešit, aby bylo možné zajistit kvalitní vzdělání pro všechny.

Klíčové datum

8. září
Mezinárodní den
gramotnosti

Varianty

Pokud nebudete mít na realizaci druhé části dostatek času, použijte techniku popsanou v aktivitě „Jen minutku“ na straně 150. Požádejte každého účastníka, ať si vybere jedno z témat na kartičkách, které si vytáhl při pexesu, a pohovořil o něm bez dlouhého váhání a bez opakování informací po dobu jedné minuty. Tuto variantu můžete zvolit také tehdy, když se domníváte, že by si účastníci měli zlepšit své rétorické dovednosti.

Možné navazující aktivity

Mnohá z témat, která vyvstala při hraní pexesa, lze rozvíjet prostřednictvím dalších aktivit. Pokud si například chcete porovnat finanční prostředky věnované na vzdělání a na další sociální potřeby a prostředky vydané na zbrojení, navažte aktivitou „Rodinný rozpočet“ na straně 177. Nedostupnost vzdělání v souvislosti s dětskou prací můžete analyzovat v aktivitě „Ashikův příběh“ na straně 91.

Náměty na další činnost

Kartičky z pexesa popisují řadu problémů, které znemožňují dosáhnout cílů projektu „Vzdělání pro všechny“. Skupina si může vybrat jakýkoli z nich, blíže jej prozkoumat, formulovat různé možnosti jeho řešení a nakonec se jej pokusit zrealizovat. Náměty, jak postupovat, najdete v třetí části manuálu.

Můžete třeba napsat dopisy poslancům, v nichž se jich zeptáte, co dělá vaše země pro splnění cílů vytyčených na Světovém fóru o vzdělání.

Další informace

Právo na vzdělání je jedním z uznávaných sociálních a ekonomických práv. Ačkoli jej státy obecně přijímají a zavázaly se poskytovat bezplatné základní vzdělání všem, ve skutečnosti je dostupné pouze menšině.

Mezinárodní společenství se rozhodlo tento problém řešit, a proto bylo svoláno Světové fórum o vzdělání, uskutečněné roku 2000 v Senegalu. Předmětem jednání bylo zhodnocení pokroku v oblasti poskytování základního vzdělání během 90. let 20. století a obnovení závazku zajistit vzdělání pro všechny. Zhruba 1100 účastníků ze 164 zemí přijalo Dakarský akční rámec, v němž se zavázali zajistit kvalitní základní vzdělání pro všechny do roku 2015. Zodpovědnost za koordinaci všech mezinárodních aktérů a za podporu tohoto globálního závazku převzalo UNESCO.

Bylo přihlédnuto k tomu, že jednotlivé země se potýkají s různými problémy. Některé například mají nedostatek zdrojů, zatímco jiné musejí překonat malou politickou vůli. Jedním z výsledků setkání bylo usnesení, že pro dosažení cílů projektu „Vzdělání pro všechny“ je zapotřebí rozvinout širokou spolupráci v rámci zemí, podporovanou regionálními a mezinárodními institucemi a agenturami.

Během tohoto setkání byl zdůrazněn zásadní význam vzdělání pro trvale udržitelný rozvoj, pro zachování míru, pro účinnou účast v životě společnosti a pro zdravou ekonomiku v jednadvacátém století. Důležitým výsledkem Světového fóra o vzdělání bylo jednak stanovení konkrétních cílů s konkrétními termíny, jednak popis dílčích opatření, která je třeba uskutečnit na všech úrovních, aby bylo možné zajistit vzdělání pro všechny. Zda bude stanovených cílů dosaženo a zda budou navržené kroky realizovány, je otázka, kterou lze zodpovědět pouze tehdy, když si budou všichni aktéři na všech společenských úrovních vědomi významu projektu „Vzdělání pro všechny“ a budou usilovat o jeho uskutečnění.

Zdroj: Vzdělání pro všechny: Závěrečná zpráva ze Světového fóra o vzdělání 2000 [UNESCO Education for All: World Education Forum Final Report, 2000].

Vzdělání a peníze

Hlavní překážkou zajištění vzdělání pro všechny je nedostatek zdrojů. Bez finančních prostředků nemohou vlády splnit svůj závazek, že vzdělání pro všechny zajistí. S penězi také souvisí úroveň vzdělání. Jeho kvalitu ohrožují nízké platy učitelů a nedostatek výukových materiálů. Bez zdrojů nemá vzdělávání smysl – bez peněz žádného vzdělání nedosáhneme. Souhlasíte?

Vzdělání a globalizace

Ten, kdo si myslí, že globalizace je pro vzdělání pouze přínosem, neboť umožňuje přístup k novým technologiím, se mylí. Rychlá liberalizace trhu a potřeba strukturálního přizpůsobení se globalizaci ohrožují příjmy do státního rozpočtu v mnoha zemích, zejména však v zemích rozvojových. V podmínkách globalizace přichází financování vzdělávání velmi často zkrátka.

Vzdělání a výživa

V rozvojových zemích panuje silné přesvědčení, že vzdělání a výživa by měly jít ruku v ruce. Žák, který má hlad, se nemůže pořádně soustředit. Potraviny jsou často využívány jako motivace pro rodiče, aby své děti posílali do školy. Kdyby žáci nedostávali ve škole najíst, poslali by je rodiče místo toho do práce.

Vzdělání a internet

V řadě zemí se informační technologie staly základní součástí vzdělávacího procesu. Jsou považovány za nepostradatelný prostředek pro výzkum i pro psaní domácích úkolů. Mnoho lidí by souhlasilo s tím, že internet otevřel vzdělání nové cesty. Některé však také uzavřel. Zvětšila se propast mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi, kde chybí nejen počítače, ale dokonce i elektrina.

Vzdělání a alkohol

Konzumace alkoholu je velký problém v mnoha školách i univerzitách. Alkohol odvádí studenty od učení a je příčinou rostoucího násilí. Ve většině škol není dovoleno nosit alkohol do školy, ale zdá se, že takovýto zákaz není účinný. Jak by se podle vás daly problémy s alkoholem vyřešit?

Vysoké školy a další vzdělávání

Z hlediska lidských práv je povinnost států poskytovat pouze bezplatné základní vzdělání. Jejich závazek se již nevztahuje na vysoké školy ani na další vzdělávání.

Měla by být povinnost států rozšířena také na bezplatné vysokoškolské vzdělání? A pokud ano, je tento požadavek reálný?

Vzdělání a učitelé

Někdy úroveň vzdělání ohrožují nekvalitní učitelé či přednášející bez dostatečné zkušenosti nebo řádné kvalifikace. Proto jsou stanovovány minimální požadavky, které musí člověk splňovat, aby se mohl stát učitelem – například učitelé na základních a středních školách musejí mít vysokoškolské pedagogické vzdělání a přednášející na vysokých školách doktorát. Jsou tyto požadavky reálné nebo pouze prohlubují problém nedostatku učitelů?

Vzdělání a životní prostředí

Životní styl většiny obyvatel evropských zemí není v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje. Pokud by jej lidé měli změnit na základě informovaných rozhodnutí, museli by rozumět ekologickým vztahům, ekonomice, politice i dějinám. Měli by mít rovněž interkulturní dovednosti a měli by sdílet hodnoty odpovědnosti a zájmu o životní prostředí. Jak byste začlenili výuku o trvale udržitelném rozvoji do učebních osnov?

Bezplatné vzdělání

Povinností vlád je zajistit bezplatné základní vzdělání pro všechny. Skutečností však je, že v mnoha zemích nemohou děti chodit do školy, protože jejich rodina nemá prostředky na zaplacení poplatků nebo školních pomůcek.

Vzdělání a kázeň

Školy v jednotlivých zemích používají různé způsoby, jimiž se snaží zajistit kázeň. K těmto způsobům patří tělesné tresty, práce po škole, dočasné nebo úplné vyloučení ze školy nebo také účast ve školní radě či parlamentu. Jaká metoda zajišťování kázně ve školním prostředí je podle vás nejlepší?

Vzdělání a ženy

V rozvojových zemích chodí do školy pouze 78 % dívek, zatímco podíl chlapců navštěvujících školu činí téměř 86 %.

Z dětí, které nechodí do školy, je přibližně 60 % dívek.

Jedním z cílů Světového fóra o vzdělání je vyrovnat rozdíly mezi chlapci a dívkami na úrovni základního a středního vzdělání do roku 2005 a dosáhnout úplné rovnosti ve vzdělávání chlapců a dívek do roku 2015.

Vzdělání a mír

„Mír začíná doma.“

Vzdělávací instituce jsou často považovány za druhý domov žáků a studentů. Potom by se tedy výchova k míru měla stát součástí formálních učebních osnov a kromě toho by měla být podporována také vzděláváním v neformálním prostředí. Jak byste začlenili výchovu k míru do formálních učebních osnov?

Vzdělání a rovnost

Procento dětí docházejících do předškolních vzdělávacích zařízení se pohybuje od téměř 100 % na Bermudách, v Malajsii, Belgii a Švédsku po 2 % nebo méně v zemích, které jsou zmitány válkou nebo se potýkají s vážnými ekonomickými problémy.

Jedním z cílů Světového fóra o vzdělání je zajistit, aby byly naplněny vzdělávací potřeby všech mladých lidí i dospělých zabezpečením rovného přístupu k vhodným vzdělávacím programům.

Vzdělání a sport

A) Tělesná výchova nemusí být v průběhu celé školní docházky povinná. Pokud není dost času na jiné předměty, měla by jim být před tělovýchovou dána přednost.

B) Tělesná výchova by se měla objevovat ve všech ročních v průběhu celé školní docházky. Žáci a studenti se při ní naučí mnohému, na co není v jiných předmětech prostor, například spolupráci nebo rozvoji těla a ducha.

Ke kterému z těchto dvou výroků byste se přiklonili?

Vzdělání a zbrojení

Ačkoli vzdělání a armáda jsou považovány za dvě naprosto rozdílné věci, ve skutečnosti spolu úzce souvisí. V mnoha vysoce militarizovaných zemích jde velké procento finančních prostředků ze státního rozpočtu na vojenské výdaje, takže na sociální oblast, zejména na vzdělání, nezbyvá dost peněz.

Vzdělání a sociální vyloučení

Do veřejného vzdělávacího systému nemohou být začleněni úplně všichni.

Je běžné, že se veřejný vzdělávací systém nestará o děti z ulice, chudé děti nebo o dětské dělníky pracující na plný úvazek. Děti vyloučené z veřejného vzdělávacího systému se snaží podchytit například rumunská nadace „Zpátky do školy“. Nabízí jim možnost doplnit si vzdělání, a získat tak šanci na lepší pracovní příležitosti.

Vzdělání a menšiny

Častým problémem multikulturních společností je integrace příslušníků menšin do škol, včetně škol vysokých. Vedle otázek spojených s diskriminací se vzdělávací systémy musejí vypořádat také s odlišným náboženstvím a jazykem příslušníků menšin. Jak byste změnili vzdělávací systém a učební osnovy, aby lépe odpovídaly potřebám menšin?

Celoživotní učení

V zemích, které nemají ani systém základního vzdělávání, je velkým problémem negramotnost dospělé populace. Jedním z cílů Světového fóra o vzdělání je zvýšit do roku 2015 míru gramotnosti dospělých o 50 %.

Mnohé evropské země podporují princip „celoživotního učení“. Nejsou však schopny poskytnout dospělým přiměřené vzdělávací příležitosti. Co by podle vás mělo patřit k prioritám vlády v oblasti vzdělávání?

Vzdělání a lidská práva

Za výuku o lidských právech a výchovu k lidským právům ve formálním, neformálním a informálním vzdělávání by měla být zodpovědná vláda. Proč by se potom o něco, co má zajišťovat vláda, měly v občanské společnosti starat nevládní organizace?

Vzdělání a AIDS

„První bitvou v boji proti AIDS, kterou je třeba vyhrát, je rozbití zeď mlčení a stigma, které AIDS obklopuje.“

(Kofi Annan)

Je nutné prolomit mlčení, aby lidé nakažení virem HIV přestali být diskriminováni a aby se zabránilo dalšímu šíření nemoci. Epidemie HIV a AIDS by měla být stěžejní součástí vzdělávací politiky mnoha zemí. Jak se dá proti HIV a AIDS bojovat ve vzdělávacích institucích?

Získávání hlasů

Dokážete ostatní přesvědčit?

Témata	demokracie, občanství, obecná lidská práva
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	jakákoli
Doba trvání	45 minut
Shrnutí	Tato diskusní aktivita se zaměřuje na: <ul style="list-style-type: none"> · práva a zodpovědnosti související s demokracií; · demokratickou diskusi.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> · právo účastnit se demokratického procesu · svoboda názoru a vyjadřování
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · uvažování o kontroverzních aspektech demokratické společnosti · procvičování a rozvoj dovedností naslouchání, diskutování a přesvědčování · rozvoj spolupráce
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · otevřený prostor · čtvrtka (A4) a barevné fixy pro výrobu nápisů · lepicí páska · malé kartičky a psací potřeby pro psaní poznámek (není nutné)
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> · Vytvořte dva nápisy: „Souhlasím“ a „Nesouhlasím“. Každý z nich nalepte na jeden konec dlouhé stěny. Ujistěte se, že podél stěny je dost místa, aby se zde všichni účastníci mohli postavit do řady. · Doprostřed místnosti postavte dvě židle asi 50 cm od sebe a kolem nich nechte dostatek volného prostoru, kde se účastníci budou moci pohybovat.

Instrukce

1. Ukažte účastníkům dva nápisy na obou koncích stěny a sdělte jim, že nyní přečtete výrok, s nímž mohou více či méně souhlasit nebo nesouhlasit.
2. Vyberte si jeden výrok z níže uvedeného seznamu a přečtete jej nahlas celé skupině.
3. Řekněte účastníkům, ať se postaví podél stěny mezi dva nápisy podle toho, nakolik s výrokem souhlasí nebo nesouhlasí. Pokud zcela souhlasí nebo zcela nesouhlasí, měli by se postavit do rohů. V ostatních případech pak doprostřed mezi dva nápisy.
4. Když všichni zaujmou své místo podél stěny, vyzvěte dva účastníky, kteří stojí na obou koncích řady, aby se posadili na židle uprostřed místnosti. Ostatní by se měli shromáždit kolem židlí. Přitom by se měli postavit za toho člověka, jehož názor je jim bližší. Pokud nejsou rozhodnuti, postaví se doprostřed.
5. Dejte oběma sedícím minutu na to, aby sdělili své důvody, proč souhlasí nebo nesouhlasí s původním výrokem. Nikdo by je neměl přerušovat ani jim pomáhat, všichni by jim měli v tichosti naslouchat.

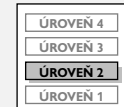
DEMOKRACIE

OBČANSTVÍ

LIDSKÁ PRÁVA

ÚROVEŇ 2

JAKÁKOLIV

45 MINUT

6. Po skončení obou proslovů požádejte ostatní, ať se postaví za jednoho z mluvčích (nikdo nesmí zůstat nerozhodnutý). Tak se vytvoří jedna skupina „pro“ daný výrok a druhá „proti“ němu. Nechte skupinám deset minut pro přípravu argumentů na podporu svého názoru a volbu mluvčího, který je přednese (neměl by to být ten, kdo hovořil v prvním kole).
7. Po uplynutí deseti minut svolajte obě skupiny zpět a vyzvěte mluvčí, ať se posadí na židle. Jejich „stoupenci“ zaujmou místo kolem nich.
8. Dejte mluvčím tři minuty na vyslovení argumentů. Po skončení obou proslovů mohou „stoupenci“ změnit názor a přejít do druhé skupiny, pokud je k tomu důvody druhé strany přesvědčily.
9. Dejte skupinám dalších pět minut, aby mohly své zdůvodnění lépe propracovat a aby si vybrali třetího mluvčího. Po skončení obou proslovů mohou lidé – budou-li chtít – opět změnit názor.
10. Ukončete aktivitu a přejděte k následnému rozboru.

Následný rozbor a vyhodnocení

Nyní uvažujte o průběhu a účelu diskuse jako formy a o důvodech, proč bychom si měli cenit pluralistické společnosti. Snažte se zabránit diskusím o obsahu výroku.

- š: Změnil někdo během diskuse názor? Pokud ano, které argumenty jej přesvědčily?
- š: Myslí si někdo, že ho více než samotné argumenty ovlivnilo něco jiného, například tlak ostatních, citově zabarvená řeč nebo pocit soupeření?
- š: Vidí ti, kteří během diskuse názor nezměnili, nějaký smysl v tom, že se o věcech tolik hovořilo? Dokáží si představit něco, co by je mohlo ke změně názoru přesvědčit?
- š: Proč mají lidé různé názory? Jak by se mělo s odlišnými názory zacházet v demokratické společnosti?
- š: Měly by být v demokracii tolerovány všechny názory?

Tipy pro vedení aktivity

První část aktivity, během níž se účastníci staví do řady podél stěny, by neměla trvat déle než několik minut. Důvodem zařazení této techniky je pouze to, aby lidé získali nějakou „startovní pozici“ a aby si uvědomili, kde zhruba názorově stojí ve srovnání s ostatními.

Cílem této aktivity je nejen přemýšlení o zadaném výroku, ale také procvičování dovedností komunikovat a přesvědčovat. Proto účastníky ved'te k uvažování o obsahu a prezentaci vlastních názorů, ale také k zamyšlení nad tím, jakou formu by argumenty měly mít, aby přesvědčily členy druhé skupiny. Účastníci by se měli snažit získat pokud možno co nejvíce lidí na svoji stranu. Oddechový čas mezi proslovy mohou skupiny využít k analýze stanoviska opozice a k přemýšlení o možném oslabení jejich postoje.

Za základ pro diskusi nemusíte využít pouze níže uvedené výroky, ale jakákoli jiná témata. Důležité je, abyste vybrali výrok, který bude vaše skupina vnímat jako kontroverzní.

Diskuse o jednom výroku vám zabere asi třicet minut. Budete-li chtít použít výroky více, musíte si na to vyhradit odpovídající čas.

Pokud jde o přesné pořadí jednotlivých kroků, doporučujeme jistou míru flexibility. Při vedení aktivity se rozhodujte podle silných a slabých stránek vaší skupiny a podle živosti diskuse. Například:

- š· Můžete přidat jedno či dvě kola, aby příležitost k vyjádření názorů získal větší počet mluvčích.
- š· Jestliže jste tuto aktivitu se skupinou již absolvovali (ale i když jste ji ještě nerealizovali), můžete do ní zařadit prvek překvapení spočívající ve změně způsobu výběru prvních mluvčích – zvolte například *třetího člověka z každého konce*.
- š· V jednom z časových úseků určených k přípravě argumentů můžete požádat „stoupence“ obou mluvčích, aby pracovali pro svého soupeře – tj. aby pomáhali připravovat argumenty *proti* názoru, který sami zastávají. Tímto způsobem účastníky přiměje k uvažování o opačném pohledu na problém. Zároveň to bude zajímavá změna v případě, když se nikdo neodhodlá přejít na druhou stranu.

Můžete mluvčím dovolit používat kartičky formátu A6 ke stručnému poznamenání jednotlivých argumentů, aby na některý z nich během svého proslovu nezapomněli.

Diskusi lze rovněž otevřít otázkou, zda by v tolerantní společnosti měl mít „pluralismus“ či svoboda vyjadřování nějaké meze. Měly by být například povoleny demonstrace pravových extremistů?

Možné navazující aktivity

Chcete-li se dále věnovat tomu, jak se tvoří nebo mění názory, zejména jak mohou být ovlivňovány médii, podívejte se na aktivitu „Titulní strana“ na straně 135.

Náměty na další činnost

Pokud si vyberete výrok o účasti ve volbách, lze na aktivitu navázat průzkumem volebního chování ve vašem městě nebo obci (viz aktivita „Volit, či nevolit?“ na straně 238).

Výroky pro diskusi

- š· Je naší morální povinností účastnit se voleb.
- š· Měli bychom dodržovat všechny zákony – dokonce i ty, které nejsou spravedlivé.
- š· V demokratické společnosti mají moc jedině politici.
- š· Lidé mají takové vůdce, jaké si zaslouží.
- š· Za kontrolu každodenní činnosti vlády by měli být zodpovědní občané.

Klíčové datum

24. říjen
Den OSN

Bojovníci za lidská práva

„Je to ideál, pro který stojí za to žít a který stojí za to uskutečnit.“

Nelson Mandela

LIDSKÁ PRÁVA

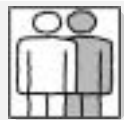
MÉDIA

OBČANSTVÍ

ÚROVEŇ 2

JAKÁKOLI

60 MINUT

Témata	obecná lidská práva, média, občanství
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	jakákoli
Doba trvání	60 minut
Shrnutí	Aktivita se prostřednictvím kartiček s informacemi snaží vzbudit zájem o „hrdiny lidských práv“. Zabývá se těmito tématy: <ul style="list-style-type: none"> · š politické represe; · š aktivisté bojující za lidská práva ve 20. století; · š boj za lidská práva v různých zemích.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> · š svoboda názoru a vyjadřování · š právo na spravedlivý soudní proces · š právo nebýt mučen
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · š získání znalostí o osobnostech, které v různých zemích bojovaly za lidská práva · š rozvoj dovedností týkajících se práce s informacemi, spolupráce a dovedností potřebných pro skupinovou práci · š podpora respektu, zodpovědnosti a zvědavosti v otázkách lidských práv
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · š 1 sada třiceti kartiček pro každou skupinu · š nůžky · š obálky · š lepidlo a čtvrtka na podlepení kartiček (není nutné)
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> · š Upravte místnost tak, aby mohli účastníci pracovat ve skupinách. · š Okopírujte kartičky z podkladů. Udělejte tolik kopií, abyste měli jednu sadu pro každou skupinu. · š Kartičky rozstříhejte, zamíchejte a vložte do obálek. Každou sadu uchovejte odděleně od ostatních.

Instrukce

- Požádejte účastníky, ať se rozdělí do skupin po třech nebo po čtyřech, a každé skupině dejte jednu sadu kartiček.
- Řekněte skupinám, ať kartičky rozprostřou na podlahu nebo na stůl lícem dolů.
- Sdělte účastníkům, že na kartičkách jsou popsány události ze života šesti aktivistů, kteří bojovali za lidská práva. Úkolem skupin je přiřadit k jednotlivým postavám správné události, a sestavit tak stručný životopis každé z uvedených osobností.
- Zdůrazněte, že životopis každé osobnosti je popsán na pěti kartičkách. Čtyři z nich jsou označeny písmeny A až D a na páté je fotografie daného člověka.
- Řekněte účastníkům, ať si berou kartičky postupně tak dlouho, dokud nebudou všechny rozebrány.

- Dejte účastníkům několik minut na to, aby si v tichosti přečetli kartičky, které si vytáhli.
- Potom nechte skupiny pracovat. Každá si musí vymyslet vlastní strategii, jak bude sestavovat portréty jednotlivých osobností. Na tuto fázi budou skupiny potřebovat patnáct až dvacet minut.
- Pak všechny svolajte a požádejte zástupce první skupiny, aby vlastními slovy představil jednu z osobností. Postupně dejte slovo také zástupcům ostatních skupin. Měly by být představeny všechny osobnosti, aby si skupiny mohly zkontrolovat, zda se jim podařilo dát jednotlivé „díly“ správně dohromady.

Následný rozbor a vyhodnocení

- Jak obtížné bylo sestavování portrétů a jaké strategie třídění kartiček jednotlivé skupiny zvolily?
- O kterých osobnostech již účastníci slyšeli a které jim byly neznámé? Proč jsou některé z těchto osobností známější než jiné?
- Překvapila účastníky některá informace? Co na ně nejvíce zapůsobilo?
- Požádejte účastníky, ať si vyberou citát, který je jim nejbližší. Jak si myslí, že by se zachovali, kdyby se ocitli ve stejné situaci jako tento člověk?
- Jaké formy jednání mají lidé k dispozici?

Tipy pro vedení aktivity

O každé z osobností je k dispozici obrovské množství informací. Stručné životopisy, které uvádíme, představují velmi povrchní (a subjektivní) pohled na věc. Existují stovky dalších aktivistů, kteří by mohli být pro tuto aktivitu vybráni. Ti, o kterých zde píšeme, jsou navrženi pouze jako příklad, abyste měli lepší představu, jak k tématu přistoupit.

Možné navazující aktivity

Doporučujeme vám na tuto aktivitu navázat tím, že účastníky vyzvete, aby vyhledali informace o dalších aktivistech působících v oblasti lidských práv. Tak lépe porozumějí činnosti lidí, kteří v průběhu dějin bojovali za lidská práva. Skupina může začít vytvářet svou vlastní „galerii“ portrétů těchto aktivistů. Pro začátek využijte šest osobností z této aktivity: jejich fotografie nalepte spolu s citáty a stručnými životopisy na čtvrtku a vystavte je ve vaší místnosti. Potom požádejte každého člena skupiny, ať najde informace o dalších osobnostech, které by mohly tuto „galerii portrétů“ doplnit. Všech šest jedinců z této aktivity působilo v oblasti občanských a politických práv. Pojem lidských práv však můžete rozšířit i na práva sociální a ekonomická. V občanské společnosti existuje mnoho „kanálů“, jejichž prostřednictvím lze vyjadřovat vlastní názory a usilovat o realizaci lidských práv. Pokud byste se jimi chtěli blíže zabývat, vyzkoušejte aktivitu „Vzájemné vazby“ na straně 173.

Náměty na další činnost

Najděte si informace o současných politických vězních nebo aktivistech – například o těch, které Amnesty International označila za „vězně svědomí“. Napište dopis nebo zorganizujte kampaň informující o tomto vězni a obraťte se na příslušné úřady či jednotlivce s žádostí o jeho propuštění.

Klíčové datum

10. prosinec

Den lidských práv

Další informace

Užitečné internetové adresy s informacemi o aktivistech v oblasti lidských práv:

www.speaktruthtopower.org
www.universalrights.net/heroes
www.globalyouthconnect.org
www.hrw.org

Britská pobočka Amnesty International vydala historickou nástěnnou tabuli s obhájci lidských práv. Lze si ji objednat na jejich webových stránkách: www.amnesty.org.uk.

PODKLADY

Kartičky s informacemi

A

„Bojoval jsem proti nadvládě bílých i proti nadvládě černých. Choval jsem v sobě ideál demokratické a svobodné společnosti, v níž žijí všichni lidé ve vzájemné shodě a mají rovné příležitosti. Je to ideál, pro který stojí za to žít a který stojí za to uskutečnit. A pokud to bude potřeba, je to ideál, pro který jsem připraven zemřít.“

Nelson Mandela

A

„V důsledku určitých bolestných, ale zároveň útěšných setkání jsem sama viděla, jak z hlubin morálního divoštví náhle vychází výkřik „Je to moje vina!“ a jak s tímto výkřikem pacient znovu získává právo nazývat se lidskou bytostí.“

Jevgenia Ginzburg

B

Narodil/a se ve vesnici blízko Umtaty a v sedmdesáti šesti letech byl/a zvolen/a prezidentem/prezidentkou Jihoafrické republiky v prvních demokratických volbách, které se v této zemi uskutečnily. Do té doby – ale ani potom – se nikdy nevzdal/a

B

Narodil/a se v roce 1906 v Rusku a zemřel/a v Moskvě v roce 1977. Pracoval/a klidně jako učitel/ka a novinář/ka, než byl/a stalinským režimem v zinscenovaném procesu označen/a za teroristu/teroristku. Byl/a poslán/a do

C

boje proti apartheidu, rasistickému systému, který bývalá bělošská vláda využívala k potlačování většinové černošské populace. Byl/a vystaven/a různým formám represe: nesměl/a se účastnit žádných shromáždění, byl/a přinucen/a uchýlit se do úkrytu a nakonec ho/ji

C

pracovního tábora na Sibiři, kde strávil/a osmnáct let ve strašných podmínkách, protože odmítl/a obvinit jiné lidi ze zločinů, které nespáchali. První rok byl/a zavřen/a na samotce ve vlhké cele, kde nesměl/a cvičit, mluvit, zpívat ani si během dne lehnout. Později ho/ji

D

zatklí a ve čtyřiačtyřiceti letech odsoudili k doživotnímu vězení. Následujících dvacet osm let svého života strávil/a za mřížemi, daleko od své rodiny a svých dětí.

D

posílali z jednoho sibiřského pracovního tábora do druhého, včetně – jako trest za to, že pomohl/a jinému vězni – těch nejhorších, z nichž se jen málo lidí vrátilo živých.

© MTI

© David King Collection

A

„Sním o tom, že jednoho dne tento národ povstane a bude žít tak, aby se naplnila slova jeho ústavy: ‚Tuto pravdu, že všichni lidé jsou si rovni, považujeme za samozřejmou.‘ Sním o tom, že mé čtyři děti budou jednoho dne žít v zemi, kde nebudou posuzovány podle barvy své pleti, ale na základě svého charakteru.“

Martin Luther King

A

„Nenásilí je největší síla, kterou má lidstvo k dispozici. Je mocnější než nejmocnější ničivá zbraň, kterou lidská vynalézavost dokáže vymyslet.“

Máhatmá Gándhí

B

Narodil/a se v Atlantě v americkém státě Georgia roku 1929, kdy zákon vyžadoval, aby černochům byla vyhrazena zvláštní sedadla v autobusech, divadlech a kinech a aby černoši pili z jiných kašen než běloši. Ve dvaceti osmi letech se podílel/a na založení

B

Narodil/a se v roce 1869 indickým rodičům, kteří žili v Gujaratu v době, kdy byla ještě Indie pod nadvládou britského impéria. Vedl/a boj za nezávislost, ale nikdy se neodklonil/a od své

C

organizace černošských církevních společenství, podporující nenásilné pochody, demonstrace a bojkoty namířené proti rasové segregaci. Tato organizace se zúčastnila protestu v Birminghamu ve státě Alabama, který

C

pevné víry v nenásilný protest a náboženskou toleranci, ačkoli byl/a několikrát zatčen/a a uvězněn/a. Když se Indové chovali vůči sobě nebo vůči britské správě násilně, držel/a hladovku tak dlouho, dokud násilí neustalo. Vedl/a 241mílový pochod přes celou Indii a přesvědčoval/a své stoupence, aby

D

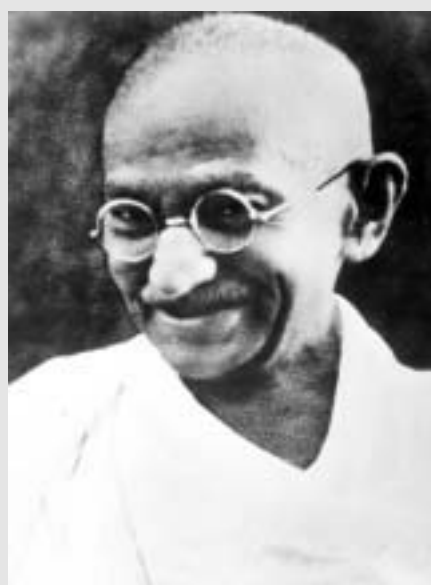
podpořily stovky zpívajících školních dětí, které zaplnily ulice. Na místo byla přivolána policie s bojovými psy a hasičské sbory s vysokotlakými hadicemi. Policie ho/ji zde zatkla a poslala do vězení.

D

přijímali brutalitu policie a armády bez odplácení. Ze svého života, který zcela zasvětil/a boji za mír, strávil/a celkem 2338 dní ve vězení.

© MTI

© MTI

A

„Nesnažíme se zničit vojenský režim: pořád nám hrozí, že nás zlikvidují, ale... cílem našeho hnutí je vytvořit společnost, která nabízí bezpečí všem lidem včetně armády.“

Daw Aung San Suu Kyi

A

„Běda, tuto smutnou píseň ve své mysli posílám těm, kteří pomáhají vězňům. Posílám ji v temné době – nikdy nezapomenu na strašné mučení. Kéž by toto utrpení ve vězení nebylo nikdy způsobeno žádné cítící bytosti.“

Ngawang Sangdrol

B

Narodil/a se v roce 1945 na Barmě, jeho/její otec byl národní hrdina zavražděný v boji za nezávislost na koloniální vládě. Stal/a se oblíbeným lídrem

B

Je buddhistickým mnichem/buddhistickou jeptiškou, myslí si, že by Tibet měl být nezávislý na Číně, a poprvé byl/a čínskými úřady zatčen/a, když mu/jí bylo deset let. Jeho/jejím jediným zločinem bylo, že se účastnil/a

C

boje za demokracii proti krutému vojenskému režimu a byl/a téměř zavražděn/a armádní jednotkou, která dostala rozkaz namířit proti němu/ní své zbraně. Strávil/a šest let v domácím vězení, aniž byl/a obžalován/a z nějakého trestného činu. Tak byl/a účinně odříznut/a od okolního světa. Dokonce ani po propuštění mu/jí

C

pokojné demonstrace za nezávislost Tibetu. V patnácti letech byl/a znovu zatčen/a a odsouzen/a k tříletému vězení. Trest byl prodloužen nejprve proto, že ve vězení zpíval/a píseň o nezávislosti, a potom znovu na osm let, protože

D

nedovolili setkat se s umírající/m manželkou/manželem. Ještě v roce 2001 se musel/a zdržovat pouze ve svém domě s přísně střeženým vstupem a odstrihnutou telefonní linkou.

D

křičel/a „svobodu Tibetu“ v dešti na vězeňském dvoře. Dnes má následkem podstoupeného mučení nemocné ledviny.

© Gamma press

© Tibet Information Network

Titulní strana

„Zprávy se svým šířením rozmnožují.“

tibetské přísloví

Témata	média, globalizace, životní prostředí
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	10–24
Doba trvání	180 minut
Shrnutí	Jde o simulaci, v níž účastníci, rozdělení do skupin, představují novináře připravující do tisku titulní stranu svých novin. Přitom se zabývají otázkami, které souvisejí:
	<ul style="list-style-type: none"> · se zaujatostí, stereotypy a objektivitou v médiích; · s obrazy a s rolí médií při upozorňování na otázky lidských práv.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> · právo na svobodu myšlení, názoru a vyjadřování · právo na soukromí · právo na rozvoj, život a zdraví
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · vyvolání zájmu o problematiku lidských práv prostřednictvím práce s obrazovými materiály · uvažování o médiích a jejich přístupu k otázkám lidských práv · rozvoj dovedností komunikace a spolupráce
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · velká místnost, ve které bude dostatek prostoru pro práci dvou nebo tří skupin a pro společnou diskusi · 40 fotografií z novin či časopisů · papír a psací potřeby na poznámky · velké archy papíru (A3) nebo flipchart a fixy · pro každou skupinu nůžky a lepidlo · stoly s dostatečně velkou pracovní plochou, aby na ně mohly skupiny rozprostřít všechny potřebné materiály
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> · Vyberte čtyřicet až čtyřicet pět fotografií z časopisů nebo celostátních novin. Budete potřebovat tutéž sadu fotografií pro každou skupinu. Jestliže nemáte k dispozici kopírku, kupte několik výtisků od všech vybraných novin. · Jednu sadu fotografií rozprostřete na stůl.

Instrukce

1. Uveďte aktivitu jako simulaci. Vyzvěte účastníky, ať si představí, že se nacházejí večer v redakci novin, kde skupina novinářů připravuje titulní stranu pro zítřejší vydání. Ačkoli to jsou jen místní noviny, snaží se své čtenáře informovat o aktuálních globálních tématech včetně lidských práv.
2. Rozdělte účastníky do skupin po osmi lidech. Každá skupina představuje redakční radu jiných novin. Úkolem redakční rady je navrhnout a graficky upravit titulní stranu zítřejšího ranního vydání.
3. Řekněte skupinám, ať pro své noviny vymyslí název.

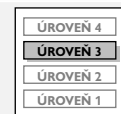
MÉDIA

GLOBALIZACE

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

ÚROVEŇ 3

10–24

180 MINUT

4. Se všemi účastníky společně proberte, co titulní strana obvykle obsahuje a jak bývá rozvržena.
5. Potom jim ukažte vystavené fotografie. Požádejte je, ať si je v tichosti prohlédnou a zatím je nijak nekomentují. Oznamte jim, že s těmito fotografiemi budou nyní pracovat. Mohou je použít a interpretovat, jak budou chtít.
6. Nyní redakční rady vyzvěte, ať se pustí do práce. Každé skupině rozdejte papíry, psací potřeby, lepidlo a nůžky – fotografie zatím ne.
7. Řekněte účastníkům, jak mají postupovat. Dostanou hodinu na to, aby si vymysleli čtyři nebo pět aktuálních zpráv, o kterých chtějí informovat, aby k nim napsali titulky, vybrali vhodné fotografie a navrhli grafickou úpravu celé strany. Upozorněte skupiny, že nemusejí psát dlouhé články – titulky a mezititulky úplně stačí. Měly by se zaměřit spíše na působivost titulní strany než na vlastní obsah zpráv. Doporučte jim, ať se nejprve domluví, o jakých tématech chtějí referovat. Řekněte, že do deseti minut jim „tiskové oddělení“ dodá fotografie.
8. Po deseti minutách diskuse ve skupinách rozdejte fotografie.
9. Po hodině práce by skupiny měly své titulní strany vystavit, aby si je mohl každý přečíst. Poté přejděte k rozboru a vyhodnocení aktivity.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte zhodnocením vlastní aktivity. Poté přejděte k diskusi o médiích, lidských právech a angažovanosti obecně.

- š: Jak si skupiny zorganizovaly práci? Jakým způsobem se rozhodovaly o postupu? Jak volily témata, o nichž chtěly referovat? Byli všichni spokojeni s mírou své účasti a zapojení?
- š: Jak si skupiny vybíraly témata svých zpráv? Co bylo na začátku – téma, nebo fotografie? Určily si nejprve téma, k němuž potom našly vhodný obrázek jako ilustraci, nebo byly inspirovány konkrétní fotografií, k níž si vymyslely příběh?
- š: Jaká témata se na titulních stranách objevila? Vztahuje se některé z nich k lidským právům? Vyskytla se témata, o kterých chtěli účastníci psát, ale nakonec od nich museli upustit?
- š: Porovnejte jednotlivé titulní strany mezi sebou. Byla použita stejná témata nebo stejné fotografie?
- š: Použily některé skupiny stejnou fotografii, ale jiným způsobem?
- š: Kde účastníci sledují zprávy: v novinách, v televizi, v rozhlasu nebo na internetu? Proč zprávy sledují/nesledují?
- š: Snažili se účastníci v této simulaci napodobit skutečnou titulní stranu? Nebo to chtěli udělat jinak? Jaké se objevily rozdíly?
- š: Jaké zprávy převažují ve skutečných médiích?
- š: Je ve zprávách obvykle věnována dostatečná pozornost problematice lidských práv?
- š: Jednou z hlavních otázek, o kterých se v souvislosti s médii diskutuje, je jejich objektivita. Myslíte si účastníci, že je možné prezentovat události objektivně?
- š: Jaká témata z oblasti lidských práv se dostala na titulní strany, které účastníci vytvořili?
- š: Jakou představu mají účastníci o mladých lidech v jiných částech světa?
- š: Našli by důležité téma, které není v sadě fotografií pokryto?

Tipy pro vedení aktivity

Při výběru fotografií pro tuto aktivitu usilujte o co největší různorodost a také se pokuste vyhnout stereotypům. Zprávy jsou obvykle plné vražd, válek a dalších katastrof a jen zřídka-kdy obsahují něco pozitivního. (V Africe se dějí i jiné věci než jen válka a hladomor!) Snažte se, aby fotografie, které vyberete, daly účastníkům možnost referovat nejen o „špatných“, ale také o „dobrých“ zprávách. Fotografie by měly pocházet z různých geografických oblastí, měli by na nich být zobrazeni muži i ženy, ale také mladí lidé a situace či události, které souvisejí s jejich každodenním životem, včetně pozitivních zobrazení toho, jak mohou mladí lidé měnit svět. Vyberte fotografie vztahující se k aktuálním událostem a osobnostem i obrázky ze života v multikulturní společnosti a globálním světě. Jako inspirace vám poslouží následující seznam. (Vychází ze seznamu fotografií použitých v aktivitě „Továrna na zprávy“, popsané níže pod hlavičkou „Varianty“.)

Moderátorka televizních zpráv	Prodač na pláži	Demonstrace na Filipínách
Zeměkoule	Tržiště v Asii	Vojenské jednotky OSN v Jugoslávii
Kameraman a jeho tým v třetím světě	Osamělá žena	Stíhačka
Žena, která staví hráz	Chudinské čtvrti v Bruselu	Guerrilový bojovník
Peněžní dávka v nezaměstnanosti	Přeplněný odpadkový koš	Dva mrtví vojáci
Africký horník	Třídění plechovek	Hromada pytlů s obilím
Pesticidy	Černošský chlapec s kytarou	Shromáždění žen
Reklama na rychlé občerstvení	Rocková hvězda	Plánování rodiny
Vyschlá půda	Státní policie	Prevence AIDS
Děti hrající si ve vodě	Graffiti	Dav lidí
Umývání auta	Parlament	Veřejná doprava
Hořící ropa	Drogy	Výstava automobilů
Akce organizace Greenpeace	Uprchlíky tábor	Dopravní zácpa
Oblak továrního dýmu	Děti v azylovém centru	Mladý muž s mikrofonom
Reklama na alkohol	Fotbalista	Mobilní telefon
Reklama na Coca Colu	Akce organizace Amnesty International	

Až budete v úvodu aktivity s účastníky probírat, jak vypadá typická titulní strana, upozorněte je na to, jakým způsobem jsou psány titulky, aby připoutaly pozornost čtenářů, a jakým způsobem jsou potom prezentovány zprávy. Nejprve je uvedeno stručné shrnutí na několika řádcích a teprve poté následuje úplné znění zprávy psané menším písmem. Nezapomeňte zmínit, jak jsou používány fotografie, aby podepřely text zprávy nebo připoutaly čtenářskou pozornost. Poukažte také na to, co fotografie neukazují! Mluvte s účastníky o tom, jak jsou fotografie oříznuty, aby přitahovaly oči čtenáře k tomu, co chce fotograf – nebo obrazový redaktor – ukázat. Zdůrazněte rovněž, jak jsou psány popisky pod obrázky.

Varianty

Jinou variantou této aktivity je prezentace rozhlasového nebo televizního zpravodajství. Pokud se rozhodnete pro televizní zpravodajství, doporučujeme vám použít diapozitivy nebo fotografie na fóliích, které budete promítat v zatemněné místnosti. To vám pomůže navodit podobnou atmosféru jako při skutečném sledování televize. Existuje soubor diapozitivů vytvořený speciálně pro aktivity tohoto typu, který si můžete zapůjčit od Evropské federace pro interkulturní učení (European Federation for Intercultural Learning – EFIL).

Klíčové datum**3. květen**Světový den svobody
tisku**Možné navazující aktivity**

Diskutujte o právech, která si skupiny pro své zprávy vybraly. Můžete například hovořit o tom, jaká pozornost jim je ve vaší zemi věnována.

Navrhněte účastníkům, aby kontaktovali redakci místních novin nebo místní rozhlasovou či televizní stanici a pohovořili s novináři o jejich práci. Mohou se například zaměřit na otázku objektivity nebo na to, jak média referují o globálních problémech či o otázkách lidských práv.

Pokud skupinu baví aktivity, při nichž se musí rychle přemýšlet, zkuste aktivitu „Jen minutku“ na straně 150. Zabývá se souvislostmi mezi lidskými právy a sportem.

Náměty na další činnost

Mnohé místní rozhlasové stanice umožňují zájemcům z daného regionu vytvořit vlastní rozhlasový pořad. Vypracujte projekt, podle něhož připravíte rozhlasový pořad na téma, které účastníky zajímá – například „mysli globálně, jednej lokálně“.

Další informace

V následujících odstavcích uvádíme několik podnětů pro úvahy o tématech, na něž se tato aktivita zaměřuje:

a) Média

1. Mladí lidé i dospělí jsou neustále „bombardováni“ obrovským množstvím informací z různých médií. Zeptejme se sami sebe: Co s nimi děláme? Znamená to, že jsme všichni lépe informováni?
2. Média se stále více orientují na dosažení zisku a v důsledku toho se častěji setkáváme se zjednodušenými zprávami, stereotypním zobrazováním událostí a honbou za senzací. Najít kvalitní zpravodajství je stále obtížnější.
3. Zvláště komplikované je nalézt solidní zpravodajství zaměřené na problematiku nerovností, zejména v souvislosti s rozvojovými zeměmi. Události ze zemí třetího světa jsou většinou nahlíženy pouze očima Západu. Výsledkem jsou zprávy, které bývají velmi často negativní a pochmurné.

b) Lidská práva

Média hrají bezesporu důležitou roli při zvyšování povědomí veřejnosti o lidských právech. Musíme si však uvědomit, jak jsou tato témata prezentována a čím je informování o nich motivováno. Je třeba vždy kriticky posoudit, co nám je – a není – předkládáno, a také způsob, jakým jsou informace a fakta představována. Například ve zprávách o válce mohou být bojovníci popisováni buď jako bojovníci za svobodu, nebo jako teroristé, a to podle toho, jaké politické stanovisko dané noviny zastávají. O příslušnících jiných kultur se nemusí psát objektivně. Například Inuité (Eskymáci) mohou být prezentováni jako exotičtí, odvážní lidé, kteří usilují o udržení svého tradičního způsobu života v iglú, ale jakmile se diskuse stočí na lov velryb, jsou popisováni jako „vrazi“.

c) Angažovanost

Některé z fotografií, které v simulaci použijete, by měly znázorňovat možnosti, jak se mohou občané, a zejména mladí lidé, prakticky zapojit do života společnosti. Jako učitelé, pracovníci s mládeží apod. chceme mladé lidi motivovat, aby usilovali o změnu světa k lepšímu. Ptáme se, jak nejlépe podpořit jejich angažovanost a zda jsou pro ně stávající příležitosti vůbec atraktivní. Náznak odpovědi na tyto otázky můžeme vyčíst z fotografií, které si účastníci v uvedené aktivitě vyberou.

Zahrada přes noc

Chtěli byste se pokusit vybudovat zahradu přes noc?

Témata	životní prostředí, občanství, zdraví
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	6+
Doba trvání	180 minut
Shrnutí	Jde o tvořivou aktivitu, v níž účastníci kreslí a pracují s modely. Zaměřuje se na tyto otázky: <ul style="list-style-type: none"> š. jaké síly se podílejí na rozvoji; š. do jaké míry vyhovuje místní rozvoj potřebám místních občanů; š. jak se rozhoduje o projektech místního rozvoje.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> š. právo účastnit se rozhodovacího procesu š. právo účastnit se kulturního života obce š. právo na odpočinek a volný čas
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š. porozumění tomu, že výsledky rozvoje nemusejí být nezvratné š. rozvoj dovedností nutných pro účast v místní demokracii a v místním rozvoji š. prohloubení tvořivosti, dovedností skupinové práce, spolupráce a respektu vůči jiným lidem
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š. mapy a fotografie či vyobrazení místa, kde žijete (historické i současné) š. podrobná mapa okolí znázorňující místo, které si účastníci vybrali š. papíry a psací potřeby na zhotovení návrhů š. různé materiály na výrobu modelů – například malé krabičky, kelímky, hedvábný papír, barvy, provázky, bavlnky, korkové zátky, trubičky z tvrdého papíru, alobal, kartony od vajec a podobné věci, které najdete doma; dále větvičky, kamínky, kůra, mušličky apod. š. lepidlo a lepicí páska š. barvy a štětce š. tvrdý karton nebo překližka, kterou lze použít jako podložku pro modely
Příprava	<p>Pro 1. část: Rozvoj – jak a proč?</p> <ul style="list-style-type: none"> š. Sežene si historické i současné mapy a vyobrazení či fotografie města nebo oblasti, kde žijete. š. Určete několik míst, která byste mohli pro tuto aktivitu využít. Zjistěte, zda nejsou ve vašem okolí lokality, jejichž rozvoj je již naplánován. <p>Pro 2. část: Příprava rozvojového plánu</p> <ul style="list-style-type: none"> š. Obstarejte si informace o místě, které si účastníci vybrali – například novinové články nebo zápisy z jednání místního zastupitelstva. š. Pokud při výrobě modelů použijete různé domácí „harampádí“, ubezpečte se, že máte dostatek materiálu. Začněte sbírat malé krabičky, trubičky od toaletního papíru apod. s dostatečným předstihem.

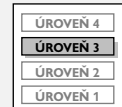
ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

OBČANSTVÍ

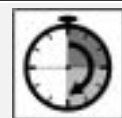
ZDRAVÍ

ÚROVEŇ 3

6+

180 MINUT

Instrukce

Aktivita má dvě části. První, nazvaná „Rozvoj – jak a proč?“, je diskusí na téma, jaké síly stojí v pozadí změn. V druhé části nazvané „Příprava rozvojového plánu“ účastníci navrhnou plán rozvoje svého okolí a podle něho vyrábějí model.

1. část: Rozvoj – jak a proč?

1. Uved'te téma místního rozvoje. S využitím map a obrázků zahajte diskusi o tom, jak se místo, kde žijete, za posledních padesát až sto let změnilo. Hovořte o politických, ekonomických a sociálních silách, které tyto změny způsobily. Byly tyto změny obecně k lepšímu? Pro koho a proč?
2. Vyzvěte účastníky, ať uvedou příklady změn, k nimž došlo za jejich života – například přístavování budov, výstavba nákupních center, sídlišť apod. Komu jsou prospěšné a proč? Byly například postaveny tolik potřebné levné sociální byty pro místní občany nebo pouze luxusní byty či hotely, do jejichž výstavby investovala finanční společnost?
3. Podívejte se s účastníky na podrobnou mapu vašeho okolí a vyberte si místo, na jehož rozvoji byste chtěli pracovat.

2. část: Příprava rozvojového plánu

1. Vystavte podrobnou mapu znázorňující místo, které si účastníci zvolili. Ujistěte se, že toto místo všichni znají, a v případě potřeby se tam zajedte podívat.
2. Projděte s účastníky aktuální plány na rozvoj této lokality. Využijte informace z místních novin nebo zápisy z jednání místního zastupitelstva. Hovořte o různých návrzích a zvažujte, jaké mohou být zájmy těch, kteří je přednesli.
3. Pomocí brainstormingu navrhnete možnosti, co lze s tímto místem udělat. Snažte se být co nejtvůrčivější.
4. Potom účastníky rozdělte do skupin po čtyřech nebo po pěti. Skupinám dejte za úkol, ať jednotlivé nápady z brainstormingu zhodnotí a posoudí jejich výhody i nevýhody.
5. Dále by se měla každá skupina dohodnout, co by bylo nejlepší s místem udělat. Skupiny by měly nakreslit návrh a podle něho vyrobit model.
6. Až budou všechny modely dokončeny, požádejte skupiny, aby představily své plány a předvedly zhotovené modely.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte zhodnocením skupinové práce. Byl každý spokojen se svým zapojením do činnosti? Jakým způsobem se skupiny rozhodovaly? Potom hovořte o vlastních plánech.

- š: Na co braly skupiny největší ohled při rozhodování o dalším osudu místa? Byly to náklady, čas, náročnost, ziskovost, potřeby místních lidí nebo něco jiného?
- š: Byly plány navrženy tak, aby se tam lidé cítili dobře? Byly šetrné k životnímu prostředí a trvale udržitelné?
- š: Zohledňovaly potřeby všech místních obyvatel, včetně dětí, lidí s postižením, menšin apod.?
- š: Jaké zdroje by byly zapotřebí k realizaci jednotlivých návrhů?
- š: Počítali autoři návrhů s využitím obnovitelných zdrojů tam, kde to bylo možné?
- š: Byla pečlivě zvážena nutnost použití neobnovitelných zdrojů?
- š: Jaký vliv by měly projekty na ekosystém? Vzaly v úvahu například podporu volné přírody nebo vysazování stromů?
- š: Jaké odpady by vznikaly při realizaci projektů a při jejich provozu? Jak by byly tyto odpady likvidovány?

Tipy pro vedení aktivity

Aktivita předpokládá, že většina mladých lidí žije ve městech nebo v jejich blízkosti. Volba místa, s nímž budete pracovat, by měla záviset na charakteru vaší lokality a na zaměření vaší skupiny. Potenciál však mají všechna místa. V ideálním případě je určí sama skupina na základě průzkumu, který provede. Za určitých okolností, například ve škole, kde jste vázáni učebními osnovami, bude místo možná muset vybrat učitel.

Na zvoleném místě by se mohlo postavit například nákupní centrum, středisko pro volný čas, škola, bytové domy, parkoviště, park, dětské hřiště, sportovní hřiště, tichá růžová zahrada s lavičkami pro důchodce, městská farma, rezervace pro divoce žijící zvířata, zábavní park, golfové hřiště atd. Vyzvěte účastníky, ať vezmou v úvahu potřeby různých skupin obyvatelstva.

Varianty

Můžete se také rozhodnout pro fantastický scénář. Například: co by účastníci raději viděli na místě, kde dnes stojí radnice, kanceláře městského úřadu, nemocnice apod.? Pokud žijete ve venkovské oblasti, přemýšlejte například o tom, jak by se dala lépe využít nepoužívaná šachta nebo hromada strusky, která zde zůstala po důlní činnosti.

Možné navazující aktivity

Zjistěte si více informací o plánech místního zastupitelstva s lokalitou, na jejímž rozvoji jste pracovali. Diskutujte o nich a potom napište dopis místnímu zastupitelstvu nebo článek do místních novin, aby se ostatní dozvěděli, co si o plánovaném rozvoji myslíte. Zjistěte, jak se ve vašem městě nebo obci rozhoduje o rozvojových plánech. Jaký vliv na rozhodování mají lidé, kteří zde žijí? Jak se mohou mladí lidé vyjadřovat k plánům, které se jich týkají? Pokud skupinu zajímají otázky rozhodování na místní úrovni, navažte aktivitou „Volit, či nevolit?“ na straně 238.

Náměty na další činnost

Zúčastněte se zasedání místního zastupitelstva, na němž se bude rozhodovat o rozvojových plánech, a zapojte se do procesu plánování.

Zúčastněte se oslav Světového dne životního prostředí. Více informací o aktivitách pořádaných u jeho příležitosti najdete na webových stránkách www.unep.org.

Další informace

Aktivita byla inspirována projektem „Have på en nat“ (Zahrada přes noc), který byl v roce 1996 součástí festivalu Kodaň – město kultury. Skupina mladých lidí z organizace Økologiskeigangsættere, což je místní organizace Agendy 21, připravovala dva roky návrh zahrady na opuštěném místě v centru města. Vlastní vybudování zahrady nebylo sice záležitostí jedné noci, ale přesto trvalo jen několik dní. Mladí lidé se rozhodli, že na místě o rozloze 300 m² chtějí vytvořit obecní zahradu. Naučili se praktické věci jako základy truhlářiny, instalérství, zednictví a zahradnictví a všechno potřebné si připravili a vypěstovali jinde. Když pak dostali místo k dispozici, vybudovali zahradu skutečně téměř přes noc. Zahrada obsahovala pro každého něco: cesty obklopené travnatými plochami, stromy, keře, květiny i zeleninu. Zůstala v provozu do dubna 2001, kdy městské zastupitelstvo rozhodlo využít místo k výstavbě bytů.

Klíčové datum

5. červen

Světový den životního prostředí

Hrdinky a hrdinové

Kdyby lvi uměli mluvit, nebyli by lovci hrdinové.

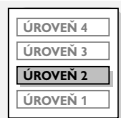
ROVNOST

DISKRIMINACE

OBČANSTVÍ

ÚROVEŇ 2

JAKÁKOLIV

60 MINUT

Témata	rovnost mužů a žen, diskriminace a xenofobie, občanství
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	jakákoli
Doba trvání	60 minut
Shrnutí	Aktivita využívá samostatnou, skupinovou i společnou práci, brainstorming a diskusi o: <ul style="list-style-type: none"> · hrdinkách a hrdinech jakožto socializačních a kulturních symbolech; · stereotypních obrazech hrdinek a hrdinů.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> · rovnost v důstojnosti a právech · právo na svobodu bez rozdílu pohlaví
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · uvažování o výuce dějepisu a uznání různých pohledů na sdílené historické události i na hrdiny a hrdinky, kteří jsou s nimi spojováni · kritická analýza významu hrdinů a hrdinek jako modelů rolí i toho, jak jsou v našich dějinách, kultuře a každodenním životě zakořeněny genderové stereotypy
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · papíry a psací potřeby (pro každého účastníka jedna modrá a jedna červená propiska – není nutné, ale je vhodné) · flipchart a fixy

Instrukce

1. Dejte účastníkům pět minut na zamyšlení nad tím, jakých národních hrdinek a hrdinů (historických nebo žijících osobností) si nejvíce cení.
2. Rozdějte jim papíry a propisky a požádejte je, ať si papír rozdělí na dva sloupce. Do prvního by měli napsat (červenou propiskou) jména tří nebo čtyř hrdinek spolu se stručným popisem toho, kdo tyto ženy byly a co pro zemi znamenaly. Do spodní části papíru by měli napsat klíčová slova vystihující jejich osobnostní vlastnosti.
3. Zopakujte totéž pro tři nebo čtyři hrdiny. Informace o nich by měli účastníci napsat (modrou propiskou) do druhého sloupce.
4. Nyní účastníky vyzvěte, ať se rozdělí do skupin po pěti až sedmi lidech a v těchto skupinách si vzájemně sdělí, jaké osobnosti si vybrali. Požádejte skupiny, ať se domluví na čtyřech nejvýznamnějších hrdinkách a čtyřech nejvýznamnějších hrdinech.
5. Poté účastníky svolajte a запиšte jména hrdinek a hrdinů od všech skupin do dvou sloupců na flipchart. Přidejte klíčová slova popisující jejich osobní vlastnosti.
6. Diskutujte o vlastnostech na seznamu, o využívání hrdinek a hrdinů jako modelů rolí a o tom, do jaké míry naplňují stereotypní představy o ženách a mužích. Poté přejděte k následnému rozboru.

Příklady osobností, které vybrala jedna ukrajinská skupina ve druhé fázi aktivity:

Hrdinky	Hrdinové
Princezna Olha, první křesťanka v Kyjevské Rusi.	Princ Volodymyr, Kyjevská Rus (starý název Ukrajiny) přijala křesťanství.
Roksalana, mladá žena zajatá Turky. Žila v chánově harému a využívala svého postavení k ovlivňování politiky.	Hetman Mazepa, bojovník za nezávislost.
Básniřka Lesja Ukrajinka, psala o ukrajinské identitě a emancipaci žen.	Básník Ševčenko, oslavoval svobodu.
silná mazaná jemná ženská mocná krásná	silný mocný statečný odvážný pevný neoblomný

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte zhodnocením aktivity, včetně toho, co se účastníci dozvěděli o hrdinech a hrdinkách. Potom hovořte o stereotypech a jejich vlivu na lidské vnímání a jednání.

- š. Jací lidé jsou hrdinkami a hrdiny? (Obyčejní muži a obyčejné ženy? Králové?) Co udělali? (Bojovali? Psali básně?) Jak se o nich účastníci dozvěděli?
- š. V čem se lišily a v čem se podobaly oba seznamy vlastností?
- š. Jaké hodnoty hrdinky a hrdinové symbolizují? Jsou to v obou případech stejné hodnoty, nebo jsou mezi nimi nějaké rozdíly?
- š. Jak účastníci rozumějí slovu „stereotyp“? Do jaké míry jsou stereotypy pravdivé? Jsou stereotypy vždy negativní?
- š. Máte vy osobně, a lidé ve vaší zemi obecně, stereotypní představy a očekávání o mužích a ženách?
- š. Myslíte si, že vás tato očekávání omezují? Jak?
- š. Odrážejí seznamy vlastností vytvořené během této aktivity rysy, které by bylo možné označit za národní vlastnosti?
- š. Do jaké míry jsou sociální a kulturní bariéry obecně důsledkem stereotypního myšlení?
- š. Do jaké míry upírají stereotypní představy o mužích a ženách lidem jejich lidská práva?
- š. Stereotypní očekávání často fungují jako bariéry omezující životní volby a možnosti mužů i žen. S jakými genderovými bariérami se účastníci setkali? Doma, ve škole, v klubu nebo na pracovišti?
- š. Co mohou účastníci s těmito bariérami dělat? Dokáží navrhnout strategie, které by mohly narušit kulturní normy a hodnoty související s maskulinitou a femininitou?

Klíčová data

8. březen
Mezinárodní den žen

3. listopad
Světový den mužů

Tipy pro vedení aktivity

Aktivitu je dobré realizovat v multikulturním prostředí, její kulturní aspekt pak bude zjevnější.

V pátém bodu instrukcí byste měli akceptovat všechny návrhy jednotlivých skupin a napsat na flipchart úplně vše. Pokud některá skupina navrhne vlastnosti jako ženský nebo mužský, měli byste je v této fázi přijmout a vrátit se k nim při následném rozboru během diskuse o významu těchto slov.

Varianty

Při práci se skupinami mladých lidí budete možná chtít pracovat s jiným typem hrdinek a hrdinů, například s postavami z komiksů a z filmů nebo se zpěváky, sportovci či filmovými hvězdami. Aktivitu můžete zahájit četbou komiksu a pokračovat brainstormingem o vlastnostech jednotlivých postav. Nebo můžete vyvěsit plakáty zpěváků a sportovců a účastníky požádat, aby k nim něco přimalovali nebo aby napsali bubliny s tím, co říkají. Položíte-li zcela otevřenou otázku „Koho považujete za své hrdinky a hrdiny?“, můžete dojít k překvapivým výsledkům, které povedou k bohaté diskusi.

Možné navazující aktivity

Pokud by se účastníci chtěli zabývat hrdinkami a hrdiny působícími v oblasti lidských práv zahrajte si s nimi aktivitu „Bojovníci za lidská práva“ na straně 130.

Náměty na další činnost

Přijměte osobní závazek, že si ve svém každodenním životě budete dávat větší pozor na stereotypy, zejména na ty, které vedou k předsudkům. Všímejte si jak stereotypních představ u druhých lidí, tak svých vlastních (nechtěných!).

Další informace

Stereotyp je zobecňování, které přisuzuje vlastnosti některých příslušníků určité skupiny této skupině jako celku. Například: Italové mají rádi operu, Rusové mají rádi balet, mladí lidé, kteří nosí kožené oblečení a jezdí na motorce, jsou nebezpeční, lidé černé pleti pocházejí z Afriky.

V souvislosti s touto aktivitou jsou důležité dva pojmy, které se mohou plést: pohlaví a gender. Pohlaví se týká *biologických* rozdílů mezi muži a ženami. Ty jsou univerzální a neměnné. Gender se vztahuje k *sociálním* rozdílům, které si lidé osvojují v procesu socializace v rámci určité společnosti.

Gender se tedy týká sociálně připsaných vlastností, rolí, činností, zodpovědnosti a potřeb, které jsou v dané společnosti, v dané době a v dané subkultuře v rámci této společnosti spojeny s maskulinitou nebo femininitou.

Zdroj: Rozvojový program OSN (UNDP), Gender v rozvojovém programu, vzdělávací a informační manuál, program genderového mainstreamingu a vstupní body projektu [United Nations Development Program (UNDP), Gender in development programme, learning and information pack, gender mainstreaming programme and project entry points], leden 2001.

Horoskop chudoby

Umíte předpovídat budoucnost? Co přinese příští rok Amině nebo Míšovi?

Témata	chudoba, globalizace, sociální práva
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	15–21
Doba trvání	60 minut
Shrnutí	Aktivita kombinuje znalosti a tvořivé psaní při analýze důsledků chudoby a příležitostí, které jsou chudým lidem v životě odepřeny.
Práva	š. právo na stravu a bydlení š. právo na zdraví š. právo na práci
Cíle	š. uvažování o nedostatku příležitostí pro chudé lidi a o obtížích, s nimiž se potýkají, chtějí-li využít ty, které jsou jim k dispozici š. pochopení začarovaného kruhu chudoby š. rozvoj smyslu pro sociální spravedlnost, lidskou důstojnost a zodpovědnost
Pomůcky	š. 12 horoskopových karet š. 12 karet s životními příběhy š. pro každého účastníka 1 list papíru a tužka š. velký arch papíru, flipchart nebo tabule š. fixy nebo křída š. lepicí páska
Příprava	š. Okopírujte nebo opište si horoskopové karty a karty s životními příběhy a rozstříhejte je. š. Karty rozdělte do tří sad tak, aby v každé sadě byly čtyři karty s životními příběhy a jim odpovídající karty horoskopové. Každou sadu vložte do zvláštní obálky, aby se nepomíchaly.

Instrukce

1. Uved'te aktivitu. Pohovořte stručně o horoskopech v obecné rovině. Čtou je účastníci? Věří jim? Jaký druh informací obvykle poskytují?
2. Rozdělte účastníky do tří skupin a každé dejte jednu sadu karet s životními příběhy a odpovídajících horoskopových karet.
3. Dejte skupinám dvacet minut na napsání vymyšlených horoskopů pro čtyři osoby, které našli na kartách. Při předpovídání, co se těmto lidem přihodí příští rok, by měli účastníci využít svoji fantazii, intuici a obecné znalosti. Zdůrazněte, že v této aktivitě nejsou žádné správné ani špatné odpovědi, ale účastníci by se měli pokusit napsat reálné předpovědi.
4. Až skupiny svůj úkol dokončí, svolajte je ke společné diskusi. Postupně je požádejte, ať představí výsledky své práce. Nejprve ať nahlas přečtou informace na kartách s životními příběhy, aby se ostatní seznámili s postavami, potom své horoskopy.
5. Nakonec nalepte karty s životními příběhy a předpovědi na velký arch papíru, který můžete pověsit na zeď.

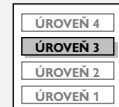
CHUDOBA

GLOBALIZACE

SOCIÁLNÍ PRÁVA

ÚROVEŇ 3

15–21

60 MINUT

Následný rozbor a vyhodnocení

Diskusi zahajte tím, že se každé skupiny zeptáte, jak se rozhodovala při vymýšlení předpovědi pro jednotlivé postavy. Poté se pokuste definovat chudobu a nakonec přejděte k diskusi o jejích důsledcích.

- š Jaké představy mají účastníci o chudých lidech? Ve vlastní zemi a v rozvojových zemích? Jsou tyto představy stereotypní? Čím jsou podloženy? Odkud získali účastníci příslušné informace?
- š Jak účastníci rozumějí pojmu chudoba?
- š Mohl by být někdo považován za bohatého, kdyby žil v jedné zemi, a za chudého, kdyby žil v jiné? Tedy, je chudoba relativní?
- š Proč jsou někteří lidé ve vaší zemi bohatí a jiní chudí?
- š Jaké jsou hlavní cesty ven z chudoby ve vaší zemi a v Eritreji, jedné z nejchudších zemí světa? Bohatý strýček? Výhra v loterii? Vzdělání? Zdraví? Známosti se správnými lidmi? Tvrdá práce? Něco jiného?
- š Jak těžké je pro chudé lidi prolomit začarovaný kruh chudoby? Jinými slovy, jak těžké je pro někoho, kdo se narodil do chudé rodiny, nebyť chudý v dospělém věku?
- š Jaké příležitosti mají lidé, když jsou bohatí?
- š Jaké příležitosti mají lidé, když jsou chudí?
- š Kdo nebo co je zodpovědný za to, že jsou lidé chudí? Je to jejich vlastní vina? Je to jejich osud? Mohou za to sociální, politické a ekonomické síly?
- š Chudoba jde často ruku v ruce se špatným zdravotním stavem, hladem a podvýživou, nízkým vzděláním, nedostatečnou pracovní kvalifikací a nezaměstnaností. Je to jen náhoda nebo spolu tyto jevy souvisejí? Pokud ano, jaké jsou jejich vzájemné souvislosti?
- š Jak lidé obecně pohlíží na chudé lidi a jak s nimi jednají?
- š Jaká sociální politika zajišťuje nejlepší životní příležitosti pro všechny občany?
- š Do jaké míry je ve vaší zemi klíčem ke snižování chudoby vzdělání?
- š Téměř v každé zemi na světě se rozdíl mezi bohatými a chudými prohlubují. Prohlubují se také rozdíl mezi zeměmi. Jaké to má důsledky pro Evropu?
- š Je prohlubování těchto rozdílů závažným problémem? Pokud ano, kdo by se měl snažit o jejich snižování?
- š Co mohou pro snižování rozdílů mezi bohatými a chudými dělat jednotlivci, skupiny, obce a státy?

Tipy pro vedení aktivity

Vysvětlete účastníkům, že se jedná o vymyšlený horoskop, a že tedy nemusejí být astrology ani nemusejí vědět nic o tom, jaké vlastnosti jsou přisuzovány jednotlivým znamením zvěrokruhu. Měli by se spíš zaměřit na informace uvedené na kartách s životními příběhy a použít své obecné znalosti, zvláště z historie, ekonomie a sociologie. Položka „láska a vztahy“ na horoskopových kartách by měla zahrnovat nejen milostný život postav, ale také jejich vztahy s rodinou a přáteli.

Varianty

Životní příběhy si podle potřeby přizpůsobte nebo některé z nich či všechny vyměňte za jiné, jestliže vám budou připadat zajímavější či vhodnější. Můžete je také nahradit skutečnými příběhy lidí z vaší obce nebo země, které znáte nebo o nichž jste slyšeli.

Možné navazující aktivity

Jedinými živitelkami v rodině jsou často ženy – ať proto, že žijí samy, nebo proto, že jejich partneři nemají práci. Ženy jsou však často v práci diskriminovány a v případě nedostačité sociální podpory je pro ně nesmírně náročné pracovat a zároveň se starat o rodinu. Pokud by skupina chtěla hlouběji prozkoumat některé z těchto problémů, navažte aktivitou „Práce a děti“ na straně 260.

Náměty na další činnost

Nabídněte svoji pomoc nevládní organizaci nebo asociaci, která pracuje s chudými lidmi a snaží se pro ně vytvořit příležitosti. Můžete vypátrat místní skupinu chudých lidí, zjistit jejich potřeby a poté vypracovat projekt na získání finančních prostředků.

Klíčové datum**17. říjen**

Mezinárodní den za vymýcení chudoby

PODKLADY**Karty s životními příběhy**

Maria je svobodná matka se třemi dětmi. Žije na velice chudém předměstí Madeiry v Portugalsku. Její poslední přítel ji právě opustil. Pracuje jako služebná v bohaté rodině, ale jak dlouho ještě? Paní domu někdo nedávno odcizil drahý prsten a ona podezírá některou ze svých služebných. Nemůže zjistit, kdo to udělal, a proto chce všechny propustit a najmout nové. Maria je **Kozoroh**.

Amina je z Turecka. Žije v malé vesnici v jedné z nejchudších oblastí země. Amině je dvanáct let a její rodiče – velmi chudí rolníci – jí chtějí najít manžela. Ale ona se vdávat nechce. Namísto toho se rozhodne, že uteče z domova a pojedje do hlavního města, kde – jak doufá – na ni čeká šťastnější budoucnost. Amina je **Blíženec**.

Míša je z Tomsku na Sibiři. Je už mnoho měsíců nezaměstnaný a neví, co má dělat. Jeho žena je vážně nemocná a musí celý den ležet v posteli. Mají čtyři děti ve věku dvacet, osmnáct, deset a osm let, dvě nejmladší jsou postižené. Míša je **Panna**.

Jurij žije se svými rodiči a třemi mladšími bratry v Tomsku na Sibiři. Je mu dvacet let a je nadějným hokejistou. Jeho strýček v Americe mu nabídl, že se pro něho pokusí sehnat stipendium na některé z amerických univerzit. Jurijův otec, Míša, je už mnoho měsíců nezaměstnaný a v současné době jsou jediným zdrojem rodinných příjmů Jurijovy příležitostné práce. Jurij neví, co má dělat. Jeho matka je nemocná, dva z jeho bratrů jsou postižení a celá rodina je na něm závislá. Jurij je **Rak**.

Bengt je mladý švédský skinhead. V tomto roce byl dvakrát zatčen za násilné chování. Už dva roky je bez práce, a přesto odmítá veškeré nabídky, které dostává. Namísto toho cvičí svého pitbulteriéra, provozuje kulturistiku a žije na ulici se svými kumpány, kteří se podíleli na několika nedávných rasistických útocích. Bengt je **Skopec**.

Ricardo žije sám ve španělské Barceloně v malém bytě, který si stěží může dovolit. Je už mnoho měsíců nemocný a pobírá od vlády sociální dávky. Dříve se živil příležitostnými pracemi. Jeho žena vzala děti a odešla od něho, když se dozvěděla, že má AIDS. Ricardo je ve znamení **Vah**.

Abdul přišel před mnoha lety z Mauritánie za prací do Paříže. První roky zde žil sám, později si mohl přivést ženu se čtyřmi syny a rodiče. Všichni bydlí společně v jednom bytě v chudé části města. Zpočátku se jim dařilo dobře a Abdulova žena zde porodila dvojčata. Jejich výchova v duchu mauritánských tradic však způsobila mnoho problémů. Dvojčatům je nyní dvanáct let, mají potíže ve škole a odmítají poslouchat rodiče. V důsledku celkové ekonomické recese ztratil Abdul nedávno práci. Abdul je **Lev**.

Dvojčata **Moktar** a **Ould** se narodila v Paříži. Jejich otec, Abdul, pochází z Mauritánie a do Francie odešel za prací. Dvojčata a celá jejich rodina, tj. rodiče, čtyři starší bratři a prarodiče, žijí v jednom bytě v chudé části města. Dvojčatům je nyní dvanáct let a mají potíže ve škole. Nechtějí se učit, často chodí za školu a potloukají se se svými kamarády na pařížských předměstích. Odmítají poslouchat rodiče, s nimiž se často přou, hádky někdy přerostou i ve fyzické násilí. Zprávy ze školy naznačují, že jsou stále agresivnější. Moktar a Ould jsou **Vodnáři**.

Krista je dvacetiletá dívka. Žije v malém pronajatém sídlištním bytě na okraji Prahy a sní o životě v Německu. Přečetla si inzerát nabízející práci v Berlíně. Zavolala na uvedené telefonní číslo a setkala se s mužem, který slíbil, že jí pomůže z nepříznivé situace. Rozhodla se, že bude tomuto člověku důvěřovat a že využije možnosti odejít do Německa. Krista je **Střelec**.

Jane je starší vdova. Žije ve Skotsku. Její manžel byl alkoholik, který pracoval jen málokdy. Přežívá v malém domově důchodců, ale nyní potřebuje speciální péči, protože její zdravotní stav se zhoršuje. Jane je ve znamení **Ryb**.

Bella žije společně se sestrou Angelikou v Palermu v Itálii. Jejich rodiče zemřeli, když bylo dívkám šestnáct a sedmnáct let. Aby se uživily, musely opustit školu a nastoupit do práce. Nyní jim je dvaadvacet a třiaadvacet let. Bella má dvě zaměstnání: ve dne pracuje jako služebná a v noci jako uklízečka v nemocnici. Stará se také o Angeliku, která je závislá na drogách. Bella nechce nechat sestru na holičkách, protože ví, že jí jejich otec ubližoval. Má však problémy se svou prudkou povahou, někdy se nedokáže kontrolovat. V poslední době následkem toho dvakrát přišla o místo. Bella je **Býk**.

Angelika žije společně se sestrou Bellou v Palermu v Itálii. Jejich rodiče zemřeli, když bylo dívkám šestnáct a sedmnáct let. Aby se uživily, musely opustit školu a nastoupit do práce. Nyní jim je dvaadvacet a třiaadvacet let. Bella má dvě zaměstnání a také se stará o Angeliku, která je závislá na drogách. Aby si je mohla Angelika koupit, často ukradne sestře peníze. Už několik let drogy střídavě bere a nebere, ale překonat závislost trvale nedovede. Angelika je **Štír**.

Horoskopové karty

Skopec (Bengt) (21. březen–21. duben) Láska a vztahy Práce Zdraví	Váhy (Ricardo) (23. září–22. říjen) Láska a vztahy Práce Zdraví
Býk (Bella) (22. duben–21. květen) Láska a vztahy Práce Zdraví	Štír (Angelika) (23. říjen–22. listopad) Láska a vztahy Práce Zdraví
Bliženci (Amina) (22. květen–21. červen) Láska a vztahy Práce Zdraví	Střelec (Krista) (23. listopad–21. prosinec) Láska a vztahy Práce Zdraví
Rak (Jurij) (22. červen–22. červenec) Láska a vztahy Práce Zdraví	Kozoroh (Maria) (22. prosinec–20. leden) Láska a vztahy Práce Zdraví
Lev (Abdul) (23. červenec–22. srpen) Láska a vztahy Práce Zdraví	Vodnář (Moktar a Ould) (21. leden–19. únor) Láska a vztahy Práce Zdraví
Panna (Míša) (23. srpen–22. září) Láska a vztahy Práce Zdraví	Ryby (Jane) (20. únor–20. březen) Láska a vztahy Práce Zdraví

Jen minutku

Hovořte „jen minutku“ – bez váhání – bez opakování!

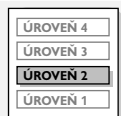
SPORT

GLOBALIZACE

LIDSKÁ PRÁVA

ÚROVEŇ 2

JAKÁKOLIV

40 MINUT

Témata	sport, globalizace, obecná lidská práva
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	jakákoli
Doba trvání	40 minut
Shrnutí	V této aktivitě mají účastníci za úkol hovořit jednu minutu o souvislostech mezi sportem a lidskými právy. Musejí být rychlí a vynalézaví.
Práva	všechna
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š: sdílení znalostí o sportu a lidských právech š: pochopení vzájemné provázanosti a nedělitelnosti všech lidských práv š: rozvoj sebedůvěry při vyjadřování osobních názorů
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š: karty s výroky, pro každého účastníka jedna š: klobouk š: hodinky s vteřinovou ručičkou nebo stopky
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> š: Okopírujte si přiložený arch s výroky a jednotlivé výroky rozstříhejte. š: Proužky papíru přeložte a vložte je do klobouku.

Instrukce

- Požádejte účastníky, ať se posadí do kruhu.
- Pošlete dokola klobouk. Vyzvěte každého účastníka, ať si bez dívání z klobouku vytáhne jeden proužek papíru.
- Účastníci mají nyní pět minut na přípravu souvislého minutového projevu o výroku napsaném na proužku papíru, který si vytáhli. Při projevu nesmějí dlouze váhat ani se nesmějí opakovat.
- Každého účastníka požádejte o přednesení projevu.
- Po každém vystoupení ponechte dvě až tři minuty na stručné komentáře. Pokud mají účastníci k danému tématu hodně diskusních námětů, poznamenejte si je. Dohodněte se, že se k nim vrátíte později.
- Po přednesení všech projevů dokončete diskuse, které musely být přerušeny.
- Poté přejděte k následnému rozboru a vyhodnocení.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte zhodnocením vlastní aktivity. Pak diskutujte o otázkách, které se v jejím průběhu objevily.

- š: Bylo obtížné hovořit o daných tématech bez přestávky po dobu jedné minuty?
- š: O jakých tématech se vám mluvilo nejhůře a proč?
- š: Který z výroků byl nejkontroverznější a proč?
- š: Která informace vás nejvíce překvapila?

Tipy pro vedení aktivity

Aktivitu lze hrát na rozličných úrovních a otázky mohou být interpretovány nejrůznějším způsobem. Je důležité pohybovat se na rovině odpovídající mladým lidem, s nimiž pracujete. Možná, že budete chtít říct něco, co účastníci podnítí k hlubšímu zamyšlení. Dejte si však pozor, abyste nevyvolali dojem, že očekáváte nějakou „správnou odpověď“.

Pokud si myslíte, že níže uvedené výroky nejsou pro vaši skupinu zajímavé, vymyslete si jiné.

Povzbud'te ty, kteří nechtějí mluvit, aby to zkusili. Navrhněte jim, ať mluví půl minuty nebo třeba jen dvacet sekund. Nebo jim dovolte, aby se o svém projevu poradili s kamarádem. Nabídněte jim, že mohou jít na řadu až později.

Varianty

V malé skupině lze udělat dvě nebo i více kol. V každém kole si účastníci vytáhnou jeden proužek papíru. Pokud pracujete s více než patnácti lidmi, rozdělte je na dvě skupiny.

Techniku vytahování výroků z klobouku je možno použít k jakémukoli tématu.

Možné navazující aktivity

Jestliže účastníci chtějí v tématu sportu pokračovat a cítí se plni energie, zkuste aktivitu „Sport pro všechny“ na straně 214.

Pokud některé z témat vyvolalo obzvlášť velký zájem, projděte si seznam aktivit na straně 68 a vyberte si z něho aktivitu k dané otázce.

Náměty na další činnost

Zvolte si téma, kterému byste se chtěli věnovat, a dohodněte se na dalším postupu. Vytvořte projekt a spojte se s místní organizací, která se daným tématem zabývá. Využijte svůj projekt jako příležitost k učení a pomozte účastníkům zamyslet se nad tím, jak lze při práci na projektu zlepšit dovednosti potřebné pro skupinovou práci a praktické jednání.

Další informace

„Jak se hraje hra: přínos sportu k podpoře lidských práv“ [How you play the game: the contribution of sport to the promotion of human rights], konference v Sydney 1.–3. září 1999: www.hrca.org.au/#sport_and_human_rights.

Klíčové datum

7. duben

Světový den zdraví

PODKLADY

Arch s výroky

<p>Sport a obecná lidská práva Myslíš si, že Ronaldo dobře plní úlohu „zvláštního vyslance“ v kampani „Síla pro změnu: Světová kampaň proti AIDS zaměřená na mladé lidi“?</p>	<p>Sport a životní prostředí Golfová hřiště jsou často terčem kritiky za to, že poškozují lidi i životní prostředí, protože bývají zakládána na půdě, která byla využívána místními obyvateli k zemědělství a lesnímu hospodaření. Jejich údržba navíc vyžaduje velké množství vody, herbicidů a pesticidů. Je proto golf problémem, který souvisí s lidskými právy?</p>
<p>Sport a obecná lidská práva Atleti na mezinárodní úrovni musejí dodržovat určitá dohodnutá pravidla chování. Pokud někdo tato pravidla poruší, například tím, že sportovní událost využije k vyslovení politického prohlášení, je potrestán. Jde v tomto případě o popření práva na svobodu vyjadřování?</p>	<p>Sport a rovnost mužů a žen Někteří lidé říkají, že mezi špičkovými trenéry a sportovními funkcionáři je málo žen, protože ženy jsou diskriminovány. Souhlasíš s tímto názorem? Pokud ano, co by se s tím mělo dělat?</p>
<p>Sport a obecná lidská práva Policie má pravomoc zabránit fotbalovým fanouškům, které podezírá z páchání výtržností, jezdit do jiných zemí na zápasy. Je to legitimní omezení jejich práva na svobodu pohybu a sdružování?</p>	<p>Sport a globalizace Sportovní obuv a další sportovní vybavení se vyrábí levně ve východní Evropě a na Dálném východě v nevyhovujících pracovních podmínkách. Dělníci však chtějí pracovat a nežadají bojkot zboží, které produkují. Co bychom měli dělat my jako spotřebitelé, abychom se nepodíleli na jejich vykořisťování?</p>
<p>Sport a děti Co bys řekl/a ambiciózním rodičům a trenérům, kteří nutí děti trénovat bez přestávky několik hodin? Kdo by měl mít právo rozhodovat o zdraví mladého člověka a o jeho způsobu trávení volného času?</p>	<p>Sport a bezpečnost Čína je známá tím, že příliš nedbá na dodržování lidských práv. Měla být vybrána jako hostitelská země olympijských her v roce 2008?</p>
<p>Sport a občanství Mnozí lidé se narodí v jedné zemi, ale potom se usadí v jiné zemi a stanou se jejími občany. Přesto fandí národnímu týmu z rodné země, a nikoli z té, kde žijí. Kterému týmu by měli fandit?</p>	<p>Sport a zdraví Jak můžeme na místní úrovni bojovat proti užívání drog ve sportu?</p>
<p>Sport a diskriminace Do jaké míry překonávají paralympijské hry naše předsudky o lidech s postižením?</p>	<p>Sport a média Myslíš si, že televizní stanice mají právo koupit si exkluzivní vysílací práva na sportovní událost?</p>
<p>Sport a diskriminace Je ověřování pohlaví atletů nezbytné pro zajištění principu fair play, nebo je to příliš velké omezování lidské důstojnosti a práva na soukromí?</p>	<p>Sport a mír Do jaké míry podporují soutěživé sporty spolupráci a porozumění mezi lidmi?</p>
<p>Sport a vzdělání Myslíš si, že by hodiny tělesné výchovy měly být po celou dobu školní docházky povinné?</p>	<p>Sport a chudoba Myslíš si, že politici ve vaší zemi využívají sport nebo sportovní události k tomu, aby občany rozptýlili a odvedli jejich pozornost od politických a ekonomických problémů?</p>
<p>Sport a sociální práva Myslíš si, že by profesionální sportovci měli mít stejná práva jako jiní zaměstnanci, například právo na založení odborů nebo právo nebýt neoprávněně propuštěni?</p>	<p>Sport a chudoba V mnoha zemích nabízí sport, hlavně fotbal, lidem příležitost k vymanění se z chudoby. Měly by proto chudé země věnovat fotbalu více pozornosti?</p>

Nechte zaznít každý hlas

„Vychovávat znamená věřit ve změnu.“

Paulo Freire

Témata	vzdělání, občanství, děti
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	8–50
Doba trvání	115 minut
Shrnutí	Aktivita je diskusní cvičení v malých skupinách i v plénu, které se zabývá těmito tématy: <ul style="list-style-type: none"> · š· co je to vzdělání a jak naplňuje – nebo nenaplňuje – lidské potřeby; · š· spoluúčast v procesu rozhodování.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> · š· právo na vzdělání · š· právo na svobodu názoru a vyjadřování · š· právo účastnit se vlády své země
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · š· uvažování o vzdělávacím systému a o tom, jak naplňuje potřeby lidí · š· rozvoj spolupráce a dovedností potřebných k účasti v procesu demokratického rozhodování na úrovni školy a klubu · š· prohloubení smyslu pro spravedlnost a integraci
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · š· pro každou skupinu čtyř lidí 4 velké archy papíru nebo papíry na flipchart a psací potřeby · š· dostatečná zásoba papírů na psaní případných poznámek

Instrukce

Aktivita má dvě části. První (35 minut) je diskusí o tom, jaký druh vzdělání účastníci chtějí. Druhá (60 minut) je diskusí na téma, jak vytvořit demokratický systém, který by zajišťoval, aby se lidé ke svému vzdělání mohli vyjadřovat.

1. část: Jaký druh vzdělání chceme? (35 minut)

1. Začněte krátkou obecnou diskusí o tom, jak účastníci rozumějí pojmu „vzdělání“. Měli by vědět, že právo na vzdělání je jedním z lidských práv.
2. Nyní uspořádejte brainstorming, v němž se pokusíte postihnout všechny pozitivní i negativní stránky vzdělání. Důležité body poznamenejte na flipchart.
3. Požádejte účastníky, ať se rozdělí do dvojic. Dejte jim patnáct minut na zhodnocení významu práva na vzdělání v kontextu toho, kdo rozhoduje, co se budou žáci učit a jakým způsobem se to budou učit.
4. Svolejte účastníky a požádejte je, aby poskytli zpětnou vazbu.

2. část: Tvorba demokratického systému, který zajistí, aby se lidé ke svému vzdělání mohli vyjadřovat (60 minut)

1. Požádejte účastníky, ať se opět vrátí do dvojic a uvažují o tom, jak jsou přijímána rozhodnutí v jejich škole nebo klubu. Kdo například rozhoduje o tom, co se budou

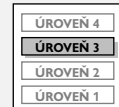
VZDĚLÁNÍ

OBČANSTVÍ

DĚTI

ÚROVEŇ 3

8–50

115 MINUT

- žáci učit nebo jaké aktivity se budou pořádat? Jak je daná instituce (škola nebo klub) řízena? Jakým způsobem se rozhoduje o rozpočtu a výdajích? Jak se vytváří politika instituce a jak je schvalována? Kolik prostoru dostávají názory mladých lidí?
2. Nyní vyzvěte dvojice, ať vytvoří čtveřice. Připomeňte jim, že mají právo na vzdělání a právo účastnit se rozhodování v záležitostech, které se jich týkají.
 3. Poskytněte každé skupině čas k přemýšlení o pozitivních i negativních aspektech rozhodovací pravomoci demokraticky zvoleného orgánu. Tímto orgánem může být například studentská rada či parlament nebo rada mládežnického klubu či mládežnické organizace.
 4. Nyní skupiny požádejte, ať se zamyslí nad formou rady či parlamentu, který by nejlépe naplňoval jejich potřebu moci se vyjádřit k tomu, jakého vzdělání se jim dostává.
 5. Následující krok záleží na konkrétních okolnostech. Pokud vaše škola nebo váš klub žádnou radu či parlament nemá, měly by se skupiny rozhodnout, jaká forma rady by jim nejvíce vyhovovala a jak by postupovaly při jejím zakládání. Jestliže vaše instituce už nějakou radu má, měly by zhodnotit její práci a navrhnout případná zlepšení. Vysvětlíte jim, jak se dělá SWOT analýza, a dejte jim třicet minut na vytvoření akčního plánu, který pak napíšou na velký arch papíru. SWOT analýza je popsána na straně 276.
 6. Svolejte skupiny a požádejte je o sdělení výsledků jejich práce.

Následný rozbor a vyhodnocení

Mnoho námětů již zazní v různých fázích předchozích diskusí. Udělejte si však čas na zhodnocení aktivity jako celku, na reflexi toho, co se účastníci naučili, a na plánování dalšího postupu.

- š: Bavila účastníky aktivita? Připadala jim užitečná? Proč? Proč ne?
- š: Proč jsou stávající rozhodovací struktury takové, jaké jsou? Jaké jsou historické důvody jejich vzniku? Plnily tyto struktury v minulosti své funkce? Proč už dnes nevyhovují?
- š: Proč musejí být rozhodovací struktury a postupy pravidelně přezkoumávány?
- š: V čem se akční plány různých skupin shodují a v čem se liší?
- š: Kolik by si jejich uskutečnění vyžádalo času, úsilí a peněz?
- š: Nakolik jsou reálné? (Poznámka: je dobré mít velké plány, ale k cíli je třeba směřovat krok za krokem.)

Tipy pro vedení aktivity

V závislosti na tom, s jakou skupinou pracujete, se rozhodněte, jak při uvádění aktivity upozorníte na lidská práva, která stojí v jejím pozadí, tj. na právo na vzdělání a právo účastnit se rozhodovacího procesu. Můžete to udělat buď tak, že účastníky požádáte, aby se s ostatními podělili o své znalosti, nebo jim úvodní informace poskytnete sami.

Možné navazující aktivity

Nechte účastníky dále rozvíjet myšlenky, které se při této aktivitě vynořily, a s využitím námětů z třetí části manuálu na straně 269 je motivujte k většímu zapojení do rozhodování v jejich škole nebo klubu.

Pokud účastníky bavilo přemýšlet o tom, jaké vzdělání by si přáli, možná je bude bavit

i desková hra „Hra o dvou městech“ na straně 71, která se zabývá tím, v jakém městě by chtěli žít.

Náměty na další činnost

Účastníci mohou zvážit, zda by nechtěli kontaktovat jiné studentské rady či parlamenty ve svém regionu, zemi nebo v jiných zemích a vyměnit si s nimi informace.

Další informace

Proč je dobré mít školní radu nebo parlament?

Smyslem studentské rady nebo parlamentu je poskytnout žákům či studentům možnost vyjádřit se ke školním záležitostem, které se jich přímo týkají. Pro založení školní rady a zajištění jejího efektivního fungování existuje mnoho dobrých důvodů.

Výhody pro žáky

Členství ve školní radě podporuje vzdělávací i osobní rozvoj žáků, protože:

- š · školní rada posiluje učení o občanství, politickou angažovanost a demokratické postoje;
- š · školní rada podporuje sociální důvěru a osobní hodnoty;
- š · žáci jsou oprávněni zpochybňovat autoritu;
- š · žáci se učí, jak přijímat rozhodnutí poctivým a transparentním způsobem;
- š · žáci se seznamují s životní realitou, například jak pracovat v rámci omezeného rozpočtu nebo s málo vnímavými nadřízenými.

Pragmatické výhody

- š · demokratický styl řízení funguje lépe než styl autokratický, protože je v konečném důsledku efektivnější díky tomu, že část odpovědnosti je přenechána žákům;
- š · školní rada podporuje spolupráci, využívá energii žáků a oslabuje jejich pocit od-cizení;
- š · školní rada může zlepšit atmosféru ve škole: žáci více věří svým učitelům, pravidla jsou vnímána jako lépe zdůvodněná;
- š · bez ohledu na omezení daná vnějšími sociálními a politickými tlaky je školní rada účinným způsobem, jak dát žákům najevo dobré úmysly pedagogického sboru a jak se přihlásit k určitým hodnotám.

Klíčové datum

5. říjen

Světový den učitelů

Pojďme si promluvit o sexu

„Víte, že Petr je gay?“

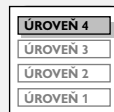
ZDRAVÍ

DISKRIMINACE

ROVNOST

ÚROVEŇ 4

10+

60 MINUT

Témata	zdraví, diskriminace a xenofobie, rovnost mužů a žen
Obtížnost	úroveň 4
Velikost skupiny	10+
Doba trvání	60 minut
Shrnutí	Aktivita využívá techniku „akvária“ ke zkoumání postojů vůči sexualitě, včetně homofobie.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> š. právo uzavřít sňatek a založit rodinu š. právo na ochranu před diskriminací a na rovné zacházení š. právo na svobodu vyjadřování a sdružování
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š. uvažování o otázkách a právech souvisejících se sexualitou, včetně homosexuality š. rozvoj sebedůvěry při vyjadřování vlastních názorů na tyto otázky š. podpora tolerance a empatie
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š. 3 židle š. 2 organizátoři š. prostor pro volný pohyb účastníků š. tabule nebo flipchart a fixy š. malé proužky papíru a psací potřeby š. klobouk
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> š. Uvědomte si, že sexualita je velmi citlivé téma, a počítejte s tím, že možná budete muset upravit metodu či obsah – nebo obojí. š. Vyberte několik známých osobností, které se otevřeně vyjadřovaly o své sexualitě. Do výběru se snažte zařadit heterosexuální, homosexuální, bisexuální i transsexuální muže a ženy.

Instrukce

1. Navod'te atmosféru. Vysvětlete, že ačkoli mnoho lidí považuje sexualitu za soukromou záležitost, je právo nebýt diskriminován kvůli své sexuální orientaci základním lidským právem, které je ve většině evropských zemí chráněno zákonem. Na „rozehřátí“ proved'te krátký brainstorming o známých osobnostech vyjadřujících se otevřeně o své sexualitě.
2. Rozdejte účastníkům psací potřeby a proužky papíru. Požádejte je, ať na ně napíší jakékoli otázky o homosexualitě nebo o sexualitě obecně, na které by se chtěli zeptat, a pak ať je vloží do klobouku. Otázky by měly být anonymní.
3. Vysvětlete, že v této aktivitě budou účastníci zkoumat postoje k sexualitě, zejména k homosexualitě. Každý může vyslovit jakýkoli názor, ať už běžný, neobvyklý, kontroverzní, nebo dokonce nabourávající společenské normy. S prezentovanými stanovisky účastníci mohou nebo nemusejí souhlasit, měli by však vědět, že je mohou vyslovit bez strachu ze zesměšnění nebo z opovržení.

4. Postavte před skupinu do půlkruhu tři židle. Jsou určeny pro tři diskutéry v „akváriu“. Zbývající členové skupiny budou pozorovatelé.
5. Vysvětlíte, že nyní požádáte dva dobrovolníky, aby s vámi šli diskutovat do „akvária“. Pokud by se k vám v jakémkoli okamžiku chtěl přidat někdo jiný, má možnost. V „akváriu“ je však místo jen pro tři ryby, takže mu někdo bude muset uvolnit židli. Ten, kdo se chce připojit do diskuse, by měl přistoupit k „akváriu“ a jemně zaklepat jednomu z diskutérů na rameno. Tito dva lidé se pak vymění a původní diskutér se stane pozorovatelem.
6. Povzbudíte účastníky, ať se nebojí vstoupit do „akvária“ a vyjádřit svůj pohled na danou otázku. Mohou však vyslovit i stanoviska, která sami nezastávají. Tak dojde také na názory, které jsou kontroverzní, politicky nekorektní nebo „nemyslitelné“, a téma bude moci být prodiskutováno z mnoha různých úhlů pohledu.
7. Nejsou povoleny žádné útočné nebo zesměšňující poznámky namířené na jednotlivé členy skupiny.
8. Požádejte jednoho dobrovolníka, ať vytáhne z klobouku otázku, a začněte o ní diskutovat. Hovořte tak dlouho, dokud se téma nevyčerpá a lidé nezačnou opakovat to, co již bylo řečeno.
9. Poté požádejte další tři dobrovolníky, ať si vytáhnou jinou otázku, a zahajte další kolo diskuse podle stejných pravidel jako předtím.
10. Proberte tolik otázek, kolik uznáte za vhodné. Řiďte se časem, který máte k dispozici, a zájmem skupiny. Předtím, než přistoupíte k následnému rozboru a vyhodnocení, vyhlase krátkou přestávku, aby všichni mohli z „akvária“ vystoupit. To je důležité zvláště tehdy, byla-li diskuse vášnivá a kontroverzní.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte stručným zhodnocením pocitů lidí uvnitř i vně „akvária“. Poté mluvíte o různých názorech, které při diskusích zazněly. Na závěr zhodnoťte, co nového se účastníci naučili.

- š· Byl někdo šokován nebo překvapen některým z vyslovených názorů? Kterým? Proč?
- š· Jak otevřeně hovoří lidé ve vaší zemi o sexualitě?
- š· Jsou některé skupiny otevřenější než jiné? Proč?
- š· Co ovlivňuje vývoj naší sexuality?
- š· Odkud lidé přejímají hodnoty spojené se sexualitou?
- š· Liší se postoje účastníků k sexualitě od postojů jejich rodičů a prarodičů? Pokud ano, v čem a proč?
- š· V některých zemích jsou zákony a sociální tlak v rozporu s lidskými právy jednotlivců na respekt a lidskou důstojnost, na to, aby se mohli zamilovat podle své volby, aby mohli svobodně uzavřít sňatek atd. Jak by se daly tyto rozpory vyřešit?

Tipy pro vedení aktivity

Vezměte v úvahu sociální kontext, v němž pracujete, a aktivitu podle toho upravte. Jejím cílem je umožnit účastníkům uvažovat o vlastní sexualitě a o sociálních normách, které se kolem sexuality ve společnosti vytvořily, podpořit sebedůvěru při vyjadřování vlastních názorů a zároveň toleranci k lidem, kteří si myslí něco jiného než my. Cílem *není* přesvědčit lidi o určitém názoru ani dosáhnout vzájemné shody.

Než se pustíte do této aktivity, přečtěte si doplňující informace o genderu a o diskriminaci

a xenofobii v páté části manuálu. Přemýšlejte o tom, jaká témata by se mohla v diskusi objevit. Mezi často kladené otázky patří:

- š: Co je to homosexualita?
- š: Jaký je rozdíl mezi heterosexuálem, gayem, lesbičkou, bisexuálem a transsexuálem?
- š: Je homosexualita nemoc?
- š: Jak se člověk stane gayem nebo lesbičkou?
- š: Jak je to s rizikem onemocnění AIDS?
- š: V některých zemích je homosexualita akceptována a homosexuálové smějí uzavírat sňatky, v jiných mohou za projevy homosexuality dostat i trest smrti.
- š: Jak homosexuálové provádějí pohlavní styk?

Měli byste si být rovněž vědomi svých vlastních hodnot a přesvědčení o tom, co je správné pro vás, pro vaši rodinu a pro jiné lidi. Pamatujte na to, že tyto hodnoty se budou odrážet ve všem, co uděláte, co řeknete i co neřeknete. Proto je velmi důležité přiznat si své vlastní hodnoty i předsudky. Jedině tak porozumíte tomu, odkud se vzaly, a budete moci účastníkům pomoci porozumět původu jejich vlastních postojů.

Smyslem brainstormingu o známých osobnostech vyjadřujících se otevřeně o své sexualitě, je povzbudit účastníky, aby byli v diskusi o sexualitě také takto otevření. Zároveň je to příležitost k ujasnění pojmů jako gay, lesbička, homosexuál, heterosexuál, bisexuál a transsexuál (viz též doplňující informace na straně 339).

Vaší hlavní úlohou v této aktivitě je navodit vhodný tón diskuse. Proto doporučujeme, aby v prvním kole v roli diskutérů vystoupili dva organizátoři. Jeden může například začít větou: „Víte, že Petr je gay?“ Druhý pak odpovědět: „Ne, nikdy bych to o něm neřekl. Chci říct, že vůbec *nevypadá* jako gay.“ Tímto způsobem vyvoláte diskusi o společném známém, tj. diskusi na „lokální“ úrovni, a nikoli teoretickou debatu. Dobrým zahájením diskuse je také zeptat se, co účastníci vědí o homosexualitě a co si o ní myslí.

Snad vás brzy některý z pozorovatelů vystřídá a vy budete moci přenechat diskusi účastníkům. Měli byste se však aktivity dále zúčastnit jako pozorovatelé, a ponechat si tak možnost znovu se zapojit v roli diskutérů. Tak budete moci diskrétně zasáhnout, bude-li třeba diskusi obrátit jiným směrem nebo budete-li chtít taktně „vyhodit“ účastníka, který nedrží pravidla.

Pokud budete chtít, přidejte pravidlo, že každý názor může zaznít jenom jednou. Tím předejdete tomu, aby se diskuse zaměřovala pouze na několik aspektů daného tématu, a zároveň zabráníte přílišnému opakování běžných předsudků.

Varianty

K dalším vhodným tématům patří:

- š: Věková způsobilost: Měla by pro homosexuály platit jiná věková hranice, odkdy mohou mít legálně pohlavní styk nebo odkdy mohou uzavírat sňatky?
- š: Sňatek a adopce: Měly by být povoleny sňatky homosexuálních párů? A měli by mít gayové a lesbičky možnost adoptovat děti? Proč? Proč ne?
- š: AIDS: Je pravda, že homosexuálové jsou více ohroženi?

Možné navazující aktivity

Pokud by účastníci chtěli prozkoumat další aspekty diskriminace, včetně diskriminace transsexuálů ve sportu, navažte aktivitou „Jen minutku“ na straně 150.

Náměty na další činnost

Kontaktujte nějakou gay nebo lesbickou organizaci ve vaší zemi. Už to, že po nich budete pátrat, změní váš postoj k homosexuálům. Pozvěte jejího zástupce na besedu a zeptejte se, jaké problémy související s rovností a právy homosexuálů jsou ve vaší zemi nejnaléhavější.

Další informace

„Lidská sexualita je nedílnou součástí života. Ovlivňuje naši osobnost i sociální, osobnostní, emoční, psychologický charakter našeho chování, který se projevuje v našich vztazích s jinými lidmi. Je utvářena naším pohlavím i genderem a množstvím dalších složitých vlivů a po celý život se dynamicky proměňuje.“

Projekt informačních technologií Australské asociace ředitelů středních škol ASPA, www.aspa.asn.au

Sexuální identita a lidská práva

Na první pohled by se mohlo zdát, že tato dvě témata spolu nesouvisejí. Dalo by se říci, že první z nich je věcí soukromé a individuální volby, kdežto druhé se týká veřejné sféry, tj. právních a politických struktur působících ve vztahu k občanství. Nedávné historické, antropologické a sociologické studie však ukazují, že sexuální identita a způsoby vyjadřování sexuální touhy mohou být vnímány, a to jak v průběhu času, tak v různých kulturách, jako síly, které narušují udržování sociálního řádu. Sexuální touha po lidech stejného nebo obojího pohlaví v některých případech narušuje tradiční představy či náboženskou víru, v jiných může být považována za duševní nemoc.

V jádru vztahu mezi sexuální identitou a lidskými právy leží hegemonická síla, která prokazatelně působí ve směru důsledného omezování rovného přístupu k lidským právům. Touto silou je institucionalizovaný předpoklad, že heterosexuality je „přirozeně ustanovený“, tedy „normální“, způsob vyjádření sexuální touhy. Stále přítomným tématem v tomto procesu marginalizace je předpoklad, že heterosexuality je „přirozená“, a tedy morálně přijatelná, kdežto jiné formy sexuálního vyjádření jsou „nepřirozené“, a tedy morálně nepřijatelné.

Upraveno podle Komise pro lidská práva gayů a lesbiček (Gay and Lesbian Human Rights Commission), www.iglhrc.org

Klíčové datum

9. srpen

Mezinárodní den
původních obyvatel

Život v dokonalém světě

Si vis pacem, para pacem (Přeješ-li si mír, připravuj mír).

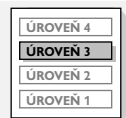
MÍR A NÁSILÍ

ZDRAVÍ

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

ÚROVEŇ 3

15–30 OSOB

90 MINUT

Témata	mír a násilí, zdraví, životní prostředí
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	15–30
Doba trvání	90 minut
Shrnutí	Aktivita začíná kvízem s příslovími a citáty, které se týkají různých aspektů života v míru. V návaznosti na tento kvíz účastníci uvažují o: <ul style="list-style-type: none"> · významu míru; · vnitřním míru, míru s druhými a míru s životním prostředím; · chování směřujícím k dosažení míru.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> · právo na mír · právo na život · právo na zdravé životní prostředí
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · porozumění vzájemným vztahům mezi různými dimenzemi míru · diskutování o různých významech míru a o tom, jak se mír promítá do našeho každodenního života · rozvoj respektu, solidarity a zodpovědnosti
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · velký arch papíru (A3) nebo flipchart · barevné fixy · pro každou skupinu 1 kvíz a psací potřeby · pro každou skupinu 1 pokyny pro diskusi · pro každou skupinu 1 kopie prázdné mandaly
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> · Překreslete kolo míru (mandalu) na velký arch papíru. Udělejte ho co největší.

Instrukce

Aktivita má dvě části. V první účastníci vyplňují mandalu (25 minut), v druhé diskutují o míru (30 minut).

1. část: Vyplňování mandaly (25 minut)

1. Ukažte účastníkům prázdné kolo míru neboli mandalu, kterou jste nakreslili. Upozorněte na jednotlivé části: mír se sebou samým, mír s druhými a mír s přírodou. Řekněte jim, že vyplněná mandala představuje dosažení ideálního stavu míru. K jejímu vyplnění musejí účastníci nalézt jednadvacet „slov obecné pravdy“, která se vztahují k jednadvaceti oblastem života v míru. Chybějící slova lze najít na celém světě v moudrých citátech a příslovích.
2. Požádejte účastníky, ať se rozdělí do tří skupin. Každé skupině rozdejte psací potřeby, kopii prázdné mandaly a kvíz. Připomeňte jim, že jejich úkolem je najít chybějící slova z každého přísloví. Tato slova vyjadřují hodnoty, které patří do jednotlivých polí kola míru.

3. Až budou všechny skupiny hotové, svolajte je. Požádejte dobrovolníka, ať přečte první doplněné přísloví. Zkontrolujte, zda je doplněno správně. Toho, kdo četl, vyzvěte, ať si vezme barevný fix a napíše chybějící slovo do velkého kola míru.
4. Totéž opakujte pro všechna ostatní přísloví, dokud nebude mandala doplněná a nebude dosaženo úplného stavu míru.

2. část: Diskuse o míru (30 minut)

1. Požádejte účastníky, ať se vrátí do svých tří skupin. Každé z nich dejte jedny pokyny pro diskusi. Potom skupiny požádejte, ať diskutují o otázkách uvedených v pokynech a přitom mají na paměti hodnoty spojené s příslušnou oblastí kola míru. Měly by se pokusit shodnout na společné odpovědi na jednotlivé otázky. Také by měly být připraveny referovat o výsledcích svých diskusí.
2. Nakonec svolajte všechny účastníky a požádejte každou skupinu, ať ostatním sdělí výsledky své diskuse.

Následný rozbor a vyhodnocení

Nejprve hovořte o mandale a o všeobecné povaze hodnot, které obsahuje. Potom zhodnoťte druhou část aktivity.

1. část

- š Jak obtížné bylo doplňování chybějících slov? Kolik z uvedených přísloví a citátů účastníci znali? Mají tato „moudrá slova“ nějaký vztah k našemu dnešnímu životu?
- š Představují slova v nejvnitřnějším kruhu univerzální hodnoty? Jsou tyto hodnoty stejně významné ve všech kulturách? Které z nich jsou nejdůležitější v naší kultuře?
- š Dokázali by účastníci jmenovat základní hodnoty, které zde nejsou uvedeny?

2. část: Požádejte jednoho člověka z každé skupiny, ať velmi stručně shrne otázky, o nichž skupina diskutovala. Potom se zeptejte:

- š Bylo snadné dohodnout se na společné odpovědi na všechny otázky, o nichž jste diskutovali?
- š Která z otázek byla nejkontroverznější? Proč?
- š Jaký je váš názor na kontroverzní otázky?
- š Proč mají lidé různé názory na věci, které se týkají míru?
- š Lidé si často vnitřní mír spojují s náboženstvím. Proč?
- š Musí být člověk zbožný, aby zastával hodnoty, které jsou zapotřebí k dosažení vnitřního míru?
- š Jaká je souvislost mezi tím, o čem jste diskutovali, a lidskými právy?
- š Je mír nezbytnou podmínkou, která musí předcházet existenci kultury, v níž jsou uznávána lidská práva, nebo je respektování lidských práv předpokladem dosažení stavu míru?

Tipy pro vedení aktivity

Další informace o tématech, která se objevují v této aktivitě, najdete v kapitole o míru a násilí na straně 376. Tyto údaje vám pomohou při vedení plenární diskuse. Snažte se objasnit vzájemné vztahy mezi třemi zmíněnými dimenzemi míru. Nebojte se kontroverze, toto téma je kontroverzní již svou podstatou. Raději po účastnících chťte slyšet argumenty pro

Klíčové datum

21. červen

Světový den míru
a modlitby

určitý názor i proti němu. Zdůrazněte, že otázky, o nichž diskutujete, nejsou černobílé a že na ně neexistují jasné odpovědi.

Pokud má vaše skupina více než osmnáct členů, je lepší účastníky rozdělit do šesti skupin než do tří, které by byly příliš velké. Nezapomeňte připravit dvojnásobný počet pomůcek!

Varianty

První část, vyplňování mandaly, můžete zorganizovat jako aktivitu s celou skupinou. Čtete nahlas jedno přísloví za druhým a nechte účastníky, ať navrhnou, jaké slovo by doplnili. Jednotlivá slova zapisujte přímo na velký arch papíru. Budete si však muset připravit kopie vyplněného kola, které budou účastníci potřebovat v druhé části.

Možné navazující aktivity

V návaznosti na to, co se naučili při této aktivitě, budou účastníci možná chtít diskutovat o případech, kdy jejich život neplynul v míru, a vymýšlet praktické strategie potírání osobního násilí. Podívejte se na aktivitu „Násilí v mém životě“ na straně 248.

Další informace

Myšlenka kola míru použitého v této aktivitě je převzata z knihy Pierra Weila *El Arte de Vivir en Paz, Hacia una nueva conciencia de Paz*, Errepar, Argentina, 1995. „El arte de vivir en paz, hacia una nueva conciencia de paz“ v názvu knihy znamená „umění žít v míru, k novému vědomí míru“.

Kolo míru lze interpretovat mnoha různými způsoby. Při vedení diskuse o kole míru vám mohou pomoci následující poznámky:

Ve středu mandaly je nekonečno, není zde začátek ani konec.

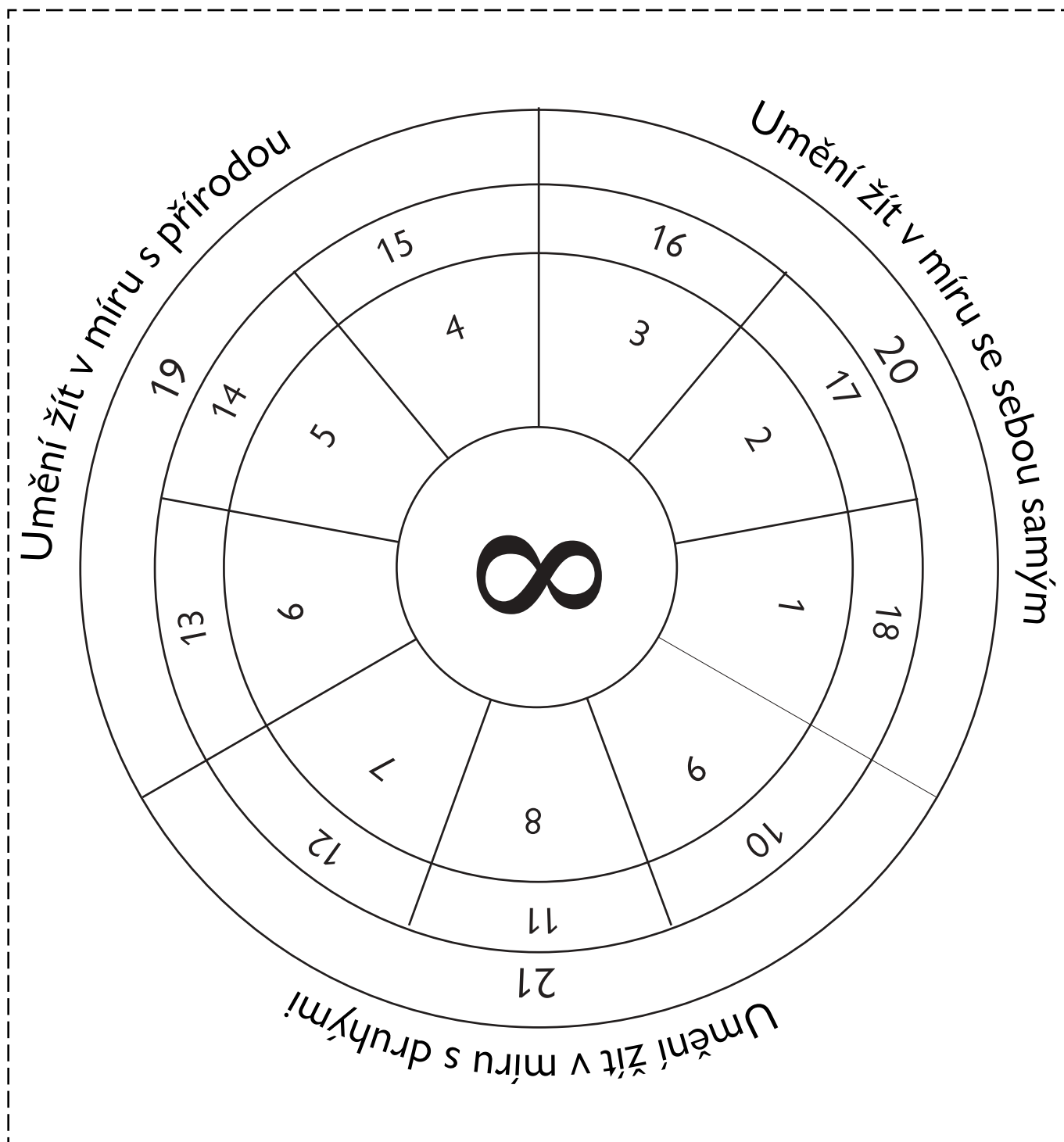
Všechna slova ve vnitřním kruhu představují hodnoty a způsoby chování nebo stav bytí, který by měl převládat v každé z odpovídajících oblastí našeho života. Například pokud chceme žít v míru s druhými a se společností, musíme žít v míru v oblastech ekonomiky, sociálního života a kultury.

Duch, tělo a city jsou oblasti související s naším vztahem k sobě a naším vnitřním mírem. K vnitřnímu míru potřebujeme moudrost, lásku, trpělivost, soucit i radost a musíme mít zdravé tělo.

Třetí dimenzí míru je životní prostředí neboli život v míru s přírodou. Zde máme tři oblasti: musíme mít znalosti, abychom byli informovaní, musíme mít úctu k životu a musíme žít v harmonii s podstatou (přírodou, stromy, květinami, zvířaty apod.).

PODKLADY

Kolo míru

Kvíz

Dokážete doplnit chybějící slova do následujících přísloví a citátů? Najděte je a získáte klíč k vyplnění kola míru!

Chybějící slova k doplnění jsou: blaho, city, duch, ekonomika, harmonie, informace, jedinec, krása, kultura, láska, moudrost, podstata, pravda, radost, sociální život, solidarita, soucit, společnost, spolupráce, spravedlnost, tělo, trpělivost, úcta, zdraví, znalosti, život, životní prostředí.

Pole 1: Zkušenost je matkou _____.

Pole 2:

- a) Kde je _____, tam není tma. (burundské přísloví)
- b) _____ a vytrvalost mají kouzelný účinek, před nímž se vytrácejí obtíže a mizí překážky. (John Quincy Adams)
- c) Člověk může vypudit _____ ze svého srdce, ale Bůh nikdy. (William Cowper)
- d) Nic neslibuj, když jsi plný _____; neodpovídej na dopisy, když jsi plný hněvu. (čínské přísloví)

Pole 3: _____ je lepší než bohatství.

Pole 4: Pochybnost je klíčem ke _____. (iránské přísloví)

Pole 5: Chceš-li, aby tě druzí ctili, musíš mít _____ sám k sobě. (španělské přísloví)

Pole 6: Dotknout se země znamená být v _____ s přírodou. (Oglala Sioux, americký indián)

Pole 7: Pro _____ druhých, ať je jakkoli velké, nezanedbávejte své vlastní _____; s jasným vědomím vlastního _____ se zaměřte na svůj vlastní cíl. (buddhistické přísloví)

Pole 8: Vláda a _____ jsou ve všech věcech zákonem života; bezvládí a soupeření jsou zákony smrti. (John Ruskin)

Pole 9:

- a) _____ bez moudrosti je jako květina v blátě. (rumunské přísloví)
- b) Dříve nebo později vyjde _____ na světlo. (holandské přísloví)
- c) _____ navždy, _____ navždy, _____ navždy. Neboť svornost nás činí silnými. (Ralph Chaplin)
- d) Když do domu vejde násilí, zákon a _____ vyletí komínem. (turecké přísloví)

Pole 10: _____ myslí musí být podřízena srdci. (Máhatmá Gándhí)

Pole 11: Touha organizovat _____ podle jednotného plánu vyvěrá z touhy po moci. (Bertrand Russel)

Pole 12: Kde není efektivita, nemůže být _____. (Beaconsfield)

Pole 13: Nenech se oklamat první podobou věcí, neboť zjev není _____. (anglické přísloví)

Pole 14: Chvilka trpělivosti může zabránit velkému neštěstí a chvilka netrpělivosti může zničit celý _____. (čínské přísloví)

Pole 15: Kde je moudrost, která se ztratila ve znalostech? Kde jsou znalosti, které se ztratily v _____? (T. S. Eliot)

Pole 16: Je snazší ohnout _____ než vůli. (čínské přísloví)

Pole 17: Když necháme hladovět _____, ztratíme smysl pro humor, zatvrdíme se a budeme plni předsudků. Když budeme potlačovat, budeme brát všechno doslova, staneme se bohobojnými a budeme chtít spasit svět. Když vzkvétají, provoní náš život, když strádají, hubí jej. (Joseph Collins)

Pole 18: Dívej se _____, poslouvej srdcem. (kurdské přísloví)

Pole 19: Člověk se utváří rozhodnutími, která utvářejí jeho _____. (Rene Dubos)

Pole 20: Každé srdce je jiné srdce. Každá duše je jiná duše. Každý obličej je jiný obličej. _____ je pouze iluzí. (Marguarite Young)

Pole 21: Míru rozvoje _____ lze určit podle toho, kolik odpadu recykluje. (Tahanie)

Pokyny pro diskusi**Pokyny pro diskusi: Mír se sebou samým (1. skupina)**

1. Co znamená žít v míru se sebou samým?
2. Jaké věci, které denně říkáme a děláme, jsou známkou toho, že sami se sebou válčíme a že nám schází vnitřní mír?
3. Existuje vztah mezi tělem, duchem a city? Jaký?
4. Jak můžeme rozvíjet vlastnosti, které nám pomáhají žít se sebou v míru?
5. Může mít člověk dobré vztahy s jinými lidmi, když mu schází vnitřní mír?

Pokyny pro diskusi: Mír s přírodou (3. skupina)

1. Váží si společnost životního prostředí?
2. Co znamená žít v harmonii s přírodou?
3. Kdo by měl pečovat o životní prostředí?
4. Bude v budoucnosti více válek o základní přírodní zdroje (například o vodu) nebo válek vedených z jiných důvodů (například etnických, kulturních nebo náboženských konfliktů)?
5. Myslíte si, že umění žít v míru s přírodou je důležité pro dosažení úplného míru?

Pokyny pro diskusi: Mír s druhými (2. skupina)

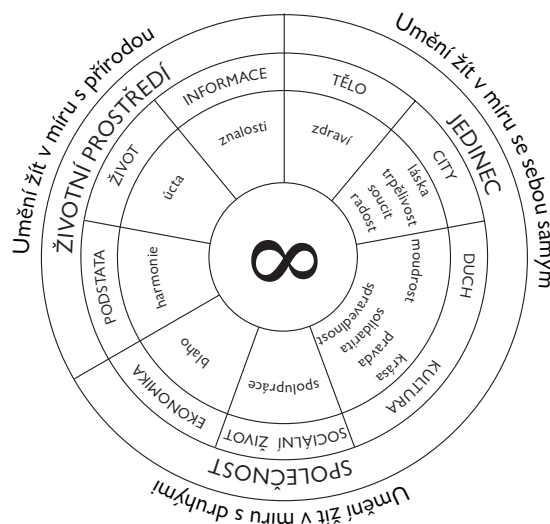
1. Jsme – jako lidské bytosti – schopni žít v míru s druhými?
2. Je nepřítomnost války stavem míru s druhými?
3. Můžeme se naučit žít v každodenním životě ve větším míru s druhými? Jak?
4. Na čem se může zakládat naděje, že v budoucnosti bude žít celý svět v míru?
5. Mohou se jizvy, které zanechala válka, zahojit natolik, že lidé budou spolu opět žít v míru?

Řešení kvízu

Pole 1: moudrost
 Pole 2: a) láska
 b) trpělivost
 c) soucit
 d) radost
 Pole 3: zdraví
 Pole 4: znalosti
 Pole 5: úcta
 Pole 6: harmonie

Pole 7: blaho
 Pole 8: spolupráce
 Pole 9: a) krása
 b) pravda
 c) solidarita
 d) spravedlnost
 Pole 10: kultura
 Pole 11: sociální život
 Pole 12: ekonomika

Pole 13: podstata
 Pole 14: život
 Pole 15: informace
 Pole 16: tělo
 Pole 17: city
 Pole 18: duch
 Pole 19: životní prostředí
 Pole 20: jedinec
 Pole 21: společnost

Vyplněné kolo kvízu

Makahové a lov velryb

„Říkejte si tomu, jak chcete – lov velryb je vražda a vraždit je špatné.“

Greenpeace

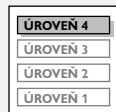
ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

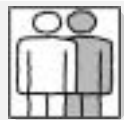
GLOBALIZACE

LIDSKÁ PRÁVA

ÚROVEŇ 4

14+

150 MINUT

Témata	životní prostředí, globalizace, obecná lidská práva
Obtížnost	úroveň 4
Velikost skupiny	14+
Doba trvání	150 minut
Shrnutí	Součástí aktivity je práce v malých skupinách, hraní rolí, diskuse a hledání shody v následujících otázkách: <ul style="list-style-type: none"> · š· trvale udržitelné využívání mořských zdrojů; · š· právo původních obyvatel na vlastní kulturu a rozvoj.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> · š· právo účastnit se kulturního života · š· právo národů svobodně disponovat svým přírodním bohatstvím · š· právo na rozvoj a na využívání přírodních zdrojů
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · š· analýza rozporů mezi právem na rozvoj a kulturní život a ochranou životního prostředí · š· rozvoj interkulturních dovedností a uvědomění si předsudků · š· prohloubení vnímavosti ke kulturním rozdílům
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · š· podkladové materiály · š· pro skupiny papír a psací potřeby na poznámky
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> · š· Pročtěte si všechny podkladové materiály a dobře se seznámte s danou problematikou, abyste mohli účastníkům v případě potřeby poskytnout informace. · š· Udělejte dostatečný počet kopií všech karet s rolemi. Každý účastník by měl mít vlastní kartu.

Instrukce

Aktivita má dvě části. První (30 minut) je seznámení s aktivitou a s ekologickými a kulturními aspekty tématu, na něž se zaměřuje. Druhá (90 minut) je simulace zasedání, na němž je projednávána žádost kmene Makahů o obnovení lovu velryb adresovaná Mezinárodní velrybářské komisi. Ujistěte se, že vám po skončení vlastní aktivity zbude dostatek času na diskusi, následný rozbor a vyhodnocení.

1. část: Seznámení s ekologickými a kulturními aspekty problému (30 minut)

1. Vysvětlete účastníkům, že v této aktivitě se budou zabývat ekologickými a kulturními právy. Budou projednávat žádost kmene Makahů o obnovení lovu velryb adresovanou Mezinárodní velrybářské komisi. Proti požadavkům Makahů se však staví ochránci životního prostředí a další aktéři.
2. Vyprávějte účastníkům o kmeni Makahů (viz podklady).
3. Potom uveďte téma, na něž se aktivita zaměřuje. Požádejte účastníky, ať vyjádří svůj názor na následující výroky. Použijte metodu „Vysoko a nízko“, popsanou na straně 62. Postupně předčítejte tyto výroky:

- „Pokud lidové zvyky neporušují lidská práva, měly by se respektovat.“
- „Lidé by měli mít právo svobodně si zvolit, co budou jíst – zda budou vegetariáni, vegani nebo jestli budou jíst maso.“
- „Výroba potravin by měla být šetrná k životnímu prostředí.“
- „Při chovu zvířat by se neměly používat kruté metody, například velkochovy, nebo surové způsoby porážení.“
- „Kulturní tradice jsou pro lidi velmi důležité a měly by být respektovány.“
- „Velryby by se neměly lovit, a to ani z kulturních důvodů.“

2. část: Simulace zasedání, na němž je projednávána žádost kmene Makahů o obnovení lovu velryb adresovaná Mezinárodní velrybářské komisi (90 minut)

1. Připomeňte skupině, že kmen Makahů požádal Mezinárodní velrybářskou komisi o povolení moci znovu začít lovit velryby a že některé ekologické skupiny s tím nesouhlasí. Tato aktivita je simulací zasedání organizovaného smyšlenou organizací nazvanou PUKED (Práva, Udržitelnost, Kultura, Ekologie a Dialog). PUKED je nezávislá organizace, která se snaží obohatit ochranu životního prostředí o hledisko lidských práv a vzájemné porozumění prostřednictvím dialogu. Zasedání se účastní čtyři skupiny:
 - a) Makahové, kteří usilují o obnovení lovu velryb;
 - b) Aliance Dálného severu, zastřešující organizace, reprezentující lovce velryb a tuleňů, která podporuje rozvoj pobřežních kultur a trvale udržitelné využívání mořských savců; staví se za požadavky kmene Makahů;
 - c) Organizace Sea Shepherd, která zkoumá a dokumentuje porušování mezinárodních zákonů, nařízení a smluv upravujících ochranu volně žijících mořských živočichů; nesouhlasí s požadavky kmene Makahů;
 - d) ekologičtí aktivisté z organizace Greenpeace, odpůrci lovu velryb.
2. Úkolem organizace PUKED je zprostředkovat jednání mezi těmito skupinami. Diskuse by se měla zaměřit na následující čtyři otázky:
 - š: Měl by být povolen lov velryb?
 - š: Pokud je lov velryb kulturní tradicí, jedná se o zvláštní případ, na který by se měla vztahovat zvláštní pravidla?
 - š: Bude-li lov velryb povolen, v jaké míře by měl být provozován?
 - š: Jaké způsoby regulace lovu velryb jsou zapotřebí?
3. Požádejte dva dobrovolníky, kteří budou reprezentovat PUKED, a ostatní rozdělte do čtyř stejně velkých skupin. Rozdejte karty s rolemi. Poskytněte skupinám třicet minut na přečtení informací a přípravu argumentů, jimiž budou obhajovat své stanovisko k žádosti kmene Makahů.
4. Až budou skupiny připraveny, svolte je k diskusi v plénu. Požádejte dvojici představující PUKED, ať zorganizuje společné zasedání. Mělo by trvat zhruba šedesát minut. Jeho obsahem by mělo být sdělení informací, diskuse o problému a hledání společných odpovědí na čtyři výše uvedené otázky.
5. PUKED zahájí jednání stručným shrnutím podstaty projednávaného problému z hlediska lidských práv a ochrany životního prostředí. Poté předstoupí zástupci kmene Makahů, kteří přednesou svůj případ. Potom začne diskuse.
6. Po skončení diskuse přejděte k následnému rozboru a vyhodnocení.

Následný rozbor a vyhodnocení

Požádejte účastníky, ať uvažují o průběhu diskuse a o možnosti dospět k vzájemné shodě.

- š: Bylo obtížné ztotožnit se s přidělenou rolí?

- § Co z toho, co se dozvěděli, bylo pro účastníky nejzajímavější?
- § Jaké argumenty byly nejpřesvědčivější? Apel na city nebo racionální a logické argumenty?
- § Bylo těžké pochopit druhou stranu problému? Bylo obtížné přijmout její stanovisko?
- § Je ve skutečném životě těžké akceptovat kulturní zvyklosti jiných lidí, které my sami považujeme za nezdvořilé, nepochopitelné nebo neetické?
- § V jakém okamžiku začíná být střet různých kultur diskriminující?
- § Jak obtížné je být vnímavý vůči kulturním odlišnostem?
- § Vede globalizace nevyhnutelně ke ztrátě kultury? Je změna kultury ztrátou kultury?
- § Měli bychom kulturní změnu považovat za pozitivní proces v měnícím se světě?
- § O protichůdných právních nárocích obvykle rozhodují soudy. Je tento způsob řešení právních problémů spravedlivý?
- § Co by mělo mít přednost – právo lidí na stravu a na život nebo ochrana životního prostředí a zachování druhů?

Na závěr zařadte druhé kolo hry „Vysoko a nízko“. Čtete stejné výroky jako v první části a sledujte, zda účastníci změnili své postoje k problematice lovu velryb.

Tipy pro vedení aktivity

Problémy, s nimiž se musí skupina v této aktivitě vypořádat, jsou natolik spletené, že vyžadují již poměrně „zralé“ účastníky s rozvinutými diskusními dovednostmi. Je třeba, aby vstřebali velké množství informací. Také texty na kartách s rolemi předpokládají určité předchozí znalosti o lidských právech i znalost ekologické terminologie. Proto bude v některých případech lepší rozdělit aktivitu do dvou setkání a mezi prvním a druhým setkáním nechat skupinám čas na přečtení karet s rolemi a na přemýšlení o problému.

Jedním z důležitých cílů aktivity je konfrontovat mladé lidi s hranicemi vlastní kulturní perspektivy a přivést je k přehodnocení postojů k trvale udržitelnému využívání volně žijících živočišných druhů. Lov velryb je pro mnoho lidí velice emotivní téma, na něž mají často vyhraněné názory. Proto je práce s tímto tématem zajímavá, ale také poměrně náročná. Druhým cílem je naučit se dospět ke vzájemné shodě. Z tohoto důvodu je aktivita koncipována jako zasedání moderované fiktivní organizací PUKED (Práva, Udržitelnost, Kultura, Ekologie a DIALOG). Před zahájením aktivity si přečtěte informace o procesu hledání shody na straně 59.

Možná si budete muset ověřit, zda každý rozumí významu některých výrazů a pojmů uvedených na kartách s rolemi. Například:

Původní obyvatelé

Neexistují žádná jednoznačná kritéria, na jejichž základě by bylo možné definovat, kdo jsou původní obyvatelé. Obecně lze říci, že to jsou potomci národů, které původně obývaly určitou oblast, než do ní přišli kolonizátoři a než byly vytyčeny státní hranice. V zemích, kde žijí, jsou považováni za menšiny. Často žijí kmenovým způsobem života.

Princip předběžné opatrnosti

Princip předběžné opatrnosti znamená: existuje-li riziko, že bude v důsledku nějaké činnosti ohroženo lidské zdraví nebo životní prostředí, měla by být učiněna preventivní opatření dokonce i tehdy, když některé vztahy příčin a následků nejsou plně vědecky potvrzeny. Součástí tohoto principu je jednání v situaci nejistoty, přenos důkazního břemene na původce rizika, analýza možných alternativ k potenciálně ohrožujícím zásahům a rozhodování s účastí těch, kdo jsou potenciálním rizikem poškozeni.

Trvalá udržitelnost

V roce 1989 definovala Světová komise OSN pro životní prostředí a rozvoj, nazývaná též komise Brundtlandové, trvale udržitelný rozvoj jako „rozvoj, který uspokojuje potřeby

současné generace, aniž by ohrožoval možnost dalších generací uspokojit jejich potřeby“. „Trvale udržitelné využívání“ je pojem vztahující se pouze na obnovitelné zdroje. Je to využívání zdrojů v takové míře, která umožňuje jejich přirozenou obnovu. Zásadu trvale udržitelného využívání světových přírodních zdrojů, podloženou vědeckými důkazy a objektivními daty, uznává celý svět.

Varianty

Pokud pracujete s menším počtem účastníků, rozdělte je pouze do dvou skupin. Jedna bude představovat Makahy a Alianci Dálného severu a druhá Greenpeace a organizaci Sea Shepherd.

Aktivitu můžete také pojmout jako panelovou diskusi. Každou ze čtyř skupin – Makahy, Alianci Dálného severu, organizaci Sea Shepherd a Greenpeace – bude zastupovat vždy jedna osoba. Vyzvěte tyto osoby, ať ostatní nejprve seznámí se svým stanoviskem, a potom ponechte prostor na otázky z pléna. Na závěr hlasujte o každé ze čtyř výše uvedených otázek. Pokud aktivitu provedete tímto způsobem, budou účastníci moci uvažovat o lidských právech a kulturních a ekologických aspektech daného problému, ale přijdete o prvek hledání vzájemné shody.

Možné navazující aktivity

Aktivita se mimo jiné dotýká globalizace. Pokud by skupina chtěla prozkoumat další aspekty tohoto procesu, zkuste aktivitu „Slovníček globalizace“ na straně 69.

Náměty na další činnost

Podpořte původní obyvatele tím, že si koupíte jejich výrobky. Mnohé řemeslné výrobky prodávané v obchodech nabízejících výrobky z tzv. „spravedlivého obchodu“ (fair trade – viz www.fairtrade.org.uk) vyrobili právě původní obyvatelé. Podívejte se po takových výrobcích, až příště půjdete kupovat nějaký dárek.

Další informace

Webové stránky Aliance Dálného severu (High North Alliance): www.highnorth.no, organizace Sea Shepherd International: www.seashepherd.com, Mezinárodní velrybářská komise (International Whaling Commission): www.iwcoffice.org, webové stránky pro ochranu národa Makahů: <http://content.lib.washington.edu/aipnw/render/contemporary.html>, webové stránky organizace Greenpeace: www.greenpeace.org, www.greenpeace.cz.

PODKLADY

Národ Makahů (nazývaný též kmen Makahů nebo Makahové) žije v rezervaci ležící na severozápadním cípu Olympijského poloostrova v americkém státě Washington. Dnes má tato rezervace rozlohu asi 109 km². Při kmenovém sčítání lidu v červenci 1999 se ke kmeni Makahů přihlásilo 1214 osob, v rezervaci však dnes žije pouze 1079 členů kmene. Průměrná míra nezaměstnanosti v rezervaci je přibližně 51 %. Příjmy téměř 49 % domácností leží pod federální hranicí chudoby a stav 59 % bytových jednotek je hodnocen jako nevyhovující.

Navzdory těmto neradostným skutečnostem jsou místní tradice velmi silné a mnoho Makahů, kteří vystudují vysokou školu, se vrací zpět do rezervace, protože chtějí pracovat pro kmen, místní nemocnici nebo školu.

Zdroj: <http://content.lib.washington.edu/aipnw/renker/contemporary.html>

Klíčové datum

9. srpen

Mezinárodní den původních obyvatel

PODKLADY**Karty s rolemi****PUKED**

V případě lovu velryb zastáváte neutrální stanovisko. Vaším úkolem je poskytnout ostatním informace o lidských právech a ekologických právních předpisech a zprostředkovat dialog mezi jednotlivými skupinami. Budete muset dohlédnout na to, aby diskuse neodbíhala od tématu, a korigovat případné mylné představy a nedorozumění. Měli byste skupinám pomoci odhlédnout od toho, co je rozděluje, a namísto toho soustředit pozornost na to, co je jim společné. Jedině tak se budou moci dohodnout na společných odpovědích na následující otázky:

- š· Měl by být povolen lov velryb?
- š· Pokud je lov velryb kulturní tradicí, jedná se o zvláštní případ, na který by se měla vztahovat zvláštní pravidla?
- š· Bude-li lov velryb povolen, v jaké míře by měl být provozován?
- š· Jaké způsoby regulace lovu velryb jsou zapotřebí?

Jednání zahajte přivítáním všech zúčastněných stran. Potom nastiňte obecný rámec diskuse. Po dobu přibližně dvou minut pohovořte o hlavních aspektech problému z hlediska lidských práv i ekologie. Pokud chcete, můžete citovat z níže uvedených textů. Také byste měli zmínit, že někteří lidé mají k lovu velryb morální výhrady.

Poté požádejte zástupce kmene Makahů, ať přednesou své důvody, proč chtějí obnovit lov velryb. Pak zahajte diskusi. Po čtyřiceti minutách ji ukončete a shrňte její průběh a závěry.

Vybrané informace o lidských právech, kultuře a životním prostředí

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech v článku 1 stanoví:

1. Všechny národy mají právo na sebeurčení. Na základě tohoto práva svobodně určují svůj politický statut a svobodně usku-
tečňují svůj hospodářský, sociální a kulturní vývoj.
2. Všechny národy mohou pro vlastní cíle svobodně disponovat svým přírodním bohatstvím a zdroji bez újmy na jakýchkoli
závazcích vyplývajících z mezinárodní hospodářské spolupráce, založené na vzájemné výhodnosti a mezinárodním právu.
V žádném případě nesmí být národ zbaven vlastních prostředků k životní existenci.

Článek 15:

1. Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého:
 - a) účastnit se kulturního života;
 - b) užívat plodů vědeckého pokroku a jeho využití.

Preamble Vídeňské deklarace z roku 1993 uvádí: „Všechna lidská práva jsou univerzální, nedělitelná a vzájemně provázaná. Mezinárodní společenství musí s lidskými právy zacházet globálně spravedlivým a rovným způsobem, na stejném základě a se stejným důrazem... je třeba brát v úvahu význam národních a regionálních zvláštností a rozdílného historického, kulturního a náboženského zázemí.“

V roce 1981 rozhodla Mezinárodní velrybářská komise, že povolí lov velryb jakožto zdroj živobytí domorodých obyvatel. Ten je definován jako „lov velryb pro účely vlastní potřeby domorodých obyvatel, vykonávaný domorodými nebo původními národy, které s lovem a využíváním velryb pojí silné místní, rodinné, sociální a kulturní tradice, nebo na jejich pověření“.

Úmluva OSN o mořském právu stanoví, že „jedním z obecných principů je optimální trvale udržitelné využívání obnovitelných mořských zdrojů“.

V roce 1982 bylo vyhlášeno moratorium na lov ohrožené velryby plejtvákovce šedého. V roce 1994 se jeho stavy rozrostly na odhadovaných 21 000 jedinců a plejtvákovce šedý byl vymazán ze seznamu ohrožených druhů USA.

Kmen Makahů

Vášim úkolem je prezentovat případ kmene Makahů, který žije na severozápadním pobřeží Severní Ameriky. V této aktivitě byste měli využít své znalosti o lidských právech a životním prostředí i následující informace a citáty z webových stránek kmene Makahů:

- „Ačkoli od posledního lovu velryb uplynulo již sedmdesát let, obřady, rituály, písně a legendy byly předávány dalším generacím a jsou stále živé. Celá sociální struktura je založena na lovu. Nyní si někteří Makahové vydělávají na živobytí lovem lososů a mečounů, které prodávají místní továrně na zpracování ryb, ale starý systém dělby v kruhu rodiny a přátel stále funguje.“
- „Stavy velryb se snížily v důsledku průmyslového lovu prováděného Evropany a Američany. Když se vláda Spojených států nakonec rozhodla přijmout opatření na jejich záchranu, byli Makahové rovněž přinuceni s lovem skončit. Nyní se populace velryby plejtvákovce šedého obnovila a dosáhla historicky nejvyššího stavu 21 000 jedinců. V loňském roce byl plejtvákovce šedý vyškrtnut ze seznamu ohrožených druhů USA.“
- „Stále více mladých lidí vyznává hodnotu identity založené na vlastní kultuře a historii. Být příslušníkem kultury s dlouhou tradicí je výsadou, které se ve Spojených státech dostalo jen některým mladým lidem.“
- „Nebudeme lovit plejtvákovce šedé pro komerční účely... ačkoli se šíří zvěsti, že je budeme prodávat Japoncům. Důvodem, proč je chceme lovit, jsou naše obřady a starost o živobytí. Žádali jsme o povolení ulovit až pět plejtvákovců šedých. To však neznamená, že je skolíme všechny. Budeme se aktivně starat o to, aby se plejtvákovce šedý nedostal zpět na seznam ohrožených druhů... Náš kmen pozná jako první, že je potřeba omezit počty lovených zvířat... je to zakotveno v našich hodnotách.“
- „Makahové se vydávají na lov v malých pobřežních člunech. Zatím nebylo rozhodnuto, jakou techniku lovu budeme používat. Rozhodujeme se mezi tradiční ruční harpunou a upravenou verzí s granátovou špičkou, jaká se používá na Aljašce při lovu grónských velryb.“

Aliance Dálného severu

Aliance Dálného severu je zastřešující organizace, která zastupuje lovce velryb a tuleňů z Kanady, Grónska, Faerských ostrovů, Islandu a Norska i mnohé místní komunity. Aliance Dálného severu podporuje rozvoj pobřežních kultur a trvale udržitelné využívání mořských savců. V této aktivitě byste měli využít své znalosti o lidských právech a životním prostředí i následující informace a citáty z webových stránek Aliance Dálného severu:

- „Makahové lovili velryby po dva tisíce let, dokud nepřišli bílí imperialisté, kteří tolik prahli po velrybách, protože chtěli získat jejich tuk. Přivlastnili si tento zdroj a Makahové nemohli pokračovat ve své tradici. Trpělivě čekali, až se jim tento zdroj vrátí. A to se nyní stalo. Ale bílí lidé najednou změnili názor. Nyní chtějí veškeré jeho využívání zakázat.“
- „Různé kultury se nikdy neshodnou na tom, jaká zvířata jsou něčím zvláštní a jaká se nejlépe hodí k večeři. V severním Norsku mají lidé zvláštní vztah ke kajkám, přestože v Dánsku prodávají všichni renomovaní prodejci zvěřiny kajčí prsíčka jako delikatesu. Pokud tedy tvrdíme, že ‚velryby jsou jiné‘, vyvolává naše tvrzení otázku: jiné pro koho?“
- „Lov velryb, stejně jako lov tuleňů, je povolen, pouze pokud jej provádějí původní obyvatelé pro nekomerční účely. Je povoleno jenom ‚tradiční‘ využívání, avšak o tom, co je ‚tradiční‘, rozhodují zpravidla jiní lidé než příslušníci původních kultur. Vykázat lov velryb a tuleňů do oblasti nekomerčního způsobu výroby je popřením samozřejmého práva lidí vytvářet svoji budoucnost. Žádná kultura není statická, ale politika odpůrců lovu velryb je de facto pokusem ‚zmrazit‘ situaci a vyvíjející se kulturu přeměnit v nehybný muzeální exponát. Většina smluvních států Mezinárodní velrybářské komise předpokládá, že komerční využívání je samo o sobě špatné. Je ironické, že tento přístup zastávají vlády, které jsou obvykle hlasitými zastánci volného obchodu. Zdá se, že některým lidem by měl být přístup ke světovému obchodu odepřen. A pokud se chtějí zapojit do světové ekonomiky, pak nikoli za vlastních podmínek, ale za podmínek, které jim stanovili jiní.“
- „Současné moratorium, neboli politiku ‚ruce pryč od velryb‘, lze jen stěží obhájit logickými argumenty. V zemědělství, rybářství a lesním hospodářství se používá řada postupů, které zjevně nejsou trvale udržitelné, ale přesto se na tyto oblasti nevztahuje žádný paušální zákaz.“
- „Zpráva Rady Evropy z 12. července 1993 o mořských savcích uvádí: ‚Mořští savci patří mezi živé zdroje mořských ekosystémů. Pokud jsou ohroženi, měli by být chráněni. Loveni by měli být pouze tehdy, existuje-li jistota, že tím nebudou ohroženy jejich stavy. Lov může být nezbytný v případě, že by hrozilo jejich přemnožení, které by v mořských ekosystémech způsobilo nerovnováhu.‘“
- „Lov velryb je pěkným příkladem toho, jak může mezinárodní spolupráce změnit situaci nadměrného využívání zdrojů v jejich trvale udržitelné využívání. Mezinárodní spolupráce není dokonalá, ale může fungovat – a také funguje.“

Sea Shepherd a Společnost na ochranu velryb a delfínů

Sea Shepherd International je nezisková, nevládní organizace, která zkoumá a dokumentuje porušování mezinárodních zákonů, nařízení a smluv upravujících ochranu volně žijících mořských živočichů. Společnost na ochranu velryb a delfínů je světově nejaktivnější charitativní organizace, která se stará o ochranu a blaho velryb, delfínů a sviňuch.

Vášim úkolem je prezentovat názory lidí, kteří se zabývají ochranou přírody a volně žijících zvířat. Měli byste využít své znalosti o lidských právech a životním prostředí i následující informace z webových stránek organizace Sea Shepherd a Společnosti na ochranu velryb a delfínů.

„Skutečným důvodem iniciativy kmene Makahů je to, že dobře vědí, že kilogram velrybího masa by v Japonsku prodali za 80 dolarů, takže jedna z těchto velryb má cenu téměř milion dolarů. A nejedná se pouze o těch pět velryb, které podle svých slov chtějí zabít. Bude to mít důsledky doslova pro tisíce velryb, protože Norsko a Japonsko i další země, které chtějí velryby lovit, jako například Rusko a Island, jednání bedlivě sledují, a pokud Makahové dostanou povolení k lovu, zpochybní to důvěryhodnost Spojených států v mezinárodním hnutí za ochranu moří.“

(Kpt. Paul Watson, organizace Sea Shepherd)

„Snažit se respektovat historické právo národů na pokračování v dlouholetých, tradičních způsobech obstarávání nezbytných potravin a zároveň usilovat o ochranu a zachování velryb je jako přechod po napjatém laně. Musíme se snažit porozumět měnícímu se světu původních obyvatel. Například v roce 1995 byl kritizován lov plejtvákovce šedého v Rusku, když se ukázalo, že jeho maso ve skutečnosti nejedli původní obyvatelé, ale sloužilo jako potrava pro lišky na lišících farmách.“

„Hospodářství aljašských Eskymáků severního svahu se velmi liší od toho, jak tento kmen lovil velryby před sto lety. Těžba ropy způsobila na Aljašce znečištění životního prostředí, rozvrat tradičních sociálních vztahů a příchod mnoha nových lidí. Kromě toho přinesla místním obyvatelům obrovské množství peněz. Náhodnému pozorovateli, který by sledoval Eskymáky, jak při lovu používají moderní motorové saně a helikoptéry, by se tento způsob lovu zřejmě nezdál příliš domorodý.“

„Zatímco Mezinárodní velrybářská komise stále diskutuje o citlivé otázce, zda by se měl opět povolit lov velryb pro komerční účely, umírají každým rokem při domorodých lovech téměř bez povšimnutí stovky velryb a jejich příbuzných, menších delfínů a sviňuch.“

„Princip předběžné opatrnosti v souvislosti s volně žijícími zvířaty požaduje, že pokud nejsou známy dopady lidské činnosti na určitý živočišný druh, mělo by se v případě pochybností jednat ve prospěch tohoto druhu a daná činnost by se neměla provozovat, dokud nebude prokázáno, že tomuto druhu nezpůsobí žádné nepřijatelné škody nebo ztráty.“

Greenpeace

Příznivci hnutí Greenpeace na celém světě prosazují své vize o tom, jak vytvořit trvale udržitelný svět.

V této aktivitě byste měli využít své znalosti o lidských právech a životním prostředí i následující informace a citáty z internetu:

„Říkejte si tomu, jak chcete – lov velryb je vražda a vraždit je špatné. Velryby samozřejmě nejsou lidé, ale mají menší hodnotu než lidé? Duševní stav radosti ze zabíjení velryb je stejný jako duševní stav člověka, který akceptuje genocidu ‚méněcenných‘ lidských bytostí. Myslíme si, že koncept ‚lidských práv‘ je interpretován povrchně, pokud se vztahuje pouze na jeden druh. V hlubším smyslu by měly mít také velryby a další citliví savci nárok na lidská, nebo alespoň ‚humánní‘ práva, tj. na ty nejzákladnější hodnoty, které považujeme za součást humanistické tradice.“

„Greenpeace nepodporuje žádný program lovu velryb, ale nestaví se proti takovému lovu, který je skutečně prováděn pro vlastní obživu. Avšak pokud bude ve hře třeba jediný komerční prvek, postavíme se do čela boje proti takovému programu.“

„Níže podepsané skupiny uctivě vyzývají národ Makahů, aby upustil od obnovení lovu velryb. Příslušníci mnoha kultur na celém světě považují velryby za posvátné a každý druh vnímají jako suverénní národ, který si zasluhuje naši úctu a ochranu. Plejtvákovci šedí migrují každý rok na velké vzdálenosti a přinášejí radost tisícům lidí, kteří je pozorují. Vodami Makahů proplouvají jen krátce. Jsme toho názoru, že na této planetě, jejíž volná příroda je ničena, musejí být důležité duchovní tradice zachovány.“

(Action for Animals, Action for Animals Network a další)

„Byl jsem v naprostém šoku, když jsem slyšel, že uvažujeme o zabíjení plejtvákovců šedých – nebo velryb vůbec... Nelenili jsme a případ jsme prověřili. Zjistili jsme, že je zde návrh, aby se jednomu kmeni povolil odchyt pěti plejtvákovců šedých. Ale kdyby toto povolení získal, řekly by některé další kmeny tam nahoře v Kanadě a na Aljašce: ‚Když je mohou lovit oni, můžeme je lovit také.‘ A já si prostě myslím, že Američané – kteří mají k velrybám zvláštní vztah... Nemyslím si, že jsou v současné době připraveni tolerovat jakýkoli lov velryb.“ (Americký poslanec Jack Metcalf)

„Navzdory moratoriu na lov velryb vyhlášenému mezinárodním společenstvím v roce 1986 jsou velryby stále ohroženy. Účinným způsobem, který by velrybám poskytl lepší ochranu, je vytvoření rezervací – oblastí, kde by byl lov velryb zakázán nejen dočasně, ale na dobu neurčitou.“

„Je nesmírně obtížné přesně určit skutečné počty velryb v různých velrybích populacích. Velikost většiny populací není známa přesněji než $\pm 50\%$. Jelikož jsou změny jen velmi pomalé, není na základě výzkumu probíhajícího pár let možné říci, zda se nějaká populace zvětšuje nebo zmenšuje. Není však pochyb o tom, že lovem velryb pro komerční účely se jejich stavy snižují.“

Vzájemné vazby

Co je to občanská společnost – co kdo dělá a pro koho?

Témata	občanství, demokracie, obecná lidská práva
Obtížnost	úroveň 4
Velikost skupiny	8–20
Doba trvání	90 minut
Shrnutí	Aktivita se zabývá vyjednáváním o právech a povinnostech občanů, vlády, nevládních organizací a médií v demokratické společnosti.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> š. volební právo, právo účastnit se vlády své země š. svoboda informací a vyjadřování š. povinnosti vůči společnosti
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š. porozumění vzájemným vztahům mezi právy a povinnostmi š. rozvoj smyslu pro složité vztahy mezi různými sektory demokratické společnosti š. podpora spolupráce a občanské zodpovědnosti
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š. pro každou skupinu 1 velký arch papíru (A3) nebo flipchartový papír š. pro každou skupinu 2 fixy různých barev (například zelený a červený) š. pro každého účastníka kopie pravidel hry š. klubko provázku nebo vlny (nelépe zelené) š. pro každou skupinu lepicí páska (průhledná lepicí páska nebo izolepa) š. nůžky
Příprava	š. Nastříhejte z vlny asi čtyřicet kousků 1,5 metru dlouhých.

Instrukce

1. Vysvětlíte, že cílem této aktivity je nakreslit „mapu“ různých vztahů mezi čtyřmi sektory (ideální) demokratické společnosti.
2. Rozdělte účastníky do čtyř stejně velkých skupin, které budou představovat čtyři „hráče“ v demokratické společnosti: vládu, nevládní sektor, média a občany.
3. Rozdejte skupinám velké archy papíru a fixy a řekněte jim, že mají deset minut na brainstorming o roli jejich „hráče“ v demokracii, tj. o jeho hlavních *funkcích*. Na arch papíru by měly červeným fixem napsat pět nejdůležitějších funkcí.
4. Svojte skupiny a nechte je prezentovat výsledky jejich práce. Požádejte účastníky o zpětnou vazbu. Zeptejte se jich, zda souhlasí s uvedenými hlavními funkcemi jednotlivých „hráčů“. Vyzvěte skupiny, ať své seznamy v reakci na připomínky ostatních upraví, pokud budou chtít.
5. Nyní účastníky opět rozdělte do čtyř skupin. Skupiny požádejte, ať prostřednictvím brainstormingu navrhnou, co vyžadují od ostatních „hráčů“ k tomu, aby mohly dobře plnit své funkce. Seznam požadavků by měly zapsat pod novým nadpisem zelenou barvou. Na tento úkol jim vyhradte patnáct minut.

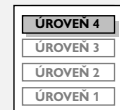
OBČANSTVÍ

DEMOKRACIE

LIDSKÁ PRÁVA

ÚROVEŇ 4

8–20

90 MINUT

6. Krátce před uplynutím stanovené doby skupiny požádejte, ať si vyberou nejvýše šest nejdůležitějších požadavků. Každé skupině dejte lepicí pásku a kousky vlny, které budou představovat tyto požadavky.
7. Rozdejte kopie pravidel hry, společně si je projděte a ujistěte se, že všichni vědí, co mají nyní dělat. Požádejte skupiny, ať přinesou své papíry doprostřed místnosti a položí je do čtverce asi tak metr od sebe (viz níže uvedený nákres). Členové skupin se posadí poblíž „svého rohu“.
8. Nyní začne vyjednávání. Na každé kolo vyhrad'te deset minut. Připomeňte skupinám, že když bude jejich požadavek akceptován, měly by mezi příslušné dva papíry nalepit kousek vlny, kterým vyjádří přijetí povinnosti.
9. Na konci by měli být všichni čtyři „hráči“ spojeni složitou „pavučinou“ z vlny. Dokud účastníci ještě sedí kolem diagramu, přejděte k následnému rozboru a vyhodnocení.

Následný rozbor a vyhodnocení

Požádejte účastníky, ať si prohlédnou pavučinu, kterou vytvořili, a přemýšlí o aktivitě.

- š: Bylo obtížné vymyslet, jaké funkce má v demokracii vláda, nevládní organizace, média a občané?
- š: Došlo v rámci skupin k neshodám ohledně přijetí nebo odmítnutí některých požadavků?
- š: Které požadavky skupiny nepřijaly jako svoji povinnost? Proč? Myslíte si, že by takovéto případy způsobily problémy ve skutečném životě?
- š: Objevily se nějaké povinnosti, které skupiny přijaly, ale předtím si je neuvědomily? Co si o nich teď myslí?
- š: Dozvěděli se účastníci při aktivitě něco nového o demokratické společnosti, co dříve nevěděli? Překvapilo je něco?

Tipy pro vedení aktivity

Netravte příliš mnoho času diskusí nad seznamy funkcí, které skupiny vytvořily (4. bod instrukcí). Tato diskuse by měla účastníky hlavně povzbudit k následující skupinové práci. Skupiny si možná budou chtít poznamenat funkce ostatních „hráčů“.

Až budou skupiny vytvářet seznamy požadavků na ostatní „hráče“ (5. bod), řekněte jim, ať nevymýšlejí nic nereálného. Požadavky by měly být přijatelné, proto by skupiny neměly mít nepřiměřené nebo nesmyslné nároky.

Při vyjednávání (8. bod) nesmí mít žádná skupina pocit, že by měla s ostatními soutěžit. Ani tato fáze by neměla trvat příliš dlouho. Zdůrazněte, že je třeba snažit se *spolupracovat*: Cílem je vytvořit společnost, v níž všichni „hráči“ spolupracují, aby uspokojili potřeby všech. Jednání mezi skupinami by proto mělo být poměrně rychlé: řekněte jim, ať požadavky, které se jim zdají rozumné, akceptují a ostatní odmítnou. Pokud se objeví kontroverzní nároky, diskutujte o nich později.

Varianty

Aktivitu můžete zjednodušit, nebo naopak ztížit tím, že změníte počet „hráčů“ ve společnosti. Můžete například přidat „podnikatele“, „menšiny“ nebo „znevýhodněné skupiny“. Vyjednávání bude ale komplikovanější. Proto bude možná vhodnější, když skupiny nepovedou jednání o svých požadavcích se všemi ostatními, ale jen s některými „hráči“. Můžete

rovněž pracovat s jinými kategoriemi, které mají bezprostřední vztah k životu mladých lidí: „občany“ lze například nahradit „mladými lidmi“ a „vládu“ „školou“.

Aktivitu zjednodušíte vypuštěním jedné či dvou skupin: zařaďte například pouze „občany“ a „vládu“. Tato varianta je vhodná, pracujete-li s malou skupinou.

Aktivitu můžete také vyzkoušet bez použití diagramu: během procesu vyjednávání bude někdo z první skupiny držet jeden konec vlny, druhý nabídne někomu z druhé skupiny. Až budou v závěru vyjednávání všichni držet své konce, propojí se „společnost“ přímo fyzicky.

Možné navazující aktivity

Skupina může pokračovat tím, že do mapy přidá další sociální aktéry (viz varianty). Pro větší jasnost mapu překreslete na nový arch papíru a vzájemné vazby do ní vyznačte různými barvami – použijte například červenou pro vládu, žlutou pro média, zelenou pro nevládní organizace atd. Uvažujte o tom, které vazby nejsou ve vaší společnosti příliš rozvinuté, a jak by se to dalo napravit.

Pokud by se účastníci chtěli pustit do praktického projektu, který vyžaduje navázání vztahu a spolupráci s úřady místní správy, místními nevládními organizacemi a médii, mohla by je bavit aktivita „Zahrada přes noc“ na straně 139.

Klíčové datum

9. listopad 1989

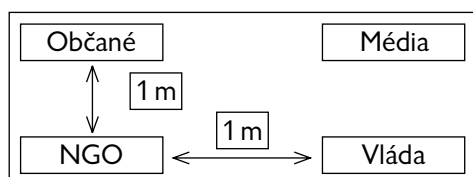
Pád berlínské zdi

PODKLADY

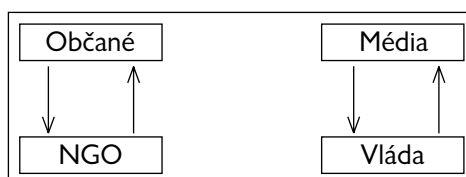
Pravidla hry

1. Cílem hry je, aby požadavky každého „hráče“ byly přijaty všemi ostatními.
2. Ve třech kolech budou spolu vyjednávat vždy dvojice „hráčů“:
 - š: 1. kolo: v jedné dvojici vyjednávají občané a nevládní organizace (NGO), v druhé média a vláda;
 - š: 2. kolo: v jedné dvojici vyjednávají občané a média, v druhé nevládní organizace a vláda;
 - š: 3. kolo: v jedné dvojici vyjednávají občané a vláda, v druhé média a nevládní organizace.
3. Dvojice se samy dohodnou, kdo začne. Pak skupiny střídavě předkládají své požadavky druhé straně.
4. Skupiny by měly své požadavky formulovat jasně a stručně. Také by měly vysvětlit, co v sobě daný požadavek zahrnuje a proč jej vznášejí, tj. proč je důležitý pro vykonávání jejich vlastních funkcí.
5. Při rozhodování, zda určitý požadavek přijmou nebo odmítnou, by měly skupiny zvážit, zda je to, co po nich druhá strana žádá, přiměřené a zda by to byly schopny splnit.
6. Pokud druhá strana požadavek odmítne, dá se příslušný kousek vlny stranou. Jestliže jej přijme, nalepí se kousek vlny do diagramu tak, aby představoval vytvořenou vazbu mezi vašimi dvěma skupinami. Skupina, která požadavek přijala, si ve svém diagramu udělá stručnou poznámku, aby věděla, o jaký požadavek se jednalo.
7. Pokračujte tak dlouho, dokud nebudou projednány všechny požadavky.
8. Pokračujte jednáním v dalších kolech do té doby, než se vytvoří vazby mezi všemi čtyřmi „hráči“.

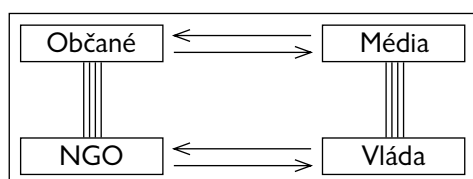
Výchozí pozice

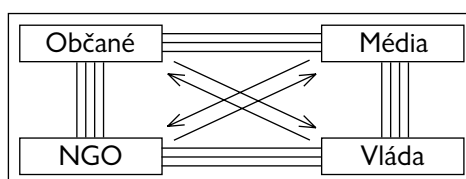
1. kolo

2. kolo

3. kolo

Rodinný rozpočet

Za války je chleba lepší než bomby.

Témata	bezpečnost, mír a násilí, obecná lidská práva
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	jakákoli
Doba trvání	90 minut
Shrnutí	V této aktivitě účastníci diskutují v malých skupinách a na základě kartiček s položkami vytvářejí rodinný rozpočet. Aktivita obsahuje prvky hraní rolí a zabývá se těmito tématy: <ul style="list-style-type: none"> • š. rozdíl mezi „přáními“ a „potřebami“; • š. státní výdaje a zbrojení; • š. příležitosti, které může přinést mírová dividenda.
Práva	š. sociální a ekonomická práva, například právo na zdravotní péči, stravu a vzdělání <ul style="list-style-type: none"> • š. právo žít ve zdravém a čistém životním prostředí • š. právo na osobní bezpečnost
Cíle	š. uvažování o osobních a rodinných potřebách a o jejich důležitosti <ul style="list-style-type: none"> • š. rozvoj dovedností demokratického rozhodování • š. podpora zodpovědnosti a smyslu pro spravedlnost
Pomůcky	š. pro každou skupinu 1 sada kartiček s položkami <ul style="list-style-type: none"> • š. pro každou skupinu 1 obálka • š. nůžky • š. pro každou skupinu lepicí páska nebo lepidlo pro nalepení kartiček • š. pro každou skupinu 1 velký arch papíru (A3) nebo flipchartový papír pro pověšení na stěnu • š. 1 kopie karty s rodičovskou rolí • š. 1 kopie diagramu znázorňujícího světové výdaje na zbrojení
Příprava	š. Okopírujte stránku obsahující kartičky s položkami. Kartičky rozstříhejte a vložte do obálky. Budete potřebovat jednu sadu pro každou skupinu. <ul style="list-style-type: none"> • š. Překreslete diagram znázorňující světové výdaje na zbrojení a možné alternativy ze strany 379 na velký arch papíru či na fólii pro zpětný projektor nebo vytvořte kopie pro každého účastníka. • š. Upravte místnost tak, aby v ní byl prostor pro práci v malých skupinách. • š. Před zahájením aktivity si vyberte jednoho účastníka a nenápadně mu řekněte, že bude v jedné z rodin hrát roli „zvláštního rodiče“. Řekněte mu, ať o své „zvláštní“ roli s nikým nemluví, a dejte mu kartu s rodičovskou rolí. Bez ohledu na počet skupin byste měli mít pouze jednoho „zvláštního rodiče“ v jedné rodině (skupině). • š. Pokud budete chtít použít nějaké údaje z tabulek uvedených v páté části manuálu, připravte si kopie nebo fólie pro zpětný projektor.

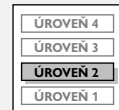
BEZPEČNOST

MÍR A NÁSILÍ

LIDSKÁ PRÁVA

ÚROVEŇ 2

JAKÁKOLIV

90 MINUT

Instrukce

1. Vysvětlíte účastníkům, že budou pracovat ve skupinách. Každá skupina bude představovat jednu rodinu. Úkolem každé rodiny je sestavit rozpočet svých výdajů na příští měsíc.
2. Rozdělte účastníky do skupin. Skupiny by pokud možno neměly mít víc než pět členů. Každá bude tvořena otcem, matkou a dítětem (dětmi). Požádejte účastníky, ať se mezi sebou dohodnou, kdo bude hrát jakou roli, a ať své rodiny pojmenují.
3. Rozdejte obálky s kartičkami a velké archy papíru.
4. Oznamte, že kartičky v obálce představují různé položky, za které je možné v příštím měsíci utratit peníze z rodinného rozpočtu. Jiné položky by v této aktivitě neměly být brány v úvahu. Na každé kartičce je uvedena cena, kterou není možné změnit.
5. Rozpočet každé rodiny na příští měsíc je 10 000 (deset tisíc). Rodiny se tedy budou muset rozhodnout, co si za tyto peníze pořídí a čeho se budou muset vzdát.
6. Sdělte skupinám, že konečný rozpočet by měl být pokud možno výsledkem demokratického rozhodování. Jednotlivé položky by měly přilepit na velký arch papíru, který se potom pověsí na stěnu.
7. Na rozhodování a vytvoření nástěnné tabule mají skupiny dvacet minut.
8. Dalších deset minut ponechte na to, aby si všichni mohli jednotlivé rozpočty prohlédnout. Přitom by měli přemýšlet o tom, který rozpočet je podle nich nejvhodnější a který nejméně vhodný.
9. Svolte účastníky a přejděte k rozboru aktivity.

Následný rozbor a vyhodnocení

Požádejte postupně všechny skupiny o obecné připomínky k aktivitě. Potom se věnujte diskusi nad následujícími otázkami:

- š: Jak se rodiny rozhodovaly, když sestavovaly své rozpočty? Bylo jejich rozhodování demokratické?
- š: Podle jakých kritérií se rozhodovaly?
- š: Našly rovnováhu mezi potřebou jídla, přístřeší a oblečení, potřebou bezpečí a svými přáními pro volný čas? Jaké sociální a ekonomické faktory byly důležité?
- š: Jak se účastníci cítili, když položka, kterou považovali za důležitou, byla ostatními členy přehlasována a z rozpočtu vyřazena?
- š: Které rozpočty byly nejvhodnější a které nejméně vhodné? Proč?
- š: Existují analogie mezi rodinnými a státními rozpočty? Lze je srovnávat?
- š: Který seznam se nejvíce podobá státnímu rozpočtu?
- š: Kterému seznamu by se měl přiblížit ideální státní rozpočet?

Nyní účastníkům ukažte diagram znázorňující světové výdaje na zbrojení a možné alternativy.

- š: Co si účastníci myslí o současných celkových výdajích států na vojenské vybavení, zbraně a další položky související se zbrojením?
- š: Proč vydávají státy na celém světě tolik peněz za zbraně?
- š: Jsou tyto výdaje odůvodněné? Je díky nim svět bezpečnější, je v něm méně válek?
- š: Jaké důsledky má takto sestavený státní rozpočet na sociální a ekonomická práva občanů? A na životní prostředí?
- š: Co můžeme udělat pro změnu tohoto stavu? Slyšel někdo o „zbrojní konverzi“ nebo o „demilitarizačním fondu“? Pokud ne, zeptejte se účastníků, proč je podle jejich názoru o těchto tématech ve zprávách tak málo informací.

Tipy pro vedení aktivity

Typická rodina může v různých zemích vypadat různě. Účastníci mohou proto převzít i role prarodičů nebo jiných příbuzných.

„Zvláštní rodič“ byl do této aktivity zařazen ze dvou důvodů. Za prvé pro vyvolání diskuse, a to zejména v zemích se silnou demokratickou tradicí. Za druhé proto, aby si jednotlivé rozpočty nebyly příliš podobné a bylo možné o nich debatovat. Uvědomte si, že postoj „zvláštního rodiče“ může ostatní „rodinné příslušníky“ v jeho skupině rozrušit, nebo dokonce rozčítit. Také je může zmást, protože nevědí, že svoji roli jen hraje. Měli byste být dostatečně citliví, abyste v případě potřeby zasáhli a pomohli skupině vyřešit její „problémy“. Snažte se zajistit, aby skupina pokračovala v aktivitě, aniž by vyšlo najevo, že se jedná o hraní rolí. Pokud však máte pocit, že by role „zvláštního rodiče“ způsobila příliš mnoho obtíží nebo že by ve vaší skupině nefungovala, pak ji z aktivity vypusťte.

Jestliže položky na kartičkách neodrážejí skutečnou situaci rodin ve vašem městě, regionu nebo zemi, upravte je podle aktuální situace. V každém případě by však na kartičkách měly být „bezpečnostní“ položky i položky luxusní, aby se účastníci museli rozhodnout, co skutečně potřebují, a co nikoli.

Varianty

Namísto kartiček můžete jednoduše použít archy se seznamem položek a rodiny (skupiny) vyzvat, ať věci, které si vyberou, zaškrtnávají. Potom rodiny požádejte o čitelný přepis rozpočtu na velký arch papíru, aby si jej ostatní mohli prohlédnout.

Možné navazující aktivity

Skupina může prozkoumat uskutečněné pozitivní změny, například návrh na založení demilitarizačního fondu nebo situaci zemí, které nemají armádu ani vojenské zbraně (jako například Kostarika).

Pokud se skupina rozhodne analyzovat některé důsledky války, zejména situaci uprchlíků, realizujte aktivitu „Mohu vstoupit?“ na straně 98.

Náměty na další činnost

Můžete vyvolat diskusi o demilitarizaci. Čím více lidí o tomto problému ví, tím více jich může vyvíjet tlak na vlády, aby se zasadily o změnu situace. Zjistěte, kolik peněz z vašeho státního rozpočtu je vydáváno na zbrojení a kolik na sociální potřeby. Skupina může napsat svému poslanci a požádat ho o změnu.

Také se lze připojit k některé z četných světových demilitarizačních kampaní, například ke Kampani mládeže a studentů za jaderné odzbrojení (Youth and Student Campaign for Nuclear Disarmament) (<http://freespace.virgin.net/ys.cnd>) nebo Pax Christi International (www.paxchristi.net). Nebo je možné zahájit vlastní kampaň a tyto organizace využít jako zdroj informací.

Další informace

Mezinárodní zbrojní průmysl ohrožuje lidskou bezpečnost tím, že odklání pozornost, a tedy i finanční zdroje, od základních lidských potřeb. Přidělování nemalých finančních prostředků na zbrojení bývá zdůvodňováno potřebou chránit obyvatele a území státu. Jsou však lidé

Klíčové datum

**úterý následující po
druhém pondělí v září**
Mezinárodní den míru

skutečně chránění, když nemohou dostat vzdělání, zdravotní péči a potraviny? Odrážejí výdaje na zbrojení potřeby obyvatel nebo zájmy států?

Další problém je to, že investice státu do vlastní bezpečnosti (a údajně do bezpečnosti jeho obyvatel) se točí v bludném kruhu. Každý stát chce vlastnit stále výkonnější zbraně, aby měl větší vojenskou moc než jiné státy. Říká se tomu „závody ve zbrojení“.

V desetiletém období po konci studené války docházelo ke snižování výdajů na zbrojení. Této etapy demilitarizace měly státy využít k rozvoji politiky umožňující věnovat „mírovou dividendu“ – tj. peníze ušetřené z rozpočtu na obranu – na zvýšení lidské bezpečnosti, tedy například navýšit rozpočty na vzdělání a zdravotní péči. K tomu však došlo jen v několika málo případech. Většinou byla „mírová dividendu“ spotřebována na snížení státních dluhů.

Od roku 1999 světové výdaje na zbrojení opět stoupají. Zdá se, že růst pokračoval i v roce 2000. To se jeví jako paradoxní, protože v řadě oblastí světa je nyní mnohem bezpečněji. Důvodem je pravděpodobně to, že některé ze států, jež na zbrojení vydávají nejvíce peněz, přijaly nebo ohlásily obranné plány, které předpokládají nárůst finančních prostředků.

Míroví aktivisté už několik desetiletí tvrdí, že je nutné prosadit energický a nápaditý program přechodu od vojenské výroby k výrobě mírové. Na podporu svého tvrzení uvádějí mnoho argumentů, například:

- š: nemorálnost zbrojního průmyslu a jeho destruktivní kapacity;
- š: nebezpečí plynoucí ze stále rostoucího obchodu se zbraněmi;
- š: neschopnost zbrojního průmyslu mít kontrolu nad sebou i nad tím, k čemu budou jeho výrobky použity;
- š: nešetrnost průmyslové výroby a skandální zneužívání přírodních i lidských zdrojů;
- š: potenciál, který by se uvolnil přechodem k mírové výrobě.

Různé statistiky a tabulky s údaji, které se vztahují k této aktivitě, najdete v páté části manuálu v kapitole o míru a násilí na straně 376.

PODKLADY**Kartičky s položkami**

Potraviny (2000)	Školné (2000)	Zdravotní pojištění pro celou rodinu (1000)
Nové auto (4000)	Měsíční poplatky za sportovní aktivity (300)	Hry a hračky (200)
Počítač (800)	Loterie (100)	Oprava domu (400)
Domovní alarm (1500)	Oblečení (400)	Krmení pro domácí zvířata (100)
Účet za vodu (200)	Vycvičený hlídací pes (400)	Léky (300)
Doprava: benzín, jízdenky na autobus a na vlak (400)	Nájem nebo hypoteční splátky (2500)	Dárek pro matku k narozeninám (400)
Oprava pračky (200)	Školní pomůcky na jeden měsíc (300)	Osobní zbraň (400)
Rybářské náčiní (200)	Nové spotřebiče do domácnosti (100)	Účet za elektřinu (200)
Nový model polohovacího křesla (700)	Kurzy sebeobrany pro matku a dceru (dcery) (300)	Aktivity pro volný čas: kino, divadlo, zábavní park (200)
Alarm do auta (300)	Prodloužený víkend v apartmánu na pláži (400)	Vybavení na osobní obranu, například pepřový sprej (100)
Rodinná večeře v restauraci (100)	Účet za telefon (300)	Finanční příspěvek na podporu prarodičů nebo jiných příbuzných (200)
Letní tábor pro děti (200)		

Karta s rodičovskou rolí**Autoritativní rodič**

Jsi živatelem/živitelkou rodiny, a proto si myslíš, že máš větší právo mluvit do finančních záležitostí než tvá manželka/tvůj manžel nebo děti. Jsi to koneckonců ty, kdo přináší domů peníze!

Jsi přesvědčen/a, že ve městě, kde žijete, je velkým problémem kriminalita a nepořádek. Život je dnes tak nebezpečný! Proto kladeš největší důraz na ochranu a bezpečnost své rodiny a na zabezpečení bytu a majetku.

Naše možné budoucnosti

„Pokrok se neměří tím, zda rozmnožíme bohatství těch, kteří mají hodně, ale tím, zda dáme dost těm, kteří mají málo.“

Franklin D. Roosevelt

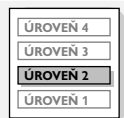
DĚTI

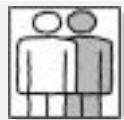
ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

LIDSKÁ PRÁVA

ÚROVEŇ 2

15–20 OSOB

60 MINUT

Témata	děti, životní prostředí, obecná lidská práva
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	15–20
Doba trvání	60 minut
Shrnutí	V této aktivitě účastníci kreslí, uvažují a diskutují o svých nadějích a obavách týkajících se budoucnosti jejich generace. Aktivita se zaměřuje hlavně na témata: <ul style="list-style-type: none"> · š ekologické problémy, které ovlivní život budoucích generací; · š mladí lidé a rodina; · š život v obci.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> · š právo na vlastní názor a na přístup k informacím · š právo dětí být vyslyšeny ve všech záležitostech, které se týkají jejich zájmů · š právo na přiměřenou životní úroveň
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · š rozšíření znalostí o životě v obci a s ním spojených právech a povinnostech · š rozvoj dovedností potřebných k otevřené diskusi, týmové práci a vytváření vizí budoucnosti · š pochopení skutečnosti, že světový vývoj má otevřený konec a každý mladý člověk jej může svým jednáním změnit k lepšímu nebo k horšímu
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · š papíry na kreslení návrhů · š velké archy papíru na výsledné výkresy · š barvy, psací potřeby a fixy · š materiál na koláž: barevné papíry, časopisy, větvičky, zrnka rýže, fazole, suché listy, mušličky apod. · š lepidlo · š vyobrazení nebo fotografie vaší čtvrti nebo města z doby před deseti až dvaceti lety (není nutné)

Instrukce

1. Pohovořte s účastníky o změnách v průběhu času. Požádejte je, ať si zkusí vzpomenout, jak vypadal jejich dům a ulice, když byli malí, a co se od té doby změnilo. Byly některé místnosti ve vašem školicím centru vymalovány nebo vybaveny novým nábytkem? Postavily se v okolí nové budovy? Proč k těmto změnám došlo a kdo o nich rozhodl?
2. Proveďte s účastníky brainstorming na téma, jaké změny by navrhli, kdyby o to byli požádáni.
3. Upozorněte na souvislost mezi změnami, které mají dopad na životy lidí, a lid-

skými právy. Představují lidská práva užitečný rámec pro rozhodování? Budou hrát lidská práva v budoucnosti při rozhodování větší nebo menší roli než dnes? Proč?

4. Řekněte účastníkům, že nyní mají příležitost ovlivnit budoucnost, v níž budou jednou žít.
5. Požádejte je, ať se rozdělí do skupin po třech nebo po čtyřech.
6. Rozdejte jim papíry a psací potřeby a vyzvěte je, ať načrtnou, jak by podle jejich představ měla v budoucnosti vypadat vaše čtvrť nebo město. Dejte jim naprosto volnou ruku. Jediným omezením jsou hranice jejich představivosti.
7. Hotové návrhy pak skupiny přenesou na velký arch papíru a doplní barvami a připraveným materiálem na koláž.
8. Po skončení práce požádejte postupně všechny skupiny, ať své projekty představí a řeknou ostatním, odkud čerpaly inspiraci a jak své nápady rozvinuly. Po každé prezentaci ponechte čas na otázky a odpovědi, obecnější diskusi se však věnujte až v rámci následného rozboru.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte zhodnocením spolupráce, rozhodování a postupů při práci ve skupinách.

- š Byl každý z účastníků spokojen se svým podílem na společné práci? Jak jednotlivé skupiny využívaly individuální talenty svých členů?
- š Jaké to bylo vyslechnout si od ostatních zpětnou vazbu na své projekty?
- š Jaké to bylo poskytovat ostatním zpětnou vazbu na jejich projekty?
- š Dokázali by účastníci slevit z některých svých představ, kdyby měli nyní za úkol navrhnout jeden společný projekt, který by naplňoval potřeby a očekávání všech?
- š Měli účastníci dobrý pocit, když se mohli stát „architektů vlastní budoucnosti“?
- š Věří účastníci, že se jejich vize mohou jednou uskutečnit? Proč? Proč ne?
- š Domnívají se, že by dospěli byli ochotni vzít jejich projekty v úvahu? Proč? Proč ne?
- š Co je na projektech nejvíce překvapilo?
- š Jaká práva by měli jako občané budoucnosti?
- š Jaké povinnosti by měli jako občané budoucnosti?
- š Jak mohou mladí lidé již nyní zasahovat do demokratických rozhodovacích procesů ovlivňujících jejich život a jejich budoucnost?

Tipy pro vedení aktivity

Množné číslo v názvu této aktivity je použito záměrně. Chtěli jsme jím zdůraznit, že naše budoucnost není předem dána, ale bude taková, jakou si ji podle svých představ vytvoříme. Existuje mnoho možných verzí budoucnosti. Úkolem mladých lidí je snažit se vytvořit budoucnost, která bude odrážet jejich představy a ideály.

Změny, k nimž dochází v průběhu času, můžete zdůraznit tak, že účastníkům ukážete vyobrazení nebo fotografie vašeho okolí z doby před deseti či dvaceti lety. Můžete však také uvažovat o globálních změnách. Účastníci by se například mohli zamyslet nad tím, že před třiceti lety byl internet pouhou vizí z oblasti science-fiction, kdežto za několik málo let bude mít připojení k internetu každá škola a knihovna na světě.

Pokud účastníci nebudou mít žádnou představu o tom, jak by mohlo jejich město v budoucnosti vypadat, položte jim pro inspiraci následující otázky:

Klíčové datum

12. srpen
Mezinárodní den
mládeže

- š: Kdo zde bude žít: lidé, kteří se tu narodili, nebo nově příchozí? Jak budou staří? Budou mít rodiny?
- š: Jak bude vypadat jejich každodenní život? Kde budou nakupovat potraviny? Jak budou po městě cestovat?
- š: Jaké veřejné služby (například nemocnice, zubař atd.) budou potřebovat?
- š: Jakou podobu budou mít jejich školy?
- š: Jaký povedou společenský život? Čemu se budou věnovat ve volném čase?
- š: Budou mít domácí zvířata?
- š: Jakou práci budou vykonávat?
- š: Jaké nové technické vymoženosti budou v té době existovat?
- š: Jaké bude životní prostředí, příroda v okolí?

Varianty

Téma můžete zpracovat také metodou zvanou „kola budoucnosti“. Nechte účastníky pracovat v malých skupinách a každé dejte za úkol, ať si vybere jednu oblast (například školství, rodinu, obec, práci nebo zdraví) a znázorní ji formou kola budoucnosti. Každé kolo by mělo mít ve svém středu nejdůležitější aspekty a okolo nich několik soustředných kruhů. „Paprsky“ by ho měly rozdělovat na dílčí úseky, do nichž účastníci zapíší jednotlivé body. Pro kolo životního prostředí by to mohly být například: čistý vzduch, elektromobily, hodně stromů, čisté řeky nebo humánní chov zvířat.

Možné navazující aktivity

Zjistěte si podrobnější informace o procesu plánování místního rozvoje a způsobech, jakými byste tyto plány mohli ovlivnit. Zapojte se do rozhodovacích procesů ve vaší škole, klubu nebo organizaci: zúčastněte se jednání rady, nebo přímo kandidujte ve volbách. Možnostmi budoucího vývoje se zabývají i některé další aktivity. Například „Cesta do Země rovnosti“ zkoumá, jak dosáhnout rovnosti mužů a žen. „Vliv internetu“ analyzuje scénáře budoucího vývoje nových technologií.

Když si představujeme vlastní budoucnost, můžeme začít přemýšlet o tom, jak vytvořit spravedlivější společnost. Pokud by se skupina chtěla zabývat problémem šikanování a rozvíjet svoji empatii a respekt ke každému, zkuste aktivitu „Máme na výběr?“ na straně 111.

Náměty na další činnost

Ukažte své projekty členům místního zastupitelstva a pokuste se zapojit do procesu obecního plánování. Váš projekt může být využit v plánu rozvoje vašeho města nebo obce.

Cesta do Země rovnosti

„Překážka je cestou.“

zenová moudrost

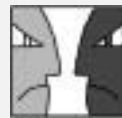
Témata	rovnost mužů a žen, diskriminace a xenofobie, vzdělání
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	4+
Doba trvání	90 minut
Shrnutí	Aktivita využívá práci v malých skupinách, kreslení a představivost. Zabývá se rovností mužů a žen s důrazem na diskriminaci žen.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> š. právo nebýt diskriminován na základě pohlaví š. právo uzavřít sňatek se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů š. právo matek na zvláštní ochranu
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š. porozumění hodnotě rovnosti mužů a žen; uznání, že je třeba dosáhnout vyrovnané účasti mužů a žen š. rozvoj představivosti a tvořivosti při úvahách o budoucnosti š. podpora respektu a smyslu pro spravedlnost
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š. pro každou skupinu papír formátu A4 a psací potřeby na brainstorming š. pro každou skupinu 1 velký arch papíru (formátu A3) nebo flipchartový papír š. pro všechny skupiny dostatek fixů různých barev š. zeměpisná mapa, nejlépe turistická, na níž jsou zobrazeny hory, údolí, řeky, lesy, vesnice, mosty apod.
Příprava	š. Seznamte se s mapou a se značkami, které jsou na ní použity.

Instrukce

1. Vysvětlete účastníkům, že budou kreslit vymyšlenou mapu znázorňující cestu do Země rovnosti – do země, kde panuje skutečná rovnost mezi muži a ženami. V budoucnosti bude taková země jistě existovat, ale dnes si ji můžeme jen představovat.
2. Zeptejte se účastníků, jestli znají pohádky nebo jiné příběhy, které využívají metaforu poutníka na cestě pro vyjádření mravních ideálů. Mluvte společně o tom, že například cestu temným lesem lze chápat jako metaforu zla nebo že červené jablko může představovat pokušení. Svoji mravní sílu prokáže poutník například přeplaváním prudké řeky, pokoru zase tím, že pomůže trpícímu zvířeti.
3. Stručně s účastníky proberte, jak vypadají mapy. Upozorněte na vrstevnice, různé odstíny hor a vodních ploch i na značky, jimiž jsou znázorněny lesy, bažiny, budovy, dráty elektrického vedení apod.
4. Požádejte účastníky, ať se rozdělí do skupin po třech až pěti lidech. Skupinám rozdejte papíry a psací potřeby a vyhraďte jim asi patnáct minut na tři krátké brainstormingy o následujících tématech:

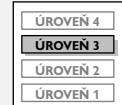
ROVNOST

DISKRIMINACE

VZDĚLÁNÍ

ÚROVEŇ 3

4+

90 MINUT

- š: jak by mohla vypadat Země rovnosti;
 - š: na jaké překážky můžeme na cestě do Země rovnosti narazit;
 - š: jak bychom mohli tyto překážky překonat.
5. Nyní rozdejte velké archy papíru a fixy. Požádejte skupiny, ať vytvoří vlastní fantazijní mapy, do nichž zakreslí krajinu přítomnosti a budoucnosti a cestu spojující tyto dvě krajiny. Měly by si vymyslet vlastní mapové značky pro jednotlivé zeměpisné prvky, a také pro překážky a příležitosti ležící podél cesty.
 6. Na kreslení map dejte skupinám čtyřicet minut. Připomeňte jim, ať nezapomenou připojit legendu vysvětlující význam použitých značek.
 7. Svolte skupiny a nechte je prezentovat jejich mapy.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte diskusí o práci jednotlivých skupin. Jakým způsobem se rozhodovaly, co bude na jejich mapě znázorněno? Jak ji kreslily? Poté hovořte o tom, jak by mohla Země rovnosti vypadat ve skutečnosti a jaké překážky bude třeba překonat.

- š: Bavila účastníky aktivita? Proč?
- š: Která ze tří otázek z úvodního brainstormingu byla nejjednodušší? Která byla nejobtížnější a proč?
- š: Jaké jsou hlavní znaky Země rovnosti?
- š: Jaké hlavní překážky oddělují současnou společnost od ideální Země rovnosti?
- š: Co se musí změnit, aby byla v naší společnosti skutečná rovnost mužů a žen?
- š: Je politika pozitivní diskriminace oprávněná jako krátkodobé opatření na podporu rovnosti mužů a žen?
- š: Kdybyste měli svoji zemi ohodnotit, jak si stojí ve srovnání s ostatními zeměmi světa, pokud jde o rovné příležitosti mužů a žen, kam byste ji umístili na škále od 1 do 10 (1 znamená velkou nerovnost a 10 téměř ideální rovnost)?
- š: Jaké další skupiny jsou ve vaší zemi diskriminovány? Jak se to projevuje? Jaká lidská práva jsou tím porušována?
- š: Jak mohou znevýhodněné skupiny získat větší vliv ve společnosti, aby mohly vymáhat svá práva?
- š: Jakou roli může přitom sehrát výchova a vzdělávání?

Tipy pro vedení aktivity

Pokud se účastníci „zaseknou“ při pokusu o znázornění své myšlenky formou obrazu, uveďte jim na pomoc příklad. Třeba že žena kráčí po mostě vzdělání, aby překonala řeku předsudků vůči ženám, které se chtějí stát právníčkami. Nebo že muž najde drahokam uspokojení, když pracuje jako učitel v mateřské školce a stará se o malé děti. Měli byste samozřejmě zvolit takové příklady genderových stereotypů, které odpovídají situaci ve vaší zemi.

Varianty

Skupiny mohou také vyrábět modely krajiny s využitím různého „harampádí“. V tom případě budete potřebovat bohatou sbírku malých krabiček, kelímků, trubiček, papírů, kamínků, oříšků, bavlnek, kancelářských svorek apod. a také lepidlo a karton, na který modely nalepíte.

Metodu kreslení mapy s cestou z přítomnosti do budoucnosti lze aplikovat na většinu témat, v nichž mají účastníci využít svou představivost při hledání řešení určitého problému.

Možné navazující aktivity

Prozkoumejte podrobněji problematiku rovnosti mužů a žen či kterékoli z témat nastíněných v této aktivitě. Navštivte místní knihovnu nebo si vyhledejte informace na internetu. Také si můžete pozvat na besedu zástupce organizace usilující o rovné příležitosti určité sociální skupiny.

Lze se také zaměřit na téma diskriminace a práva na kulturní identitu v kontextu trvale udržitelného rozvoje, jímž se zabývá aktivita „Makahové a lov velryb“ na straně 166.

Náměty na další činnost

Zjistěte, jaká politika s ohledem na rovné příležitosti mužů a žen je uplatňována ve vaší škole, klubu nebo na vašem pracovišti. Diskutujte o uskutečňování této politiky v praxi a o změnách nutných k přeměně vaší instituce v Zem rovnosti.

Další informace

Aktivita se opírá o přístup zvaný „empowerment“. Toto slovo se obtížně překládá a někdy se také těžko vysvětluje jeho význam, a to i v angličtině. „Empowerment“ označuje jak prostředky, tak výsledky působení, které je někdy nazýváno „osvoboditelská pedagogika“ a jehož cílem je posílit postavení znevýhodněných skupin.

Jednu definici pojmu „empowerment“ nabízí organizace Oxfam:

„Empowerment zahrnuje boj proti formám útlaku nutícího miliony lidí přijmout ve společnosti takovou roli, která je staví do nerovné pozice nebo do situace, v níž jsou porušována jejich lidská práva.“

Klíčové datum

25. listopad

Mezinárodní den
za odstranění násilí
na ženách

Hry s obrázky

Obraz říká víc než tisíce slov a fotografie nelže – nebo ano?

LIDSKÁ PRÁVA

MÉDIA

DISKRIMINACE

ÚROVEŇ 1

JAKÁKOLI

30 MINUT

Témata	obecná lidská práva, média, diskriminace a xenofobie
Obtížnost	úroveň 1
Velikost skupiny	jakákoli
Doba trvání	30 minut
Shrnutí	Práce s obrázky je tvořivá a zábavná. Proto jsou tyto aktivity vhodné jako icebreaker, ačkoli mají smysl i samy o sobě. Zaměřují se na tato témata: <ul style="list-style-type: none"> š· stereotypy; š· jak každý člověk vnímá svět svým jedinečným způsobem; š· jak jsou obrazy využívány k informování a dezinformování.
Práva	š· všechna (podle toho, jaké obrázky si vyberete a na jakou problematiku se zaměříte)
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š· uvědomění si důležitosti lidských práv v každodenním životě š· rozvoj „vizuální gramotnosti“, naslouchání a komunikačních dovedností š· podpora empatie a respektu k lidské důstojnosti

1. Co vidíš?

Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š· sada fotografií š· čtvrtky, lepidlo, samolepicí fólie (není nutná) š· tabule, velké archy papíru nebo flipchart a fixy š· nástěnná tabule s napsanými články Všeobecné deklarace lidských práv (dle stručného obsahu na straně 402)
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> š· Připravte si sadu pětadvaceti fotografií znázorňujících obyvatele různých zemí a v různém prostředí. š· Nalepte fotografie na čtvrtky a přelepte je samolepicí fólií (pokud ji máte k dispozici). š· Očíslujte je.

Instrukce

1. Rozložte fotografie na stoly po celé místnosti.
2. Vyzvěte účastníky k samostatné práci.
3. Přečtěte nahlas *jeden* článek Všeobecné deklarace lidských práv a napište ho na tabuli nebo na flipchart.
4. Požádejte účastníky, ať si prohlédnou fotografie a vyberou z nich jednu, která z jejich hlediska nejlépe vystihuje daný článek.
5. Poté požádejte postupně všechny účastníky, ať řeknou, kterou fotografií si vybrali a proč.
6. Na tabuli napište čísla vybraných fotografií.

7. Udělejte ještě čtyři nebo pět kol s dalšími články Deklarace (snažte se vybrat jak občanská a politická práva, tak práva sociální a ekonomická).

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte zhodnocením vlastní aktivity a potom hovořte o tom, co se při ní účastníci naučili.

- š Bylo obtížné vybírat fotografie znázorňující různá práva? Vybírali jednotliví účastníci v každém kole jinou, nebo si zvolili jednu či dvě, které podle jejich názoru vystihovaly všechna práva?
- š Zvolilo více účastníků v jednom kole stejnou fotografii, nebo měli odlišné názory na to, jaká fotografie se k danému právu nejvíce hodí? Co nám to říká o našem vnímání světa kolem sebe?
- š Prohlédněte si seznam fotografií na flipchartu. Které byly vybírány nejčastěji? Co je na nich zvláštního? Proč byly voleny nejčastěji? Hrálá přitom roli jejich velikost či barevnost, nebo bylo důležité spíše to, co je na nich vyobrazeno?
- š Byla některá fotografie zvolena ve více kolech, takže představovala různá práva?
- š Nesouhlasí někdo s tím, jak určitou fotografii interpretují jiní členové skupiny?
- š Byly zde fotografie, které nebyly vybrány ani jednou? Lze v nich i přesto vidět některé z lidských práv? Které a proč?
- š Znali účastníci všechna práva, o nichž se v aktivitě hovořilo? Pokud ne, která práva neznali?
- š Jak jsou obrazy využívány a zneužívány v médiích? Vyberte si určitou aktuální událost a analyzujte, jak je prezentována v novinách a v televizi. Jak jsou představována témata související s lidskými právy?

Tipy pro vedení aktivity

V této aktivitě není výběr fotografií ničím omezen. Každý obrázek lze vybrat několikrát v jednom kole i v různých kolech. Jinak řečeno, každý obrázek mohou různí lidé vnímat jako vyjádření téhož článku, ale také jako znázornění rozdílných článků.

Více informací o tom, jak si vytvořit vlastní sbírku fotografií, najdete v kapitole „Jak používat Kompas“ na straně 38. Fotografie vystřihujte z časopisů, turistických prospektů, starých kalendářů nebo pohlednic. Dejte pozor na to, aby na obrázcích nebyl žádný text, ale poznamenejte si původní název či popis každého z nich a další informace, abyste mohli zodpovědět případné dotazy. Fotografie by měly znázorňovat nejrůznější aspekty „života na Zemi“. Měly by zobrazovat jednotlivce i skupiny, lidi různého věku i schopností a příslušníky různých kultur. Vaše sada by měla obsahovat obrázky z venkovského i městského prostředí, z průmyslu i ze zemědělství a měli by na nich být jedinci provozující různé druhy práce i rozmanité volnočasové aktivity. Při číslování obrázků se nesnažte zavádět žádný systém. Číslo by měla sloužit pouze k jejich snadnější identifikaci.

Míra vaší pomoci při analýze fotografií bude záviset na „vizuální gramotnosti“ účastníků. Pokud to budete považovat za vhodné, zahajte aktivitu společnou analýzou jednoho či dvou obrázků. Jako vodítko vám poslouží otázky uvedené níže pod hlavičkou „Další informace“.

Varianty

Můžete účastníky také požádat, ať vyberou fotografii, která podle nich nejlépe vystihuje obecný princip lidských práv. Poté se jich zeptejte na důvody jejich volby.

Možné navazující aktivity

Vypůjčte si fotoaparáty nebo nakupte fotoaparáty na jedno použití v době, kdy budou za výhodnou cenu, a zorganizujte fotografický projekt „Pohledy na lidská práva“.

Zdrojem vizuálních vjemů nejsou pouze fotografie, ale také situace a události. Pokud chcete, aby skupina tímto způsobem „uviděla“ diskriminaci, realizujte s ní aktivitu „Krok vpřed“ na straně 217.

Náměty na další činnost

Uspořádejte výstavu fotografií z projektu „Pohledy na lidská práva“. Nebo vystavte plakáty, které vytvoříte na základě níže uvedených her s obrázky.

Další informace

„Čtení“ obrázků je dovednost, které je třeba se naučit a která se musí dále rozvíjet. Výrazem „gramotnost“ se obvykle označuje dovednost rozpoznávat písmena abecedy a čist tištěný text. Ve skutečnosti však gramotnost znamená více: zahrnuje také dovednosti analyzovat text jako celek, porozumět mu a interpretovat jej. Ve velmi podobném smyslu se hovoří o „vizuální gramotnosti“ jako o dovednosti „číst“ obrazy. Při „čtení“ obrazu se musí člověk ptát, kdo je jeho autorem a proč jej vytvořil právě takto – jaké ho k tomu vedly důvody? Také si musí být vědom emocionálního působení obrazu i jeho vlivu na postoj diváka ke znázorněnému objektu. Podívejte se na fotografie přetištěné v aktivitě „Bojovníci za lidská práva“ na stranách 132–134 a položte si následující otázky:

Objekt: kdo, co, kde a kdy?

- š: Kdo je zobrazen: jaký je jeho věk, pohlaví, zdravotní stav, majetek nebo sociální status?
- š: Co mohu vyčíst z jeho postoje a výrazu tváře?
- š: Věděl objekt, že je fotografován? Byla fotografie inscenována, nebo je to momentka?
- š: Jak vypadá pozadí? Je v souladu s fotografovanou osobou, nebo s ní kontrastuje?
- š: Co osoba dělá? Běžnou činnost, nebo něco neobvyklého?
- š: Jakým celkovým dojmem na vás osoba na fotografii působí? Pozitivním, či negativním? Je vám sympatická, nebo vám připadá nezajímavá?

Kontext

- š: Kde byla fotografie původně publikována? V novinách, časopise nebo v turistickém prospektu? Jinak řečeno, byla spíše informativní, reklamní či propagandistická? Nebo sloužila k jinému účelu?
- š: Je fotografie opatřena názvem nebo jinými informacemi, které divákovi poskytují vodítko pro interpretaci?

Technické detaily

- š: Je fotografie černobílá nebo barevná? Ovlivňuje to působivost fotografie? Vyvolávala by fotografie silnější dojem, kdyby byla větší?
- š: Působí na vás nějak úhel, z něhož byla fotografie pořízena?
- š: Jaké zvláštní efekty (například měkké osvětlení nebo hloubka ostrosti) byly použity? Proč?
- š: Je výsledný obraz zmanipulován? Lže? Je na fotografii skutečně to, co nebo koho měl fotograf před sebou, když ji pořizoval, nebo byl obraz upraven na počítači (například aby osoba na fotografii vypadala atraktivněji)?

Kdo je autorem fotografie?

- š Jaký je vztah mezi fotografem a fotografovaným objektem?
- š Má fotograf pro svůj objekt pochopení?
- š Je to profesionální fotografie, nebo amatérský snímek?
- š Proč fotograf pořídil právě tuto fotografii? Jaké ho k tomu vedly důvody? Co nám touto fotografií chtěl sdělit?

A na závěr: Jaké vizuální symboly nebo stereotypy jste na snímcích objevili? Například Martin Luther King jako politický vůdce, který stojí nad svým národem, nebo Ngawang Sangdrol jako tibetská venkovanka. Proč si autoři manuálu vybrali pro danou aktivitu právě tyto fotografie? Jak tyto fotografie ovlivňují váš postoj k portrétovaným osobnostem? Vážíte si jich po shlédnutí těchto fotografií více, než kdybyste si pouze přečetli informace uvedené v textu? Jak? Proč?

Zdroj: Informace upraveny podle „Focus for Change“ (Class, gender and race inequality and the media in an international context.) Focus for Change, 1992. (103 London Street, Reading, Berkshire, RG1 4QA, England.)

2. Co vidíš v Panchových kresbách?

Pomůcky a příprava

- š Okopírujte všechny Panchovy ilustrace z páté části manuálu. Pokud možno je zvětšete.
- š Ilustrace zkopírujte, abyste měli pro každou malou skupinu jednu sadu.

Instrukce

1. Požádejte účastníky o rozdělení do skupin.
2. Každé skupině dejte jednu sadu Panchových ilustrací. Vyzvěte účastníky, ať si všechny obrázky prohlédnou a pak ať si každý sám za sebe vybere ten, který ho nejvíce oslovuje – z jakýchkoli důvodů.
3. Potom účastníky požádejte, ať jeden po druhém ostatním ve skupině řeknou, jaký obrázek si vybrali a:
 - š co jim tento obrázek sděluje;
 - š proč si ho vybrali;
 - š jak se vztahuje k jejich životu a ke skutečnosti;
 - š jak vnímají jeho vztah k lidským právům.
4. Po každém vystoupení nechte reagovat ostatní členy skupiny.
5. Na závěr přejděte k diskusi v plénu.

Následný rozbor a vyhodnocení

Nejprve účastníky požádejte o obecnou reakci. Potom pokračujte otázkami uvedenými výše v aktivitě „Co vidíš?“ na straně 188.

Tipy pro vedení aktivity

Panchovy ilustrace můžete použít také jinak. Požádejte například účastníky, ať k nim vymyslí vhodný název či popis, nebo vymažte texty v bublinách a účastníky vyzvěte k doplnění vlastních textů.

Upozorněte prosím účastníky na nutnost respektovat autorská práva.

3. Část obrázku

Pomůcky a příprava

- š: Připravte si obrázky, které vyprávějí jednoduchý příběh. Každý z nich rozstříhnete na dvě části, tak aby každá sama o sobě pobízela diváka ke zcela jinému čtení zobrazené situace než obě části pohromadě.
- š: Rozstřižené obrázky vložte do samostatných obálek. Pro každého účastníka budete potřebovat jednu obálku.

Instrukce

1. Požádejte účastníky o rozdělení do dvojic.
2. Každé dvojici dejte dvě obálky.
3. Řekněte účastníkům, ať otevřou obálky a dají svému partnerovi jednu část obrázku. Každý účastník by pak měl svému partnerovi říci, co se podle jeho názoru na obrázku odehrává, kdo je zde zobrazen a co dělá.
4. Potom by měli svému partnerovi ukázat druhou část a zeptat se ho, co si o obrázku myslí teď, když ho má k dispozici celý.
5. Přejděte ke stručnému rozboru:
 - š: Jakých překvapení se účastníci dočkali?
 - š: Jak často lidé prostě přijímají to, co vidí, a přitom zapomínají, že to možná není „celý příběh“?

Tipy pro vedení aktivity

Tuto aktivitu použijte jako icebreaker nebo ji rozvíňte tak, že dvojice požádáte, aby si vyměnily obálky s jinou dvojicí, a totéž zopakovaly ještě jednou. Bylo druhé kolo pro účastníky jednodušší? Nebo obtížnější? Proč?

4. Popisky k obrázkům

Pomůcky

- š: očíslované fotografie
- š: papíry a psací potřeby pro každého účastníka
- š: nůžky a lepicí páska
- š: velké archy papíru (A3) nebo flipchartové papíry; budete potřebovat tolik papírů, kolik máte fotografií

Instrukce

1. Rozložte fotografie na stůl a požádejte účastníky, ať samostatně nebo ve dvojicích vymyslí ke každé z nich popisek a napíší ho na papír. Měli by psát čitelně, protože později se jejich popisky použijí.
2. Až budou všichni hotovi, zvedněte postupně jednu fotografii po druhé a vždy vyzvěte několik dobrovolníků k přečtení svých popisků.
3. Každou fotografii nalepte doprostřed velkého archu papíru a požádejte účastníky, ať kolem ní nalepí své popisky, a vytvoří tak „plakát“.
4. Nalepte plakáty na zeď.

5. Stručně zhodnoťte jednotlivé popisky:

- š· Bylo vymýšlení popisků obtížné?
- š· Čím se vyznačuje dobrý popis?
- š· Pokud je pravda, že obraz říká víc než tisíce slov, k čemu jsou potom potřeba popisky?

Tipy pro vedení aktivity

Když na psaní popisků použijete barevné papíry a fixy, budou plakáty atraktivnější. Tato metoda, jejímž prostřednictvím získáte ke každému obrázku různé popisky, je obvykle zábavná a zároveň provokativní. Účastníky upoutá a také je připraví na zajímavou diskusi. Rozmanité popisky jsou ideálním východiskem pro diskusi o jedinečnosti vnímání světa, jedinečnosti, kterou je třeba respektovat.

5. Bubliny

Pomůcky

- š· obrázky, pro každou dvojici jeden (dvě nebo více dvojic by mělo dostat stejný obrázek)
- š· pro každou dvojici papír a psací potřeby
- š· lepidlo

Instrukce

1. Požádejte účastníky o rozdělení do dvojic. Rozdejte jim obrázky, papíry a psací potřeby.
2. Vyzvěte je, ať analyzují, co je na obrázku znázorněno. Měly by si odpovědět na otázky Kdo? Co? Kde? Kdy? a Jak?
3. Řekněte jim, ať obrázky nalepí na papír a přepíší k nim bubliny s tím, co jednotlivé osoby na obrázku říkají.
4. Požádejte dvojice o předvedení své práce ostatním. Pak přejděte ke stručnému rozboru:
 - š· Bylo obtížné analyzovat obrázky a vymýšlet texty do bublin?
 - š· Pro dvojice, které měly stejný obrázek: V čem se vaše analýzy obrázku liší a v čem si jsou podobné?
 - š· Jaké stereotypy byste našli na obrázcích a v bublinách?

Tipy pro vedení aktivity

Při výběru obrázků se neomezujte jen na fotografie lidí. Můžete také vybrat několik obrázků se zvířaty. Ty mohou být velmi podnětné, chcete-li s účastníky mluvit o stereotypech. Diskusi zahajte například tím, že poukážete na stereotypní zobrazování zvířat v kreslených filmech. Potom nechte účastníky vyhledat příklady stereotypů na obrázcích a v bublinách.

Klíčové datum

21. březen

Světový den poezie

Dáme si partičku

„Život je jako karetní hra, v níž Bůh míchá karty, ďábel je rozdává a my musíme vynášet trumfy.“
jugoslávské přísloví

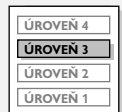
SPORT

MÍR A NÁSILÍ

LIDSKÁ PRÁVA

ÚROVEŇ 3

10–15 OSOB

45 MINUT

Témata	sport, mír a násilí, obecná lidská práva
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	10–15
Doba trvání	45 minut
Shrnutí	Jedná se o simulaci, v níž účastníci hrají známou a jednoduchou karetní nebo deskovou hru. Ne všichni ji však hrají poctivě. Aktivita se zaměřuje na konflikt a jeho řešení.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> š. právo účastnit se rozhodovacího procesu š. rovnost v důstojnosti a právech š. právo na spravedlivé zacházení před zákonem
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š. rozvoj dovedností identifikovat problém a jeho příčiny š. rozvoj dovedností potřebných pro řešení konfliktu š. podpora aktivní účasti, spolupráce a respektu vůči jiným lidem
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š. balíček běžných hracích karet, například mariášových, žolíkových nebo na hru „Uno“ š. karty s rolemi
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> š. Přečtěte si níže uvedené informace o řešení konfliktu a ujasněte si popsany proces. š. Vyberte vhodnou hru. Měla by být jednoduchá a měla by se nechat přizpůsobit tak, aby ji bylo možné hrát asi dvacet minut. Může to být karetní hra, například „Oko bere“, „Prší“ nebo „Uno“, desková hra, například „Člověče, nezlob se“, nebo také týmový kulečník. Vyberte takovou hru, kterou může hrát alespoň osm lidí a při níž se dá podvádět. š. Opište nebo okopírujte karty s rolemi. š. Nenápadně vyberte čtyři účastníky, kteří budou hrát zvláštní role. Každému z nich o samotě vysvětlíte podstatu této simulační hry a dejte mu kartu s jeho rolí. Řekněte mu, že svoji roli musí udržet v naprosté tajnosti.

Instrukce

1. Svolejte účastníky a zeptejte se jich, zda by si s vámi nezahráli partičku karetní nebo deskové hry – podle toho, jakou hru jste si vybrali.
2. Ověřte si, zda všichni znají pravidla, a pokud ne, stručně je přibližte. Při vysvětlování nezacházejte do podrobností a ponechte otevřený prostor pro hráče se zvláštními rolemi. Pokud pracujete s větším počtem účastníků, rozdělte je do několika skupin (v takovém případě budete potřebovat asistenty, kteří vám s vedením aktivity pomohou).
3. Zahajte hru a hrajte ji tak dlouho, jak to jen bude možné. Účastníci by měli sami

přijít na to, co se vlastně děje, a snažit se vzniklý konflikt vyřešit. Zasáhněte pouze tehdy, když žádný z účastníků není ochoten převzít iniciativu a situace začne být napjatá. Počínejte si co nejdiskrétněji a vložte se do dění pokud možno mezi dvěma koly hry.

4. Po skončení hry dejte účastníkům čas na zklidnění emocí a umožněte jim vystoupit z jejich rolí.

Následný rozbor a vyhodnocení

Účastníci již hodně diskutovali, když se pokoušeli o vzájemné usmíření. Nyní je nechte mluvit o tom, jak se při aktivitě cítili a co se při ní naučili o konfliktech a jejich řešení.

- š Bavila účastníky aktivita? Co se při hře vlastně odehrávalo?
- š Čtyři lidé měli zvláštní role. Kdo? Jaké byly jejich role?
- š Co se stalo, když někdo poprvé narušil hru? Zeptejte se postupně všech účastníků, čeho si všimli a co udělali.
- š Jaké se objevily návrhy na řešení konfliktu? A jak byly využity?
- š Bylo pro účastníky frustrující, když jste se je snažili mezi sebou usmířit, místo abyste bouchli pěstí do stolu a jasně řekli, jak se má hra hrát?
- š Jaké jsou jednotlivé kroky v procesu řešení konfliktu?
- š Jaké jsou ve skutečném životě výhody a nevýhody řešení konfliktů vyjednáváním nebo soudní cestou?

Tipy pro vedení aktivity

Nezasahujte, pokud se účastníci budou sami snažit najít způsob, jak konflikt vyřešit. Rozvoj dovedností řešit konflikty je jedním z cílů této aktivity a je jen dobře, když na některé z nich přijdou účastníci sami. Pokud se tak skutečně stane, vyhodnoťte jejich strategie v následném rozboru aktivity.

Při hře se snažte vést účastníky k nalezení vlastních postupů a řešení. Mějte přitom na paměti pravidla řešení konfliktu neboli „vyjednávání na základě principů“, jak je tento proces někdy také nazýván. Má tři hlavní fáze:

1. Uvědomění si konfliktu
 - š nediskutujte o stanoviscích (nepřete se o to, kdo má pravdu);
 - š formulujte problém (ujasněte si, co se stalo);
 - š oddělte problém od osoby (nepřipusťte žádné osobní urážky a soustřeďte se na problémové chování).
2. Analýza problému a hledání možných řešení
 - š soustřeďte se na zájmy, nikoli na stanoviska, tj. hledejte to, co vás spojuje (chcete pokračovat ve hře, nebo nechcete?);
 - š vymyslete oboustranně výhodná řešení. Navrhněte možnosti, které se zdají být spravedlivé a vyhovují všem (například zahrát poslední kolo znovu). Zeptejte se, zda by pomohlo, kdybyste si ujasnili pravidla. Měli bychom o nich diskutovat? Měli bychom stanovit tresty za jejich porušování? Někjaké další návrhy?
3. Uplatnění vhodných řešení
 - š trvejte na objektivních kritériích (definujte pravidla a tresty);
 - š aktivní účast (zajistěte, aby se strany sporu aktivně zapojily do řešení konfliktu a převzaly za ně zodpovědnost). Řešení navržená někým jiným bývají málokdy úspěšná. Je mnohem lepší, když účastníci sporu sami najdou řešení, které je přijatelné pro obě strany.

Klíčové datum**první sobota
v červenci**Mezinárodní den
družstev

Ačkoli teoreticky můžeme proces řešení konfliktu rozčlenit do tří fází, v praxi je od sebe nelze úplně oddělit a je zcela normální, že se budou překrývat.

Nemějte strach z toho, že vedení této aktivity vyžaduje zvláštní dovednosti. Nepotřebujete mít ani vysokoškolský diplom v oboru řešení konfliktu, ani nemusíte být schopni řešit všechny osobní konflikty. Zkuste si procvičit své dovednosti pomocí myšlenkového experimentu. Projděte si v duchu některé vlastní zkušenosti s konflikty. Vzpomeňte si, co se v těchto situacích stalo, a potom je zkuste rozebrat v rámci tří fází procesu řešení konfliktu.

Hraní rolí půjde účastníkům lépe, když role upravíte podle konkrétní hry, kterou si vyberete.

Varianty

Pokud pracujete s více než patnácti účastníky, rozdělte je do několika skupin a rozehrajte dvě nebo tři hry zároveň. V tom případě však budete potřebovat asistenty, kteří vám pomohou vést hru v dalších skupinách. Hráči se také mohou po kolech střídat. Hra pak bude dynamičtější a zároveň bude obtížnější odhalit čtyři „tajné“ hráče.

Můžete také některé účastníky pověřit rolí pozorovatelů. Ti budou buď pouze pozorovat hru a v následném rozboru poskytnou ostatním zpětnou vazbu, nebo vystoupí jako mediátoři při řešení konfliktu. V tom případě jim pravděpodobně budete muset před vlastní aktivitou poradit, jak si mají počínat. Dejte si pozor, ať nemáte příliš mnoho pozorovatelů.

Možné navazující aktivity

Bude-li chtít skupina uplatnit dovednosti „vyjednávání podle principů“ (neboli hledání oboustranně výhodného řešení konfliktů) v praxi, navažte aktivitou „Nechte zaznít každý hlas“ na straně 153, jejímž cílem je založení zastupitelských struktur, například školní rady nebo rady mládežnického klubu.

Náměty na další činnost

Zaměřte se na osobní změnu. Vyzvěte účastníky, ať se ve všech svých konfliktech – s rodiči, učiteli nebo kamarády – snaží postupovat v souladu se třemi fázemi řešení konfliktu. Čas od času zorganizujte setkání, kde si účastníci vymění zkušenosti a zhodnotí, jak pokročili při rozvíjení svých dovedností.

Další informace

Konflikty nacházíme na všech úrovních lidské činnosti, od intrapersonální po mezinárodní.

Řešení konfliktu je komplexní přístup založený na tom, že strany konfliktu spolu o problém hovoří. Při řešení konfliktu se musejí obě strany zabývat jeho hluboce zakořeněnými příčinami. Dále musejí změnit své chování a přestat používat násilí, přehodnotit nepřátelské postoje a odstranit vykořisťovatelské struktury. Pojem řešení konfliktu se vztahuje jak na proces (nebo záměr) provádění těchto změn, tak na jeho výsledek.

Proces řešení konfliktu má za prvé rozptýlit negativní emoční energii, která strany sporu rozděluje, a za druhé přivést obě strany k porozumění vzájemným rozdílům. Teprve pak je mohou překonat a pokusit se najít oboustranně přijatelné řešení, schopné odstranit hluboké příčiny konfliktu. V posledních letech začali někteří odborníci používat výraz „transformace konfliktu“ pro změnu dlouhodobých a hlubších strukturálních, vztahových a kulturních dimenzí konfliktu. V procesu řešení je transformace konfliktu nejhlubší rovinou změny.

Více informací o rozvíjení dovedností řešení konfliktu lze získat na webových stránkách www.brad.ac.uk/acad/confres. Mimo jiné je zde zdarma k dispozici jednoduchý a velmi dobrý kurz pro samouky. Klasickým dílem k tomuto tématu je kniha Rogera Fishera a Williama Ury *Getting to Yes* (Arrow books, 1987), která je velice čtivá a zábavná.

Konflikt je: rozdílnost názorů nebo neslučitelnost cílů mezi lidmi nebo skupinami. Slovo konflikt je odvozeno z latinského *conflictus* (srážka) a je používáno pro označení procesu i stavu. „Konflikty zahrnují spory mezi dvěma či více lidmi o hodnoty nebo soupeření o status, moc a vzácné zdroje.“ (Moore, 1986).

Řešení konfliktu je založeno na spolupráci.

Zaměřuje se na subjektivní vnímání a dlouhodobou perspektivu, *směřuje* k odstranění příčin konfliktu a *zlepšuje* komunikaci s cílem vytvořit situaci, v níž vítězí všichni bez použití donucení.

PODKLADY

Karty s rolemi

Tvůrce pravidel

Snažíš se zavádět nová pravidla hry. Na těchto pravidlech se nebudeš chtít shodnout s ostatními hráči – prostě je budeš prosazovat sám/sama. Samozřejmě budeš vymýšlet taková pravidla, která budou pro tebe výhodná.

Na nových pravidlech musíš trvat bez ohledu na to, zda se budou týkat podstatných nebo nepodstatných věcí. Musíš tvrdit, že máš pravdu, že toto jsou oficiální pravidla hry, a ty nemůžeš pochopit, jak je možné, že je ostatní neznají.

Podle toho, jakou hru budete hrát, si například můžeš vymyslet pravidlo, že každý, kdo bude příliš dlouho zdržovat, je diskvalifikován. Nebo že ten, kdo vynese kulovou sedmičku či hodí kostkou jedničku, hraje ještě jednou nebo dostane body navíc.

Obviňovač

Jsi člověk, který narušuje hru obviňováním ostatních, že nerespektují pravidla. Podle toho, jakou hru budete hrát, můžeš například obviňovat jiné hráče, že příliš dlouho zdržují nebo že dobře nezamíchali karty.

Baví tě, když se situace pořádně rozvíří. Malá hádka by vůbec nebyla špatná – zkus proto ukázat prstem na nevinné lidi!

Podvodník

Při každé hře se snažíš podvádět – sem tam si vezmeš nějakou kartu navíc, napočítáš sobě víc bodů a ostatním méně...

Nejprve začni podvádět opatrně a nenápadně. Po chvíli si už počínej nápadněji a provokativněji. Zpočátku svoji vinu popírej, ale s postupem času se musíš rozhodnout, jak svoji roli upraviš podle diskusí a návrhů na řešení vzniklých konfliktů.

Hráč, který neumí prohrávat

V první řadě se postarej o to, abys hru nevyhrál/a. V každém kole hraj velmi špatně! Měl/a bys však představovat člověka, který chce vyhrát. Pokud nevyhraješ, rozčílíš se a budeš šířit špatnou náladu, abys vítězi jeho vítězství pořádně ztrpčil/a. Můžeš třeba vyhodit karty do vzduchu nebo křičet na ostatní.

Elektrárna

Nechte tuto elektrárnu vyrábět pozitivní a tvořivou energii!

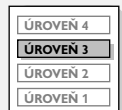
MÍR A NÁSILÍ

OBČANSTVÍ

LIDSKÁ PRÁVA

ÚROVEŇ 3

10+

90 MINUT

Témata	mír a násilí, občanství, obecná lidská práva
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	10+
Doba trvání	90 minut
Shrnutí	Moc se často pojí s násilím. V této aktivitě pracují účastníci ve skupinách a tvůrčím způsobem zpracovávají následující témata: š. násilí v našem okolí; š. možné způsoby potírání násilí.
Práva	š. právo na osobní bezpečnost š. právo nebýt diskriminován š. právo na soukromí, na ochranu cti a dobré pověsti
Cíle	š. porozumění projevům násilí a jejich příčinám š. rozvoj dovedností spolupráce a skupinové práce š. převzetí zodpovědnosti za hledání tvůrčích způsobů potírání násilí
Pomůcky	š. klubko vlny nebo dlouhý provázek, který vystačí přes celou délku místnosti š. nůžky š. papíry formátu A4 (mělo by stačit 6 papírů na účastníka) š. fixy, jeden na osobu š. zvonek (není nutný) š. lepicí páska š. 2 místnosti (nejsou nutné, ale vhodné)
Příprava	š. Jednu místnost upravte jako „elektrárnu“. Uprostřed nechte volný prostor a napříč místnosti natáhněte provázek, který bude představovat elektrický kabel. Měl by viset asi jeden metr nad zemí. Na koncích ho dobře připevněte a příliš ho nenapínejte (budete potřebovat určitou vůli na vázání uzlů představujících opravy kabelu po každém výpadku proudu). š. Na dveře místnosti můžete pověsit cedulku s nápisem „Elektrárna“.

Instrukce

Aktivita má dvě části. První část je brainstorming o projevech násilí (10 minut). V části druhé účastníci pracují v elektrárně (60 minut).

1. část: Brainstorming o projevech násilí

1. Vyzvěte účastníky k rychlému brainstormingu o projevech násilí v jejich okolí (ve škole, mládežnickém klubu, na vysoké škole, v sousedství apod.). Jasně řekněte, že nemají přemýšlet o „velkých problémech“, jako je terorismus nebo genocida,

ale spíše o takových projevech násilí, s nimiž se setkáváme v každodenním životě, například šikanování, nadávky, sarkasmus, zle míněné vtipy atd.

2. Požádejte účastníky, ať každý projev násilí, který je napadne, napíší fixem velkými písmeny na zvláštní papír. Mohou psát hesla nebo krátké věty.
3. Posbírejte papíry a zběžně zkontrolujte, zda se některé projevy násilí neopakují. Papíry s opakujícími se výrazy vyřadte.
4. Dejte účastníkům pětiminutovou přestávku, během níž se zatím připravíte na druhou část. Přehněte papíry a pověšte je na „elektrický kabel“. Papíry by měly být rozmístěny s asi půlmetrovými odstupy. Přilepte je k provázku lepicí páskou, aby zůstaly na svých místech.

2. část: V elektrárně

1. Nyní účastníky pozvěte do „elektrárny“. Budou zde pracovat jako technici.
2. Rozdělte je do dvou skupin.
3. Řekněte jim, že tato elektrárna vyrábí „negativní energii“. A protože „negativní energie“ je velmi těžká, dochází k častým výpadkům proudu. (Vaším úkolem bude naznačit výpadek proudu přestřižením provázku mezi dvěma „problémovými“ papíry.) Účastníci budou mít za úkol změnit situaci a pustit do elektrické sítě „pozitivní energii“.
4. Vysvětlíte, že když se bude blížit výpadek proudu, blikne světlo a zazvoní zvoněk. Jakmile dojde k přerušení dodávky, musí ke kabelu přiběhnout jeden člověk z každé skupiny. Tito dva lidé uchopí přestřižené konce a přidržují je u sebe, aby „dočasně obnovili dodávku elektrického proudu“.
5. Volnou rukou si každý technik vezme papír visící vedle místa poruchy a nahlas přečte, co je na něm napsáno.
6. Nyní obě skupiny opraví poruchu. Poskytněte jim pět minut k přípravě návrhů na řešení obou problémů.
7. Skupiny si potom své návrhy sdělí, diskutují o nich a dohodnou se na řešení obou problémů. Ta pak napíší na čisté papíry, které předají technikům.
8. Technici nyní sváží přestřižené konce „kabelu“ k sobě a na uzel přilepí papíry s návrhy řešení. Porucha je definitivně opravena.
9. Oba použité papíry s projevy násilí přilepte na zeď.
10. Nyní „kabel“ přestřihněte na jiném místě a cvičení opakujte. Aktivita končí tehdy, jakmile budou z kabelu odstraněny všechny papíry s projevy násilí a místo nich zde budou viset papíry s návrhy řešení.
11. Na závěr odlepte papíry s návrhy řešení z kabelu a nalepte je na zeď k příslušným projevům násilí.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte stručným zhodnocením vlastní aktivity. Potom diskutujte o každém projevu násilí a návrzích na jeho řešení.

- š: Jak se účastníci během aktivity cítili? Bavilo je to? Proč? Proč ne?
- š: Co je příčinou zmiňovaných projevů násilí?
- š: Jsou navrhovaná řešení reálná? V krátkodobé perspektivě? V dlouhodobé perspektivě?
- š: Na jaké obtíže nebo odpor mohou narazit lidé, kteří by se snažili tato řešení uplatnit v praxi?
- š: Jak mohou mladí lidé zabránit násilí nebo jak mohou proti němu bojovat?
- š: Jaká lidská práva jsou násilím porušována?

Klíčové datum**20. únor**Den nenásilného
odporu**Tipy pro vedení aktivity**

Na první část (brainstorming) budete potřebovat asi deset minut, na práci v elektrárně přibližně šedesát minut, na následný rozbor a vyhodnocení zhruba dvacet minut.

Snažte se toto cvičení provést poměrně rychle, aby se při něm účastníci nenudili.

Pokud budou účastníci potřebovat poradit, jak má vypadat návrh nebo slogan, který by představoval možné řešení problému (6. bod instrukcí), uveďte jim tento příklad: jestliže bude na jednom papíru napsáno „šikanování“ a na druhém „násilí v televizi“, pak by jedna skupina mohla třeba navrhnout, že ve školách by se měly pořádat workshopy na téma, co dělat v případě šikanování, a že filmy zobrazující násilí by se měly vysílat až po třiadvacáté hodině. Druhá skupina by mohla navrhnout vyškolit žáky školy jako mediátory a nevysílat filmy zobrazující násilí před jednadvacátou hodinou. Potom by obě skupiny o svých návrzích diskutovaly. Mohly by je zkombinovat nebo doplnit a definitivní návrhy napsat na papíry. Každá skupina může přijít i se dvěma různými návrhy, ale jeden úplně stačí.

Jestliže pracujete s menším počtem účastníků, vytvořte pouze jednu skupinu „pohotovostních techniků“. Důvodem, proč by měli být účastníci rozděleni do dvou skupin, je to, že každá z nich obvykle vymyslí jiné řešení téhož problému, takže je k dispozici více možností.

Pro „rozehřátí“ účastníků a navození atmosféry spolupráce se dobře hodí icebreaker „Lidský stroj“ na straně 57.

Tuto techniku lze upravit a použít k jakémukoli tématu, které vyžaduje formulování problému a hledání jejich řešení.

Možné navazující aktivity

V „elektrárně“ se možná objeví problémy spojené s diskriminací nebo ženskými právy. Ale i když se neobjeví, mohou účastníci projevit zájem o prozkoumání vlastní identity a práva na rovnost v důstojnosti a respektu. Navrhněte jim aktivitu „Kdo jsme já?“ na straně 257.

Náměty na další činnost

Propracujte jeden z problémů, které účastníci v této aktivitě formulovali. Pokud si například vyberete šikanování, může se skupina chopit návrhu na uspořádání workshopu ve škole a přednést jej na příštím zasedání školní rady.

Poznámka: „Elektrárna“ byla vytvořena na základě aktivity, kterou navrhl Dariusz Grzemny z Asociace pro děti a mladé lidi (Chance), Glogow, Polsko.

Reagujeme na rasismus

Každý člen školního společenství by měl sledovat rasové obtěžování a rasistické chování a v případě potřeby proti nim zasáhnout.

Témata	vzdělání, diskriminace a xenofobie, obecná lidská práva
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	4–50
Doba trvání	120 minut
Shrnutí	Aktivita využívá hraní rolí a analýzu jednoho choulostivého případu k tomu, aby účastníky motivovala k přehodnocení vlastního vnímání kulturních rozdílů. Prostřednictvím diskuse a kolektivního psaní jsou dále probírána tato témata: š· jak obtížné je překročit hranice vlastní kulturní perspektivy; š· rasismus, stereotypy a kulturní rozdíly; š· co si počít s rasismem ve škole a jiných vzdělávacích institucích.
Práva	š· rovnost v důstojnosti a právech š· právo nebýt diskriminován š· právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství
Cíle	š· vyvolání zájmu o lidská práva a rasismus š· rozvoj dovedností demokratické participace, komunikace a spolupráce š· rozvoj zodpovědnosti, solidarity a smyslu pro spravedlnost
Pomůcky	š· velké archy papíru nebo flipchart a fixy š· papíry a psací potřeby š· 4 dobrovolníci, kteří sehraji scénku š· podkladové materiály k choulostivému případu – karta pro hraní rolí a pokyny pro organizátora š· pravidla školy (nebo jiné organizace), která upravují postup proti projevům rasismu š· kopie rámečku „Několik praktických bodů“ (viz další informace); tyto body můžete rovněž napsat na velký arch papíru nebo na fólii pro zpětný projektor (není nutné)
Příprava	š· Projděte si níže uvedený choulostivý případ a v případě potřeby jej upravte tak, aby odpovídal vaší situaci. š· Vyberte čtyři dobrovolníky a požádejte je o přípravu krátké scénky vytvořené na základě tohoto případu.

Instrukce

Aktivita má dvě části. V první si účastníci ujasňují, jak rozumí pojmu „rasismus“. V druhé navrhuje, jak by měla škola (nebo jiná organizace) postupovat proti jeho projevům.

1. část: Co je to rasismus?

1. Zahajte aktivitu brainstormingem o rasismu. Účastníky můžete „pošťouchnout“ třeba tím, že jim řeknete nějaký rasistický vtip a pak se jich zeptáte, co si o něm myslí. Odpovědi zapisujte na velký arch papíru nebo na flipchart.

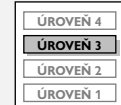
VZDĚLÁNÍ

DISKRIMINACE

LIDSKÁ PRÁVA

ÚROVEŇ 3

4–50 OSOB

120 MINUT

2. S projevy rasismu a interkulturního neporozumění se lze setkat každý den. Pokračujte brainstormingem o každodenních projevech a způsobech chování, které je možné označit za rasistické.
3. Nyní se zabývejte choulostivým případem. Rozdejte papíry a psací potřeby. Požádejte účastníky, ať sledují scénku a v každé přestávce napíší několik slov, kterými stručně vystihnou svoji odpověď na položenou otázku. Vyzvěte dobrovolníky k zahrání scénky.
4. Stručně zhodnoťte odpovědi účastníků.
 - š· Co napsali v první přestávce? Co je vedlo k jejich závěrům?
 - š· Co napsali v druhé přestávce? Co je vedlo k těmto závěrům?
 - š· Co si uvědomili na konci? Co v průběhu scénky předpokládali?

2. část: Navrhování pravidel postupu proti rasismu ve škole (nebo v jiné organizaci)

1. Uveďte další úkol – navrhnout pravidla pro školu, klub nebo organizaci, podle kterých by se mělo postupovat, když zde dojde k rasistickému činu.
2. Uspořádejte krátký brainstorming na téma, jací různí aktéři figurují ve škole nebo jiné organizaci (například žáci/studenti, učitelé, ředitel/ka, uklízečky, školní knihovníci, řidiči školních autobusů a vychovatelé).
3. Potom účastníky požádejte, ať se rozdělí do skupin po čtyřech nebo po pěti a v těchto skupinách uvažují o tom, jaké povinnosti a zodpovědnosti s ohledem na rasistické činy by měli mít různí členové školního společenství. Úkolem každé skupiny je sestavit pokyny, jak by měli jednotliví aktéři při takovýchto událostech postupovat. Své návrhy pokynů skupiny napíší v bodech na velký arch papíru. Na diskusi a psaní pokynů jim dejte třicet minut.
4. Svojte skupiny k diskusi v plénu a požádejte je o představení výsledků jejich práce. Shrňte hlavní body a potom účastníky požádejte, ať je porovnají s pravidly nebo pokyny, které existují v jejich škole.
5. Nyní každou skupinu vyzvěte k podrobnému rozvinutí jednoho aspektu (kroku nebo opatření). Například pokud chybí formulace obecného postoje školy k rasismu a diskriminaci, měla by jedna skupina dostat za úkol ji vypracovat. Skupiny by se také měly rozhodnout, jakým způsobem budou své výsledky prezentovat – nemusí to být pouze písemnou formou, ale také prostřednictvím obrázků, koláží nebo „živých obrazů“ vytvořených z vlastních těl, jimiž lze lépe vyjádřit pocity.
6. Aktivitu ukončete prezentací výsledků a diskusí o možnostech realizace jednotlivých návrhů.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte zhodnocením vlastní aktivity. Potom diskutujte o tom, co se při ní účastníci naučili a jak by na ni mohli navázat.

- š· Jak rozšířený je rasismus ve vaší škole, organizaci nebo klubu a v celé společnosti?
- š· Jaké skupiny jsou rasismu nejvíce vystaveny? Proč? Byly tyto skupiny terčem rasismu před dvaceti či padesáti lety?
- š· Změnili účastníci během aktivity svůj názor na to, co to je rasistický čin? Pokud ano, jak? Uveďte příklady.
- š· Kdo je zodpovědný za to, že ve vaší škole (nebo v organizaci) nebude docházet k rasistickým činům?
- š· Zamyslete se znovu nad choulostivým případem. Co měli udělat učitelé, Abdalláhův otec a ředitel/ka, aby dosáhli spravedlivého řešení?

- š Pravidla, která upravují postup při projevech rasismu, jsou bezesporu důležitá. Nebylo by však lepší, kdybychom se mohli obejít bez nich? Co bychom mohli a měli udělat pro odstranění příčin rasistického chování ve škole i v celé společnosti?

Tipy pro vedení aktivity

Vezměte v úvahu konkrétní situaci členů vaší skupiny a podle toho aktivitu upravte. Účastníci se do ní více zapojí, budou-li se zabývat problémy, s nimiž se setkávají ve skutečném životě. Musíte však být připraveni překonat emoce, které tím pravděpodobně vyvoláte. Je důležité, abyste citlivě reagovali na pocity těch účastníků, kteří se domnívají, že jsou sami ve škole diskriminováni. Namísto práce s jednou případovou studií můžete k tématu přistoupit tak, že využijete několik příkladů a různé úhly pohledu. Tento přístup vám umožní zohlednit rozmanité mocenské vztahy – například důsledky rasismu mezi vrstevníky a důsledky rasismu ze strany učitele nebo ředitele.

Pokud budete chtít na začátku účastníky vyprovokovat rasistickým vtipem, vyberte si takový, který si dělá legraci z etnické skupiny, která není zastoupena ve vaší třídě nebo skupině mladých lidí. V každé zemi existují vtipy o jiných národech. Vyzvěte účastníky k vyprávění jednoho nebo dvou takových vtipů. Potom hovořte o hranici mezi rasistickými a nerasistickými vtipy. Například jsou vtipy o Rusech nebo o Němcích nacionalistické nebo rasistické? Z toho odvoďte definici rasistického vtipu a rasistického činu (viz níže pod hlavičkou „Další informace“).

Může se stát, že výsledky čtvrtého bodu druhé části nebudou dostatečně konkrétní na to, aby se mohly stát východiskem pro další práci. V takovém případě použijte text „Několik praktických bodů“ a skupiny vyzvěte k rozpracování prvních čtyř kroků.

Varianty

Aktivitu si můžete upravit tak, aby se zaměřovala na jiná témata, například na šikanování. Předtím, než se s účastníky pokusíte vypracovat pravidla postupu proti šikanování, proveďte aktivitu „Máme na výběr?“ na straně 111.

Možné navazující aktivity

Problematikou rasismu se zabývejte pravidelně, například jednou či dvakrát za rok. Všechny postupy je třeba prověřovat, aby skutečně vedly k dosažení stanovených cílů. V důsledku společenských změn je třeba postupy a pravidla upravovat, aby plnila svůj účel i za změněných podmínek.

Skupina se možná bude chtít podívat na to, jak prvky rasismu ovlivňují rozhodování v komerční sféře. Aktivita „Dostupnost léků“ na straně 80 se vedle rasismu zabývá i jinými tématy, která byla vznesena v roce 2001 při soudním sporu mezi jihoafrickou vládou a farmaceutickými společnostmi vyrábějícími léky proti AIDS.

Náměty na další činnost

Pokračujte v tvorbě pravidel pro školu nebo organizaci a snažte se dosáhnout jejich přijetí a zavedení do praxe. Skupina se také může spojit s tvůrci antirasistických projektů v jiných zemích. Například v Belgii existuje projekt „Školy bez rasismu“, který požaduje, aby alespoň 60 % škol podepsalo společné antidiskriminační prohlášení a jednalo podle něho (www.school-withoutracism-europe.org).

Klíčové datum

21. březen

Mezinárodní den za odstranění rasové diskriminace

Další informace

Definice rasismu

Obecně řečeno lze za rasismus považovat chování, slovní projevy nebo praktiky, které zvýhodňují nebo znevýhodňují lidi kvůli jejich barvě pleti, kultuře nebo etnickému původu. Skrytější formy rasismu jsou stejně škodlivé jako jeho otevřené projevy. O institucionálním rasismu mluvíme tehdy, když určitá organizace neposkytuje lidem kvůli jejich barvě pleti, kultuře nebo etnickému původu odpovídající profesionální služby. Institucionální rasismus lze vysledovat v postupech, postojích a v chování, které prostřednictvím neuvědomovaných předsudků, nevědomosti, bezmyšlenkovitosti a rasistických stereotypů znevýhodňujících příslušníky etnických menšin působí diskriminačně. K projevům rasismu může docházet v kterékoli organizaci bez ohledu na to, kolik je v ní osob jiného etnického původu. Rasistický čin je jakýkoli čin, který je vnímán obětí nebo jinou osobou jako rasistický.

Jaké chování lze považovat za rasistické?

V následujícím seznamu jsou uvedeny různé druhy chování, které chápeme jako rasistické.

Fyzické obtěžování: zahrnuje zjevnější příklady násilných útoků nebo fyzického zastrašování dětí i dospělých příslušníků menšinových skupin, včetně „bezvýznamného“ zastrašování, jehož dopady se mohou kumulovat.

Verbální obtěžování: k nejzjevnějším příkladům patří nadávky namířené proti příslušníkům menšinových skupin a jakékoli vysmívání se původu nebo kultuře člověka (například hudbě, oblečení nebo stravovacím zvyklostem). Existují i jiné, méně zjevné formy verbálního zneužívání ze strany učitelů, spolužáků nebo jiných dospělých osob, například mimoděk pronesené rasistické poznámky, které působí jako urážka.

Odmítání spolupráce a nedostatek respektu: odmítnutí spolupráce se žáky, studenty, učiteli, školiteli nebo vedoucími partyčnicemi do některé z menšinových skupin či projevy nedostatečného respektu vůči nim ze strany jiných členů školního/vzdělávacího společenství lze považovat za rasistický čin, pokud je zřejmý jeho rasistický motiv nebo jestliže jej jeho oběť vnímá jako rasisticky motivovaný. Projevy nedostatečného respektu mohou být také nezáměrné, například pokud učitel/ka nebo školitel/ka ignoruje žákovy kulturní zvyklosti takovým způsobem, že to oběť obtěžuje nebo jí to je nepříjemné.

Jiné druhy chování: rasistické vtipy a používání rasistických výrazů, nošení rasistických symbolů, odznaků, triček apod., rasistické graffiti, šíření rasistické literatury nebo plakátů, přítomnost rasistických nebo fašistických organizací ve škole nebo v jejím okolí, stereotypy ze strany dospělých, které mohou vést k diskriminaci.

Mnohé projevy rasismu jsou méně zjevné. Odhalit takovéto zálučné činy není snadné a také se proti nim obtížně zasahuje. Mnoho rasistických činů mezi žáky či studenty se odehrává v nepřítomnosti učitelů a jiných dospělých. Proto je důležité, aby si škola vytvořila strategii zajišťující, že si projevů rasismu budou všimati členové školního společenství, že všichni převezmou zodpovědnost za jejich ohlášení a v případě potřeby proti nim zasáhnou.

Několik praktických bodů pro tvorbu antirasistické strategie

Pro potírání rasového obtěžování a rasistického chování je zapotřebí, aby škola (organizace) měla vytvořenou celkovou politickou strategii, kterou bude důsledně prosazovat. Přístup k projevům rasismu by měl být v souladu s obecnou politikou a běžným chodem školy (organizace). Problematika rasismu by měla být vnímána jako „zvláštní, ale nikoli samostatná“.

Při tvorbě antirasistické strategie je vhodné vzít v úvahu tyto body:

- š· Je třeba zřetelně prohlásit, že nebude tolerováno žádné rasistické chování ani rasové obtěžování.
- š· Škola by měla jasně oznámit, jak zasáhne, když k rasistickému chování dojde.
- š· Celková strategie školy včetně postupů při rasistickém chování se musí vztahovat na všechny členy školního společenství: vedení školy, zaměstnance (učitele i jiné zaměstnance školy), rodiče, žáky či studenty i hosty.
- š· Musí být zřejmé, že každý člen školního společenství by měl sledovat rasové obtěžování a rasistické chování a v případě potřeby proti nim zasáhnout.
- š· Přístup školy by měl být důsledný, aby každý věděl, co se od něho očekává.
- š· Mělo by být nepochybné, že reakce na rasistický čin bude následovat bezprostředně poté, co k činu dojde nebo co bude oznámen.
- š· Veškeré další reakce na rasistický čin by měly následovat v rámci dohodnutého časového harmonogramu.

(Zdroj: Northamptonshire County Council)

PODKLADY**Choulostivý případ – karta pro hraní rolí**

Sehrajte krátkou scénku založenou na následujícím případě. Scénka by měla být provedena ve třech jednáních, jak je naznačeno níže. V přestávkách mezi jednotlivými jednáními budou diváci požádáni, ať napíší, co se podle jejich názoru ve scénce odehrává.

První jednání: Dva učitelé/učitelky se baví ve sborovně.

Za poslední měsíc došlo ve škole k několika krádežím. Ted' se opět někomu ztratily peníze. Ředitel/ka školy se rozhodl/a celou věc vyřešit a požádal/a členy učitelského sboru, aby se pokusili zloděje odhalit. Podezřelým, alespoň za poslední krádež, je Abdalláh – žák, jehož rodina pochází ze severní Afriky.

Druhé jednání: Rozhovor mezi Abdalláhovým otcem a ředitelem/ředitelkou.

Ředitel/ka si pozve Abdalláhova otce k rozhovoru. V jeho závěru Abdalláhuův otec zaplatí celou ukradenou částku.

Třetí jednání: Dva učitelé/učitelky se opět baví ve sborovně.

To, že Abdalláhuův otec zaplatil, považují za přiznání Abdalláhovy viny. Později se však ukáže, že Abdalláh neměl s krádežemi nic společného.

Choulostivý případ – pokyny pro organizátora

Nechte dobrovolníky zahrát scénku. V přestávkách mezi jednotlivými jednáními přerušte hraní rolí a položte divákům níže uvedené otázky. Ti by měli několika slovy shrnout své reakce v dané fázi příběhu.

První jednání: Za poslední měsíc došlo ve škole k několika krádežím. Ted' se opět někomu ztratily peníze. Ředitel/ka školy se rozhodl/a celou věc vyřešit a požádal/a učitele, aby se pokusili zloděje odhalit. Podezřelým, alespoň za poslední krádež, je Abdalláh – žák, jehož rodina pochází ze severní Afriky.

První přestávka: První otázka pro diváky – co byste dělali, kdybyste byli ředitelem/ředitelkou školy?

Druhé jednání: Ředitel/ka si pozve Abdalláhova otce k rozhovoru. V jeho závěru Abdalláhuův otec zaplatí celou ukradenou částku.

Druhá přestávka: Druhá otázka pro diváky – myslíte si, že tím byla celá záležitost uspokojivě vyřešena?

Třetí jednání: Členové učitelského sboru to považují za přiznání Abdalláhovy viny. Později se však ukáže, že Abdalláh neměl s krádežemi nic společného.

Třetí přestávka: Třetí otázka pro diváky – co si myslíte nyní?

Bingo lidských práv

Co víme o lidských právech?

LIDSKÁ PRÁVA

DĚTI

BEZPEČNOST

ÚROVEŇ 1

8+

40 MINUT

Témata	obecná lidská práva, děti, bezpečnost
Obtížnost	úroveň 1
Velikost skupiny	8+
Doba trvání	40 minut
Shrnutí	Jedná se o variaci na hru Bingo, v níž si účastníci formou jednoduchého kvízu sdělují své znalosti a zkušenosti s lidským právy.
Práva	všechna lidská práva
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š· uvědomění si, že lidská práva mají význam pro každého kdekoli na světě š· rozvoj dovednosti naslouchání š· podpora respektu vůči jiným lidem a jejich názorům
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š· pro každého účastníka kopie tabulky s kvízem a tužka š· flipchart a fixy
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> š· Opište tabulku s kvízem na velký arch papíru nebo na flipchart. š· Seznamte se se základními právy uvedenými ve Všeobecné deklaraci lidských práv (viz strana 403) a v Úmluvě o právech dítěte (viz strana 406).

Instrukce

1. Rozdejte účastníkům tabulky s kvízem a tužky.
2. Sdělte jim, že každý by si měl najít partnera a položit mu jednu z otázek v tabulce. Jeho odpověď by si měl poznamenat do příslušného políčka.
3. Potom se dvojice rozdělí a každý si najde jiného partnera.
4. Cílem hry je nejen vyplnit všechna políčka, ale také to, aby na každou otázku odpověděl jiný člověk.
5. Ten, kdo má jako první vyplněná všechna políčka, zavolá „Bingo!“ a vyhrává.
6. Potom přejděte k diskusi. Přečtete otázku v prvním políčku a zeptejte se postupně všech účastníků, jaké na ni získali odpovědi. Zapisujte je v bodech na flipchart. V této fázi povolte pouze stručné komentáře.
7. Až budete mít vyplněnou celou tabulku, vraťte se na její začátek a o odpovědích v jednotlivých políčkách diskutujte podrobněji.

Následný rozbor a vyhodnocení

- š· Týkaly se všechny otázky lidských práv? Kterých?
- š· Které otázky byly nejobtížnější? Proč?
- š· Které otázky byly nejkontroverznější? Proč jsou práva kontroverzní?
- š· Odkud získali účastníci informace o lidských právech a jejich porušování? Věří těmto informačním zdrojům?

Tipy pro vedení aktivity

Úpravou či změnou kvízových otázek můžete aktivitu přizpůsobit zájmům a úrovni vaší skupiny.

Až budete zaznamenávat odpovědi účastníků na jednotlivé otázky, zapisujte je pouze v bodech. Vyplněná tabulka by vám měla především pomoci při následné diskusi. Po každém kole se zabývejte jenom nejasnostmi nebo rozdílnými interpretacemi. Odpovědi, které vyžadují hlubší diskusi, označte a slibte účastníkům, že se k nim vrátíte později.

Účastníci budou pravděpodobně uvádět také neobvyklé příklady nebo osobní zkušenosti, které nebudete znát. To by nemělo vadit. Nikdo nemůže znát všechno! Zeptejte se jich, odkud informaci získali, a diskutujte o její hodnověrnosti a spolehlivosti. Taková diskuse je dobrou příležitostí k tomu, aby si účastníci uvědomili nutnost posuzovat každou informaci kriticky.

Odpovědi mohou být i kontroverzní. Někdo může například říci, že porušením práva na život je potrat. Někteří členové vaší skupiny o tom mohou být pevně přesvědčeni, zatímco jiní s tím mohou stejně silně nesouhlasit. Prvním poučením z takové situace je, že na každou věc je třeba se dívat ze všech možných úhlů a snažit se porozumět tomu, *proč* na ni lidé mají určitý názor. Vždy budou existovat konflikty zájmů i střety mezi různými právy (v tomto případě konflikt mezi zájmy a právy matky a nenarozeného dítěte). Ať už se budou lidé ve svých názorech nebo interpretacích určitého práva jakkoli lišit, měli by vždy respektovat ty, kteří si myslí něco jiného. Člověk může nesouhlasit s nějakým názorem, ale měl by vždy respektovat osobu, která ho zastává.

Druhým poučením je, že lidská práva mohou být kontroverzní. Není zcela jednoznačné a jednou provždy dané, jak by měla být interpretována a uplatňována. Naopak, je třeba je stále přehodnocovat a rozvíjet. Proto by se měli všichni zasazovat o jejich podporu a ochranu.

Možné navazující aktivity

Vezměte si jednu nebo dvě odpovědi, které vyvolaly polemiku, a diskutujte o dilematech, vznikajících ve skutečném životě při snaze o vytvoření kultury, v níž jsou lidská práva respektována.

Lidská práva lze také zkoumat prostřednictvím obrazů. Aktivita „Co vidíš?“ na straně 188 vám pomůže zjistit představy účastníků o lidských právech. Tato aktivita vyvolá rovněž zajímavé diskuse, například o stereotypech, diskriminaci nebo o tom, jak si vytváříme představy.

Klíčové datum

8. květen

Světový den Červeného kříže
a Červeného půlměsíce

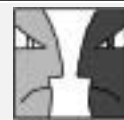
PODKLADY**Kvíz**

Název dokumentu, který vyhlašuje lidská práva	Zvláštní právo, které by měly mít všechny děti	Sesterská organizace Červeného kříže
Právo, které je ve vaší zemi některým lidem upíráno	Lidské právo, které bylo odepřeno tobě osobně	Organizace, která bojuje za lidská práva
Povinnost, kterou máme my všichni ve vztahu k lidským právům	Příklad diskriminace	Právo, které je někdy upíráno ženám
Někdo, kdo bojuje za lidská práva	Porušení práva na život	Příklad porušení práva na soukromí

Dívej se na to, co dovedu

Dívej se na to, co dovedu – ne na to, co nedovedu!

Témata	diskriminace a xenofobie, sociální práva, sport
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	6–36
Doba trvání	120 minut
Shrnutí	Tato praktická aktivita rozvíjí empatii s tělesně postiženými lidmi. Zaměřuje se na: <ul style="list-style-type: none"> • š. překážky, které musí lidé s postižením překonávat při integraci do společnosti; • š. vnímání práv lidí s postižením jako základních lidských práv.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> • š. právo nebýt diskriminován • š. rovnost v důstojnosti a právech • š. právo na sociální zabezpečení
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> • š. zvýšení povědomí o problémech, jimž lidé s postižením čelí v každodenním životě • š. získání vhledu do potřeb lidí s postižením a rozvoj dovedností reagovat na jejich potřeby • š. podpora empatie a solidarity
Pomůcky	<p><i>Pro úvod:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • š. pro každého účastníka jeden list papíru a tužka <p><i>Pro 2. část na dvojici:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • š. igelitová taška, obsahující zelný list nebo list hlávkového salátu, tužka, kousek křídly, list (z jakéhokoli stromu), list barevného papíru a láhev nebo plechovka nealkoholického nápoje • š. šátek na zavázání očí • š. list papíru a tužka <p><i>Pro 3. část na dvojici:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • š. karta s popisem situace • š. list papíru a tužka <p><i>Pro 4. část:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • š. invalidní vozíky, vždy jeden pro 8 lidí • š. prostor pro postavení překážkové dráhy (nejlepší by byla jiná místnost, ačkoli to není nezbytně nutné; také je možné udělat překážkovou dráhu venku) • š. překážky, například stoly, židle, prkna, hromádky starých novin apod. • š. velký arch papíru nebo tabule a fixy • š. hodinky nebo stopky
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> • š. Vytvořte karty s popisem situace. Buď si vyberte jednu z níže uvedených situací, nebo si vymyslete vlastní. • š. Pokud máte k dispozici další místnost, postavte v ní překážkovou dráhu. Ještě lepší by však bylo jít ven, kde můžete dráhu vybudovat

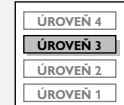
DISKRIMINACE

SOCIÁLNÍ PRÁVA

SPORT

ÚROVEŇ 3

6–36 OSOB

120 MINUT

v náročnějším terénu. Pokud ji postavíte uvnitř, použijte stoly a židle pro vytvoření úzkých průchodů a na podlahu položte prkna nebo staré noviny, jimiž nahradíte přirozeně obtížný terén.

Instrukce

Aktivita se skládá ze čtyř částí. První část je úvod, druhá procházka se zavázanýma očima, část třetí komunikace znakovou řečí a čtvrtá překážkový běh na invalidním vozíku.

1. část: Úvod (10 minut)

1. Vysvětlíte, že aktivita se zaměřuje na tři typy tělesného postižení: slepota, němota a ochrnutí.
2. Vyzvěte účastníky k přemýšlení o tom, jak by chtěli – a jak by nechtěli – aby se s nimi jednalo, kdyby byli tělesně postižení. Nechte je napsat několik bodů.
3. Potom je požádejte, ať napíšu, čeho by se nejvíc báli, kdyby byli tělesně postižení.
4. Až budou všichni hotoví, řekněte jim, aby otočili papíry a připravili se na „vstup do tvrdé reality“.

2. část: Procházka se zavázanýma očima

1. Požádejte účastníky o rozdělení do dvojic. Rozdejte šátky na zavázání očí. Jeden člověk z každé dvojice bude „slepý“ a druhý bude jeho průvodce. Průvodci jsou zodpovědní za zajištění bezpečnosti svých partnerů. Mohou odpovídat pouze „ano“ nebo „ne“ na jednoduché otázky týkající se bezpečnosti.
2. Vyzvěte průvodce, ať vezmou své partnery na pětiminutovou procházku po okolí. Pokud je to možné, měli by s nimi jít nahoru a dolů po schodech nebo ven.
3. Po skončení procházky dovedou průvodci své partnery k jejich židlím. Na židli však leží překvapení! Taška. A co je v ní?
4. Nyní určí „slepí“ hráči obsah tašky. Úlohou průvodců je zapisovat jejich odpovědi.
5. Potom si „slepí“ mohou sejmut šátky a podívat se na předměty. Vyzvěte účastníky, ať se ve dvojicích stručně podělí o své zážitky.
6. Poskytněte účastníkům chvíli času, aby mohli vystoupit ze svých rolí, a přejděte k třetí části.

3. část: Komunikace znakovou řečí

1. Řekněte účastníkům, ať si ve dvojicích vymění role: průvodci budou nyní tělesně postižení, v tomto případě němí (nesmějí mluvit), a jejich partneři budou pomocníci.
2. Každému „němému“ dejte jednu kartu s popisem situace. Jejich pomocníci by karty neměli vidět. Pomocníkům rozdejte papíry a tužky.
3. Vysvětlíte, že „němí“ hráči musí sdělit svému pomocníkovi popsany problém. Nesmějí mluvit, psát ani kreslit. Pomocníci mají za úkol napsat, co z jejich sdělení vyrozuměli.
4. Až „němí“ vyzkouší všechno, co bude v jejich silách, mohou pomocníkům kartu ukázat. Vyzvěte účastníky, ať spolu ve dvojicích stručně pohovoří o svých záměrech, problémech a frustracích.

4. část: Překážkový běh na invalidním vozíku

1. Ukažte účastníkům překážkovou dráhu. Sdělte jim, že vítězem se stane ten, kdo ji překoná v nejkratším čase. Za srážky s překážkami budou závodníkům připočteny trestné minuty.
2. Výsledné časy zapisujte na velký arch papíru.
3. Až dráhu projedou všichni, kteří chtěli, udělejte si krátkou přestávku. Potom přejděte k následnému rozboru a vyhodnocení celé aktivity.

Následný rozbor a vyhodnocení

Následný rozbor a vyhodnocení proveďte v plénu. Začněte zhodnocením druhé, třetí a čtvrté části. Potom uvažujte o tom, co už účastníci věděli a co se dozvěděli teprve při aktivitě.

1. Začněte procházkou se zavázanýma očima. Požádejte ty, co hráli „slepé“, i jejich průvodce, aby popsali své zážitky:
 - š Jak se při procházce cítili?
 - š Co bylo nejobtížnější? Co bylo legrační? Z čeho měli strach?
 - š Bylo těžké na někoho spoléhat? Bylo těžké vědět, že na vás někdo spoléhá?
 - š Kolik předmětů z tašky účastníci poznali? Jaké smysly používali? Kolik lidí se odvážilo otevřít láhev/plechovku a napít se?
2. Pokračujte zhodnocením druhé části, komunikace pomocí znakové řeči:
 - š Jak se účastníci cítili při tomto úkolu?
 - š Co bylo nejobtížnější? Co bylo legrační? Z čeho měli strach?
 - š Bylo frustrující, když partner vašim znakům nerozuměl?
 - š Bylo frustrující nebo trapné, když jste nerozuměli, co vám váš „němý“ partner sděluje?
3. Potom zhodnoťte překážkový běh na invalidním vozíku:
 - š Jak se účastníci cítili, když nebyli tak pohybliví jako normálně?
 - š Co bylo nejobtížnější? Co bylo legrační? Z čeho měli strach?
4. Nyní se zeptejte na obavy a očekávání, které účastníci vyjádřili na začátku aktivity. Požádejte je, ať se podívají na to, co si v úvodu napsali.
 - š Potvrdily se během aktivity některé z jejich obav?
 - š Jak se průvodci snažili svým „tělesně postiženým“ partnerům pomoci?
 - š Jak oni jejich pomoc přijímali?
 - š Bylo snadné odhadnout, v jaké míře jim mají pomáhat?
5. Jaké obavy vyjádřili účastníci na začátku? Na čem se jejich obavy zakládaly? Báli se účastníci už někdy, že budou postižení v důsledku autonehody nebo nemoci?
6. Která z věcí, jež se při této aktivitě dozvěděli, účastníky nejvíce překvapila?
7. Znájí účastníci někoho, kdo je buď slepý, nebo němý, nebo odkázaný na invalidní vozík? Jak vypadá sociální život tohoto člověka? Jak na něj lidé reagují?
8. Prohlédněte si prostředí v budově a v okolních ulicích. Nakolik je „přátelské“ k lidem s postižením?
9. Co by se mohlo a mělo udělat pro zajištění rovnosti a důstojnosti lidí s postižením?
10. Patří práva lidí s postižením mezi lidská práva? Jaká práva obsažená ve Všeobecné deklaraci lidských práv jsou v tomto ohledu zvláště důležitá?
11. Co může vaše škola, organizace nebo skupina udělat pro podporu rovnosti a důstojnosti lidí s postižením?

Klíčové datum

3. prosinec
Mezinárodní den osob
s postižením

Tipy pro vedení aktivity

Překážkovou dráhu nedělejte příliš dlouhou. Dvě až tři minuty úplně stačí, zvláště máte-li k dispozici pouze dva nebo tři invalidní vozíky. Účastníci budou muset čekat, než přijdou na řadu, a mohli by se začít nudit. Vozíky si zkuste půjčit v místní nemocnici nebo v organizaci půjčující je na přechodnou dobu lidem, kteří je potřebují. Pokud vozíky neseženete, improvizujte a vymyslete pro účastníky jiné tělesné postižení. Mohou si například nasadit obrovské gumové holínky a ještě k tomu levou na pravou nohu a obráceně.

Konkrétní provedení aktivity bude do značné míry záviset na vaší skupině. Všichni účastníci by měli vědět, že projdou různými simulacemi skutečného života, během nichž dostanou příležitost experimentovat se svými pocity a reakcemi na tělesné postižení. Vysvětlete, že cílem hry není dělat si z někoho legraci ani způsobit přílišný stres nebo vyvolat pocity trapnosti. Účastníci by měli jednat „přirozeně“ a nepřehánět. Ujistěte je, že se jim nestane nic zlého nebo nebezpečného, ačkoli se v určitých chvílích mohou cítit hloupě nebo nejistě.

Pokud nemáte dost času na všechny simulace, absolvujte pouze jednu nebo dvě. Ze všech cvičení, které jsou součástí této aktivity, je nejnáročnější a nejpůsobivější pravděpodobně zážitek slepoty. Pokud si tedy budete muset vybrat jen jednu část, doporučujeme vám procházku se zavázanýma očima. Nechte účastníky, ať si vymění role, aby oba partneři získali zkušenost s postižením. V takovém případě nezapomeňte připravit druhou tašku s předměty na určování.

Tato aktivita je vážná, ale přesto při ní můžete zažít mnoho veselých situací. To je zcela v pořádku. Zasáhněte pouze tehdy, když se budou účastníci chovat nebezpečně nebo když si budou dělat z tělesně postižených lidí legraci. Toto téma můžete také nadnést v následném rozboru a vyhodnocení. Položte například tyto otázky: Kdy si lidé dělají legraci z tělesně postižených? Kdo se tak chová a proč? Kdy si z tělesně postižených můžeme dělat legraci? Jak se pozná hranice mezi humorem a urážkou?

Varianty

Podle toho, co je vaší skupině nejbližší, můžete simulovat i jiná postižení včetně těch, která jsou méně viditelná – například poruchy učení nebo řeči. Jinou možností je simulovat handicap dané věkem. Tak můžete zvýšit povědomí mladých lidí o situaci starších osob a jejich (často nedostatečných) možnostech důstojného života.

Možné navazující aktivity

Pokud pracujete s dětmi, podívejte se na článek 23 Úmluvy o právech dítěte. Stanoví, že postižené děti mají právo na zvláštní péči, vzdělání a profesní přípravu, aby mohly požívat plného a řádného života. Vyzvěte skupinu, ať zjistí něco o lidech ve svém okolí (včetně vlastní rodiny), kteří trpí nějakým druhem postižení. Mohou také prozkoumat, jaké služby a zařízení jsou pro tyto lidi dostupné. Jsou ve vaší skupině, organizaci nebo škole děti s postižením? Mohou žít stejným způsobem jako ostatní? Pokud ne, proč?

Pokud by se skupina chtěla zabývat tím, jak máme reagovat na „každodenní“ diskriminaci jiného druhu – diskriminaci na základě etnického původu, realizujte aktivitu „Reagujeme na rasismus“ na straně 201.

Náměty na další činnost

Účastníci mohou zjistit, jaké sociální skupiny potřebují ochranu a jak by jim mohli pomoci. Konkrétní rady a náměty najdete v třetí části manuálu věnované praktickým projektům. Je důležité vycházet z potřeb lidí s postižením, tak jak je oni sami vnímají a definují, a postupovat ve shodě s organizacemi, které s těmito lidmi pracují.

Další informace

Úroveň péče o osoby s tělesným postižením a ochrany jejich práv se v různých zemích značně liší. Rozdíly jsou údajně způsobeny ekonomickými podmínkami, ve skutečnosti však více než s čímkoli jiným souvisí s tím, jak vážně jsou v různých zemích brány ideály rovnosti a sociální solidarity. Například naslouchátka mohou nebo nemusí být hrazena ze sociálního pojištění, hluchým lidem mohou nebo nemusejí být poskytnuty speciální telefonní přístroje a elektrické invalidní vozíky může někdy zaplatit obec nebo stát.

Údaje o diskriminaci lidí s postižením najdete v doplňujících informacích v kapitole věnované diskriminaci a xenofobii na straně 338. Údaje o paralympijských hrách naleznete v kapitole o sportu a lidských právech na straně 391.

Poznámka: Tuto aktivitu navrhla Mónika Máдай, předsedkyně organizace Společný osud (Közös sors Egyesület), maďarské nevládní organizace podporující sociální integraci lidí s postižením. Je rovněž členkou Maďarské národní rady pro záležitosti tělesně postižených, která zastupuje Maďarsko v organizaci Rehabilitation International, a mezinárodní školitelkou mládeže. Sama je od narození tělesně postižená.

PODKLADY

Situace I

Pokus se beze slov svému partnerovi vysvětlit, že jsi se stal/a obětí násilí. V parku tě napadla skupina mladých skinheadů, ukradli ti batoh a zbili tě. Zeptej se, kde je nejbližší policejní stanice.

Nesmíš mluvit, psát ani kreslit.

Situace II

Jsi v jídelně – třeba ve školní jídelně nebo v jídelně Evropského centra mládeže. Vysvětli kuchaři, že si nemůžeš dát boloňské špagety, protože jsi vegan: nejíš nejen maso, ale ani žádné jiné potraviny živočišného původu (například mléko, vejce nebo sýry).

Nesmíš mluvit, psát ani kreslit.

Sport pro všechny

„Je to špatná hra, když nikdo nevyhraje.“

italské přísloví

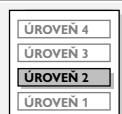
SPORT

DISKRIMINACE

ZDRAVÍ

ÚROVEŇ 2

8+

120 MINUT

Témata	sport, diskriminace a xenofobie, zdraví
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	8+
Doba trvání	120 minut
Shrnutí	V této sportovní aktivitě využívají účastníci vlastní fantazii a tvořivost při vymýšlení nových her. Aktivita se zaměřuje na následující témata: <ul style="list-style-type: none"> š. pravidla hry, jejich zdůvodnění a dohled nad jejich dodržováním; š. lidská práva jako pravidla pro život; š. diskriminace ve sportu.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> š. právo na zdravotní péči š. rovnost v důstojnosti a právech
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š. zvýšení povědomí o sociálním a politickém vyloučení ze sportovních aktivit š. rozvoj dovedností skupinové práce, spolupráce a tvořivosti š. porozumění lidským právům jako pravidlům fair play pro život
Pomůcky	Pro každou skupinu čtyř lidí budete potřebovat: <ul style="list-style-type: none"> š. 4 velké kbelíky nebo odpadkové koše š. 1 klubko silného provázku š. 2 míče o velikosti fotbalového míče š. 2 noviny š. kousek křídly š. nůžky

Instrukce

1. Vyprávějte účastníkům o hnutí „Sport pro všechny“. Řekněte, že u příležitosti nového tisíciletí vyhlásil Český olympijský výbor soutěž o vytvoření hry, kterou by mohl hrát úplně každý.
2. Požádejte účastníky, ať se rozdělí do skupin po čtyřech.
3. Každá skupina dostane nyní dvacet minut na vymýšlení hry, při níž se použije vybavení, které jim dáte k dispozici. Skupiny by měly vymyslet cíl a pravidla nové hry.
4. Nechte skupiny, ať si zahrají hry vytvořené jinými skupinami.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte zhodnocením toho, jak účastníci v rámci jednotlivých skupin komunikovali a zda je aktivita bavila. Potom diskutujte o navržených hrách a jejich pravidlech. Nakonec mluvte o sportu a hrách ve skutečném životě.

- š. Bylo těžké vymyslet novou hru?
- š. Jak skupiny pracovaly? Demokraticky, nebo o všem rozhodoval jen jeden člověk?

- § Rozdělili jste si úkoly? Tj. jeden člověk mohl například vymýšlet nápady, druhý je upravovat do použitelné podoby, třetí dávat dohromady hru jako celek atp.
- § Které hry účastníky nejvíce bavily? Co dělá hru „dobrou hrou“?
- § Zjistily některé skupiny, že je potřeba změnit pravidla, když si hru vyzkoušely v praxi? Proč je musely změnit a jak to udělaly? (Podílela se na tom celá skupina nebo jen několik jednotlivců, či dokonce pouze jeden člověk?)
- § Jak důležité je formulovat jasný cíl a spravedlivá pravidla k tomu, aby byli všichni spokojeni se svým zapojením do hry?
- § Byli všichni spokojeni s mírou svého zapojení, nebo se někdo cítil znevýhodněn či znevýhodněn?
- § Jak jsou ve skutečném životě určité sociální skupiny vyloučeny z účasti na sportovních aktivitách? Které formy vyloučení porušují lidská práva?
- § Články Všeobecné deklarace lidských práv lze považovat za pravidla pro život v pluralistické společnosti. Jsou to dobrá pravidla? Jsou například všeobecně přijatelná pro všechny „hráče“ z celého světa? Jsou tato pravidla dostatečná, nebo jich je příliš mnoho? Jsou spravedlivá? Hrají všichni hráči (všechny země) podle pravidel?

Tipy pro vedení aktivity

Snažte se vytvořit smíšené skupiny. V každé by měli být například malí i velcí lidé, lidé s brýlemi i bez nich, muži i ženy, jedinci různého věku, sportovně nadaní i nenadaní apod.

S některými skupinami bude třeba aktivitu zahájit brainstormingem o hrách obecně. Účastníci by si měli například uvědomit, že základním předpokladem každé hry jsou jasné cíle a jasná pravidla.

Pro tvorbu her budete možná muset stanovit hranice – například, že se hra musí hrát na určitém místě nebo že nesmí trvat déle než dvacet minut. Pokud tvůrci her objeví při hraní ve svých hrách chyby, nechte je změnit pravidla.

V diskusi nastiňte souvislosti s lidskými právy. Uvažujte například o podobnostech a rozdílech mezi pravidly a lidskými právy. Dobrá pravidla, stejně jako lidská práva, zajišťují spravedlivou hru tím, že omezují moc jedněch hráčů nad druhými. Pravidla se musí vztahovat na všechny hráče, tj. měla by být univerzální, stejně jako lidská práva. Mnohá pravidla předepisují spolu s právy zároveň určité povinnosti. Například fotbalista může kopnout do míče, ale ne do jiného hráče. Za porušení pravidel bývají hráči potrestáni.

Proces rozhodování o změnách pravidel by se dal přirovnat k tomu, jak jsou ve skutečném životě pozměňovány zákony. Jsou měněny na základě úředního rozhodnutí, legislativním procesem v parlamentu, lidmi v referendu nebo ve spolupráci s nevládními organizacemi a dalšími aktéry?

V následném rozboru mohou účastníci říci, že vyloučení ze sportu a diskriminaci v něm nepovažují za velký problém, protože lidé si obvykle vybírají sporty podle toho, v čem jsou „od přírody“ dobří. Například vysocí lidé hrají basketbal, klidnější lidé třeba kulečnický nebo šachy. Problematické je však například to, když je veškerá pozornost věnována jen těm mladým lidem, kteří vypadají „slibně“, zatímco jedincům sportujícím pro zábavu se dostává méně pozornosti a mají také méně příležitostí k účasti na zápasech. Z některých sportů jsou lidé vyloučeni z finančních důvodů, protože tyto sporty vyžadují drahé vybavení nebo je příliš drahý jejich trénink.

Můžete skupině říci o projektu Street Sports. Jde o iniciativu zaměřenou k mladým lidem na Balkáně podporující toleranci a lidská práva (viz doplňující informace o sportu a lidských právech na straně 391).

Klíčové datum**10. říjen**Světový den duševního
zdraví**Varianty**

Pokud chcete aktivitu využít primárně k rozvoji dovedností skupinové práce, může jedna skupina vymýšlet kooperativní hru a druhá hru kompetitivní. V následném rozboru porovnejte, která hra účastníky více bavila.

Možné navazující aktivity

Jestliže by skupina chtěla prozkoumat jiné aspekty tématu rovnosti, pokračujte aktivitou „Cesta do Země rovnosti“ na straně 185, která se zabývá rovností mezi muži a ženami.

Náměty další činnost

Zorganizujte společný sportovní den. Pozvěte mladé lidi z jiných klubů, aby si přišli zahrát vaše nové hry. Skupina musí vymyslet, jak toto setkání uspořádat, aby se jej mohli zúčastnit pokud možno všichni.

Další informace

Hnutí „Sport pro všechny“ podporuje olympijský ideál, že sport je lidským právem všech jednotlivců bez ohledu na jejich etnický původ, sociální postavení nebo pohlaví. Toto hnutí podporuje sportovní aktivity, kterých se mohou zúčastnit lidé každého věku, obou pohlaví i různého sociálního a ekonomického postavení. Webové stránky hnutí: www.olympic.org/ioc/e/org/sportall, www.info-sport.cz/start, www.olympic.cz.

Krok vpřed

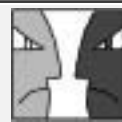
„Všechno vyplývá z práv druhých a mé nikdy nekončící povinnosti je respektovat.“

Emmanuel Lévinas

Témata	diskriminace a xenofobie, chudoba, obecná lidská práva
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	10–30
Doba trvání	60 minut
Shrnutí	Všichni jsme si rovni, ale někteří si jsou rovnější než jiní. V této aktivitě účastníci zakoušejí, jaké to je být ve společnosti někým, kdo se odlišuje od ostatních. Aktivita se zaměřuje především na: <ul style="list-style-type: none"> · sociální nerovnosti, které jsou často zdrojem diskriminace a vyloučení; · empatii a její meze.
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · podpora empatie s těmi, kteří se odlišují od většinové společnosti · zvýšení povědomí o nerovnosti příležitostí ve společnosti · porozumění možným sociálním důsledkům příslušnosti k sociálním menšinám nebo kulturním skupinám
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · karty s rolemi · volný prostor (chodba, velká místnost nebo prostor venku) · přehrávač a kazeta nebo CD s příjemnou/relaxační hudbou
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> · Přečtěte si pozorně popis aktivity. Projděte si seznam situací a událostí a upravte jej tak, aby byl vhodný pro vaši skupinu. · Vytvořte karty s rolemi (pro každého účastníka jednu). Opište nebo okopírujte (upravený) arch s kartami, vystřihněte proužky a přeložte je napůl.

Instrukce

1. Navod'te klidnou atmosféru. Nechte hrát tichou hudbu nebo účastníky jednoduše požádejte o klid.
2. Rozdejte karty s rolemi. Každému dejte namátkově jednu kartu. Účastníci by si je měli nechat pro sebe a nikomu je neukazovat.
3. Vyzvěte je, ať se posadí (nejlépe na zem) a přečtou si své karty.
4. Potom je požádejte, ať se vžijí do své role. Pro usnadnění jim položte následující otázky. Po každé otázce se na chvíli odmlčte, aby měli čas vytvořit si o sobě a o svém životě konkrétní představu.
 - š Jaké bylo vaše dětství? V jakém domě jste bydleli? Jaké hry jste si hráli? Jakou práci dělali vaši rodiče?
 - š Jak vypadá váš dnešní každodenní život? Kde se scházíte s přáteli? Co děláte ráno, odpoledne a večer?
 - š Jaký je váš životní styl? Kde bydlíte? Kolik peněz vyděláváte? Čemu se věnujete ve volném čase? Jak trávíte dovolenou?
 - š Co vás rozčiluje a čeho se obáváte?

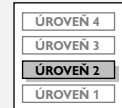
DISKRIMINACE

CHUDOBA

LIDSKÁ PRÁVA

ÚROVEŇ 2

10–30 OSOB

60 MINUT

5. Nyní účastníky požádejte, ať zůstanou úplně zticha a postaví se jeden vedle druhého do řady (jako na startovní čáře).
6. Řekněte jim, že nyní budete předčítat výroky popisující různé situace nebo události. Pokaždé, když budou s výrokem souhlasit, by měli udělat krok vpřed. V opačném případě by měli zůstat na místě.
7. Předčítejte postupně jednotlivé výroky. Mezi každými dvěma výroky se na chvíli odmlčte a poskytněte účastníkům čas na to, aby postoupili vpřed, rozhlédli se a porovnali svoji pozici s ostatními.
8. Na konci účastníky požádejte, ať si zapamatují svoji konečnou pozici. Před následným rozbořem v plénu jim dejte chvíli času na vystoupení z role.

Následný rozbor a vyhodnocení

Nejprve se účastníků zeptejte, jak se během aktivity cítili. Pokračujte diskusí o otázkách, které aktivita vyvolala, a co se při ní naučili.

- š: Jak se účastníci cítili, když udělali krok vpřed – nebo když zůstali stát na místě?
- š: Kdy si ti, kteří dělali krok vpřed často, uvědomili, že ostatní nepostupují tak rychle jako oni?
- š: Uvědomil si někdo, že nejsou zohledňována jeho základní lidská práva?
- š: Dokázali by účastníci uhodnout role ostatních? (V této části diskuse už mohou své role prozradit.)
- š: Jak snadné nebo obtížné bylo vžít se do jednotlivých rolí? Jak si účastníci představovali člověka, kterého zosobňovali?
- š: Odráželo toto cvičení skutečnou společnost? V jakém smyslu?
- š: Která lidská práva byla u jednotlivých postav ohrožena? Mohl by někdo říci, že jeho lidská práva nebyla respektována nebo že mu byla odepřena?
- š: Co by se mělo v první řadě učinit pro snížení nerovností ve společnosti?

Tipy pro vedení aktivity

Pokud uspořádáte aktivitu venku, dejte si pozor na to, aby vás účastníci slyšeli, zvláště budete-li pracovat s velkou skupinou. Je možné požádat asistenty, ať výroky předají dál.

V počáteční fázi, když si mají účastníci vytvořit představu o osobě, kterou hrají, mohou někteří říci, že o životě takového člověka nic nevědí. Odpovězte jim, že to nevádí, že mají nechat pracovat svoji fantazii a snažit se představit si tuto osobu, jak nejlépe dovedou.

Působivost aktivity spočívá v tom, že účastníci na vlastní oči vidí, jak se mezery mezi nimi zvětšují. Zejména na konci by měla být skutečně velká vzdálenost mezi těmi, kteří často postupovali vpřed, a těmi, kteří zůstávali stát na místě. Pro navození silného účinku je důležité upravit role tak, aby odrážely životní realitu účastníků. Dbejte přitom na to, aby mohlo postoupit (tj. vyjádřit souhlas s výroky) jen velmi málo osob. Totéž platí i v případě, že pracujete s velkou skupinou a musíte vymyslet další role.

Při následném rozboru a vyhodnocení je třeba zjistit, odkud se účastníci dozvěděli o životě osob, které představovali. Měli s takovým člověkem osobní zkušenost, nebo se o něm dozvěděli z jiných informačních zdrojů (ze zpráv, knih nebo vtipů)? Vědí jistě, že informace a představy, které o těchto lidech mají, jsou spolehlivé? Tímto způsobem poukažte na fungování stereotypů a předsudků.

Aktivita je zvláště důležitá pro pochopení souvislostí mezi právy různých generací (občanská/politická práva a sociální/ekonomická/kulturní práva) a jejich dostupností. Chudoba a sociální vyloučení nejsou pouze záležitostí formální existence práv – ačkoli i o to

jde například v případě uprchlíků a žadatelů o azyl. Problém spočívá často spíše v tom, že tato práva nejsou některým lidem v praxi dostupná.

Varianty

Jednou z možností, jak získat od účastníků více nápadů a prohloubit jejich porozumění, je pracovat nejprve v malých skupinách a teprve poté společně sdílet myšlenky v plénu. V tom případě by se však na vedení aktivity muselo podílet více lidí. Metodu práce v malých skupinách zařaďte v druhé části následného rozboru (poté, co účastníci prozradí své role). Vyzvěte je, ať prozkoumají, kdo má ve společnosti méně – a kdo více – šancí či příležitostí, a co by se mělo v první řadě učinit pro snížení nerovností. Nebo účastníky požádejte, ať si vyberou jednu z postav a navrhnou, co by se pro ni dalo udělat – jaké povinnosti a zodpovědnosti vůči tomuto člověku mají oni sami, obec a vláda.

Možné navazující aktivity

Pozvěte si na besedu zástupce skupin prosazujících práva kulturních či sociálních menšin. Zeptejte se jich, jakými problémy se v současné době zabývají a jak by jim mladí lidé mohli pomoci. Takovéto osobní setkání může být rovněž příležitostí k reflexi či přehodnocení předsudků a stereotypů, které se objevily v diskusi.

Pokud by se skupina chtěla dozvědět více o nerovnostech v přístupu ke vzdělání na celém světě a o možnostech řešení tohoto problému, podívejte se na aktivitu „Vzdělání pro všechny?“ na straně 122.

Náměty na další činnost

Realizujte nápady z navrhovaných navazujících aktivit. Zjistěte, jak mohou mladí lidé pomoci skupinám a organizacím podporujícím kulturní či sociální menšiny, a proměňte myšlenky v činy.

Klíčové datum

18. prosinec

Mezinárodní den
migrujícího obyvatelstva

Podklady

Karty s rolemi

Jsi nezaměstnaná svobodná matka.	Jsi předseda mládežnické organizace politické strany, která je právě u moci.
Jsi dcera ředitele místní pobočky jedné banky. Studuješ na vysoké škole ekonomii.	Jsi syn čínského přistěhovalce, který provozuje prosperující podnik rychlého občerstvení.
Jsi arabská muslimská dívka žijící s hluboce věřícími rodiči.	Jsi dcera amerického velvyslance v zemi, kde nyní žiješ.
Jsi voják vykonávající povinnou základní vojenskou službu.	Jsi majitel úspěšné firmy import-export.
Jsi tělesně postižený mladý muž. Můžeš se pohybovat pouze na vozíku.	Jsi důchodce. Dříve jsi pracoval jako dělník v továrně na výrobu obuvi.
Jsi sedmnáctiletá romská dívka, která nedokončila základní školu.	Jsi přítelkyně mladého umělce, který je závislý na heroinu.
Jsi HIV pozitivní prostitutka středního věku.	Jsi dvaadvacetiletá lesbička.
Jsi nezaměstnaný učitel, který neumí plynule hovořit novým úředním jazykem své země.	Jsi modelka pocházející z Afriky.
Jsi čtyřiačtyřicetiletý uprchlík z Afghánistánu.	Jsi sedmadvacetiletý bezdomovec.
Jsi ilegální přistěhovalce z Mali.	Jsi devatenáctiletý syn farmáře žijící v odlehlé vesnici v horách.

Situace a události

Čtěte nahlas následující výroky. Po přečtení každého výroku poskytněte účastníkům čas na to, aby mohli udělat krok vpřed a podívat se, jak jsou daleko ve srovnání s ostatními.

- § Nikdy jsi se nedostal/a do vážných finančních problémů.
- § Bydlíš ve slušném bytě s telefonem a televizí.
- § Domníváš se, že tvůj jazyk, náboženství a kultura jsou v zemi, kde žiješ, respektovány.
- § Myslíš si, že tvé názory na sociální a politické otázky mají váhu a že jim je věnována pozornost.
- § Jiní lidé si k tobě chodí pro radu v různých záležitostech.
- § Nebojíš se, že tě bude kontrolovat policie.
- § Víš, koho máš v případě potřeby požádat o radu nebo o pomoc.
- § Nikdy ses necítil/a diskriminován/a kvůli svému původu.
- § Máš k dispozici přiměřenou sociální a zdravotní péči, která odpovídá tvým potřebám.
- § Můžeš jednou za rok odcestovat na dovolenou.
- § Můžeš si pozvat kamarády k sobě domů na večeři.
- § Máš zajímavý život a před sebou pěknou budoucnost.
- § Můžeš studovat a dělat práci, jakou si přeješ.
- § Nebojíš se, že tě bude na ulici nebo v médiích někdo obtěžovat nebo napadat.
- § Můžeš volit v komunálních i celostátních volbách.
- § Můžeš slavit důležité náboženské svátky s rodinou a blízkými přáteli.
- § Můžeš se zúčastnit mezinárodního semináře v zahraničí.
- § Alespoň jednou týdně můžeš jít do kina nebo do divadla.
- § Nemáš obavy o budoucnost svých dětí.
- § Alespoň jednou za tři měsíce si můžeš koupit nové oblečení.
- § Můžeš se zamilovat, do koho chceš.
- § Domníváš se, že tvé schopnosti jsou v zemi, kde žiješ, oceňovány a respektovány.
- § Máš přístup k internetu a můžeš ho využívat ke svému prospěchu.

Vliv internetu

Každá velká technologie je politicky nebo sociálně předpojatá.

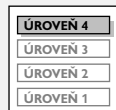
MÉDIA

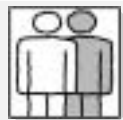
GLOBALIZACE

LIDSKÁ PRÁVA

ÚROVEŇ 4

8–50 OSOB

180 MINUT

Témata	média, globalizace, obecná lidská práva
Obtížnost	úroveň 4
Velikost skupiny	8–50
Doba trvání	180 minut
Shrnutí	V této aktivitě účastníci diskutují v malých skupinách i v plénu a rozebírají následující otázky: <ul style="list-style-type: none"> · š· budoucnost internetu a digitální rozdělení; · š· využití internetu k podpoře lidských práv.
Práva	všechna lidská práva
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · š· zvýšení povědomí o celosvětovém významu internetu a přístupu k informacím · š· rozvoj představivosti a kritického myšlení · š· prohloubení smyslu pro spravedlnost a solidarity s lidmi bojujícími za lidská práva
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · š· kopie podkladových materiálů · š· pro každou skupinu velké archy papíru a fixy · š· prostor pro diskusi v plénu a práci ve skupinách
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> · š· Okopírujte první podkladový materiál „Šest možných prognóz budoucího významu internetu“. Budete potřebovat jednu kopii na dvojici. · š· Okopírujte zbývající podkladové materiály. Budete potřebovat jednu kopii pro každého člena pěti pracovních skupin.

Instrukce

Aktivita má tři části. První část je úvodní (10 minut), v druhé účastníci předpovídají budoucí význam internetu (60 minut) a v třetí diskutují o využití internetu k podpoře lidských práv (90 minut).

1. část: Úvod (10 minut)

1. Na úvod vysvětlíte, že aktivita vyžaduje od všech účastníků představivost a kritické myšlení. Jejich úkolem bude posoudit dopad internetu a nových informačních technologií na náš život a na práci v oblasti lidských práv.
2. Pro „rozehřátí“ uvedte několik základních informací o internetu. Potom účastníky požádejte, ať si ve dvojicích sdělí osobní zkušenosti s internetem i výhody a nevýhody jeho používání. Vyhradte jim na to asi deset minut.

2. část: Předpovídání budoucího významu internetu (60 minut)

1. Rozdejte kopie prvního podkladového materiálu „Šest možných prognóz budoucího významu internetu“. Vysvětlíte, že tyto scénáře budoucího vývoje jsou záměrně vyhozené, aby polarizovaly jejich rozhodnutí.

2. Požádejte dvojice, ať se rozhodnou, který scénář je nejpravděpodobnější a který nejméně pravděpodobný. Poskytněte jim na to patnáct minut.
3. Svolejte všechny dvojice ke společné diskusi a požádejte je, ať ostatním sdělí, jak se rozhodly. Shrňte výsledky jejich diskusí o:
 - š: nejpravděpodobnějším scénáři nebo scénářích;
 - š: souvislostech mezi informačními technologiemi a lidskými právy, například právem na svobodu vyjadřování;
 - š: digitálním rozdělení.
4. Vyzvěte jednoho nebo dva účastníky k napsání výsledků diskusí dvojic v bodech na flipchart.

3. část: Jak lze internet využít k podpoře lidských práv? (90 minut)

1. Rozdělte účastníky do pěti skupin, které nazvete A až E. Rozdejte podkladové materiály. Každý člen skupiny A dostane text nazvaný „Skupina A: Scénáře budoucího vývoje – pesimistický pohled“, každý člen skupiny B text nazvaný „Skupina B: Scénáře budoucího vývoje – optimistický pohled“ atd.
2. Nechte jim dvacet minut na přečtení textů a sdělení obecných komentářů.
3. Potom je vyzvěte k posouzení informací uvedených v jejich textech s ohledem na výsledky diskuse o dopadu internetu z první části. Této fázi skupinové práce by měli účastníci věnovat zvláště velkou pozornost, protože jim poskytne důležité informace pro následující část aktivity.
4. Rozdělte účastníky do nových skupin. V každé skupině by mělo být pět lidí, jeden člověk z původní skupiny A, druhý z původní skupiny B, třetí ze skupiny C atd.
5. Úkolem těchto nových skupin je určit tři nejdůležitější výhody nebo možnosti internetu, jimiž může přispět k podpoře lidských práv.
6. Navrhnete, ať se jednotliví členové skupin nejprve s ostatními podělí o informace získané v předchozí fázi aktivity. Začít by měli lidé z původních skupin C, D a E (tj. ti, kteří mají informace o práci nevládních organizací), po nich by měli následovat lidé ze skupin A a B. Diskuse o využití internetu k podpoře lidských práv bude takto pro ně jednodušší.
7. Skupiny by si měly zvolit mluvčího, který napíše výsledky jejich práce na flipchart a bude je prezentovat v závěrečné plenární diskusi. Na tuto fázi aktivity vyhraďte skupinám třicet pět minut.
8. Svolejte účastníky ke společné diskusi a požádejte je o prezentaci výsledků.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte zhodnocením aktivity a míry zapojení jednotlivých účastníků. Potom posuďte, co se při ní naučili.

- š: Kolik toho účastníci vědí o internetu? Nakolik ho využívají a k čemu?
- š: Bylo mezi účastníky „digitální rozdělení“? Jak se to projevilo v jejich zapojení do práce? Připadal si někdo vyloučen, protože se ve vztahu k internetu necítil dostatečně kompetentní?
- š: Vnímali ostatní tento nedostatek zkušeností jako handicap své skupiny?
- š: Jaké výhody má práce ve skupině, jejíž členové mají velmi odlišné zkušenosti a postoje k určitému tématu?
- š: Které informace o práci nevládních organizací podporujících lidská práva byly nejzajímavější? Překvapilo něco účastníky?

§ Internet je celosvětová síť vzájemně propojených počítačů.
§ Internet je dostupný více než 150 milionům lidí na celém světě.
§ 90 % uživatelů internetu žije v Severní Americe, Evropě, Japonsku a Austrálii.
§ Pro označení mimořádně nerovného přístupu k této nové informační technologii se používá výraz digitální rozdělení.
§ Internet umožňuje svým uživatelům zveřejňovat a získávat informace on-line a přímo komunikovat s jinými lidmi prostřednictvím elektronické pošty (e-mail), elektronických konferencí nebo chatu.

- § Převažují výhody využívání internetu k podpoře lidských práv nad jeho nevýhodami?
- § Jak by se daly nevýhody internetu překonat?

Tipy pro vedení aktivity

Před začátkem aktivity odhadněte, do jaké míry jsou účastníci obeznámeni s internetem, a podle toho nastavte její úroveň a celkové zaměření.

V následném rozboru se zaměřte na dostupnost nových informačních technologií v globálním i lokálním měřítku, aby se dostali ke slovu a mohli vyjádřit své pocity i ti účastníci, kteří k internetu nemají přístup nebo s ním neumějí příliš dobře zacházet. Otázky o digitálním rozdělení v rámci skupiny a o výhodách spolupráce lidí s různými zkušenostmi by měly účastníky motivovat k přemýšlení o různých aspektech rozhodování.

Varianty

Aktivitu můžete doplnit o prvky hledání vzájemné shody podle následujících instrukcí:

1. V druhé části po kroku dvě (rozhodování ve dvojicích) požádejte dvojice, aby si našly jinou dvojici a v takto vytvořených čtveřicích porovnaly svá rozhodnutí a společně se dohodly, který scénář je nejpravděpodobnější a který nejméně pravděpodobný. Každou čtveřici dále požádejte, ať několika větami popíše potenciální problémy z oblasti lidských práv, které mohou zvolený nejpravděpodobnější scénář provázet. Smyslem tohoto úkolu je dosáhnout toho, aby i ty čtveřice, které se dohodnou rychle, pokračovaly ve společných úvahách o zvoleném scénáři a více se s ním ztotožnily, než přistoupí k dalšímu kroku (15 minut).
2. Nyní čtveřice vyzvěte, ať se spojí s jinou čtveřicí a v takto vytvořených skupinách o osmi lidech porovnají svá rozhodnutí a společně se dohodnou na nejpravděpodobnějším a nejméně pravděpodobném scénáři. Každá skupina by si měla zvolit mluvčího (15 minut). Potom pokračujte třetím bodem instrukcí, tj. referováním o výsledcích jednotlivých skupin v plénu.
3. V plénu účastníky dále požádejte, ať sdělí hlavní důvody svých rozhodnutí a přečtou, jaké problémy z oblasti lidských práv mohou zvolené scénáře provázet. Vyzvěte všechny (nejen mluvčí), aby přemýšleli o:
 - § rozdílech a podobnostech výsledných rozhodnutí různých skupin;
 - § důvodech stojících v pozadí těchto rozhodnutí;
 - § problémech z oblasti lidských práv, které souvisejí s internetem;
 - § důsledcích zvolného scénáře nebo scénářů.
4. Účastníky rovněž vyzvěte k reflexi jejich práce.
 - § Změnili během různých kol vyjednávání své názory?
 - § Byla práce ve větších skupinách obtížnější?
 - § Kdo měl snahu přebírat vedení (např. lidé s velkými zkušenostmi či bez zkušeností s používáním internetu)?
 - § Mohli se všichni k tématu svobodně vyjádřit bez ohledu na své zkušenosti s internetem?

Možné navazující aktivity

Vyzvěte účastníky, ať se podívají na webové stránky (a odkazy), uvedené v podkladových materiálech „Profily nevládních organizací“. Na jejich základě by mohli vymyslet projekt zaměřený na:

- (a) využití dostupných internetových zdrojů ke zvýšení povědomí o problematice lidských práv ve svém okolí;
- (b) hledání nových způsobů využívání internetu k podpoře lidských práv;
- (c) vytvoření vlastní internetové stránky s odkazy na jiné skupiny mladých lidí.

Pokud účastníci projeví zájem o konkrétní příklad využití internetu k podpoře lidských práv, navažte aktivitou „Až přijde zítřek“ na straně 250. Tato aktivita, která se týká práva na život, využívá materiály z webové stránky vytvořené vězněm odsouzeným k trestu smrti.

Náměty na další činnost

Uskutečňte myšlenky, které vás při aktivitě nebo při navazujících činnostech napadly. Nebo se inspirujte návrhy uvedenými na webových stránkách jednotlivých nevládních organizací (a odkazech).

Další informace

Digitální rozdělení je tématem Zprávy o lidském rozvoji z roku 2001, která je dostupná na www.undp.org.

Klíčové datum

17. květen

Světový den
telekomunikací

PODKLADY

Šest možných prognóz budoucího významu internetu

1. SVĚT BUDE LEPŠÍ. Do roku 2010 budou všichni lidé on-line. Díky internetu už nebudou potřeba žádné obchody, kanceláře ani služební cesty. Tím se ušetří tolik peněz, že všechno bude zadarmo. Už nebudou války. Všichni budou šťastní.
2. SVĚT BUDE HORŠÍ. Do roku 2010 budou všichni lidé *na Západě* on-line, ale miliardy lidí žijící mimo rozvinuté země budou stále žít v chudobě. Tato nerovnováha vyvolá celosvětovou válku nebo někdo použije návod na výrobu atomové bomby – dostupný na internetu. Všichni zemřou.
3. LIDÉ OVLÁDNOU INTERNET. Do roku 2010 bude internetový provoz natolik rozsáhlý, že znemožní jakoukoli státní kontrolu. Vzniknou malá samosprávná společenství lidí žijících ve „virtuálních vesnicích“. Všichni budou svobodní.
4. STÁT OVLÁDNE INTERNET. Jak předpověděl Orwell v románu „1984“, do roku 2010 nás bude skutečně sledovat Velký bratr. Všechny naše e-maily, bankovní transakce, osobní termíny i nákupy se budou zaznamenávat a kontrolovat. Počítače připojené na internet budou vybaveny kamerami, které nás budou sledovat čtyřicet hodin denně. Všude budou u moci totalitní režimy. Všichni budou utiskováni.
5. INTERNET JE JEN KRÁTKODOBÝ MÓDNÍ VÝSTŘELEK. Do roku 2010 splaskne bublina kolem kyberprostoru. Každý si půjde po své práci tak jako dříve. Nikoho už nebudou zajímat diskuse o tom, zda jsou nové informační technologie „novým bojištěm“ za svobodu vyjadřování. Ušetříme spoustu peněz, když nebudeme brát kyberprostor na vědomí – stejně brzy zmizí.
6. INTERNET NA SVĚTĚ ZŮSTANE. Do roku 2010 budou všichni lidé spojeni se všemi ostatními na celém světě. S přáteli se budeme stýkat prostřednictvím monitoru, při prázdninových cestách neopustíme obývací pokoj a budeme se hádat s lidmi, které jsme nikdy neviděli. Internet bude natolik všudypřítomný, že jedinou možností ekonomického přežití bude investovat do něj velké množství peněz a přeorientovat na něj veškeré naše úsilí.

Zdroj: Upraveno podle S. Hicks, E.F. Halpin and E. Hoskins (ed.), „Human Rights and the Internet“, McMillan Press Ltd., Londýn 2000.

Skupina A: Scénáře budoucího vývoje – pesimistický pohled

Neil Postman: „Pět úvah o technologické změně“

Za první musíme za technologii vždy něco platit. Čím je technologie dokonalejší, tím vyšší je cena.

Za druhé vždy existují vítězové a poražení a vítězové se snaží poražené přesvědčit, že vítězi jsou ve skutečnosti oni.

Za třetí je každá velká technologie epistemologicky, politicky nebo sociálně předpojatá. Někdy nám tato předpojatost přináší velký prospěch. Někdy také ne. Knihtisk zničil ústní tradici, telegrafie rozbila prostor, televize potlačila slovo, počítač možná rozloží společenský život.

Za čtvrté není technologická změna pouze doplňková, ale je ekologická. To znamená, že mění všechno, a proto je příliš důležitá na to, aby mohla být zcela ponechána v rukou Billa Gatese.

A za páté na sebe technologie často bere znaky mýtu. To znamená, že ji vnímáme jako součást přirozeného řádu věcí, a proto naše životy ovládá více, než by bylo zdravo.

(Z přednášky pronesené na konferenci

„Nové technologie a lidská osoba: sdílení víry v novém milénium“,
Denver, Colorado, 27. března 1998,
www.newtech.org/address10_en.htm)

Skupina B: Scénáře budoucího vývoje – optimistický pohled

Sean Kidney: „Internet usnadňuje občanskou iniciativu“

Myslím si, že pro lidi, kteří se zajímají o internet, jsou výhledy optimistické. Stejně jako každý velký převrat nebo změna vytváří internet nové příležitosti, ale působí také ztráty. Ty se určitě dotknou tištěných médií. Myslím si, že to je revoluce otvírající obrovský prostor pro vliv jednotlivců, protože zde lidé mají skutečnou šanci vyjádřit své názory a získat informace. V čase revolucí obvykle zprávy utichají. Zde nikoli.

Jednou z nadějí, které vkládám do internetu, je to, že usnadní občanskou iniciativu a povede ke vzniku jiného druhu demokracie. Myslím si, že bychom měli zajistit, aby se neprohlubovaly sociální rozdíly, zejména v následujících zhruba deseti letech, kdy tato revoluce pomalu zasáhne také zbytek světa. Musíme pracovat společně, nejen v rámci svých zemí, ale také globálně, a utvářet budoucnost této revoluce.

Pokud člověk umí číst, je další překážkou k získávání znalostí přístup k informacím, přístup k četbě, například knihovna. Vzpomeňme si, jakou revoluci v naší kultuře způsobily obecní knihovny. Příslíb internetu spočívá v tom, že se stane globální knihovnou.

(Z přednášky adresované NSW společnosti vydavatelů,
6. dubna 1999, <http://online.socialchange.net.au>)

C: Profil nevládní organizace – Amnesty International (www.amnesty.org, www.amnesty.cz)

Organizace Amnesty International, založená roku 1961, bojuje za osvobození všech „vězňů svědomí“, za spravedlivé a rychlé soudní procesy pro politické vězně, za zrušení trestu smrti, mučení a krutého zacházení s vězni, za ukončení politických vražd a „zmizení“ a vystupuje proti porušování lidských práv ze strany vlád nebo opozičních skupin. Amnesty International má přibližně milion členů a příznivců ve 162 zemích a teritoriích. Její aktivity sahají od veřejných demonstrací po psaní dopisů, od výchovy k lidským právům po pořádání benefičních koncertů, od jednotlivých prohlášení zaměřených na konkrétní případy ke globálním kampaním týkajícím se určitého tématu.

Amnesty International je nestranická a nezávislá na jakékoli vládě, politickém přesvědčení nebo náboženské víře. Je financována převážně z členských příspěvků a darů od svých členů z celého světa. Na jejích webových stránkách jsou k dispozici manuály pro vedení kampaně a pro vedení spravedlivého soudního procesu. Najdete zde rovněž informace o kampaních, jichž se můžete zúčastnit, o zasílání pohlednic žádajících zrušení trestu smrti a můžete se zde zaregistrovat k posílání nálehavých výzev přímo na mobilní telefon (prostřednictvím textových zpráv).

Příklady práce organizace Amnesty International

Po několika pochybeních a z nich plynoucí špatné pověsti přijala Amnesty International na konci šedesátých let pravidlo, že její členové mohou pracovat pouze na případech mimo vlastní zem. Většinu práce dodnes zastávají dobrovolníci. Píší dopisy vládám, které porušují lidská práva jedinců s opozičními názory, ať už se jedná o věznění, pronásledování, hrozby, fyzické týrání, mučení, „zmizení“ nebo politicky motivované vraždy. Staví stánky na veřejných akcích a předávají veřejnosti informace o „vězňích svědomí“ i o problematice lidských práv obecně. Organizují demonstrace, píší tiskové zprávy, ve svých kostelech, synagogách nebo mešitách získávají lidi pro psaní dopisů a téměř neomezeným způsobem využívají svoji inteligenci a fantazii k dalším činnostem.

Amnesty International si nikdy nepřipisovala zásluhu za propuštění vězňů. Propuštění je vždy výsledkem mnoha faktorů, v neposlední řadě různých (často velice riskantních) akcí organizovaných rodinami a přáteli uvězněných osob. Řada propuštěných vězňů nicméně prohlásila, že kampaň Amnesty International a její dopisy byly mimořádně významné.

V roce 1977 získala Amnesty International za svoji práci Nobelovu cenu míru. Její kampaň „Get up Sign up“ k padesátému výročí Všeobecné deklarace lidských práv přinesla 13 milionů závazků na podporu Deklarace. V roce 2001 získala její webová stránka „Stop mučení“ cenu Revolution Award za „nejlepší využití e-mailu“ (www.stoptorture.org, www.amnesty.cz).

Skupina D: Profil nevládní organizace – Derechos Human Rights (www.derechos.org)

Organizace Derechos Human Rights, založená roku 1995, je pravděpodobně první internetovou organizací orientovanou na podporu lidských práv. Společně se svou sesterskou organizací Equipo Nizkor ve Španělsku zahájila Derechos Human Rights činnost s jasným vědomím toho, že internet má potenciál stát se neúčinnějším nástrojem boje proti porušování lidských práv na celém světě. Organizací podporujícím lidská práva umožňuje promlouvat k celosvětové publiku. Derechos Human Rights pomáhá organizacím na podporu lidských práv z Latinské Ameriky i z jiných částí světa šířit přesné a aktuální informace o stavu lidských práv v jejich zemích a nabízet příležitosti k poskytnutí pomoci. Organizace rovněž spravuje několik e-mailových adresářů, vydává internetový časopis o lidských právech a stará se o to, aby se nezapomnělo na „zmizelé“ a aby ti nakonec dosáhli spravedlnosti. Její webové stránky obsahují rozsáhlý seznam odkazů na jiné organizace podporující lidská práva.

Příklad práce organizace Derechos Human Rights (www.derechos.org)

V roce 1998 si Javier Vildoza (21) na stránkách organizace Derechos Human Rights přečetl následující prohlášení: „Vildoza, Jorge alias ‚Gaston‘, korvetní kapitán, podvelitel GT332..., nyní na útěku, žije v Anglii. Možná unesl syna Cecílie Vinasové, narozeného v polovině září 1977.“ Javier zjistil, že muž, o němž si myslel, že je jeho otec, byl znám pro porušování lidských práv a že ve stejné době, kdy se narodil, uloupil tento muž dítě narozené v Námořní mechanické škole, v nechvalně proslulém koncentračním táboře argentinského diktátorského režimu. Javier byl synem Cecílie Vinasové a Huga Reinalda Penina, ale byl unesen Jorgem Vildozou, obviněným později z více než šedesáti případů mučení a vražd. Byl registrován pod jménem Javier Gonzalo Vildoza Grimaldo a vychováván Vildozou a jeho ženou jako jejich vlastní dítě. Nikdo mu neřekl pravdu o jeho skutečném původu.

Při „surfování“ stránkami organizace Derechos Human Rights a projektu „Zmizelí“ Javier objevil, že jeho skuteční rodiče jsou stále na seznamu zmizelých osob a jeho skuteční prarodiče ho hledají již více než dvacet let. V roce 1998 je našel. Když si uvědomil, kým doopravdy je a co jeho domnělý otec udělal, napsal vyšetřujícímu soudu v Argentině a požádal o test DNA. Výsledek byl jednoznačný: je synem Cecílie Vinasové a Huga Reinalda Penina. Od té doby žije se svými skutečnými prarodiči. Příběh Javiera ukazuje, jak může internetový aktivismus přinést zcela nepředvídatelné výsledky a dalece překročit veškerá očekávání. Projekt „Zmizelí“ měl původně pouze uchovávat památku na zmizelé osoby v Latinské Americe a v celém světě veřejně odsoudit ty, kteří jsou za jejich zmizení zodpovědní. Nikdo neočekával, že by tato webová stránka mohla pomoci jednomu dítěti zmizelých osob dozvědět se o sobě pravdu.

(Upraveno podle Michael Katz-Lacabe a Margarita Lacabe, „Doing Human Rights Online: the Derechos‘ Cyberbirth“, in S. Hicks, E. F. Halpin and E. Hoskins (ed.), „Human Rights and the Internet“, McMillan Press Ltd., London 2000)

Skupina E: Profil nevládní organizace – Human Rights Watch (www.hrw.org)

Human Rights Watch je nezávislá nevládní organizace, financovaná z příspěvků soukromých osob a nadací z celého světa. Byla založena roku 1978 pod názvem Helsinki Watch (nyní Human Rights Watch/Helsinki) jako reakce na žádost o podporu potlačovaných skupin v Moskvě, Varšavě a Praze. Jejím úkolem bylo sledovat dodržování ujednání o lidských právech v rámci helsinských dohod. Nepřijímá žádné peníze pocházející přímo nebo nepřímo od jakékoli vlády. Human Rights Watch bojuje proti mnoha různým způsobům porušování lidských práv, včetně masových poprav, mučení, svobodného zatýkání, omezování svobody projevu, sdružování, shromažďování a náboženství, porušování práva na spravedlivý soudní proces a diskriminace na základě rasy, pohlaví, etnického původu nebo náboženství.

Human Rights Watch zveřejňuje informace o porušování lidských práv, aby zdiskreditovala příslušnou vládu jak před jejími občany, tak v očích mezinárodního společenství. Human Rights Watch rovněž usiluje o to, aby státům, jejichž vlády pravidelně porušují lidská práva, byla odeprána vojenská, ekonomická a diplomatická podpora.

Tři příklady práce organizace Human Rights Watch

Mezinárodní trestní soud: Human Rights Watch stála v čele snah o vytvoření Mezinárodního trestního soudu, stálého tribunálu, který byl ustaven s cílem stíhat nejhorší zločiny proti lidskosti bez ohledu na to, kde byly spáchány. Založení Mezinárodního trestního soudu lze chápat jako výsledek veřejného tlaku a společného úsilí vlád i nevládních organizací z celého světa.

Čečensko: Human Rights Watch byla jedinou mezinárodní organizací na podporu lidských práv působící během ruské ofenzivy na čečenské hranici. Informace, které podávala, vedly Komisi OSN pro lidská práva k přijetí rezoluce odsuzující ruský postup v Čečensku. Tato rezoluce byla prvním případem pokárání jednoho z pěti stálých členů Rady bezpečnosti OSN.

Kosovo: Human Rights Watch spustila v Kosovu významnou pátrací operaci dlouho před tím, než NATO zahájilo bombardování. Její první rozsáhlá zpráva o Kosovu byla zveřejněna roku 1990 a další vývoj byl důkladně sledován v průběhu celých devadesátých let. Vyšetřování masakrů přímo na místě na přelomu let 1998 a 1999 zaplnilo titulní stránky novin na celém světě.

Jazyková bariéra

Dokážeš odpovědět na tyto otázky? Byla by tvoje žádost o azyl přijata?

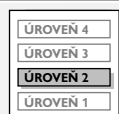
DISKRIMINACE

BEZPEČNOST

VZDĚLÁNÍ

ÚROVEŇ 2

JAKÁKOLI

30 MINUT

Témata	diskriminace a xenofobie, bezpečnost, vzdělání
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	jakákoli
Doba trvání	30 minut
Shrnutí	Jde o simulaci zaměřující se na obtíže, s nimiž se musejí potýkat uprchlíci žádající o azyl. Zabývá se těmito tématy: <ul style="list-style-type: none"> š· frustrace a emoce, jež uprchlíci prožívají; š· překonávání jazykové bariéry; š· diskriminace během azylového řízení.
Práva	š· právo hledat a požívat v jiných zemích azyl š· právo nebýt diskriminován na základě etnické příslušnosti nebo země původu
Cíle	š· zvýšení povědomí o diskriminaci žadatelů o azyl ze strany úřadů činných v azylovém řízení š· poukázání na důležitost jazykového a interkulturního vzdělávání š· rozvoj empatie s uprchlíky a jejich frustracemi, které prožívají během azylového řízení
Pomůcky	š· pro každého účastníka 1 kopie formuláře „Žádost o azyl“ š· psací potřeby
Příprava	š· Uspořádejte místnost tak, abyste mohli sedět za stolem a hrát byrokratického úředníka.

Instrukce

1. Nechte účastníky vejít do místnosti, ale nevítejte se s nimi, neberte jejich přítomnost na vědomí. Neříkejte nic o tom, co se teď bude dít.
2. Počkejte ještě několik minut po ohlášeném čase zahájení a potom každému rozdejte jeden formulář „Žádosti o azyl“ a psací potřeby.
3. Řekněte účastníkům, že mají pět minut na vyplnění formuláře, ale jinak s nimi vůbec nemluvte. Ignorujte všechny otázky a protesty. Pokud budete muset přesto něco říci, hovořte cizím (nebo vymyšleným) jazykem a gestikulujte. Snažte se komunikovat co nejméně. Pamatujte na to, že problémy uprchlíků vás nezajímají, vaším úkolem je pouze rozdat formuláře a vyplněné je opět vybrat.
4. Ty, kteří přijdou pozdě, stroze přivítejte. (Řekněte například: „Jdete pozdě. Vezměte si formulář a vyplňte ho. Máte na to už jen několik minut.“)
5. Po uplynutí pěti minut formuláře bez úsměvu či jiného osobního kontaktu od účastníků vyberte.
6. Přečtete nahlas jméno uvedené na jedné z vyplněných žádostí a vyzvete daného účastníka, ať přistoupí blíž. Podívejte se na jeho žádost a vymyslete si komentář k tomu, jak ji vyplnil. Řekněte například: „Nezodpověděl jste otázku 8.“ nebo „Vidím, že jste na otázku 6 odpověděl ‚ne‘. Žádost se zamítá.“ Pak ho

pošlete pryč. Nenechte se vtáhnout do diskuse a rovnou vyvolejte dalšího člověka.

7. Totéž opakujte ještě několikrát. Není nutné projít všechny žádosti. Pokračujte pouze tak dlouho, dokud účastníci nepochopí, co se vlastně děje.

8. Nakonec vystupte ze své role a zahajte diskusi.

Následný rozbor a vyhodnocení

Nejprve se účastníků zeptejte, jak se během aktivity cítili. Potom diskutujte o tom, co se dělo a co se naučili.

š Jak se účastníci cítili, když vyplňovali nesrozumitelný formulář?

š Byla to reálná simulace situace, jak ji prožívá žadatel o azyl?

š Myslíte si, že se ve vaší zemi se žadateli o azyl během azylového řízení zachází spravedlivě? Proč? Proč ne?

š Jaké má pro člověka důsledky zamítnutí jeho žádosti o azyl?

š Dostali se účastníci někdy do situace, že neznali jazyk cizí země a museli jednat s nějakým úředníkem, například policistou nebo revizorem? Jak se přitom cítili?

Tipy pro vedení aktivity

Vedení této aktivity je poměrně snadné. Nejdůležitější je, abyste byli ve své roli „silní“. Musíte být vážní, tvrdí a byrokratičtí. To, že jsou uprchlíci v nepříjemné situaci, není váš problém. Děláte jenom svoji práci. Jde o to, že mnoho lidí nechce ve své zemi uprchlíky. Úředníci v azylových zařízeních mají proto nařizeno uprchlíky důkladně prověřovat a vstup povolit pouze těm, kteří mají osobní dokumenty a správně vyplní formulář žádosti. Uprchlíci většinou neznají jazyk hostitelské země a vyplňování formulářů je pro ně velmi obtížné. Jsou také rozrušeni a vystaveni velkému stresu. Jejich žádosti jsou často zamítány bez srozumitelného vysvětlení důvodů, a proto je pro ně zvlášť složité pochopit, co se děje.

Možné navazující aktivity

Pokud se chcete zabývat argumenty pro a proti přijetí uprchlíků do země, podívejte se na aktivitu „Mohu vstoupit?“ na straně 98.

Další náměty na aktivity o uprchlících najdete na webových stránkách Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky www.unhcr.ch (stránky českého zastoupení www.unhcr.cz) a na stránkách www.mvcr.cz/azyl.

Náměty na další činnost

Pozvěte si na besedu zaměstnance azylového zařízení, aby vám pověděl o problémech, s nimiž se setkává při své práci. Nebo zorganizujte exkurzi do některého z azylových zařízení a přesvědčte se, jak azylová procedura probíhá ve skutečnosti. Členové skupiny mohou také s žadateli o azyl a pracovníky azylového zařízení udělat rozhovory a zjistit jejich názory na současnou situaci, na diskriminaci a na porušování práv při azylovém řízení. Získané informace použijte v kampani o situaci uprchlíků nebo je sdělte odboru azylové a migrační politiky ministerstva vnitra či jiným organizacím, například Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky.

Klíčová data

26. červen

Den Charty OSN

21. únor

Mezinárodní den mateřského jazyka

Další informace

Podrobnější informace a data o uprchlících jsou uvedeny v aktivitě „Mohu vstoupit?“ na straně 98. Informace o průběhu azylového řízení v České republice najdete na webových stránkách ministerstva vnitra www.mvcr.cz/azyl.

Uprchlík nebo žadatel o azyl: rozdíly a podobnosti

Lidé často nerozlišují mezi výrazy „žadatel o azyl“ a „uprchlík“. Výraz uprchlík používají k označení jakékoli osoby, která žádá o azyl nebo azyl již získala. V právním smyslu jsou však mezi „uprchlíkem“ a „žadatelem o azyl“ rozdíly a rozdílné jsou i důsledky, které plynou z jejich postavení.

Žadatel o azyl je osoba, která chce být přijata jako uprchlík, ale její žádost je stále ještě posuzována. Během azylového řízení musí příslušný úřad (u nás Ministerstvo vnitra ČR) zjistit, zda situace žadatele o azyl vyhovuje definici uprchlíka a zda žadatel splňuje všechna kritéria. Musí například prokázat, že má oprávněné obavy z pronásledování a že se nedopustil žádných vážných (nepolitických) zločinů, zločinů proti lidskosti nebo válečných zločinů. K základním právům žadatele o azyl patří právo na nestranné posouzení jeho žádosti a právo zůstat v zemi, v níž žádá o azyl, dokud o jeho žádosti nebude rozhodnuto.

Uprchlík je „bývalý“ žadatel o azyl, tj. osoba, jejíž žádost byla přijata. Se statusem uprchlíka se pojí různá práva, například právo nebýt navracen do země, kde by riskoval ohrožení života nebo osobního blaha, právo nebýt diskriminován a právo obdržet základní materiální pomoc od vlády země, v níž mu byl udělen azyl.

V posledních pěti desetiletích získalo azyl v zemích celého světa několik milionů lidí. V současné době je na celém světě projednáváno přibližně 1,2 milionu žádostí.

PODKLADY

Žádost o azyl

1. Családi és utónév
2. Дата і місяця народження
3. Viimeisin osoite
4. Անձնագրի համարը
5. Επάγγελμα ή κύριο απασχόληση
6. Başvuran kişiye eşlik eden refakatçi veya yakınlarının isimleri
7. Meio e local de entrada no país
8. Ghaliex titlob ghall-azilju?
9. Свидетельство преследований, на основании которых составлено заявление
10. Avez-vous déjà présenté une demande d'asyle auparavant? Veuillez donner des détails sur les pays, les dates et les motifs.
11. Dali imate rodnini ili poznanici vo ovaa zemja? Ako imate, navedete gi iminjata i adresite.
12. ما هي اللغات التي تتكلمها وما هي مستوى ثقافتك

Poznámka: Tato aktivita byla upravena podle Donahue, D., Flowers, N., The Uprooted, Hunter House Publishers, 1995.

Rvačka o bohatství a moc

Někteří lidé v životě bojují za své sny, jiní o bohatství a moc.

Témata	chudoba, bezpečnost, globalizace
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	8–25
Doba trvání	90 minut
Shrnutí	Aktivita je simulací celosvětových sociálních nerovností a boje o bohatství a moc. Zaměřuje se především na tato témata: <ul style="list-style-type: none"> • š. nerovné rozdělení bohatství; • š. nerovnováha moci a její důsledky; • š. nespravedlnost chudoby.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> • š. rovnost v důstojnosti a právech • š. právo na vzdělání • š. právo na zdravotní péči, stravu a přístřeší
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> • š. pochopení nespravedlivých nerovností, které jsou důsledkem nerovného rozdělení bohatství a moci • š. kritické uvažování o příčinách a důsledcích chudoby • š. rozvoj smyslu pro lidskou důstojnost a spravedlnost
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> • š. 120 mincí • š. 3–4 páry ponožek • š. 2 velké archy papíru a fixy • š. papíry a psací potřeby • š. volný prostor
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> • š. Přečtěte si instrukce, abyste získali o celé aktivitě dobrý přehled. Všimněte si, že aktivita má tři části: první část je rvačka (10 minut), v druhé mohou účastníci věnovat peněžní dary (10 minut), část třetí je pokusem o ustavení ekonomické spravedlnosti (40 minut). Potom následuje diskuse. • š. Odeberte dvacet mincí a dejte je stranou. • š. Vyberte tři účastníky, kteří budou představovat migranty. • š. Vytvořte nástěnnou tabuli pro záznamy o výši majetku jednotlivých hráčů (viz obrázek). • š. Nakreslete tabulku nazvanou „Šlechtní dárci“.

Instrukce

Vysvětlete účastníkům, že si zahrají simulační hru, v níž si mezi sebou rozdělí celosvětové bohatství a moc.

1. část: Rvačka (10 minut)

1. Vysvětlete, že cílem hry je získat co nejvíce peněz. Hra má jen jedno pravidlo: žádný hráč se v průběhu hry nesmí dotknout jiného hráče. (Za porušení tohoto pravidla můžete uložit trest, například odevzdání jedné mince.)

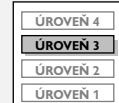
CHUDOBA

BEZPEČNOST

GLOBALIZACE

ÚROVEŇ 3

8–25 OSOB

90 MINUT

Záznamy o výši majetku

Velký majetek a moc (6 a více mincí)	Střední majetek a moc (3 až 5 mincí)	Malý majetek a moc (2 a méně mincí)

Globální předěl

V rozvojových zemích umírá před svými pátými narozeninami každé desáté dítě. V protikladu k tomu ve Spojených státech zemře před dovršením pátého roku jedno dítě ze 165. V roce 1998 nechodilo v rozvojových zemích do základní školy z celkového počtu 625 milionů dětí školního věku přibližně 130 milionů dětí, z toho 73 milionů dívek (UNICEF). Nejbohatší pětina světové populace spotřebovává pozoruhodných 86 procent veškerého zboží a služeb, zatímco nejchudší pětina pouze jedno procento.

Očekávaná délka života při narození 1995–2000

Počet let, kterých by se dožilo novorozené dítě, kdyby během celého jeho života zůstala stejná míra úmrtnosti podle věku jako v okamžiku jeho narození.

Zpráva UNDP, 2001

Japonsko	80,5
Norsko	78,1
Irsko	76,1
Řecko	78,0
Česká republika	74,3
Ruská federace	66,1
Maledivy	65,4
Jihoafrická republika	56,7
Rovníková Guinea	50,0
Zimbabwe	42,9
Zambie	40,5
Sierra Leone	37,3

Rozdíl mezi nejvyšší a nejnižší očekávanou délkou života je celých 43,2 roku!

2. Vyzvěte všechny kromě těch, kteří hrají „migranty“, ať se posadí na podlahu do velkého kruhu (tak aby měli dostatek prostoru pro hru).
3. Vezměte dvacet mincí, které jste si dali stranou, a rozdělte je mezi čtyři nebo pět libovolných účastníků.
4. Vyberte další čtyři účastníky a každému z nich dejte jeden pár ponožek. Řekněte jim, že si je mají navléknout na ruce a nechat je tak po celou dobu hry. Případné diskuse o tom, proč někdo dostal mince nebo ponožky, odložte do následného rozboru.
5. Rozhodte zbývajících sto mincí rovnoměrně doprostřed kruhu.
6. Na slovo „TEĎ“ mohou účastníci začít mince sbírat. Měli by se jich snažit posbírat co nejvíce. Tato fáze nebude pravděpodobně trvat déle než dvě minuty.
7. Až budou všechny mince posbírány, požádejte účastníky, ať vám řeknou výši svého majetku. Na nástěnnou tabuli запиšte jména hráčů a počet získaných mincí.
8. Připomeňte účastníkům, že tyto mince představují celosvětové bohatství a moc. Výše jejich jmění má vliv na to, zda mohou uspokojit své potřeby (např. základní vzdělání, přiměřená strava, zdravotní péče, přiměřené bydlení) a přání (např. vyšší vzdělání, auto, počítač, hračky, televizor a jiné nadstandardní věci). Konkrétně to znamená, že lidé, kteří mají:
 - š · šest a více mincí – mohou uspokojit všechny své základní potřeby a většinu svých přání;
 - š · tři až pět mincí – uspokojí pouze své základní potřeby;
 - š · dvě a méně mincí – budou jen obtížně přežívat v důsledku nemoci, nedostatečného vzdělání, podvýživy a nepřiměřeného bydlení.

2. část: Dary (10 minut)

1. Oznamte účastníkům, že – pokud chtějí – mohou nyní věnovat peníze jiným lidem. Nikdo je však k tomu nenutí. Řekněte jim, že jména těch, kteří přispějí určitou částkou druhému, budou zapsána na seznam „šlechetných dárců“.
2. Nechte účastníkům tři až čtyři minuty na přerozdělení mincí.
3. Potom požádejte ty, kteří věnovali určitý obnos, aby vám řekli své jméno a darovanou částku. Zapište je do tabulky nazvané „Šlechetní dárci“.
4. Zeptejte se, zda se někdo v důsledku toho, že daroval nebo dostal nějaké peníze, přesunul do jiné kategorie. Tyto změny zaznamenejte do tabulky šipkou.

3. část: Pokus o ustavení ekonomické spravedlnosti (40 minut)

1. Rozdělte hráče do tří skupin podle počtu získaných mincí (velký majetek, střední majetek a malý majetek).
2. Každé skupině přiřadte jednoho „migranta“. Zapamatujte si jejich reakce na to, do které skupiny byli zařazeni. Veškeré diskuse o jejich umístění však ukončete s tím, že se k nim vrátíte v následném rozboru aktivity.
3. Rozdejte papíry a psací potřeby. Každé skupině dejte za úkol vytvořit plán spravedlivého rozdělení mincí (celosvětového bohatství), tak aby se snížily rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi bohatství a moci. Akční plán každé skupiny by měl:
 - š · vysvětlit, čeho by se mělo dosáhnout;
 - š · popsat, co skupina plánuje udělat a proč;
 - š · zdůvodnit, proč je její plán spravedlivý.
4. Na vypracování plánu dejte skupinám deset minut. Zdůrazněte, že plán nemusí být příliš podrobný, ale měl by obsahovat konkrétní činy, které by mohly přispět k řešení problému chudoby.

5. Vyzvěte skupiny, ať si zvolí mluvčího, který plán představí a zodpoví případné dotazy. Zapište jednotlivé plány v bodech na velký arch papíru.
6. Oznamte, že nyní se bude hlasovat o tom, který plán by se měl přijmout. Při hlasování platí následující rozložení hlasů:
 - š· každý člen skupiny s „velkým majetkem a mocí“ má 5 hlasů;
 - š· každý člen skupiny se „středním majetkem a mocí“ má 2 hlasy;
 - š· každý člen skupiny s „malým majetkem a mocí“ má 0,5 hlasu.
7. Nechte účastníky hlasovat. Na velký arch papíru zaznamenejte, kolik každý plán dostal hlasů. Vyhlase, který plán byl přijat.
8. Realizujte přijatý plán. Pokud je třeba, přerozdělte peníze.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte stručnou zpětnou vazbou o vlastní aktivitě a zeptejte se, jak se účastníkům líbila. Potom diskutujte o tom, co se při ní odehrávalo a co se účastníci naučili. Při vedení diskuse postupujte podle těchto otázek:

- š· Co si účastníci mysleli o způsobu získávání a rozdělování mincí? Bylo to spravedlivé?
- š· Proč se ti, kteří se vzdali části peněz, k tomuto kroku rozhodli? Aby byli oceněni? Protože měli pocit viny? Z jiného důvodu?
- š· Jak se cítili ti, kteří v druhé části dostali peníze od ostatních? Byli svým dárcům vděční? Nebo měli pocit, že s nimi jednájí s povýšenou blahosklonností?
- š· A co hráči s ponožkami? Koho v této simulaci představovali? Ve které skupině skončili?
- š· A co tři „migranti“, kteří byli do skupin přiděleni? Mysleli si, že se s nimi zachází spravedlivě? Podobá se to, co prožívali, tomu, co se děje lidem na celém světě? Jakým lidem? Je náš osud pouze dílem náhody?
- š· V čem se jednotlivé plány spravedlivého rozdělení bohatství a moci lišily? Odrážely bohatství skupin, které je vytvořily?
- š· Proč dostali někteří lidé více hlasů než jiní? Ukázalo to dobře rozdíly mezi mocnými a méně mocnými obyvateli tohoto světa?
- š· Jsou těmito rozdíly v bohatství a moci porušována lidská práva? Pokud ano, která?
- š· Kteří lidé jsou ve světě, ve vaší zemi a ve vaší obci majetní a kteří nemajetní? Jak se do své situace dostali?
- š· Měli by se majetní zajímat o situaci nemajetných? Z jakých důvodů? Bezpečnostních, ekonomických, morálních/náboženských nebo politických? Proč by měli majetní věnovat nemajetným peníze nebo zdroje? Lze tímto způsobem vyřešit problém chudoby?
- š· Co mohou udělat nemajetní pro zlepšení své situace? Co už nemajetní ve světě a ve vaší zemi udělali pro snížení nerovného rozdělení bohatství a moci?
- š· Myslíte si, že by mělo dojít k přerozdělení celosvětového bohatství a moci? Proč? Pokud ano, jak byste to navrhovali provést? Na jakých principech byste svůj návrh na změnu založili?
- š· Může být pro zdůvodnění nového přerozdělení bohatství použit koncept lidských práv?

Klíčové datum

17. říjen
Mezinárodní den za
vymýcení chudoby

Tipy pro vedení aktivity

Ačkoli má aktivita upozornit na celosvětové nerovnosti v rozdělení bohatství a moci, může se stát, že ve skutečnosti naopak existující nerovnosti potvrdí. Při vedení diskuse byste proto měli zohlednit sociální a ekonomické složení vaší skupiny.

Snazte se účastníky vtáhnout do hry, aby jednali tak, jako by mince byly jejich vlastní majetek. Můžete jim například říci, že si budou moci získané mince nechat a po skončení aktivity nebo o přestávce si za ně „koupit“ občerstvení.

Zdůrazněte, že když několik mincí někomu věnují, přijdou tím – stejně jako ve skutečném životě – o část svého bohatství a privilegií, která jsou s ním spojena.

Pokud bude příliš velké horko a nebudete chtít použít ponožky, můžete to, že někteří hráči mají více bohatství a moci než jiní, naznačit jiným způsobem. Vybrané osoby můžete například na patnáct až třicet vteřin zadržet, aby se do rvačky nemohli zapojit úplně od začátku. Nebo jim můžete zavázat jednu ruku za záda – pravákům dovoluňte používat pouze levou ruku, a naopak.

Otázky pro vedení následného rozboru a vyhodnocení jsou poměrně složité a vyžadují hlubší a delší diskusi. Pokud nebudete mít dostatek času nebo budete pracovat s větším počtem účastníků, rozdělte otázky mezi několik malých skupin. Ty by měly být smíšené, tj. měly by v nich být účastníci ze všech kategorií podle bohatství. Na závěr jednotlivé skupiny požádejte o zpětnou vazbu v plénu, aby si každý vyslechl všechny otázky a mohl o nich přemýšlet.

Poznámka: Tato aktivita byla upravena podle aktivity publikované v *Economic and Social Justice: A Human Rights Perspective*, Human Rights Resource Center, University of Minnesota, 1999.

Možné navazující aktivity

Můžete dále diskutovat o nastíněných otázkách nebo účastníky vyzvěte k napsání úvahy na některé z následujících témat:

š: Jaký vliv má bohatství a moc na to, zda člověku nejsou upírána jeho lidská práva a lidská důstojnost?

š: Je s bohatstvím a mocí spojena nějaká zodpovědnost?

Pokud skupinu téma chudoby zaujme, navažte aktivitou „Horoskop chudoby“ na straně 145, která zkoumá některé z jejích důsledků.

Náměty na další činnost

Spojte se s organizací, která pomáhá znevýhodněným lidem ve vaší obci zajistit jejich základní potřeby. Potom vypracujte projekt na poskytnutí pomoci.

Někdy je důležitým krokem ke změně už jen to, že se o problému začne mluvit. Navrhněte proto účastníkům, aby o rozdělení bohatství diskutovali se svými rodiči a kamarády.

Předitvo života

Lidé jsou součástí přírody, a ne jejími pány.

Témata	životní prostředí, globalizace, obecná lidská práva
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	10+
Doba trvání	30 minut
Shrnutí	V této aktivitě účastníci vymýšlejí globální potravní řetězce a přitom uvažují: <ul style="list-style-type: none"> · š o vzájemné závislosti živých tvorů a neživých věcí; · š o nevyhnutelném dopadu veškeré lidské činnosti na životní prostředí a důsledcích, které z toho plynou.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> · š právo na vlastnictví · š právo na zdravé životní prostředí · š právo na rozvoj
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · š získání znalostí o vzájemné závislosti živých tvorů a neživých věcí · š posouzení důsledků lidské činnosti na ekosystémy · š získání respektu k hodnotě života
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · š klubko provázku nebo silné vlny · š nůžky

Instrukce

Aktivita má dvě části. V první se vytváří předitvo života a v druhé se toto předitvo ničí.

1. část

1. Požádejte účastníky, ať se postaví do kruhu.
2. Vysvětlete jim, že nyní budou vytvářet model předitva života.
3. Začínáte vy. Vezměte do ruky klubko provázku a jmenujte nějakou zelenou rostlinu, například zelí.
4. Uchopte konec provázku a hod'te klubko někomu v protější části kruhu. Ten klubko chytí, takže je nyní mezi vámi napnutý provázek.
5. Ten, kdo klubko chytil, musí jmenovat nějaké zvíře, které se živí zelím, například housenku. Potom uchopí provázek a hodí klubko třetímu člověku na protější straně kruhu.
6. Tento člověk musí vymyslet nějaké zvíře, které se živí housenkami, například ptáka. Nebo může jmenovat konkrétní druh ptáka, například drozda. Potom hodí klubko čtvrtému člověku.
7. Pokračujte ve hře a házejte klubko v kruhu tam a zpět tak dlouho, dokud nevytvoříte spleť křižujících se provázků, která představuje „předitvo života“.

2. část

1. Vezměte nůžky a požádejte účastníky, aby jmenovali příklady věcí, které předitvo života narušují, například dálnice postavené uprostřed zemědělské půdy nebo nadměrný lov tresek.
2. Za každý jmenovaný příklad přestřihněte jeden provázek v předitvu.

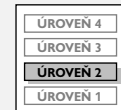
ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

GLOBALIZACE

LIDSKÁ PRÁVA

ÚROVEŇ 2

10+

30 MINUT

Následný rozbor a vyhodnocení

Nejprve se účastníků zeptejte na jejich pocity ze zničeného předu. Potom pokračujte diskusí o souvisejících tématech a o tom, co by se dalo udělat pro ochranu životního prostředí.

- š: Jaký jste měli pocit, když jste viděli, že se předu postupně ničí?
- š: Bylo snadné jmenovat zvířata a rostliny v různých potravních řetězcích? Jaké mají účastníci znalosti z přírodopisu?
- š: Kdo je zodpovědný za ochranu životního prostředí?
- š: Přírodní rovnováha je velmi složitá, a proto není snadné předpovědět, jaké bude mít lidská činnost globální důsledky. Jak je potom možné činit rozhodnutí o využívání přírodních zdrojů? Podle čeho se například máme rozhodovat, zda by se měl pokácet les, aby se mohla půda využít pro pěstování zemědělských plodin?
- š: Článek 1 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech uvádí, že „všechny národy mohou pro vlastní cíle svobodně disponovat svým přírodním bohatstvím a zdroji“. Znamená to, že lidé mají právo využívat životní prostředí?
- š: Jsme závislí na přírodě, která nám poskytuje potraviny a čistý vzduch. Bez zdravého životního prostředí bychom nemohli žít, je nezbytným předpokladem života. Je tedy respektování životního prostředí naší prvořadou povinností, která omezuje naše právo na využívání přírodních zdrojů (podobně jako povinnost respektovat práva a svobody druhých omezuje naše vlastní práva)?

Na závěr proveďte krátký brainstorming o úspěšných akcích zaměřených na ochranu životního prostředí. Účastníci by si měli uvědomit, že situace není zcela beznadějná. Na celém světě je mnoho aktivních lidí usilujících o zachování trvale udržitelného životního prostředí, které budou moci využívat i příští generace.

Tipy pro vedení aktivity

Každý potravní řetězec by měl obsahovat skutečné nebo možné vztahy. Například tráva – ovce – člověk. Nebo plankton – velryba. Nebo plankton – sled – prase (prasata jsou často krmena rybí stravou) – člověk – tygr! Vezměte rovněž v úvahu, že těla mrtvých zvířat rozloží bakterie a uvolněné minerální látky využijí další zelené rostliny. Koloběh života tedy začíná stále znovu a předu života tvoří miliardy takovýchto vzájemně propojených řetězců.

Povzbuzujte účastníky, aby vymysleli co nejvíce potravních řetězců. Přemýšlejte o příkladech z různých biotopů: lesů, hor, rašeliníšť, mokřadů, rybníků, řek a moří. Možná budete muset tvorbu řetězce usměrnit, například tak, že řeknete „a minerální látky se nyní spláchnou do moře, kde je využije mořský fytoplankton (rostlinný plankton)“. Naopak přechod z mořského ke kontinentálnímu ekosystému můžete naznačit například tak, že „racek, který snědl pobřežního kraba, odlétl do vnitrozemí hledat potravu na poli, kde zemřel“. Pokud někdo nebude schopen vymyslet další článek řetězce, požádá ostatní o radu.

Když budete v druhé části aktivity stříhat provázek, stříhejte jej náhodně na různých místech „pavučiny“. Několik prvních stříhů nebude mít velký vliv, protože překřížená vlákna drží pavučinu víceméně pohromadě. S větším počtem stříhů se však bude pavučina postupně rozpadat, takže vám na konci možná zbude jen hromada provázků na podlaze obklopená kruhem lidí, kteří budou držet krátké, nepoužitelné kousky provázku.

Budte připraveni na to, že v druhé části aktivity se mohou objevit i kontroverzní odpovědi na otázku, co toto předu narušuje. Někteří účastníci, například vegetariáni, mohou říci, že předu narušují lidé, kteří její maso. Jejich názor respektujte a zeptejte se ostatních hráčů, co si o tom myslí oni. V této fázi však nezabíhejte do velkých diskusí. Dokončete hru a k tématu se vraťte v následném rozboru.

Snažte se „nezabřednout“ do debat o podružných věcech. Mějte stále na paměti cíl aktivity, tj. dopady lidské činnosti na životní prostředí.

Zničená pavučina působí velmi silným dojmem. Proto je důležité zařadit alespoň krátký brainstorming nebo diskusi o tom, co pozitivního již bylo pro ochranu životního prostředí učiněno. Měli byste se také zeptat, co by se dalo udělat dále a co mohou udělat sami účastníci. Globální situace je skutečně deprimující, ale je důležité, aby se účastníci necítili tváří v tvář problémům, které je třeba vyřešit, zcela bezradní.

Předtím, než budete klást otázky o vzájemném vztahu mezi lidskými právy a životním prostředím, si přečtete doprovodné informace na straně 350.

Aktivitu lze využít v hodinách přírodopisu nebo biologie.

Možné navazující aktivity

Touto aktivitou můžete otevřít diskusi o lidských právech a životním prostředí. Zeptejte se například, zda by bylo dobré, kdyby vedle stávajících lidských práv existovalo také lidské právo na životní prostředí. Má životní prostředí hodnotu samo o sobě, tj. hodnotu, která přesahuje jeho užitnou, instrumentální hodnotu? Má smysl přiznat práva zvířatům?

Trvale udržitelné využívání zdrojů vyžaduje politickou vůli, čas, úsilí a peníze. Přemýšlejte, o kolik více by mohly státy pro životní prostředí udělat, kdyby peníze vydávané na zbrojení a armádu věnovaly na ekologickou výchovu, přírodovědný výzkum a praktickou ochranu přírody. Pokud by se skupina chtěla tímto tématem zabývat hlouběji, navažte aktivitou „Rodinný rozpočet“ na straně 177.

Náměty na další činnost

Zapojte se do místních ekologických projektů. Kontaktujte organizaci Youth and Environment Europe (YEE). YEE sdružuje více než čtyřicet regionálních a celostátních organizací mládeže zabývajících se studiem a ochranou přírody a životního prostředí v celé Evropě (www.ecn.cz/yec).

Kontaktujte místní ekologickou organizaci a zeptejte se, co máte dělat, abyste jako sportovci příliš nezatěžovali životní prostředí.

Další informace

V přírodě všechno souvisí se vším. Veškeré živé organismy a neživé věci jsou propojeny prostřednictvím různých cyklů, jako je například uhlíkový cyklus nebo koloběh vody. Součástí těchto cyklů jsou potravní řetězce. Potravní řetězec začíná tím, že zelená rostlina využije světelnou energii ze slunečního svitu a minerální látky obsažené v půdě a ve vodě pro tvorbu živin, které jí poskytují energii k životu a růstu. Když je zelená rostlina, například zelí, zkonsumována, přecházejí minerální látky a energie uložené v listech například do housenky, a ta je využije k životu a růstu. Tyto minerální látky a energie potom přecházejí postupně do dalších živočichů v potravním řetězci. Když živočich na konci potravního řetězce umře, rozloží se a jeho tělo „snědí“ bakterie. Minerální látky, které byly v jeho těle, využijí zelené rostliny stojící na začátku nového potravního řetězce.

Klíčové datum

22. březen

Světový den vody

22. duben

Den Země

Volit, či nevolit?

Každý hlas se počítá!

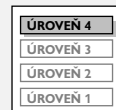
DEMOKRACIE

OBČANSTVÍ

LIDSKÁ PRÁVA

ÚROVEŇ 4

JAKÁKOLI

270 MINUT

Témata	demokracie, občanství, obecná lidská práva
Obtížnost	úroveň 4
Velikost skupiny	jakákoli
Doba trvání	270 minut (ve 3 částech)
Shrnutí	V této aktivitě provádějí účastníci průzkum mezi obyvateli své obce, jehož cílem je zjistit: <ul style="list-style-type: none"> · š· účast ve volbách; · š· občanskou angažovanost.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> · š· právo účastnit se vlády své země · š· právo na účast v demokratických volbách · š· svoboda vyjadřování
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · š· porozumění argumentům pro využití hlasovacího práva · š· rozvoj dovedností získávání a kritického analyzování informací · š· docenění významu, který má v demokracii osobní přínos každého občana
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · š· pro každou dvojici 1 dotazník (část 1 i část 2) · š· pro každou dvojici 1 arch „Jak provést průzkum“ · š· pro každého psací potřeby · š· velké archy papíru (formátu A3) nebo flipchart a fixy · š· lepicí páska
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> · š· Nakreslete na velký arch papíru příklad vyplněného dotazníku, který využijete jako pomůcku v úvodu aktivity. · š· Nakreslete na velký arch papíru první a druhou část dotazníku pro zaznamenávání výsledků. · š· Naplánujte časový harmonogram aktivity. Budete potřebovat 60 minut na první část (úvod), minimálně 120 minut na druhou část (vlastní průzkum) a 90 minut na část třetí (analýzu výsledků a následný rozbor a vyhodnocení).

Instrukce

1. část: Úvod k průzkumu

1. Vysvětlíte, že hlavním cílem prvního setkání je připravit účastníky na průzkum, při němž vyrazí do ulic a budou se ptát lidí na jejich důvody pro účast, nebo neúčast ve volbách.
2. Zeptejte se účastníků, zda plánují jít k příštím (svým prvním) celostátním nebo komunálním volbám. Nechte je hlasovat zvednutím ruky a potom je rozdělte do dvou skupin podle toho, jestli se chtějí (skupina A), nebo nechtějí (skupina B) volb účastnit. Nerozhodnuté rozdělte náhodně do těchto dvou skupin tak, aby byly počty jejich členů pokud možno vyrovnané.

3. Požádejte obě skupiny, ať na velký arch papíru napíší seznam důvodů, proč chtějí, nebo nechtějí jít k volbám. Na vypracování seznamu jim vyhrad'te asi patnáct minut.
4. Svolejte obě skupiny a požádejte zástupce skupiny A i skupiny B, ať seznamy přečtou. Na konci umožněte krátkou diskusi a v případě potřeby doplňte na seznamy další důvody.
5. Rozdejte dotazníky. S využitím velkého dotazníku, který jste si předem připravili, vysvětlíte, že jeho první část je určena pro zaznamenávání odpovědí „nevoličů“ a druhá pro zachycení odpovědí „voličů“. Zdůrazněte, že první otázka je v obou částech stejná, ale druhá odlišná. Projděte s účastníky všechny otázky a ujistěte se, že jsou jim jasné.
6. Nyní vysvětlíte způsob zapisování odpovědí. Ukažte příklad vyplněného dotazníku (viz podklady) a ozřejměte pětičárový způsob záznamu (první čtyři osoby se vždy zaznamenají svislou čarou a každá pátá osoba přeškrtnutím těchto čtyř čar).
7. Rozdejte archy s informacemi o tom, jak provádět rozhovory, každé dvojici jeden. Společně si tyto informace projděte a domluvte se na následujícím:
 - š· jak mohou účastníci zajistit náhodný výběr dotazovaných osob;
 - š· kolik rozhovorů každá dvojice provede (čím více, tím lépe);
 - š· kdy a kde průzkum provedou;
 - š· kdy bude průzkum ukončen;
 - š· kdy se všichni opět setkají k diskusi nad výsledky.
8. Až bude všem jasné, co mají dělat, proveďte druhou část aktivity – průzkum.

2. část: Vlastní průzkum

3. část: Analýza výsledků

Po skončení průzkumu se účastníci opět sejdou a dají dohromady své výsledky. Budou je společně analyzovat a diskutovat o nich. Na tuto fázi si vyhrad'te šedesát minut.

1. Požádejte dvojice, ať sečtou počty osob v každém políčku a zanesou je do velkých tabulek, které jste si předem připravili. Až získáte výsledné počty od všech dvojic, spočítejte celkové výsledky za skupinu. Dvojice by měly rovněž zapsat „jiné důvody“, které dotazované osoby uvedly. Pokud se tentýž důvod objeví několikrát, použijte opět pětičárový způsob záznamu.
2. Až budete mít shromážděné informace od všech dvojic, požádejte účastníky, ať spočítají následující statistiky:
 - š· celkový počet dotazovaných osob;
 - š· podíl „voličů“ a „nevoličů“ v celém souboru dotazovaných osob;
 - š· podíl dotázaných žen a mužů;
 - š· podíl dotázaných osob v každé věkové skupině;
 - š· věkovou skupinu s nejnižším počtem „voličů“;
 - š· věkovou skupinu s nejvyšším počtem „voličů“;
 - š· nejčastější důvody pro neúčast ve volbách;
 - š· nejčastější důvody pro účast ve volbách;
 - š· nakonec ať usoudí, zda uváděné důvody (pro účast i pro neúčast) souvisely častěji s osobami nebo s politickými stranami.
3. Nyní přejděte k diskusi o tom, zda účastníky provádění průzkumu bavilo, jaké si z toho odnesli zkušenosti a co se naučili.

Následný rozbor a vyhodnocení

V obecné diskusi o výsledcích se můžete dotknout různých otázek, například:

- š: Jak se účastníci cítili při provádění průzkumu? Byli lidé obecně ochotni odpovídat na jejich otázky?
- š: Byl průzkum obtížný? Baval je?
- š: Podařilo se skupině získat „reprezentativní“ vzorek celé populace? Na jaké obtíže účastníci narazili?
- š: Kdyby se ze získaných výsledků měly vyvodit závěry, jaké by to s sebou neslo problémy? Jak by se daly tyto těžkosti překonat?
- š: Které statistiky účastníky nejvíce překvapily?
- š: Přinesl průzkum neočekávané výsledky?
- š: Byly odpovědi dotazovaných osob v souladu s názory ve vaší skupině? Myslíte si, že je vaše skupina „reprezentativní“ pro celou populaci?
- š: Kdyby měli účastníci provést průzkum znovu, dělali by něco jinak?
- š: Poskytují výsledky průzkumu reálný obrázek volebního chování obyvatel vaší obce? Proč? Proč ne?
- š: Statistiky jsou často prezentovány jako fakta používaná na podporu určitého argumentu. Jak důvěryhodné jsou statistiky?
- š: Co si nyní účastníci myslí o potřebnosti a smysluplnosti své účasti ve volbách? Změnil někdo svůj názor (v jakémkoli směru)? Pokud ano, které argumenty ho k tomu přesvědčily?

Tipy pro vedení aktivity

Účelem první části, plánování průzkumu, je připravit účastníky na vlastní průzkum. Na začátku můžete výslovně říci, že cílem aktivity je vzbudit v mladých lidech pocit smysluplnosti jejich osobního přínosu k demokracii. Zdůrazněte spíše tento aspekt, než abyste účastníkům řekli, že je chcete „přesvědčit“, aby šli k volbám. Vysvětlíte, že na konci by měl každý člen skupiny učinit osobní rozhodnutí, ale že je důležité vzít přitom v úvahu různé argumenty, kterými lze účast ve volbách zdůvodnit.

Diskusi o tom, proč účastníci chtějí, nebo nechtějí jít k volbám (4. bod první části), se snažte vést pokud možno „objektivně“. Nevyzývejte „voliče“, aby se snažili přetáhnout „nevoliče“ na svoji stranu. Této diskusi také nevěnujte příliš mnoho času, měla by pouze navodit atmosféru pro následující průzkum.

Až budete mluvit o tom, jak si mají účastníci počínat při rozhovoru (7. bod), vezměte v úvahu obtíže, na něž mohou narazit. Lidé se například mohou cítit nepříjemně, když jim na ulici klade otázky někdo, koho neznají. V takovém případě by bylo lepší, když se budou účastníci dotazovat svých přátel a známých.

Měli byste se pokusit odhadnout, kolik informací dokáží účastníci zpracovat při analýze výsledků. Nechtějte toho po nich moc, aby počítáním neztratili příliš mnoho času a energie. Ve velkých skupinách by měla každá dvojice provést méně rozhovorů než ve skupinách malých.

Možné navazující aktivity

Podívejte se na doplňující informace o demokracii na straně 326 a zjistěte, kdy získaly ženy ve vaší zemi volební právo. Ověřte si také, které skupiny obyvatel vaší země nemají volební

právo dodnes (například děti, přistěhovalci, vězni apod.). Diskutujte o důvodech, které za tím stojí, a zda je to spravedlivé.

V demokratických společnostech mají lidé mnoho příležitostí, jak se aktivně zapojit do věcí veřejných, které se jich týkají. Aktivita „Elektrárna“ na straně 198 nabízí účastníkům podněty k přemýšlení o možnostech sociální změny.

Náměty na další činnost

Uspořádejte oslavu dne, kdy získaly ženy ve vaší zemi volební právo.

Pokud jste zjistili, že ve vaší zemi existují skupiny obyvatel bez volebního práva, a myslíte si, že je to nespravedlivé, napište dopis poslancům parlamentu, v němž vyjádříte své znepokojení. Snažte se získat také podpisy dalších lidí.

Klíčové datum

Den, kdy bylo ve vaší zemi uzákoněno všeobecné volební právo

Jak provést průzkum

Získání dotazovaných osob

1. Oslovujte potenciální dotazované osoby náhodně: neměli byste si „vybírat“, které lidi do průzkumu zahrnete a které předem vyloučíte, například proto, že jsou mladí, staří, hezcí, že to jsou ženy apod. Snažte se odložit všechny předsudky.
2. Osobu, s níž chcete provést rozhovor, požádejte, zda by byla ochotná odpovědět vám na několik otázek. Řekněte, kdo jste, a ubezpečte ji, že všechny odpovědi zůstanou anonymní. Zdůrazněte, že výsledky průzkumu nebudou nikde zveřejněny a bude s nimi pracovat pouze vaše skupina.

Zapisování odpovědí

1. Jestliže oslovená osoba souhlasí s provedením rozhovoru, zeptejte se jí, zda hlasovala v posledních volbách. Pokud odpoví „ne“, vyplňte první část dotazníku určenou pro „nevoliče“. Pokud odpoví „ano“, vyplňte druhou část určenou pro „voliče“.
2. Otázka 1: Dotazované osoby by měly uvést svůj věk, pokud jim to nevádí. V opačném případě udělejte čárku do políčka v posledním sloupci.
3. Otázka 2: Ukažte dotazovaným osobám nabízené možnosti a požádejte je, ať si jednu z nich vyberou. Pokud uvedou jiný důvod, запиšte jej do sloupce E. Všimněte si rozdílu mezi možnostmi B a C. Možnost B označuje důvod, který souvisí s určitou osobou, zatímco možnost C označuje důvod související s konkrétní politickou stranou.
4. Čárky by měly být zřetelné, abyste je později mohli snadno spočítat. Odpovědi všech dotazovaných osob zapisujte do jednoho a téhož dotazníku. Pro každou osobu udělejte u každé otázky pouze jednu čárku.

PODKLADY**Dotazník****Část 1: nevoliči****Otázka 1:** Do které věkové skupiny patříte? (nepovinný údaj)

	méně než 25	25–40	40–60	více než 60	neuvedl/a
MUŽI					
ŽENY					

Otázka 2: Jaký byl hlavní důvod vaší neúčasti v posledních volbách?

- A. Myslel/a jsem si, že můj hlas výsledky voleb neovlivní
B. Mezi kandidáty nebyl nikdo, pro koho bych chtěl/a hlasovat
C. Nelíbil se mi žádný z navrhovaných volebních programů
D. Nechtělo se mi jít k volbám
E. Jiný důvod (uveďte jaký):

A	B	C	D	E

Část 2: voliči**Otázka 1:** Do které věkové skupiny patříte? (nepovinný údaj)

	méně než 25	25–40	40–60	více než 60	neuvedl/a
MUŽI					
ŽENY					

Otázka 2: Jaký byl hlavní důvod vaší účasti v posledních volbách?

- A. Považoval/a jsem to za svou občanskou povinnost
B. Chtěl/a jsem hlasovat pro určitou osobu
C. Chtěl/a jsem hlasovat pro určitou politickou stranu
D. Nechtěl/a jsem, aby zvítězila jiná osoba nebo jiná politická strana
E. Jiný důvod (uveďte jaký):

A	B	C	D	E

Příklad vyplněného dotazníku**Část 1: nevoliči****Otázka 1:** Do které věkové skupiny patříte? (nepovinný údaj)

	méně než 25	25–40	40–60	více než 60	neuvedl/a
MUŽI					
ŽENY					

Otázka 2: Jaký byl hlavní důvod vaší neúčasti v posledních volbách?

- A. Myslel/a jsem si, že můj hlas výsledky voleb neovlivní
 B. Mezi kandidáty nebyl nikdo, pro koho bych chtěl/a hlasovat
 C. Nelíbil se mi žádný z navrhovaných volebních programů
 D. Nechtělo se mi jít k volbám
 E. Jiný důvod (uved'te jaký):

A	B	C	D	E
 	 	 	 	š: Nebyl jsem v té době v místě bydliště š: Nevěřím politikům š: Někdo mi řekl, že nemám jít k volbám

Jednání s odbory

Poctivá každodenní práce zasluhuje spravedlivou odměnu.

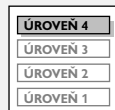
SOCIÁLNÍ PRÁVA

DEMOKRACIE

OBČANSTVÍ

ÚROVEŇ 4

10–15 OSOB

120 MINUT

Témata	sociální práva, demokracie, občanství
Obtížnost	úroveň 4
Velikost skupiny	10–15
Doba trvání	120 minut
Shrnutí	Aktivita je simulací schůze, jíž se účastní vedení podniku a zástupci zaměstnanců a odborů. Na programu je vyjednávání o platech a pracovních podmínkách. Aktivita se zaměřuje na následující témata: <ul style="list-style-type: none"> · š· role odborů; · š· kolektivní vyjednávání na pracovišti; · š· práva zaměstnanců.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> · š· právo na kolektivní vyjednávání · š· právo na shromažďování a sdružování, zejména právo na založení odborů a na členství v odborech · š· právo nebýt nespravedlivě propuštěn
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · š· porozumění roli odborů · š· rozvoj dovedností konsenzuálního rozhodování · š· podpora aktivní účasti, zodpovědnosti a solidarity
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · š· pro každého účastníka 1 kopie podkladových materiálů „Situace“ a „Malý slovníček některých pojmů z oblasti práce“ · š· štítky na výrobu identifikačních cedulek (nejsou nutné) · š· papíry, barevné fixy a psací potřeby (nejsou nutné) · š· dvě místnosti (jsou vhodné, ale ne nutné)
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> · š· Pročtěte si pozorně popis aktivity včetně podkladových materiálů, abyste mohli v jejím průběhu poskytovat účastníkům potřebné informace. · š· Upravte místnost. Postavte do kruhu sedm židlí. Tyto židle jsou určeny pro zástupce jednotlivých stran a osobu, která bude jednání řídit. Za ně postavte další židle pro zbývající účastníky.

Instrukce

1. Uveďte aktivitu. Vysvětlete, že jde o simulaci schůze, jíž se účastní zástupci vedení podniku na jedné straně a zástupci zaměstnanců a odborů na straně druhé. Cílem je dosáhnout dohody o platech a pracovních podmínkách prostřednictvím kolektivního vyjednávání.
2. Na „rozehřátí“ skupinu vyzvěte, ať vymyslí název podniku a oblast jeho činnosti. Může to být skutečný nebo vymyšlený podnik a může vyrábět skutečné nebo fiktivní produkty. Skupina by měla rovněž vymyslet název odborové organizace.
3. Nyní rozdělte účastníky do dvou skupin v poměru 2:1. Menší skupina představuje vedení podniku, větší skupina zaměstnance a odbory.

4. Rozdejte kopie podkladových materiálů „Situace“ a „Malý slovníček některých pojmů z oblasti práce“. Vyhrad'te účastníkům deset minut na jejich přečtení a potom si ověřte, zda každý všemu porozuměl.
5. Stručně nastiňte, jak bude simulační hra probíhat. Schůzi svolalo vedení podniku a jeden z jeho zástupců ji také bude řídit. Svůj návrh předloží jako první. Pak vystoupí s návrhem zástupci odborů a zaměstnanců. Potom začnou obě strany vyjednávat a usilovat o dosažení shody.
6. Vyzvěte účastníky, ať se domluví na pravidlech jednání. Stanoví si například časový limit, který by při vyjednávání neměl žádný z mluvčích přesáhnout – například maximálně dvě minuty? Jak dlouho bude celé jednání trvat? V jakých intervalech se budou vyhlašovat přestávky, během nichž se vybraní zástupci (vyjednávači) budou moci poradit s ostatními? Mohou při jednání mluvit pouze vybraní zástupci, nebo i ostatní účastníci?
7. Nyní by se měli účastníci v rámci každé skupiny na jednání připravit (30 minut). Vedení podniku si zvolí dva zástupce a někoho, kdo bude schůzi předsedat. Zaměstnanci a odbory si zvolí čtyři zástupce. Obě skupiny by potom měly:
 - š· vypracovat nový návrh, který na schůzi předloží;
 - š· určit, jaké vyjednávací pravomoci budou jejich zástupci mít;
 - š· rozhodnout, za jakou hranici už nepůjdou, tj. jaký nejhorší výsledek by byl pro ně ještě přijatelný.
8. Až se skupiny připraví, požádejte jejich zástupce, ať se posadí na židle ve vnitřním kruhu. Ostatní se posadí za ně. Vyzvěte předsedajícího k zahájení schůze.
9. Po ukončení schůze vyhlase krátkou přestávku, aby účastníci měli čas vystoupit ze svých rolí, a přejděte k následnému rozboru a vyhodnocení.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte stručným zhodnocením toho, jak účastníky aktivita bavila. Potom proberte, co se při ní odehrávalo, a zjistěte, co se účastníci naučili.

- š· Jak účastníci ve skupinách spolupracovali při přípravě návrhů, které chtěli předložit na schůzi. Bylo to jednoduché, nebo složité?
- š· Braly skupiny při přípravě svých návrhů v úvahu pouze vlastní zájmy, nebo zájmy celého podniku?
- š· Vytvořily si skupiny vyjednávací taktiku?
- š· Jak probíhalo jednání? Dostal každý, kdo chtěl něco říci, příležitost?
- š· Dokázaly se strany dohodnout na oboustranně přijatelném řešení?
- š· Právo na členství v odborech je mezinárodně uznávaným lidským právem. Jak důležité je toto právo? Kdyby toto právo neexistovalo, jaké by to mělo důsledky?
- š· Kolik toho účastníci vědí o odborech a o jejich činnosti?
- š· Jak silné jsou odbory ve vaší zemi? Existují také organizace sdružující zaměstnavatele?
- š· Je některý z účastníků členem odborů? Proč? Jaké to má výhody a nevýhody?

Tipy pro vedení aktivity

Před zařazením aktivity vezměte v úvahu názorové klima a obecný postoj k odborům ve vaší zemi. Například v postkomunistických zemích může tato aktivita vyvolat odpor, protože odbory zde za minulého režimu fungovaly jako „školy komunismu“. Za těchto okolností by možná bylo lepší aktivitu zahájit reflexí představ a stereotypů, které mají lidé o odborech.

Klíčové datum**1. květen**

Mezinárodní den práce

Můžete také účastníky vyzvat, ať kontaktují místní odborové organizace a zjistí od nich nějaké informace, nebo jim dejte za úkol prozkoumat téma práce a pracovních vztahů jiným způsobem. Rovněž lze zdůraznit význam odborů a jejich roli při ochraně práv zaměstnanců bez ohledu na to, s jakým politickým systémem si je lidé spojují.

Některým skupinám budete muset poradit, jak mají při vyjednávání postupovat. Doporučte účastníkům, co mají vzít v úvahu, až budou vymezovat své pozice a připravovat návrhy, například:

š: Bylo by pro zaměstnance přijatelné vzdát se růstu platů, kdyby v důsledku toho nemusel být nikdo propuštěn?

š: Která skupina zaměstnanců by měla být propuštěna, kdyby k propouštění přece jen došlo?

š: Je to, co navrhuje, reálné? Může podnik unést takovou ekonomickou zátěž?

Nechte vyjednávání volný průběh. Pokud během jednání zaměstnanci a odbory prohlásí, že své požadavky podpoří stávkou, dejte jim papíry a tužky, aby mohli nakreslit plakáty pro stávkové hlídky. Jestliže se vedení podniku rozhodne, že vyhlásí výluky, tj. nepustí zaměstnance na pracoviště, dejte jim k dispozici druhou místnost, kde se zaměstnanci budou moci shromáždit.

Ve většině evropských zemí je kolektivní vyjednávání upraveno zákonem. Můžete si příslušný zákon vyhledat a vypsat z něho důležité články, aby mohli účastníci aktivitu rozehrát naplno.

Varianty

Jiným příkladem situace, kdy je třeba vyjednat o právech, je schůzka ve škole, na níž se řeší spor s „problémovým“ žákem. Této schůzky by se mohl účastnit například žák a jeho rodiče na jedné straně a ředitel školy s třídním učitelem na straně druhé.

Možné navazující aktivity

Pozvěte si na besedu člena odborů. Odbory většinou mají zájem o bližší kontakt s mladými lidmi, a toho byste měli využít.

Pokud skupinu bavilo diskutovat o různých návrzích, možná ji zaujme též aktivita „Kde stojíš?“ na straně 254, v níž musejí účastníci obhajovat své názory na řadu otázek z oblasti lidských práv.

Náměty na další činnost

Vypracujte společně s místní odborovou organizací projekt na podporu odborů mezi mladými lidmi.

Další informace

Informace o mládeži a členství v odborech najdete v páté části manuálu v kapitole o sociálních právech na straně 386.

Poznámka: Tato aktivita byla vytvořena ve spolupráci s odborovou organizací GMO ve Velké Británii, Evropskou odborovou akademií (ETUCO) a Sdružením pro evropskou technickou přípravu pracovníků (AFETT).

PODKLADY

Situace

Právě se koná podniková schůze, jíž se účastní zástupci vedení podniku, zaměstnanců a odborů. Předmětem jednání je diskuse o požadavcích odborů na růst platů, která uvázla na mrtvém bodě.

Podnik je v provozu čtyřicet hodin denně a 365 dní v roce. Má celkem 1000 zaměstnanců. Všichni zaměstnanci jsou členy odborů.

V současné době se podnik potýká s finančními a hospodářskými potížemi, ale ještě nestojí před bankrotem. Zisky jsou sice stále vysoké, ale v loňském roce poklesly v důsledku recese, jíž je vystaveno celé odvětví. Za poslední tři roky se reálné platy snížily o 3 %, počet zaměstnanců se snížil o 10 %.

Zaměstnanci požadují růst platů ve shodě s růstem v ostatních průmyslových odvětvích.

Vedení naznačilo, že v tom případě bude nutné propustit další zaměstnance, protože za současné situace nemá podnik na vyšší platy dostatek finančních prostředků. Jeho návrh zní:

- š 4% navýšení platů za dvanáct měsíců na jednotlivé smlouvy (roční míra inflace je nyní 2 %);
- š platby za odpracované hodiny za rok, a nikoli za den nebo za týden a zrušení přesčasů;
- š propouštění (10 % zaměstnanců – hlavně lidí zaměstnaných na částečný úvazek, na dobu určitou a učňů – podle pravidla „poslední dovnitř, první ven“) a dobrovolné odchody nadbytečných zaměstnanců.

Návrh vedení byl podnikovou radou odmítnut, protože jej zaměstnanci považovali za mnohem horší než současný stav (v současnosti dostává 40 % zaměstnanců podstatnou část svého platu za přesčasové hodiny). Odborová organizace předložila vedení podniku protinávrh:

- š 9% navýšení platů za dva roky;
- š zachování přesčasů a odměn;
- š počet zaměstnanců zůstane zachován a každý zaměstnanec, který se stane nadbytečným, bude na náklady podniku přeškolen;
- š pokud uvedené požadavky nebudou splněny, bude vyhlášena stávka.

Tento protinávrh vedení odmítlo, protože požadavky zaměstnanců a odborů by nevyřešily problémy, kterým podnik nyní čelí.

Další jednání probíhala po dobu dvou měsíců.

V podniku je uplatňován přístup založený na principu: když se do dvou měsíců nepodaří dosáhnout dohody, bude svolána mimořádná schůze s účastí všech zainteresovaných stran. Tato schůze je předmětem simulační hry. Je třeba, aby obě strany přišly s novým návrhem, který bude představovat reálné východisko pro oboustranně přijatelnou dohodu.

U jednacího stolu se sejde celkem sedm osob: dva zástupci vedení podniku, jeden předsedající (jmenovaný vedením) a čtyři zástupci odborové organizace. Protože je tato mimořádná schůze veřejná, jsou k účasti na ní pozváni všichni zaměstnanci.

Malý slovníček některých pojmů z oblasti práce

Kolektivní vyjednávání: Jedná se o vyjednávací proces, během něhož se zástupci zaměstnavatele (vedení podniku) i zaměstnanců snaží dospět ke kompromisní dohodě řešící stávající problémy, například výši platů nebo pracovní podmínky.

Nadbytečnost: Zaměstnanec se stane nadbytečný, když se zaměstnavatel rozhodne zrušit jeho pracovní místo. Zaměstnanci propuštění z důvodu nadbytečnosti mají nárok na finanční náhradu.

Odborová organizace: Odborová organizace je sdružení, jehož cílem je ochrana zájmů zaměstnanců, včetně jejich mzdových a pracovních podmínek. Odborová organizace zpravidla zastupuje zaměstnance při jednáních se zaměstnavatelem. V mnoha zemích se odborové organizace sdružují do konfederací.

Odstupné: Pokud je stálý zaměstnanec propuštěn nespravedlivě nebo v důsledku restrukturalizace, má nárok na finanční náhradu, která se nazývá odstupné. Výše odstupného se zpravidla odvíjí od výše platu propuštěného zaměstnance, může to být například jeden měsíční plat za každý rok odpracovaný v daném podniku.

Stávka: Právo na stávku je základní sociální lidské právo. Je vnímáno jako nezbytný prvek v procesu úspěšného kolektivního vyjednávání a jako prostředek zmírňující přirozenou nerovnost ve vztahu mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Stávka je odmítnutí práce nebo maření práce ze strany zaměstnanců. Ti ovšem nemohou vstoupit do stávky, kdykoli se jim zachce. Musejí být splněny určité podmínky, které jsou zpravidla stanoveny zákonem a v různých zemích se liší.

Výluka: Výluka je jedním z nejradikálnějších mocenských prostředků zaměstnavatele. Spočívá v tom, že zaměstnavatel odmítne vpustit zaměstnance na pracoviště, takže je doslova vyloučí z pracovního procesu, a tak je donutí přistoupit na jeho požadavky.

Násilí v mém životě

„Dodržuj tři pravidla: úcta k sobě samému / ohledy na druhé /
zodpovědnost za všechny činy, které vykonáš.“

Dalajláma

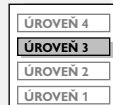
MÍR A NÁSILÍ

BEZPEČNOST

LIDSKÁ PRÁVA

ÚROVEŇ 3

JAKÁKOLI

60 MINUT

Témata	mír a násilí, bezpečnost, obecná lidská práva
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	jakákoli
Doba trvání	60 minut
Shrnutí	V této aktivitě účastníci diskutují o svých zkušenostech s interpersonálním násilím.
Práva	š: právo na život, osobní svobodu a bezpečí š: právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství
Cíle	š: uvědomění si, že každý z nás může být nejen obětí násilí, ale také jeho potenciálním původcem š: rozvoj dovedností potřebných pro konstruktivní zacházení s násilím š: prohloubení tolerance a zodpovědnosti

Instrukce

1. Vysvětlíte účastníkům, že nyní budou mít příležitost podělit se s ostatními o osobní zkušenosti se situacemi interpersonálního násilí, v nichž vystupovali buď jako oběti, nebo jako původci násilí.
2. Ujistěte se, že všichni vědí, jaká platí v případě takto otevřené diskuse pravidla: každý by měl být respektován, vše, co zde zazní, by mělo být považováno za důvěrné a nikdo by neměl být nucen říkat věci, které mu jsou nepříjemné.
3. Proveďte brainstorming na téma „násilí“. Vyzvěte účastníky, ať uvedou příklady každodenního násilí – například nadávky, urážky, sarkasmus, předbírání ve frontě, strkání se před někoho, fackování nebo bití dětí, vloupání, drobné nebo kapesní krádeže, vandalismus atd.
4. Požádejte je, ať pět minut uvažují o situacích z vlastního života, kdy:
 - a) někdo proti nim použil násilí;
 - b) oni sami použili násilí proti někomu jinému;
 - c) viděli, jak se někdo chová násilně, ale nezasáhli.

Následný rozbor a vyhodnocení

Nejprve se účastníků zeptejte, zda bylo obtížné najít příklady z vlastního života, a pokud ano, tak proč. Potom analyzujte příčiny a důsledky situací typu a), b) a c). Vyzvěte dobrovolníky, ať se s ostatními podělí o své příklady jednotlivých situací. Požádejte je, ať řeknou, co se stalo a jak se přitom cítili. Potom k popsáním situacím otevřete obecnou diskusi.

- š: Proč tato situace nastala?
- š: Jak by se za podobných okolností zachovali ostatní členové skupiny?
- š: Proč ses choval/a tak, jak ses choval/a?
- š: Co jsi mohl/a udělat jinak? Mají ostatní členové skupiny nějaké návrhy?

- š· Co se dalo udělat, aby tato situace vůbec nenastala?
- š· V případě situace typu c): Proč jsi nezasáhl/a?
- š· Co bylo příčinou popisované události?
- š· Kolikrát je použití násilí důsledkem nedorozumění, kolikrát důsledkem zloby, nenávisti nebo žárlivosti a kolikrát důsledkem rozdílnosti kultur, zvyků, názorů nebo víry?
- š· Jak chápete pojem „tolerance“? Jak byste jej definovali?
- š· Měli bychom tolerovat úplně všechno, co lidé dělají nebo říkají?
- š· Proč je tolerance zvláště důležitá hodnota pro podporu lidských práv?

Tipy pro vedení aktivity

Počítejte s tím, že vám tato aktivita může přinést řadu překvapení, a buďte připraveni pomoci každému, komu bude připadat obtížná nebo příliš citlivá. Nemůžete znát zázemí všech účastníků ani vědět, co se odehrává nebo odehrávalo v jejich rodinách. Je možné, že někteří měli špatné zkušenosti s různými formami násilí. Zdůrazněte, že cílem aktivity je naučit se s násilím zacházet. K tomu je zapotřebí určit jeho příčiny, vzít v úvahu city a emoce a rozvinout dovednosti asertivního jednání, aby člověk získal kontrolu nad situací a mohl najít nenásilné prostředky k jejímu řešení. Řekněte účastníkům, ať si zapamatují první článek Všeobecné deklarace lidských práv: „Všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní v důstojnosti i právech.“ Pokud chceme, aby se tímto článkem řídili druzí, musíme se jím řídit i my sami. Jestliže je ve vaší skupině více než deset lidí, mohou o svých zkušenostech hovořit v malých skupinách.

Varianty

Aktivitu lze velmi dobře zinscenovat jako hraní rolí. Požádejte dva, tři nebo čtyři účastníky, ať si připraví krátkou scénku znázorňující situaci, v níž bylo použito násilí. Zbývající účastníci scénku sledují. Hraní rolí čas od času přerušte a požádejte diváky o komentáře nebo návrhy, jak by se měla situace dále odvíjet. Nebo mohou diváci zasahovat přímo tak, že převzou roli herců a sehrají scénku jinak a s jiným výsledkem.

Možné navazující aktivity

Zjistěte informace o organizacích, které pomáhají obětem násilí, například o krizových linkách nebo o podpůrných sítích sdružujících oběti. Vypátrejte, které další organizace ve vašem městě nebo regionu podporují vzájemné porozumění a toleranci. Pokud se budete chtít dále zabývat tématem míru a násilí, podívejte se na aktivitu „Život v dokonalém světě“ na straně 160, v níž účastníci musejí doplnit slova do mírové mandaly.

Náměty na další činnost

Spojte se s místní organizací bojující za mír a nenásilí a zeptejte se, jak můžete pomoci.

Klíčové datum

16. listopad

Mezinárodní den tolerance

Až přijde zítřek

„Pokud budeš soudit jiné tak, jak tě odsoudil tento systém, nebudeš lepší než ti, kteří tě odsoudili k smrti.“

Dwight Adanandus

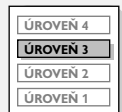
BEZPEČNOST

MÉDIA

MÍR A NÁSILÍ

ÚROVEŇ 3

JAKÁKOLI

60 MINUT

Témata	bezpečnost, média, mír a násilí
Obtížnost	úroveň 3
Velikost skupiny	jakákoli
Doba trvání	60 minut
Shrnutí	V této aktivitě účastníci na základě předložených informací diskutují: <ul style="list-style-type: none"> · š o právech trestanců; · š o trestu smrti; · š o ochraně společnosti před zločinci.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> · š právo na život · š právo nebýt vystaven krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · š analýza předsudků vůči trestancům a uvažování o některých důsledcích trestu smrti · š rozvoj dovedností naslouchání a uvědomění si, jak interpretujeme informace, které jsou nám předloženy · š prohloubení smyslu pro lidskou důstojnost a spravedlnost
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · š pro každého účastníka 1 kopie podkladového materiálu „Až přijde zítřek“ · š pro každého účastníka papír a psací potřeby

Instrukce

1. fáze

1. Přečtete účastníkům první část textu „Až přijde zítřek“. Poskytněte jim pět minut na vybavení všech důležitých bodů příběhu a jejich zapsání na papír. Potom je požádejte, ať si vymění papír se sousedem, přečtou si, co napsal, a podělí se s ním o své dojmy.
2. Vyzvěte několik dobrovolníků, ať své poznámky přečtou nahlas. Potom diskutujte o rozdílech mezi různými verzemi. Zapsal si někdo více podrobností než ostatní? Přidal si někdo informace, které se v původním textu nevyskytovaly?
3. Zeptejte se účastníků, kdo je podle nich vypravěčem tohoto příběhu? Co se stalo?

2. fáze

1. Přečtete výstřižek z novin a druhou část Nanonova vyprávění.
2. Nechte účastníky deset až patnáct minut ve dvojicích diskutovat o nových informacích. Rozdejte jim kopie textu „Až přijde zítřek“, kdyby se na některá místa v textu chtěli ještě podívat.
3. Potom je vyzvěte k zamyšlení nad dvěma otázkami:

- š: Změnili názor na Dwighta nebo Nanona, když se dozvěděli, že se nacházejí v „křídle smrti“? Jak? Proč?
 - š: Co chtěl Dwight říci větou „pokud budeš soudit jiné tak, jak tě odsoudil tento systém, nebudeš lepší než ti, kteří tě odsoudili k smrti“? Souhlasí s ním?
4. Požádejte jednotlivé dvojice o odpovědi na tyto otázky a zahajte obecnou diskusi k tématu.

Následný rozbor a vyhodnocení

Aktivita pravděpodobně vyvolá řadu důležitých a zajímavých otázek, které mohou být předmětem dalších aktivit nebo diskusí. V následném rozboru však doporučujeme držet se otázek, o nichž účastníci právě uvažovali, a neotvírat zcela nová témata (viz níže pod hlavičkou „Tipy pro vedení aktivity“).

- š: Dozvěděli jste se v této aktivitě něco nového o sobě? Donutila vás přehodnotit některé z vašich dřívějších názorů nebo přesvědčení?
- š: Co měla podle vás aktivita ukázat? Podařilo se to? Jestli ne, proč?
- š: Co, pokud něco, vás aktivita naučila o právu na život? Dotkla se diskuse také některých dalších práv?

Udělejte si poznámky na velký arch papíru nebo na flipchart, abyste se k nim mohli později vrátit.

Tipy pro vedení aktivity

V první diskusi (po přečtení první části textu) byste neměli prozradit nic o tom, v jaké situaci se oba muži nacházejí. Snažte se od účastníků zjistit, co si o nich myslí, ale neříkejte jim, proč to po nich chcete. Měli by uvažovat o osobnostní stránce těchto dvou mužů, aniž by věděli cokoli o jejich životních okolnostech nebo minulosti.

Výměna poznámek v první fázi slouží k tomu, aby si účastníci uvědomili, že tytéž informace mohou různí lidé vnímat různě a také si z nich mohou zapamatovat odlišné věci. Vyplatí se zdůraznit, že to není žádný test paměti, ale způsob, jak upozornit na různé úhly pohledu. Jinak se účastníci mohou stydět přečíst své poznámky nahlas. Požádejte o vyjádření ty, jejichž interpretace se výrazně lišila od susedovy. Zeptejte se jich na důvody – například proč si někdo zapamatoval určitou informaci, kterou ostatní přehlédli.

Aktivita pravděpodobně vyvolá více otázek, než lze prohodit během jednoho setkání. Proto byste se měli pokusit udržet diskusi v určitých mezích, aby se účastníci neodklonili příliš daleko – například k debatě o trestu smrti jako takovém. Snažte se vést diskusi kolem následujících dvou klíčových témat:

1. Do jaké míry tíhneme my sami, státy a vůbec každý k odsuzování lidí za něco, co (si myslíme, že) udělali? To měl pravděpodobně Dwight na mysli, když mluvil o souzení jiných tak, jak jej (a Nanona) odsoudil stát. Stát je fakticky „odepsal“ jako lidské bytosti za něco, co spáchali v minulosti.
2. I takzvaní „zatvrzelí“ zločinci mají a uchovávají si své přirozeně lidské vlastnosti – nejen „starostlivost a soucit“, o nichž hovoří Dwight, ale také „frustraci a depresi“, které popisuje Nanon jako důsledek uvěznění (strana 252).

Až budete diskutovat o právu na život, směřujte k otázce, zda tito dva muži stále mají právo na život – a pokud ne, jak může někdo toto právo „ztratit“. Má například někdo takovou pravomoc, že může toto právo jiným občanům odejmout, a to i přesto, že spáchali těžký zločin?

Klíčová data**1. březen**

Mezinárodní den za
zrušení trestu smrti

26. červen

Mezinárodní den na
podporu obětí mučení

Možné navazující aktivity

Pokračujte v diskusi o otázkách, které byly otevřeny v závěru aktivity. Uspořádejte formální rozhovor nebo použijte metodu popsanou v aktivitě „Získávání hlasů“ na straně 127. Mluvte například o těchto tématech:

- š · Problematika trestů: Proč jsou zločinci zavíráni do vězení nebo popravováni? Je to hlavně kvůli ochraně společnosti či převýchově zločinců, nebo je to pomsta/odplata?
- š · Trest smrti: Jaké jsou argumenty pro trest smrti a proti němu?
- š · Bezpečnost společnosti versus bezpečnost jedince: Jaké hranice by neměly být překročeny při zacházení s nejtěžšími zločinci nebo teroristy? Může být například mučení jedince ospravedlněno potřebou zajistit „bezpečnost ve společnosti“?

Prohlédněte si webové stránky Sdružení na podporu Nanona Williamse www.nawisa.org.

Náměty na další činnost

Navštivte webové stránky Kanadské koalice proti trestu smrti (Canadian Coalition Against the Death Penalty – CCADP) a přečtěte si další texty odsouzených (www.ccadp.org). Potom napište dopis některému z vězňů sedících v „křídle smrti“. Informace o tom, jak si začít dopisovat s odsouzenými, najdete na webových stránkách CCADP nebo kontaktujte místní pobočku organizace Amnesty International (www.amnesty.cz).

Poznámka: Celý text „Až přijde zítřek“ (When tomorrow comes) lze najít na webových stránkách CCADP.

PODKLADY**Nanon Williams: Až přijde zítřek****1. část**

„Den poté, co Dwight Adanandus zemřel, jsem skutečně začal vnímat život úplně jinak, než jaký byl předtím, nebo bych měl spíše říci, než jaký jsem ho chtěl mít předtím. Byl začátek zimy, a jak jsem tak ležel a myslel na přítele, který pro mě vždy měl úsměv, když se dny tolik táhly, cítil jsem se mizerně. Pomalu jsem se zvedl, abych sebral noviny pode dveřmi, a v těch novinách byl popsán jeho příběh.

Četl jsem si o něm a přitom jsem věděl, že už ho nikdy neuvidím. Bylo mi, jako by mi někdo přejížděl jehelníčkem po srdci tam a zpátky. Někdy se přikolébál na dvůr a zavolal: „Tak co, chlapče?“ A já jsem se rozhlédl kolem sebe, zadíval se na něj a řekl: „Kdo je u tebe chlapec?“ A oba jsme se začali smát, protože jsem byl v našem bloku nejmladší. A když teď myslím na tyto chvíle, jsem strašně smutný, protože se už nikdy nebudu těšit na dvůr, když tam nebude Dwight, aby mi vyhladil vrásky, jimiž hněv zbrázdil moji tvář.

S postupem let jsem změnil své způsoby krácení času, ale věřím, že tyto nové způsoby mě jednou učiní lepším člověkem, podobně jako se jím stal Dwight. Ve chvílích slabosti se vždy sám sebe ptám, co by asi udělal.

„Pamatuj si,“ říkal, „systém tě může dostat, jenom když mu dáš příležitost. Smiř se s Bohem, ať už je tvým Bohem kdokoli, a začni žít tak, jak nejlíp umíš, a važ si života.“ A pak by pokračoval: „Chlapče, nevím, proč jsi tady, ale vím, že sem nepatříš...“

2. část

„... vlastně sem, do křídla smrti, nepatří nikdo. Jsou tu násilníci, únoscí, lupiči, prznitelé dětí a sadisti, kteří si s tebou klidně vytřou zadek, ale také starostliví a soucitní lidé, kteří udělali úplně ty samé věci, ale dokázali se změnit. A já bych chtěl, aby sis to zapamatoval,“ řekl mi několik týdnů před svou popravou. „Když nic jiného, tak tohle si pamatuj. Pokud budeš soudit jiné tak, jak tě odsoudil tento systém, nebudeš lepší než ti, kteří tě odsoudili k smrti!“ A jak mi teď tato slova znějí v uších, tak se divím, jak mi mohlo tak dlouho trvat, než jsem pochopil, co tím chtěl říci. Samozřejmě že jsem slyšel, co říkal, a dávalo to smysl, ale dávat smysl je něco úplně jiného než plně pochopit význam těchto slov. Mám pocit, že jsem byl opravdu jen chlapec, jak mi říkal, ale pravda bolí, když ji nakonec poznáš.

Vím, že vězení je psychologické mučení, které působí frustraci, jejíž místo později zaujme deprese, ale v některých přesto zůstane touha a vůle žít dál. A nezáleží na tom, co Dwight udělal, že se dostal sem do křídla smrti, protože měl tuto touhu a díky ní změnil životy jiných, kteří zažívali hněv v tomto hřbitovném systému. „Vím, že to není jednoduché, chlapče,“ říkal, „ale nikdo netvrdí, že je život jednoduchý. Využij naplno každého dne, a dokud uvidíš na konci tunelu světlo, bude ti dodávat sílu na další cestu.“ To byla jeho poslední slova, která mi řekl, když se se mnou v slzách loučil. Netroufám si říci, co to pro mě znamená, protože si myslím, že mi to řekl, abych mohl v sobě najít sílu, která mě drží na nohou celé ty roky, co už uplynuly, a také ty, které teprve přijdou. Nikdy jsem nezradil své principy nebo věci, které mi byly v životě nejcennější – třeba svoji rodinu. Takže zítřek, až přijde, je nejspíš tato láska a jednoho dne snad i vstup do nebeských bran.“

Nanon Williams byl americkým státem Texas obviněn z vraždy a odsouzen k smrti, když mu bylo sedmnáct let. Svoji vinu popírá a v křídle smrti strávil už devět let.

Zdroj: www.ccadp.org

Výstřížek z novin

Huntsville – 2. října 1997. V noci na čtvrtek byl popraven lupič, odsouzený před devíti lety za vraždu obchodníka ze San Antonia, který ho chtěl zastavit na útěku po přepadení banky. Adanandus, 41, byl odsouzen k trestu smrti za zabití Vernona Hanana. Adanandus mu 28. ledna 1988 prostřelil hrudník, když se s ním pral ve vstupní hale banky na severním okraji San Antonia.

Kde stojíš?

Jsou sociální a ekonomická práva luxus, který si mohou dovolit jen bohaté země?

LIDSKÁ PRÁVA

OBČANSTVÍ

CHUDOBA

ÚROVEŇ 2

JAKÁKOLI

50 MINUT

Témata	obecná lidská práva, občanství, chudoba
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	jakákoli
Doba trvání	50 minut
Shrnutí	Tato diskusní aktivita se zaměřuje na: <ul style="list-style-type: none"> š. základní předpoklady nezbytné pro zachování lidské důstojnosti; š. relativní význam občanských/politických práv a sociálních/ekonomických práv; š. povinnosti státu týkající se sociálních a ekonomických práv.
Práva	všechna
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š. porozumění rozdílu mezi občanskými a politickými právy na jedné straně a sociálními a ekonomickými právy na straně druhé š. uvažování o složitých otázkách spojených s ochranou lidských práv š. rozvoj diskusních a argumentačních dovedností
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š. kopie archu s výroky š. velké archy papíru nebo flipchart a psací potřeby š. provázek nebo křída (není nutné) š. kopie stručného obsahu Všeobecné deklarace lidských práv ze strany 402 (není nutné)
Příprava	<ul style="list-style-type: none"> š. Vyrobtě dvě cedule – jednu s nápisem „Souhlasím“ a druhou s nápisem „Nesouhlasím“ – a připevněte je na protilehlé stěny místnosti, tak aby se účastníci mohli mezi ně postavit do řady. (Lze také mezi nimi na podlaze nakreslit křídou čáru nebo natáhnout provázek.)

Instrukce

1. Začněte stručným vysvětlením rozdílu mezi občanskými a politickými právy a sociálními a ekonomickými právy.
2. Proved'te pětiminutový brainstorming o tom, jaká práva by účastníci zařadili do každé z těchto dvou kategorií. Zapisujte je na flipchart pod příslušné nadpisy.
3. Oznamte, že nyní budete předčítat různé výroky, s nimiž mohou lidé více či méně souhlasit či nesouhlasit.
4. Ukažte účastníkům dvě krajní polohy – cedule s nápisy „Souhlasím“ a „Nesouhlasím“. Vysvětlete jim, že ke každému z výroků mohou zaujmout jakoukoli pozici na (pomyslné) čáře mezi nimi. Měli by se však postavit co nejblíže k těm, jejichž názory se téměř shodují s jejich vlastním stanoviskem. Při hledání nejvhodnější pozice na čáře by tedy účastníci měli mezi sebou o výrocích krátce diskutovat.
5. Předčítejte postupně jeden výrok za druhým. Měňte přitom rytmus: některé výroky čtete rychle za sebou a mezi jinými dělejte delší přestávky na diskusi.
6. Vybízejte účastníky k reflexi a diskusi. Ptejte se těch, kteří stojí na konci řady, proč

zastávají tak krajní stanovisko. Lidí stojících poblíž středu se tažte, zda jejich pozice vyjadřuje nevyhraněný názor nebo spíše nedostatek znalostí.

7. Nechte účastníky změnit pozici v reakci na to, co říkali ostatní.
8. Po přečtení všech výroků přejděte k rozboru aktivity.

Následný rozbor a vyhodnocení

Začněte zhodnocením vlastní aktivity a potom diskutujte o tom, co se účastníci naučili.

- š· Objevily se výroky, k nimž bylo obtížné zaujmout stanovisko – buď proto, že bylo těžké se rozhodnout, nebo že byly špatně formulovány?
- š· Proč někteří účastníci změnili během diskuse svoji pozici?
- š· Překvapila účastníky rozdílnost názorů na jednotlivé výroky?
- š· Vadí to, když se v otázkách lidských práv neshodujeme?
- š· Myslíte si, že na jednotlivé výroky existují „správné“ a „špatné“ odpovědi, nebo že je to jenom věc osobního názoru?
- š· Je vůbec možné, aby se v otázkách lidských práv všichni shodli?
- š· Je zásadní rozdíl mezi dvěma „generacemi“ lidských práv – občanskými a politickými právy a sociálními a ekonomickými právy? Lze říci, která z nich jsou důležitější?
- š· Potřebujeme další práva? Mohla by existovat třetí generace lidských práv?

Tipy pro vedení aktivity

Aktivita se dotýká všech lidských práv, ale zejména práv sociálních a ekonomických. K nim patří například právo na práci a volný čas, na zdravotní péči nebo na základní životní úroveň (články 16 a 22–29 Všeobecné deklarace lidských práv).

Níže uvedené výroky jsou formulovány tak, aby odrážely aktuální diskuse o rozdílech mezi občanskými a politickými právy na jedné straně a sociálními a ekonomickými právy na straně druhé. V úvodu aktivity nezacházejte do přílišných detailů, protože mnoho nejasností se vysvětlí v průběhu diskuse.

Dvě věci byste však měli v úvodu zdůraznit. Za prvé byste měli uvést rozdíl mezi dvěma druhy požadavků, které v souvislosti s oběma kategoriemi práv vznášíme na stát. Zatímco občanská a politická práva (například právo na spravedlivý soudní proces, volební právo, právo na svobodné vyjadřování názorů atd.) představují morální požadavky týkající se občanského a politického života, sociální a ekonomická práva představují požadavky zahrnující zabezpečení základních sociálních a ekonomických potřeb, jako je například potřeba přístřeší, přiměřené zdravotní péče, finančního zabezpečení atd. Práva prvního typu jsou někdy nazývána právy *první generace* a práva druhého typu právy *druhé generace*, protože historicky byla jako všeobecná lidská práva uznána v tomto pořadí.

Za druhé byste měli zmínit, že někteří lidé vidí mezi těmito dvěma typy práv zásadní rozdíl. Sociální a ekonomická práva považují za méně důležitá nebo hůře dosažitelná než práva občanská a politická. Jiní s tím nesouhlasí. Více informací o této diskusi najdete ve čtvrté části manuálu.

Při brainstormingu můžete dát účastníkům kopie stručného obsahu Všeobecné deklarace lidských práv, aby si osvěžili paměť. Nebo přečtete některé články a zeptejte se účastníků, do které kategorie by je zařadili. Články 16 a 22–29 jsou obecně považovány za vyjádření sociálních a ekonomických práv.

Druhou fází aktivity, v níž se účastníci řadí na čáru, můžete provést poměrně rychle bez dlouhých diskusí a potom si vybrat dva nebo tři výroky, které podrobněji prohovoříte

Klíčové datum

5. prosinec

Mezinárodní den dobrovolníků pro hospodářský a sociální rozvoj

s celou skupinou. Vyplatí se však aktivitu v určitých chvílích přerušit, aby měli účastníci možnost uvažovat o položených otázkách nebo zhodnotit svoji relativní pozici vzhledem k ostatním.

Varianty

Napište jiné výroky nebo požádejte účastníky, ať je vymyslí oni.

Možné navazující aktivity

Vyberte si jedno téma a uspořádejte o něm formální diskusi, na níž si účastníci připraví argumenty předem. Ukončete ji hlasováním. Můžete na ni pozvat také další mladé lidi nebo veřejnost.

Znalost lidských práv je důležitá, ale také je třeba aktivně prosazovat jejich dodržování. Vyzkoušejte aktivitu „Získávání hlasů“ na straně 127, v níž mají účastníci přesvědčit o svém názoru ostatní.

Náměty na další činnost

Spojte se s místní organizací, která pracuje v oblasti ochrany lidských práv nebo sociální péče, a zeptejte se, jak můžete pomoci.

Další informace

Podrobnější informace o různých generacích práv včetně práv „třetí generace“ obsahuje čtvrtá část manuálu.

PODKLADY

Výroky

- š · Pro člověka je důležitější, aby měl střechu nad hlavou, než aby mohl říkat, co chce.
- š · Lidé mají povinnost, ne právo pracovat.
- š · Nejzákladnější povinností každého státu je zajistit, aby měli všichni občané co jíst.
- š · Právo na odpočinek a volný čas je luxus, který si mohou dovolit jen bohaté země.
- š · Není úkolem státu postarat se, aby lidé nehladověli – o to by se měl postarat každý sám!
- š · Mezinárodní společenství by se nemělo plést do toho, jak státy zacházejí se svými občany.
- š · Chudé země by se nejprve měly snažit zajistit všem svým obyvatelům alespoň základní životní úroveň a teprve potom se zabývat jejich občanskými a politickými právy.
- š · Extrémní ekonomické nerovnosti porušují základní lidská práva.
- š · Sociální a ekonomická práva představují ideál pro budoucnost, který svět není schopen v současné době zajistit.
- š · Nemohou-li být práva dodržována, pak nemá smysl, aby existovala.

Kdo jsme já?

Já jsem tím, kým jsem, ty jsi tím, kým jsi, ona je tím, kým je – ale dohromady toho máme hodně společného!

Témata	rovnost mužů a žen, diskriminace a xenofobie, občanství
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	8+
Doba trvání	25 minut
Shrnutí	V této aktivitě účastníci zkoumají svoji identitu prostřednictvím práce v malých skupinách, brainstormingu, kreslení a skupinové diskuse.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> · · · · · š · rovnost v důstojnosti a respektu · · · · · š · právo nebýt diskriminován · · · · · š · právo na život, svobodu a osobní bezpečnost
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> · · · · · š · uvědomění si vlastní jedinečnosti a jedinečnosti druhých · · · · · š · poznání, co máme společného s jinými lidmi · · · · · š · podpora solidarity a respektu
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> · · · · · š · barevné pastelky nebo fixy, pokud možno pro každého účastníka jinou barvu · · · · · š · pro každého účastníka 1 list papíru · · · · · š · flipchart a fixy

Instrukce

1. Na „rozehřátí“ účastníky vyzvěte, ať se rozdělí do dvojic a předstírají, že se vzájemně neznají a musejí se svému partnerovi představit.
2. Potom je požádejte o zamyšlení nad tím, co je zajímavé nebo důležité vědět o někom, s nímž se vidíme poprvé. Ptejte se na obecné kategorie – například jméno, věk, pohlaví, národnost, rodinný stav, vyznávané náboženství, etnický původ, povolání/obor studia, hudební vkus, koníčky, oblíbené sporty, co má a nemá rád atd.
3. Nyní účastníkům vysvětlete, že jejich úkolem bude zjistit, kolik toho mají s ostatními členy skupiny společného. Rozdejte jim papíry a pastelky a řekněte, ať nejprve každý nakreslí obrázek znázorňující jeho vlastní identitu. Měli by si sami sebe představit jako hvězdy, které vyzařují jednotlivé aspekty své identity do společnosti. Měli by se rozhodnout, kterých osm až deset aspektů své identity považují za nejdůležitější, a ty pak zakreslit do osobní hvězdy.
4. Potom je vyzvěte, ať se rozptýlí po místnosti a porovnají své hvězdy s tím, co nakreslili ostatní. Pokud najdou někoho, kdo do své hvězdy nakreslil stejný paprsek jako oni, měli by si vedle tohoto paprsku poznamenat jeho jméno. (Například když Honza i Petr mají oba paprsek nazvaný „rapper“, napíše každý z nich vedle tohoto paprsku jméno toho druhého.) Na tuto fázi ponechte účastníkům patnáct minut.
5. Potom je opět svolajte a diskutujte o jejich jedinečnosti. Položte například tyto otázky:

ROVNOST

DISKRIMINACE

OBČANSTVÍ

ÚROVEŇ 4

ÚROVEŇ 3

ÚROVEŇ 2

ÚROVEŇ 1

ÚROVEŇ 2

8+

25 MINUT

- š: Které prvky identity máte s někým společné a které jsou jedinečné?
 - š: Nakolik jste si s ostatními členy skupiny podobní? Máte s nimi více společných prvků než těch, v nichž se od nich lišíte?
6. Na závěr proveďte s celou skupinou brainstorming na téma, které aspekty identity si můžeme zvolit a s kterými jsme se narodili. Zapisujte je na flipchart do dvou sloupců.

Následný rozbor a vyhodnocení

Diskutujte o tom, co se účastníci dozvěděli o sobě a o druhých a jak to souvisí s lidskými právy.

- š: Co se účastníci dozvěděli o sobě? Bylo těžké se rozhodnout, které aspekty identity jsou nejdůležitější?
- š: Byli překvapeni, jak dopadlo vzájemné srovnání jejich hvězd? Mají toho více nebo méně společného, než očekávali?
- š: Co si myslí o rozdílech v rámci skupiny? Domnívají se, že činí skupinu zajímavější, nebo jsou odlišnosti mezi lidmi spíše překážkou společné práce?
- š: Objevili u druhých aspekty identity, na něž měli chuť zareagovat a říci „tak to já nejsem“? Například nejsem fotbalový fanoušek, nejsem fanoušek techna, nejsem milovník psů, nejsem homosexuál, nejsem věřící apod.
- š: Jak se naše identita vyvíjí? Které její prvky jsou sociálně podmíněné a které vrozené a neměnné?
- š: Které prvky naší pohlavní identity (maskulinity nebo femininity) jsou sociálně podmíněné a které vrozené a neměnné? Napsal někdo do své hvězdy, že je „muž“ nebo „žena“? Co si účastníci vybaví v souvislosti se slovy „muž“ a „žena“? Jsou tyto asociace stejné pro obě pohlaví a pro všechny muže a všechny ženy?
- š: Nakolik lidi posuzujeme podle jejich individuální identity a nakolik podle skupiny, do níž patří?
- š: Co si účastníci myslí o názoru, že lidé si mohou svoji identitu svobodně zvolit? Jaké to má důsledky pro ně osobně, pro společnost, a zejména pro lidská práva na rovnost a respekt?

Tipy pro vedení aktivity

V názvu aktivity není chyba! Byl takto zvolen záměrně, aby se nad ním účastníci zamysleli a snažili se mu „přijít na kloub“.

Až budou účastníci přemýšlet o sobě, budete možná některým z nich muset naznačit, co po nich chcete, abyste je navedli do správných kolejí. Uveďte jim jako příklad sami sebe nebo vymyšlenou osobu, například: Olena, žena, Ukrajinka, matka, manželka, školitelka, cestovatelka, milovnice hudby.

Použití různobarevných pastelků má zdůraznit myšlenku, že každý je jedinečný a celá skupina tvoří jakousi „duhu identit“ (analogie k Jihoafrické republice, která sama sebe nazývá „duhou národů“, tj. národem tvořeným lidmi všech barev). Pokud pracujete s větší skupinou a nevyjde vám na každého jiná barva, požádejte ty, kteří dostanou stejnou barvu, aby použili odlišný typ písma.

Aktivitu můžete ještě zdokonalit tak, že účastníky požádáte, aby osobním hvězdám nakreslili různé dlouhé paprsky podle toho, jak veřejné, či naopak soukromé, jsou jednotlivé aspekty jejich identity. Delší paprsky sahají dále do společnosti, a jsou tedy více veřejné.

- V závěrečném brainstormingu (šestý bod instrukcí) se mohou objevit tyto aspekty:
- š · aspekty identity, které si můžeme zvolit: jméno, přátelé, zaměstnání, členství v politické straně, oblíbená hudba, styl oblékání, fotbalový tým, kterému fandíme, místo bydliště;
 - š · aspekty identity, s nimiž jsme se narodili: pohlaví, věk, výška, barva očí;
 - š · některé aspekty identity mohou vyvolat spory, například národnost, gender, sexuální orientace, náboženství, příslušnost k menšině.

Diskuse o vývoji identity a o sociální podmíněnosti či vrozenosti a neměnnosti jejích prvků může být rovněž kontroverzní, zejména budete-li hovořit o náboženství a pohlavní identitě. Stojí za to účastníky vyzvat k zamyšlení nad tím, jak se v průběhu jejich dospívání určité aspekty jejich identity měnily, možná dokonce i ty, které dosud považovali za neměnné.

Diskusi uzavřete například tím, že všichni jsme lidské bytosti a bez ohledu na etnický původ, barvu pleti, majetek, datum narození nebo jiné danosti máme práva, která nám nemusí nikdo darovat ani nám je nemůže nikdo vzít.

Možné navazující aktivity

Touto aktivitou můžete uvést mnoho dalších diskusí, například o univerzálnosti lidských práv, o diskriminaci a xenofobii, o dětských právech nebo o občanství.

Pokud by se skupina chtěla dále zabývat otázkami identity, a zvláště pohlavní identity (genderu), vyzkoušejte aktivitu „Hrdinky a hrdinové“ na straně 142.

Klíčové datum

7. srpen

Mezinárodní den boje
za práva translidí

Práce a děti

Chcete mít práci? Pak si neplánujte děti!

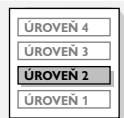
SOCIÁLNÍ PRÁVA

ROVNOST

DISKRIMINACE

ÚROVEŇ 2

10-25 OSOB

90 MINUT

Témata	sociální práva, rovnost mužů a žen, diskriminace a xenofobie
Obtížnost	úroveň 2
Velikost skupiny	10–25
Doba trvání	90 minut
Shrnutí	Tato aktivita je hraním rolí, které se zaměřuje na: <ul style="list-style-type: none"> š. reprodukční práva; š. diskriminaci žen na pracovišti.
Práva	<ul style="list-style-type: none"> š. právo ženy svobodně se rozhodnout o počtu a době narození svých dětí š. právo ženy nebyť propuštěna z důvodů těhotenství, mateřské dovolené nebo manželského stavu š. právo na rovné příležitosti a spravedlivou odměnu v zaměstnání
Cíle	<ul style="list-style-type: none"> š. rozšíření znalostí o reprodukčních právech žen š. pocítit, jaké to je být diskriminován š. rozvoj smyslu pro rovnost, spravedlnost a zodpovědnost
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> š. velký arch papíru, flipchart nebo tabule š. prostor pro práci malých skupin a pro hraní rolí š. rekvizity na hraní rolí, stůl a židle, papíry a psací potřeby
Příprava	š. Na tabuli, velký arch papíru nebo flipchart napište níže uvedený scénář.

Instrukce

1. Vysvětlete, že tato aktivita je hraním rolí o reprodukčních právech žen na pracovišti. Proveďte rychlý brainstorming o reprodukčních právech žen, aby účastníci věděli, co se pod tímto pojmem skrývá.
2. Rozdělte účastníky do malých skupin (maximálně po pěti).
3. Přečtěte jim následující text, který slouží jako výchozí scénář pro hraní rolí:

„Marie je už skoro rok nezaměstnaná a zoufale shání práci. Před deseti dny absolvovala přijímací pohovor na místo svých snů – přesně takové, jaké hledala. Všechno proběhlo hladce a místo jí bylo nabídnuto. Firma jí sjednala schůzku s panem Wladstockem, vedoucím personálního oddělení, na niž mělo dojít k podepsání smlouvy.

Během přijímacího pohovoru byla seznámena se svými pracovními povinnostmi a dalšími záležitostmi, které s touto prací souvisejí. Marie se vším souhlasila a byla připravena podepsat smlouvu. Nyní jí ale pan Wladstock řekl, že pokud chce místo získat, musí podepsat prohlášení, že během následujících dvou let nebude mít dítě.“
4. Poskytněte účastníkům dvacet minut na to, aby ve skupinách vymysleli konec příběhu a připravili si scénku, v níž příběh zdramatizují. Scénka by měla začínat schůzkou Marie s panem Wladstockem a neměla by trvat déle než pět minut.
5. Vyzvěte skupiny k předvedení scének. Případné reakce a komentáře přerušte s tím, že na ně přijde čas v následném rozboru.

Následný rozbor a vyhodnocení

Na začátku se každé skupiny zeptejte, jak vymýšlela svoji scénku, a ostatní požádejte o komentáře. Potom diskutujte o tomto typu diskriminace, o jejích důsledcích a o možnostech boje proti ní.

- š· Byl někdo překvapen tím, co se stalo? Stávají se takové situace ve vaší zemi?
- š· Jak se skupiny rozhodovaly při vymýšlení konce příběhu?
- š· Byly navržené konce reálné? Co Marie udělala dobře, a co špatně? Jak obtížné je chovat se v takovýchto situacích asertivně, a nikoli agresivně nebo submisivně?
- š· Jaká práva mají ve vaší zemi zaměstnané těhotné ženy?
- š· Proč chtěla firma Marii přinutit, aby na danou podmínku přistoupila? Je to vůči Marii spravedlivé? Proč? Proč ne?
- š· Byla postupem firmy porušena nějaká lidská práva? Pokud ano, která?
- š· Nastala by tato situace, kdyby byla Marie muž? Proč? Proč ne?
- š· Jak se liší pohled mužů a žen na tuto záležitost?
- š· Co by se podle vás dalo udělat na podporu a ochranu reprodukčních práv žen?

Tipy pro vedení aktivity

Skupiny, do nichž účastníky rozdělíte, mohou být buď smíšené, nebo složené z osob stejného pohlaví. Skupiny složené z osob stejného pohlaví často vymýšlejí provokativnější konce příběhu, které vyvolají bohatější diskusi. Pokud účastníci nebudou znát pojem „reprodukční práva“, uveďte několik konkrétních příkladů, aby si mohli vytvořit obrázek o tom, co všechno je možné pod tento pojem zahrnout.

Mezi reprodukční práva patří:

- š· právo na šťastný a uspokojivý sexuální vztah bez strachu z nákazy pohlavně přenosnými chorobami;
- š· právo na svobodné rozhodnutí, zda mít, nebo nemít děti;
- š· právo na přiměřenou péči při plánování rodiny, včetně bezpečné a citlivé péče při potratu, kdy je s ženou třeba zacházet s důstojností a respektem a chránit její soukromí;
- š· právo na sexuální výchovu.

Připravte se na to, že otázka, zda byla porušena lidská práva, může vyvolat kontroverzní diskusi o potratech a právu ženy na svobodné rozhodnutí, které stojí protikladu k právu nenarozeného dítěte na život. Toto téma je velmi důležité. Z hlediska výchovy k lidským právům má význam zejména proto, že po účastnících vyžaduje nepředpojatost, odložení stereotypních a přejatých názorů a využívání kritického myšlení. Zároveň je toto téma velmi dobrým příkladem složitosti, která je problematice lidských práv vlastní. Pokud na otázku potratu narazíte, zvažte, zda by nestálo za to věnovat jí samostatnou diskusi v některém z příštích setkání.

Varianty

Místo práce v malých skupinách můžete k hraní rolí Marie a pana Wladstocka vyzvat dva dobrovolníky a z ostatních účastníků udělat diváky. Představení potom lze v určitých chvílích přerušovat a ptát se diváků na jejich reakce a návrhy, jak by se měla situace dále vyvíjet. Nebo mohou diváci vnést do hraní rolí jiný úhel pohledu a změnit jeho průběh jednoduše tak, že herce vystřídají. Více informací o technikách hraní rolí najdete na straně 50 v první části manuálu.

Klíčové datum**15. květen**

Mezinárodní den rodiny

Do příběhu můžete přidat i další postavy, například Mariina manžela, který je třeba členem odborové organizace. Příběh pak nemusí končit schůzkou s vedoucím personálního oddělení, ale může se vyvíjet i dál.

Postavy lze pojmenovat jinými jmény, která jsou ve vaší zemi obvyklá.

Možné navazující aktivity

Účastníci mohou prozkoumat, jaká reprodukční práva mají ženy ve vaší zemi. V návaznosti na to je nechte provést rozhovory s ženami i zaměstnavateli a zjistit, jak jsou právní předpisy dodržovány v praxi. Také by mohli vypátrat, jaký vliv mělo na vaše národní právo v této oblasti právo evropské.

Skupina může rovněž zhodnotit obsah sexuální výchovy ve vaší zemi. Pokrývá všechny aspekty reprodukčních práv?

Pokud chcete upozornit na další formy diskriminace na pracovišti, vyzkoušejte aktivitu „Různé platy“ na straně 107.

Náměty na další činnost

Prodiskutujte otázky týkající se reprodukčních práv v radě vaší školy nebo organizace.

Další informace***Význam Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen***

Vedle občanských práv věnuje Úmluva velkou pozornost také nejpodstatnějším záležitostem v životě žen, totiž jejich reprodukčním právům. Už její preambule uvádí, že „úloha ženy při zachování rodu by neměla být základem pro diskriminaci“. Vztah mezi diskriminací a reprodukční rolí ženy je motivem, který se v Úmluvě objevuje několikrát. Například článek 5 se zasazuje o „řádné pochopení mateřství jako společenské funkce“ a vyžaduje společnou odpovědnost mužů a žen za výchovu dětí. V souladu s tím jsou za základní práva prohlášena opatření zaměřená na ochranu mateřství a péči o děti. Tato práva jsou uznána ve všech oblastech, jež Úmluva upravuje, ať už se jedná o zaměstnání, rodinné právo, zdravotní péči nebo vzdělání. K povinnostem státu patří poskytovat sociální služby, které jednotlivcům umožňují spojit rodinné povinnosti s prací a účastí na veřejném životě, zejména zařízení péče o děti. Dále jsou doporučena zvláštní opatření zaměřená na ochranu mateřství, která „nebudou považována za diskriminaci“ (článek 4). Úmluva rovněž potvrzuje právo ženy na svobodnou volbu, pokud jde o reprodukci. Především je však jedinou dohodou o lidských právech, která zmiňuje plánování rodiny. Uvádí, že smluvní strany jsou povinny zařadit informace a rady o plánování rodiny do vzdělání (článek 10, odstavec h) a přijmout zákony o rodině, které zajistí právo žen „rozhodnout se svobodně a odpovědně o počtu a době narození jejich dětí a právo mít přístup k informacím, vzdělání a prostředkům, které jim umožní tato práva uplatňovat“ (článek 16, odstavec e).

Kalendář lidských práv

Tento kalendář je prvním pokusem o vypracování seznamu dnů, kdy lidé na celém světě oslavují lidská práva. Jednotlivá klíčová data byla shromážděna na základě seznamu oficiálních mezinárodních dnů OSN, který byl doplněn o světové dny uznané nevládními organizacemi, o výročí historických událostí. Vytvořený seznam zcela jistě není úplný ani konečný, ale může posloužit jako dobré východisko pro práci s mladými lidmi. Pro větší přehlednost jsou v třetím sloupci uvedeny aktivity, které se k danému klíčovému datu vztahují.

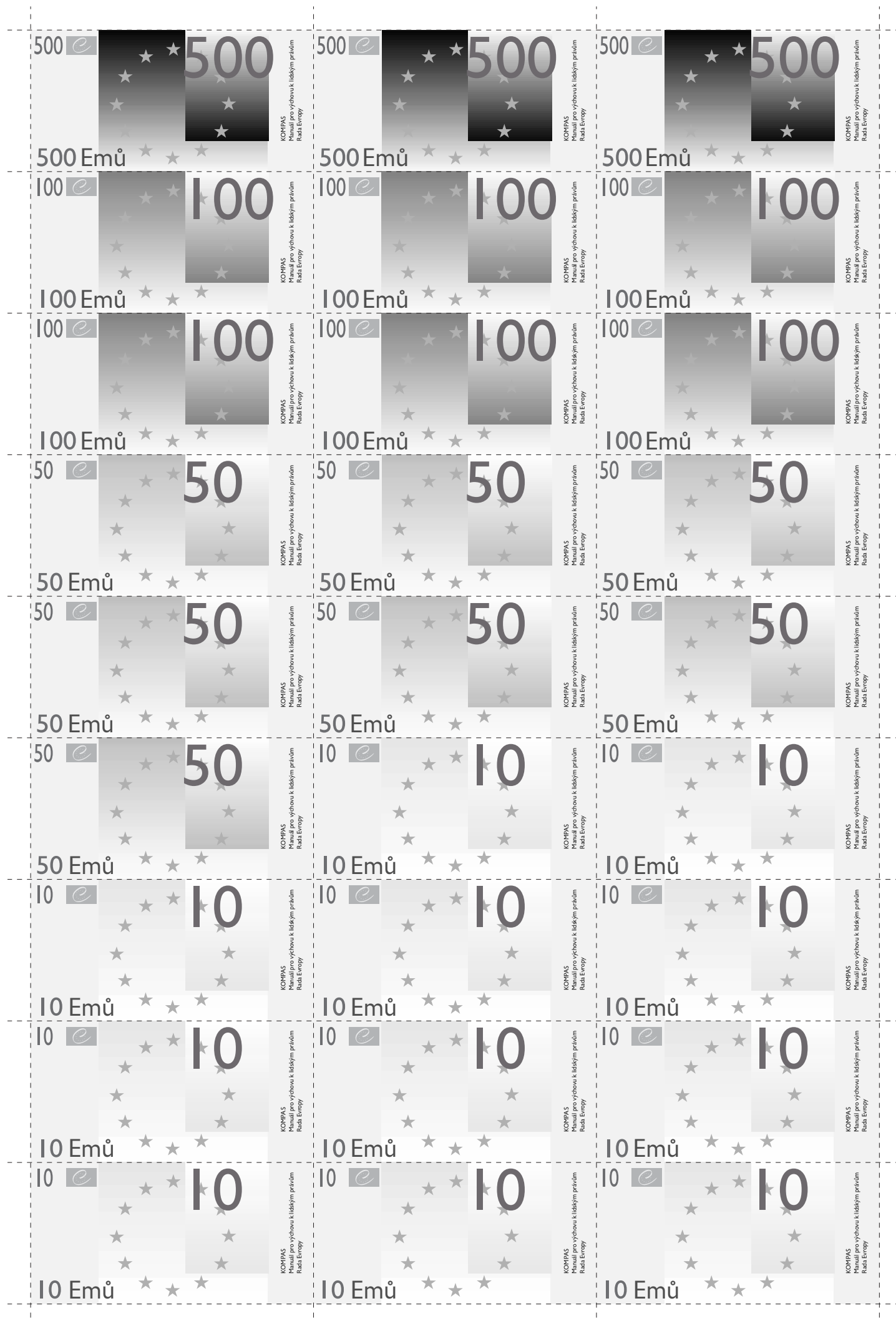
Pro povzbuzení zájmu mladých lidí o lidská práva můžete kalendář opsat na velký arch papíru a pověsit na stěnu. Tím zároveň poskytnete přehled o šíři a různorodosti celé problematiky. Kalendář též může mladé lidi motivovat k diskusi o vybraných otázkách nebo k vyhledání místních a celostátních významných dnů. Když je potom do kalendáře přidáte, vytvoříte pomůcku, k níž bude mít skupina osobní vztah.

Každé aktivitě bylo přiděleno klíčové datum. Kalendář je proto možné použít také jako podklad pro tvorbu ročního vzdělávacího programu o lidských právech. Každý nový týden nebo měsíc můžete zahájit „tematickou aktivitou“. Například na 3. květen, Světový den svobody tisku, naplánujte aktivitu Titulní strana (strana 135) nebo na 25. listopad, Mezinárodní den za odstranění násilí na ženách, aktivitu „Domácí záležitosti“ (strana 114). Skupina se také může zúčastnit akcí pořádaných v tyto dny jinými organizacemi, například se skupinou ochránců přírody lze 22. dubna oslavit Den Země.

Stejně jako se každý rok mění a vyvíjí naše porozumění problematice lidských práv, tak by se měl měnit a vyvíjet i tento kalendář. Vaším úkolem bude hledat další příležitosti k oslavě lidských práv, aby si je bylo možné připomínat každý den v roce.

Datum	Významný den	Aktivita
20. únor	Den nenásilného odporu	<i>Elektrárna</i>
21. únor	Mezinárodní den mateřského jazyka (UNESCO)	<i>Jazyková bariéra</i>
1. březen	Mezinárodní den za zrušení trestu smrti	<i>Až přijde zítřek</i>
6. března	Den, kdy bylo v tehdejší Československu uzákoněno všeobecné volební právo	<i>Volit, či nevolit?</i>
8. březen	Mezinárodní den žen	<i>Hrdinky a hrdinové</i>
21. březen	Světový den poezie	<i>Hry s obrázky</i>
21. březen	Mezinárodní den za odstranění rasové diskriminace	<i>Reagujeme na rasismus</i>
22. březen	Světový den vody	<i>Předivo života</i>
23. březen	Světový den meteorologie (WMO)	
24. březen	Světový den boje proti tuberkulóze (WHO)	
7. duben	Světový den zdraví (WHO)	<i>Jen minutku</i>
8. duben	Světový den Romů	
22. duben	Den Země	<i>Předivo života</i>
23. duben	Světový den knihy a autorských práv (UNESCO)	
30. duben	Den památky obětí holocaustu (Jom Ha'Soa)	
1. květen	Mezinárodní den práce	<i>Různé platy, Jednání s odbory</i>
3. květen	Světový den svobody tisku (UNESCO)	<i>Titulní strana</i>
8. květen	Světový den Červeného kříže a Červeného půlměsíce	<i>Bingo lidských práv</i>
15. květen	Mezinárodní den rodiny	<i>Práce a děti</i>
17. květen	Světový den telekomunikací (ITU)	<i>Vliv internetu</i>
31. květen	Světový den bez tabáku (WHO)	
4. červen	Mezinárodní den nevinných dětských obětí agrese	<i>Máme na výběr?</i>
5. červen	Světový den životního prostředí (UNEP)	<i>Zahrada přes noc</i>

Datum	Významný den	Aktivita
12. červen	Mezinárodní den boje proti dětské práci	<i>Ashikův příběh</i>
17. červen	Světový den boje proti rozšiřování pouští a proti suchu	
20. červen	Světový den uprchlíků	<i>Mohu vstoupit?</i>
21. červen	Světový den míru a modlitby	<i>Každý jsme jiný – všichni rovnoprávní, Život v dokonalém světě</i>
26. červen	Mezinárodní den boje proti zneužívání drog a nezákonnému obchodování s nimi	
26. červen	Mezinárodní den na podporu obětí mučení	<i>Až přijde zítřek</i>
26. červen	Den Charty OSN	<i>Jazyková bariéra</i>
první sobota v červenci	Mezinárodní den družstev	<i>Dáme si partičku</i>
11. červenec	Světový den populace (UNFPA)	
6. srpen	Den Hirošimy (na památku obětí svržení první atomové bomby v japonské Hirošimě v roce 1945)	
7. srpen	Mezinárodní den boje za práva translidí	<i>Kdo jsme já?</i>
9. srpen	Mezinárodní den původních obyvatel	<i>Makahové a lov velryb</i>
12. srpen	Mezinárodní den mládeže	<i>Naše možné budoucnosti</i>
23. srpen	Mezinárodní den na připomenutí obchodu s otroky a jeho zrušení (UNESCO)	
úterý následující po druhém pondělí v září	Mezinárodní den míru	<i>Rodinný rozpočet</i>
8. září	Mezinárodní den gramotnosti (UNESCO)	<i>Slovníček globalizace, Vzdělání pro všechny?</i>
16. září	Mezinárodní den ochrany ozonové vrstvy	
první pondělí v říjnu	Světový den sídel (města bez chudinských čtvrtí)	<i>Hra o dvou městech</i>
druhá středa v říjnu	Mezinárodní den za omezení přírodních katastrof	
1. říjen	Mezinárodní den seniorů	
1. říjen	Mezinárodní den hudby	
5. říjen	Světový den učitelů (UNESCO)	<i>Nechte zaznít každý hlas</i>
10. říjen	Světový den duševního zdraví	<i>Sport pro všechny</i>
16. říjen	Světový den výživy (FAO)	
17. říjen	Mezinárodní den za vymýcení chudoby	<i>Rvačka o bohatství a moc, Horoskop chudoby</i>
24. říjen	Světový den rozvoje informací	<i>Dejte si pozor, sledujeme vás!</i>
24. říjen	Den OSN	<i>Přesvědčování</i>
3. listopad	Světový den mužů	<i>Hrdinky a hrdinové</i>
9. listopad	Křišťálová noc, Mezinárodní den boje proti fašismu a antisemitismu	
9. listopad	Pád berlínské zdi (1989)	<i>Vzájemné vazby</i>
11. listopad	Mezinárodní den vědy a míru	
16. listopad	Mezinárodní den tolerance (UNESCO)	<i>Násilí v mém životě</i>
20. listopad	Světový den dětí	<i>Dětská práva</i>
21. listopad	Světový den televize	
25. listopad	Mezinárodní den za odstranění násilí na ženách	<i>Cesta do Země rovnosti, Domácí záležitosti</i>
29. listopad	Mezinárodní den solidarity s palestinským lidem	
1. prosinec	Světový den boje proti AIDS (WHO)	<i>Dostupnost léků</i>
2. prosinec	Mezinárodní den za zrušení otroctví	<i>Ashikův příběh</i>
3. prosinec	Mezinárodní den osob s postižením	<i>Dívej se na to, co dovedu</i>
5. prosinec	Mezinárodní den dobrovolníků pro hospodářský a sociální rozvoj	<i>Kde stojíš?</i>
10. prosinec	Den lidských práv (1948)	<i>Hra na kreslení slov, Zahraj to, Bojovníci za lidská práva</i>
18. prosinec	Mezinárodní den migrujícího obyvatelstva	<i>Krok vpřed</i>
29. prosinec	Mezinárodní den biodiverzity	

Část 3

Aktivní podpora lidských práv

Obsah této části

Aktivní podpora lidských práv	269
<i>Potřeba aktivismu</i>	269
<i>Jednoduché formy aktivismu</i>	270
Informujte se o aktuálním stavu věcí	270
Upozorněte na problémy	272
Spojte síly s dalšími organizacemi	273
Usilujte o konkrétní výsledky	275
<i>Plánování akce</i>	276
Jaká je vaše výchozí pozice?	276
Čeho chcete dosáhnout?	277
Jak toho můžete dosáhnout?	278

Aktivní podpora lidských práv

Potřeba aktivismu

Jedním z cílů výchovy k lidským právům je naučit mladé lidi lidská práva respektovat. To však nestačí, protože bez ohledu na to, zda je my a naši kolegové či přátelé respektujeme, žijeme ve světě, kde se všude kolem nás lidská práva porušují. Výchova sama tomuto porušování bohužel nezabrání – přinejmenším ne v krátkodobém horizontu.

Mladí lidé si to uvědomují, a to může někdy podrývat naše výchovné úsilí. Konečně – k čemu je dobré znát Všeobecnou deklaraci lidských práv, když se jí ve skutečnosti nikdo neřídí? K čemu je dobré, že rozpoznáme porušování lidských práv, když mu nedokážeme zabránit? A jaký má smysl náš soucit s utrpením obětí, když tím jen zvětšujeme bolest způsobenou nedodržováním jejich práv?

Proto je důležité mladé lidi povzbuzovat, aby proti porušování lidských práv sami aktivně vystupovali – nejen proto, že skutečně mohou něčeho dosáhnout, ale také proto, že to je to, co chtějí vidět. Když zjistí, že svým jednáním mohou opravdu něco ovlivnit, dodá jim to sílu, odvalu a motivaci k další činnosti. A kromě toho tato zkušenost mladým lidem zpřítomní lidská práva tak, jak se to nepodaří v žádné aktivitě ani vyučovací hodině.

Jaké metody lze použít?

Tato část manuálu je věnována konkrétním činnostem, které lze se skupinou uskutečnit. Nabízíme zde řadu jednoduchých aktivit, jejichž prostřednictvím můžete účinně zapůsobit na své okolí. Jsou rozděleny do čtyř kategorií:

1. Získání informací
2. Poukázání na problémy
3. Spolupráce s jinými organizacemi
4. Dosažení konkrétních výsledků

Tyto kategorie slouží spíše jako pomůcka pro organizátory, neoznačují sled či pořadí událostí. Na druhé straně je ovšem pravda, že aktivity z vyšších kategorií vyžadují větší zapojení mladých lidí. Hranice mezi jednotlivými kategoriemi by neměly být chápány příliš ostře, protože mnoho navrhovaných aktivit ve skutečnosti náleží do více než jedné z nich. Podstatné je především to, že všechny aktivity mohou být prováděny nezávisle na ostatních a nevyžadují téměř žádnou přípravu.

Navrhované činnosti nejsou samy o sobě nijak radikální a mnohé z nich jste pravděpodobně již ve své dosavadní práci vyzkoušeli – navrhování plakátů, diskuse o kontroverzních tématech, pořádání kulturních akcí, setkávání s jinými organizacemi, psaní dopisů apod. Uvědomte si však, že profesionální aktivisté používají právě tyto zdánlivě jednoduché metody, protože jsou velice účinné.

Obecně lze říci, že téměř každá metoda může přinést výsledky. Úspěch vaší práce bude záviset do značné míry na tom, jaké si stanovíte cíle a nakolik se vám podaří proniknout na veřejnost.

„To, co děláš, se může zdát nepodstatné, ale je mimořádně důležité, že to přesto děláš.“

Máhatmá Gándhí

„Ten, kdo akceptuje zlo, aniž by proti němu protestoval, s ním ve skutečnosti spolupracuje.“

Martin Luther King

„Když voláte ‚Kupředu!‘, musíte si bezpodmínečně naplánovat, jakým směrem se má jít. Cožpak nevidíte, že když to neučiníte a zavoláte totéž slovo na mnicha a na revolucionáře, půjde každý z nich právě opačným směrem?“

Anton Pavlovič Čechov

Plánování

Třetí kapitola této části se zabývá efektivním plánováním. Za normálních okolností plánujeme samozřejmě na prvním místě. Také všechny vaše činnosti budou vyžadovat pečlivé předchozí naplánování. Uvedená kapitola však není určena k tomu, aby vám pomohla s plánováním jednotlivých aktivit. Spíše chce přiblížit obecnou strategii aktivismu při práci s mladými lidmi, kteří již dané problematice hlouběji porozuměli. Jakmile bude vaše skupina schopna pracovat systematičtějším způsobem, může být užitečné podívat se na tato cvičení o plánování a některá z nich si vyzkoušet. Mladým lidem pomohou přesně vymezit a formulovat cíle, jichž by chtěli dosáhnout – a čím lépe to budou umět, tím větší budou mít šanci na úspěch.

Nechte mladé lidi, ať si sami vymyslí způsoby práce, které chtějí použít. Jimi navržené metody budou pravděpodobně dobře odrážet jejich dovednosti, a proto mohou být velmi účinné.

Jednoduché formy aktivismu

Informujte se o aktuálním stavu věcí

Nikdo nemůže jednat, pokud neví, co se děje. Získání informací je jedním z nejdůležitějších předpokladů úspěšného aktivismu, protože vás přivede na myšlenky, co všechno byste mohli uskutečnit. Nemyslete si, že hledání informací musí být nutně nezábavná a nudná činnost. Informace jsou všude kolem nás a při využívání různých informačních zdrojů se tvořivosti meze nekladou!

Co se děje ve vašem okolí?

- Š: Podívejte se do místních i celostátních novin a vyhledejte v nich zprávy o porušování lidských práv.
- Š: Kontaktujte lidi, jejichž případy vás nejvíce znepokojily. Zeptejte se, zda už někdo v jejich věci něco podniknul.
- Š: Vytvořte nástěnnou koláž o porušování lidských práv. Propojte různé případy, v nichž jde o tatáž práva, a sledujte, jak se budou dále vyvíjet.
- Š: Diskutujte v rámci vaší skupiny o tom, co by se v těchto případech dalo udělat.
- Š: Promluvte si s příslušníky menšinových nebo znevýhodněných skupin a zjistěte, s jakými problémy se potýkají.

? Co se děje? Kde se to děje?

Jak si stojí vaše země ve srovnání s jinými zeměmi?

- Š: Zjistěte, jaké mezinárodní úmluvy vaše země podepsala a co tyto úmluvy uvádějí.
- Š: Zjistěte, zda se ve vaší zemi nedějí věci, které jsou předmětem zájmu mezinárodních nevládních organizací na ochranu lidských práv (například Amnesty International, Mezinárodní federace lidských práv nebo Human Rights Watch).
- Š: Zjistěte, jak s tím nakládá vaše vláda.
- Š: Zjistěte, které z nevládních organizací působících ve vaší zemi vystupují proti porušování lidských práv.

Co se děje ve světě?

- Š Vyberte si práva, která vás zvláště zajímají, a zjistěte, v jakých částech světa jsou nejvíce ohrožena.
- Š Vyznačte do mapy světa místa, kde jsou tato práva porušována.
- Š Vyberte si konkrétní zemi (ne vlastní) nebo region a prozkoumejte hlavní příčiny porušování lidských práv ve zvolené oblasti.
- Š Zjistěte, které organizace v tomto místě působí, a získejte od nich další informace.
- Š Prohlédněte si webové stránky nebo publikace mezinárodních nevládních a mezivládních organizací (Rada Evropy, OSN, UNDP, UNHCR apod.).

Činnost

Příklad: Proveďte průzkum ve své čtvrti či obci.

Pokud chcete realizovat účinnou akci, může být průzkum vhodnou metodou, která vám umožní seznámit se s aktuální situací ve vaší obci. Prozkoumejte terén a zjistěte, co si lidé myslí o určitých problémech. To vám pomůže při plánování činností, které budou pro vaši obec zvláště potřebné. Rozhovory s lidmi v okolí jsou také dobrou příležitostí k prezentaci vaší práce, informování o jejích výsledcích a k získání další podpory. Každý průzkum můžete rovněž spojit s konkrétní akcí.

? Jak dobře znáte názory lidí žijících ve vaší obci?**Koho se můžete ptát?**

Průzkum můžete provést:

- Š mezi svými známými, přáteli a rodinnými příslušníky;
- Š ve škole – mezi spolužáky nebo učiteli;
- Š na ulici;
- Š mezi příslušníky menšinových nebo jinak znevýhodněných skupin;
- Š v jiných skupinách mladých lidí;
- Š ve firmách;
- Š prostřednictvím dotazníků, které vhodíte lidem do schránek (a později si je od nich vyzvednete).

Na co se můžete ptát?

Při plánování průzkumu se inspirujte následujícími tematickými oblastmi. V aktivitě „Volit, či nevolit?“ na straně 238 najdete informace o tom, jak se dá takový průzkum prakticky provést.

- Š Zjistěte, kolik toho lidé vědí o lidských právech.
 - Vědí, jaká mají práva v případě zatčení?
 - Znají antidiskriminační zákony?
 - Znají konkrétní zákon, který se například v současné době projednává?
 - Vědí, na koho by se mohli obrátit, kdyby byla jejich práva porušována?
- Š Zjistěte, co považují za důležité.
 - Jaké problémy lidských práv je nejvíce trápí v každodenním životě?

Kde jsou podle jejich názoru lidská práva nejvíce porušována?
 Znepokojuje je konkrétní případ porušování lidských práv?
 Vystoupili už někdy proti porušování lidských práv?

- š Zjistěte, zda by byli ochotni na podporu lidských práv něco udělat.
 Učinili by něco, čím by vyjádřili svoji nespokojenost s určitým problémem?
 Zúčastnili by se pouliční akce?
 Podepsali by petici proti...?
 Napsali (podepsali) by dopis ministrovi či poslanci?

? Které problémy trápí vás? Byli byste ochotni s tím něco udělat?

Každá publicita je dobrá.

Upozorněte na problémy

Změny lze obvykle dosáhnout tak, že se do celé záležitosti zapojí velké množství lidí. Žádný jednotlivec není mocnější než dostatečně velká masa populace, neboť politici na celém světě musejí zohledňovat názory zastávané širokými vrstvami obyvatelstva. Čím více jedinců pro svoji věc získáte, tím větší budou vaše vyhlídky na úspěch.

Lidé jsou však zpravidla zaneprázdněni a nechtějí věnovat čas a energii na něco, co na první pohled nijak nesouvisí s jejich každodenním životem. Proto je nejprve musíte *informovat* a *zaujmout*. Snažte se být originální a vtipní, abyste připoutali jejich pozornost. Rozesmějte je nebo je přimějte k zastavení a přihlížení. Můžete je dokonce šokovat. Chcete se přece zviditelnit!

- š Navrhněte plakát nebo sérii plakátů, které upozorní na určitý problém. Uspořádejte jejich výstavu a pozvěte na ni své přátele a příbuzné.
- š Vytvořte webovou stránku, na níž zveřejníte výsledky své práce v oblasti lidských práv.
- š Založte internetové diskusní fórum a řekněte o něm svým známým. Snažte se získat lidi z různých zemí.
- š Natočte video nebo zorganizujte divadelní představení na téma lidských práv (viz aktivitu „Zahraj to“ na straně 86).
- š Napište písničku, muzikál nebo vlastní divadelní hru a předved'te ji na veřejnosti.
- š Zorganizujte veřejnou diskusi o určitém aktuálním tématu z oblasti lidských práv. Pozvěte k účasti své přátele.
- š Navrhněte leták, který upozorní na konkrétní problém z oblasti lidských práv. Rozmnožte jej a rozdávejte lidem na ulici nebo jej vhažujte do poštovních schránek.
- š Napište článek do místních (nebo celostátních) novin.
- š Zapojte se do výchovy k lidským právům. Kontaktujte jiné skupiny mladých lidí nebo místní školy a zeptejte se, zda by si s vámi nechtěly popovídat o vaší práci.

Činnost

Příklad: Snažte se dostat do novin.

? Mohla by akce, kterou pořádáte, zajímat jiné lidi? Jak dosáhnete toho, aby si o ní přečetli?

Když budete plánovat nějakou akci, snažte se využít k její propagaci místní noviny, rozhlas a televizi. Jestliže novinářům o akci napíšete, ušetříte jim spoustu času a budete mít větší nádhru, že váš příspěvek přijmou. Pro novináře je vždy jednodušší využít něco, co leží přímo před nimi na stole, než se vypravit mezi lidi a žádat je o rozhovor. Také se tím zvýší pravděpodobnost, že příspěvek bude obsahově správný a vyzní tak, jak chcete.

Pamatujte si:

- Š Pište stručně a jasně, nepoužívejte odborný slang ani zkratky.
- Š Vymyslete krátký, úderný, ale výstižný název.
- Š První odstavec by měl obsahovat základní údaje: kdo, co, kdy, kde a proč.
- Š V druhém odstavci popište svoji akci podrobněji.
- Š Případné doplňující údaje by měl obsahovat třetí odstavec.
- Š Na konec tiskové zprávy nezapomeňte napsat, na koho se lze obrátit pro další informace.
- Š Při psaní zprávy použijte dvojité řádkování a vytiskněte ji jednostranně na čistý papír.

Spojte síly s dalšími organizacemi

Zjistěte, jaké nevládní organizace na ochranu lidských práv působí ve vaší zemi (nebo regionu)

- Š Na ministerstvu vnitra nebo na městském úřadu si vyžádejte seznam registrovaných nevládních organizací. Seznam všech registrovaných občanských sdružení najdete na adrese www.mvcr.cz/rady/sdruzeni/index.html. Potřebné informace získáte také v knihovně. Pokud znáte nějakou organizaci, která působí v oblasti lidských práv, zkuste se jí zeptat na další kontakty.
- Š Nezapomeňte na mezinárodní organizace, které ve vaší zemi působí nebo se o ni zajímají.
- Š Neopomeňte ani ty, které se samy nepovažují za organizace podporující lidská práva. Uvažujte o lidských právech v širším slova smyslu a zahrňte do svého seznamu rovněž organizace pomáhající tělesně postiženým, bezdomovcům, obětem domácího násilí nebo ty, které se zabývají ochranou životního prostředí.
- Š Domluvte si návštěvu v některé z těchto organizací a zeptejte se, v čem spočívá její práce. Nebo pozvěte jejího zástupce na besedu do vaší skupiny.
- Š Vytvořte seznam nevládních organizací působících ve vašem regionu. Poznamenejte si, jakými právy se zabývají, jaké používají metody práce, jaká je jejich geografická působnost a kolik mají zaměstnanců a dobrovolníků.

„Pro mě je výchova k lidským právům to, že pracuji s mladými gayi a lesbičkami, mluvím s nimi o jejich životě, jejich pocitech a o tom, co to znamená být normální.“

Martin Krajčík, dobrovolník,
účastník Fóra o výchově
k lidským právům

Organizace	Počet zaměstnanců (dobrovolníků)	Práva	Metody	Oblast působnosti	Hledají dobrovolníky pro:
„Zelený strom“	5 (6)	ekologická	kampaně, ekologická výchova	místní	hromadné protesty
Amnesty International	2 (12)	občanská a politická	lobbování, kampaně, dopisy	mezinárodní	psaní dopisů
„Ženský hlas“	10 (8)	ženská práva	vzdělávání, azylové domy pro ženy	celostátní	rozdávání letáků

Nabídněte některé místní organizaci dobrovolnou pomoc

Mnoho organizací využívá pomoci dobrovolníků a výměnou za to jim nabízí možnost získat užitečné praktické zkušenosti. Při práci s odborníky se mladí dobrovolníci seznámí s činností neziskového sektoru.

„Amnesty inspiruje naši hudbu. Hudba proniká k lidem a sdělení je jasné: můžeš napsat dopis nebo poslat pohlednici. A čím víc toho dáš, tím víc toho dostaneš zpátky.“

Bono Vox, U2

Některé organizace jsou však při přijímání nových dobrovolníků opatrné, jelikož jejich počáteční zaškolení může ubírat čas běžným zaměstnancům. Předtím, než svoji pomoc nabídnete, byste si proto měli rozmyslet odpovědi na následující otázky:

- Š: Máte na dobrovolnou pomoc dost času?
- Š: Jak moc se chcete dobrovolné práci věnovat? Můžete dát organizaci záruku své spolehlivosti?
- Š: Co umíte? Co můžete organizaci nabídnout?
- Š: Čím se organizace zabývá? Zajímají vás věci, na nichž pracuje?
- Š: Co si od práce pro organizaci slibujete? Mluvili jste o tom s jejími zástupci?

Staňte se členy místní skupiny podporující lidská práva nebo založte svoji vlastní

Amnesty International je členská organizace založená na práci tisíců dobrovolníků z celého světa. Mladí lidé z vaší skupiny se možná budou chtít také připojit, nebo dokonce vytvořit vlastní iniciativní skupinu. Od Amnesty International získáte materiály a podporu a výměnou za to se od vás bude očekávat, že se zapojíte do jejích kampaní a lobbistických akcí.

Kontaktujte její pobočku ve vaší zemi (www.amnesty.cz) a vyžádejte si další informace. Nebo se obraťte přímo na její mezinárodní sekretariát, který sídlí na adrese: 1 Easton Street, London, WC1X 0DW, UK, případně navštivte webové stránky www.amnesty.org.

Mezinárodní federace lidských práv (FIDH) byla založena roku 1922 jako vůbec první organizace na ochranu lidských práv. Jejím cílem je prosazovat dodržování všech práv zakotvených ve Všeobecné deklaraci lidských práv a dalších mezinárodních dokumentech ochraňujících lidská práva. S více než sto pěti organizacemi v šestaosmdesáti zemích funguje převážně jako síť založená na odborných znalostech a solidaritě, jejíž zprávy o porušování lidských práv v mnoha zemích se těší značné důvěře.

Z českých nevládních organizací je členem FIDH Liga lidských práv (www.lip.cz). Požádejte ji o materiály nebo o informace týkající se porušování lidských práv ve vaší zemi. Kontakty na další členské organizace v různých zemích najdete na adrese www.fidh.org, kde jsou též k dispozici zveřejněné zprávy.

Uspořádejte sbírku peněz pro některou nevládní organizaci

Jiná forma pomoci – kterou organizace podporující lidská práva jistě neodmítnou – spočívá ve sbírce peněz, jimiž podpoříte jejich činnost. Předtím, než začnete cokoli zařizovat, byste však měli vybranou organizaci kontaktovat a informovat ji o svém záměru. Požádejte ji o radu, jak máte postupovat. Některé organizace mají přísná pravidla financování a peníze získané určitým způsobem nemusí přijmout.

Vezměte v úvahu schopnosti vaší skupiny a přemýšlejte, jaký způsob získávání peněz bude neúčinnější. Pomocí brainstormingu navrhnete různé možnosti a vyberte si tu, která vám bude nejlépe vyhovovat.

? Mohli byste získat peníze některým z následujících způsobů?

- Š: uspořádat sponzorovanou akci (závody v běhu, plavání atd.);
- Š: prodávat vlastnoručně vyrobené výtvary;
- Š: zorganizovat diskotéku nebo jinou kulturní akci a vybírat vstupné;
- Š: zorganizovat bleší trh, bazar, slavnost, jarmark apod.;
- Š: jednotlivě žádat lidi o příspěvek „na dobrou věc“;
- Š: uspořádat tombolu;
- Š: nabídnout některé charitativní organizaci, že se zapojíte do její veřejné sbírky.

Usilujte o konkrétní výsledky

V této části nabízíme náměty na činnosti, které mají přesně stanovené cíle a zpravidla vedou k bezprostředním výsledkům. Většinou jde o jednorázové akce, které musíte pečlivě naplánovat. Akce, při níž se nepodaří dosáhnout očekávaných výsledků, může být velmi demotivující, a proto byste měli svůj postup předem důkladně promyslet. Při navrhování akčního plánu se inspiруйте tím, co uvádíme níže v odstavci nazvaném „Organizace“.

Většího účinku dosáhnete spojením vlastní činnosti s určitou formou propagace.

Příklady:

- Š` Uspořádejte pouliční akci, která upozorní na konkrétní problém z oblasti lidských práv, který vás znepokojuje. Může to být například nový zákon, plán na stavbu továrny v chráněné krajinné oblasti, neetické obchodní praktiky velké firmy, porušování práv menšinové skupiny, rozhodnutí městského zastupitelstva o uzavření určité veřejné budovy atd. Rozmyslete si, jakým způsobem budete chtít své sdělení předat a jakou cílovou skupinu chcete oslovit.
- Š` Zorganizujte veřejné slyšení. Jednou z možností, jak dosáhnout změny, je zajistit, aby vám ostatní naslouchali. Veřejného slyšení se účastní vlivné místní osobnosti, například radní, majitelé velkých firem, ředitelé škol, starosta apod., které odpovídají na otázky mladých lidí. Přemýšlejte, které osobnosti byste si chtěli pozvat, a písemně je požádejte o účast. Vyberte mezi sebou několik lidí. Ti s nimi budou diskutovat. Poté vymyslete seznam otázek, které byste jim chtěli položit.
- Š` Zlepšete životní prostředí ve vašem okolí. Navrhněte, jak by mělo vypadat, a přemýšlejte, co pro to můžete udělat. Zpočátku se můžete rozhodnout pro uklízení veřejných prostor, sázení stromů a květin nebo čištění rybníků a příkopů podél silnic. Touto prací dosáhnete uspokojivých výsledků s minimálními náklady. Lze si však stanovit i ambicióznější cíle: vymyslete projekt, do něhož zapojíte ostatní spoluobčany, a předložte své návrhy na zasedání městské rady.
- Š` Nabídněte svoji pomoc potřebným skupinám či jednotlivcům – například seniorům, tělesně postiženým, lidem s nízkými příjmy, menšinovým skupinám apod. Můžete pořádát sbírky peněz na určitý účel, obstarávat oblečení nebo potraviny, pokusit se zlepšit pověst určité skupiny, lobbovat u vlády za jejich zájmy nebo jim jednoduše nabídnout společnost a morální podporu.
- Š` Napište dopis, v němž vyjádříte svůj názor na určitý problém z oblasti lidských práv. Adresujte jej ministrům, poslancům, prezidentovi republiky, místním podnikatelským kruhům, novinám nebo jiným zainteresovaným stranám. Psaní dopisů s oblibou využívá organizace Amnesty International, neboť je to účinný způsob, jak dát zodpovědným osobám najevo, že určitý problém vyvolává zájem veřejnosti.

Naše tipy:

- dejte si pozor na správné oslovení;
- začněte nejdůležitějším sdělením;
- vysvětlete, kdo jste a koho reprezentujete;
- naznačte, jak je adresát za problém zodpovědný;
- uveďte nejvýše tři požadavky a každý z nich podpořte jasným argumentem;
- na konci dopisu zopakujte jádro svého sdělení;
- naznačte, co by měl adresát udělat.

„Nečekejte na vedoucího; jednejte sami, jeden po druhém.“

Matka Tereza

„Štěstí člověka závisí na tom, zda je svobodný, a jeho svoboda pak na tom, zda je odvážný.“

Thúkýdídés

„Ti Wen-c' konal jediné poté,
co si to třikrát rozmyslel.
Dvakrát by bývalo stačilo.“

Konfucius

Plánování akce

Účinný aktivismus zpravidla vyžaduje dobré naplánování. Tím nechceme říci, že před každou akcí *musíte* vypracovat podrobný plán. Pokud jste si jasně vědomi svých cílů, můžete kterýkoli z výše uvedených návrhů vyzkoušet bez větší přípravy. Plánování vám však pomůže ujasnit si, co přesně chcete, co jste schopni udělat a jak nejlépe můžete dosáhnout očekávaných výsledků. Jestliže jste si vytyčili vyšší cíle, je plánování téměř nezbytné, protože neúspěšná akce je demotivující. První věc, kterou uděláte, musí být *úspěšná*.

Postupujte podle následujících čtyř bodů:

1. Zjistěte svoji počáteční pozici – analyzujte své silné a slabé stránky, příležitosti a úskalí (tzv. SWOT analýza – viz níže uvedený příklad).
2. Vyberte si problém, jímž se chcete zabývat, a stanovte si výsledky, kterých byste chtěli dosáhnout.
3. Přemýšlejte, jak můžete daný úkol nejlépe provést se zdroji, které máte k dispozici.
4. JEDNEJTE!

Jaká je vaše výchozí pozice?

SWOT analýza je vhodná ke zjištění charakteristik vaší skupiny i konkrétních podmínek ve vnějším světě, který skupinu obklopuje a ovlivňuje její jednání.

„Mám vám říci, co je to vědění.
Znamená to znát jak to, co
víme, tak i to, co nevíme.“

Konfucius

SWOT analýza (příklad)

Jaké jsou *silné stránky* naší skupiny?

- Š` Je velká
- Š` Máme čas a chceme něco dělat
- Š` Míšův otec je politik
- Š` Máme prostory v centru města
- Š` Gabriela umí dobře mluvit před publikem
- Š` Bojka má počítač

Jaké jsou *slabé stránky* naší skupiny?

- Š` Příliš mnoho vedoucích
- Š` Nemáme peníze
- Š` Málo holek
- Š` Nikdy předtím jsme nic podobného nedělali
- Š` Někteří z nás bydlí daleko od centra
- Š` Skupinová spolupráce není vždy ideální

Jaké *příležitosti* se nám nabízejí?

- Š` Ve zprávách se hodně mluví o lidských právech
- Š` Brzy budou volby
- Š` Jsou vypsány granty na projekty s uprchlíky
- Š` V sousedním městě působí skupina, která je členem Amnesty International
- Š` Máme novou radnici, kde by se dalo zahrát divadelní představení

Jaké *vnější vlivy* mohou *ohrozit* naše aktivity?

- Š` Ekonomická situace je zoufalá
- Š` Někteří z nás mají před zkouškami
- Š` Městská rada chce zakázat veřejná shromáždění
- Š` Panuje zde velká nedůvěra k uprchlíkům, kteří údajně berou místním lidem práci
- Š` Je moc velká zima na pořádání akcí venku

Zkratka SWOT znamená:

Strengths = silné stránky: věci, v nichž je skupina dobrá;

Weaknesses = slabé stránky: věci, v nichž skupina příliš nevyniká;

Opportunities = příležitosti: možnosti v okolním světě, které může skupina využít ke svému prospěchu;

Threats = úskalí: problémy v okolním světě, které mohou ohrozit její činnost.

Rozdělte mladé lidi do čtyř malých skupin a každé z nich zadejte práci na jednom seznamu – silných stránek, slabých stránek, příležitostí a hrozeb. Potom je svolajte a zjistěte, zda všichni souhlasí s analýzami svých kolegů.

Výše uvedená tabulka je příkladem hotové analýzy. Můžete se jí nechat inspirovat, ale příliš se jí nadržte, protože každé uskupení lidí je jiné. Své silné a slabé stránky musíte rozpoznat sami.

Čeho chcete dosáhnout?

Jakým problémem se chcete zabývat? Chcete zasáhnout proti konkrétní zjevné a naléhavé nespravedlnosti nebo budete protestovat proti porušování lidských práv obecně?

Brainstorming o problémech

Pokud skupina už vyzkoušela některé aktivity z tohoto manuálu, bude mít jistě mnoho nápadů, co by se dalo dělat. Jestliže právě začínáte, inspirujte se následujícími návrhy (nebo jinými, které si vymyslíte). Ke každému tématu řekněte mladým lidem základní údaje a pak je vyzvěte, ať si do příštího setkání sami najdou další informace. Teprve potom se rozhodněte, jaké téma vás nejvíce zajímá.

Příklady problémových témat z oblasti lidských práv:

- Š` trest smrti v naší zemi;
- Š` AIDS v Africe;
- Š` stará jaderná elektrárna;
- Š` negativní postoje vůči uprchlíkům;
- Š` dětská práce;
- Š` svoboda tisku v jiné či v naší zemi;
- Š` práva menšin na vzdělávání ve vlastním jazyce;
- Š` domácí násilí.

? Které skupiny ve vaší zemi musejí čelit nejvážnějším případům porušování lidských práv?

Až se mladí lidé z vaší skupiny podívají na některá témata podrobněji, vypracujte prostřednictvím brainstormingu seznam těch, o něž projeví skutečně vážný zájem.

Pokuste se seznam zúžit na tři až čtyři témata, s nimiž se skupina nejlouběji ztotožnila, a uvažte, zda nepřevyšují její síly. Zvolená témata nejprve důkladně prodiskutujte, teprve pak si jedno z nich vyberte. Pokud se nedokážete domluvit, rozhodněte se na základě hlasování. Každému členu skupiny dejte tři hlasy, které bude moci využít podle libosti. Buď všechny tři hlasy věnuje jednomu tématu, nebo je rozdělí mezi dvě či tři. Potom spočítejte, které téma získalo nejvíce hlasů.

„Jak je to úžasné, že nikdo nemusí čekat ani vteřinu, než začne měnit svět k lepšímu.“

Anne Frank

„Chytrý není ten, kdo zná správné odpovědi, ale ten, kdo klade správné otázky.“

Claude Lévi-Strauss

„Stromy a kameny tě naučí to,
co se nikdy nemůžeš naučit od
žádného učitele.“

sv. Bernard z Clairvaux
(asi 1100)

Upřesnění cílů

V této fázi je užitečné nakreslit si pro zvolené téma „problémový strom“. Ten vám pomůže odhalit kořeny problému a porozumět všem aspektům, které jej ovlivňují. Potom se rozhodnete, zda by nebylo lepší zabývat se jen jedním problémem ležícím „u kořenů“ než celým původně vybraným tématem.

- Š: Problém, jímž se chcete zabývat, napište do středu velkého archu papíru.
- Š: Pod něj napište všechny faktory, které jej způsobují, a spojte je s původním problémem tak, aby představovaly jeho kořeny.
- Š: Potom vezměte postupně jeden kořen po druhém, přemýšlejte o jeho příčinách a zakreslujte jej do obrázku jako kořínek.
- Š: Každý kořínek sledujte stejným způsobem dále, dokud nedojdete na konec. Strom může mít hlubší kořeny, než si myslíte.
- Š: Podobně lze přidávat také „větve“, neboli *symptomy* původního problému. Možná zjistíte, že problém, který jste si zvolili jako hlavní předmět svého zájmu, je ve skutečnosti kořenem nebo větví jiného stromu.
- Š: Nakonec se podívejte na svůj strom a zvažte, zda se pustíte do původního problému nebo se budete raději zabývat některým z jeho kořenů. Pomohl vám strom najít způsob, jakým k problému přistoupíte?

Jak toho můžete dosáhnout?

Strategické plánování

Jakmile jste si učinili jasnou představu o možnostech vaší skupiny a rozhodli se pro určitou problémovou oblast, začněte přemýšlet, jak nejlépe se zvoleného problému zhostit.

Měli byste si rozmyslet:

1. Konkrétní problém, kterým se budete zabývat: *co bylo výsledkem práce na problémovém stromu?*
2. Cílovou skupinu: *koho chcete oslovit?*
3. Jakých změn chcete v cílové skupině dosáhnout: *co by si měla na základě vaší akce pomyslet, co by měla udělat?*
4. Jak by mělo k těmto změnám dojít: *čím můžete svoji cílovou skupinu ovlivnit?*
5. Jakými metodami lze tyto změny přivodit: *uvažujte o různých činnostech, které byly uvedeny výše, nebo přijďte s vlastními návrhy. Která metoda je za daných okolností nejvhodnější?*

Projděte si jednotlivé fáze plánu na straně 280 a každou z nich s celou skupinou prodiskutujte. Měli byste se shodnout na všech jednotlivostech svého plánu. Pokud někteří členové vaší skupiny nebudou s něčím souhlasit, mohli byste přijít o cenné zdroje.

Organizace

Než se pustíte do praktických činností, vytvořte si akční plán, v němž si ujasníte organizační záležitosti. Pokud jej zanedbáte, může se stát, že zapomenete na některé důležité úkoly, a to může ohrozit dosažení cílů, jejichž formulaci jste věnovali tolik práce.

Měli byste se rozhodnout:

- Š: jaké máte před sebou úkoly;
- Š: kdo si je vezme na starost;
- Š: do kdy musejí být splněny.

„Cíl si někdy nevytyčujeme
proto, abychom jej dosáhli,
ale aby nám sloužil jako
pevný bod, k němuž chceme
směřovat.“

Joseph Joubert

1. Všechno si napište, abyste mohli sledovat, jak se vaše plány vyvíjejí. Budete potřebovat dva velké archy papíru a fixy.
2. Ujistěte se, že všichni vědí, o jakém tématu mluvíte. Vezměte jeden arch papíru a zvolte si mezi sebou zapisovatele. Nejprve by měl papír nadepsat. Pak společně vytvořte seznam všech úkolů. Poznamenejte je na papír tak, aby je všichni viděli.
3. Pokud připravujete veřejnou akci, přehrajte si ji v duchu od začátku do konce. Představte si, co všechno se bude dít, a dvakrát zkontrolujte, zda jste na žádný úkol nezapomněli.
4. Projděte si seznam úkolů a rozhodněte se, kdy musejí být splněny: hned, brzy nebo později. Ke každému úkolu přiřaďte H, B nebo P.
5. Druhý arch papíru použijte pro přípravu „plánovacího kalendáře“. Do prvního sloupce vypište všechny úkoly v tom pořadí, v jakém mají být vykonány. Do prostředního sloupce napište, kdo si je vezme na starost. Do třetího sloupce poznamenejte termíny, do kdy mají být splněny.
6. O úkoly se mezi sebou podělte rovnoměrně, nenechávejte vše na jednom či dvou lidech. Pomyslete, co by se stalo, kdyby onemocněli nebo byli zahlceni jinou prací! Pro ilustraci uvádíme příklad plánovacího kalendáře.

Plánovací kalendář

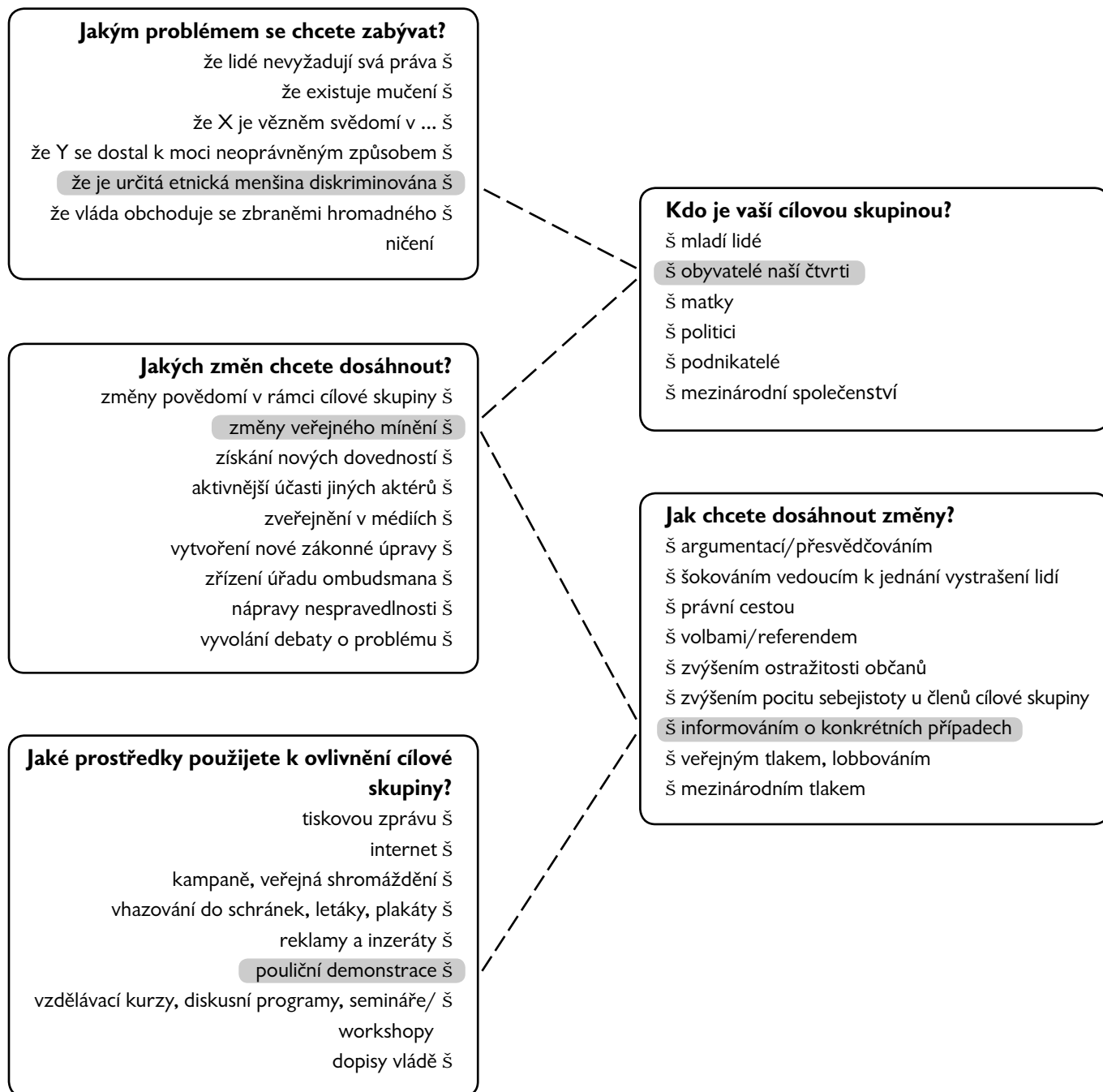
Akce: Pouliční akce o právech menšin		
Úkol	Kdo ho udělá	Kdy
Navrhnout letáky	Sára, Honza, Natálie, Bořek	schůzky 10. a 17. září
Postarat se o zveřejnění akce	Robert, Bořek	po 20. září
Vyrobít transparenty/plakáty	všichni	týden od 24. září
Koupit materiál na transparenty atd.	Sandra, Karin, Ivan	týden od 17.
Vzbudit zájem veřejnosti	Sandra, Monika, Táňa	týden od 17.
Domluvit se s městskou radou	Dan, Zuzana	až bude potvrzen termín
Informovat policii	Dan, Zuzana	
Získat pro akci místní vlivnou osobnost		
Informovat menšinové skupiny		
Napsat projevy		
Připravit občerstvení		
Uklidit po akci		

„Schopný je ten, kdo věří ve své schopnosti.“

Buddha

Diagram 2

Plánování akce

Část 4

Doplňující informace o lidských právech

Obsah této části

Lidská práva a jejich ochrana	283
Co jsou lidská práva?	283
Stručná historie lidských práv	285
Lidská práva ve světě	287
Jak se můžeme svých práv domoci?	288
Rozporuplnost a zneužívání lidských práv	289
Další hádanky	290
Vývoj lidských práv	291
Jaká máme práva?	291
Právní ochrana lidských práv	296
Klíčové mezinárodní dokumenty	297
Vymahatelnost lidských práv	300
Stačí to?	304
Aktivismus a role nevládních organizací	305
Příklady úspěšného aktivismu	307
Otázky a odpovědi	310
Záludné otázky	312

Lidská práva a jejich ochrana

Co jsou lidská práva?

Hádanka

Lidská práva jsou jako brnění: chrání nás. Jsou jako pravidla, protože nám říkají, jak se máme chovat. A jsou jako soudci, neboť se jich můžeme dovolávat. Jsou abstraktní – podobně jako city. A stejně jako city jsou vlastní každému a existují bez ohledu na to, co se děje.

Jsou jako příroda, protože mohou být poškozována. A jsou jako duše, jelikož nemohou být zničena. Stejně jako čas měří všem stejně – chudým i bohatým, starým i mladým, bílým i černým, velkými i malým. Poskytují nám respekt a zavazují nás, abychom i my přistupovali k jiným lidem s respektem. Podobně jako v případě dobra, pravdy nebo spravedlnosti se nedokážeme shodnout na jejich definici, ale rozpoznáme je, když se objeví před námi.

? Uměli byste definovat lidská práva? Dokázali byste vysvětlit, co znamenají?

Kde se lidská práva vzala?

Právo je nárok, který jsme oprávněni vznášet. Máme právo na zboží v nákupním košíku, pokud jsme za ně zaplatili. Občané mají právo volit prezidenta, jestliže jim to umožňuje ústava jejich země. A dítě má právo jít do ZOO, když mu to rodiče slíbili. To vše jsou věci, které máme právo očekávat na základě slibu nebo záruky, kterou nám poskytla druhá strana.

Lidská práva jsou však nároky trochu jiného typu, protože nejsou závislé ani na slibech, ani na zárukách druhé strany. Právo člověka na život nezávisí na tom, zda mu někdo jiný slíbil, že ho nezabije. Jeho život na tom záviset může, ale jeho právo na život nikoli. Jeho právo na život závisí na jediné věci: na tom, že je člověk.

Akceptovat lidská práva znamená uznat, že tyto nároky je oprávněn vznášet úplně každý: mám tato práva bez ohledu na to, co říkají nebo dělají druzí, protože jsem stejně jako oni lidská bytost. Lidská práva jsou vlastní všem lidským bytostem.

Proč nemusí být nárok na lidská práva ničím zdůvodněn? Na čem se zakládá? A proč bychom mu měli věřit?

Nárok na lidská práva je v samé podstatě morálním nárokem, který spočívá na mravních hodnotách. Mé právo na život ve skutečnosti znamená, že mi nikdo nemůže život vzít; pokud by to udělal, zachoval by se špatně. Takto chápána nepotřebují lidská práva další zdůvodnění. S tím bude pravděpodobně každý čtenář souhlasit, protože všichni sami za sebe cítíme, že určité aspekty našeho života by měly být nedotknutelné. Nikdo by se jich neměl dotýkat, protože jsou podstatou našeho bytí, jsou zásadní pro to, kým a čím jsme, pro naše lidství a naši lidskou důstojnost. Koncept lidských práv jednoduše rozšiřuje zmíněné osobní porozumění na každého člověka na této planetě. Když mohu vznášet uvedené nároky já, pak je může vznášet každý.

? Proč je špatné porušit něčí právo na život? Proč je špatné vzít někomu život? Je to jedna a tatáž otázka?

„Lidská práva jsou to, co vám nikdo nemůže odejmout.“

René Cassin

„Člověk se chce prostě nezávisle rozhodnout, ať už tato nezávislost stojí cokoli a ať už ho povede kamkoli.“

Fjodor Michajlovič Dostojevskij

Klíčové hodnoty

Teorie lidských práv vychází ze dvou klíčových hodnot. První z nich je lidská *důstojnost* a druhá *rovnost*. Lidská práva lze chápat tak, že vymezují základní normy nezbytné pro život v důstojnosti. A jejich *univerzálnost* vyplývá z toho, že přinejmenším v tomto ohledu jsou si všichni lidé bez rozdílu rovni.

Ke zdůvodnění lidských práv skutečně zcela stačí tato dvě přesvědčení nebo hodnoty, které lze sotva považovat za kontroverzní. Proto je koncept lidských práv slučitelný se všemi světovými kulturami i všemi velkými náboženstvími a získal si podporu všech civilizovaných zemí. Téměř všeobecně se uznává, že státní moc nemůže být neomezená nebo svévolná. Musí být omezena přinejmenším tím, že všichni lidé spadající pod její pravomoc by měli žít v podmínkách zajišťujících alespoň minimální lidskou důstojnost.

Z těchto dvou základních hodnot lze odvodit mnohé další, které umožňují přesněji vymezit praktické soužití lidí a společností. Patří k nim například:

Svoboda, protože svobodná vůle je důležitou součástí lidské důstojnosti. Muset dělat něco proti své vůli poníží lidského ducha.

Respekt vůči druhým, protože nedostatek respektu popírá individualitu člověka a jeho důstojnost.

Nediskriminace, protože rovnost v lidské důstojnosti znamená, že bychom druhé neměli posuzovat podle nepodstatných tělesných (nebo jiných) vlastností.

Tolerance, protože netolerance naznačuje nedostatek respektu k odlišnosti; rovnost neznamená *totožnost* a *uniformitu*.

Spravedlnost, protože lidé, kteří jsou si rovni ve své důstojnosti, si zaslouží stejné zacházení.

Zodpovědnost, protože respektování práv druhých vyžaduje zodpovědnost za vlastní jednání.

Základní znaky lidských práv

Filozofové se mohou o povahu lidských práv nadále přit, mezinárodní společenství však již stanovilo soubor základních principů, s nimiž státy souhlasily, a měly by se jimi tedy řídit. Tyto principy říkají, že lidská práva:

1. **Jsou nezcizitelná.** To znamená, že o ně nikdo nemůže přijít, protože jsou svázána s prostou skutečností lidské existence. Za určitých okolností však lze některá lidská práva – ovšem ne všechna – pozastavit nebo omezit. Například pokud je někdo shledán vinným ze zločinu, může mu být odňata svoboda. Nebo v čase občanských nepokojů může vláda vyhlásit zákaz vycházení, který omezuje svobodu pohybu.
2. **Jsou nedělitelná, vzájemně závislá a provázaná.** To znamená, že jednotlivá lidská práva jsou ze své podstaty vzájemně propojena a nelze je vnímat izolovaně. Užívání jednoho práva závisí na užívání mnoha dalších a žádné právo není důležitější než ostatní.
3. **Jsou univerzální.** To znamená, že platí stejně pro všechny lidi na celém světě a bez časového omezení. Každý jedinec bez rozdílu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, rodu nebo jiného postavení je oprávněn užívat svých lidských práv.

Je třeba zdůraznit, že *univerzálnost* lidských práv žádným způsobem neohrožuje pestrou rozmanitost jednotlivců nebo různých kultur. Ve světě, kde si jsou všichni rovni a kde všichni zasluhují rovný respekt, se odlišnost může i nadále rozvíjet.

„Hodnoty jsou neviditelné jako vítr. Vítr poznáme podle šelestění listů. A hodnoty rozeznáme podle lidských činů.“

Éva Ancsel

Stručná historie lidských práv

Myšlenka, že všem lidem jsou vrozena určitá práva, má kořeny v mnoha kulturách a starých tradicích. Příklady řady významných historických osobností a vlivných kodexů správného chování potvrzují, že hodnoty vtělené do lidských práv nejsou ani „vynálezem Západu“, ani vynálezem 20. století.

Starověk

- Š Chammurapiho zákoník v Babylónii (dnešní Irák, cca 2000 př. n. l.) byl první písemný zákoník zavedený babylónským králem. Sliboval, že „v království zavládne spravedlnost, budou vymýceni hříšníci a násilníci, silní nebudou moci utlačovat slabé... země se prosvětlí a bude podporováno blaho lidí“.
- Š Faraon ve starověkém Egyptě (cca 2000 př. n. l.) dával svým podřízeným tyto instrukce: „Když přijde žalobce z Horního nebo Dolního Egypta, ... zajistěte, aby se vše dělo podle zákona, aby byly dodržovány zvyklosti a respektováno právo každého člověka.“
- Š Dekret Kýrose Velikého (dnešní Írán, cca 570 př. n. l.) byl sepsán králem Persie a zaručoval lidem právo na svobodu, bezpečnost, svobodu pohybu i některá práva sociální a ekonomická.

? Které historické osobnosti bojovaly ve vaší zemi za hodnoty lidských práv?

Anglická Magna Charta a Prohlášení práv

V roce 1215 anglická šlechta a zástupci duchovenstva povstali proti zneužívání moci králem Janem I. a sepsáním Velké charty svobod (Magna Charta) jej donutili dodržovat zákony. I přesto, že ji král nerespektoval, stala se Magna Charta hojně citovaným dokumentem na ochranu svobod. Uvádí řadu práv, například právo všech svobodných občanů vlastnit a dědit majetek a být osvobozen od nepřiměřených daní. Zakládá principy spravedlivého soudního procesu a rovnosti před zákonem.

Když král Jakub II. nedodržoval zákony, byl svými poddanými v roce 1688 svržen. Roku 1689 schválil anglický parlament zákon prohlašující, že už nikdy nebude tolerovat vměšování krále do svých záležitostí. Tento zákon, známý jako Prohlášení práv (Bill of Rights), zakazoval monarchovi pozastavovat platnost zákonů bez souhlasu parlamentu, stanovil svobodné volby členů parlamentu a deklaroval svobodu projevu v parlamentu, která nesmí být zpochybněna před soudem ani jinde.

Zrod přirozených práv

V průběhu 17. a 18. století nastolilo několik evropských filozofů pojetí „přirozených práv“. Jednalo se o práva, která přísluší člověku proto, že je lidskou bytostí, a nikoli proto, že je občanem určité země nebo příslušníkem konkrétní náboženské nebo etnické skupiny. Myšlenka, že tato přirozená práva by měla lidi opravňovat k určitým zákonným právům, začala být široce přijímána a v některých zemích se brzy stala součástí ústavy.

Francouzské Prohlášení práv člověka a občana (1789)

V roce 1789 svrhli Francouzi monarchii a založili první francouzskou republiku. Z francouzské revoluce vzešlo Prohlášení práv člověka a občana, sepsané zástupci duchovenstva, šlechty

„Svět spočívá na třech věcech: na pravdě, na soudnosti a na míru.“

Talmud

„Lidé jsou... od přírody všichni svobodní, sobě rovní a nezávislí, nikdo nemůže být... podřízen politické nebo jiné moci bez svého souhlasu.“

John Locke

„Nezabiješ.“

Bible

a prostých občanů, tak aby ztělesňovalo myšlenky osvícenců, jako byl například Voltaire, Charles-Louis Montesquieu, encyklopedisté nebo Jean Jacques Rousseau. Prohlášení napadalo politický a právní systém monarchie a definovalo následující přirozená práva člověka – „svobodu, vlastnictví, bezpečnost a právo bránit se útlaku“. Systém aristokratických výsad, které existovaly za monarchie, nahradilo principem rovnosti před zákonem.

Prohlášení nezávislosti Spojených států, americká ústava a listina práv (1791)

Roku 1776 vyhlásila většina britských kolonií v Severní Americe nezávislost na britském impériu v Prohlášení nezávislosti Spojených států. Toto prohlášení bylo do značné míry založeno na teoriích „přirozených práv“ filozofů Johna Locka a Charles-Louis Montesquieua a inspirovalo francouzskou revoluci i povstání proti španělské nadvládě v Jižní Americe. Později byla ústava Spojených států doplněna. Vláda sice byla centralizována, ale její moc byla omezena, takže zaručovala individuální svobody. Prvních deset dodatků k ústavě tvoří americkou listinu práv (Bill of Rights).

První mezinárodní dohody

V 19. a 20. století se lidská práva dostala do popředí zájmu a v mezinárodním měřítku se začalo upozorňovat na řadu problémů, počínaje otroctvím, nevolnictvím, krutými pracovními podmínkami a dětskou prací. V této době byly také přijaty první mezinárodní smlouvy o lidských právech.

Š: Na přelomu 18. a 19. století bylo v Anglii a ve Francii zakázáno otroctví a v roce 1814 podepsaly britská a francouzská vláda tzv. Pařížskou smlouvu, v níž se zavázaly ke vzájemné spolupráci při potírání obchodu s otroky. Na bruselské konferenci konané roku 1890 byl podepsán zákon zakazující otroctví, který později ratifikovalo osmnáct států.

Š: Další spolupráci mezi národy vymezily tzv. Ženevské úmluvy (1864 a 1929), které stanovily pravidla zacházení s oběťmi válečných konfliktů, konkrétně zásady týkající se péče o nemocné a raněné vojáky.

? Proč podle vašeho názoru vrostla potřeba mezinárodních dohod namísto toho, aby si každá země jednoduše navrhovala vlastní normy?

20. století

Ve 20. století získávala myšlenka ochrany lidských práv jednotlivců před vládnoucí mocí stále více příznivců. Některé státy uznaly, že je důležité tato práva kodifikovat v psané podobě, a tak na výše uvedené dokumenty navázaly další úmluvy o lidských právech. Skutečný nástup lidských práv na mezinárodní jeviště však způsobily až události druhé světové války.

Po první světové válce byla sice založena Společnost národů – mezivládní organizace, která měla chránit základní lidská práva – ale soubor mezinárodních právních norem vznikl až po hrozných krutostech spáchaných za druhé světové války, a to do značné míry v jejich důsledku. Události druhé světové války umožnily, dokonce si přímo vynutily, dosažení mezinárodních dohod o potřebě mezinárodních pravidel, která by kodifikovala a chránila lidská práva.

Toto přesvědčení se odrazilo v Chartě Spojených národů, podepsané 26. června 1945. Podle Charty je základním cílem Spojených národů „uchránit budoucí pokolení metly války“ a „prohlásit znovu víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti a v rovná práva mužů i žen“.

„A bojuj, jak Bůh přikázal, proti těm, kteří bojují proti tobě, ale neútoč: Bůh útočníky nemiluje.“

Korán

10. prosince 1948 byla Valným shromážděním OSN přijata Všeobecná deklarace lidských práv, vypracovaná Komisí OSN pro lidská práva. V návaznosti na ni byly sepsány a mezinárodním společenstvím odsouhlaseny další důležité dokumenty zabezpečující dodržování jejích principů. Více informací o některých z těchto mezinárodních smluv včetně Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod najdete v dalších kapitolách této části.

„Války budou vedeny do té doby, dokud lidstvo nevezme na vědomí, že lidská povaha je stejná bez ohledu na to, na kterém místě na Zemi se nacházíme.“

Pierre Daco, psycholog

Lidská práva ve světě

Některé světové oblasti si vytvořily vlastní systémy ochrany lidských práv, které fungují vedle systému OSN. Tyto regionální instituce dnes existují v Evropě, v Severní i Jižní Americe, v Africe a v arabských státech, ale v asijsko-tichomořské oblasti zatím nikoli. Většina zemí z této oblasti však ratifikovala hlavní smlouvy a úmluvy OSN, a tím potvrdila svůj souhlas s obecnými principy a zavázala se k dodržování mezinárodních zákonů na ochranu lidských práv.

Africká charta o lidských právech a právech národů vstoupila v platnost v říjnu roku 1985 a ratifikovalo ji více než čtyřicet států. Je zajímavá tím, že klade důraz na odlišné aspekty než smlouvy přijaté v jiných částech světa:

- Š` na rozdíl od evropských a amerických úmluv pokrývá vedle občanských a politických práv také sociální, ekonomická a kulturní práva;
- Š` kromě individuálních práv pamatuje také na *kolektivní* práva národů;
- Š` uznává, že lidé mají kromě práv také povinnosti, a dokonce vyjmenovává konkrétní povinnosti, které mají jednotlivci vůči své rodině, společnosti, státu a mezinárodnímu společenství.

? Proč jsou podle vašeho názoru v Africké chartě o lidských právech stanoveny také povinnosti? Myslíte si, že by měly být zakotveny ve všech dokumentech o lidských právech?

V arabském světě je v současné době ustavena regionální komise pro lidská práva s omezenými pravomocemi. Arabské státy však schválily Arabskou chartu o lidských právech, na jejímž základě vznikne regionální systém právní ochrany. Podobně jako Africká charta obsahuje tento dokument vedle občanských a politických práv také oblast práv sociálních a ekonomických a rovněž seznam „kolektivních práv arabského národa“.

Objevily se požadavky na založení podobného systému v asijsko-tichomořské oblasti, ale zatím nebyla přijata žádná formální dohoda. Setkání nevládních organizací z tohoto regionu v roce 1993 vyústilo ve formulaci Bangkotské deklarace nevládních organizací o lidských právech, která uvádí:

„Můžeme se učit od různých kultur z pluralistické perspektivy... Univerzální lidská práva jsou zakořeněna v mnoha kulturách. Potvrzujeme univerzální základ lidských práv, která poskytují ochranu celému lidstvu... Třebaže hájíme kulturní pluralismus, nemůžeme tolerovat takové kulturní praktiky, které se odchyľují od univerzálně přijímaných lidských práv včetně práv žen. Jelikož mají lidská práva univerzální platnost a univerzální hodnotu, nelze jejich obhajobu považovat za neoprávněné zasahování do státní suverenity.“

„Třebaže musí být brán v úvahu význam národních a regionálních zvláštností a různého historického, kulturního a náboženského kontextu, je povinností států, bez ohledu na jejich politický, ekonomický a kulturní systém, chránit všechna lidská práva a základní svobody.“

Vídeňská deklarace (1993)

„My všichni, a já zvláště, jsme zodpovědní za všechno a za každého.“

Fjodor Michajlovič Dostojevskij

Jak se můžeme svých práv domoci?

Lidská práva jsou tady *pro nás*. Jak tedy můžeme dosáhnout jejich dodržování? Je zřejmé, že pouhá existence lidských práv nestačí k tomu, aby přestala být porušována. Všichni víme, že k jejich porušování dochází každý den ve všech koutech světa. Mohou tedy skutečně něco změnit? *Jak se jich můžeme domoci?*

? Víte, jaká máte práva?

Různými aspekty tohoto problému se zabývají jednotlivé části manuálu.

Znalost vlastních práv

V následující kapitole se podíváme na různé typy lidských práv, která jsou chráněna mezinárodním právem. Pokud víme, jakých oblastí života se lidská práva týkají, a známe povinnosti státu vyplývající z mezinárodních právních norem, můžeme různými cestami usilovat o jejich ochranu. Chceme zde ukázat, že lidských práv se týká téměř *každá* nespravedlnost: od chudoby na individuální úrovni přes poškozování životního prostředí, zdraví, pracovní podmínky, politické represe, volební právo, genové technologie, problémy menšin, terorismus, genocidu... a ještě dále. A problémů, které se určitým způsobem dotýkají lidských práv, stále přibývá.

Některé problémy spojené s uplatňováním zákonů na ochranu lidských práv jsou přímo zmíněny v kapitole nazvané „Otázky a odpovědi“. Naleznete zde stručné odpovědi na často kladené otázky o lidských právech.

Kromě toho se každá kapitola páté části podrobněji zabývá jedním z obecných témat z tohoto manuálu. Pokud se chcete dozvědět, jak může být dosaženo větší ochrany určitého práva – například práva na zdravotní péči, na vzdělání nebo na přiměřené pracovní podmínky, podívejte se do páté části a přečtěte si doplňující informace o tématu, které vás zajímá.

Využívání právních mechanismů

V třetí kapitole této části probereme existující právní mechanismy, které zajišťují ochranu různých oblastí lidských zájmů. My, Evropané, máme zvláštní štěstí, alespoň pokud jde o některá práva, neboť disponujeme stálým soudním dvorem zabývajícím se stížnostmi na jejich porušování – Evropským soudem pro lidská práva. Uvidíme však také, že v případech, kdy stížnost nespadá do působnosti Evropského soudu pro lidská práva, existují i jiné cesty, jimiž mohou být státy za své jednání pohnány k odpovědnosti a přinuceny dodržovat své závazky vyplývající z mezinárodních úmluv o lidských právech. Tyto úmluvy jsou užitečné, dokonce i když vždy neexistují právní prostředky, které by státy nutily je dodržovat.

Lobbování, kampaně, aktivismus

? Podíleli jste se na nějaké kampani nebo akci na podporu lidských práv?

Důležitou úlohu při vyvíjení nátlaku na vládu mají různá sdružení, nevládní či charitativní organizace a další občanské iniciativy. Jejich práce je předmětem kapitoly o aktivismu a roli nevládních organizací. Práce těchto sdružení je zvláště důležitá pro řadové občany – nejen proto, že se často zabývají konkrétními případy jednotlivců, ale také proto, že dávají těmto jedincům příležitost aktivně se zapojit do boje za ochranu lidských práv. V uvedené kapitole se podíváme, jak nevládní organizace pracují, a představíme několik příkladů úspěšných akcí.

„Trest smrti považuji za krutou a nemorální instituci, která podřívá mravní a právní základy společnosti. Jsem přesvědčen..., že tato krutost plodí zase jen krutost.“

Andrej Dmitrijevič Sacharov

Aktivní zapojení

Třetí část manuálu věnovaná aktivismu ukazuje, že aktivní podpora lidských práv má místo i v běžném životě, a uvádí příklady akcí, do nichž se můžete zapojit také vy. Skupiny mladých lidí mohou velmi účinně vyvíjet nátlak na státy a mezinárodní orgány a veřejně upozorňovat na porušování lidských práv. Popisované příklady představují konkrétní činnosti, které by mohla vaše skupina realizovat, a informují o každodenní práci nevládních organizací.

„Každá duše je zástavou jejího vlastního jednání.“

Korán

Rozporuplnost a zneužívání lidských práv

Co bychom měli dělat v případě, že ochrana práv určité skupiny omezuje práva jiných lidí? Lidská práva někdy skutečně slouží jako ospravedlnění činností, jejichž mravní hodnota je dosti problematická. Lidé, a dokonce i státy, někdy prohlašují, že chrání lidská práva, ačkoli jejich jednání ve skutečnosti základní práva porušuje.

Posouzení takovýchto situací není vždy jednoduché. Zamyslete se například nad následujícími případy.

Konflikt mezi různými právy

V důsledku teroristických útoků na Spojené státy z 11. září 2001 omezily vlády mnoha zemí některé základní svobody, aby mohly bojovat proti hrozbě terorismu. Ve Velké Británii byl schválen nový zákon, který ruší článek 5 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, chránící před svévolným zatčením a zadržením. Tento zákon vládě umožňuje zavřít lidi do vězení bez jakéhokoli obvinění a odsouzení, pouze na základě podezření.

? Je přípustné omezit práva menšin ve jménu státní bezpečnosti? Pokud ano, měly by existovat nějaké meze?

Nejvyšší soud Spojených států prohlásil, že demonstrace neonacistických skupin v židovských čtvrtích jsou legální formou svobody projevu. Mělo by se těmto skupinám bránit v prosazování doktríny, která hlásá zničení celého národa? Nebo by to bylo nepřijatelné omezení práva na svobodu projevu?

Kulturní tradice

V mnoha kulturách jsou běžné předem dohodnuté sňatky, kdy si dívka musí vzít muže, kterého pro ni – často ve velmi mladém věku – vybrala její rodina. Měly by být takovéto zvyklosti zakázány, aby se chránila práva mladých dívek? Nebo by to znamenalo nerespektování jiné kulturní tradice?

Jiným příkladem je přetrvávající praxe ženské obřízky v řadě zemí nebo „čestné zabíjení“ dívek a žen. Následkem těchto zvyků trpí tisíce lidí a většina z nás by je zcela jistě považovala za závažné případy porušování lidských práv. Nebo by měla být ženská obřízka považována za kulturní odlišnost a tolerována?

? Mělo by být vůbec možné, aby kulturní hodnoty převážily nad univerzálností lidských práv?

„Pokaždé, když spravedlnost umírá, je to jako by nikdy neexistovala.“

José Saramago

V roce 1995 porovnála Organizace OSN pro výživu a zemědělství míru dětské a kojenecké úmrtnosti v Bagdádu se stavem z roku 1989. Na základě shromážděných dat zveřejnili dva členové pracovního týmu dopis, v němž dospěli k závěru, že k danému datu zemřelo v důsledku sankcí přibližně 567 000 iráckých dětí. V dubnu 1998 prohlásil UNICEF, že v důsledku sankcí umírá přibližně 90 000 dětí ročně.

Literatura

Yael Ohana (ed.), *Europe, Youth, Human Rights, Zpráva z Týdne lidských práv, Evropské centrum mládeže, Budapešť, 2000.*

Garzón Valdés, E., „*Confusiones acerca de la relevancia moral de la diversidad cultural*“, *CLAVES de Razón Práctica*, No. 74, Madrid, červenec/srpen 1997.

Human Rights, a Basic Handbook for UN Staff, Úřad Vysokého komisaře pro lidská práva, OSN, Ženeva.

Levin, L., *Human Rights, Questions and Answers*, UNESCO, Paříž, 1996.

Ve jménu dobré věci

Mezinárodní společenství někdy trestá režimy, které systematicky porušují lidská práva, tím, že na ně uvalí hospodářské sankce. Sankce zakazují obchodování s danou zemí a jejich cílem je donutit její vládu ke změně jednání. Některé země byly mezinárodním společenstvím zcela izolovány: Jihoafrická republika byla izolována po mnoho let kvůli politice apartheidu a dnes nesmí s většinou světových zemí obchodovat například Kuba. Je mimo veškerou pochybnost, že důsledky hospodářských sankcí pociťují především řadoví občané, ale nejvíce jimi trpí nejzranitelnější sektory společnosti. *Jsou sankce přijatelným prostředkem boje za ukončení porušování lidských práv jinou vládou?*

Ačkoli OSN oficiálně neschválila bombardování Kosova silami NATO, mnozí tuto operaci zdůvodňovali potřebou chránit etnické Albánce a nutností pohnat pachatele genocidy k odpovědnosti. Tato vojenská operace způsobila exodus stovek tisíc uprchlíků, odhadovaných pět set přímých civilních obětí a devastaci srbské infrastruktury. Vedla však také k dopadení prezidenta Miloševiče, který tak mohl být souzen před mezinárodním tribunálem. Podobná akce se uskutečnila v Afghánistánu s cílem zničit teroristickou síť, považovanou za původce událostí z 11. září 2001. Mohou být takovéto akce zdůvodněny svými výsledky, i když na ně doplatí mnoho civilních obětí?

? Lze vojenské tažení ospravedlnit úsilím o obranu lidských práv?

Rezoluce Komise OSN pro lidská práva z dubna 2001 odmítla názor, že kvůli boji proti terorismu by mohla být obětována lidská práva. Rezoluce 2001/24 odsoudila teroristické útoky související s konfliktem v Čechensku a porušování humanitárního práva čečenskými ozbrojenci, ale také některé metody často používané v Čechensku ruskými silami. Dále požadovala ustavení národní vyšetřovací komise, která by prošetřila porušování lidských práv ze strany Ruska.

Další hádanky

Otázky položené v předchozích odstavcích nemají jednoznačné odpovědi a jsou stále předmětem vášnivých diskusí. Ty jsou důležité, protože jednak signalizují pluralistický přístup, který je problematice lidských práv vlastní, jednak dokládají, že lidská práva nejsou vědou ani neměnnou ideologií, ale stále se vyvíjející oblastí etického a právního myšlení. Neměli bychom vždy očekávat černobílé odpovědi – částečně proto, že se jedná o složitou problematiku, ale také proto, že v této oblasti neexistují žádní „odborníci“, kteří by mohli mít poslední slovo, jímž by všechny spory urovnali.

To však neznamená, že neexistují žádné odpovědi ani oblasti shody. Ve skutečnosti jich je mnoho a přibývají téměř každým dnem. V minulosti se například diskutovalo o otázce otroctví; přitom jeho tolerování je dnes už nepřijatelné a právo na osvobození od otroctví je všeobecně přijímaným základním lidským právem. Ženská obřízka, třebaže je v některých kulturách obhajována, je většinou lidí odsuzována jako porušování lidských práv. A trest smrti se pravděpodobně stává podobným tématem – alespoň v Evropě, kde se po členských státech Rady Evropy požaduje, aby spěly k jeho zrušení.

Věřme proto, že mnohé z těchto kontroverzních otázek budou také jednou vyřešeny. Mezitím o nich můžeme diskutovat a učinit si ně vlastní názor tak, že je posoudíme ve vztahu k dvěma základním hodnotám – rovnosti a lidské důstojnosti. *Jakákoli činnost, při níž se s kterýmkoli člověkem zachází, jako by neměl lidskou důstojnost, se provinuje proti duchu lidských práv.*

Vývoj lidských práv

Sliby, sliby

Podpisem úmluv o lidských právech přijaly naše vlády mnoho závazků v náš prospěch. Kdyby splnily všechny záruky, k nimž se zavázaly, žili bychom v míru, bezpečí, ve zdraví a v pohodlí. Naše právní systémy by byly spravedlivé a poskytovaly by všem stejnou ochranu. Politika by byla transparentní, demokratická a sloužila by zájmům občanů.

Kde je tedy chyba? Malá chybička je v tom, že politici jsou stejně jako my jenom lidé a často si vybírají jednodušší cesty – pokud jim to projde. Proto bychom měli vědět, co přesně v náš prospěch slíbili, a začít se starat o to, aby své sliby dodrželi.

? Uděláte vždy to, co jste slíbili? Dokonce i když vám to nikdo nepřipomíná?

Jaká máme práva?

Víme, že máme nárok na respektování všech našich lidských práv. Všeobecná deklarace lidských práv, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod i další mezinárodní dohody pokrývají široké spektrum různých práv. V této kapitole se na ně podíváme podrobněji, tak jak se postupně vyvíjela a získávala uznání mezinárodního společenství. Lidská práva jsou běžně členěna na práva první, druhé a třetí generace. Této klasifikace se prozatím přidržíme, ačkoli – jak uvidíme – má své meze, a někdy může být dokonce zavádějící.

Práva první generace (občanská a politická práva)

Teoretické základy těchto práv byly položeny v 17. a 18. století a vycházely především z úvah o politickém životě. Postupně se začalo připouštět, že ani všemocný stát by některé věci neměl dělat a že by lidé měli získat určitý vliv na politiku, která se jich týká.

Dva základní pojmy byly **lidská svoboda** a **ochrana jednotlivce před zásahy státu**.

- Š' **Občanská** práva poskytují jednotlivcům minimální záruky tělesné a mravní nedotknutelnosti a uznávají sféru jejich osobního svědomí a přesvědčení. Patří k nim například právo na rovnost a svobodu, svoboda náboženství, svoboda projevu, právo nebýt mučen nebo právo na život.
- Š' **Zákonná** práva jsou běžně řazena do kategorie občanských práv. Poskytují lidem procesní ochranu před právním a politickým systémem, například ochranu před svévolným zatčením a zadržením, právo být považován za nevinného, dokud není u soudu prokázána vina (tzv. *presumpce neviny*), nebo právo na odvolání.
- Š' **Politická** práva jsou nezbytná k účasti na politickém životě společnosti. Patří k nim například volební právo, právo vstoupit do politické strany, právo svobodně se sdružovat a zúčastňovat se shromáždění, právo na vyjádření vlastního názoru a na přístup k informacím.

„Všechna práva jsou univerzální, nedělitelná, vzájemně závislá a provázaná.“

Vídeňská deklarace

„Samo uvěznění není problém. Problém je nepodlehout.“

Nazim Hikmet

„Šokující skutečností... je to, že státy a mezinárodní společenství jako celek nadále příliš často tolerují porušování ekonomických, sociálních a kulturních práv, které by – kdyby se týkalo práv občanských a politických – vyvolalo zděšení a pobouření a vedlo by k hromadným požadavkům na bezprostřední nápravu.“

Prohlášení Výboru OSN pro ekonomická, sociální a kulturní práva na vídeňské konferenci

„Právo na rozvoj je nezcizitelným lidským právem, na jehož základě má každá lidská bytost a všechny národy právo účastnit se a požívat ekonomického, sociálního, kulturního a politického rozvoje a přispívat k tomuto rozvoji, v němž mohou být plně realizována všechna lidská práva a základní svobody.“

Deklarace o právu na rozvoj, článek 1

Tyto kategorie nejsou jednoznačné a jsou pouze jednou z mnoha možností klasifikace práv. Většina z nich spadá do více než jedné kategorie – například právo na vyjádření vlastního názoru je jak právem občanským, tak politickým. Je nezbytné k účasti na politickém životě, ale také tvoří základ naší osobní svobody.

? Jsou všechna politická práva zároveň občanskými právy?

Občanská a politická práva jsou dnes podrobně vymezena v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Tato práva jsou tradičně mnohými – alespoň na Západě – považována za nejdůležitější, pokud ne za jediná skutečná lidská práva. V následující části uvidíme, jak je tento pohled klamný.

V době studené války byly země sovětského bloku tvrdě kritizovány za nerespektování občanských a politických práv. Tyto země naopak kritizovaly západní demokracie za to, že ignorují základní sociální a ekonomická práva, jimiž se budeme zabývat v následujícím odstavci. Alespoň zrnko pravdy bylo obsaženo v obou kritikách.

Práva druhé generace (sociální, ekonomická a kulturní práva)

Tato práva se týkají vzájemného soužití a spolupráce lidí a jejich základních životních potřeb. Jsou založena na myšlenkách **rovnosti a zajištění přístupu k nepostradatelným sociálním a ekonomickým statkům, službám a příležitostem**. Předmětem zvýšeného mezinárodního zájmu se stala v období rané industrializace a vzestupu dělnické třídy. Tyto procesy podnítily vznik nových požadavků a nových představ o životě v důstojnosti. Lidé si začali uvědomovat, že pro život v důstojnosti je zapotřebí více než jen to, aby stát nezasahoval do soukromých záležitostí, jak to navrhuji občanská a politická práva.

- Š: **Sociální práva** jsou nezbytná k plné účasti na životě společnosti. Patří k nim právo na vzdělání, právo založit a mít rodinu, ale také mnohá z práv, která jsou často považována za občanská – například právo na odpočinek, na zdravotní péči, na soukromí a právo nebýt diskriminován.
- Š: **Ekonomická práva** zahrnují právo na práci, na přiměřenou životní úroveň, na bydlení a právo na starobní nebo invalidní důchod. Ekonomická práva odrážejí skutečnost, že pro život v důstojnosti je zapotřebí určitá minimální úroveň materiálního zabezpečení, a také to, že pokud člověk nemá smysluplnou práci nebo střechu nad hlavou, může ho to psychicky ponižovat.
- Š: **Kulturní práva** se vztahují k „životnímu stylu“ určité kultury a často je jim věnováno méně pozornosti než jiným typům práv. Patří k nim právo svobodně se účastnit kulturního života společnosti a v jistém smyslu také právo na vzdělání. Pro zachování menšinových kultur v rámci širší společnosti jsou však důležitá i mnohá další práva, která oficiálně nejsou označována jako kulturní – například právo nebýt diskriminován nebo právo na rovnou ochranu před zákonem.

? Jsou ve vaší zemi omezována práva příslušníků jiných kultur? Které náboženské svátky jsou oficiálními státními svátky?

Sociální, ekonomická a kulturní práva jsou vymezena v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech i v Evropské sociální chartě.

Jsou některá práva důležitější než jiná?

Sociální a ekonomická práva dlouho nebyla uznávána za rovnocenná s občanskými a politickými právy, a to z ideologických i politických důvodů. Ačkoli se běžnému člověku zdá samozřejmé, že takové požadavky jako minimální životní úroveň, bydlení a rozumné pracovní podmínky jsou podstatnými předpoklady života v důstojnosti, politici nebyli příliš ochotni je uznat. Jedním z důvodů bylo bezpochyby to, že zajistit základní sociální a ekonomická práva všem lidem na celém světě by vyžadovalo masivní přerozdělení zdrojů. Politici jsou si dobře vědomi toho, že s takovým politickým programem by ve volbách nezáskali žádné hlasy.

Proto nabízejí různá zdůvodnění, proč jsou práva druhé generace druhořadá. Za prvé tvrdí, že sociální a ekonomická práva nejsou ani reálná, ani realizovatelná, přinejmenším ne v krátkém časovém horizontu, a proto bychom se k nim měli přibližovat jen pozvolna. Tento přístup se odrazil i v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech: vlády mají pouze prokázat, že činí opatření, aby mohlo být stanovených cílů v budoucnosti dosaženo. O tomto pojetí sociálních a ekonomických práv by se však dalo dlouze diskutovat. Ve skutečnosti se zdá, že je motivováno především politickými důvody. Mnohé nezávislé studie totiž potvrzují, že pro zabezpečení základních potřeb všech lidí je na světě k dispozici dostatek zdrojů i odborných znalostí a mohly by být zajištěny, kdyby se o to všichni společně snažili.

Druhé tvrzení, o něž se politici opírají, říká, že mezi právy první a druhé generace je zásadní teoretický rozdíl. Práva prvního typu údajně vyžadují pouze to, aby státy neprováděly určité činnosti (proto se tato práva též nazývají „negatorní“ práva, tj. vymezená pouze negativně), kdežto práva druhého typu předpokládají aktivní zásahy státu (tzv. „pozitivní“ práva). Podle politiků není reálné očekávat, že vlády budou v krátkodobém horizontu zavádět pozitivní opatření, a proto nejsou ani povinny je uskutečňovat. Bez povinnosti na něčí straně nemůže existovat žádné právo ve smysluplném významu tohoto slova.

Tento argument však obsahuje dvě zásadní neporozumění.

Za prvé občanská a politická práva nejsou v žádném případě vymezena pouze negativně. Má-li vláda garantovat například to, že nikdo nebude mučen, nestačí, aby státní úředníci upustili od mučení. Skutečná ochrana lidí před mučením vyžaduje zavedení složitého dohlížecího a kontrolního systému, jehož součástí je policejní systém, právní mechanismy, svobodný přístup k informacím, přístup do míst, kde se nacházejí osoby zbavené svobody, a mnohé další. Totéž platí pro zajištění volebního práva a všech dalších občanských a politických práv. Jinými slovy, kromě upuštění od určitých činností vyžadují tato práva také pozitivní zásahy státu.

? Jaká pozitivní opatření musí vláda provést, aby zajistila skutečně svobodné a spravedlivé volby?

Za druhé také sociální, ekonomická a kulturní práva vyžadují, stejně jako práva občanská a politická, aby vlády *upuštily* od určitých činností – například od poskytování rozsáhlých daňových úlev firmám, od podpory rozvoje v oblastech, které jsou vůči jiným částem země ve výhodě, nebo od zavádění dovozních cel znevýhodňujících rozvojové země.

Ve skutečnosti jsou různé typy práv vzájemně propojeny mnohem hlouběji, než naznačuje jejich klasifikace. Ekonomická práva splývají s právy politickými, občanská práva jsou často nerozlišitelná od práv sociálních. Tyto kategorie jsou sice užitečné pro vytvoření celkového přehledu, ale mohou být též velmi zavádějící. Bezmála každé právo lze totiž za různých podmínek zařadit téměř do všech kategorií.

„Lidská práva začínají snídání.“

Léopold Senghor

„První je na řadě žrádlo, pak teprve morálka.“

Bertold Brecht

„Kultura je to, co v člověku přežívá, když už vše zapomněl.“

Emile Henriot

Práva třetí generace (kolektivní práva)

Seznam mezinárodně uznávaných lidských práv není neměnný. Ačkoli žádné z práv uvedených ve Všeobecné deklaraci lidských práv nebylo za více než padesát let její existence zpochybněno, některé základní pojmy formulované v této listině byly vyjasněny a rozvinuty dalšími smlouvami a dokumenty.

Tyto nové dokumenty byly výsledkem řady různých okolností. Zčásti vznikly jako odpověď na měnící se pojetí lidské důstojnosti, zčásti byly vytvořeny v reakci na technologické změny, mnohé jsou důsledkem nových hrozeb. Ustavení nové kategorie práv, která byla označena jako **práva třetí generace**, pramení z hlubšího porozumění různým typům překážek, které mohou stát v cestě při uskutečňování práv první a druhé generace. Tyto překážky lze nyní odstranit díky postupující globalizaci, která odhalila nové možnosti přerodování zdrojů.

? Jaké hlavní překážky brání úplnému dodržování lidských práv v rozvojových zemích? Která práva jsou tam nejvíce ohrožena?

Základní myšlenkou v pozadí práv třetí generace je myšlenka **solidarity**. Práva třetí generace jsou **kolektivní práva společnosti nebo národů** – například právo na trvale udržitelný rozvoj, na mír nebo na zdravé životní prostředí. V mnoha zemích nedovolovaly otřesné podmínky – extrémní chudoba, války, ekologické nebo přírodní katastrofy – více než omezený pokrok v oblasti lidských práv. Tato situace přesvědčila mnoho lidí, že je nutné uznat novou kategorii lidských práv, která by společností, zejména v rozvojových zemích, zajistila přiměřené podmínky pro ochranu již uznaných práv první a druhé generace.

Mezi konkrétní práva, která jsou běžně řazena k právům třetí generace, patří právo na rozvoj, právo na mír, právo na zdravé životní prostředí, právo podílet se na využívání společného dědictví lidstva, právo na komunikaci a právo na humanitární pomoc.

Tato kategorie práv je ovšem stále předmětem diskusí. Někteří odborníci mají výhrady vůči tomu, že kolektivní práva jsou označována za „lidská“ práva. Lidská práva už ze své definice přísluší jednotlivcům a vymezují oblast individuálního zájmu, kterému musí být dána přednost před všemi zájmy společnosti nebo sociálních skupin. V protikladu k tomu kolektivní práva náleží sociálním skupinám, nebo dokonce celým státům.

Zpochybňována není ani tak existence těchto práv, jako spíše skutečnost, že jsou považována za lidská práva. Nejde však o pouhé slovíčkaření. Někteří lidé se obávají, že tato změna v terminologii by mohla represivním režimům poskytnout „zdůvodnění“ pro potlačování (individuálních) lidských práv ve jménu práv kolektivních. Například pro výrazné okleštění občanských práv kvůli zajištění „ekonomického rozvoje“. Další námitka se týká problematické vymahatelnosti práv třetí generace. Jelikož za jejich ochranu není zodpovědný stát, ale mezinárodní společenství, není možné nikoho učinit odpovědným za jejich porušování. Kdo by měl být zodpovědný například za zajištění míru na Kavkaze nebo v Palestině?

Ať už se však tato práva budou nazývat jakkoli, všichni se shodují v tom, že si zaslouží hlubší prozkoumání a větší pozornost mezinárodního společenství. Některá kolektivní práva již byla uznána, zejména v Africké chartě o lidských právech a právech národů. Sama Všeobecná deklarace lidských práv obsahuje právo na sebeurčení. Právo na rozvoj bylo kodifikováno v Deklaraci Valného shromáždění OSN z roku 1986.

Vědecký pokrok

Další oblastí, kde začínají být uznávána nová práva, jsou lékařské vědy. Nejnovější vědecké objevy otevřely řadu otázek souvisejících s lidskými právy, zejména v oblasti genových tech-

„Každý má právo... podílet se na vědeckém pokroku a jeho výsledcích.“

Všeobecná deklarace lidských práv, článek 27

nologií a transplantace lidských orgánů a tkání. V důsledku technického pokroku se obě zmíněné oblasti dotkly otázek o skutečné podstatě života. Rada Evropy na tento vývoj zareagovala novou mezinárodní smlouvou – Úmluvou na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (tzv. Oviedská úmluva). Úmluva vstoupila v platnost v prosinci 1999.

Úmluvu podepsalo třicet členských států Rady Evropy a ratifikovalo deset států. Stanoví předpisy týkající se některých problematických otázek souvisejících s pokrokem v biologii a lékařství.

Shrnutí nejdůležitějších článků:

- Š Jakákoliv forma diskriminace osoby z důvodu jejího genetického dědictví je zakázána.
- Š Prediktivní genetické testy lze provést pouze pro zdravotní účely, a nikoli například kvůli určení tělesných vlastností, které se u dítěte později vyvinou.
- Š Zásah směřující ke změně lidského genomu lze provádět pouze pro preventivní, diagnostické nebo léčebné účely.
- Š Lékařsky asistovaná reprodukce prováděná za účelem volby budoucího pohlaví dítěte není povolena.
- Š Odběr orgánů nebo tkání od žijící osoby pro účely transplantace lze provádět výhradně v zájmu léčebného přínosu pro příjemce (článek 21 – zákaz finančního prospěchu).

Biotechnologie

Genové technologie umožňují záměrnou a předem naplánovanou změnu zděděných vlastností organismu prostřednictvím změny jeho genetického materiálu. Pokroky v této oblasti vyvolaly vášnivou diskusi o řadě různých otázek týkajících se etiky a lidských práv. Má být například povolena úprava zárodečných buněk, která by vedla k trvalé genetické změně celého organismu i budoucích generací? Má být povoleno klonování lidských bytostí, když je povoleno u myší a ovcí?

Rozvoj biotechnologií rovněž umožnil transplantaci orgánů či tkání z jednoho těla na druhé, a to u dospělých osob i u dosud nenarozených dětí. Podobně jako genové technologie umožňují také transplantace výrazné zlepšení kvality života některých lidí, někdy dokonce i záchranu lidských životů. Zamysleme se však nad konkrétními spornými otázkami, které tento pokrok vyvolává:

- Š Pokud může transplantace orgánu z mrtvého těla zachránit nebo zlepšit život, měli bychom se o to pokusit v každém případě? Nebo si i zesnulí zaslouží respekt?
- Š Jak můžeme zajistit, aby lidé, kteří potřebují transplantaci, měli v případě nedostatku orgánů rovné vyhlídky na jejich získání?
- Š Měly by existovat zákony, které by stanovily pravidla pro uchovávání orgánů a tkání?
- Š Pokud by lékařský zásah ovlivnil genom člověka natolik, že by byl ohrožen jeho život nebo kvalita života, měl by mít tento člověk nárok na kompenzaci? Kdyby člověk v důsledku lékařského zásahu zemřel, mělo by být vzneseno obvinění z vraždy?

„Každý zákrok, jehož účelem je vytvořit lidskou bytost, která je geneticky shodná s jinou lidskou bytostí, živou či mrtvou, je nepřijatelný.“

Dodatkový protokol k Úmluvě na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny o zákazu klonování lidských bytostí, Paříž 1998

UNESCO

Také UNESCO věnuje zvláštní pozornost lidskému genomu. 10. listopadu 1997 přijala Generální konference UNESCO Všeobecnou deklaraci o lidském genomu a lidských právech. Tato deklarace podobným způsobem omezuje lékařské zásahy do genetického dědictví lidstva i jednotlivců.

Literatura

Symonides, Janusz (ed.), Human Rights: New Dimensions and Challenges, Manual on Human Rights, UNESCO/Dartmouth Publishing, Paříž, 1998.

Donnelly, Jack, Universal Human Rights in Theory and Practice, Cornell University Press, 1989.

Robertson, A. and Merrills, J., Human Rights in the World, Manchester University Press, 1996.

Webové stránky Rady Evropy o bioetice: www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_cooperation/Bioethics

Právní ochrana lidských práv

„Zákon nezmění srdce, ale zastaví ty, kteří žádné nemají.“

Martin Luther King

Už víme, že lidská práva jsou nezcizitelná práva vlastní každému člověku, ale jak si k nim zajistíme přístup? Kde si můžeme ověřit, že je státy formálně uznávají? A jak jsou uplatňována v praxi?

Uznání lidských práv mezinárodními dohodami

Na mezinárodní úrovni se setkávaly různé státy a sjednávaly mezi sebou dohody o lidských právech. Tyto dohody vymezují objektivní normy chování, které státům ukládají určité povinnosti vůči jednotlivým občanům. Dohody mohou být dvojího druhu: právně závazné a nezávazné.

V právně závazném dokumentu, často nazývaném smlouva, úmluva nebo pakt, se státy zavazují dodržovat uvedená práva na národní úrovni. Každý stát musí potvrdit, že takový závazek přijímá, a to buď ratifikací, nebo přistoupením. (Pouhý podpis dokumentu státy k ničemu nezavazuje.) Snahou je získat pro ratifikaci co nejvíce států, a proto jednotlivé státy zpravidla mohou podávat výhrady nebo prohlášení, které je zprošťují určitých povinností plynoucích z daného dokumentu. Vždy je lepší, když se stát zaváže k dodržování pouze některých ustanovení na ochranu lidských práv než vůbec žádných. Tohoto mechanismu však lze také zneužít jako záminky, která státu porušujícímu základní lidská práva umožní „vynout se“ v určitých oblastech mezinárodní kontrole.

? Proč jsou podle vašeho názoru státy nedodržující lidská práva ochotny podepsat mezinárodní dokumenty o jejich ochraně?

V protikladu k tomu nezávazný dokument je v zásadě pouze prohlášením nebo politickým vyjádřením ochoty států, že učiní všechna opatření směřující k přijetí určitých práv, ovšem bez právně závazného slibu. V praxi to zpravidla znamená, že z dokumentu nevyplývají žádné oficiální (nebo právní) povinnosti týkající se zavádění příslušných práv.

? Jaký smysl má pouhý „slib“, že státy budou dodržovat určité normy v oblasti lidských práv, když není podepřen právním mechanismem? Je takový slib lepší než nic?

Deklarace čili nezávazný dokument Organizace spojených národů je zpravidla výsledkem schůze Valného shromáždění nebo konference k určitému tématu. Předpokládá se, že se zveřejněnou deklarací souhlasí všechny členské státy OSN nebo všechny státy účastníci se dané konference.

Uznání lidských práv na národní úrovni může být též výsledkem dohody mezi státem a jeho obyvateli. Uznání lidských práv na národní úrovni znamená, že se stát svým obyvatelům zavazuje k jejich dodržování.

Klíčové mezinárodní dokumenty

Význam lidských práv stále roste a jejich ochrana se zlepšuje. To by mělo být chápáno nejen jako vítězství aktivistů bojujících za lidská práva, ale též jako vítězství všech lidí na celém světě. Důsledkem tohoto pokroku je existence rozsáhlého a komplexního souboru textů (nástrojů) o lidských právech a postupů upravujících jejich zavádění do praxe.

Nástroje na ochranu lidských práv se obvykle dělí podle tří hlavních kritérií: podle geografické působnosti (regionální nebo celosvětové), podle kategorie práv, která jsou jejich předmětem, a podle toho, jakým osobám či skupinám zajišťují ochranu.

Pouze na úrovni OSN existuje více než sto dokumentů se vztahem k lidským právům. Kdybychom k tomu připočetli různé regionální dokumenty, bylo by jich ještě mnohem více. Z pochopitelných důvodů se zde tedy nemůžeme zabývat všemi existujícími nástroji. Zaměříme se pouze na nejdůležitější, k nimž patří:

- široce uznávané dokumenty, které se staly základem pro vývoj dalších nástrojů na ochranu lidských práv;
- hlavní evropské dokumenty;
- dokumenty týkající se obecných témat, jimiž se zabývá tento manuál.

Mezinárodní „listina práv“

Nejdůležitějším globálním nástrojem na ochranu lidských práv je Všeobecná deklarace lidských práv, přijatá Valným shromážděním OSN v roce 1948. Je natolik uznávaná, že se dokonce změnila její původní nezávazná povaha a nyní je běžně považována za právně závaznou na základě zvykového mezinárodního práva.

Všeobecná deklarace lidských práv obsahuje preambuli a třicet článků vyhláších základní lidská práva a svobody, na něž mají nárok všichni muži i ženy na celém světě bez rozdílu. Garantuje občanská a politická práva i práva sociální, ekonomická a kulturní.

Hlavními právně závaznými dokumenty s celosvětovou působností jsou Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které vešly v platnost v roce 1976. Každý z nich, jak napovídají jejich názvy, upravuje jinou kategorii práv. Spolu se Všeobecnou deklarací lidských práv tvoří mezinárodní „listinu práv“.

Zatímco práva obsažená v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech platí od okamžiku, kdy se k nim stát zaváže, práva Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech mohou být zaváděna postupně. Tento pakt státům pouze ukládá povinnost, aby přijaly politická opatření a zákony, které napomohou plnému uskutečnění uznaných práv. S oběma pakty je nakládáno různě, neboť ekonomická, sociální a kulturní práva nemohou být uskutečněna ihned.

? Je správné, že občanská a politická práva jsou platná okamžitě, kdežto sociální a ekonomická práva mají být zaváděna postupně?

Evropské nástroje na ochranu lidských práv

Čtyři z pěti částí světa si vytvořily vlastní systémy na ochranu lidských práv. V Severní a Jižní Americe existuje Organizace amerických států a hlavním závazným dokumentem je Americká úmluva o lidských právech z roku 1969. Afrika má Africkou chartu o lidských právech a právech národů, která byla přijata v roce 1986 v rámci Africké unie (dříve Organizace africké jednoty). Na asijském kontinentu nebyl do dnešního dne vytvořen žádný platný systém

Charta základních práv

Tato charta je prvním dokumentem Evropské unie o lidských právech. V jednom textu spojuje občanská, politická, ekonomická, sociální a společenská práva, která již byla formulována v různých mezinárodních, evropských a národních zdrojích. Byla společně vyhlášena Evropskou radou, Evropským parlamentem a Evropskou komisí v Nice 7. až 9. prosince 2000. Na rozdíl od úmluv Rady Evropy není právně závazná a platí pouze v Evropské unii.

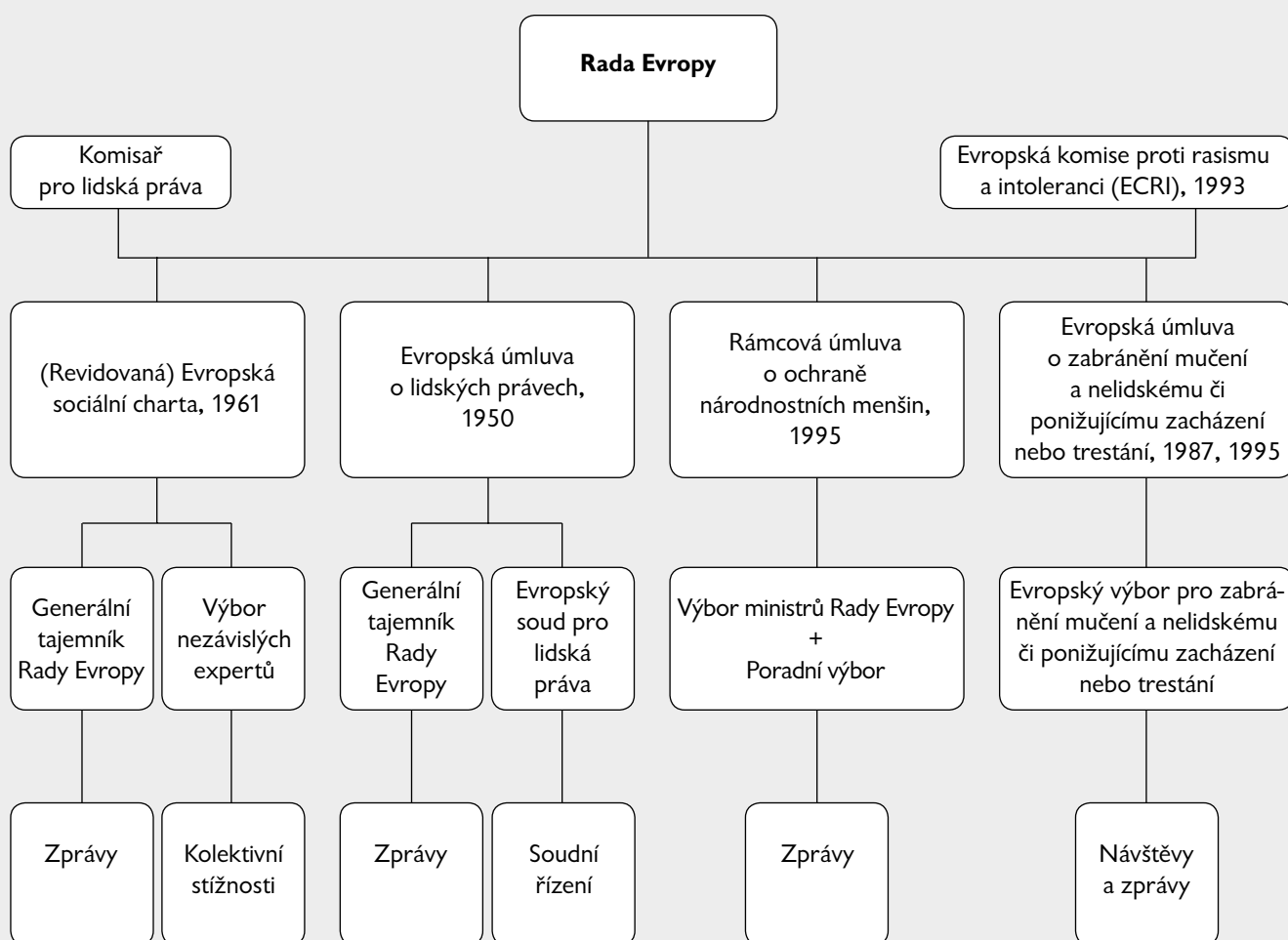
a jediným dokumentem o lidských právech je nezávazná deklarace – Asijská deklarace o lidských právech. A Evropa? Evropa má dobře zavedený systém ochrany lidských práv v rámci Rady Evropy.

? Proč podle vašeho názoru považovaly jednotlivé regiony za nezbytné zavést vlastní systémy na ochranu lidských práv?

Hlavním evropským nástrojem na ochranu lidských práv je Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (nazývaná též Evropská úmluva o lidských právech). Byla uznána všemi členskými státy Rady Evropy, neboť její uznání je nutnou podmínkou členství. Přijata byla v roce 1950, ale vešla v platnost až o tři roky později. Obsahuje občanská a politická práva a její největší předností je orgán, který dohlíží nad jejich dodržováním – Evropský soud pro lidská práva. Tento soudní dvůr a jeho rozhodnutí se na celém světě těší velké vážnosti a často se na něj odvolává OSN, ústavní soudy mnoha zemí i jiné regionální systémy.

Stejně jako v rámci OSN jsou v Evropě sociální a ekonomická práva předmětem jiného dokumentu – Evropské sociální charty. (Revidovaná) Evropská sociální charta je závazným dokumentem pokrývajícím práva, která lidem žijícím v Evropě zajišťují přiměřenou životní úroveň. Charta byla podepsána čtyřiceti členskými státy a do konce roku 2001 ji ratifikovalo dvanáct z nich.

Hlavní nástroje Rady Evropy na ochranu lidských práv a mechanismy zajišťující jejich dodržování

Ochrana znevýhodněných skupin

Vedle uznání základních práv jednotlivců chrání některé dokumenty také práva určitých skupin. Jejich zvláštní ochrana byla zřízena proto, že tyto skupiny byly dříve diskriminovány a mnohé z nich mají dodnes ve společnosti znevýhodněné a zranitelné postavení. Ke skupinám, kterým se dostalo zvláštní ochrany, patří například:

Menšiny

Menšiny jsou chráněny:

- Š na úrovni OSN Deklarací o právech příslušníků národnostních, etnických, náboženských a jazykových menšin, přijatou v roce 1992, a Subkomisí pro podporu a ochranu lidských práv (dříve Subkomise pro prevenci diskriminace a na ochranu menšin);
- Š na evropské úrovni právně závazným dokumentem – Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin, která zároveň zřídila dohlížecký orgán nezávislých expertů (Poradní výbor k Rámcové úmluvě);
- Š vlastním úřadem v rámci Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), kterým je Úřad Vysokého komisaře pro národnostní menšiny, a příslušnými dokumenty OBSE.

Děti

Hlavní ochrana je dětem poskytnuta na úrovni OSN Úmluvou o právech dítěte z roku 1990, kterou ratifikovalo vůbec nejvíce států (všechny státy s výjimkou USA a Somálska). V Africe garantuje základní dětská práva Africká charta o právech a blahu dětí, která bere v úvahu zvláštní situaci na africkém kontinentu. Vstoupila v platnost roku 1999.

Uprchlíci

Práva uprchlíků jsou garantována především Úmluvou o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a Úřadem Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR). Jediným regionem, který má zvláštní nástroj na ochranu uprchlíků, je Afrika, která v roce 1969 přijala Úmluvu upravující konkrétní aspekty problémů uprchlíků v Africe. V Evropě poskytuje uprchlíkům určitou dodatečnou ochranu Evropská úmluva o lidských právech.

Ženy

Ve snaze o celosvětovou podporu rovnosti mužů a žen byla na úrovni OSN v roce 1979 přijata Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, která výslovně zajišťuje ochranu práv žen.

Jiné skupiny

Zvláštní ochrana je také poskytnuta dalším skupinám, které mohou být kvůli svému zranitelnému postavení ve společnosti snadno zneužívány, například zaměstnancům nebo zadržovaným osobám. Jiné skupiny, například původní obyvatelé, neměly takové štěstí, a přestože o svá skupinová práva usilují už řadu let, nebyla jim zatím přiznána zvláštní ochrana.

Napadají vás nějaké skupiny ve vaší společnosti, které potřebují zvláštní ochranu?

„Vidím se v očích každého cizince.“

Roger Waters

Protokol číslo 12 Evropské úmluvy o lidských právech

V roce 2000 byl přijat nový protokol k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod: Protokol č. 12 o zá- kazu diskriminace. K dnešnímu dni byl podepsán sedmadvaceti státy a ratifikován jedním. Vstoupí v platnost, až jej ratifi- kuje deset států. Právo nebýt dis- kriminován je sice garantováno již Evropskou úmluvou o lid- ských právech (článek 14), ale ve srovnání s obdobnými ustanove- nímí jiných mezinárodních do- kumentů, například Všeobecné deklarace lidských práv nebo Mezinárodního paktu o občan- ských a politických právech, je tato ochrana považována za ne- dostatečnou. Hlavním důvodem je to, že článek 14 na rozdíl od ostatních dokumentů neobsahuje nezávislý zákaz diskriminace. Jinými slovy, zakazuje diskrimi- naci pouze s ohledem na „užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou“. Jakmile vejde zmí- něný protokol v platnost, bude zákaz diskriminace nezávislý na ostatních ustanoveních Evropské úmluvy o lidských právech.

Boj proti rasismu a intoleranci

Evropská komise proti rasismu a intoleranci (ECRI) je orgán, založený na prvním summitu hlav států a vlád členských států Rady Evropy v roce 1993. Úkolem Komise je bojovat proti rasismu, xenofobii, antisemitismu a intoleranci na celoevropské úrovni z perspektivy ochrany lidských práv. Její aktivity zahrnují všechna nezbytná opatření pro boj proti násilí, diskrimi- naci a předsudkům vůči osobám nebo skupinám osob, zejména na základě rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, národnosti nebo národnostního či etnického původu.

Členové Komise proti rasismu a intoleranci jsou jmenováni svými vládami na základě hlu- bokých znalostí nebo odborných zkušeností v oblasti boje proti intoleranci. Jsou nomino- váni jako soukromé osoby a jednají jako nezávislí členové.

Práce Komise zahrnuje následující činnosti:

- š · podrobné rozborů situace v jednotlivých členských státech a vytváření konkré- tních návrhů změn, jejichž realizace je dále sledována;
- š · práce na obecných tématech (shromažďování a rozšiřování příkladů úspěšných řešení určitých problémů, které ilustrují doporučení Komise, a předkládání obec- ných politických doporučení);
- š · aktivity prováděné ve spolupráci s občanskými iniciativami, zejména projekty za- měřené na zvyšování povědomí o problémech rasismu a intolerance, informační setkání v členských státech, spolupráce s národními a regionálními nevládními or- ganizacemi, propagace antirasistických postojů a tvorba vzdělávacích materiálů.

Vymahatelnost lidských práv

Jak je zajištěno fungování všech těchto ochranných mechanismů? Kdo nebo co nutí státy do- držovat jejich závazky? Hlavními dohlížecími orgány jsou komise či výbory a soudy složené z nezávislých členů – odborníků nebo soudců, kteří nezastupují žádný stát. Tyto orgány vy- užívají následující kontrolní mechanismy:

1. stížnosti (vznášené jednotlivci, skupinami nebo státy);
2. soudní řízení;
3. zprávy a kontroly.

Jelikož všechny nástroje na ochranu lidských práv a všechny regionální systémy nevyu- žívají stejné postupy zajišťující dodržování lidských práv v praxi, uvedeme na vysvětlenou několik příkladů.

Stížnosti

Vyřizování stížností vůči státu před příslušnou komisí nebo výborem má tzv. kvazi-soudní povahu. Dohlížecí orgán o stížnosti rozhodne a očekává se, že stát se bude jeho rozhod- nutím řídit, ačkoli k tomu není nucen žádnými právními mechanismy. Akceptování systému podávání stížností musí stát často potvrdit předložením doplňkového prohlášení nebo ra- tifikací opčního protokolu. K orgánům, které projednávají stížnosti, patří například Výbor pro lidská práva a Výbor pro odstranění rasové diskriminace (v rámci systému OSN) nebo Interamerická komise pro lidská práva (v rámci Organizace amerických států).

Měly by existovat právní mechanismy, které by vynucovaly dodržování norem na ochranu lidských práv? Jaké sankce by se mohly stanovit za jejich porušo- vání?

Soudní řízení

Existují pouze dva stálé soudní dvory, které slouží výhradně jako orgány pro dohled nad dodržováním lidských práv: Evropský soud pro lidská práva a Meziamerický soudní dvůr pro lidská práva. V roce 2002 začal pracovat Mezinárodní trestní soud, zřízený Římským statutem z roku 1998. Mezinárodní trestní soud sídlí v Haagu a soudí jednotlivce obviněné ze zločinů proti lidskosti, genocidy a válečných zločinů. V tomto ohledu se liší (a zároveň se s nimi doplňuje) od Evropského soudu pro lidská práva i od Meziamerického soudního dvora pro lidská práva, které posuzují stížnosti proti státům.

Zprávy a kontroly

Většina nástrojů na ochranu lidských práv vyžaduje od států předkládání zpráv. Tyto zprávy píší státy samy podle pokynů dohlížecího orgánu a obsahují obecné informace o dodržování lidských práv na národní úrovni. Zprávy jsou veřejně prověřovány. V této fázi se zpravidla aktivně zapojují nevládní organizace, které vytvářejí vlastní stínové zprávy, s nimiž mohou být oficiální státní zprávy konfrontovány. Předkládání zpráv vyžaduje například Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech nebo Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen.

Většina uvedených kontrolních mechanismů slouží k nápravě porušování konkrétního lidského práva. Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z roku 1987 ustavila systém jiného druhu. Je založen na systematických návštěvách členů Evropského výboru pro zabránění mučení v místech, kde se nacházejí osoby zbavené svobody – například ve věznicích a nápravných ústavech pro mladistvé, na policejních stanicích, v kasárnách nebo v psychiatrických léčebnách. Členové výboru sledují, jak je se zadržovanými osobami zacházeno, a pokud je to nutné, navrhuji zlepšení směřující k plnému dodržování práva nebýt mučen a podrobován nelidskému zacházení.

Evropský soud pro lidská práva

Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku je znám z mnoha důvodů, ale především asi proto, že dal život a smysl textu Evropské úmluvy o lidských právech. Jednou z jeho největších výhod je systém povinné jurisdikce, což znamená, že jakmile určitý stát ratifikuje Evropskou úmluvu o lidských právech nebo k ní přistoupí, automaticky podléhá pravomoci Evropského soudu pro lidská práva. Od okamžiku, kdy stát ratifikuje Úmluvu, může proti němu být vznesena stížnost kvůli porušování lidských práv.

Dalším důvodem úspěšnosti soudu je právní moc jeho rozsudků. Konečné rozsudky jsou pro smluvní státy závazné. Na jejich výkon dohlíží Výbor ministrů Rady Evropy.

Řízení o každém případě, který se dostane před Evropský soud pro lidská práva, zahrnuje rovněž možnost smírného urovnání prostřednictvím mediace mezi stranami sporu.

Soud se v průběhu času vyvíjel. Po svém založení v roce 1959 byl činný jen občas, ve spolupráci s Evropskou komisí pro lidská práva. S přibývajícím počtem případů se objevila potřeba vytvořit stálý soud. Ten byl zřízen v listopadu 1998. Zmíněný nárůst případů je jasným dokladem jeho úspěšnosti. Lidé vědí, že soud existuje a že je schopen zakročit, domnívají-li se, že jsou porušována jejich základní lidská práva.

Evropský výbor pro zabránění mučení

Delegace Výboru pravidelně navštěvují státy, které jsou smluvními stranami Úmluvy. Vedle pravidelných návštěv mohou uskutečnit i návštěvy další vyžadované okolnostmi. V roce 2001 navštívil Výbor osmnáct zemí včetně Švýcarska, Ruské federace (Čečenské republiky), Malty a Španělska. Významnou úlohu měl Výbor v případech hladovek v tureckých věznicích. Když turecká vláda připravovala změny ve vězeňství, začalo několik vězňů držet hladovku na protest proti navrhovaným reformám. Jejich demonstrace přerostly v násilí. Výbor se aktivně zapojil do vyjednávání mezi vládou a protestujícími vězni, prošetřil události kolem hladovek a posoudil, jak mohou navrhované zákony zreformovat turecké vězeňství. V souvislosti s hladovkami v tureckých věznicích navštívil Výbor v roce 2001 Turecko celkem třikrát.

Zprávy Výboru jsou zpravidla veřejně dostupné na adrese www.humanrights.coe.int.

„Ani v srdcích lidí, ani na cestách společnosti nezavládne mír, dokud nebude smrt postavena mimo zákon.“

Albert Camus

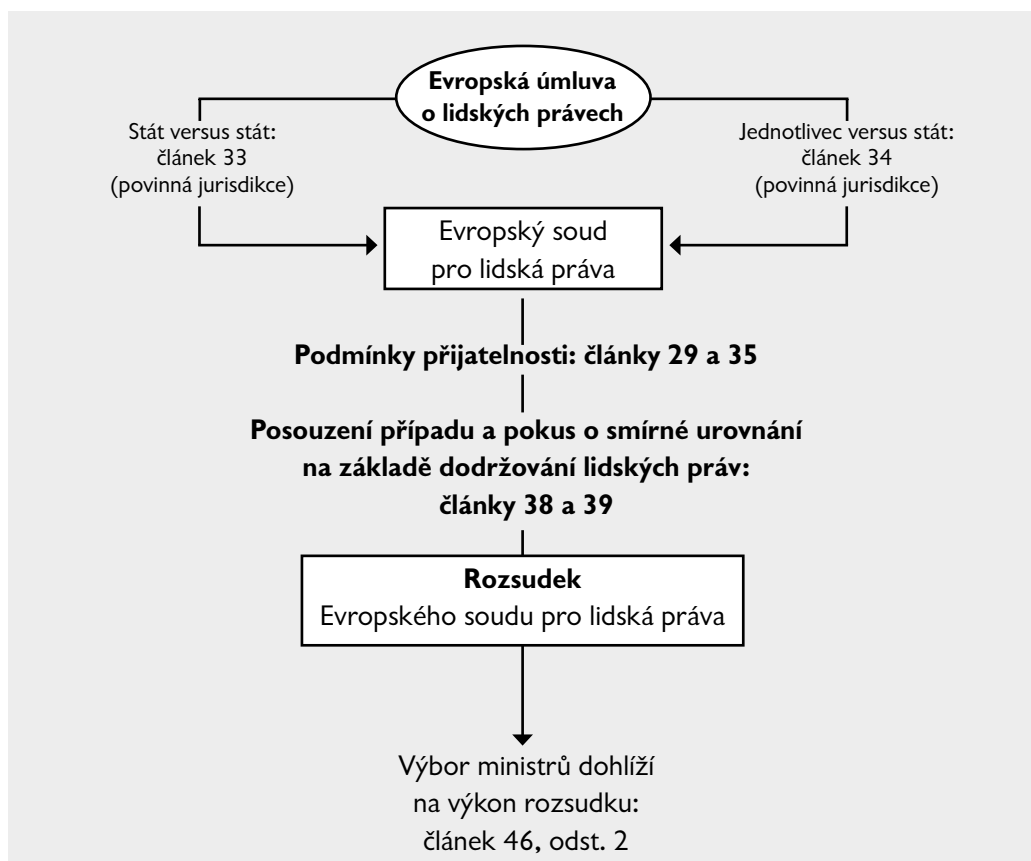
Důležité případy Evropského soudu pro lidská práva

Pro ilustraci uvádíme některé případy, o nichž Evropský soud pro lidská práva rozhodoval.

- Š: Soering versus Velká Británie (červen 1989): Jednalo se o případ muže, který měl být vydán do Spojených států, kde měl čelit obvinění z vraždy. Za tento zločin by mu tam mohl být udělen trest smrti. Soud dospěl k závěru, že kdyby byl poslán zpět do Spojených států, odporovalo by to zákazu mučení nebo nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání (článek 3 Evropské úmluvy lidských práv). Z tohoto rozhodnutí mimo jiné vyplývá, že ochrana jednotlivců v rámci členského státu Rady Evropy překračuje evropské hranice. Zmíněný princip byl uplatněn i jindy, například v případě Jabari versus Turecko (červenec 2000). Soud tehdy uchránil žadatele o azyl od navrácení do země, kde by byly ohroženy jejich životy.
- Š: Tyrer versus Velká Británie (březen 1978): V tomto případě se soud usnesl, že tělesné tresty pro mladistvé delikventy odporují Evropské úmluvě o lidských právech, protože porušují právo nebýt mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, které je garantováno článkem 3. Řečeno slovy soudu: „Jeho trestání – při němž s ním bylo zacházeno jako s objektem v moci úřadů – představovalo útok přesně na to, co má především chránit článek 3, totiž osobní důstojnost a tělesnou nedotknutelnost.“ Tento případ je dobrým příkladem živoucí povahy Evropské úmluvy o lidských právech, která setrvává v souladu s měnícími se hodnotami naší společnosti.

Evropská úmluva o lidských právech

Kontrolní mechanismy

Návrh a design: P. Drzemczewski, grafické provedení: publikační oddělení Generálního direktorátu pro lidská práva

Š. Kokkinakis versus Řecko (duben 1993): To byl zajímavý případ, v němž se jednalo o konflikt mezi právy různých lidí. Šlo v něm o problém obracení na víru a o to, zda výuka náboženství (která je garantována článkem 9 Evropské úmluvy o lidských právech) porušuje právo jiné osoby na svobodu náboženství. Soud považoval za nutné jasně rozlišit mezi výukou, kázáním nebo diskusí a nemorálními a nečestnými praktikami používanými za účelem přesvědčit lidi ke změně jejich víry (jako například nabízení materiálních nebo sociálních výhod, používání násilí nebo tzv. vymývání mozků).

Evropský soud pro lidská práva se zabývá případy, které se týkají jakéhokoli z práv garantovaných Evropskou úmluvou o lidských právech, například práva na život, práva na spravedlivý soudní proces nebo svobody projevu. Jelikož však Úmluva pochází z doby těsně po druhé světové válce, jsou jejím předmětem pouze občanská a politická práva, takže soud nemůže posuzovat případy týkající se ekonomických a sociálních práv a práv menšin. Bez ohledu na tato omezení je však široce uznáván pro dlouhý seznam svých úspěchů.

? Zabýval se už Evropský soud pro lidská práva nějakou stížností proti vaší zemi?

Rozdíl mezi Evropským soudem pro lidská práva a jinými soudními dvory

Lidé si často pletou úlohu Evropského soudu pro lidská práva, Evropského soudního dvora a Mezinárodního soudního dvora. Ve skutečnosti se však tyto tři orgány od sebe značně liší jak ve své geografické působnosti, tak v typech případů, které posuzují. Evropský soudní dvůr se sídlem v Lucemburku je orgánem Evropské unie. Jeho hlavním úkolem je zajistit, aby komunitární právo (právo Evropské unie) nebylo interpretováno a aplikováno v různých členských státech různě. Je tedy založen na komunitárním právu, a nikoli na lidských právech, ačkoli někdy se může i komunitární právo dotýkat záležitostí lidských práv. Známy případ řešený před Evropským soudním dvorem byl případ Bosman, který se týkal pravidel přestupu mezi fotbalovými týmy. Soud rozhodl, že tato pravidla jsou neslučitelná s ustanoveními Římské úmluvy o soutěži a volném pohybu zaměstnanců.

Mezinárodní soudní dvůr se sídlem v Haagu je hlavním soudním orgánem OSN. Jeho role je dvojí: urovnávat právní spory předložené jednotlivými státy v souladu s mezinárodním právem a poskytovat poradní stanoviska k právním otázkám. K Mezinárodnímu soudnímu dvoru mohou podávat žaloby pouze státy na jiný stát, obvykle se jedná o záležitosti týkající se mezistátních smluv. Tyto smlouvy mohou upravovat základní vztahy mezi státy (například obchodní nebo teritoriální), ale také otázky lidských práv.

? Jak tyto právní mechanismy pomáhají běžným občanům?

Komisař pro lidská práva

Úřad Komisaře Rady Evropy pro lidská práva byl poprvé schválen na summitu hlav států a vlád konaném ve Štrasburku v říjnu 1997. Úkolem této nezávislé instituce je jednak veřejně podporovat myšlenku lidských práv, jednak účinně zajišťovat respekt vůči lidským právům a jejich dodržování v členských státech Rady Evropy. Komisař je volen parlamentním shromážděním na šestileté období bez možnosti znovuzvolení.

Úřad Komisaře pro lidská práva je mimosoudní instituce, jejíž činnost je považována za komplementární k činnosti jiných institucí Rady Evropy působících v oblasti lidských práv.

Evropský soud pro lidská práva v číslech

Š. Soud má pětadvacet soudců (stav k prosinci 2005).

Š. Roku 2001 obdržel soud denně v průměru 180 telefonátů a 800 dopisů.

Š. Na začátku ledna 2002 čekalo na vyřízení 19 815 stížností.

Š. Od roku 1990 do roku 2001 vzrostl počet stížností podaných v jednom roce na více než osminásobek. V roce 1990 přijal soud 1657 stížností, v roce 2001 již 13 858.

Š. Roku 2000 vynesl soud 889 rozsudků, a to jsou více než dva případy denně (včetně víkendů a svátků!).

Komisař musí své povinnosti vykonávat naprosto nezávisle a nestranně při respektování kompetencí dohlížecích orgánů zřízených Evropskou úmluvou o lidských právech nebo jinými dokumenty Rady Evropy na ochranu lidských práv.

Hlavní úkoly Komisaře pro lidská práva jsou:

- š: podpora vzdělávání a informování o lidských právech v členských státech Rady Evropy;
- š: zjišťování možných nedostatků v zákonech a praxi členských států s ohledem na dodržování lidských práv;
- š: podpora účinného dodržování a plného užívání lidských práv, tak jak jsou vymezena v různých dokumentech Rady Evropy.

Komisař se z úřední moci (*ex offio*) může zabývat jakýmkoli problémem, který spadá do jeho kompetence. Ačkoli není oprávněn přijímat stížnosti jednotlivců, může se – v souvislosti se svou úlohou podporovat lidská práva – zabývat jakoukoli relevantní informací týkající se obecných aspektů ochrany lidských práv, zakotvených v různých dokumentech Rady Evropy.

Takovéto informace a žádosti mohou být Komisaři adresovány vládami, národními parlamenty, národními ombudsmeny nebo podobnými institucemi, ale také jednotlivci nebo organizacemi.

Stačí to?

Mnoho lidí si myslí, že špatná situace v oblasti lidských práv ve světě je způsobena nedostatkem účinných donucovacích mechanismů. Rozhodnutí, zda se budou navrhovaná doporučení realizovat, je často ponecháno na jednotlivých státech. Respektování práv jednotlivců nebo skupin bývá v praxi závislé na tlaku mezinárodního společenství a do značné míry také na práci nevládních organizací. Tento stav skutečně není uspokojivý, neboť může trvat velmi dlouho, než se případy porušování lidských práv dostanou až k uším OSN nebo Rady Evropy.

Dala by se tato situace změnit? Za prvé je potřeba, aby státy garantovaly ochranu lidských práv na národní úrovni a aby vyvinuly vlastní mechanismy umožňující stíhat jejich porušování. Zároveň musí být na státy vykonáván nátlak, aby se podrobily těm mechanismům, které disponují donucovacími prostředky.

Literatura

- Hanski, R., Suksi, M. (eds.), *An Introduction to the International Protection of Human Rights: a Textbook*, Åbo Akademi University Institute for Human Rights, 1999.
- Fact Sheet No. 2 (Rev. 1), *The International Bill of Human Rights*, Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva, www.unhchr.ch/html/menu6/2/fs2.htm.
- Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva, www.unhchr.ch.
- Short Guide to the European Convention on Human Rights, Council of Europe Publishing.
- Evropský soud pro lidská práva, www.echr.coe.int.
- Výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, www.cpt.coe.int.
- Evropská sociální charta, www.coe.int/T/E/Human_Rights/Esc.
- Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, www.coe.int/T/E/Human_Rights/Minorities.
- Webové stránky Evropské komise proti rasismu a intoleranci, www.coe.int/ecri.
- Komisař Rady Evropy pro lidská práva, www.commissioner.coe.int.

Aktivismus a role nevládních organizací

„Museli jsme se hodně snažit, než se to podařilo. Vyžádalo si to několik demonstrací, zatýkání členů naší organizace, dokonce jsem se musel v Kongresu vrhnout na stůl, než nám dovolili mluvit... Měl jsem na to pět minut.“

Cheri Honkala, první americký příjemce sociální pomoci, který vypovídal před Kongresem (Kensington Welfare Rights Union)

Co jsou to nevládní organizace

Výraz *nevládní* nebo přesněji *neziskové* se používá k označení celé řady organizací, které jsou součástí občanské společnosti. Tyto organizace lze obecně charakterizovat tak, že mají jiné cíle než dosáhnout finanční zisk. Pod touto obecnou charakteristikou se však skrývá obrovské množství důvodů existence a nejrůznější typy iniciativ a aktivit. K nevládním organizacím se řadí všechny typy občanských sdružení – od malých nátlakových skupin, zabývajících se například konkrétními ekologickými problémy nebo konkrétními případy porušování lidských práv, přes obecně prospěšné vzdělávací společnosti, azylové domy pro ženy, kulturní sdružení, náboženské organizace, nadace, programy humanitární pomoci – a tento seznam by mohl pokračovat – až po velké mezinárodní organizace se stovkami, či dokonce tisíci poboček a členů v různých částech světa.

V této kapitole stručně popíšeme, jak významnou úlohu tyto organizace měly – a stále mají – při ochraně lidských práv jednotlivých občanů ohrožovaných státní mocí na celém světě, a to na všech úrovních. K jejich činnostem patří:

- š` boj proti jednotlivým případům porušování lidských práv;
- š` poskytování přímé pomoci těm, jejichž lidská práva jsou porušována;
- š` lobbování za změny národních zákonů nebo mezinárodního práva;
- š` pomoc při tvorbě těchto zákonů;
- š` rozšiřování znalostí o lidských právech a podpora respektu k lidským právům mezi obyvatelstvem.

Přínos nevládních organizací je důležitý nejen kvůli dosaženým výsledkům a z nich plynoucího optimismu, který mohou lidé s ohledem na zlepšující se situaci v oblasti lidských práv pociťovat, ale také proto, že nevládní organizace jsou snadno dostupné „nástroje“, které mohou přímo využívat jednotlivci z celého světa. Stejně jako mnohé jiné organizace jsou řízeny a koordinovány soukromými osobami, ale velkou část svého vlivu získávají díky členům a jiným spoluobčanům, kteří jejich práci dobrovolně podporují. Proto mají velký význam pro každého, kdo chce aktivně přispět ke zlepšení stavu lidských práv ve světě.

Druhy nevládních organizací na ochranu lidských práv

Konference OSN o lidských právech v roce 1993 (tzv. Vídeňské konference) se zúčastnilo 841 nevládních organizací z celého světa, které svoji činnost popisují jako práci v oblasti podpory a ochrany lidských práv. Ačkoli je již toto číslo úctyhodné, představuje pouze nepatrný zlomek celkového počtu světových nevládních organizací.

„Get up, stand up, stand up for your rights.“ (Vstaň, postav se, postav se za svá práva.)

Bob Marley

„Svět je nebezpečné místo pro život. Ani ne tak kvůli těm, kteří páchají zlo, jako spíše kvůli těm, kteří přihlížejí a dovolují jim to.“

Albert Einstein

„Bůh nestaví mosty, ale dává
nám ruce.“

arabské přísloví

Většina nevládních organizací, které se považují za organizace na ochranu lidských práv, se zabývá ochranou *občanských a politických práv*. Nejznámějšími organizacemi tohoto druhu, alespoň na mezinárodní úrovni, jsou pravděpodobně Amnesty International a Human Rights Watch, obě s celosvětovou působností. Jak jsme však již ukázali, občanská a politická práva jsou pouze jednou kategorií mnoha různých lidských práv uznávaných mezinárodním společenstvím. Kromě toho stále vznikají práva nová. Pokud vezmeme v úvahu tyto skutečnosti a mezi organizace na ochranu lidských práv započítáme i ty, které bojují například proti chudobě, násilí, rasismu, zdravotním problémům, bezdomovectví nebo poškozování životního prostředí, dosáhne celkový počet nevládních organizací zabývajících se různými formami ochrany lidských práv stovek tisíc.

Na valném shromáždění v roce 2001 rozšířila Amnesty International působnost a mezi cíle a oblasti svého zájmu zahrnula také ekonomická a sociální práva a právo na rozvoj.

? Znáte nevládní organizace, které bojují za lidská práva ve vaší zemi?

Formy činnosti

Nevládní organizace usilují o ochranu lidských práv na různých úrovních a využívají rozmanité strategie, které se odvíjejí od povahy jejich cílů – zda jsou konkrétní nebo obecné, dlouhodobé nebo krátkodobé, zda mají místní, celostátní nebo mezinárodní dosah apod.

a. Přímá pomoc

Zejména pro organizace zabývající se ochranou sociálních nebo ekonomických práv je typické poskytování přímých služeb těm, kteří se stali obětí porušování lidských práv. Tyto služby zahrnují různé formy humanitární pomoci, ochrany nebo vzdělávání zaměřeného na rozvoj nových dovedností. Pokud je příslušné právo chráněno zákonem, poskytují také právní služby nebo poradenství týkající se uplatňování právních nároků.

V mnoha případech však přímá pomoc obětem buď není možná, nebo nepředstavuje nejúčinnější způsob využití zdrojů, které má organizace k dispozici. Za těchto okolností – a to se týká většiny případů – musí organizace uvažovat v delší časové perspektivě a zvolit jiné způsoby nápravy nebo prevence.

b. Shromažďování informací o stavu lidských práv

Pokud existuje základní strategie, která leží u kořenů všech forem práce nevládních organizací, pak je to zřejmě snaha veřejně ukázat na ty, kteří jsou zodpovědní za nespravedlnost. Vlády se často ani nepokoušejí plnit své závazky vyplývající z mezinárodních smluv, které podepsaly, prostě proto, že důsledky jejich politiky nejsou veřejnosti známy. Shromažďování příslušných informací a poukazování na pochybení ze strany státu je účinným prostředkem, jak vlády pohnat k zodpovědnosti, a nevládní organizace jej také často využívají. Snaží se vyvíjet nátlak na zodpovědné osoby nebo vlády odhalováním a zveřejňováním případů, které apelují na smysl veřejnosti pro spravedlnost.

Dvě nejznámější organizace, které jsou velmi uznávány pro své detailní kontroly a publikované zprávy, jsou Amnesty International a Mezinárodní výbor Červeného kříže. Obě mají velkou autoritu nejen v očích veřejnosti, ale také na úrovni OSN, kde jsou jejich zprávy zohledňovány jako součást oficiálního postupu při kontrole vlád, které se k ochraně lidských práv zavázaly v mezinárodních smlouvách.

c. Kampaně a lobbování

Lobbování je obecné označení pro nejrůznější způsoby vyvíjení nátlaku na národní i mezinárodní činitele s cílem dosáhnout politických změn. Nevládní organizace se pro svůj zájem snaží zvolit nejvhodnější formu a nejvhodnější osobu, na níž lobbování zacílí. Musí vzít samozřejmě v úvahu zdroje, které mají k dispozici. Některé běžné metody lobbování jsou stručně vysvětleny níže.

- Š Psaní dopisů je metoda, kterou s velkým úspěchem využívá Amnesty International i jiné nevládní organizace. Lidé a organizace „bombardují“ členy vlády dopisy, přicházejícími od tisíců jejich členů z celého světa.
- Š Pouliční akce nebo demonstrace spolu se zprávami v médiích, jejichž zájem tyto akce zpravidla přitahují, jsou využívány například tehdy, když chtějí organizace získat podporu veřejnosti nebo veřejně upozornit na nějaký případ, aby „zostudili“ vládu.
- Š Při lobbování mají často důležitou úlohu média a stále významnější roli nyní přebírá internet.
- Š Vedle demonstrací zaměřených na získání podpory nebo vyvolání veřejného pobouření mohou nevládní organizace také iniciovat soukromé nebo informační schůzky s veřejnými činiteli. Jak dokládá jeden z níže uvedených příběhů, někdy stačí ke změně politiky již pouhá hrozba zveřejnění.

Obecně platí, že dosažení stanovených cílů je tím pravděpodobnější, čím větší má kampaň podporu veřejnosti nebo jiných vlivných činitelů (například jiných vlád). Dokonce i když tuto podporu vždy přímo nevyužívají, mohou nevládní organizace dosáhnout vyslyšení svých požadavků prostě tím, že upozorní na možnost mobilizace rozsáhlého všelidového hnutí proti vládě.

? Byly ve vaší zemi výrazné veřejné kampaně? Jaký byl jejich výsledek?

d. Dlouhodobé vzdělávání

Mnoho nevládních organizací také využívá, přinejmenším jako součást své činnosti, osvětové nebo vzdělávací aktivity. Jelikož si uvědomují, že jejich práce vyžaduje podporu široké veřejnosti, snaží se často zvyšovat veřejné povědomí o lidských právech. Větší povědomí o problematice lidských práv a způsobech jejich ochrany prohlubuje respekt k lidským právům a větší respekt zase zvyšuje pravděpodobnost účinného zmobilizování veřejné podpory v konkrétních případech jejich porušování. Právě tato (potenciální) podpora je základem úspěchu nevládních organizací při zlepšování stavu lidských práv.

Příklady úspěšného aktivismu

Domácí násilí v Rusku

Existují různé odhady výskytu domácího násilí v Rusku, některá čísla však naznačují, že je zažívá třicet až čtyřicet procent rodin. První spolehlivé statistiky byly zveřejněny v roce 1995, po Světové konferenci o ženách v Pekingu. Podle těchto údajů je ročně svými manželi zabito 14 500 žen a zhruba 50 000 žen je hospitalizováno. Vyžádalo si značné úsilí, než se tento problém v Rusku vůbec dostal do povědomí veřejnosti. Jeho uznání je z velké části výsledkem práce nevládní organizace ANNA, která je zakládajícím členem Ruského sdružení krizových center pro ženy.

„Může být docela zábavné psát lidem, kteří stojí v čele autoritářských nebo represivních režimů, dopisovat si s diktátorem a svými dopisy ho dokonale otravovat.“

Sting

„Výchova k lidským právům je způsob života. Zabýváme se jí už několik let, aniž bychom věděli, že všechny naše aktivity se týkají výchovy k lidským právům.“

Alexandra Vidanović, Open Club Nis, Svazová republika Jugoslávie, účastnice Fóra o výchově k lidským právům

„Nemohla jsem říct ne. Bylo tam tolik žen.“

Marina Pisklakova

Tuto organizaci založila Marina Pisklakova, vůdčí aktivistka boje za práva žen. V červenci 1993 pracovala sama na krizové telefonní lince pro ženy v nouzi. Později svoji práci rozšířila a založila první krizové centrum pro ženy v zemi. Lobbovala za zákony zakazující zneužívání žen a snažila se změnit přístup soudů, aby pomohla obětem a umožnila trestní stíhání pachatelů domácího násilí. Zahájila mediální kampaň s cílem demaskovat násilí na ženách a informovat ženy o jejich právech. Nyní se pravidelně objevuje v rozhlasu a v televizi a prosazuje respektování práv žen.

Organizaci se podařilo rozšířit definici domácího násilí, tak aby zahrnovala i manželské znásilnění, sexuální násilí v manželství a partnerství, psychologické násilí, izolaci a ekonomickou kontrolu. V létě roku 1994 organizace vyškolila první skupinu žen pro poskytování pomoci po telefonu a v roce 1995 zahájila práci pro místní skupiny žen, které začaly vznikat v dalších ruských městech a chtěly založit krizové telefonní linky nebo krizová centra. ANNA přispěla k rozvoji programů nabízejících psychologické a právní poradenství obětem domácího násilí. V dubnu 1997 dostali právníci pracující pro tuto organizaci první případ domácího násilí k soudu, který vyhráli, a vytvořili tak právní precedens pro celé Rusko. Na počátku nového tisíciletí měla organizace více než čtyřicet krizových center pro ženy v celém Rusku. Webové stránky organizace jsou www.owl.ru/anna.

Ekologické problémy ve Švýcarsku

Mezi lety 1961 a 1976 uložilo několik velkých chemických koncernů více než 114 000 tun toxického odpadu z chemického průmyslu do bývalého lomu na těžbu hlíny u města Bonfol ve Švýcarsku. Ačkoli by dnes bylo ukládání takového odpadu protizákonné, v roce 1961, kdy se lom začal zavážet, to zákon nezakazoval. Toxický odpad zůstal v lomu a znečišťoval okolní obce a životní prostředí směsí organických a anorganických škodlivin.

14. května 2000 obsadilo bonfolský lom se skládkou chemického odpadu blízko Basileje asi sto aktivistů hnutí Greenpeace. Požadovali, aby chemické továrny, které zde toxický odpad v minulosti uložily, jej zcela odstranily. Aktivisté prohlásili, že lom neopustí, dokud se chemické továrny nezaváží, že jej vyčistí, tak aby skládka už nepředstavovala riziko pro lidské zdraví ani pro životní prostředí.

Obsazení skládky donutilo zástupce chemického průmyslu sejít se s představiteli obcí a hnutí Greenpeace. Toto setkání nakonec vedlo k tomu, že zástupci chemického průmyslu svým podpisem stvrdili, že do února 2001 dokončí průzkum a ještě téhož roku zahájí vlastní proces odstraňování odpadu. Zástupci průmyslu rovněž souhlasili s tím, že se do celého procesu mohou plně zapojit místní obce a ekologické organizace a že budou místní obce informovat o znečištění spodní a pitné vody způsobeném skládkou. Greenpeace místo skládky opustila 7. července 2001. Viz webové stránky Greenpeace: www.greenpeace.org.

Přepočítejte si to

Rozvojové iniciativy pro sociální a humanitární akce (Development Initiatives for Social and Human Action – DISHA)

Organizace DISHA byla založena na počátku 90. let v indickém státě Gujarat jako zástupce skupin domorodých obyvatel a lesních dělníků, které měly celkem asi 80 000 členů. Využila právo na informace k analýze státních rozpočtů. Chtěla zjistit, do jaké míry odpovídají státní příspěvky veřejným prohlášením o zmírňování chudoby.

Organizace zahájila svoji práci požadováním minimální mzdy pro lidi pracující v lesních oblastech. Ředitel DISHA vysvětlil přístup organizace takto: „Začali jsme zkoumat, proč se

„Nejsem výjimečná. Každá žena na mém místě by udělala totéž. Cítím, že... jsem stála na počátku něčeho nového, velkého vývoje v Rusku, nového postoje. Nyní každý mluví o domácím násilí. A mnozí proti němu něco dělají.“

Marina Pisklakova

„Toxické dědictví chemického průmyslu by se nemělo stát břemenem pro budoucí generace.“

Stefan Weber, aktivista
Greenpeace

tato oblast nerozvíjí a proč zde nebyla vytvořena nová pracovní místa. Podívali jsme se na peníze vynaložené státem, a tak jsme se začali zajímat o státní rozpočet.“

V roce 1994 se členové organizace DISHA rozhodli, že své analýzy předají všem poslancům parlamentu, tisku a významným osobnostem. Tím dosáhli široké publicity, která vyvolala veřejnou diskusi.

Od doby, kdy organizace zahájila činnost, se státní příspěvky do oblastí obývaných domorodým obyvatelstvem podstatně navýšily: na počátku činil příspěvek 12 % ze státního rozpočtu, nyní je to již 18 %. Svým solidním výzkumem si DISHA brzy vysloužila uznání jako instituce, která „jenom nehlásá slogany a nedemonstruje, ale přináší velmi pádné argumenty podložené fakty a čísla. Lidé k nám nyní přicházejí, když se chtějí dozvědět něco o rozpočtu – jsme jedinou institucí v zemi, která klasifikuje a analyzuje rozpočet.“

„Podmínky byly jako při otročské práci. Sotva se dalo hovořit o lidské důstojnosti nebo o dodržování zákonů.“

M. D. Mistry, ředitel DISHA

„Málokdy se podaří dosáhnout kampaní takových výsledků v tak krátkém čase.“

The Independent Newspaper

Diamantové války

Britská organizace Global Witness se snaží upozorňovat na vztahy mezi poškozováním životního prostředí a lidskými právy. Tato ekologická organizace se sídlem v Londýně zahájila práci roku 1993 v pronajaté kanceláři vybavené pouze počítačem vytaženým z kontejneru.

Zakladatelé této malé organizace (Charmain Gooch, Simon Taylor a Patrick Alley), která i dnes má pouze devět zaměstnanců, však už čtyři roky vedou úspěšnou kampaň proti diamantovému průmyslu.

Organizaci Global Witness se podařilo odhalit souvislost mezi nezákonným obchodem s diamanty a krvavými válkami v Africe. Shromáždila důkazy, které přesvědčily vlády, OSN a veřejnost o tom, že nezákonně těžené diamanty, pocházející z afrických válečných oblastí, jsou používány k financování konfliktů způsobujících mrzačení, nebo dokonce i smrt desítek tisíc dětí. Organizace divoce lobbovala, aby „přiměla politiky vidět smysl“, navázala spojení s dalšími nevládními organizacemi působícími v Angole a stýkala se s vlivnými politickými sympatizanty, například s kanadským velvyslancem při OSN Robertem Fowlerem, předsedou Výboru pro sankce proti Angole. Velmi rychle se rozvinula globální kampaň, schopná zasáhnout globální průmysl.

Když kanadský velvyslanec Robert Fowler na Světovém diamantovém kongresu v Antverpách pohrozil bojkotem ve stylu bojkotu proti kožešnickému průmyslu, zavládlo v diamantovém průmyslu zděšení. Diamantový průmysl s ročním obratem sedm miliard amerických dolarů, zjevně přesvědčený, že stojí na hraně propasti, v červenci 2000 kapituloval před požadavky aktivistů a zavedl zásadní změny v obchodu s diamanty. Viz webové stránky www.globalwitness.org.

Nájezdy pro invalidní vozíky v Tuzle

V roce 1996 se nevládní organizace Lotos na podporu lidí s postižením ve městě Tuzla v Bosně a Hercegovině rozhodla, že spustí kampaň upozorňující na dopravní problémy tělesně postižených. Stanovila si několik konkrétních cílů, včetně zřízení vyhrazených parkovacích míst, lepšího přístupu do veřejných dopravních prostředků a stavby bezbariérových chodníků a cest. V průběhu jednoho týdne, těsně před zahájením předvolební kampaně, pořádala různé akce. Po skončení kampaně se zvýšila informovanost veřejnosti o problémech lidí s postižením a všechny chodníky v Tuzle byly opatřeny nájezdy!

Literatura

Risse, T., Ropp, S., Sikkink, K., *The Power of Human Rights*, Cambridge University Press, 1999.

Forsythe, D., *Human Rights in International Relations*, Cambridge University Press, 2000, www.speaktruth.org.

Hijab, Nadia, *Human Rights and Human Development: Learning from Those Who Act*, HDRO Background paper, 2000.

„Jsem plně přesvědčen, že Tuzla je v celé Bosně a Hercegovině nejdostupnějším městem pro vozíčkáře.“

aktivista, Tuzla

Otázky a odpovědi

? Co jsou lidská práva?

Lidská práva jsou morální práva, která má každý člověk na světě pouze proto, že je lidskou bytostí. Když se dovoláváme svých lidských práv, vznášíme *morální* nárok – zpravidla na vládu své země – že se něco *nemá dělat*, protože to *narušuje naši mravní sféru a osobní důstojnost*. Nikdo – žádný jednotlivec ani vláda – nám nemůže naše lidská práva vzít.

? Kde se lidská práva vzala?

Myšlenka lidských práv vychází ze skutečnosti, že nejsme jen tělesnými bytostmi, ale také bytostmi mravními a duchovními. Lidská práva jsou zapotřebí k ochraně a zachování *lid-skosti* každého jednotlivce a zajišťují, aby mohl každý žít v *důstojnosti* a vést život hodný člověka.

? Proč bychom je měli respektovat?

V zásadě proto, že každý je lidskou, a tedy i mravní bytostí. Většina lidí upustí od určitého jednání, když si uvědomí, že toto jednání narušuje osobní důstojnost druhého člověka. Lidé obecně *nechtějí* ubližovat ostatním. Kromě toho vedle morálních sankcí, kterými nás trestá naše vlastní svědomí nebo svědomí jiných lidí, dnes ve většině zemí světa existují i zákony *zavazující* státy k dodržování základních lidských práv jejich občanů, i kdyby to bylo proti jejich vůli.

? Kdo má lidská práva?

Úplně každý. Zločinci, hlavy států, děti, muži, ženy, Afričané, Američané, Evropané, uprchlíci, nezaměstnaní, zaměstnanci, bankéři, pracovníci charitativních organizací, učitelé, tanečníci, kosmonauti...

? Také zločinci a hlavy států?

Úplně *každý*. I zločinci a hlavy států jsou lidé. Síla lidských práv spočívá právě v tom, že z hlediska lidské důstojnosti *jsou si všichni lidé rovni*. Někteří možná porušili práva druhých nebo mohou představovat hrozbu pro společnost, a proto musejí být jejich práva nějakým způsobem *omezena*, aby se chránila práva ostatních – ale pouze do určité míry. Nesmějí být překročeny hranice definované jako minimum nezbytné pro zachování lidské důstojnosti.

? Kdo se stará o dodržování lidských práv?

Starat bychom se měli my všichni. Na národní i mezinárodní úrovni sice existují právní normy, omezující chování států k vlastním občanům, ale pokud nikdo neupozorní, že svými činy porušují mezinárodní právo, mohou ho dále beztrestně porušovat. Jako jednotlivci musíme nejen respektovat práva druhých v každodenním životě, ale také bychom měli dávat pozor na to, co dělá vláda a jiní lidé. Systémy ochrany lidských práv jsou tu pro nás všechny, pokud je budeme využívat.

? Jak můžeme svá práva hájit?

Snažte se upozornit na to, že byla porušena; vymáhejte svá práva. Sdělte vašemu protivníkovi, že nemá právo s vámi takto zacházet. Poukažte na příslušné články Všeobecné deklarace lidských práv, Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod nebo jiných mezinárodních dokumentů. Pokud ve vaší zemi existuje příslušný zákon, poukažte také na něj. Řekněte o tom jiným lidem – uveřejněte svůj příběh v tisku, napište dopis vašemu poslanci a prezidentu republiky, informujte nevládní organizace na ochranu lidských práv a požádejte je o radu. Pokud máte možnost, promluvte si o tom s právníkem. Postarejte se, aby se o všem, co ve své věci učiníte, dozvěděla vláda. Všichni by si měli uvědomit, že se nehodláte vzdát. Ukažte jim, kdo vás podporuje. Když tyto nástroje selžou, můžete se nakonec obrátit na soudy.

? Jak se dostanu k Evropskému soudu pro lidská práva?

Postup při podávání individuálních stížností i stížností, které vznáší jeden stát proti jinému státu, upravuje Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Stanoví však poměrně přísné podmínky přijatelnosti, které určují, jaké případy Soud může přijmout. Vaší stížností se například musí nejprve zabývat příslušné soudy ve vaší zemi (až po nejvyšší soud), teprve poté ji lze podat k Evropskému soudu pro lidská práva. Pokud si myslíte, že splňujete podmínky přijatelnosti, zkuste svoji stížnost podat na oficiálním formuláři (který je k dispozici na sekretariátu). Jestliže si však chcete být jisti, že máte reálnou naději na úspěch, pak vám rozhodně doporučujeme vyhledat právní pomoc nebo si nechat poradit od nevládních organizací působících v příslušné oblasti. Uvědomte si, že proces vedoucí ke konečnému rozsudku může být dlouhý a složitý.

? Na kom mohu svá práva požadovat?

Téměř všechna základní lidská práva uvedená v mezinárodních dokumentech jsou nároky, které vznášíte vůči své vládě nebo státním úředníkům. Lidská práva chrání vaše zájmy proti zájmům státu, takže je musíte vyžadovat po státu nebo jeho představitelích. Pokud se domníváte, že vaše práva porušuje například váš zaměstnavatel nebo soused, nelze se odvolávat přímo na mezinárodní právní normy. Ty můžete využít pouze v případě, že vaše vláda zanedbá něco, co by mohlo vašemu zaměstnavateli nebo sousedovi v jeho jednání zabránit.

? Má někdo povinnost chránit má práva?

Ano. Právo bez odpovídající zodpovědnosti nebo povinnosti ze strany někoho jiného postrádá smysl. Každý jednotlivec má *morální* povinnost nenarušovat vaši osobní důstojnost. Vaše vláda však svým podpisem pod mezinárodními dohodami na sebe vzala nejen morální, ale také zákonnou povinnost chránit vaše práva.

? Jsou lidská práva porušována pouze v nedemokratických zemích?

V oblasti dodržování lidských práv nemá žádná země na světě ani dnes úplně čistý štít. V některých zemích je porušování lidských práv častější než v jiných nebo se týká širších vrstev obyvatelstva, ale každý případ porušování lidských práv je problém, k němuž nemělo dojít a s nímž se musí něco udělat. Člověk, jehož lidská práva jsou porušována v některé ze

zavedených demokracií, se sotva spokojí s tím, že v jeho zemi je stav lidských práv obecně lepší než v jiných zemích světa!

? Bylo v oblasti ochrany lidských práv dosaženo pokroku?

Velkého pokroku – ačkoli se to někdy zdá být pouhou kapkou v oceánu. Pomysleme na zrušení otroctví, zavedení volebního práva žen, zrušení trestu smrti v některých zemích, propuštění vězňů svědomí v důsledku mezinárodního tlaku, zhroucení apartheidu v Jihoafrické republice, případy rozsouzené Evropským soudem pro lidská práva a změny zákonů, které následovaly. Pomysleme na to, že postupná změna mezinárodní kultury vedla k tomu, že dokonce i ty nejhorší autoritářské režimy musejí nyní brát na lidská práva ohled, pokud chtějí být mezinárodním společenstvím uznávány. Zejména za posledních padesát let došlo k obrovským pozitivním změnám, ale stále ještě zůstává řada nedořešených problémů.

Záludné otázky

? Jak může někdo tvrdit, že lidská práva jsou univerzální, když je na světě tolik lidí, jejichž práva jsou porušována?

I přesto mají tito lidé svá práva. To že se s nimi zachází takovým způsobem, odporuje nejen morálním normám, ale také mezinárodně schváleným normám právním. Představitelé jejich zemí se provinují vůči mezinárodnímu právu a některé země jsou za to mezinárodním společenstvím také „trestány“ sankcemi, nebo dokonce vojenskými prostředky. Tyto postupy však nejsou uplatňovány důsledně a často se odvíjejí spíše od zájmů jiných států než od míry porušování lidských práv. Nedávno byl zřízen Mezinárodní trestní soud – stálý tribunál, který umožňuje soudit jednotlivce obviněné z páchaní genocidy, válečných zločinů nebo zločinů proti lidskosti. Jeho ustavení bylo důležitým mezníkem na cestě k uznání skutečnosti, že mají-li mít univerzální lidská práva praktický smysl, musejí být vymahatelná.

? K čemu je dobrá Všeobecná deklarace lidských práv, když není právně vymahatelná?

Přestože dnes již existuje mezinárodní soud, před nějž mohou být postaveny vlády za porušování článků Všeobecné deklarace lidských práv, měl tento dokument i v minulosti nesporný význam a dodnes slouží jako měřítko, podle něhož jsou státy na mezinárodním poli posuzovány. Vlády dnes vědí, že svévolným porušováním práv uvedených v této deklaraci se vystavují riziku, že budou jinými vládami odsouzeny, nebo že na ně budou dokonce uvaleny sankce. Tento postup není vždy zcela objektivní (!), ale je to jistě dobrý začátek. Všeobecná deklarace lidských práv také tvoří základ téměř všech mezinárodních smluv, které již jsou (ve větší či menší míře) vymahatelné.

? K čemu jsou mi dobrá lidská práva, když je vláda mé země dennodenně porušuje a o kritiku ze strany mezinárodního společenství se nezajímá?

Opět – jsou dobrým začátkem. Lidská práva jsou lepší než nic a za vhodných okolností a při správném přístupu jistě dokáží vládu přimět ke změně některých – pokud ne všech – po-

stupů. To se může někdy jevit jako hudba velmi vzdálené budoucnosti, zejména pokud je porušování lidských práv zvláště závažné nebo hodně časté, ale historie nás stále znovu učí, že to je možné. Kromě toho jsou dnešní vyhlídky pravděpodobně lepší, než jaké byly doposud. Prosazování změn může být dlouhý proces, ale to, že jednotlivci mají svá práva a že jsou tato práva na celém světě stále více uznávána – a že se tedy o ně vlády alespoň do určité míry *musejí* zajímat – nám dává do rukou mocnou zbraň a cenný náskok.

? Znamená respektování práv druhých, že jim dovolím, aby si dělali, co chtějí?

Neměli by svým jednáním porušovat vaše práva nebo práva někoho jiného. Nesmíte však být příliš nároční, co se týče rozsahu vašich práv: něčí chování vám může připadat protivné nebo nemístné, ale to ještě nemusí znamenat, že porušuje vaše *práva*. Pokud chcete, aby vás ostatní nechali chovat se tak, jak chcete, musíte se snažit tolerovat i jejich chování.

? Mohu na obranu svých práv udělat cokoli, například použít násilí?

Obecně ne. Pokud však jde o skutečný případ sebeobrany, pak může být *legitimní použití přiměřené síly* na odvrácení toho, co vás ohrožuje, přijatelné. Ovšem pouze na obranu před dalším zlem. Není přípustné použít násilí jako „odplatu“ za bezpráví, které jste vytrpěli. Mučení není přijatelné za žádných okolností.

? Proč bychom měli respektovat práva druhých, když druzí naše práva nerespektují?

Za prvé proto, že pokud nebudete respektovat práva druhých, můžete se sami ocitnout v problémech. Za druhé proto, že si druzí zaslouží respekt čistě proto, že jsou lidmi. A za třetí proto, že můžete jít ostatním příkladem, a tak zvýšit pravděpodobnost, že budou i oni respektovat vás. Nakonec to ale vždy bude záviset na tom, jakým člověkem chcete být a v jakém světě chcete žít. Zamyslete se nad tím, co by to o vás vypovídalo, kdybyste se chovali způsobem, jaký u ostatních odsuzujete. Nebo si představte, jaký by byl svět, kdyby v něm všichni porušovali práva druhých podle hesla „jak ty mně, tak já tobě“.

? Proč by měla být lidská práva přiznána i těm, kteří tím nejhorším způsobem porušují práva druhých?

Tato otázka je pravděpodobně nejobtížnější, ale také nejpodstatnější částí teorie lidských práv. Může se zdát, že někteří jedinci mají tak málo lidských vlastností, že by nám snad jen slepá víra dovolovala vidět v nich lidské bytosti. V takových případech bychom měli vzít v úvahu následující skutečnosti:

- Š` **Za prvé** má každý jedinec bez ohledu na své zjevně nelidské chování alespoň nějaké lidské vlastnosti. I zločinci mají rádi svou matku, své děti, svého muže nebo ženu – nebo prostě *někoho*. I zločinci pociťují bolest, opovržení, zoufalství nebo žárlivost. Chtějí být uznáváni, podporováni, milováni a chápáni. *Všichni* prožívají některé, pokud ne většinu, z těchto výlučně lidských citů. To je činí lidskými bytostmi, a proto si zaslouží, abychom je respektovali.
- Š` **Za druhé** ani my nejednáme správně, když chceme zločincům ublížit stejným způsobem, jakým oni ubližovali jiným. Takové postoje ubírají i nám na lidskosti.
- Š` **Za třetí** i kdyby se náhodou objevil zločinec s „lidskou“ podobou, ale bez jakýchkoli lidských vlastností (a nikdo takový se zatím neobjevil), kdo z nás by mohl

s naprostou jistotou říci, že *není člověk*? Podle jakých kritérií bychom se rozhodovali? Možná na základě toho, že není schopen milovat nebo být milován. Ale co kdyby se ukázalo, že jsme se ve svém přesvědčení mylili?

Tento poslední bod nám připomíná, že v případech, kdy soudíme druhé a konečný rozsudek má dalekosáhlé nebo nevratné důsledky, bychom měli zvažovat rizika pro lidstvo jako celek. Opravdu chceme žít ve světě, kde jsou vykonávány takové rozsudky a kde jsou někteří lidé jednoduše označeni za ne-lidi, a proto jsou jim odepřena lidská práva? Bez naprosto univerzální platnosti lidských práv bychom v takovém světě žili.

Část 5

Doplňující informace o obecných tématech

Obsah této části

Děti	317
Občanství	322
Demokracie	326
Diskriminace a xenofobie	331
Vzdělání	345
Životní prostředí	350
Rovnost mužů a žen	354
Globalizace	358
Zdraví	362
Bezpečnost	367
Média	372
Mír a násilí	376
Chudoba	382
Sociální práva	386
Sport	391
Poznámky	396

Děti

Podle hrubých odhadů žijí dnes na světě dvě miliardy dětí, z toho 104 milionů v zemích Evropské unie.

V roce 1989 přijaly Spojené národy Úmluvu o právech dítěte, kterou ratifikovaly všechny země s výjimkou Spojených států a Somálska. Tato úmluva je mezníkem v historii dětských práv, neboť je to první závazný mezinárodní nástroj v této oblasti.

Proč je Úmluva o právech dítěte tak významná?

Úmluva přinesla do oblasti ochrany dětských práv mnoho změn.

1. Je to nástroj na ochranu lidských práv ratifikovaný největším počtem států.
2. Úmluva prosazuje tři principy. Za prvé princip aktivní účasti dětí – v závislosti na jejich věku a zralosti – v záležitostech, které ovlivňují jejich život (například v soudních procesech nebo v řízení o adopci) s přihlédnutím k jejich rodině a společnosti jako celku. Dále vyhláší práva na ochranu dětí před všemi formami zneužívání, násilí a všemi praktikami porušujícími jejich práva. A konečně – podobně jako jakákoli jiná úmluva – poskytuje práva, která slouží jako záruka proti potenciálnímu porušování.
3. Považuje děti za subjekty práva, a nikoli za jeho objekty. V minulosti byla naprostá většina dospělých vychována tak, že vnímala děti jako objekty, které musejí dospělé – učitele, kněze, rodiče, lékaře atd. – bezpodmínečně ve všem poslouchat. Úmluva v protikladu k tomu prosazuje pojetí dětí jako lidí obdařených právy, které je třeba respektovat. Respektovat je musejí nejen dospělí, ale také společnost a všechny instituce, jež mají s dětmi něco do činění. Děti mají právo na to, aby se s nimi zacházelo s respektem a důstojností čistě proto, že jsou – bez ohledu na svůj věk – lidskými bytostmi.
4. Všechna rozhodnutí (soudní, správní atd.) týkající se dětí se mají řídit zájmem dítěte. Zájem dítěte se těžko definuje a přesný význam tohoto pojmu je předmětem četných sporů. V praxi to znamená, že například soudce rozhodující o tom, komu připadne dítě po rozvodu rodičů do péče, musí vzít v úvahu různé aspekty života dítěte i „jeho“ dospělých. Ve všech případech by měl být zájem dítěte důležitější než zájmy dospělých.

„Vaše děti nejsou vašimi dětmi. Jsou syny a dcerami Života, toužícího po sobě samém... Můžete dát domov jejich tělům, ne však jejich duším, neboť jejich duše přebývají v domově zítřka, který vy nemůžete navštívit dokonce ani ve svých snech.“

Chalíl Džibrán

Související aktivity

- § Ashikův příběh, str. 91
- § Bingo lidských práv, str. 206
- § Dětská práva, str. 103
- § Máme na výběr?, str. 111
- § Naše možné budoucnosti, str. 182
- § Nechte zaznít každý hlas, str. 153
- § Zahraj to, str. 86

Aktivní účast dítěte

1. „Aktivní účast je nezbytná, má-li být Úmluva OSN o právech dítěte životaschopná;
2. je rozhodujícím faktorem pro zajištění sociální soudržnosti a pro život v demokracii;
3. je nezbytným procesem ve vývoji dítěte...“⁴

5. Úmluva o právech dítěte se svým obsahem vztahuje k nejrozličnějším oblastem – správní, soudní, vzdělávací, právní atd., v nichž mají být dětská práva respektována. Například dítě, které nebylo při narození patřičně zaregistrováno, z pohledu práva neexistuje. Neexistuje ani z pohledu školských úřadů, které takové dítě odmítají zapsat jako žáka, a ono v důsledku toho nemůže navštěvovat školu. Jedná se o běžný problém, který se týká tisíců dětí v mnoha zemích. Pokud školské úřady nechtějí dítě přijmout do školy, protože „z hlediska úřadů ani práva neexistuje“, jednoznačně tím porušují jeho právo na vzdělání.

Úmluva měla praktický dopad v mnoha zemích, které musely změnit nebo zreformovat svoji legislativu, protože je k tomu zavazovala její ratifikace.

Myslíte si, že by děti měly pro své vlastní dobro vždy bezpodmínečně poslouchat dospělé?

Situace dětí: fakta a čísla

Ačkoli je Úmluva o právech dítěte obrovským krokem vpřed ve prospěch dětí, fakta dokazují, že dětská práva jsou ve většině světových regionů nadále porušována.

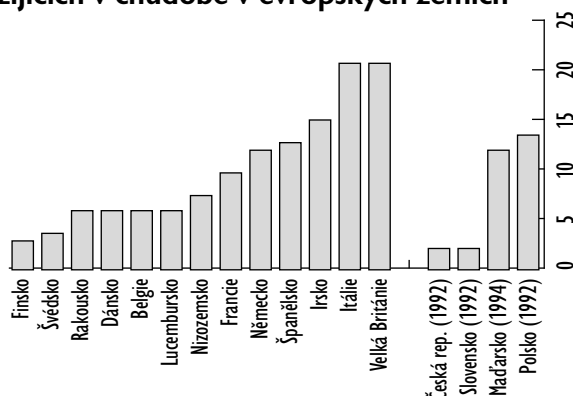
Děti v Evropě...

- š · Dramaticky vzrůstá počet dětí a žen, které jsou obětí obchodu s lidmi. Podle odhadů je do západní Evropy každoročně prodáno až 120 000 žen a dětí ze zemí střední a východní Evropy.
- š · Zprávy z Bulharska uvádějí, že pro značný počet tamějších čtrnácti až osmnáctiletých dívek je hlavním zdrojem příjmů prostituce, která je velmi často součástí organizované sítě. Znepokojivý je také rostoucí počet mladých prostitutek.
- š · V Estonsku byla zaznamenána prostituce velmi mladých dívek, provozovaná v širším kontextu rozvíjejícího se mezinárodního trhu se sexuální turistikou. Prostituce velmi mladých (osmi až desetiletých) dívek byla zjištěna také v Lotyšsku.
- š · Výzkumy naznačují, že ve Velké Británii žije mnoho tisíc dětí na ulici, a to zejména – třebaže ne výlučně – ve velkých městech. Mezi těmito dětmi ulice jsou zhruba stejnou měrou zastoupeni chlapci i dívky. Podle odhadů odejde z domova každý rok přibližně 40 000 dětí.
- š · Ve Francii se fenomén dětí žijících na ulici stal závažným problémem už v 80. letech 20. století. Některé úřady uvádějí, že na ulici žije asi 10 000 dětí, ačkoli podle jiných odhadů je jejich počet mnohem nižší.
- š · Počet mladých lidí bez domova roste také ve východní a střední Evropě. Jenom v Bukurešti žije podle odhadů na ulici 1500 dětí a mladých lidí.
- š · V Polsku a Maďarsku žije více než třetina dětí do patnácti let v chudobě. Nedávný výzkum provedený v Polsku (UNDP, 1999) došel k závěru, že 60 % dětí trpí nějakou formou podvýživy a 10 % stálou podvýživou. V Ruské federaci se mezi lety 1992 a 1994 zvýšil počet dětí do dvou let, které zaostávají v růstu, z 9,4 % na 15,2 %.

Kdo je dítětem?

Podle článku 1 Úmluvy „se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jež se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“. To znamená, že Úmluva se vztahuje na všechny osoby mladší osmnácti let včetně dospívajících.

Procento dětí žijících v chudobě v evropských zemích⁵

Děti ve světě...

- š Každoročně umírá více než 10 milionů dětí mladších pěti let z příčin, kterým by se dalo zabránit.
- š Více než 100 milionů dětí stále nechodí do základní školy, většina z nich jsou dívky.
- š Podle odhadů se 300 000 dětí účastní bojů.
- š 149 milionů dětí trpí podvýživou, dvě třetiny z nich žijí v Asii.
- š Jen v roce 2001 bylo zhruba 31 milionů uprchlíků a vnitřních uprchlíků, většinou žen a dětí, nuceno opustit své domovy, aby uniklo ozbrojeným konfliktům.

Porušování práv dětí a dospívajících v Evropě

V souvislosti s právy dětí bylo identifikováno několik problémů, které znepokojují jak evropské instituce, tak vlády evropských států. Panuje však jasná vůle prosazovat opatření, jejichž cílem je ochrana dětí před praktikami a jevy porušujícími jejich práva.

Ve světle výše citovaných statistik o *obchodování s lidmi, prostituci a pornografii* v Evropě se tímto problémem začala hlouběji zabývat Rada Evropy a její členské státy, které vyslovily několik doporučení, mimo jiné:

- š Doporučení 1065 (1987) o obchodování s dětmi a o jiných formách zneužívání dětí;
- š Doporučení č. R (91) 11 o sexuálním zneužívání dětí, dětské pornografii, prostituci a o obchodování s dětmi a mladými lidmi;
- š Rezoluci 1099 (1996) o sexuálním zneužívání dětí.

Po přijetí těchto doporučení musejí státy zavést konkrétní opatření zajišťující jejich zavedení do praxe. Příklady takových opatření jsou:⁶

1. Z iniciativy belgického ministra vnitra byla 23. listopadu 1992 v rámci ústřední policejní kanceláře pro pohřešované osoby zřízena jednotka specializující se na potírání obchodu s dětmi. 11. září 1995 nařídil ministr spravedlnosti vytvořit v rámci téže kanceláře jednotku pro pohřešované děti. Tato jednotka zodpovídá za koordinaci, podporu a poskytování odborných posudků v případech zmizení nezletilých osob za podezřelých okolností.
2. V Lucembursku byl založen zvláštní policejní útvar na ochranu mladistvých. Na policejním velitelství města Lucemburk pracuje útvar na ochranu mladistvých v rámci oddělení výzkumu. Zde byla také zřízena krizová telefonní linka pro děti (Kanner Jugendtelefon).

Proč je vymýcení obchodu s dětmi tak obtížné?

Klíčová data

4. červen

Mezinárodní den nevinných dětských obětí agrese

12. srpen

Mezinárodní den mládeže

20. listopad

Světový den dětí

„Při pobývání s dětmi se duše uzdravuje.“

Fjodor Michajlovič Dostojevskij

Dětská práce je...

... práce na plný úvazek vykonávaná dětmi mladšími patnácti let.

... práce, která dětem znemožňuje chodit do školy.

... práce, která je pro děti nebezpečná a ohrožuje jejich tělesné, duševní nebo citové zdraví.

Důvody, proč děti musejí pracovat, bývají velmi složité a ovlivňuje je řada faktorů od kulturních zvyklostí až po situace, kdy je rodina žijící v chudobě závislá na platu dětí.

Kromě toho, že dětská práce znemožňuje dětem dosáhnout přiměřeného vzdělání a narušuje jejich tělesný a duševní vývoj, může způsobit také vážné zdravotní problémy – jako svalové a kosterní deformace, chemické otravy, řezné rány a jiná zranění, respirační choroby, těžké popáleniny apod.

Děti vyrábějí například koberce, cihly, zápalky, cukr, oblečení, boty, cigarety (tzv. eukalyptky – beedis), zábavní pyrotechniku, domy a jiné stavby, tužky nebo kožené zboží. Také jsou využívány při sklizni zemědělských plodin, pro práci v továrnách, k nošení těžkých břemen, rybolovu a poskytování základních služeb pro domácnost.

Internet a pornografie

Při brouzdání po internetu jsou děti vystaveny všemožným rizikům. Mimo jiné mohou narazit na nevhodné materiály (fotografie zobrazující násilí, propagaci rasismu a xenofobie apod.) nebo mohou být obtěžováni různými pedofilními aktivitami. Mnozí se svědectví, že existují celé sítě lidí vyměňujících si informace (jména, fotografie apod.) o dětské pornografii. V posledních letech bylo v Evropě i na jiných kontinentech zatčeno několik osob, které byly zapleteny do těchto nemorálních a nelegálních aktivit nebo tyto aktivity podporovaly.

Pro osoby pracující s dětmi (jako jsou například sociální pracovníci, učitelé nebo psychologové) a pro rodiče platí následující doporučení:

- š: podniknout *konkrétní činy* (například podat zprávu, stěžovat si nebo se zeptat), jakmile se dozvědí, že je dítě vystaveno těmto rizikům, nebo když se na internetu objeví nelegální či nebezpečné materiály;
- š: *posílit děti* tím, že je budou o existujících rizicích informovat a diskutovat s nimi o tom, jak se jim mohou bránit;
- š: *informovat rodiče*, kteří si musejí uvědomit rizika spojená s používáním internetu.

Světový summit o dětech

V září 1990 přijal Světový summit o dětech Deklaraci o přežití, ochraně a vývoji dětí společně s Akčním plánem na implementaci této deklarace. Byla vytyčena řada cílů týkajících se dětské úmrtnosti, podvýživy, přístupu dětí na celém světě k základnímu vzdělání atd., které měly být splněny do roku 2000.

? Žádného ze stanovených cílů nebylo dosaženo. Znamená to, že byl summit zbytečný?

Mnohé nevládní organizace jsou strukturovány jako sítě zainteresovaných jednotlivců, kteří sledují webové stránky s nelegálními materiály a podávají o nich zprávy.⁷

8. listopadu 2001 byla přijata Úmluva Rady Evropy o počítačové trestné činnosti. Až vstoupí v platnost, bude první mezinárodní smlouvou o trestných činech spáchaných prostřednictvím internetu a jiných počítačových sítí. Jejím hlavním cílem je zavedení společného způsobu boje proti kriminalitě zaměřeného na ochranu společnosti před trestnými činy spáchanými pomocí počítačů nebo internetu. K hlavním prostředkům pro dosažení tohoto cíle patří přijetí vhodné legislativy a podpora mezinárodní spolupráce. Článek 9 zmíněné úmluvy se týká boje proti *pedofilii a dětské pornografii* na internetu.

? Můžeme kontrolovat, jak děti využívají internet, aniž bychom zároveň porušovali jejich svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu (článek 13 Úmluvy o právech dítěte)?

Ombudsman pro děti

Slovo „ombudsman“ pochází se skandinávského „ombud“, což znamená velvyslanec, zplnomocněnec nebo posel. Vžilo se pro označení osoby, která se zabývá stížnostmi vznášenými určitou skupinou (v tomto případě dětmi), vystupuje ve jménu této skupiny a snaží se zlepšit podmínky jejich jednotlivých členů i skupiny jako celku.

První ombudsman pro děti byl zřízen v Norsku roku 1981. Ombudsman je nezávislý, nestranný činitel, mluvčí, arbitr nebo odborný znalec, který se stará o to, aby ministerstva a jiné orgány plnily své legislativní povinnosti, a navrhuje různá zlepšení ve prospěch dětí. Chrání potřeby, práva a zájmy nezletilých, prosazuje praktické uplatňování Úmluvy o právech dítěte a podporuje její rozšiřování. Má pravomoc prověřovat, kritizovat a zveřejňovat administrativní rozhodnutí, ale nemůže je odvolat ani zrušit. Zasahuje nezávisle na právních zástupcích, rodičích nebo opatrovnících a zastupuje práva dětí ve všech typech občanských nebo trestních případech, do nichž jsou přímo nebo nepřímo zapojeny.

V některých zemích je ombudsman zodpovědný za zavedení hodnotících metod, používaných k vyhodnocování a zjišťování důsledků různých legislativních návrhů, předpisů a dalších opatření na děti. Podle švédské nevládní organizace *Radda Barnen* má v současné době ombudsmana pro děti dvacet zemí.

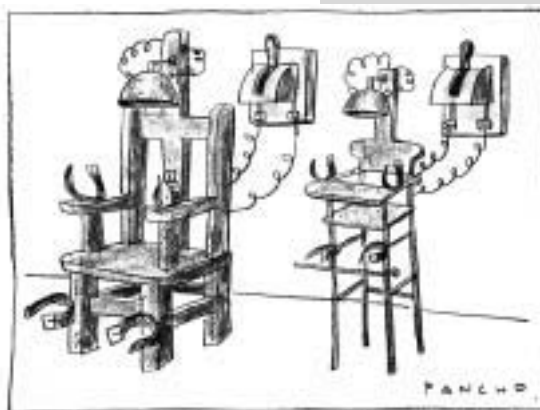
V Evropě byla v roce 1997 založena *Evropská síť ombudsmanů pro děti* (ENOC). Jejími členy jsou zástupci z Belgie, Dánska, Finska, Francie, Islandu, Litvy, Maďarska, Makedonie, Norska, Portugalska, Rakouska, Ruské federace, Španělska, Švédska a Walesu. Ruské ministerstvo práce a sociálního rozvoje zahájilo pilotní projekt, v jehož rámci byli v pěti oblastech ustaveni komisaři, jejichž úkolem je poskytovat pomoc dětem. Všichni komisaři byli jmenováni na základě úředního dekretu a mají pověření zlepšovat ochranu a podporu dětských práv.

Mezinárodní a regionální nástroje na ochranu dětských práv

1. Úmluva o právech dítěte, 1989
2. Světová deklarace o přežití, ochraně a vývoji dětí, 1990
3. Akční plán pro implementaci Světové deklarace, 1990
4. Doporučení Parlamentního shromáždění 1460 (2000) o zřízení evropského ombudsmana pro děti, Rada Evropy, Štrasburk 2001
5. Doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy 1286 (1996) o evropské strategii vůči dětem
6. Evropská úmluva o výkonu práv dětí, Rada Evropy, Štrasburk 1996

Literatura

- Asquith, S., *Juvenile Justice and Juvenile Delinquency in Central and Eastern Europe – A Review*, Centre for the Child and Society, University of Glasgow.
- Flekky, M., *A Voice for Children – Speaking as their Ombudsman*, UNICEF, 1991.
- The Global Movement for Children*, www.gmfc.org.
- Human Rights Education Newsletter*, No. 29, Centre for Global Education, University of York, UK, 2001.
- Setting up a European Ombudsman for Children*, doc. 8552, Parlamentní shromáždění Rady Evropy, 1999.
- The State of the World's Children*, UNICEF, 2000.
- „Trafficking in women, a comprehensive European strategy“, informační listy, Evropská komise.
- Závěrečná zpráva studijní skupiny o dětech ulice*, Rada Evropy, Štrasburk, duben 1994.

Občanství

Jednoduchý pohled...

Většina lidí je občany konkrétního státu. To je opravňuje k určitým výsadám nebo právům, ale také jim to ukládá povinnosti, které stát očekává od občanů žijících na jeho území. Občané tedy vůči svému státu plní jisté závazky a na oplátku mohou požadovat ochranu svých důležitých zájmů. Nebo by tak alespoň mělo být.

Komplikace...

Tuto jednoduchou rovnici komplikují dvě velké otázky:

1. Jaká práva jsou státy povinny svým občanům garantovat a za jakých podmínek?
2. Jak to vypadá s lidmi, kterým není z nějakého důvodu poskytnuta ochrana státu, na jehož území žijí?

Odpověď na první otázku vyžaduje vytvořit si jasnější představu o přesném významu pojmu *občanství*. Odpověď na druhou otázku předpokládá vědět, proč někteří lidé nemají občanství státu, v němž žijí, a co by se s tím dalo učinit. Tato diskuse stojí teprve na začátku a v naší kapitole se podíváme jen na některé aspekty celé problematiky.

Co je to občanství?

Diskuse o občanství se vedou už tisíce let a dodnes neexistuje úplná shoda v tom, co občanství přesně znamená. Poměrně jasný se zdá být koncept *státního* občanství: státní občanství se zpravidla pojí s konkrétním národním státem a je definováno zákony tohoto státu. Možná proto si mnozí lidé spojují občanství s vlastenectvím: „dobrý občan“ je v jejich očích „dobrým vlastencem“.

Jak ale uvidíme v následující části věnované historickému vývoji, občanství má mnohem více významových vrstev než jen pouhé vlastenectví. V každém případě je však třeba rozlišovat mezi občanem a poddaným.

? Měli by občané vždy dodržovat zákony?

Související aktivity

- § Bojovníci za lidská práva, str. 130
- § Dejte si pozor, sledujeme vás, str. 5
- § Elektrárna, str. 198
- § Hra na kreslení slov, str. 20
- § Hra o dvou městech, str. 71
- § Hrdinky a hrdinové, str. 142
- § Jednání s odbory, str. 244
- § Kde stojíš?, str. 254
- § Kdo jsme já?, str. 257
- § Nechte zaznít každý hlas, str. 153
- § Získávání hlasů, str. 127
- § Volit, či nevolit?, str. 238
- § Vzdělání pro všechny?, str. 122
- § Zahrada přes noc, str. 139
- § Zahraj to, str. 86

Historický vývoj pojmu občanství

Pohled na některé důležité etapy ve vývoji pojmu občanství je užitečný proto, že může objasnit jeho různé významové linie, které jsou dodnes předmětem diskusí.

- š · Původ pojmu občanství sahá do starověkého Řecka, kde byli „občany“ označováni lidé, kteří měli právo zasahovat do státních záležitostí. Občanem ale nebyl každý: ženy a otroci byli pouhými poddanými. Nositelé privilegovaného postavení občanů pokládali za důležité být „dobrymi občany“, jimž jsou vlastní „občanské ctnosti“. Tato tradice klade důraz na *povinnosti*, které by měli občané vykonávat.
- š · Spojení občanství s národní identitou, a tedy s vlastenectvím, bylo přirozeným důsledkem vazby právního statusu „občana“ na určitý národní stát.
- š · Liberální pojetí občanství, rozvinuté v 19. století, zdůraznilo význam *práv* pro všechny občany. S postupným rozšiřováním volebního práva se spravedlnost a politická práva stávala skutečností pro stále větší část obyvatelstva.
- š · Ve 20. století vystoupili stoupenci „sociálního občanství“ s požadavkem, aby stát poskytoval občanům více než jen občanská a politická práva. Rozvoj sociálního státu v minulém století vděčí za mnohé právě těmto myslitelům, kteří argumentovali tím, že práva občanů by se měla týkat nejen jejich účasti ve „vysoké“ politice, ale také jejich každodenních životních a pracovních podmínek.
- š · Delší dobu již také platí princip „několikanásobného občanství“, který jednotlivcům umožňuje být současně občany více než jednoho státu nebo organizační jednotky. Například s postupující integrací Evropské unie mají občané členských států nejen práva a povinnosti vůči svému vlastnímu státu, ale také stále více práv a povinností vůči Unii.
- š · Poslední linie občanství, která dnes nabývá na významu, spojuje občanství s *výchovou*. Jestliže občanství v tradičním smyslu zahrnuje *užívání* práv, ale také *vykonávání* povinností, pak lze říci, že lidé se jako občané *nerodí, ale musejí se jimi teprve stát*. Například loajalita a zodpovědnost jsou vlastnosti, které si musí člověk osvojit a dále rozvíjet. A pokud tyto vlastnosti považujeme za podstatné pro občanství v plném významu tohoto pojmu, dojdeme snadno k závěru, že „skutečné“ občany je třeba (v nejširším smyslu slova) vychovat.

Představy většiny lidí o občanství budou dnes pravděpodobně obsahovat prvky všech šesti uvedených koncepcí, i když v různém poměru. Někteří zdůrazní „povinnosti“, zatímco jiní přiloží větší význam „právům“, „vlastenectví“ nebo vlastnostem „dobrého občana“.

Občanství a lidská práva

Viděli jsme, že od počátku jsou důležitými prvky občanství práva i povinnosti. Očekává se, že občané mají určitá základní práva, a zároveň se po nich požaduje plnění jistých povinností. Právě tyto povinnosti či zodpovědnosti mají lidé na mysli, když mluví o tom, *jací by občané měli být a jak by se měli chovat*.

I kdyby někdo toto pojetí občanství považoval za příliš direktivní nebo omezující lidskou svobodu a důstojnost jednotlivých občanů, je třeba si uvědomit, že tato ohraničení přímo vyplývají z teorie lidských práv. Uvedené povinnosti nám ukládá právě a pouze touha vytvořit společnost, která bude respektovat lidská práva všech občanů.

„Občanství je složitou a mnohvrstevnou skutečností, kterou je třeba vnímat v jejím politickém a historickém kontextu. Nelze mluvit o abstraktním občanství vytrženém ze souvislostí, neboť tato idea má význam pouze ve vztahu ke skutečným potřebám společnosti nebo politického systému. V demokratickém systému znamená občanství aktivní účast jednotlivců v systému práv a povinností, která je údem všech občanů demokratických společností.“²⁶

„Každý je takový, jakého jej stvořil Bůh, a často ještě mnohem horší.“

Miguel de Cervantes

„Jednoduše řečeno, poddaný se řídí zákony a občan se podílí na jejich tvorbě a úpravách.“

B. Crick

Mezi povinnostmi občanů a teorií lidských práv existují dvě přímé vazby:

1. To, že má každý člověk základní lidská práva, nikoho neopravňuje k tomu, aby se choval čistě podle svých přání. Znamená to pouze, že se každý může chovat podle svých přání, pokud tím neohrožuje lidská práva jiných lidí. První věcí, kterou lze s jistotou říci o dobrém občanství, je tedy to, že *dobří občané respektují lidská práva ostatních lidí*.
2. Druhá souvislost s lidskými právy se týká toho, že koncept občanství je nevyhnutelně spojen s *členstvím ve společnosti*. Nemluví se například o občanech opuštěných ostrovů, protože občan je více než jen *obyvatelem* určité země nebo oblasti. Občan je především členem společnosti obývající tuto oblast. Pokud usilujeme o vytvoření společnosti, která bude brát ohled na lidská práva, musejí lidé patřící do této společnosti omezit své chování i v tomto smyslu.

Další věcí, kterou lze říci o dobrém občanství, je tedy to, že *dobří občané přispívají svým chováním k tvorbě společnosti, která bude brát větší ohled na lidská práva*.

? Co by měl dělat dobrý občan, když společnost nerespektuje práva určitých sociálních skupin?

Problémy s občanstvím

Většina současných diskusí o občanství se zaměřuje na to, jak posílit aktivní zapojení občanů do rozhodovacích procesů v demokratické společnosti. Stále více se ukazuje, že pravidelné volby nejsou dostatečnou formou občanské účasti. Za prvé proto, že vládní politici se v období mezi volbami nemusejí plně zodpovídat ze svých činů, a za druhé proto, že řadové občané nechápou volby jako možnost něco svým jednáním ovlivnit. Kromě toho údaje o volební účasti naznačují takovou míru nezájmu občanů o politiku, jaká vážně ohrožuje efektivní fungování demokracie. Tyto a podobné problémy byly podnětem k zahájení programů, jako je projekt Rady Evropy Výchova k demokratickému občanství.

? Jaké jiné formy aktivního zapojení či účasti kromě voleb se nabízejí řadovým občanům?

Další problémová oblast, již dosud nebylo věnováno příliš mnoho pozornosti, ale postupně nabývá na významu, se týká osob, které z nějakého důvodu nemohou využívat všechny výhody občanství. Jedním aspektem tohoto problému je přetrvávající diskriminace: příslušníci menšinových skupin často sice mají formální občanství země, v níž žijí, ale přesto se nemohou plně účastnit života společnosti.

Jiný aspekt souvisí s globalizací, jejímž důsledkem jsou mimo jiné nové formy práce a migrace. Ty vedou k tomu, že značné množství lidí z celého světa žije v zahraničí, ale kvůli stávající legislativě nemohou ve své hostitelské zemi požádat o formální občanství. K takovým lidem patří osoby, které do zahraničí přijely za prací, uprchlíci, lidé pobývajících v zahraničí na přechodnou dobu, ale také ti, kdo se rozhodli k trvalému pobytu v cizí zemi.

? Jaká by měla být kritéria pro udělování občanství v dnešním multikulturním světě? Měli by mít lidé, kteří přišli do zahraničí za prací, právo využívat některých výhod občanství, nebo dokonce právo na získání formálního občanství?

Výchova k demokratickému občanství: Rada Evropy a mládež

Pod tímto názvem se skrývá program Rady Evropy zaměřený na vytvoření evropského rámce pro podporu výchovy k demokratickému občanství. Rada Evropy vyzvala členské státy, aby programy podporující občanství zařadily do své vzdělávací, školicí, kulturní a mládežnické politiky a praxe, a sama aktivně přispěla tím, že navrhla nové strategie a přístupy a dala je členským státům k dispozici.

Podle návrhu Deklarace a programu výchovy k demokratickému občanství z dubna 1999 má výchova k demokratickému občanství tyto základní znaky:

- š · je založena na celoživotním učení a na aktivní účasti rozvíjené v různých kontextech;
- š · vybavuje muže i ženy dovednostmi, které jim umožňují aktivně se účastnit veřejného života a zodpovědně utvářet vlastní budoucnost i budoucnost celé společnosti;
- š · usiluje o rozvoj kultury lidských práv, charakterizované plným respektováním těchto práv a porozuměním pro povinnosti z nich vyplývající;
- š · připravuje lidi na život v multikulturní společnosti a učí je vědomě, citlivě, tolerantně a morálně zacházet s jinakostí;
- š · posiluje sociální soudržnost, vzájemné porozumění a solidaritu;
- š · musí zasáhnout všechny věkové skupiny i všechny části společnosti.

Jedním z důležitých aspektů programu Výchova k demokratickému občanství je snaha posílit zapojení mladých lidí do občanské společnosti, a proto podporuje různé mládežnické sítě, partnerství, modelové iniciativy apod. Mladí lidé jsou významnou cílovou skupinou tohoto programu.

„Překvapilo mě, kolik se zde sešlo mladých aktivistů za lidská práva. Jejich znalosti a zkušenosti mi dodávají odvahu pokračovat v našem vzdělávacím programu o lidských právech ve školách a pořádat více mimoškolních aktivit zaměřených na rozvoj občanství.“²⁷

Marina Kavinena, Fórum mládeže o výchově k lidským právům, 2000

Literatura

- Crick, B., *Essays on citizenship*, Continuum, 2000.
Journal of Citizenship Studies, www.tandf.co.uk/journals/titles/13621025.asp.
 Kennedy, K. (ed.), *Citizenship education and the modern state*, Falmer Press, 1997.
 Oliver, D., Heater, D., *The foundations of citizenship*, Harvester Wheatsheaf, 1994.
 Program Výchova k demokratickému občanství (Rada Evropy), www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/education/E.D.C.

Demokracie

„Nikdo se nerodí jako dobrý občan, žádný národ se nerodí jako demokracie. Spíše se občan i stát vytvářejí v procesech probíhajících po celý život. Mladí lidé se do nich musejí zapojit od narození.“³

Kofi Annan

Demokracie je systém tvorby pravidel pro soužití skupiny lidí. Slovo demokracie pochází z řeckých slov *demos* (lid) a *kratos* (moc). Proto se demokracie často definuje jako „vláda lidu“ čili jako systém, v němž pravidla vytvářejí ti, kteří se jimi mají řídit.

Může takový systém existovat a představuje dobrý způsob rozhodování? Jak idea demokracie původně vznikla a proč je dnes považována, přinejmenším většinou lidí ve většině zemí, za *jediný* systém, který si zaslouží naši pozornost? Má smysl, aby se na vládě podílel opravdu každý?

Proč demokracie?

Idea demokracie je založena na dvou základních principech, které mohou vysvětlit její přitažlivost:

1. princip *individuální autonomie*: nikdo není podřízen pravidlům, která stanovil někdo jiný;
2. princip *rovnosti*: všichni mají stejné příležitosti ovlivňovat rozhodnutí, která se dotýkají lidí ve společnosti.

Oba principy jsou intuitivně přitažlivé pro každého a demokracie je jediným systémem, který je – alespoň teoreticky – na nich postaven. Jiné systémy, například oligarchie, plutokracie nebo diktatura, tyto principy naopak popírají: dávají moc určité (neměnné) části společnosti a ta pak rozhoduje za všechny obyvatele. V takových případech není respektována ani rovnost, ani individuální autonomie.

Dva výše uvedené principy poskytují demokracii morální zdůvodnění, neboť oba dva jsou ve skutečnosti základními principy lidských práv. Demokratický systém vlády je však často zdůvodňován také svými praktickými výhodami:

1. Často se uvádí, že demokratický systém představuje efektivnější formu vlády, neboť lidé budou s větší pravděpodobností respektovat přijatá politická rozhodnutí. Lidé obvykle svá „vlastní“ pravidla neporušují.

Související aktivity

- § Jednání s odbory, str. 244
- § Získávání hlasů, str. 127
- § Volit, či nevolit?, str. 238
- § Vzájemné vazby, str. 173

2. Respektování vlády obyvatelstvem je pravděpodobnější také proto, že přijatá politická rozhodnutí jsou výsledkem procesu hledání vzájemné shody mezi různými politickými stranami. Prakticky tedy není reálné zavést pravidla, která by nebyla přijatelná pro velkou část obyvatelstva. Přijímané zákony takto podléhají určité vnitřní kontrole, kterou musí brát demokraticky zvolená vláda v úvahu.
3. Demokratický systém rovněž podporuje iniciativu obyvatel, a proto může lépe reagovat na měnící se podmínky podle principu „dvě hlavy vědí víc než jedna“.

? Považujete pravidla své země za „svá vlastní“? Proč?

Dobrá teorie...

V praxi se samozřejmě nedá očekávat, že k tvorbě pravidel bude přispívat každý člen společnosti ani že se všichni budou chtít podílet na vládě. V mnoha zemích proto existuje místo *přímé* demokracie systém demokracie *zastupitelské*. Občané si v něm vybírají zástupce, kteří mají rozhodovat jejich jménem. Teoreticky mají všichni občané stejnou možnost zvolit si osobu, o níž se domnívají, že bude nejlépe zastupovat jejich zájmy. Tímto způsobem se zde uplatňuje princip rovnosti.

V praxi to ale vždy neplatilo. V kolébce demokracie, ve starověkém Řecku, nemohli volit otroci a ženy, a samozřejmě ani děti. Dnes mají ženy ve většině zemí volební právo, ale získaly ho poměrně nedávno.

Stále však existují části obyvatelstva – obvykle mezi ně patří přistěhovalci, vězni a děti – které nemají právo volit, ačkoli musejí dodržovat zákony země.

? Lze vyloučení určitých částí společnosti z demokratického procesu něčím ospravedlnit?

Kontrola nad tvorbou zákonů

Je-li dnes princip *rovnosti* víceméně respektován, alespoň co se týče volebního práva, jak je v současných demokraciích uplatňován první princip, princip *autonomie*? Do jaké míry považují jednotliví členové dnešních demokratických společností zákony vytvářené jejich zástupci za „své vlastní“? Odpověď na tuto otázku je mnohem méně povzbudivá. Ve skutečnosti by totiž většina lidí ve většině demokratických zemí řekla, že zákony jsou jim „vnuceny“ politiky a nevyjadřují jejich zájmy. Znamená to, že se první princip někam vytratil?

? Mohou lidé v zastupitelské demokracii skutečně ovlivňovat rozhodnutí, která politici činí jejich jménem?

V zastupitelské demokracii mohou lidé ovlivňovat proces tvorby zákonů několika způsoby. Opět se budeme zabývat ideálním modelem, ačkoli nejspíše neodpovídá skutečné politické situaci v mnoha zemích. Přinejmenším nám však může pomoci rozpoznat problémové oblasti a navrhnout způsoby, jak by se daly stávající nedostatky překonat.

1. Občané ovlivňují proces tvorby zákonů tím, že si vybírají lidi, kteří budou zákony přijímat. Teoreticky se občané ve volbách rozhodují mezi několika možnými zástupci svých zájmů. Mohou si tedy zvolit toho, jehož program se nejvíce blíží jejich vlastním představám.
2. Politici mají zájem na svém znovuzvolení. V období mezi volbami si jsou zákonodárci vědomi, že při příštích volbách budou občané posuzovat výsledky jejich práce,

„Hlasovací lístek je silnější než kulka.“

Abraham Lincoln

„Demokracii dvakrát sláva: jednou proto, že připouští rozmanitost, a podruhé proto, že dovoluje kritiku. Dvakrát sláva stačí: pro třetí provolání není žádný důvod.“

Edward Morgan Forster

a proto by neměli nechat projít zákony, které jsou pro obyvatelstvo zjevně nepřijatelné. To je jistá „tichá“ forma kontroly.

3. V principu mají občané rozsáhlé možnosti, jak aktivně vyjádřit svůj nesouhlas s určitým politickým rozhodnutím nebo zákonem, a upozornit tak své zástupce na to, že svým rozhodnutím občany znepokojili.
4. Teoreticky mohou občané ovlivňovat legislativní proces také aktivním jednáním s politickými představiteli, buď prostřednictvím nevládních organizací, nebo jiných nátlakových skupin a poradních orgánů.
5. A nakonec může každý jednotlivec kandidovat ve volbách, pokud se domnívá, že žádný z kandidátů není schopen zastupovat jeho zájmy.

Svobodné a spravedlivé volby – prostředek k dosažení cíle

Volby jsou jednou z metod kontroly nad zákonodárci, která spočívá v tom, že politici alespoň teoreticky ve všem, co dělají, chtějí – nebo musejí – brát ohled na své voliče. Nezbytným předpokladem účinnosti této metody jsou svobodné a spravedlivé volby. Je však zapotřebí také něco, co je možná ještě podstatnější: politici *musejí být přesvědčeni*, že se budou svým voličům zodpovídat, pokud jejich zájmy nebudou dostatečně dobře zastupovat. Žádný politik nemá důvod sledovat jiné než své vlastní zájmy, jestliže nemá *strach*, že bude svými voliči „potrestán“. Fungování demokratického systému závisí na tomto přesvědčení, a tedy v konečném důsledku na tom, zda voliči čas od času politiky „potrestají“, nebo v nich alespoň vzbudí pocit, že jsou připraveni to udělat.

Je velmi snadné začlenit do politického systému „volby“, aniž by se tím systém skutečně demokratizoval. Formální volby přispívají k demokracii pouze tam, kde je voliči využívají jako příležitost, při níž jsou jejich zástupci povoláni k zodpovědnosti. Rostoucí nezájem voličů v mnoha demokratických zemích na prahu 21. století ohrožuje účinnost tohoto kontrolního mechanismu.

Nezájem voličů kromě toho zpochybňuje i legitimitu tzv. demokraticky zvolených vlád, které jsou – v některých případech – ve skutečnosti zvoleny pouze *menšinou* z celkového počtu oprávněných voličů.

„Základem vládní moci budiž vůle lidu; tato vůle má být vyjádřena pravidelně konanými a správně prováděnými volbami na základě všeobecného a rovného hlasovacího práva tajným hlasováním nebo jiným rovnocenným postupem, zabezpečujícím svobodu hlasování.“

Všeobecná deklarace lidských práv, článek 21, odstavec 3

Volby a nezájem voličů

„Stockholm, 17. května (IPS) – Nezájem voličů vrhl stín na oslavy prvních voleb do národního parlamentu pro Saamy, švédský domorodý národ pastevců sobů... Účast v úvodních nedělních volbách byla nízká, k volebním urnám přišlo méně než 50 % z 12 000 oprávněných voličů.“ *InterPress Third World News Agency (IPS)*, 1993

„Volby do vladivostocké městské dumy plánované na 17. prosince se potýkají s vážnými problémy poté, co dvanáct kandidátů stáhlo své nominace kvůli neúčasti voličů v předchozích volbách.“ *Vladivostok Daily*, 29. listopadu 2000

„Ačkoli volební výsledky naznačují posun doleva, politickou atmosféru v Rumunsku mnohem více charakterizuje počet voličů, kteří k volbám nepřišli. Byla zaznamenána vůbec nejnižší volební účast 44,5 %, zatímco v roce 1996 se k volbám dostavilo 56,4 % voličů.“ *Central Europe Review*, 12. června 2000

„Účast ve všeobecných volbách ve Velké Británii byla nejnižší za posledních osmdesát let. Odevzdat svůj hlas se obtěžovalo jen zhruba 60 % voličů. K okrskům s nejnižší účastí patřil Liverpool Riverside s 34,1 %. Podle informací z volebních místností projeví v celé zemi největší nezájem mladí lidé ve věku 18–25 let.“ *BBC*, 9. června 2001

„Ačkoli voličská účast při slovenských parlamentních volbách v roce 1994 přesáhla celkově 70 %, odhaduje se, že mezi voliči ve věku osmnáct až dvacet pět let byla účast pouze 20 %.“ *Rock volieb*, 1998

Skutečná podoba demokracie

Existuje tolik různých forem demokracie, kolik je na světě demokratických zemí. Žádné dva systémy nejsou úplně stejné a žádný nemůže být považován za „modelovou“ demokracii. Jsou prezidentské a parlamentní demokracie, federativní, spolkové a jednotné demokracie, demokracie pravidelně využívající referenda, demokracie, které se více (nebo méně) opírají o konzultace s organizacemi z vnějšku, demokracie s poměrným hlasovacím systémem a demokracie s většinovým systémem – nebo takové, které využívají kombinaci obou...

Všechny tyto systémy mohou být považovány za demokratické, protože jsou – přinejmenším formálně – založeny na dvou výše zmíněných principech: rovnosti všech občanů a právu každého jednotlivce na určitou míru osobní autonomie. Není samozřejmě reálné chápat „autonomii“ tak, že si každý bude *dělat, co chce*. Systém však přinejmenším tím, že všem občanům uděluje stejné hlasovací právo, uznává, že každý jednotlivec je schopen samostatně volit a má nárok na to, aby byla jeho volba vzata v úvahu. Co následuje potom, závisí už na jednotlivých občanech.

Avšak přestože o sobě většina zemí světa prohlašuje, že jsou „demokratické“, mohly by být všechny současné demokratické systémy bezpochyby ještě *demokratičtější*, než jsou nyní.

Problémy s demokracií

Prakticky všude vzbuzuje stav demokracie na počátku 21. století důvody k obavám. Mnohé z nich souvisejí s nízkou volební účastí, která je na jedné straně projevem malého zájmu a nedostatečné angažovanosti občanů a na straně druhé podryvá vlastní demokratický proces, jak již bylo popsáno výše.

Ačkoli to je bezesporu problém, další studie naopak naznačují, že jiné formy účasti jsou ve skutečnosti na vzestupu – například nátlakové skupiny, občanské iniciativy, poradní orgány atd. Ty jsou pro efektivní fungování demokracie stejně podstatné jako účast občanů ve volbách, možná dokonce ještě důležitější. Volby jsou koneckonců jen hrubou metodou, jak zajistit, aby byly zájmy lidí správně zastoupeny. A čtyři nebo pět let, které obvykle uplynou mezi volbami, je dlouhá doba na to, aby mohl být vládě vystaven účet. Lidé mají příliš krátkou paměť!

S koncepcí zastupitelské demokracie se pojí další dva spletené problémy, které se týkají zájmů menšin. První z nich spočívá v tom, že zájmy menšin často nejsou volebním systémem vůbec reprezentovány. To se může stát v případě, když je menšina tak málo početná, že nedosáhne minimální hranice nezbytné pro jakékoli zastoupení. Častěji k tomu však dochází proto, že volební systém funguje na principu „vítěz bere vše“. Druhý problém spočívá v tom, že i když jsou menšiny v zákonodárných orgánech zastoupeny, jsou jejich zástupci stejně v menšině a nejsou schopni shromáždit dostatek hlasů na přehlasování zástupců, kteří mají většinu. Z těchto důvodů se o demokracii často hovoří jako o „vládě většiny“.

Posledně jmenovaný problém nemůže demokracie sama o sobě vyřešit. Lze si docela dobře představit – a mnohokrát se tak skutečně stalo – že většina schválí rozhodnutí, která menšinu poškozují. Takováto rozhodnutí však nelze v žádném případě ospravedlnit tím, že to byla „vůle lidu“. Základní zájmy menšin, stejně jako zájmy většiny, může zaručit pouze oddanost principům lidských práv podpořená účinnými právními mechanismy – bez ohledu na to, jaká je vůle většiny.

Klíčové datum

10. prosinec

Den lidských práv

„V Severním Irsku právě diskutujeme o nové listině práv. Chtěla bych propojit práva v této listině s životem mladých lidí v našem klubu mládeže.“

Tara Kinney, Fórum mládeže Severního Irsku, účastnice Fóra o výchově k lidským právům, 2000

„Demokracie je teorie, že obyčejní lidé vědí, co chtějí, a nic lepšího si nezaslouží.“

Henry Louis Mencken

Bojujeme za:

svobodu a lidská práva, aby měli všichni lidé, muži i ženy, všechna politická práva a nebyli diskriminováni na základě sociální třídy, kasty, pohlaví, náboženství nebo rasy;

rovnost, proti všem formám diskriminace, za sociální spravedlnost, za rovnost mezi muži a ženami, za rovné příležitosti a rovný přístup k vědění;

demokracii založenou na principech svobody a rovnosti a proti autoritářství, populismu a diktatuře, za právo na sebeurčení, za svobodu a za právo na svobodu projevu pro všechny národy;

všeobecnou solidaritu, neboť věříme v možnost kolektivního jednání usilujícího o osvobození jednotlivců;

politická řešení problémů, neboť doufáme, že lidé dokáží měnit svět.

Literatura

Beetham, D., *Democracy and human rights*, Polity Press, 1999.

International Institute for Democracy, www.iidemocracy.coe.int.

Inter-Parliamentary Union, www.ipu.org.

Lijphart, A., *Patterns of Democracy*, Yale University Press, 1999.

Politeia, síť pro občanství a demokracii v Evropě, www.politeia.net.

Diskriminace a xenofobie

„Civilizace by měla být posuzována podle toho, jak zachází s menšinami.“

Máhatmá Gándhí

Co je to diskriminace?

Všeobecná deklarace lidských práv ani jiné mezinárodní dohody obecnou definici diskriminace neobsahují, třebaže se na ni několikrát odvolávají. Mezinárodní a regionální dokumenty, které se zabývají specifickými formami diskriminace, předkládají různé definice podle toho, o jaký typ diskriminace se konkrétně jedná.

Rasová diskriminace je v Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace definována jako „jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo zvyhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo národnostním či etnickém původu, jehož cílem nebo důsledkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo v kterékoli jiné oblasti veřejného života“.

Diskriminace žen je v Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen definována jako „jakékoli rozlišování, vylučování nebo omezování provedené na základě pohlaví, jehož důsledkem nebo cílem je narušit či zrušit uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod ze strany žen bez ohledu na jejich rodinný stav na základě rovnoprávnosti mužů a žen v politické, hospodářské, sociální, kulturní, občanské nebo jiné oblasti“.

V obou definicích nacházíme tyto společné prvky:

Za prvé je to *příčina* diskriminace. Tou jsou charakteristiky diskriminované osoby či skupiny určující její jinakost – například „rasa“, pohlaví nebo etnický původ (je to černocho, žena, Rom...). Dále jsou to *činy*, které lze kvalifikovat jako diskriminaci. Patří k nim odmítání (třeba když někdo nechce mít za kamaráda černocho), omezování (např. zákaz vstupu na diskotéku pro gaye a lesbičky), vylučování (např. nepřijímání žen na určité pracovní místo) apod. Tyto činy mají konkrétní *důsledky*, které mohou být rovněž *cílem* diskriminačního

Související aktivity

- § Cesta do Země rovnosti, str. 185
- § Dívej se na to, co dovedu, str. 209
- § Dostupnost léků, str. 80
- § Hrdinky a hrdinové, str. 142
- § Hry s obrázky, str. 188
- § Jazyková bariéra, str. 228
- § Každý jsme jiný – všichni rovnoprávní, str. 88
- § Kdo jsme já?, str. 257
- § Krok vpřed, str. 217
- § Máme na výběr?, str. 111
- § Mohu vstoupit?, str. 98
- § Pojďme si promluvit o sexu, str. 156
- § Práce a děti, str. 260
- § Reagujeme na rasismus, str. 201
- § Různé platy, str. 107
- § Sport pro všechny, str. 214
- § Zahraj to, str. 86

„Celý svůj život jsem zasvětil tomuto boji afrického lidu, bojoval jsem proti nadvládě bílých i proti nadvládě černých.

Choval jsem v sobě ideál demokratické a svobodné společnosti, v níž žijí všichni lidé ve vzájemné shodě a mají rovné příležitosti. Je to ideál, pro který stojí za to žít a který stojí za to uskutečnit. A pokud to bude potřeba, je to ideál, pro který jsem připraven zemřít.“

Nelson Mandela

jednání. To všechno může oběti diskriminace zabránit v uskutečňování nebo užívání jejich lidských práv a základních svobod.

Diskriminace může být přímá nebo nepřímá. *Přímá* diskriminace v sobě obsahuje *záměr* diskriminovat určitou osobu nebo skupinu, například když osobní oddělení odmítne romského žadatele o místo nebo když společnost vlastníci byty je nepronajímá přistěhovalcům. „O přímé diskriminaci lze hovořit tehdy, je-li s nějakou osobou na základě jejího rasového nebo etnického původu zacházeno méně příznivě, než je, bylo nebo by bylo zacházeno s jinou osobou ve srovnatelné situaci.“⁸

O *nepřímé* diskriminaci se hovoří v souvislosti s *důsledky* politických rozhodnutí nebo opatření. Dochází k ní tehdy, když zdánlivě neutrální předpis, kritérium nebo postup *de facto* znevýhodňuje příslušníka nebo příslušníky menšiny. Nepřímou diskriminaci představuje například kritérium stanovující minimální výšku pro hasiče (které vylučuje mnohem více žen než mužů), přístup obchodního domu, který odmítá zaměstnat osoby s dlouhými sukněmi, nebo vládní úřad či školní nařízení zakazující vstup osobám s pokrývkou hlavy. Poslední dvě jmenovaná pravidla jsou na první pohled neutrální s ohledem na etnický původ nebo náboženství, ve skutečnosti však nepoměrně více znevýhodňují příslušníky určitých menšin nebo náboženských skupin, kteří nosí dlouhé sukně nebo šátky.

? Cítíte se někdy nespravedlivě diskriminováni?

Diskriminaci osob nebo skupin na základě rasy, náboženství, pohlaví, etnického nebo rodového původu, národnosti nebo sexuální orientace zakazuje mnoho mezinárodních nástrojů na ochranu lidských práv a také zákony ve většině zemí.

Přesto jsou menšiny i nadále diskriminovány, ať už se jedná o národnostní, náboženské, kulturní, etnické nebo sociální menšiny.

Diskriminace na pracovišti

„Zaměstnankyně francouzské pobočky nábytkářské společnosti Ikea byla odsouzena k peněžní pokutě 4572 Euro za to, že dala manažerům společnosti pokyn, aby nepřijímali ‚barevné‘. Odsouzená žena i Ikea Francie budou muset zaplatit kompenzace v celkové výši 15 240 Euro v důsledku stížnosti vznesené čtyřmi odborovými svazy společně s organizacemi SOS Racisme a Mouvement contre le Racisme et pour l'Amitié entre les Peuples. Uvedená zaměstnankyně napsala a odeslala e-mail, v němž doporučovala nepřijímat ‚barevné‘ na místa kontrolorů distribuce reklamního katalogu.“ *Tisková zpráva EFE, duben 2001*

Negativní důsledky všeobecně rozšířené otevřené či skryté diskriminace vedly některé země k přijetí opatření označovaných *pozitivní diskriminace*. Pozitivní diskriminace, známá též pod názvem *afirmativní akce*, záměrně zvýhodňuje určitou skupinu nebo skupiny, například ženy, lidi s postižením nebo specifické etnické skupiny. Hlavním cílem těchto opatření je překonat stávající strukturální formy diskriminace určitých sociálních skupin, zpravidla menšin, a nastolit rovnováhu v zastoupení těchto skupin ve veřejném životě.

Zákaz diskriminace v Evropské úmluvě o lidských právech

V červnu 2000 přijal Výbor ministrů Rady Evropy Protokol č. 12 k Evropské úmluvě o lidských právech, jímž se rozšiřuje rozsah ochrany před diskriminací. Dosud byl zákaz diskriminace upraven článkem 14, který zakazuje pouze diskriminaci týkající se užívání práv obsažených v Úmluvě. Dodatkový protokol č. 12 o všeobecném zákazu diskriminace je vý-

znamným posunem vpřed, protože rozšiřuje možnosti jednání v boji proti rasismu a diskriminaci. Tento protokol vstoupí v platnost po ratifikaci deseti státy.

Xenofobie

Akademický slovník cizích slov definuje xenofobii jako „odpor, nepřátelství, nedůvěru ke všemu cizímu; strach z cizinců a nenávisť k nim“. Jinými slovy lze říci, že to je odmítání neznámého.

Xenofobie je pocit nebo způsob vnímání založený na sociálně vytvořených představách a myšlenkách, a nikoli na racionálních úvahách či objektivních faktech.

Xenofobní vnímání světa redukuje složité sociální a kulturní jevy na zjednodušená schémata dobrý – špatný.

Xenofobie stojí na protikladu „my“ (místní), neboli vzorová, dobří a normální lidé, kteří jsme předobrazem toho, jak by měli vypadat, cítit či myslet všichni, a „oni“ (cizinci), neboli zločinci, hrozba, narušení, pobudové, násilníci, lupiči, útočníci atd. „My“ (místní) jsme dobří a „oni“ (ti druzí) jsou zlí. Je zřejmé, že ke svým představám o druhých i o sobě připojujeme určité hodnoty, například:

„My“ = kladný a „oni“ = záporný.

Pro vytvoření vlastní identity jakožto jednotlivce i jakožto příslušníka určité sociální či etnické skupiny, národa apod. je zapotřebí, aby si člověk uvědomil sociální různorodost i svoji odlišnost od ostatních. Toto uvědomění není samo o sobě negativní, pokud není rozmanitost vnímána jako ohrožující a jinakost není využívána k politické manipulaci. Druhé bychom měli vnímat především jako své bližní, jako „bratry a sestry“, a nikoli jako cizince, nepřátele nebo soupeře.

Stojí za povšimnutí, že zatímco ve východní Evropě se xenofobie zaměřuje především na příslušníky menšin, v západní Evropě jsou jejími oběťmi spíše přistěhovalci a uprchlíci včetně těch, kteří přicházejí ze zemí východní Evropy.

? Vzpomenete si na nějaké nedávné příklady xenofobie ve vaší zemi?

Přestože je strach z cizinců – xenofobie – považován za morálně nepřijatelný a přičítá se všem hodnotám, na nichž by měla být postavena kultura lidských práv, není jako takový protizákonný, a proto nemůže být legálně potrestán. Potrestány mohou být pouze projevy xenofobie, pokud existují zákony, které je kvalifikují jako trestné činy. Projevy xenofobie vycházejí z xenofobního vnímání světa a odrážejí se v postojích, ale také na sebe berou formu fyzického násilí, například rasistických útoků, diskriminace na pracovišti, slovních útoků nebo urážek, etnických čistek, genocidy atd.

Rasismus

Rasismus lze definovat mnoha způsoby. Podle jedné definice je vědomým nebo nevědomým předsvědčením o přirozené nadřazenosti jedné rasy nad druhou. Z této definice vyplývá za prvé to, že „nadřazená“ rasa má právo ovládat jedince považované za „méněcenné“, a za druhé to, že rasismus zahrnuje jak postoje, tak chování jednotlivců i skupin. Problém této definice však spočívá v tom, že předpokládá existenci různých „ras“. V posledních letech bylo doloženo, že „rasa“ je ve skutečnosti sociálním konstruktem (sociálně vytvořenou kategorií) a že lidi nelze klasifikovat podle jiných kritérií než podle toho, zda jsou „lidskými bytostmi“. Rasismus však existuje i přesto, že nejsou žádné „rasy“.

Diskriminace, xenofobie a rasismus jsou rozšířeny i v jiných částech světa. V Indii je přibližně 160 milionů páriů (nedotknutelných). Výzkumy z USA dokazují, že rasa hraje podstatnou roli při rozhodování, kdo bude odsouzen k smrti. Ve Rwandě byl roku 1994 během tří měsíců zavražděn téměř milion lidí, především Tutsiů.

Klíčové datum**23. srpen**

Mezinárodní den na
připomenutí obchodu
s otroky a jeho zrušení

V Evropě má rasismus dlouhou historii. Existence „nadřazených“ a „méněcenných ras“ byla v minulosti zdůvodňována biologickými rozdíly v rámci tzv. sociálního darwinismu, který aplikoval Darwinovu evoluční teorii na lidi a rozdělil je do různých „ras“. Kolonialismus, kdy si evropské národy podmanily a vykořisťovaly jiné, byl možný právě díky všeobecně rozšířenému přijímání sociálního darwinismu a podobných „rasistických“ teorií. „Břemeno bílého muže“ znamenalo zároveň „povinnost“ evropských kolonialistů „civilizovat“ jiné národy. Rovněž otroctví, další běžná praxe využívaná evropskými podnikateli i vládami až do 19. století, bylo založeno na přesvědčení, že otroci patří k „méněcenným rasám“.

V současné době již rasisté nezdůrazňují biologickou „méněcennost“, ale kulturní odlišnosti. *Kulturní rasismus* vychází z přesvědčení, že existuje hierarchie kultur nebo že určité kultury, tradice, zvyky a dějiny jsou vzájemně neslučitelné. Vylučování a diskriminace cizinců nebo příslušníků menšin jsou zdůvodňovány údajně „neslučitelnými“ kulturami, náboženstvími nebo „civilizacemi“.

S rasismem se pevně pojí moc, její využívání a zneužívání. Rasistické pojetí světa je prosazováno těmi, kteří mají moc, a zároveň vymezuje mocenské vztahy mezi původci a oběťmi rasismu. Jeho oběti se v důsledku toho nacházejí ve zcela bezmocné situaci. S rasismem dále souvisejí předsudky, čili negativní soudy o jiných osobách či skupinách pronášené bez větších znalostí nebo zkušeností s nimi. V tomto kontextu lze rasismus chápat jako praktickou proměnu předsudků v činy uskutečněnou těmi, kteří mají moc a nacházejí se v takovém postavení, jež jim umožňuje tyto činy realizovat.

S rasismem se lze setkat na různých úrovních:

- š: na *osobní úrovni*, kde se projevuje jako osobní postoje, hodnoty a přesvědčení o nadřazenosti vlastní „rasy“ a méněcennosti jiných „ras“;
- š: na *interpersonální úrovni*, kde se projevuje jako chování vůči druhým, v němž se odráží přesvědčení o nadřazenosti vlastní „rasy“;
- š: na *institucionální úrovni*, kde se projevuje v zákonech, zvycích, tradicích a praktikách, které systematicky ústí v rasové nerovnosti a rasovou diskriminaci ve společnosti, organizacích a institucích;
- š: na *kulturní úrovni*, kde se projevuje v hodnotách a normách sociálního chování povyšujících vlastní kulturní zvyklosti na normu, s níž se mají jiné kultury poměřovat, a hodnotících jiné kulturní praktiky jako méněcenné.

Jednotlivé úrovně, na nichž se rasismus projevuje, jsou na sobě závislé a vzájemně se podmiňují. Rasismus se kromě toho vyjadřuje otevřeným i skrytým způsobem. Jeho sotva patrné nejskrytější formy jsou stejně nebezpečné jako otevřené projevy.

Důsledky rasismu jsou, nyní stejně jako v minulosti, ničivé, a to jak pro jeho oběti, tak pro společnost, v nichž k takovéto nespravedlnosti dochází. Rasismus byl příčinou masového vyvražďování, genocidy a utiskování. Způsobil, že se většiny dostaly do područí nepočtených menšin, které si přisvojily bohatství i moc. Ačkoli bylo při odstraňování rasových nerovností dosaženo obrovského pokroku, skryté i méně skryté formy izolace, diskriminace a segregace přetrvávají dodnes. Ti, kteří jsou vnímáni jako jiní nebo cizí, se stále setkávají s omezováním své svobody pohybu, s otevřenou agresí, ponižováním nebo sociálním vylučováním.

Rasismus a násilí páchané mladými lidmi

Rasisticky motivované násilí páchané mladými lidmi je realitou ve většině evropských zemí. Je zaznamenáno mnoho případů, kdy byli mladí lidé nebo dospělí napadeni, zbiti, kdy jim

Odhaduje se, že mezi lety 1600 a 1850 bylo v Severní Americe vyvražďeno téměř 12 milionů původních obyvatel (indiánů). Následkem mezinárodního obchodu s otroky trvajících 200 let zemřelo 10 až 20 milionů černých Afričanů.

bylo vyhrožováno nebo – v těch nejextrémnějších případech – byli zabiti kvůli své národnosti, vzhledu, náboženství, barvě pleti, vlasům, nebo dokonce vousům.

Méně zjevné, ale mnohem rozšířenější projevy rasisticky motivovaného násilí zahrnují různé formy pranýřování, segregace a diskriminace. Běžnou formou utlačování je také praxe, kdy si policisté vybírají a kontrolují osoby odlišující se zjevem, například tmavou pletí nebo tmavými vlasy.

Světová konference OSN proti rasismu, rasové diskriminaci, xenofobii a s tím související nesnášenlivosti (WCAR)

Třetí světová konference proti rasismu se konala 31. srpna až 7. září 2001 v jihoafrickém Durbanu. Vedla ke vzniku důležitého mezinárodního hnutí a přinesla velká očekávání. Zúčastnilo se jí téměř sto šedesát států a více než 1500 účastníků z nevládních organizací. Dominovala jí dvě témata: kritická situace Palestinců (včetně pokusů redefinovat sionismus jako rasistické hnutí) a uznání otroctví za zločin proti lidskosti, jehož oběti by měly mít právo na odškodnění. V závěrečném prohlášení byla tato dvě témata uzavřena ve znění přijatelném pro většinu účastníků:

„Jsme znepokojeni kritickou situací Palestinců pod cizí okupací. Uznáváme jejich nezczitelné právo na sebeurčení a na vytvoření samostatného státu. Rovněž uznáváme právo všech zemí v regionu, včetně Izraele, na bezpečnost a vyzýváme všechny státy, aby podpořily mírový proces a dovedly jej k brzkému konci.“

Byla připojena také omluva za otroctví, text však nešel tak daleko, aby nabídl odškodnění. Uznání obchodu s otroky a otroctví za zločiny proti lidskosti bylo pro mnohé historickým okamžikem, kdy byla velké části lidstva navracena důstojnost.

? Myslíte si, že vlády zemí, které v minulosti těžily z otroctví, by měly nyní platit odškodné?

Vedle oficiální konference se ve dnech, které jí předcházely, konalo fórum nevládních organizací a mezinárodní fórum mládeže. Byly na ně pozvány mládežnické organizace, zástupci mládeže a mladí členové vládních delegací. K diskusi o klíčových otázkách boje proti rasismu a xenofobii se sešlo zhruba dvě stě mladých účastníků ze všech zeměpisných oblastí.

? Proč by měla být kontrolována nebo zakázána propagace rasismu na internetu?

Přistěhovalci, uprchlíci a žadatelé o azyl

Mnozí přistěhovalci, žadatelé o azyl a uprchlíci se dnes v Evropě nacházejí ve velice obtížné situaci. Jejich základní práva a lidská důstojnost jsou porušována téměř každodenně. Uprchlíci a žadatelé o azyl byli často nuceni opustit své domovy, země a rodiny, aby se zachránili před válkou, pronásledováním nebo jiným nebezpečím. Přestože naprostá většina z nich nehledá azyl v Evropě, někteří lidé a skupiny ano. Přetrvávající či rostoucí postoje nacionalismu a xenofobie nebo prostě jen obavy xenofobních politiků vedly mnohé vlády k přijetí velice přísných opatření namířených proti žadatelům o azyl. Jejich cílem je většinou snaha zamezit těmto lidem vstoupit na území daného státu.

Klíčové datum

21. březen

Mezinárodní den za odstranění rasové diskriminace

Ve Frankfurtu nad Odrou, ležícím na polsko-německé hranici, dochází k častým hrozbám a útokům mladých německých skinheadů na zahraniční univerzitní studenty a zahraniční pracovníky. Na polské straně leží město Slubice, kde další skupina mladých neonacistů pronásleduje cizince. Byl ohlášen případ, že začali bít jednoho studenta, ale když zjistili, že je Španěl, omluvili se mu. Mysleli si totiž, že je Němec.⁹

Klíčová data**20. červen**

Světový den uprchlíků

18. prosinecMezinárodní den migru-
jícího obyvatelstva

Žadatelé o azyl a uprchlíci jsou zvláště zranitelnou skupinou, jejíž postavení je definováno a chráněno Ženevskou úmluvou o uprchlících z roku 1951. Většina evropských zemí má dnes zákony umožňující jejich zadržení na letištích a hraničních přechodech, často bez ohledu na jejich práva. Běžnou praxí, kterou lze někdy klasifikovat jako ponižující zacházení, jsou deportace ilegálních přistěhovalců a zamítnutých žadatelů o azyl.

? Co se stane, když uprchlík požádá o azyl ve vaší zemi? Víte, co musí udělat?

Schengenské dohody (1990) umožňují volný pohyb a neomezené cestování přes hranice čtrnácti členských států Evropské unie. Zrušení dřívějších hranic však zároveň přineslo vytvoření přísněji střežené „hranice“ kolem jednotného evropského prostoru.

Vývoj společné evropské politiky vůči uprchlíkům a migrantům je často označován termínem „politika evropské pevnosti“. Tato politika, která klade důraz na vylučování a zastrašování uprchlíků, je příkladem toho, jak může strach z ekonomických migrantů zcela zastínit ohledy na situaci a potřeby žadatelů o azyl.

? Odkud přicházejí uprchlíci do vaší země? Proč se stali uprchlíky?

Velmi restriktivní a xenofobní politika mnoha evropských zemí nutí uprchlíky k tomu, že k proniknutí do Evropy volí nezákonné způsoby. Často přitom padnou do sítí organizovaného obchodu s lidmi. Většina z nich se do Evropy nikdy nedostane, a někteří dokonce cestou zemřou: na moři a na pobřeží Španělska, na opuštěných lodích a člunech ve Středozemním moři nebo se udusí ve vlacích a nákladních automobilech.

Nelegální přistěhovalci rovněž představují levnou pracovní sílu pro průmysl a podnikatele. Chudoba v zemích jako Moldavsko nebo Ukrajina způsobila, že mnoho tamních mužů hledá práci v západní Evropě. Jelikož v hostitelské zemi pobývají nelegálně, jsou nuceni pracovat ve velmi špatných podmínkách a za velice nízké platy. Často jsou vydírání tím, že jsou jim zabaveny pasy a je jim vyhrožováno udáním na policii. Také mladé ženy zažívají podobné situace. Často jsou prodávány jako služby pro domácí práce nebo nuceny k prostituci.

Ve většině zemí převažuje *utilitární* pohled na přistěhovalce. Přistěhovalci nejsou vnímáni jako lidé, kteří svými osobními hodnotami mohou přispět k rozvoji společnosti, ale jsou vítáni a přijímáni pouze tehdy, když země potřebuje jejich pracovní sílu.

? Myslíte si, že by vstup do vaší země měl být povolen pouze lidem, kteří mají peníze?

Také mladí lidé s cizím původem, tzv. přistěhovalci druhé nebo třetí generace, zažívají každodenně různé formy diskriminace, která někdy ústí v násilí, sociální vyloučení a kriminalizaci. Jedním z nejčastějších projevů skryté rasové diskriminace je donucování mladých lidí, aby se rozhodli mezi kulturou svých rodičů a své „hostitelské“ země. Stejná nedůvěra ohledně identity, loajality a vlastenectví panuje ve vztahu k jiným sociálním a etnickým menšinám.

Antisemitismus a nenávisť k Romům

Židé a Romové jsou menšinami, které byli v celé Evropě v minulosti nejvíce diskriminováni na základě své údajné „méněcennosti“ a negativních stereotypů, navazujících na představy o domnělé méněcennosti.

„V centru mé práce s přistěhovalci je hodnota lidské důstojnosti. Povzbuzujeme mladé přistěhovalce, kteří k nám přicházejí, aby se se svými vrstevníky podělili o životní příběhy.“

Giulia Sanolla, italská dobrovolnice v organizaci Sud

Obě tyto menšiny pocházejí z mimoevropského prostoru, Židé z oblasti, kde dnes leží Izrael a Palestina, a z jižního pobřeží Černého moře, a Romové z Indie. Obě migrovaly, protože byly pronásledovány, a obě v Evropě mnoho let trpěly v područí většiny. Obě byly považovány za méněcenné a mnoho příslušníků obou skupin bylo během druhé světové války vyvražděno nacisty. Obě trpěly pod komunistickými režimy a obě i dnes narážejí na diskriminaci, nenávist a předsudky, ačkoli se jejich sociální situace od sebe velmi liší.

? Co se stalo s Židy ve vaší zemi během druhé světové války?

Antisemitismus

Antisemitismus lze definovat jako „nenávist vůči Židům jakožto náboženské či menšinové skupině, často doprovázená sociální, ekonomickou a politickou diskriminací“¹⁰. Prochází evropskými dějinami až do současnosti. Antisemité vymýšleli historky o židovském spiknutí, které jen živily protižidovské postoje ostatních obyvatel. Nejznámější jsou neblaze proslulé „Protokoly sionských mudrců“ (smyšlený pomlouvačný pamflet podněcující násilí vůči Židům, který v některých evropských zemích koluje dodnes).

Na konci 19. století se židovské komunity v Rusku stávaly obětí pravidelných *pogromů* (ruské slovo, které znamená zničení), systematických diskriminačních aktů násilí namířených proti židovským komunitám, které organizovalo místní obyvatelstvo, často s pasivním souhlasem nebo aktivní účastí policie a podporou protižidovské vládní politiky. Útoky na židovské komunity byly běžné i v jiných evropských zemích, například ve Francii nebo v Rakousku.

Nástup fašismu v první polovině 20. století přinesl Židům v Evropě další utrpení, neboť antisemitismus se stal vládnoucí ideologií. Fašistické režimy a strany rovněž přímo nebo nepřímo spolupracovaly během holocaustu s německým nacistickým režimem.

Během holocaustu spáchaného nacistickým Německem a jeho spojenci za druhé světové války, známého též pod názvem šoa (hebrejsky zničení), bylo systematicky vyvražděno přibližně 6 milionů Židů pouze z toho důvodu, že to byli Židé. Holocaust byl vyvrcholením rasistické a antisemitské politiky Hitlerovy vlády, jejíž barbarství začalo „Křišťálovou nocí“, rozsáhlým pogromem konaným na území celého Německa 9. listopadu 1938.

Pogromy v Sovětském svazu po vítězství bolševické revoluce ustaly, ale antisemitismus přežíval dál v jiných podobách. Patřilo k nim i nucené vysídlování Židů, zabavování jejich majetku a zinscenované procesy. V komunistických režimech se antisemitismus často skrýval pod rouškou oficiální antisionistické politiky.

Dnes je antisemitismus stejně živý jako dříve, i když mnohdy vystupuje ve skryté podobě. Skupiny přesvědčené o své nadřazenosti ničí židovské hřbitovy, sítě neonacistických skupin, jejichž členy jsou často mladí lidé, otevřeně hlásají antisemitismus; existuje též velké množství internetových stránek a knih oslavujících nacistickou ideologii.

Nenávist k Romům

Romové (spolu se Sinty nesprávně nazývaní Cikáni) byli ostatními Evropany vždy považováni za „jiné“. V minulosti žili dlouho jako kočovní dráteníci, řemeslníci, hudebníci a obchodníci; stěhovali se z místa na místo. Po celé své dějiny však byli nuceni k asimilaci. Někde byla zakázána romština a děti byly násilně odebírány svým rodičům. V mnoha zemích byli Romové zotročeni. Poslední z nich bylo Rumunsko, kde bylo otroctví Romů zrušeno v roce 1856. Romové nikdy neměli vlastní stát a nikdy nebojovali proti jiným lidem. Ve 20. století byli považováni za *tuláky* a v mnoha zemích byly schváleny zákony, které je nutily usadit se.

Klíčová data

9. listopad

Výročí Křišťálové noci

Mezinárodní den boje proti fašismu a antisemitismu

30. duben

Den památky obětí holocaustu (Jom Ha'Soa)

Klíčové datum**8. duben**

Světový den Romů

„Cikáni by se měli honit ohněm
a mečem.“

španělský zákon, 18. století

„Zdravotně postižené osoby
mají právo na nezávislost,
sociální integraci a účast
v životě společnosti.“Revidovaná Evropská sociální
charta, článek 15

I dnes jsou romské komunity ve všech evropských zemích diskriminovány, pronásledovány a považovány za nechtěné sousedy.

? Jak velká je romská komunita ve vaší zemi?

Slovem *porajmos* se označuje genocida evropských Romů a Sintů spáchaná německými nacisty a jejich spojenci mezi lety 1933 a 1945. Odhady počtu obětí se v různých zdrojích liší a pohybují se od 500 000 do 2 milionů. Následkem *porajmos* se romská populace v Evropě zmenšila na 30 % své předválečné velikosti.

Komunistické režimy ve východní Evropě rozbily pod heslem „emancipace Romů“ jejich tradiční způsob života. S příchodem kapitalismu se pak romské rodiny ještě více rozložily. Romové zpravidla nejsou dostatečně vzděláni k výkonu kvalifikovaných profesí a jsou odsouzeni k manuální práci, nezaměstnanosti a sociálnímu vyloučení.

Velikost současné romské populace v Evropě je odhadována na 8 až 12 milionů lidí žijících doslova ve všech evropských státech. Naprostá většina jich žije usedle, v některých západoevropských zemích je však stále praktikováno částečné nebo úplné kočovnictví. Zatímco ve Španělsku a v Portugalsku Romové prakticky ztratili svůj jazyk (protože byl zakázán a potlačován), v jiných evropských zemích je romština stále jednotícím kulturním faktorem romských komunit.

Diskriminace Romů a nenávisť vůči nim je rozšířena v celé Evropě. Romové bývají rovněž jedni z prvních, kdo trpí v ozbrojených konfliktech. To se týkalo i války v bývalé Jugoslávii, kde byla katastrofální situace Romů, kteří se dostali do křížové palby, dalekosáhle ignorována. Jiným příkladem z poslední doby je případ z Portugalska, kde bylo romským rodinám de facto nezákonně odňato právo na vlastnictví, údajně z důvodu „potírání zločinnosti“. Dalším příkladem je diskriminace romských dětí v souvislosti s dostupností vzdělání a základních veřejných služeb (např. ve Velké Británii a Francii pro kočovné komunity) nebo prosté nerespektování uznaných práv. V mnoha zemích se Romové stávají obětí násilných útoků fašistických a rasistických skupin, které nezřídka končí vraždou. Romské děti jsou někdy umísťovány do zvláštních škol. Romské osady jsou často segregovány a izolovány.

? Co se dozvídáte o Romech z domácího zpravodajství?

Mnoho romských dětí a mladých lidí vyrůstá v nepřátelském sociálním prostředí a podpory či uznání se jim dostává pouze ve vlastní rodině nebo komunitě. Jsou jim upírána některá základní práva, například právo na vzdělání nebo na zdravotní péči, nebo k nim mají jen omezený přístup.

Postupně se však zvyšuje povědomí o skutečné situaci Romů a roste též zájem o její zlepšování. Na mezinárodní úrovni je nejreprezentativnější romskou politickou organizací Mezinárodní romská unie, která má poradní status v různých orgánech OSN. Nejvýznamnější mezinárodní romskou organizací na ochranu lidských práv je Evropské středisko pro práva Romů se sídlem v Budapešti, zaměřené na zvyšování veřejného povědomí, sledování a obranu lidských práv Romů.

Lidé s postižením

Postižení je definováno jako stav omezených schopností v důsledku nemoci, zranění nebo tělesné vady.

Výraz *postižení* se vztahuje na velké množství nejrozličnějších funkčních omezení, která se vyskytují v každé populaci a v každé zemi na světě. Lidé mohou být postiženi tělesnými,

duševními či smyslovými vadami, somatickým onemocněním nebo duševní chorobou. Tyto vady, onemocnění a choroby mohou být svou povahou trvalé nebo dočasné.

Výraz *handicap* znamená ztrátu nebo omezení možností účastnit se života společnosti stejnou měrou jako ostatní. Označuje střet osoby s postižením a jejího životního prostředí. Oba výrazy si samozřejmě vzájemně odpovídají. Mírně, ale významně se však liší v tom, na co každý z nich klade důraz.

? Jak se mohou lidé s postižením účastnit aktivit pořádaných vaší organizací?

Podle odhadů trpí postižením v průměru 10 % celosvětové populace. Při zhruba 800 milionech obyvatel ve čtyřiceti šesti členských státech Rady Evropy by to znamenalo přibližně 80 milionů osob s postižením. Navzdory pokroku, dosaženému v posledních letech v mnoha oblastech, narážejí lidé s postižením v Evropě stále na překážky, které jim brání získat rovné příležitosti a plnou účast v životě společnosti. K těmto překážkám patří nízká úroveň vzdělání a profesní přípravy, vysoká míra nezaměstnanosti, nízký příjem, fyzické bariéry, sociální vyloučení, intolerance, klíše a stereotypy, přímá či nepřímá diskriminace, násilí, špatné zacházení a zneužívání.¹¹ Podle výzkumu Eurobarometr z roku 2001 si 97 % dotázaných myslí, že by se měla podpořit větší integrace osob s postižením do společnosti.¹²

Klíčová data

10. říjen

Světový den duševního zdraví

3. prosinec

Mezinárodní den osob s postižením

V rámci Evropské unie je většina organizací podporujících práva lidí s postižením součástí Evropského fóra zdravotně postižených. V rámci Rady Evropy jsou příslušné činnosti a politické postupy koordinovány Generálním ředitelstvím pro sociální otázky.

Evropská unie vyhlásila rok 2003 Evropským rokem osob s postižením.

Co lidé s postižením chtějí?

„Nic zvláštního, nic neobvyklého. Chceme navštěvovat školy v našem bezprostředním okolí, využívat veřejné knihovny, chodit do kina, cestovat autobusem za nákupy do centra města nebo na návštěvu za přáteli ve městě i v celé zemi. Chceme se dostat do volební místnosti a v den voleb hlasovat tak jako ostatní. Chceme se vdávat a ženit. Chceme pracovat. Chceme se starat o děti. Chceme kvalitní a dostupnou zdravotní péči. Chceme být považováni za skutečné lidi, za součást společnosti, a ne za někoho, kdo musí být skrýván, litován a odkázán na charitu.“ Adrienne Rubin Barhydt, 10. dubna 1996.¹³

Zdroj: www.disrights.org

Homofobie a diskriminace na základě sexuální orientace

Homofobii lze definovat jako odpor nebo nenávisť ke gayům a lesbičkám a k jejich životnímu stylu či kultuře nebo zcela obecně k lidem s odlišnou sexuální orientací.

Klíčové datum**7. srpen**

Mezinárodní den boje
za práva translidí

Podle zprávy o sexuální diskriminaci v Polsku, předložené Evropskému parlamentu v červnu 2001, mělo 22 % LGBT osob zkušenost s tělesným zneužíváním a 77 % z nich tyto případy neohlásilo na policii ze strachu před reakcí své rodiny a policie.¹⁴

V mnoha částech světa jsou lidé s odlišnou sexuální orientací (jinou, než má většina) vystaveni diskriminaci, která sahá od urážek až po vraždy. V řadě zemí je homosexualita stále ještě trestným činem, a v některých se dokonce trestá smrtí. V Evropě už sice gayové a lesbičky nejsou stíhány zákonem, ale mnoho lidí stále považuje homosexualitu za nemoc, psychickou poruchu nebo za něco nepřirozeného.

Lidé vnímají homosexualitu různě. Nabízíme několik základních definic:

- š: *Bisexuál* je člověk, kterého přitahují osoby stejného i opačného pohlaví.
- š: *Gay* je výraz používaný k označení homosexuálních mužů. V některých kruzích se vztahuje také na homosexuální ženy (lesbičky).
- š: *Homosexuál* je člověk, kterého přitahují pouze osoby stejného pohlaví.
- š: *Heterosexuál* je člověk, kterého přitahují pouze osoby opačného pohlaví.
- š: *Lesbička* je homosexuální žena, tj. žena, kterou přitahují jiné ženy.
- š: *Transgender (translidé)* je výraz používaný k označení osob, které mají jinou pohlavní identitu (gender), než by odpovídalo jejich biologickému pohlaví (tj. muži v ženském těle nebo ženy v mužském těle).
- š: *LGBT* je zkratka označující lesbičky, gaye, bisexuály a translidí.

Život LGBT osob v Evropě může být velmi snadný (ve větších západoevropských městech s dobře rozvinutou subkulturou, bary, kluby a organizacemi), ale také poměrně obtížný (v malých západoevropských městech a v mnoha oblastech střední Evropy, kde se ovšem názory na homosexualitu mění pomalu), či dokonce přímo nebezpečný (v některých východoevropských zemích, například v Bulharsku, Albánii, Rumunsku nebo Moldavsku; zde jsou tito lidé pronásledováni policií, „normálními“ lidmi i diskriminačními zákony a trestné činy motivované ideovou nenávistí – tzv. hate crimes – jsou na denním pořádku).

Zákony diskriminující páry lesbiček a gayů jsou však realitou v celé Evropě, konkrétně v oblasti práva na uzavření sňatku, na založení rodiny a na adopci dětí, kde homosexuálním párům není přiznán stejný status jako párům heterosexuálním.

Znáte významnou osobnost z vaší země, která je gay nebo lesbička?

Růžový trojúhelník

Desítky tisíc homosexuálů zemřely v nacistických koncentračních táborech. Růžový trojúhelník a růžová barva obecně, spojené s homosexuálním hnutím a kulturou, jsou odvozeny od růžového odznaku, který museli homosexuálové kvůli své „sexuální úchylice“ v těchto koncentračních táborech nosit.

„V případě homosexuálů nás historie i zkušenosti učí, že traumata nepocházejí z chudoby nebo bezmoci, ale z nutnosti se skrývat. Je to poskvrněná touha a pocit zvrácenosti a stud před spontánními tělesnými city, je to zákaz vyjadřovat svoji lásku, je to odepření morálně plnohodnotného občanství ve společnosti, protože jste tím, kým jste...“

Soudce Albie Sachs, Ústavní soud Jihoafrické republiky, 1998⁵

Mladí LGBT lidé se na jedné straně setkávají s diskriminací ze strany cizích lidí, která se projevuje formou násilí, obtěžováním nebo odepíráním služeb (vyhazovy z restaurací jsou běžnou záležitostí). Na straně druhé se často dostávají do konfliktu i s rodinou a přáteli, když jim odhalí svoji pravou sexuální identitu. Pro mnoho LGBT lidí to představuje skutečně vážný problém a ze strachu, že budou svými blízkými zavrženi, svůj tzv. coming out (odhalení vlastní identity) odkládají. Také tlak spolužáků může být velmi silný a může LGBT studentům ztěžovat život.

Měly by se povolit sňatky homosexuálních párů?

Mladí lidé jsou také zvláště zranitelným terčem homofobního násilí a diskriminace. Často řeší závažné otázky vlastní sexuální identity a musí se vyrovnávat s pocity viny a se stra-

chem ze zavržení a z neporozumění. Negativní reakce okolí je vrhají do sporu se sebou samými a se společností. Násilí a zneužívání nadto u mnohých vyvolávají depresi a někdy vedou až k sebevraždě.

Náboženská diskriminace

Pravděpodobně nejviditelnější formou sociální rozmanitosti v Evropě jsou odlišnosti v oblasti náboženské. Převážná část Evropanů jsou křesťané, i když mnozí své náboženství „nepraktikují“. Ovšem i tato většina v sobě skrývá velkou různorodost. Evropou v minulosti zmítaly války mezi katolíky a protestanty a ještě dříve mezi katolíky a pravoslavnými křesťany. V rámci každé denominace existuje mnoho směrů lišících se v detailech, které laik často ani nerozezná, ale pro věřící jsou naprosto zásadní.

Přestože křesťanské náboženské menšiny existují v celé Evropě, v minulosti byly (a v některých zemích stále jsou) diskriminovány. Jejich církve nebyly „uznávány“ nebo neměly stejné postavení či práva (například ve školství) jako „oficiální“ nebo převládající církve.

V oblasti sociální politiky nepanují dnes příliš významné rozdíly mezi jednotlivými křesťanskými denominacemi. K tomuto vývoji přispěl mimo jiné proces evropské integrace a spolupráce. Někteří myslitelé a politici se domnívají, že křesťanství by mělo být základem evropské identity. To je ovšem nebezpečný tah. Nebere totiž ohled na miliony Evropanů, jež nejsou věřící nebo nejsou křesťané.

? Jaké náboženské menšiny existují ve vašem městě nebo obci? Kde se scházejí k bohoslužbám?

Z jiných než křesťanských náboženství byli v minulosti na celém kontinentu patrně nejvíce pronásledováni Židé. Například po vyhnání Židů ze Španělska a Portugalska v 15. století byli ti, kteří zde zůstali, násilně konvertováni nebo museli své náboženství praktikovat tajně a přitom riskovat, že přijdou o život. Předsudky a mylné představy o židovské víře bezpochyby přispěly k rozdmýchání protizidovských postojů. V minulosti rovněž sloužily k ospravedlnění diskriminace a segregace Židů a pravděpodobně přispěly i k pasivnímu tolerování holocaustu v některých převážně křesťanských zemích.

Dalšími významnými náboženskými menšinami v Evropě jsou hindové, buddhisté, baháiové, rastafariáni a sikhové. Míra a konkrétní projevy jejich diskriminace závisí na tom, v jaké zemi žijí. Náboženská diskriminace se často pojí s rasismem.

Islamofobie

Islám je po křesťanství druhým nejrozšířenějším náboženstvím v Evropě. Je většinovým náboženstvím v některých zemích a regionech Balkánu a na Kavkaze a druhým nejsilnějším náboženstvím ve Francii, Německu a mnoha dalších západo i východoevropských zemích.

Pozornost zaměřená na muslimy v celém světě po útocích na Spojené státy v roce 2001 ukazuje, jak křehké jsou ve skutečnosti vztahy mezi různými komunitami a jak subtilní je lidský smysl pro toleranci. Muslimové žijící na Západě s překvapením zjistili, že lidé, jež považovali za své přátele, sousedy a spoluobčany, se od nich najednou odvrátili a začali je vinít z útoků na Světové obchodní centrum, a dokonce ze msty útočit na nevinné muže, ženy i děti. Zvláště znepokojivé je to, že ve Spojených státech i v Evropě bylo spácháno několik útoků na ženy, které měly na hlavě šátek.

Za druhé světové války byli Svědkové Jehovovi posíláni do koncentračních táborů, protože odmítali sloužit v německé armádě.

„Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám či společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.“

Evropská úmluva o lidských právech, článek 9, odst. 1

? Jaké jsou vaše představy o islámu?

Islamofobie, doslova strach z islámu, muslimů a všeho, co s nimi souvisí, není novým jevem. Ve skutečnosti to je velmi starý předsudek, který se dnes stal aktuální. Na život muslimů, zejména těch, kteří žijí v menšině, má ničivé dopady.

Současná situace v mnoha evropských zemích je živena silnými a hluboce zakořeněnými předsudky o islámu. K nejběžnějším projevům islamofobie patří oficiální neuznávání islámu jako náboženství, neudělování povolení ke stavbě mešit nebo neposkytování zařízení či podpory muslimským náboženským skupinám či komunitám.

Hlavní příčinou islamofobie je neznalost islámu. Islám je často spojován pouze s terorismem a extremismem. Ve skutečnosti ale islám, podobně jako jiná náboženství, hlásá toleranci, solidaritu a lásku k bližnímu.

? Co by se dalo ve vaší organizaci nebo škole udělat pro rozvoj porozumění a rozšíření znalostí o jiných náboženstvích?

Jedním z nejběžnějších předsudků o islámu je tzv. „neslučitelnost“ s lidskými právy. Tento předsudek vychází ze skutečného stavu lidských práv v některých, většinou arabských, zemích, v nichž je islám hlavním náboženstvím. Jako důkaz této „neslučitelnosti“ je uváděna jejich nedemokratičnost a porušování lidských práv. Předsudek spočívá v tom, že za jedinou příčinu tohoto stavu je považován právě islám, ačkoli ve většině zmíněných režimů je problémem prostě to, že jsou nedemokratické. Kdybychom stejný pohled aplikovali na křesťanské země, museli bychom křesťanství učinit zodpovědné například i za bývalé diktátorské režimy v Portugalsku, Španělsku nebo Řecku a poté dojít k závěru, že je neslučitelné s lidskými právy a demokracií.

Mladí lidé, kteří dávají najevo svoji příslušnost k islámu, bývají často obtěžováni. V některých zemích nesmějí muslimské dívky nosit ve škole šátky.

Právní rámec

Diskriminací obecně nebo některými jejími konkrétními formami se zabývá řada mezinárodních i regionálních nástrojů. Na úrovni OSN to jsou například:

- § Všeobecná deklarace lidských práv (1948)
- § Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (1965)
- § Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979)
- § Deklarace práv zdravotně postižených osob (1975)
- § Úmluva Mezinárodní organizace práce (č. 169) o původních a kmenových národech v nezávislých zemích (1989)

V rámci Rady Evropy bylo vedle Evropské úmluvy o lidských právech v posledních letech přijato několik důležitých dohod, zejména:

- § Evropská charta regionálních či menšinových jazyků (1992)
- § Úmluva o účasti cizinců ve veřejném životě na místní úrovni (1992)
- § Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin (1995)

Další informace

O rasismu a diskriminaci

- š· Evropská komise proti rasismu a intoleranci (ECRI), Rada Evropy, www.coe.int/ecri
- š· La Ligue Internationale contre le Racisme et l'Antisemitisme (LICRA), Francie, www.licra.org
- š· SOS Racisme, Francie, www.sos-racisme.org
- š· UNITED for Intercultural Action – evropská síť proti nacionalismu, rasismu, fašismu a na podporu migrantů a uprchlíků, www.xs4all.nl/~united
- š· Evropská síť proti rasismu (The European network against racism – ENAR), www.enar-eu.org
- š· Internetové centrum proti rasismu v Evropě (The Internet Anti-racism Centre in Europe), www.icare.to
- š· Evropské centrum pro sledování rasismu a xenofobie (The European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia – EUMC), www.eumc.eu.int
- š· Minorities of Europe (MoE), www.moe-online.com
- š· Young Women from Minorities (WFM), www.wfmonline.org

O Romech

- š· Mezinárodní romská unie
- š· Evropské středisko pro práva Romů (The European Roma Rights Centre – ERRC), www.errc.org
- š· Union Romani, Španělsko, www.unionromani.org
- š· Patrin Web Journal, www.geocities.com/Paris/5121/patrin.htm

O lidech s postižením

- š· Světový institut pro postižení (The World Institute on Disability – WID), www.wid.org
- š· Evropské fórum zdravotně postižených (The European Disability Forum – EDF), www.edf-feph.org

O přistěhovalcích a uprchlících

- š· Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, www.unhcr.org, www.unhcr.cz
- š· Portál na podporu a ochranu práv migrantů, www.december18.net
- š· Association des Travailleurs Magrébins en France, www.atmf.org
- š· SOLIDAR, www.solidar.org
- š· Evropská rada pro uprchlíky a exulanty (The European Council on Refugees and Exiles), www.ecre.org

O náboženství

- š· The United Religions Initiative, www.uri.org
- š· Baháismus (stránky Bahá'í World), www.bahai.org
- š· Islám (stránky Islam 21 Project), www.islam21.net
- š· The Forum against Islamophobia and Racism, Velká Británie, www.fairuk.org
- š· Domovská stránka Sikhů, www.sikhs.org
- š· Hinduismus, www.hindu.org
- š· Světová rada církví, www.wcc-coe.org
- š· Ekumenická rada církví, www.ekumenickarada.cz

- š: Katolická církev – webové stránky Vatikánu, www.vatican.va, www.cirkev.cz
- š: Pravoslaví, www.orthodoxinfo.com, www.pravoslavnacirkev.cz, www.orthodoxia.cz
- š: Ruská pravoslavná církev, www.russian-orthodox-church.org.ru
- š: Rozcestník českého buddhismu, www.buddhismus.cz, www.buddha.cz
- š: Křesťanství, www.krestanstvi.cz
- š: Shamash – Židovská informační síť a diskusní fórum na internetu, <http://shamash.org/about.shtml>

O antisemitismu

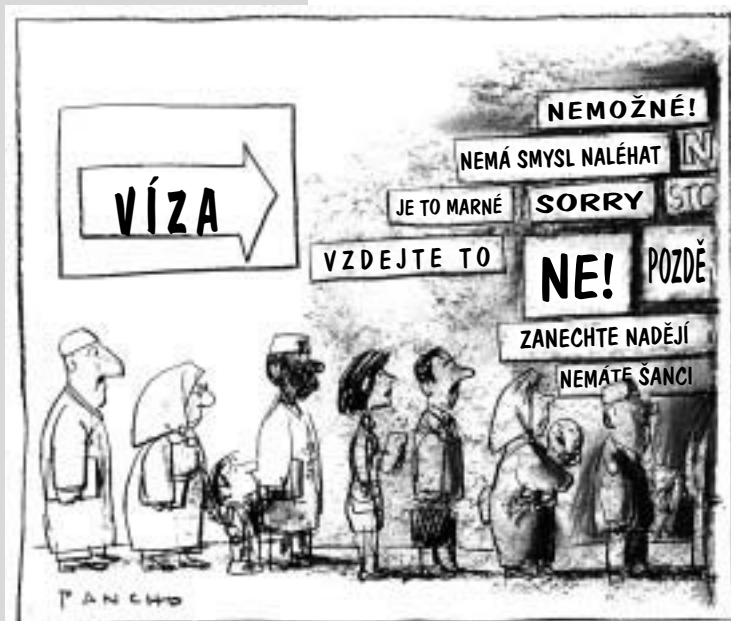
- š: Antisemitism and Xenophobia Today, www.axt.org.uk
- š: Liga proti hanobení (Anti-Defamation League), www.adl.org
- š: Světový židovský kongres, www.wjc.org.il

O hnutí gayů a lesbiček

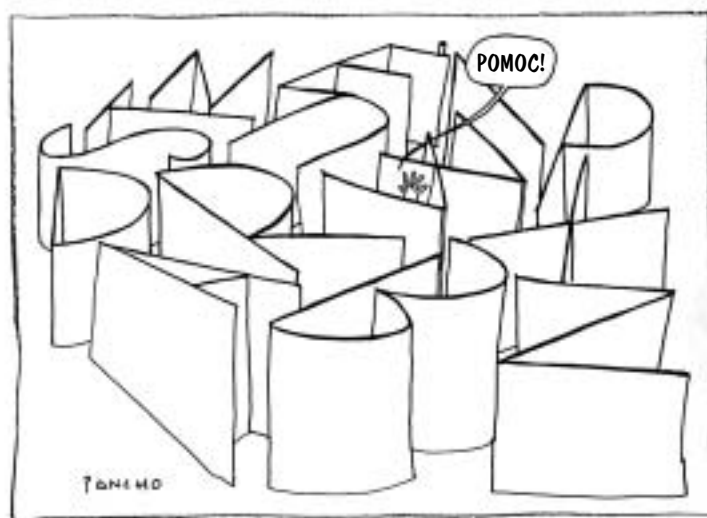
- š: Mezinárodní asociace lesbiček a gayů, www.ilga.org
- š: Institute for Gay and Lesbian Strategic Studies, www.iglss.org
- š: “Fakta o sexuální orientaci a sexuálních předsudcích”, <http://psychology.ucdavis.edu/rainbow>
- š: Mezinárodní gay a lesbická organizace mládeže (IGLYO), www.iglyo.net

Literatura

- Alaux, J. P., Bach, J., Benot, Y. et al., *Égalité sans frontière: les immigrés ne sont pas une marchandise*, Les notes de la Fondation Copernic, Haut Conseil de la Coopération Internationale, Éditions Sylleps, Paříž, 2001.
- Brander, P., Cardenas, C., Gomes, R., Vicente Abad, J., Taylor, M., *Education pack “all different – all equal”*, Evropské centrum mládeže Rady Evropy, Štrasburk, 1995.
- Crimes of Hate, Conspiracy of Silence*, Amnesty International, Londýn, 2001.
- Liègeois, J.-P., *Roma, Gypsies, travellers*, Council of Europe Press, Štrasburk, 1994.
- Ohana, Y. (ed.), *Participation and citizenship – Training for minority youth projects in Europe*, Council of Europe Publishing, 1998.
- Patrin Web Journal (www.geocities.com/Paris/5121/patrin.htm).
- Symonides, J. (ed.), *“The struggle against discrimination”, A collection of international instruments adopted by the United Nations System*, UNESCO, Paříž, 1996.
- Taguieff, P.-A., *La force du préjugé*, Gallimard, Paříž, 1987.
- „Xenophobia in a European context“, *Mind and human interaction*, Vol. 9, No. 1, University of Virginia, 2001.

Vzdělání

Právo na vzdělání jako lidské právo

Evropský soud pro lidská práva definoval v jednom projednávaném případě právo na vzdělání jako „právo na přístup ke vzdělávacím institucím, existujícím v danou dobu, a právo mít ze získaného vzdělání užitek, neboli právo na oficiální uznání dokončeného studia“⁴⁵.

„Vzdělání není jen prostředkem k vydělávání si na živobytí nebo nástrojem k získání bohatství. Je uvedením do duchovního života, cvičením lidské duše na cestě za pravdou a praktikováním ctnosti.“

Vidžaja Lakšmí Pandit

Vzdělání

„... je jednak lidským právem samo o sobě, jednak nezbytným prostředkem k uskutečňování dalších lidských práv. Vzdělání je primárním prostředkem umožňujícím posílit postavení ekonomicky a sociálně znevýhodněných dětí i dospělých, kteří se díky němu mohou vymanit z chudoby a plně se zapojit do života společnosti. Vzdělání má zásadní význam pro posílení postavení žen, ochranu dětí před vykořisťovatelskou a nebezpečnou prací a sexuálním zneužíváním, pro podporu lidských práv a demokracie, ochranu životního prostředí a kontrolu populačního růstu. Vzdělání je stále více považováno za nejlepší finanční investici každého státu. Ale význam vzdělání není jen praktický: vzdělaná, informovaná a aktivní duše, která může svobodně putovat do všech dálek, je jednou z největších radostí a odměn lidské existence.“⁴⁶

Právo na vzdělání je obsaženo v těchto nástrojích na ochranu lidských práv:

- š Všeobecná deklarace lidských práv (čl. 26);
 - š Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 2 protokolu č. 1);
 - š Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (čl. 10);
 - š Úmluva o právech dítěte (čl. 28 a 29);
 - š Africká charta o lidských právech a právech národů (čl. 17);
 - š Sansalvadorský protokol Americké úmluvy o lidských právech (čl. 13);
 - š Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (čl. 13 a 14).
- Stojí za zmínku, že článek 13 je nejdelším ustanovením Paktu a nejrozsáhlejším a nejobsažnějším článkem o právu na vzdělání ze všech mezinárodních dokumentů na ochranu lidských práv.

Související aktivity

- š Cesta do Země rovnosti, str. 185
- š Dětská práva, str. 103
- š Jazyková bariéra, str. 228
- š Nechte zaznít každý hlas, str. 153
- š Reagujeme na rasismus, str. 201
- š Slovníček globalizace, str. 69
- š Vzdělání pro všechny?, str. 122

Klíčová data

8. září
Mezinárodní den gramotnosti

5. říjen
Světový den učitelů

K jakým cílům by mělo vzdělání směřovat?

V roce 1996 stanovilo UNESCO sedm zdrojů napětí celosvětového dosahu se vztahem ke vzdělání:

1. napětí mezi globálním a lokálním;
2. napětí mezi všeobecným a individuálním;
3. napětí mezi tradicí a modernitou;
4. napětí mezi duchovním a materiálním;
5. napětí mezi dlouhodobým a krátkodobým uvažováním;
6. napětí mezi soutěží a rovností příležitostí;
7. napětí mezi mimořádným rozvojem vědění a omezenou lidskou schopností zpracovávat nové informace.

Strategie, jejíž pomocí by bylo možné tato napětí překonat, se podle UNESCO zakládá na čtyřech „pilířích“:

1. *Učit se žít spolu:* vzdělání by mělo u žáků a studentů rozvíjet schopnosti a dovednosti nezbytné k přijetí jejich vzájemné závislosti na jiných lidech, ke zvládnutí konfliktů, ke spolupráci při plánování společných cílů a společné budoucnosti, k respektování pluralismu a odlišnosti (např. v souvislosti s pohlavními rolemi, etnickým původem, náboženstvím nebo kulturou) a k aktivní účasti v životě společnosti.
2. *Učit se znát:* vzdělání by mělo žákům a studentům zprostředkovat nástroje umožňující získávat znalosti – základní dovednosti komunikace, ústního vyjadřování, čtení, psaní, počítání a řešení problémů, dále všeobecný přehled i hlubší znalosti v několika konkrétních oborech a znalost práv a povinností. Především by se však žáci a studenti měli naučit, jak se mají učit.
3. *Učit se jednat:* vzdělání by mělo žákům a studentům pomoci získat profesní dovednosti a sociální i psychologické kompetence, které jim umožní informovaně se rozhodovat v nejrůznějších životních situacích, navazovat fungující sociální a pracovní vztahy, zapojit se do místního i globálního trhu, využívat technologie, uspokojovat základní potřeby a zlepšovat kvalitu svého života i života jiných lidí.
4. *Učit se být:* vzdělání by mělo přispívat k rozvoji osobnosti a umožňovat lidem jednat s větší mírou nezávislosti, soudnosti, kritického myšlení a osobní zodpovědnosti. Mělo by se zaměřovat na rozvoj všech aspektů lidského potenciálu, zejména paměti, logického myšlení, smyslu pro krásu, duchovních hodnot, fyzické zdatnosti a komunikačních dovedností, mělo by podporovat zdravý životní styl a radost ze sportu a odpočinku, upevňovat pozitivní vztah k vlastní kultuře, vést k osvojení pevných morálních zásad a rozvíjet odolnost a schopnost vystupovat na svoji obranu.

Komplementární role formálního a neformálního vzdělávání

Evropská vzdělávací politika je založena na dvou klíčových koncepcích: na představě *celoživotního učení v učit se společnosti*. Ideálem je společnost, v níž jsou lidem po celý život nabízeny různé příležitosti k rozvoji jejich schopností. Přitom je stále více uznáván nejen význam formálního vzdělávání, ale také smysl příležitostí nabízených v rámci neformálního vzdělávání, tj. programů fungujících mimo formální vzdělávací systém. Tyto programy jsou zpravidla vedeny nevládními organizacemi, mimo jiné i organizacemi mládeže. Zaměřují se

„Pokud si myslíš, že vzdělání je drahé, zkus nevědomost.“

neznámý autor

na nejrůznější oblasti, využívají rozmanité metody práce a jejich přístup je flexibilní. Mohou například rozvíjet gramotnost či jiné dovednosti dětí i dospělých, kteří neměli možnost navštěvovat formální vzdělávací instituce nebo jsou funkčně negramotní.

? Znáte neformální vzdělávací programy pořádané v místě vašeho bydliště?

Ve 20. století se v Evropě staly veřejné či státní školy hlavními institucemi masového vzdělávání a formální školství je všeobecně uznáváno. V posledních desetiletích tento vývoj vyústil v přidělování větších finančních prostředků ze státních rozpočtů na základní školství, v uzákonění povinné školní docházky a ve větší zájem médií o problematiku

„.... je jedním z nejdůležitějších dostupných prostředků podporujících hlubší a harmoničtější formu lidského rozvoje, a omezujících tak chudobu, sociální vyloučení, nevědomost, útlak a válku.“⁴⁷

Role evropských organizací mládeže

Některé mládežnické organizace našly způsoby, jak se na Evropské úrovni vyjadřovat k problematice vzdělávání. Totéž se podařilo i studentským organizacím, například Národním svazům studentů v Evropě (ESIB) či Úřadu evropské studentské unie (OBESSU), což je největší evropská platforma národních studentských organizací a odborů, která působí v oblasti středního všeobecného a odborného školství. Tyto organizace zprostředkovávají výměnu informací, zkušeností a znalostí mezi národními studentskými organizacemi a mají klíčový význam v diskusi o nových trendech v evropských formálních vzdělávacích systémech.

vzdělávání a rozvoje.

Odborníci na vzdělávání kladou důraz na „překračování hranice“ mezi formálním a neformálním vzděláváním a na podporu vzájemné komunikace a spolupráce, která umožní sladit vzdělávací aktivity a učební prostředí a poskytnout učícím se jedincům ucelený soubor vzdělávacích příležitostí.

? Do jaké míry dokáží vzdělávací systémy reagovat na výzvy současného světa?

S rostoucí složitostí světa se zvýšila velikost i složitost vzdělávacích systémů. Už jen počet dětí v těchto systémech vzrostl pravděpodobně rychlejším tempem než počet obyvatel: celkový podíl dětí v rozvojových zemích navštěvujících základní školu se zvýšil mezi lety 1970 a 1990 z 50 na 76 %, a v roce 1995 dosáhl dokonce 82 %. Většina vzdělávacích systémů se rozšířila a mnohem systematičtěji než dříve se otevírá také dětem předškolního věku, dospívajícím a dospělým.

Míra gramotnosti v rozvojových zemích také vzrostla: z 43 % v roce 1970 na 65 % v roce 1990 a na více než 70 % v roce 1995. Tento vývoj je z velké části důsledkem zlepšení kvality poskytovaného vzdělání, většího zájmu o školství ze strany vlád i mezinárodního společenství a významu, který vzdělání připisují rodiny. Vzdělání je považováno za hodnotu samo o sobě, ale také za všelék na každodenní problémy, s nimiž se rodiny potýkají.

V protikladu k tomu, co bylo napsáno výše, však některé údaje naznačují stagnaci počtu žáků v několika zemích. Odborníci upozorňují, že za posledních dvacet let

„bylo tempo růstu počtu dětí v primárním, sekundárním a terciárním (postsekundárním) vzdělávání pro většinu zemí pomalejší. Také tempo růstu veřejných výdajů na vzdělání vyjádřených v procentech hrubého domácího produktu se ve všech zemích zpomalilo.“⁴⁸

Tento vývoj má negativní dopady na výsledky vzdělávání (včetně míry gramotnosti) v zemích, kde za posledních dvacet let došlo k pomalejšímu růstu než v předchozích dvou desetiletích.

Globalizace

Klíčové prvky globalizace, jako selektivní liberalizace trhu, možnost podniků přesouvat svoji činnost po celé zeměkouli a daňové úniky, ohrožují dlouhodobé financování školství. Obtíže s vybíráním daní ovlivňují vládní výdaje na vzdělání. Například vláda Ghany je schopna na daních vybrat 12 % hrubého národního produktu (HDP). Pokud by přišla jen o 10 % daňových příjmů – tj. 1,2 % HDP – znamenalo by to přibližně polovinu rozpočtu základního školství. Ochrana daňových příjmů je proto nezbytným předpokladem pokroku na cestě k dosažení všeobecně dostupného základního vzdělání.⁴⁹

Mnohé země střední a východní Evropy ještě nedosáhly úplné ekonomické obnovy. Jaké to má důsledky pro vzdělání?

„Decentralizace sociálních výdajů měla značné dopady na dostupnost zdrojů v oblasti vzdělávání (Polsko 1999, Ruská federace 1999, Rumunsko 1999). Několik střeoevropských zemí zavedlo větší decentralizaci financování školství a kontroly nad vzdělávacím systémem již před rokem 1990, ve zbývajících částech regionu se objevují nové pokusy o předání zodpovědnosti z centrální vlády na orgány místní správy. Orgány místní správy tedy získaly větší zodpovědnost za poskytování vzdělání od předškolního až po středoškolský stupeň. V mnoha případech byla udělena značná autonomie samotným školám. Regiony jsou často zodpovědné za většinu výdajů na vzdělání a v některých zemích se zvyšují rozdíly mezi jednotlivými regiony z hlediska schopnosti financovat vzdělávací programy (Polsko 1999).

V některých případech nedisponují místní orgány, zejména ve venkovských oblastech, dostatkem finančních prostředků na to, aby mohly dostát svým novým povinnostem, a mají jen malé možnosti, jak získat další finance. Platy učitelů (které tvoří největší podíl rozpočtu na vzdělání) jsou často pevně stanoveny centrální vládou, což ponechává školám málo autonomie při rozhodování o vlastním rozpočtu.

Zdroje plynoucí do školství pocházejí z veřejných rozpočtů, které byly značně zkráceny. Reálné státní výdaje na vzdělání se v důsledku propadu národního důchodu a omezených daňových příjmů prudce snížily.

Navzdory problémům provádějícím transformační proces uskutečnily země mnoho konkrétních změn směřujících k reformě vzdělávacích systémů. Tyto reformy se zaměřovaly na legislativní změny, demokratizaci učebních osnov a decentralizaci kontroly a financování. V některých zemích je však praktické uplatňování těchto reforem pomalé a často naráží na obtíže.“⁵⁰

Dostupné indikátory o stavu vzdělání ve světě bohužel dokazují, že se do této oblasti investuje příliš málo zdrojů. V rychle se měnícím světě zpochybňují rodiče i mladí lidé význam toho, co se učí ve školách. Pro mnoho škol na celém světě jsou kromě toho charakteristické vysoké absence učitelů, špatné využívání vyučovací doby a mizivý ohled na zájmy a schopnosti jednotlivých žáků a studentů. Proto nepřekvapuje, že v takových školách, kde žáci získávají jen málo užitečných znalostí a většinu času věnují memorování rutinního učiva, mnoho dětí odmítá vzdělání v podobě, v jaké jim ho nabízí formální vzdělávací systém. Ti, kteří ve školní docházce přesto pokračují, si neosvojí základní dovednosti analyzovat školní učivo a používat to, co se naučili, ve skutečném životě.

Odborníci z Rady Evropy vymezili tři hlavní skupiny mladých lidí, kteří jsou v rámci vzdělávacího systému zvláště zranitelní:

„Kořeny vzdělání jsou hořké,
ale jeho plody sladké.“

Aristoteles

1. mladí lidé pocházející z ekonomicky znevýhodněných rodin;
2. mladí lidé, jejichž rodiče mají omezené vzdělávací zkušenosti;
3. příslušníci etnických menšin, přistěhovalci a mladí lidé žijící kočovným způsobem života.

? Napadají vás další skupiny, které jsou ve vaší společnosti zvláště zranitelné?

V mnoha částech světa roste nedůvěra vůči formálním, uniformním vzdělávacím systémům. Lidé vidí rostoucí nerovnosti a rozdíly – v nákladech, kvalitě, výsledcích i v diplomech. To vedlo v mnoha zemích ke „krizi důvěry“ ve veřejné školství.

Kdyby se všem dětem mladšího školního věku dostávalo kvalitního základního vzdělání alespoň po dobu čtyř let, vyřešil by se tím v průběhu života jedné generace problém negramotnosti. Dnešní situace však vypadá následovně:

- š 125 milionů dětí mladšího školního věku nechodí do školy; většinu z nich tvoří dívky;
- š dalších 150 milionů dětí do školy sice nastoupí, ale opustí ji před dokončením čtvrtého ročníku; naprostá většina z nich odejde ze školy dříve, než si osvojí základy čtení a psaní;
- š ve většině zemí subsaharské Afriky a jižní Asie chodí děti do školy v průměru čtyři až sedm let, zatímco v průmyslově vyspělých zemích patnáct až sedmnáct let;
- š 870 milionů lidí je negramotných; 70 % z nich tvoří ženy.

? Proč je podle vás mezi negramotnými lidmi tak vysoký podíl žen?

Před padesáti lety prohlásila Všeobecná deklarace lidských práv bezplatné a povinné vzdělání za základní lidské právo. V roce 1990 toto právo potvrdila Úmluva o právech dítěte, ratifikovaná všemi státy světa kromě dvou, a učinila z něho právně závaznou povinnost. Od té doby bylo ve prospěch tohoto základního lidského práva podepsáno mnoho mezinárodních závazků na vysoké úrovni.

Rozvinuté země se opakovaně zavázaly k větší rozvojové spolupráci zaměřené na dosahování cílů vytyčených na mezinárodních summitech v průběhu 90. let. V roce 1990 se zástupci vlád z celého světa setkali na Světové konferenci o vzdělání pro všechny konané v thajském Jomtien. Stanovili si za cíl, že během deseti let bude všem dětem na světě poskytnuta příležitost k plnému rozvoji jejich schopností. Součástí tohoto závazku bylo zajištění všeobecné dostupnosti kvalitního základního vzdělání a odstranění nerovností mezi dívkami a chlapci.

Nejnověji se hlavy států a vlád zavázaly, že všeobecné základní vzdělání zajistí do roku 2015. Z dnešního pohledu se však zdá, že ani tohoto méně ambiciózního cíle nebude dosaženo. Pokud vlády nezačnou okamžitě jednat, bude v roce 2015 základní vzdělání odepřeno 75 milionům dětí.

Poslední světový summit o vzdělání (Dakar, 2000) zdůraznil, že „vzdělání je základním lidským právem. Je klíčem k trvale udržitelnému rozvoji a k zachování míru a stability v rámci zemí i mezi zeměmi, a je proto nepostradatelným prostředkem pro zajištění efektivního zapojení do hospodářského a sociálního života v jednadvacátém století.“

Literatura

- Building Bridges for Learning, Fórum mládeže, Brusel, 1999.*
Education for All – country reports, 2000.
European Youth Trends 2000, Rada Evropy, 2001.
Kampaň Education Now, Oxfam, www.caa.org.au/oxfam/advocacy/education.
Learning: The treasure within, UNESCO, Paříž, 1996.
World Education Report, www.unesco.org.

„Rodíme se slabí a potřebujeme sílu, bezmocní a potřebujeme pomoc, hloupí a potřebujeme rozum. Za vše, co nám při narození chybí a co potřebujeme, když přijdeme do mužného věku, vděčíme výchově.“

Jean-Jacques Rousseau

„Vzdělání je lepší záruka svobody než stálá armáda.“

Edward Everett

Životní prostředí

„Jestliže se rozšiřuje poušť, mizí lesy, roste výskyt podvýživy a lidé v městských oblastech žijí ve velmi špatných podmínkách, pak to není kvůli nedostatku zdrojů, ale důsledkem politiky vedené našimi vedoucími představiteli, naší elitou. Nerespektování lidských práv a zájmů jednotlivců nás žene do situace, v níž existuje pouze chudoba, a ta má v Africe budoucnost jistou... Pouze svobodní lidé, nositelé práv, jsou zralými a zodpovědnými občany a mohou přispívat k rozvoji a ochraně životního prostředí.“

Mluvčí z pléna při veřejném slyšení Světové komise OSN pro životní prostředí a rozvoj, Nairobi, 23. září 1986

Související aktivity

- § Hra o dvou městech, str. 71
- § Makahové a lov velryb, str. 166
- § Naše možné budoucnosti, str. 182
- § Předivo života, str. 235
- § Titulní strana, str. 135
- § Zahrada přes noc, str. 139
- § Život v dokonalém světě, str. 160

Životní prostředí – pouště, lesy či živelný růst měst – nelze oddělit od lidí a lidských práv, zejména od práva na sociální spravedlnost a na rozvoj. To neplatí pouze pro Afriku, ale pro celý svět včetně Evropy. Mezi lidmi a životním prostředím panuje oboustranný vztah: veškerá lidská činnost ovlivňuje životní prostředí a životní prostředí naopak lidský život. Jedním z příkladů je „skleníkový efekt“. Spalování uhlí, ropy a zemního plynu – surovin využívaných v posledních třech letech jako hnací síla světového průmyslového rozvoje – přispělo významnou měrou ke globálnímu oteplování. Výsledkem jsou klimatické katastrofy, které ovlivňují životy lidí na celém světě. Ovšem obyvatelé bohatých zemí Severu, které mají na svědomí většinu emisí oxidu uhličitého, se před „přírodními katastrofami“ mohou chránit lépe než lidé žijící v rozvojových zemích Jihu. Je to otázka spravedlnosti, a tedy také otázka lidských práv.

K dalším příkladům vzájemných vazeb mezi životním prostředím a lidskými právy patří:

- § zamoření zemědělské půdy nášlapnými minami, takže tato půda ohrožuje bezpečnost lidí;
- § pěstování zemědělských plodin v málo úrodné půdě, k němuž jsou lidé nuceni chudobou a které vede k rozšiřování pouští, a tedy k dalšímu růstu chudoby;
- § havárie v Baia Mare, která zamořila kyanidem nejprve řeku Szamos, poté byla zasažena Tisa a nakonec Dunaj.

Přírodní prostředí jako zdroj živobytí

Přírodu využíváme jako zdroj surovin pro další rozvoj a také jako popelnici pro odpady, které produkujeme. Pro přežití však zároveň potřebujeme stabilní teploty, kyslík ve vzduchu a čistou vodu. Žijeme na konečné planetě, kde je všechno propojeno se vším, například prostřednictvím potravních řetězců, koloběhu vody nebo hornin. Příroda je do určité míry přizpůsobivá, ale vážné narušení těchto cyklů, například znečištěním, nevhodnými zemědělskými postupy, zavlažovacími projekty nebo nadměrným lovem ryb, způsobuje destabilizaci přírodní rovnováhy. Výbuch elektrárny v Černobylu na Ukrajině, vymírání lesů v německém

Schwarzwald, rozšiřování pouští v jižním Španělsku, nemoc šílených krav ve Velké Británii, vysychání Aralského jezera v Uzbekistánu nebo projekt přehrady Ilisu v Turecku – to všechno jsou příklady, jak lidé kvůli průmyslovému rozvoji poškozují přírodní prostředí, které potřebují pro veškerou hospodářskou činnost i pro holý život.

? Našli byste příklady ze svého okolí? Například jaký vliv má stavba dálnice, průmyslová těžba nebo jiné formy rozvoje na životní prostředí v blízkosti vašeho bydliště?

Myšlenka trvale udržitelného rozvoje

V roce 1989 podpořila Světová komise OSN pro životní prostředí a rozvoj, nazývaná též komise Brundtlandové, princip „trvale udržitelného rozvoje“. Ten je definován jako „rozvoj, který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval možnost dalších generací uspokojit jejich potřeby“. Na tuto myšlenku navázala roku 1992 Deklarace z Rio de Janeiro o životním prostředí a rozvoji, která uvádí: „V ohnisku snah o trvale udržitelný rozvoj stojí lidé. Mají právo na zdravý a produktivní život v harmonii s přírodou.“

Skutečně naléhavou otázkou je, jak vyřešit problém chudoby a globalizace a prakticky uskutečňovat právo na rozvoj a zároveň nenitit životní prostředí, které nás živí.

Jedním z přístupů je navázání mezinárodních dohod ke konkrétním tématům. Například v roce 1997 na konferenci OSN o změně klimatu v Kjóto se průmyslově vyspělé země zavázaly, že sníží emise skleníkových plynů. Dlouze se vyjednávalo o výjimkách pro rozvojové země a konečná podoba přijatého protokolu byla mnohými kritizována pro nízkou efektivitu a nespravedlnost.

Je však také možné podívat se na celou problematiku z hlediska lidských práv. Při uplatnění tohoto přístupu by všechny výsledné dohody byly postaveny na principech spravedlnosti a rovnosti. Někteří lidé se domnívají, že problematika životního prostředí je dostatečně pokryta stávajícími nástroji na ochranu lidských práv, například práva na vlastnictví, zdraví či na život. Jiní hovoří o nových či „rodících se“ právech na životní prostředí.

Podle jiného pojetí by mělo být k existujícím lidským právům přidáno lidské právo na ochranu životního prostředí. Například Deklarace principů o lidských právech a životním prostředí z roku 1994 prohlašuje: „Všichni lidé mají právo na bezpečné, zdravé a ekologicky nepoškozené životní prostředí. Toto právo a všechna práva další, včetně občanských, kulturních, ekonomických, politických a sociálních, jsou univerzální, vzájemně provázaná a nedělitelná.“

Jiní odborníci, zejména ekologové, však požadavek uznání práva na životní prostředí kritizují. Obávají se, že pokud by byla ochrana životního prostředí zdůvodňována zachováním lidského života a zdraví, pak by byla příroda chráněna pouze kvůli lidskému blahobytu a jen do té míry, do jaké by to bylo z tohoto důvodu zapotřebí. Namísto toho požadují celostnější přístup k lidským právům. Argumentují tím, že lidé jsou součástí biosféry (tj. celku všeho živého na Zemi), a proto k jejich povinnostem vůči lidstvu patří i ochrana životního prostředí. V širším významu by lidská práva měla vedle soupeřících zájmů států a národů zohledňovat také hodnoty a potřeby budoucích generací.

Někteří lidé dokonce tvrdí, že i jiné druhy by měly mít svá „zvířecí práva“, tak jako lidé mají práva lidská. Zvířata nemají žádná oficiálně uznaná práva, jsou však často chráněna zákonem. Ve většině evropských zemí platí například zákony vyžadující dodržování určitých podmínek chovu zemědělských zvířat.

Světové katastrofy⁵³

Katastrofické události	1996	2000
Hurikány	62	99
Záplavy	69	153
Sucha	9	46

„Ekologické hnutí může přežít pouze tehdy, stane-li se hnutím za spravedlnost. Jako čistě ekologické hnutí buďto zanikne, nebo přežije jako celospolečenská „zelená myčka“. Žádný skutečný ochránce přírody nemůže tuto roli připustit. Ale jako hnutí, které spojuje ekologii s bojem za spravedlnost, má neomezené možnosti.“

Vandana Šiva

Ekologická lidská práva

Ekologická lidská práva lze chápat jako reakci na globální ekologickou situaci. Jsou produktem naší doby, stejně jako byla politická a občanská práva důsledkem dřívějších historických událostí.

Jiný pohled nabízí koncepce ekologických lidských práv. Tento přístup se snaží sjednotit filozofii lidských práv s ekologickými principy. Lidská práva (například právo na lidskou důstojnost, svobodu, vlastnictví nebo rozvoj) musejí reagovat na to, že jednotlivci jednají nejen v politickém a sociálním prostředí, ale také v prostředí přírodním. Tak jako musí každý jednatel respektovat přirozenou hodnotu svých *lidských* bližních, tak by měl také respektovat přirozenou hodnotu *jiných* bližních (zvířat, rostlin a ekosystémů).

Jedním z největších úkolů, který stojí před učiteli a pracovníky s mládeží, je naučit lidi respektovat lidskou důstojnost i přirozenou hodnotu života a podle toho také jednat. Jinými slovy, lidé by se měli naučit „myslet globálně a jednat lokálně“ a hledat nové, trvale udržitelné životní styly.

Zapojení mladých lidí a mládežnických organizací

Školy, ekologické nevládní organizace a jiné instituce poskytují v každé zemi mladým lidem příležitost k aktivnímu zapojení do ochrany životního prostředí. Na místní úrovni mohou přispět k tomu, aby jejich domovy, školy a kluby mládeže byly ekologicky šetrnější, a mohou se také podílet na procesech rozhodování. Na regionální a celostátní úrovni lze ovlivnit veřejnou diskusi a postoje politických představitelů například psaním dopisů, uváděním divadelních her či (pokojnými) demonstracemi o znepokojivých problémech. Na mezinárodní a globální úrovni mohou mladí lidé dosáhnout vlivu prostřednictvím deklarací, jako je například Charta Země, nebo mezinárodních kampaní, pořádaných například organizací Greenpeace.

Na všech úrovních mohou vyjadřovat své názory prostřednictvím internetu, pořádat kampaně a podílet se na oslavách Světového dne životního prostředí nebo Dne Země. Světový den životního prostředí, připadající na 5. června, byl ustanoven Valným shromážděním OSN v roce 1972. Jeho oslavy mohou mít mnoho podob, včetně pouličních manifestací, cyklistických akcí, koncertů na podporu životního prostředí, literárních a výtvarných soutěží ve školách, sázení stromů, aktivit na podporu recyklace odpadů, uklízení veřejných prostorů atd. Každý rok je vyhlášováno téma, na které se oslavy zaměřují. V minulosti to bylo například: „Pro život na Zemi – zachraňme naše moře“, „Chudoba a životní prostředí – přetrhneme bludný kruh“ nebo „Děti a životní prostředí“ (viz www.unep.org). Oslavy Dne Země, připadající

Goldmanova cena za životní prostředí

Goldmanova cena za životní prostředí je nejvýznamnější světová cena odměňující práci řadových ochránců přírody.

V roce 2000 ji získala Oral Atanijazova za práci s uzbekými obcemi postiženými vysycháním Aralského jezera. Její práce se zaměřovala na vzdělávání, zdravotní a sociální péči o postižené rodiny a ochranu lidských práv žen a dětí.

V roce 2001 byli oceněni Myrsini Malakou a Giorgios Catsadorakis za záchranu ohrožených mokřadů v Préspe na severozápadě Řecka. Jedním z jejich velkých úspěchů byl podpis smlouvy mezi Albánií, Makedonií a Řeckem o zřízení první přeshraniční chráněné oblasti na Balkáně, která představuje model mírové spolupráce mezi těmito zeměmi.

na 22. dubna, koordinuje organizace Earth Day Network ve spolupráci s dalšími nevládními organizacemi (například Sierra Club nebo Amnesty International). Cílem oslav je vzbudit zájem veřejnosti o poškozování životního prostředí a porušování lidských práv. Více informací najdete na www.earthday.net/events/events-europe.stm.

Práce Rady Evropy

Rada Evropy zahájila svůj ekologický program v roce 1961. Její aktivity v této oblasti se zaměřují na ochranu přírody a krajiny. Celý program nyní patří do kompetence odboru pro kulturu a kulturní a přírodní dědictví. Jeho součástí jsou tři hlavní směry: panevropská strategie zachování biologické a krajinné rozmanitosti, Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť (tzv. Bernská úmluva, 1979) a zvyšování povědomí o biologické a krajinné rozmanitosti.

Informace o ochraně životního prostředí šíří Rada Evropy ve svých publikacích. K podpoře zachování biologické a krajinné rozmanitosti přispívá i síť jejích národních agentur.

Mezinárodní nástroje a deklarace

Následující seznam obsahuje pouze některé z mnoha smluv a jiných nástrojů, které se dotýkají jak životního prostředí, tak lidských práv:

1. Evropská charta o životním prostředí a zdraví (1989)
2. Deklarace OSN o životním prostředí a rozvoji (1992)
3. Návrh Deklarace principů o lidských právech a životním prostředí (1994)
4. Biskajská deklarace o právu na životní prostředí (1999)
5. Charta Země (2000)

Literatura

- Boyle, A., Anderson, M. R., *Human rights approaches to environmental protection: An overview*, Clarendon Press, Oxford, 1996.
- Bosselmann, K., *Human rights and the environment: redefining fundamental principles*, www.arbld.unimelb.edu.au.
- Caring for the Earth*, Světový svaz ochrany přírody (IUCN), Program OSN pro životní prostředí (UNEP), Celosvětový fond pro přírodu (WWF–UK), www.ciesin.org/IC/iucn/caringDS.html.
- Ekologický program Rady Evropy, www.nature.coe.int.
- Charta Země, www.earthcharter.org.
- Návrh Deklarace principů o lidských právech a životním prostředí, www1.umn.edu/humanrts/instrree/1994-dec.htm.
- Worldwatch, www.worldwatch.org.

Klíčová data

5. červen

Světový den životního prostředí

22. duben

Den Země

„Spása světa spočívá v lidském srdci, v lidské schopnosti reflexe, v lidské pokoře a v lidské zodpovědnosti. Stále jsme ovládáni destruktivní a marnou vírou, že člověk je vrcholem stvoření, a ne jeho součástí, a že je tedy vše dovoleno. Stále nevíme, jak dát přednost mravnosti před politikou, vědou a ekonomikou. Stále nedokážeme pochopit, že jedinou skutečnou páteří veškerého našeho jednání – má-li být mravné – je zodpovědnost. Zodpovědnost je něco vyššího než moje rodina, moje země, moje firma, můj úspěch. Zodpovědnost vůči řádu Bytí, v němž jedině může být naše jednání náležitě posouzeno.“

Václav Havel

Rovnost mužů a žen

Základní pojmy

„Mělo by to být krásné životní období: být mladý a mít před sebou život, který si můžete plánovat a o němž můžete snít.“

Mělo by to být stejně krásné období pro mladou ženu jako pro mladého muže. Ve skutečnosti je však mnohým mladým lidem odepřeno jejich právo plánovat a snít, stejně jako jejich právo na bezpečnost a lidskou důstojnost. Podstatnou roli má také to, zda se člověk narodí jako děvče nebo jako chlapec.

U mladých žen je mnohem vyšší pravděpodobnost, že budou porušována jejich základní lidská práva.“²⁸

Zatímco v 70. a 80. letech 20. století mluvily ženské aktivistky o „začlenění žen do rozvoje“, v 90. letech byl důraz kladen na zapojení problematiky rovnosti mužů a žen do rozvojové politiky a plánování.

Dnes se používají oba pojmy: „ženská práva“ i „rovnost mužů a žen“. Co tyto pojmy znamenají a jaký je mezi nimi rozdíl? Výraz „lidská práva žen“ zdůrazňuje, že ženská práva jsou vlastně lidskými právy, tj. právy, na něž mají ženy nárok čistě proto, že jsou lidmi. Toto pojetí umožňuje vnímat ženskou otázku jako součást hnutí na podporu lidských práv a zároveň zasazuje principy lidských práv do ženského hnutí.

Rovnost mužů a žen znamená stejnou účast a viditelnost mužů a žen ve všech oblastech veřejného i soukromého života. Neměla by být chápána jako protiklad k rozdílnosti mužů a žen, ale jako protiklad k nerovnosti. Cílem je dosáhnout plné účasti žen i mužů ve společnosti. Za rovnost mužů a žen se – stejně jako za lidská práva – musí bojovat, musí se chránit a podporovat.

Pojem „gender“ se vztahuje na sociální role žen a mužů, které jsou jim připisovány na základě jejich pohlaví. Gender, neboli pohlavní role, proto závisí na konkrétním socioekonomickém, politickém a kulturním kontextu a jsou ovlivněny dalšími faktory, včetně rasy, etnického původu, sociálního postavení, sexuální orientace a věku. Pohlavní role jsou naučené a liší se mezi kulturami i v rámci kultur. Na rozdíl od biologického pohlaví se mohou měnit.

„Diskuse o socializaci a stereotypch odhalila ‚staré‘ formy socializace a vytvořila prostor pro nové formy identity a individuality. ‚Nové‘ formy socializace se již uskutečňují, ale mohou opakovat podobná stereotypní očekávání a mít podobné důsledky jako předtím. Vliv rodiny, školy a pracoviště už nemusí být tak silný, ale vzniklou mezeru mohou zaplnit nové informační technologie a rozvíjející se kulturní praktiky (v hudbě, médiích a v televizi), které upevní sociální moc mužů a udrží podřízené postavení žen.“²⁹

? Jak se mužům daří přizpůsobovat se změnám, k nimž dochází v důsledku uznání ženských práv?

Související aktivity

- § Cesta do Země rovnosti, str. 185
- § Domácí záležitosti, str. 114
- § Hrdinky a hrdinové, str. 142
- § Kdo jsme já?, str. 257
- § Pojďme si promluvit o sexu, str. 156
- § Práce a děti, str. 260
- § Různé platy, str. 107

Příklady porušování ženských práv

Domácí násilí

Nejběžnější formou násilí na ženách je domácí násilí. Po mnoho let bylo považováno za soukromou záležitost, do níž nemají zasahovat stát ani soudnictví. Nyní je však domácí násilí vnímáno nejen jako narušení fyzické a psychické pohody postižené ženy, a tedy jako přímý útok na její lidská práva, ale je také trestným činem.

Statistiky dokazují, že žena bude s větší pravděpodobností zbita, napadena, nebo dokonce zabita svým partnerem či bývalým partnerem než jakoukoli jinou osobou.

- š V evropských zemích se obětí domácího násilí stává 20 až 50 % žen.
- š Domácí násilí se vyskytuje ve všech sociálních vrstvách i věkových kategoriích.
- š Domácí násilí má mnoho forem: fyzickou, sexuální, psychologickou a strukturní.
- š Každá pátá žena je během svého života znásilněna. Věk obětí se pohybuje od dvou měsíců do devadesáti let.
- š Útočníky jsou v 98 % případů muži a 50 % z nich jsou manželé nebo dlouhodobí partneři.
- š 70 % znásilnění je předem naplánováno a pouze 3 % jsou spáchána psychicky narušenými jedinci.
- š Mnozí se případy vícenásobných znásilnění.
- š Statistiky naznačují nárůst případů znásilnění velmi mladých dívek.

„Statistiky jsou neradostné, ať už se člověk podívá na kteroukoli část světa... Domácí násilí se nevyhýbá žádné zemi ani oblasti,“ uvádí zpráva UNICEF o domácím násilí na ženách a dívkách z roku 2000, která byla prvním pokusem o pohled na tento jev v globálním měřítku.

Obchod se ženami a dívkami

Každoročně jsou na celém světě prodány miliony mužů, žen a dětí za podmínek, které se dají přirovnat k otroctví. Mezi těmito lidmi je mnoho tisíc mladých žen a dívek, které byly nalákány, uneseny nebo prodány a nuceny k prostituci nebo k jiným formám sexuálního otroctví. Tyto nelegální postupy usnadnila globalizace a moderní technologie. Základními příčinami obchodu s lidmi jsou chudoba, nezaměstnanost a nízká úroveň vzdělání. Všechny zmíněné faktory nutí lidi brát na sebe značná rizika v touze po zlepšení kvality vlastního života. Znepokojivým trendem v průmyslových zemích je „využívání levné a nelegální pracovní síly a také zneužívání žen a dětí v prostituci a pornografickém průmyslu“.³⁰

Obchod s lidmi není novým jevem, ale prodávání naivních mladých žen v zoufalé situaci do sexuálního otroctví se stalo jednou z nejrychleji se rozvíjejících trestných činností v globální ekonomice. „Obchodní toky mezi určitými rozvojovými zeměmi (ze severní a střední Afriky, Latinské Ameriky a Asie) a cílovými západními zeměmi pokračují. Nejnapadnějším ukazatelem je však nárůst počtu žen a dětí prodaných do Evropské unie ze zemí střední a východní Evropy. Odhaduje se, že každoročně je do západní Evropy prodáno až 120 000 žen a dětí.“³¹ Obchod se ženami a dětmi – a s lidmi obecně – je již několik let prioritním tématem pracovního programu Rady Evropy.

Ženská obřízka

Podle odhadů postihuje ženská obřízka 130 milionů dívek a žen, převážně v Africe. Ženská obřízka je kulturní zvyklostí, která ženy poškozují a porušuje jejich právo na život, tělesnou

Klíčová data

8. březen

Mezinárodní den žen

25. listopad

Mezinárodní den za odstranění násilí na ženách

„Každý rok jsou na světě tímto způsobem obřezány dva miliony děvčátek, vedle 130 milionů již obřezaných žen.“³²

nedotknutelnost, zdraví a sexualitu. Jelikož je prováděna především u mladých dívek, klade ženská obrázka také závažné otázky týkající se dětských práv.

V konfliktních oblastech...

V posledních letech byly hlášeny případy násilí páchaného na ženách v Bosně, Kambodži, Čechensku, na Haiti, v Peru, Somálsku, Sierra Leone, ve východním i západním Timoru a v dalších konfliktních oblastech. V určitém okamžiku bude muset mezinárodní společenství najít alternativu k mezinárodním trestním tribunálům ustaveným *ad hoc* – jako je tribunál pro bývalou Jugoslávii a Rwandu. Jakkoli jsou tyto tribunály užitečné a nezbytné, je zřejmé, že pro ochranu ženských práv jsou nedostatečné.

Parlamentní shromáždění Rady Evropy

„Vyjadřuje politování nad tím, že ačkoli bylo znásilnění uznáno za válečný zločin, stále k němu dochází – rovněž v nedávných konfliktech (v Kosovu a Čechensku). Je využíváno jako válečná zbraň působící nejen psychologické trauma, ale také nucené těhotenství.“³³

? Co by se dalo udělat pro ukončení násilí páchaného na ženách a dívkách?

Mezinárodní nástroje na ochranu lidských práv

Od první světové konference OSN o ženách (Mexiko City, 1975) po dnešek se v případě rovnosti mužů a žen dosáhlo obrovského pokroku.

V roce 1976 byl založen Rozvojový fond OSN pro ženy (UNIFEM), který má finančně zabezpečovat inovace a změny v této oblasti. Za dobu své existence již podpořil mnoho projektů a iniciativ v rozvojovém světě, zaměřených na zlepšení politické, ekonomické a sociální situace žen.

Prvním právně závazným mezinárodním dokumentem, který zakazuje diskriminaci žen a nutí vlády zavádět opatření ve prospěch rovnosti žen s muži, je Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen. Byla přijata v roce 1979 a vstoupila v platnost roku 1981.

Úmluva usiluje o odstranění všech forem diskriminace žen. Ta je definována v článku 1 jako „jakékoli rozlišování, vylučování nebo omezování provedené na základě pohlaví, jehož důsledkem nebo cílem je narušit či zrušit uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod ze strany žen bez ohledu na jejich rodinný stav na základě rovnoprávnosti mužů a žen v politické, hospodářské, sociální, kulturní, občanské nebo jiné oblasti“. Státy, které jsou smluvními stranami Úmluvy, jsou povinny podávat pravidelné zprávy o jejím dodržování.

V průběhu posledního desetiletí se vytvořilo mezinárodní hnutí kritizující takové pojetí lidských práv, které považuje ženská práva za druhořadý problém, a tedy méně důležitý než jiné otázky lidských práv.

V roce 1999 doplnilo Valné shromáždění OSN Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen o opční protokol vypracovaný Výborem OSN pro odstranění diskriminace žen. Vstoupil v platnost roku 2000. Představuje důležitý krok v ochraně ženských práv, neboť jednotlivým ženám či skupinám žen dovoluje předkládat obvinění týkající se porušování lidských práv přímo Výboru pro odstranění diskriminace žen. Navíc Výboru umožňuje zahájit vyšetřování případů vážného či systematického porušování ženských práv kdekoli na světě. Působnost tohoto protokolu je však omezená, neboť státy, které jej ratifikují, mají možnost odmítnout žádost Výboru o vyšetřování porušování ženských práv na jejich území.

„Nerovnost a nepoměr mezi ženami a muži v oblasti lidských práv se neslučuje s principy skutečné demokracie.“

Parlamentní shromáždění Rady Evropy, Rezoluce 1216 (2000)

V rámci Rady Evropy je otázka rovnosti žen a mužů považována za základní lidské právo a spadá do pravomoci Výkonného výboru pro rovnost mezi ženami a muži (CDEG). Tento mezivládní orgán provádí analýzy, výzkumy a hodnocení, navrhuje strategie a politická opatření a v případě nutnosti rozhoduje o vhodných právních nástrojích.

Čtvrté světové konference OSN o ženách, konané roku 1995 v Pekingu, se zúčastnilo téměř 47 000 žen i mužů, a dodnes tak zůstává největším setkáním vlád a zástupců nevládních organizací ze všech konferencí pořádaných Organizací spojených národů. U příležitosti této historické události 189 zemí jednohlasně přijalo Pekingskou deklaraci a akční platformu. Vlády jednotlivých států se zavázaly, že budou podporovat rovnost mužů a žen při vytváření všech vládních politických opatření a programů. Bylo identifikováno dvanáct společných problémových oblastí: chudoba, vzdělání a profesní příprava, zdraví, násilí na ženách, ozbrojené konflikty, ekonomika, moc a rozhodování, institucionální mechanismy zajišťující rovnost mužů a žen, lidská práva, média, životní prostředí a mladé dívky.

Řešením je výchova

Velmi důležité by bylo přejít od uznání práv k jejich uskutečňování. Všichni, kdo pracují v oblasti výchovy k lidským právům, si musejí uvědomit citlivou povahu lidských práv a respektovat rozdíly mezi potřebami a reakcemi jednotlivých žen. Bez této citlivosti by se výchova k lidským právům mohla stát jen další formou manipulace či útlaku žen. Klíčem k rovnosti mužů a žen je výchova, neboť je jedním ze způsobů, jimiž se ve společnosti předávají normy, znalosti a dovednosti.

„Boj proti násilí na základě pohlaví a podpora rovnosti mužů a žen od počátku vyžadují výchovu a aktivní zapojení všech sociálních vrstev, zejména mladých žen a mužů a příslušníků menšinových skupin.“³⁵

? Zaměřujete se ve své práci s mladými lidmi na problematiku rovnosti mužů a žen?

Literatura

- Connell, R. W., *Gender and power*, Stanford University Press.
 Mertus, J., Flowers, N., Dutt, M., *Local action, global change, UNIFEM a Center for Women's Global Leadership*, 1999.
 Ramberg, I., *Violence against young women in Europe*, zpráva ze semináře, Rada Evropy, 2001.
 Williams, S. et al., *The Oxfam gender training manual*, Oxfam Publication, 1994.

Vybrané internetové stránky o ženských právech

- OECD-DAC Gender, www.oecd.org/dac/gender
 Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO), www.unesco.org
 Statistická divize OSN – genderové statistiky, www.un.org/depts/unsd/gender
 Rozvojový fond OSN pro ženy (UNIFEM), www.undp.org/unifem
 Women Watch, www.un.org/womenwatch
 Evropské ženské lobby (European Women's Lobby – EWL), www.womenlobby.org
 Ženy proti násilí v Evropě (Women Against Violence in Europe – Wave Network), www.wave-network.org
 Muži proti násilí na ženách (Men Against Violence Against Women – MAVAW), <http://menagainstviolence.tripod.com>
 Young Women from Minorities (WFM), www.wfmonline.org

„Hlavním problémem je to, že používaná definice rovnosti ve smyslu rovnosti *de iure* (ze zákona) je velice úzká a neposkytuje vždy ochranu před diskriminací. Druhý problém spočívá v tom, že ženy se otázkami diskriminace žen musely zabývat mimo „hlavní proud“ společnosti. Třetí problém se pak týká toho, že ženy mají ve většině zemí slabou pozici v rozhodovacích strukturách.“³⁴

Globalizace

Svět se postupně stává jediným obrovským trhem. Někteří lidé říkají, že se svět stal globální vesnicí.

Všichni mluvíme o globalizaci, ale víme, co to přesně znamená?

Globalizace je proces charakterizovaný:

1. masovým rozšířením telekomunikačních a informačních technologií;
2. odbouráním státních bariér bránících volnému obchodu a investování;
3. růstem kapitálových toků a vzájemnou závislostí finančních trhů.

Přestože kontrola nad migrací je větší než kdykoli dříve, podporuje globalizace mobilitu lidí (například letecká doprava nebyla ve světových dějinách nikdy tak významná jako dnes). Stále běžnější jsou různá nadnárodní spojení firem (například v oblasti telekomunikací nebo potravinářského průmyslu), ale i rozmluva přes počítač s lidmi prakticky z jakékoli země na světě. Konečně nedávné finanční krachy v Asii a v Latinské Americe jasně prokázaly rostoucí finanční a ekonomickou závislost všech regionů.

Související aktivity

- § Ashikův příběh, str. 91
- § Dejte si pozor, sledujeme vás, str. 95
- § Dostupnost léků, str. 80
- § Horoskop chudoby, str. 145
- § Jen minutku, str. 150
- § Každý jsme jiný – všichni rovnoprávní, str. 88
- § Makahové a lov velryb, str. 166
- § Předivo života, str. 235
- § Rvačka o bohatství a moc, str. 231
- § Slovníček globalizace, str. 69
- § Titulní strana, str. 135
- § Vliv internetu, str. 222
- § Vzdělání pro všechny?, str. 122

Důsledky globalizace

O skutečných i možných důsledcích globalizace se vede rozsáhlá diskuse. Našli bychom mnoho sporných bodů, na něž většinou neexistují jednoznačné odpovědi. Jednotlivci z různých oborů, například aktivisté v oblasti lidských práv, badatelé, ekonomové, výzkumníci či sociologové, znepokojení jejími negativními dopady, považují za hlavní problémy globalizace následující jevy:

1. **Omezení státní suverenity:** Na jedné straně mají vlády stále menší kontrolu nad důležitými rozhodnutími, která ovlivňují ekonomiku, a tedy i životní úroveň obyvatel. Na straně druhé získávají stále větší vliv silné nadnárodní společnosti, mezivládní struktury a soukromé finanční instituce se sklonem jednat stejně jako vlády. Tyto procesy výrazně omezují suverenitu států, které přestávají být schopny plnit své tradiční funkce.

2. **Důraz na ekonomiku:** Ekonomické ohledy převažují nad ohledy politickými a sociálními. Jelikož rozhodující vliv na státní a světové záležitosti získávají soukromé společnosti a mezivládní mezinárodní či regionální organizace, vzniká riziko, že se jediným předmětem zájmu

těchto institucí stanou ekonomické a finanční aspekty, zatímco základní sociální, zdravotní a ekologické problémy budou přehlíženy.

3. *Nedostatek transparentnosti a zodpovědnosti*: Vlády, veřejné instituce, národní finanční instituce apod., tradičně zodpovědné za rozhodování o budoucnosti země a jejích obyvatel, zjišťují, že tato zodpovědnost je jim v některých případech postupně odnímána. A zatímco jejich činy a rozhodnutí podléhají v rámci demokratického systému veřejné kontrole, na nadnárodní korporace a mezinárodní či regionální instituce se tato kontrola už nevztahuje a například v případě porušování lidských práv je téměř nemožné prověřovat jejich činnost a volat je k zodpovědnosti. Rovněž byly vyjádřeny obavy týkající se neprůhlednosti stávajících rozhodovacích mechanismů těchto nadnárodních institucí. Některá rozhodnutí Světové obchodní organizace jsou po složitých multilaterálních neformálních či formálních vyjednáváních přijímána za zavřenými dveřmi.

4. „*Snižování latky*“: Jedním ze znaků liberalizace obchodu je přesídlování nadnárodních společností do zemí, které jim nabízejí větší konkurenční výhody. Prakticky to znamená nižší mzdy pro zaměstnance, méně přísné pracovní právo, pružnější pracovní podmínky, neexistující nebo neuplatňované zákony na ochranu životního prostředí, nižší daně i odvody na sociální a zdravotní pojištění apod. Za těchto okolností snadno dojdeme k závěru, že zmíněná praxe zásadně ovlivňuje stav lidských práv, především (ale nejen) ekonomických a sociálních práv zaměstnanců v hostitelských zemích, jejichž hospodářství se nachází v obtížné situaci, a proto potřebují zahraniční investory, kteří by jim pomohli jejich slabé hospodářství oživit.

5. *Homogenizace*: Někteří kritici se obávají, že život v globalizovaném světě s jednotnými sociálními a kulturními vzorci chování povede k tomu, že bez ohledu k místu, kde žijeme, a k naší národnosti, budeme jíst stejná jídla, poslouchat stejnou hudbu nebo sledovat stejné filmy. To by ohrozilo specifičnost jednotlivých zemí a naše právo na uchování vlastní kultury.

K nápravě některých neetických a nezákonných obchodních postupů přispěly úspěšné spotřebitelské bojkoty. Kromě toho se některé firmy a organizace již snaží vyvinout obchodní strategie, které by mohly uvedené problémy globalizace překonat.

Liberalizaci obchodu podporují především tyto mezivládní mezinárodní a regionální instituce:

- š · Světová obchodní organizace;
- š · Mezinárodní měnový fond;
- š · Světová banka;
- š · Světové ekonomické fórum – soukromá organizace sdružující 2000 nejsilnějších firem z celého světa, které se každoročně setkávají ve švýcarském Davosu;
- š · regionální obchodní skupiny jako Evropská unie, Severoamerická zóna volného obchodu (NAFTA) nebo Rada pro hospodářskou spolupráci Asie a Tichomoří (APEC).

Víte, odkud pochází oblečení, které nosíte, nebo potraviny, které jíte?

Z mezinárodních a regionálních nástrojů na ochranu lidských práv se ke globalizaci vztahují především Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a revidovaná Evropská sociální charta, ale rovněž Charta Společenství o základních sociálních právech zaměstnanců a Listina základních práv Evropské unie (ačkoli ta není právně závazná). Také Subkomise OSN pro podporu a ochranu lidských práv (dříve Subkomise pro prevenci diskriminace a na ochranu menšin) přijala dvě rezoluce o lidských

Hnutí „Spravedlivý obchod“ (Fair Trade)

označuje zboží a výrobky vyrobené v souladu se sociálními standardy a lidskými právy. Tímto způsobem umožňuje spotřebitelům, jimž nejsou problémy lidských práv lhostejné, využít jejich kupní sílu ke zlepšení situace ve světě.

„Subkomise pro podporu a ochranu lidských práv... žádá všechny vlády a ekonomická fóra, aby při formulování mezinárodní hospodářské politiky plně zohledňovaly mezinárodní závazky a principy z oblasti lidských práv.“¹⁶

právech a globalizaci. První z nich je věnována liberalizaci obchodu a jejímu dopadu na lidská práva (Rezoluce 1999/30) a druhá lidským právům jako prvořadému cíli obchodu, investic a finanční politiky (Rezoluce 1998/12).

Předpokládané pozitivní aspekty globalizace

1. *Nové pojetí občanství:* V souvislosti s globalizací se rodí nová dimenze občanství, tzv. „globální občanství“. Připojuje se k tradičnímu pojetí občanství vázanému na výkon politických a zákonných práv a povinností, například volebního práva. Být globálním občanem dnes znamená být kritičtější k tomu, co kupujeme a v jakých podmínkách bylo toto zboží vyrobeno, a také mít povědomí o globálních problémech, jako je celosvětová chudoba, ekologické problémy nebo násilí. Někteří myslitelé kromě toho upozorňují, že sociální a kulturní globalizace nevede k homogenizaci. Naopak, v důsledku vzájemných interakcí vznikají nové vzorce chování a nové identity.

2. *Větší mobilita a rychlejší komunikace:* Navzdory nepřehlédnutelné a stále se prohlubující technologické propasti mezi bohatými a chudými, která je odvrácenou stránkou tohoto procesu, je jedním z pozitivních důsledků otevření hranic a rozvoj internetu i jiných technologií. Tedy stále snazší možnost cestovat z jedné země do druhé a možnost komunikovat s lidmi z celého světa. Sdílíme tak s ostatními informace a učíme se jeden od druhého i od jiných kultur. To nám dává naději, že se staneme tolerantnější a budeme se vzájemně více respektovat.

3. *Pozvolné otvírání hranic* by mělo usnadnit rozvoj a postupné zavádění nadnárodních a regionálních soudních systémů na ochranu lidských práv, které by umožňovaly stíhat jejich porušování. Příkladem poměrně efektivního regionálního systému na ochranu lidských práv je Evropský soud pro lidská práva.

Antiglobalizační hnutí

V reakci na finanční a ekonomickou globalizaci začaly některé skupiny občanské společnosti, znepokojené jejími negativními dopady, organizovat celosvětové hnutí na podporu toho, co nazývají humanizací globalizace. V tomto mezinárodním hnutí, běžně označovaném jako „antiglobalizační hnutí“, se sdružují odborové organizace, nevládní ekologické organizace, politici, aktivisté podporující lidská práva, vědci, ženské organizace atd. – zkrátka široké spektrum institucí a jednotlivců usilujících o vytvoření spravedlivějšího světa, který podle nich nemůže existovat, dokud budou hlavními motory ekonomické globalizace neoliberalismus, deregulace a privatizace. Požadují „globalizaci s lidskou tváří“. Některé skupiny z tohoto hnutí se rozhodly vyjádřit svůj nesouhlas účastí na rozsáhlých protestech během summitů G8 a jiných institucí, které tyto jevy podporují. Bohužel se však nejviditelnější stránkou zmíněných protestů staly násilné demonstrace, které způsobily četné materiální škody. Toto hnutí se také začíná organizovat. „Paralelně“ se setkáním Světového ekonomického fóra ve švýcarském Davosu se v brazilském Porto Alegre sešlo Světové sociální fórum, které poskytlo tisícům delegátů občanských iniciativ příležitost k rozboru problémů souvisejících s globalizací a s jejími důsledky a k uvažování o možných alternativách. Pod heslem „Jiný svět je možný“ se diskutovalo o mnoha důležitých otázkách, včetně reformy Světové obchodní organizace, obrany lidských práv (zvláště ekonomických, sociálních a kulturních práv) a odpuštění dluhů zemím Třetího světa.

Na závěr bychom mohli citovat Xaviera Godinota z ATD Quart Monde: „Globalizace je kolektivní výzva i pozváním pro nás všechny k objevování nových způsobů, jak být občany tohoto světa.“

Některé nevládní organizace a instituce zabývající se globalizací:

Oxfam, www.oxfam.org

Mezinárodní federace lidských práv, www.fidh.org

Mezinárodní fórum o globalizaci, www.ifg.org

Third World Network, www.twinside.org.sg

L'Observatoire de la Mondialisation, <http://terresacree.org/obsmondi.htm>

ATTAC, www.attac.org

Světové sociální fórum, www.forumsocialmundial.org.br

Které instituce nebo osoby z vaší země by mohly být přidány na tento seznam?

Literatura

Birzea, C., *Education for democratic citizenship: A lifelong learning perspective*, Rada pro kulturní spolupráci, Štrasburk, červen 2000, pp. 8–11.

Leary, V., „Globalisation and human rights“, *Human Rights, New Dimensions and Challenges*, UNESCO, Paříž, 1998, pp. 265–276.

„Mondialisation et droits de l'homme“, *La Lettre*, No. 28, Mezinárodní federace lidských práv, Paříž, 1999.

„Mondialisation et pauvreté“, *Revue QUART MONDE*, No. 175, Éditions Quart Monde, Paříž, 2000.

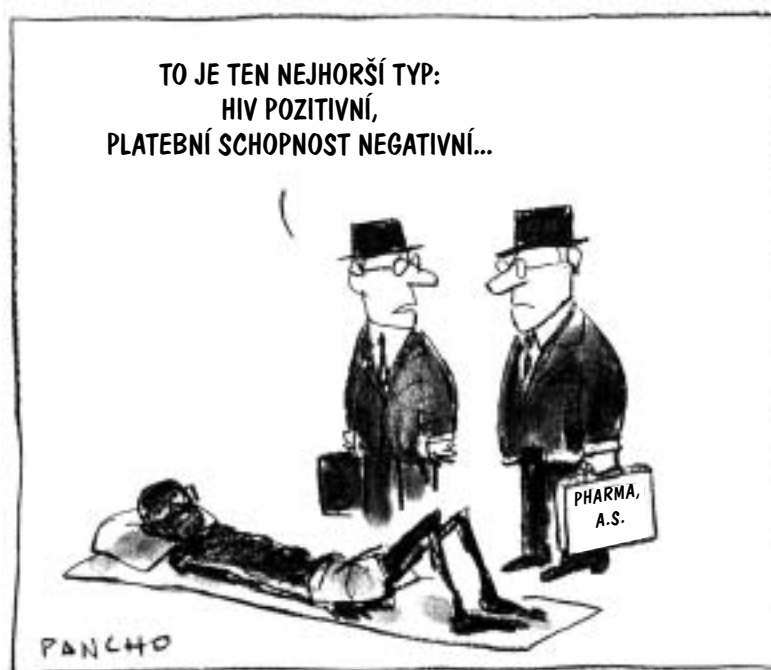
Oloka-Onyango, J., Udagama, D., „Human rights as the primary objective of international trade, investment and finance policy and practice. Working paper submitted in accordance with Sub-Commission resolution 1998/12“, *Spojené národy*, E/CN.4/Sub.2/1999/11, 1999.

„Solidarita je citlivost národů.“

Ernesto Cardenal

Zdraví

„Zdraví je stav úplné fyzické, psychické a sociální pohody, nikoli pouze nepřítomnost nemoci či tělesných neduhů.“

Heave

Zdraví je sociální, ekonomické a politické téma, které souvisí také s lidskými právy. Hlubší příčinou špatného zdraví i umírání chudých a marginalizovaných lidí jsou sociální nerovnosti a chudoba. Zpráva o světovém zdraví označuje nemoci a příčiny smrti číselnými kódy. Celosvětově nejčastější příčina smrti má podle této zprávy kód 259.5: extrémní chudoba. Je to bludný kruh: chudoba způsobuje nemoci a ty vedou k ještě větší chudobě.

Ekonomické změny, k nimž došlo v posledních desetiletích, výrazně ovlivnily lidské zdraví a dostupnost zdravotní i sociální péče. Světové zdroje se stále více soustřeďují do rukou několika ekonomických hráčů, kteří se snaží maximalizovat své soukromé zisky. Ekonomická a sociální politika je řízena malou skupinou vlád a mezinárodních institucí, jako je Světová banka, Mezinárodní měnový fond a Světová obchodní organizace. Politika těchto organizací má společně s aktivitami nadnárodních společností závažné dopady na život, živobytí, zdraví a pohodu lidí na severní i jižní polokouli.

Zdravotnické statistiky odrážejí nebývalou nespravedlnost a nerovnost: 75 % světové populace žije v rozvojových zemích, ale připadá na ně pouze 8 % světového farmaceutického trhu. Třetina světové populace nemá přístup k životně důležitým lékům.

Související aktivity

- § Domácí záležitosti, str. 114
- § Dostupnost léků, str. 80
- § Pojďme si promluvit o sexu, str. 156
- § Sport pro všechny, str. 214
- § Zahrada přes noc, str. 139
- § Život v dokonalém světě, str. 160

AIDS a lidská práva

Ukázkovým příkladem je AIDS. Zatímco v bohatých zemích mohou lidé nakažení virem HIV/AIDS žít lépe a déle díky antiretrovirálním lékům, jež některé státy poskytují zdarma nebo za rozumné ceny, v rozvojových zemích musejí zemřít, protože si léčbu nemohou dovolit. Ve většině případů činí roční výdaje na zdraví asi deset amerických dolarů na hlavu.

Komise OSN pro lidská práva ve své zprávě o AIDS a lidských právech uvádí, že rozšíření nemoci AIDS dopadá, mimo jiné, na tato lidská práva:⁵¹

- š· *Právo uzavřít sňatek a založit rodinu.* Zpráva Komise OSN pro lidská práva uvádí: „Je zřejmé, že toto právo osob žijících s onemocněním HIV/AIDS je porušováno povinným předmanželským testováním nebo požadavkem na předložení zdravotního osvědčení, které je podle zákonů některých států podmínkou pro získání povolení k sňatku. Dále nedobrovolné potraty či sterilizace HIV pozitivních žen porušují jejich právo na založení rodiny, jakož i právo na svobodu a osobní nedotknutelnost.“
- š· *Ohrožena mohou být také lidská práva dětí a mladých lidí.* „Mnohá z těchto práv, například právo na ochranu před obchodem s lidmi, prostitucí, sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním, jsou důležitá pro prevenci a léčbu HIV/AIDS, neboť sexuální násilí páchané na dětech mimo jiné zvyšuje riziko jejich nakažení. Svoboda vyhledávat, přijímat a předávat informace a myšlenky všeho druhu a právo na vzdělání umožňují dětem získat veškeré informace o viru HIV, které potřebují k tomu, aby se vyhnuly nákaze a dokázaly se vypořádat se svou situací v případě, že budou nakaženy.“
- š· *Právo na soukromí* zahrnuje závazek respektovat fyzické soukromí, včetně povinnosti vyžadovat informovaný souhlas s testováním na HIV, a dále právo na ochranu osobních údajů, zahrnující též požadavek respektovat důvěrnost všech informací týkajících se případné nákazy virem HIV. Potřeba ochrany soukromí člověka nakaženého HIV/AIDS je zvláště naléhavá, jednak kvůli invazivnímu charakteru povinného HIV testu a jednak kvůli stigma a diskriminaci, kterým je takový člověk vystaven, pokud je porušeno jeho soukromí a důvěrnost informací a prozrazen jeho skutečný zdravotní stav. Zachování soukromí je ve veřejném zájmu, neboť jedině tak se lidé při využívání veřejných zdravotnických služeb mohou cítit bezpečně a dobře.“
- š· *Právo na vzdělání:* „Toto právo obsahuje tři složky vztahující se k HIV/AIDS. Za prvé mají děti i dospělí právo na získání informací o HIV, zejména těch, které se týkají prevence a léčby. Přístup k informacím o HIV/AIDS je nezbytnou, život zachraňující složkou účinných preventivních a léčebných programů. Je povinností států nalézt vhodné způsoby umožňující v každé kulturní i náboženské tradici zařazení užitečných informací o HIV/AIDS do školních i mimoškolních vzdělávacích programů. Za druhé by státy měly zajistit, aby děti a dospělí žijící s onemocněním HIV/AIDS nebyli diskriminováni ani odepřením přístupu ke vzdělávání (například přístupu do škol, univerzit, ke stipendiím a vzdělávání v zahraničí), ani kladením dalších omezení. Takováto opatření nelze zdůvodnit ochranou veřejného zdraví, neboť neexistuje riziko, že se ve vzdělávacím prostředí virus HIV nechtěně rozšíří. Za třetí by státy měly vzděláváním podporovat porozumění, respekt, toleranci a nediskriminaci ve vztahu k osobám žijícím s HIV/AIDS.“
- š· *„Právo na práci“* znamená, že každý člověk by měl mít přístup k zaměstnání bez jakýchkoli předběžných podmínek s výjimkou nezbytných kvalifikačních předpokladů. Toto právo je porušeno, když se uchazeč nebo zaměstnanec musí podrobit povinnému HIV testu a v případě pozitivního výsledku je zamítnut, propuštěn nebo mu jsou odepřeny zaměstnanecké výhody.“

? Jak jsou ve vaší zemi porušována práva lidí s onemocněním HIV/AIDS? Jak by se tomu dalo zabránit?

Klíčová data

1. prosinec

Světový den boje proti AIDS

7. duben

Světový den zdraví

Zdraví a životní prostředí v Evropě

Některé zdravotní problémy souvisejí se stavem životního prostředí. V říjnu 2001 byla uspořádána konference analyzující důsledky klimatických změn a úbytku ozonové vrstvy na zdraví. Odborníci jsou přesvědčeni, že „potenciálně škodlivé důsledky interakce mezi změnou klimatu a úbytkem ozonové vrstvy jsou velmi závažné“ a že „je zapotřebí neodkladně jednat, aby se omezilo jak poškozování životního prostředí, tak jeho dopady na zdraví“.⁵²

Zdraví a mládež

V posledních letech působí v evropských zemích velké znepokojení rostoucí spotřeba alkoholu mezi mladými lidmi stále nižšího věku. Škody, které si tím mladí lidé působí, jsou značné. Srovnávací analýza rizik například prokázala, že v evropském regionu souvisí jedno ze čtyř úmrtí mužů ve věku patnáct až dvacet devět let s alkoholem. V důsledku toho se Světová zdravotnická organizace (WHO) rozhodla, že se problematika mladých lidí a alkoholu stane tématem její Ministerské konference (Stockholm, 19.–21. února 2001). Jejím obecným cílem bylo urychlit realizaci Evropského akčního plánu o alkoholu.

Konference přijala deklaraci obsahující tyto hlavní body:

1. alkohol byl označen za významný zdravotní problém mladých lidí;
2. byla potvrzena nutnost vést veřejnou zdravotní politiku, kterou nebudou ovlivňovat žádné obchodní nebo ekonomické zájmy;
3. mladí lidé by měli mít možnost zapojit se do procesu politického rozhodování;
4. na národní i místní úrovni je potřeba stanovit si cíle směřující k omezení vlivu alkoholu na zdraví mladých lidí.

Pro schválení evropským regionálním výborem Světové zdravotnické organizace bylo doporučeno několik konkrétních opatření, mezi nimi:

- š: posílení *mezinárodního partnerství*, zejména s Evropskou komisí, Radou Evropy, Dětským fondem OSN a Evropským fórem lékařských asociací;
- š: udržování kontaktů s *mladými lidmi* a mládežnickými organizacemi v celém regionu;
- š: zřízení systému pro *dohled nad reklamou na alkoholické nápoje* zaměřenou na mladé lidi.

? Dovedli byste navrhnout seznam konkrétních praktických opatření, která by přispěla k realizaci těchto doporučení ve vaší zemi?

Jak zdůraznila výše uvedená doporučení, mladí lidé by měli být strategickými partnery preventivních i léčebných aktivit a programů zaměřených na řešení zdravotních problémů. V oblasti zdravotnictví působí různé mládežnické organizace. Například Mezinárodní federace Červeného kříže a Červeného půlměsíce má na celém světě mládežnické sekce. Dalším příkladem je Evropská síť škol podporujících zdraví. Jedná se o třístranný projekt iniciovaný evropskou regionální kanceláří WHO, Evropskou komisí a Radou Evropy. Klade důraz na podporu zdraví v rámci vzdělávacího systému na bázi spolupráce mezi zdravotnickými a pedagogickými odborníky a místními obyvateli.

Právo na zdraví

Právo na zdraví je obsaženo v několika mezinárodních nástrojích na ochranu lidských práv, například v článku 12 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech nebo v článku 24 Úmluvy o právech dítěte. Článek 13 Evropské sociální charty se jím zabývá v celé šíři:

„S cílem zajistit účinné uplatnění práva na sociální a lékařskou pomoc se smluvní strany zavazují:

1. zajistit, že každé osobě, která je bez přiměřených prostředků a která není schopna si takové prostředky zajistit buď sama vlastním úsilím, nebo je získat z jiných zdrojů, zejména prostřednictvím dávek ze systému sociálního zabezpečení, bude poskytnuta přiměřená pomoc a v případě nemoci i péče nezbytná podle jejího stavu;
2. zajistit, že osoby, kterým je poskytována takováto pomoc, nebudou z tohoto důvodu zkráceny na svých politických a sociálních právech;
3. stanovit, že každému se může prostřednictvím kompetentních veřejných nebo soukromých služeb dostat takového poradenství a osobní pomoci nezbytné k zabránění, odstranění nebo ke zmírnění stavu potřeby jednotlivce nebo rodiny;
4. aplikovat ustanovení odstavců 1, 2 a 3 tohoto článku na základě principu rovného zacházení se svými státními příslušníky i na příslušníky ostatních smluvních stran Charty, kteří se nacházejí legálně na jejich území, v souladu s jejich závazky vyplývajícími z Evropské úmluvy o sociální a lékařské pomoci podepsané v Paříži 11. prosince 1953.“

Podle Zprávy o světovém zdraví z roku 1999 stojí národní vlády, mezinárodní společenství a občanská společnost před těmito úkoly:

1. *Orientovat zdravotnické systémy na provádění minimálního množství zákroků. Hlavním důsledkem tohoto opatření by bylo snížení vysoké nemocnosti chudých lidí. Součástí tohoto bodu je obnovení závazku o kontrole malárie, větší kontrola tuberkulózy, důraz na zdraví a výživu dětí a matek, oživení a rozšíření imunizačních programů.*
2. *Umožnit zdravotnickým systémům proaktivně čelit potenciálním rizikům plynoucím z ekonomických krizí, nezdravého životního prostředí nebo rizikového chování. Jedním z nejvážnějších rizik je závislost na nikotinu. Globální příslib kontroly tabáku by mohl zabránit milionům předčasných úmrtí. K dalším prioritám patří boj proti rostoucí odolnosti vůči antibiotikům a příprava účinné odpovědi na ohrožení novými chorobami. Klíčovým úkolem je rovněž celosvětové vymýcení dětské obrny a podpora zdravého životního stylu (včetně čistší vody a vzduchu, náležité hygieny, zdravé výživy a bezpečné dopravy).*
3. *Vytvořit zdravotnické systémy, které budou poskytovat všeobecný přístup k lékařské péči zcela zdarma (nebo pouze za malé poplatky). To bude vyžadovat veřejné financování, vládou nařízené sociální pojištění, nebo obojí. Na druhou stranu je zřejmé, že pokud má být lékařská péče dostupná všem, nemohou být poskytovány všechny služby. Přednost mají ty, které jsou z hlediska nákladů nejefektivnější. Ani nejbohatší země si nemohou dovolat nabízet všem obyvatelům všechny zákroky, u nichž léčebná hodnota převáží nad riziky.*

4. Podporovat zdravotnické systémy, aby investovaly do rozvoje znalostní báze, která umožnila zdravotnickou revoluci ve 20. století a poskytne nástroje pro další pokrok v 21. století. Nejvíce zapotřebí je výzkum a vývoj v oblasti infekčních chorob, postihujících nepoměrně více chudé lidi, a zřízení informační základny, která zemím pomůže při tvorbě vlastních zdravotnických systémů.

Literatura

Zpráva o světovém zdraví, Světová zdravotnická organizace, www.who.int/whr.

Bezpečnost

Téma lidské bezpečnosti se na světové scéně objevilo až na konci 20. století. Předtím se – po více než tři sta let – pojem bezpečnosti vztahoval pouze na státy. Státy měly právo na obranu své územní celistvosti před vnějšími hrozbami. Dokonce se od nich očekávalo, že ji budou bránit, a k tomuto účelu mohly použít i výjimečná opatření. Na hranicích států však pojem bezpečnosti končil, alespoň z pohledu mezinárodního společenství.

V 90. letech 20. století se představy o bezpečnosti změnily. Mezinárodní společenství začalo připouštět, že zvláštní opatření mohou být použita nejen na obranu států, ale také na obranu lidí před jevy ohrožujícími jejich bezpečnost, a to dokonce i v případě, že by se tato opatření stavěla proti přání příslušné vlády. Samozřejmě, že v běžném smyslu se výraz „bezpečnost“ vztahoval na lidi už předtím. K radikální změně však došlo na mezinárodní úrovni: *obrana lidí*, která byla dříve považována za suverénní záležitost států, se poprvé stala fenoménem, do něhož může v případě potřeby zasáhnout mezinárodní společenství.

Se změnou pojetí se změnily i činy

Kolektivní bezpečnostní akce, kterých se pod vedením OSN zúčastňují koalice různých národů, nemusejí být nutně zaměřeny na zvýšení bezpečnosti států. Naopak. Jsou vedeny především ve jméno zvýšení bezpečnosti lidí. Tyto mezinárodní donucovací akce umožnil teprve nový pohled na události dříve označované za *humanitární katastrofy*, které jsou nyní nově vnímány v pojmech míru a bezpečnosti. Jednou z prvních akcí tohoto druhu byl donucovací program v Somálsku (1992–1993), kdy Rada bezpečnosti OSN prohlásila:

„Velikost lidské tragédie... představuje hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost.“

„Lidská bezpečnost je totéž co bezpečnost lidí... Jejím cílem je zajistit bezpečí a přežití lidí.“

Sverre Lodgaard

Související aktivity

- § Až přijde zítřek, str. 250
- § Bingo lidských práv, str. 206
- § Jazyková bariéra, str. 228
- § Mohu vstoupit?, str. 98
- § Násilí v mém životě, str. 248
- § Rodinný rozpočet, str. 177
- § Rvačka o bohatství a moc, str. 231

Cílem operace OSN v Somálsku (UNOSOM) zahájené roku 1992 bylo dohlížet na příměří v Mogadišu a doprovázet konvoje s dodávkami humanitární pomoci do distribučních center ve městě. Mandát a velikost mise byly později rozšířeny tak, aby operace ochránila humanitární konvoje a distribuční centra v celém Somálsku.

„Rada bezpečnosti,

*má na zřeteli cíle a zásady Charty Organizace Spojených národů a přejímá prvořadou zodpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti,
je odhodlána vyřešit vážnou humanitární situaci v Kosovu ve Svazové republice Jugoslávie a zajistit bezpečný a svobodný návrat všech uprchlíků a vysídlených osob do jejich domovů,
zjišťuje, že situace v oblasti nadále představuje hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost... a jedná za tímto účelem podle kapitoly VII Charty Organizace Spojených národů,
... rozhodla, že mezinárodní bezpečnostní přítomnost, která bude rozmístěna v Kosovu a bude zde operovat, dostane následující úkoly:*

1. zabránit novým násilnostem...;
2. odzbrojit kosovskou osvobozeneckou armádu...;
3. vytvořit bezpečné prostředí, umožňující bezpečný návrat uprchlíků a vysídlených osob domů... a dopravu humanitární pomoci;
4. zajistit veřejnou bezpečnost a pořádek...“

Úryvky z Rezoluce 1244 (1999) přijaté Radou bezpečnosti OSN na jejím 4011. zasedání 10. června 1999.

Dva aspekty změny

Výše uvedené úryvky z rezoluce OSN o Kosovu ilustrují dvě zásadní změny v posuzování, zda určitý problém představuje riziko pro mezinárodní bezpečnost:

1. za bezpečnostní hrozbu jsou považovány nové typy událostí;
2. za bezpečnostní hrozbu jsou považovány nejen konflikty mezi národními státy, ale i vnitrostátní události.

Co k této změně vedlo?

Ke změně definice bezpečnosti od přístupu vztahujícího se především na státy k pojetí, v jehož centru stojí jednotlivci, přispělo několik vlivů. Jedním z nich byl bezpochyby konec studené války. Díky němu vyšly na povrch dříve potlačované zájmy vlád a národů. Jedním z důsledků bylo vzplanutí složitých konfliktů doprovázených nenávistí, často vnitrostátních, které přinesly tolik civilních obětí, že si vyžádaly odpovědi nového druhu.

Byl tu však i významnější vliv než jen uvědomění si, že obrana bezpečnosti národů někdy vyžaduje mezinárodní odpověď. To lidé věděli už dlouho, ale „zasahování“ do domácích záležitostí nebylo považováno za možný nebo přijatelný postup. Rostoucí zájem o problémy lidských práv ve světě však přinesl zdůvodnění, které je široce, ne-li všeobecně, přijímané: lidská práva se týkají lidí, a nikoli států. Všechny země světa vyjádřily alespoň v principu svůj souhlas s normami na jejich ochranu.

Do jaké míry by měla být domácí politika států podrobena kontrole mezinárodního společenství?

Zájmy jednotlivců nebo států?

Základní myšlenkou v pozadí lidských práv je vědomí, že existuje určitá míra lidské důstojnosti, která nesmí být narušena žádným jednotlivcem ani vládou. Pokud stát představu lidských práv přijme, musí se nevyhnutelně zříci části své suverenity ve starém významu tohoto pojmu. Svým podpisem pod mezinárodně schválenými dokumenty o lidských právech vyjadřují státy souhlas s tím, že do popředí všech svých činů postaví jednotlivce, a že se tedy vzdají možnosti dělat ve jménu státního zájmu absolutně cokoli.

Právě tato myšlenka se v posledních deseti letech prosadila v mezinárodních vztazích. To mělo za následek nejen zvýšení počtu misí OSN s mnohem širším mandátem než dříve, ale také posílení tlaku na zřízení stálého mezinárodního trestního soudu oprávněného soudit osoby porušující lidská práva bez ohledu na to, v jakém státě k takovému porušování dochází.

„Bezpečnost je stav, který umožňuje dělat jiné věci.“

Emma Rothschild

Mezinárodní trestní soud

Mezinárodní společenství se mezi 15. červnem a 17. červencem 1998 setkalo v Římě, kde dokončilo práci na statutu zřizujícím Mezinárodní trestní soud. Tento soud začal fungovat v roce 2002 poté, co jeho statut ratifikoval minimálně nutný počet šedesáti států. Jedná se o stálý soudní dvůr, který soudí jednotlivce obviněné ze spáchání genocidy, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti.

Otevřené téma k diskusi: osvobození od nouze

Obnovení zájmu o bezpečnost lidí je často spojováno se zveřejněním Mírového programu tehdejšího generálního tajemníka OSN Butruse Butruse-Ghálího v roce 1992. Tento dokument naznačil, že globální bezpečnost není ohrožována jen ozbrojenými konflikty:

„Ozonová díra může pro obyvatelstvo vystavené jejímu vlivu představovat větší hrozbu než nepřátelská armáda. Sucho a nemoci mohou lidi decimovat stejně nemilosrdně jako válečné zbraně.“

Mírový program poukázal na to, že ekologická nestabilita, chudoba, hlad a útlak nejenže samy o sobě představují významné bezpečnostní problémy, ale jsou často příčinami i důsledky ozbrojených konfliktů.

Na tuto širší interpretaci bezpečnosti navázala Zpráva o lidském rozvoji z roku 1994 vypracovaná Rozvojovým programem OSN. Navrhla rozložit pojem bezpečnosti na dvě složky:

1. „bezpečí před náhlým a škodlivým narušením vzorců našeho každodenního života“ (tzv. *osvobození od strachu*) a
2. „bezpečí před stálým ohrožením hladem, nemocemi, kriminalitou a represemi“ (tzv. *osvobození od nouze*).

Při podrobnějším rozpracování této myšlenky identifikovala zpráva sedm samostatných složek lidské bezpečnosti:

- š` ekonomickou bezpečnost (zajištění základního příjmu);
- š` potravinovou bezpečnost (fyzický a ekonomický přístup k potravinám);
- š` zdravotní bezpečnost (relativní ochrana před nemocemi a nákazou);
- š` ekologickou bezpečnost (přístup k dodávkám pitné vody, čistému vzduchu a neza-
mořené půdě);
- š` osobní bezpečnost (bezpečí před fyzickým násilím a ohrožením);
- š` sociální bezpečnost (zabezpečení kulturní identity);
- š` politickou bezpečnost (ochrana základních lidských práv a svobod).

Mládež a bezpečnost

Všechny mládežnické organizace, které se podílejí na programech a aktivitách podporujících mír, výchovu k lidským právům, ochranu životního prostředí, vymýcení hladu aj., lze považovat za organizace usilující o zvýšení bezpečnosti: snaží se přispět k vytvoření podmínek, které lidem umožňují osvobodit se od nouze nebo od strachu.

Toto široké pojetí bezpečnosti však bylo mnohými kritizováno. Kritici argumentovali tím, že pokud do bezpečnosti zahrneme velký počet složek, ztratí tento pojem svůj význam jako politicky účinný nástroj. Kanadské ministerstvo zahraničních věcí a mezinárodního obchodu, které je jedním ze zakládajících členů mezinárodního „Partnerství pro lidskou bezpečnost“, navrhlo mnohem užší definici: „Bezpečnost znamená ochranu lidí před násilnými i nenásilnými hrozbami. Je to stav charakterizovaný osvobozením od přímého ohrožení lidských práv, bezpečí lidí, nebo dokonce jejich životů... Lakmusovým testem, na jehož základě lze rozhodnout, zda má smysl určitý problém považovat za problém lidské bezpečnosti, je míra ohrožení bezpečí lidí.“

? Jaké jsou výhody a nevýhody pojetí bezpečnosti zahrnujícího nejen osvobození od strachu, ale také osvobození od nouze?

Agenda o lidské bezpečnosti

Bez ohledu na rozdílné interpretace, definice a důrazy mají různé koncepty bezpečnosti několik společných bodů. Za podstatné znaky bezpečnostní agendy lze považovat následující prvky:

- š: Přesun důrazu od bezpečnosti států směrem k bezpečnosti lidí. Tento aspekt je považován za jeden z nejdůležitějších prvků současného pojetí bezpečnosti. Jak bylo napsáno výše, po několik století byla bezpečnost vnímána primárně jako bezpečnost států nebo národů, kdežto nyní se tématem mezinárodních diskusí stala bezpečnost jednotlivců.
- š: Posílení státních závazků týkajících se zajištění bezpečnosti občanů. V souvislosti s přesunem důrazu na bezpečnost jednotlivců jsou na státy kladeny vyšší nároky, pokud jde o zaopatření a ochranu obyvatelstva.
- š: Uznání vzájemné provázanosti lidských osudů, a tedy toho, že mnohé problémy překračují státní i jiné hranice. Současné pojetí bezpečnosti staví do popředí vzájemnou závislost lidí v dnešním světě a připomíná nám, že mnoho problémů „nemá pas“ a nelze je zastavit na politicky vymezených hranicích. Například chudoba v rozvojových zemích se dotýká i mužů a žen žijících v průmyslových zemích, neboť i na ně se vztahuje migrace a choroby, které nerespektují státní hranice. V protikladu k tomu lidé v rozvojových zemích jsou ohrožováni znečištěním životního prostředí produkovaným továrnami v zemích rozvinutého Severu.
- š: Uznání významu nevládních aktérů. Často citovaným příkladem úspěšné iniciativy vedené nevládními organizacemi je kampaň proti nášlapným minám. „Organizace občanské společnosti hledají nové příležitosti a usilují o větší zodpovědnost za ochranu lidské bezpečnosti. V mnoha případech nevládní organizace prokázaly, že jsou mimořádně účinnými partnery při obhajobě bezpečnosti lidí.“¹
- š: Požadavek, aby jednotlivci, kteří mají na svědomí porušování lidských práv a práva humanitárního, byli pohnáni k zodpovědnosti. V tomto ohledu je vytvoření Mezinárodního trestního soudu a Mezinárodních tribunálů pro bývalou Jugoslávii a Rwandu významným pokrokem ve snaze o posílení bezpečnosti.
- š: Důraz na složitost bezpečnostních problémů, které vyžadují mnohostranné odpovědi. Jednotlivá pojetí bezpečnosti se shodují v tom, že se jedná o mnoho-
vrstevný koncept, vyžadující koordinaci a spolupráci nejrozličnějších aktérů. Jednou z odpovědí na bezpečnostní problémy, které je přikládána stále větší důležitost, je rostoucí důvěra v „měkkou moc“ přesvědčování namísto výlučného spoléhání na vojenskou moc a výzbroj („mocné myšlenky namísto mocných zbraní“).²

„... slušní lidé nemohou nečinně sedět a přihlížet systematickému, státem řízenému masakrování jiných lidí. Slušní lidé to prostě nemohou tolerovat a musejí pomoci, pokud je poskytnutí pomoci v jejich silách.“

Václav Havel

Osobní bezpečnost a Evropská úmluva o lidských právech

Právo na svobodu a osobní bezpečnost je chráněno článkem 5 Evropské úmluvy o lidských právech. Význam tohoto článku se ukázal již v několika prvních případech posuzovaných ve Štrasburku. Z prvních 10 000 stížností byla téměř jedna třetina podána jednotlivci, kteří byli zbaveni svobody.

Článek 5 se týká ochrany fyzické svobody, zejména ochrany před svévolným zatčením nebo zadržením. Zajišťuje určitá základní procesní práva, například právo být neprodleně seznámen s důvody zatčení, právo být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou k výkonu soudní pravomoci a právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti zbavení svobody.

K případům vztahujícím se k článku 5, které byly posuzovány Evropským soudem pro lidská práva, patří například:

1. *Bozano versus Francie, 1986*

Soud dospěl k závěru, že okolnosti zatčení a deportace navrhovatele z Francie do Švýcarska nebyly zákonné ani se neslučovaly s právem na osobní bezpečnost.

2. *Brogan a další versus Velká Británie, 1988*

Soud dospěl k závěru, že zadržování navrhovatelů podle protiteroristického zákona po dobu delší než čtyři dny bez rozhodnutí o zákonnosti zadržení porušilo jejich právo být ihned předvedeni před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou k výkonu soudní pravomoci.

3. *De Wilde, Ooms a Versyp versus Belgie, 1970/71*

Soud rozhodl, že v průběhu procesu, který navrhovatelům umožňoval zpochybnit zákonnost jejich zadržení podle zákona o potulce, jim nebyl poskytnut přístup k opravným prostředkům s nezbytnými zárukami k protestování proti dlouhému odnětí svobody trvajícímu od sedmi měsíců do jednoho roku a devíti měsíců.

Literatura

Annan, K., „Two concepts of sovereignty“, *The Economist*, 18. září 1999.

www.humansecuritynetwork.org.

Charta OSN, www.un.org/peace, české znění www.osn.cz.

Lodgaard, S., „Human security: concept and operationalization“, Norský institut mezinárodních vztahů, nepublikováno, 2000.

Kanadské ministerstvo zahraničních věcí a mezinárodního obchodu, www.humansecurity.gc.ca.

Rothschild, E., „What is security?“, *DAEDALUS, the Journal of the American Academy of Arts and Sciences*, Vol. 124, No. 3, léto 1995.

Zpráva o lidském rozvoji 1994, Rozvojový program OSN (UNDP), www.undp.org.

Média

V autobiografii líčí Nelson Mandela svůj pobyt v Goose Bay severně od polárního kruhu, kde k němu přišla skupinka mladých Inuitů:

„... při rozhovoru s těmito inteligentními mladými lidmi jsem se dozvěděl, že sledovali mé propuštění v televizi a byli dobře seznámeni s událostmi v Jižní Africe. ‚Ať žije ANCI!‘ řekl jeden z nich. Inuité jsou původní obyvatelé severu, kteří byli v minulosti utlačováni bílými osadníky. Situace černých Jihoafričanů se v mnohém podobala postavení Inuitů. Zarazilo mě však, jak se během těch desetiletí, která jsem strávil ve vězení, planeta zmenšila. Bylo ohromující, že dospívající Inuit žijící na střeše světa mohl sledovat propuštění politického vězně v jižním cípu Afriky. Televize zmenšila svět a v průběhu času se stala mocnou zbraní v boji za vymýcení nevědomosti a podporu demokracie.“¹⁹

Tímto jediným obrazem Nelson Mandela výstižně popsal proces exponenciálního zrychlení šíření zpráv různými médii. Zhruba před sto lety, v roce 1895, poslal Marconi první bezdrátovou zprávu. O dvě desetiletí dříve vynalezl Edison fonograf. V posledních desetiletích můžeme sledovat, jak se po vynálezu rozhlasu a televize technický pokrok zrychluje a současně se oběma těmito médii šíří do celého světa. V říjnu 1957, kdy sovětská vědecká družice Sputnik, šlo současnou podobu mediálního vysílání jen těžko předvídat. Sputnik měl tvar kovové koule o průměru asi šedesát centimetrů a byl určen k měření hustoty vrchní vrstvy zemské atmosféry. Vypuštění Sputniku bylo přenášeno rozhlasem a tento satelit obíhal Zemi pouhé tři měsíce. O dvanáct let později vysílala americká televize pohled na planetu Zemi jako jeden celek a záběry prvního člověka, který vstoupil na Měsíc.

Představa „jednoho světa“ a satelitní komunikace mají dnes výsadní postavení při hledání odpovědí na globální i lokální otázky. První mezinárodní satelitní systém, Intelsat, byl uveden do chodu v roce 1965. Od té doby se telekomunikace kosmického věku, informační technologie a optická elektronika spojily s tradičními masmédií a daly lidstvu do rukou řadu dříve nepředstavitelných nástrojů – od jednoduchého mobilního telefonu až po internet –, které zpěstřují naše vjemy a umožňují nám vyjadřovat názory, komunikovat s druhými, rozumět změnám a reagovat na ně.

Související aktivity

- § Až přijde zítřek, str. 250
- § Bojovníci za lidská práva, str. 130
- § Hra na kreslení slov, str. 120
- § Hry s obrázky, str. 188
- § Titulní strana, str. 135
- § Vliv internetu, str. 222

V mediální sféře prochází už samo vnímání změny radikální proměnou. Rozhlas potřeboval třicet osm let, než získal 50 milionů uživatelů, televize třináct let, osobní počítače šestnáct, zatímco internet pouhé čtyři roky!

Výzvy mediálního světa

Světová komise pro kulturu a rozvoj (UNESCO), která analyzuje soudobý vývoj v oblasti komunikací a úlohu západní kultury v procesu globalizace, se domnívá, že nové technologie nabízejí médiím dosud neslýchané možnosti. Provádění klasické cenzury je stále obtížnější, média mohou posílit smysl pro globální solidaritu a multimediální technologie vytvářejí nové umělecké i intelektuální výzvy. Při dnešní snadnosti rozmnožování a šíření je pro vlády mnohem obtížnější kontrolovat – natož cenzurovat – přijímané a vysílané informace. Média tak přispívají k podpoře občanských hnutí a k lepší informovanosti občanů. Posilují rovněž smysl pro globální solidaritu, bez níž by nemohla vznikat globální etika. „Mediální obrazy lidského utrpení motivovaly lidi k vyjádření znepokojení a solidarity s lidmi ze vzdálených míst, k podpoře záchranných akcí a k vyslovení žádostí o vysvětlení a nápravu.“

Je však třeba poukázat i na stinné stránky. Podle optimistických odhadů je v současnosti zadržováno přes sto novinářů ve vězení ve více než dvaceti zemích za to, že uplatňovali své oficiálně uznané právo na svobodu projevu. Mnozí další zaplatili za výkon svého povolání životem.

Dalším problémem je *dostupnost zdrojů*. Jak může telekomunikační revoluce zasáhnout miliardy lidí, když ve stovkách tisíc lidských sídel v rozvojových zemích není zavedena elektřina? Stále existují lidé vyloučení z informační revoluce. Ti, kteří se těší z jejích výhod, jsou ve skutečnosti v menšině. Možnost připojení k satelitní televizi a k mezinárodním informačním sítím mají především občané rozvinutých zemí a obyvatelé měst v jiných částech světa.

Klíčová data

21. listopad

Světový den televize

17. květen

Světový den telekomunikací

Víte, že...

V rozvojových zemích je často nejslabším článkem infrastruktury „poslední míle“ od místní přípojky do domácnosti.

V některých afrických zemích je telekomunikační síť tak řídká, že na tisíc obyvatel připadá méně než jedna telefonní linka. Máme-li to formulovat ještě ostřeji, v Tokiu nebo na Manhattanu je více telefonů než v celé Africe. Zevrubné porovnání dostupnosti telefonních linek, televizorů, faxů, osobních počítačů a internetu na celém světě nabízí Zpráva o lidském rozvoji z roku 1999. Podle ní mají rozvinuté země v průměru 502 telefonních linek, 595 televizorů, 45 faxů, 204 osobních počítačů a 35 počítačů připojených k internetu na tisíc obyvatel, kdežto chudší země mají na tisíc obyvatel v průměru 4 telefonní linky, 36 televizorů, 0,2 faxů a žádný významný počet osobních počítačů ani počítačů připojených k internetu. Jediným médiem dostatečně rozšířeným na celém světě je rozhlas, který zároveň odpovídá potřebám orálních kultur.

Jaký dopad mají změny v mediální oblasti na naše vnímání světových událostí?

Je třeba zdůraznit především tři klíčové aspekty změny charakteru médií:²⁰

1. Prudký rozvoj telekomunikačních a mediálních technologií změnil samotnou podstatu médií. Prostorově i časově se média stala nedílnou součástí událostí, o nichž referují. Přímé přenosy se proměnily v novou událost. Příkladem této proměny je přímý přenos vylodění amerického námořnictva v Somálsku a na Haiti nebo útoku na moskevský Bílý dům a televizní stanici Ostankino.

„Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.“

Všeobecná deklarace lidských práv, článek 19

2. V nedemokratických režimech a neustálených demokraciích mají na média silný a rozhodující vliv politici. V demokratických zemích využívají politici k ovlivňování médií své mediální poradce. Na druhé straně však média stále více ovlivňují chování a rozhodování politiků.
3. Komerencializace omezuje programovou pestrost i vysílání programů se vztahem k menšinám, alternativní kultuře a subkulturám. Honba za větší sledovaností se odráží i ve zpravodajství. Prezence zpráv a vysílané reportáže ze skutečného života jsou často banální, netypické a skandální a závažným zprávám je v médiích věnováno mnohem méně prostoru. Komerčnímu tlaku podléhají i veřejnoprávní média, protože vlády nejsou ochotné hradit náklady na jejich provoz. V tomto procesu může veřejnost přijít o hodně – o spolehlivé zdroje informací.

Článek 11 Evropské charty regionálních nebo menšinových jazyků (1992) o médiích

Smluvní strany se zavazují uživatelům regionálních nebo menšinových jazyků na územích, kde jsou tyto jazyky užívány, s ohledem na situaci každého jazyka, v rozsahu, v němž mají veřejné orgány, přímo či nepřímo, v této oblasti oprávnění, pravomoc nebo vliv, a při zohlednění principu nezávislosti a autonomie médií:

- A. v rozsahu, v němž rozhlas a televize plní úlohu veřejné služby:
- i. zajistit vytvoření alespoň jedné rozhlasové a jedné televizní stanice v regionálních nebo menšinových jazycích; nebo
 - ii. podpořit, respektive usnadnit založení alespoň jedné rozhlasové a jedné televizní stanice v regionálních nebo menšinových jazycích; nebo
 - iii. přijmout vhodná opatření, aby provozovatelé vysílacích stanic nabízeli programy v regionálních nebo menšinových jazycích.

Hledání alternativ

Zejména v dobách napětí a násilných konfliktů, k jakým dochází například na Balkáně, „by k pluralismu, ekonomickému a sociálnímu růstu, demokracii a míru mohly a měly přispět nové kanály umožňující svobodný tok informací... Bylo by třeba, aby školicí programy o novinářské etice zvýšily citlivost novinářů k předsudkům a diskriminaci.“²¹

Jeden z nejvýznamnějších internetových portálů o lidských právech, One World (www.oneworld.net), shrnul čtyři hlavní výzvy současnosti týkající se demokracie v médiích takto:

1. *Svoboda projevu*: Diskuse o mediální demokracii se tradičně zaměřovaly na právo na svobodu projevu. Zejména v době studené války sloužila kritika státní cenzury v sovětském bloku vládám západních zemí jako užitečný protiklad k údajné svobodě jejich vlastního tisku. Právo na svobodu projevu je sice mnohde nadále porušováno, ale zaměření pozornosti výlučně na tento aspekt zakrývá problémy, které jsou dnes pro mediální demokracii daleko podstatnější.
2. *Být slyšet*: Mediální demokracie je víc než jen to, že si každý „může říkat, co chce“. Důležité je, aby byl váš hlas slyšet. A zatímco je dnes díky novým technologiím mnohem snazší vydávat vlastní časopis (nebo nahrávat vlastní zprávy na video), je zároveň mnohem obtížnější oslovit tímto materiálem třeba i velmi malé publikum. Dokonce i když si najdete distributora, který vaše materiály roznese do těch několika málo nezávislých obchodů, které budou ochotny je prodávat, nemůžete utratit každý rok miliony za reklamu, takže o ně bude mít zájem jen nepatrný počet „otrlých“ jedinců.

3. **Koncentrace vlastnictví:** Rafinovanější formy cenzury nejsou prováděny státními institucemi, ale vyplývají z vlastnických vztahů. Vlastníci sdělovacích prostředků se spojují, aby udrželi dominantní postavení vlastních názorů. Kontrola nad nejvlivnějšími novými médii je soustředěna v rukou několika málo (národních či nadnárodních) subjektů v soukromém vlastnictví nebo ve vlastnictví státních monopolů. To znamená, že většinu médií vlastní malý počet průmyslových gigantů. Tyto kartely efektivně kontrolují obrazy a příběhy, jejichž prostřednictvím rozumíme světu, a to nejen v rámci jednotlivých zemí, ale stále více také v globálním měřítku. Namísto skutečné demokratické pestrosti je nám nabízeno nekonečné množství různých verzí téhož produktu (s drobnými změnami na obalu).
4. **Dokonalé utajení:** Tato malá pestrost má závažné důsledky, neboť je stále obtížnější přijít s pohledem, který neodpovídá hlavnímu proudu mediální ortodoxie. Kolik prostoru bylo dáno stovkám tisíc lidí ze Severní Ameriky a západní Evropy, kteří protestovali proti účasti svých zemí ve válce v Perském zálivu? Omezená mediální demokracie vede k omezené politické demokracii, protože alternativní myšlenky jsou záměrně skrývány před zraky veřejnosti (zvláště pokud by mohly urazit inzery).

Svoboda projevu – zbývá ještě mnoho práce

„Na celém světě včetně Evropy jsou novináři stále ještě ohrožováni, pronásledováni, a někdy dokonce i zabíjeni, když se pokusí podat zprávu o záležitostech, na jejichž zveřejnění stát nemá zájem,“ uvedl Generální tajemník Rady Evropy Walter Schimmer v projevu u příležitosti Světového dne svobody tisku (3. května 2001).²²

Koncentrace vlastnictví

„Dva provozovatelé jaderných elektráren vlastní dvě z amerických celostátních televizních stanic – General Electric vlastní NBC a Westinghouse vlastní CBS. Majitelem další stanice, ABC, je společnost vyrábějící kreslené filmy: Disney,“ varoval kandidát na amerického prezidenta Ralph Nader. Jedna reklamní skupina může dnes ovládnout 40 % trhu. Koncentrace moci, jejímiž svědky jsme se stali po fúzi American On Line (AOL), Time Warner a Turner group má znaky kulturní nadvlády.

? Myslíte si, že neustálá reklamní propaganda, které nás vystavují masmédia, snižuje naši schopnost svobodné volby?

? Myslíte si, že nevhodné pořady v televizi, například s násilným nebo rasistickým obsahem, ovlivňují myšlení a postoje mladých lidí?

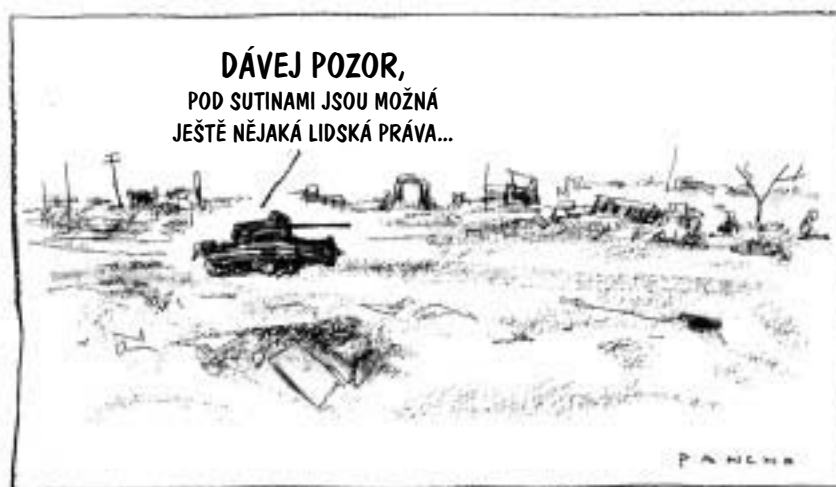
Média a nevládní organizace

1. *Baltic Media Centre* je nezávislá, nezisková nadace podporující demokracii, sociální rozvoj a mírovou mezinárodní spolupráci prostřednictvím aktivní účasti médií, www.bmc.dk.
2. *AIM (Alternativa Informativna Mreža – Alternativní informační síť)* je síť nezávislých novinářů v bývalé Jugoslávii a jižním Balkáně, která poskytuje podrobné informace v místních jazycích a v angličtině, www.aimpress.ch.
3. *Reporters sans Frontières (Reportéři bez hranic)* je organizace podávající informace o svobodně píšících novinářích z celého světa, kteří jsou v ohrožení života. Na obranu ohrožených novinářů organizuje petice a dopisové kampaně. www.rsf.org.

Literatura

Our creative diversity, zpráva Světové komise pro kulturu a rozvoj, UNESCO, 1995.
World Communication and Information Report, UNESCO publishing, 1999.
www.coe.int/media.
Zpráva o lidském rozvoji 1999, Rozvojový program OSN (UNDP), www.undp.org.
Zpráva o lidském rozvoji 2001, Rozvojový program OSN (UNDP), www.undp.org.

Mír a násilí

„Chleba v době míru je lepší než koláč v době války.“

slovenské přísloví

Jaký je vztah mezi mírem a lidskými právy? Je mír lidským právem?

Masivní porušování lidských práv za druhé světové války a touha po míru stály u zrodu Rady Evropy.

V každé zemi je předpokladem míru kultura lidských práv. Právo na mír patří k lidským právům třetí generace, k tzv. právům solidarity.

Čelní institucí podporující právo na mír je UNESCO, Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu. V roce 1994 vznesl tehdejší generální tajemník UNESCO Federico Mayor mezinárodní výzvu, v níž požadoval uznání práva na mír. V roce 1997 byl na Generální konferenci UNESCO předložen návrh deklarace prohlašující mír za lidské právo. Návrh byl sice odmítnut, ale právo na mír zůstalo na programu Organizace spojených národů. Komise OSN pro lidská práva přijala na počátku roku 2001 Rezoluci o podpoře práva národů na mír.

? Mělo by být uznáno samostatné právo na mír, nebo je již obsaženo ve stávajících lidských právech?

Co je to mír?

Do představ o míru se promítají kulturní tradice. Zatímco v tradici východních kultur byl mír vnímán spíše jako mír vnitřní (mír v duši nebo v srdci), v západním světě byl považován za stav ležící vně jednotlivce (nepřítomnost války nebo násilného konfliktu). Například indické slovo pro mír „šánti“ vyjadřuje naprostý řád duše nebo pokoj v duši. Gándhí založil svoji filozofii a strategii na pojmu „Ahimsa“, který – obecně řečeno – znamená upuštění od veškerého škodlivého jednání. Řekl: „Ahimsa doslova znamená nenásilí. Ale pro mne má mnohem vyšší, nekonečně vyšší význam. Znamená, že nesmíte nikomu ublížit a nesmíte v sobě chovat kruté myšlenky. A to dokonce ani vůči těm, které považujete za své nepřátele. Kdo žije podle tohoto učení, žádné nepřátele nemá.“ V mayské tradici odkazuje mír k blaženosti a souvisí s myšlenkou dokonalé rovnováhy mezi různými oblastmi našeho života.

Související aktivity

- § Až přijde zítřek, str. 250
- § Dáme si partičku, str. 194
- § Domácí záležitosti, str. 114
- § Elektrárna, str. 198
- § Máme na výběr?, str. 111
- § Mohu vstoupit?, str. 98
- § Násilí v mém životě, str. 248
- § Rodinný rozpočet, str. 177
- § Život v dokonalém světě, str. 160

Našli bychom různé definice míru. Velký vliv měla definice mezinárodně uznávaného norského vědce Johana Galtunga, rozlišující pozitivní a negativní mír.

Negativní mír znamená nepřítomnost války nebo mezistátních či vnitrostátních násilných konfliktů (jaké probíhaly například na Balkáně).

Pozitivní mír znamená nejen nepřítomnost války, ale také stav sociální spravedlnosti a rozvoje. Charakterizuje jej tedy vysoká úroveň sociální spravedlnosti a minimální úroveň násilí.

Tato definice míru zdůrazňuje, že ukončením války nejsou zdaleka vyřešeny všechny problémy. Skutečného míru lze dosáhnout teprve po celkové rekonstrukci země a po vybudování struktur, které všem lidem žijícím v postižených oblastech zajistí větší sociální spravedlnost a rozvoj.

Lze tedy říci, že mír není jen otázkou odzbrojení, ale také kvality lidského života.

? Kdo by měl být ve vaší obci zodpovědný za praktickou realizaci strategií zabráňujících vzniku násilí jakéhokoli druhu?

Mírová konference

V květnu 1999 se v nizozemském Haagu setkala 10 000 mírových aktivistů všech věkových kategorií ke společné diskusi o nových strategiích pro mírové 21. století. Mezi účastníky historické haagské konference bylo 1500 mladých lidí ze stovky různých zemí. V jejím závěru byl generálnímu tajemníku OSN Kofi Annanovi představen Program míru a spravedlnosti pro 21. století, který se později stal oficiálním dokumentem OSN. Obsahuje padesátibodový plán globálního jednání vlád i občanských iniciativ.

Můžeme však mluvit o míru bez zmínky o násilí?

Jedna z mnoha různých definic vymezuje násilí jako otevřené či skryté používání síly s cílem získat od určité osoby nebo skupiny něco, co ona nechce dobrovolně poskytnout.

Existují různé formy násilí. Lze například rozlišit násilí přímé a nepřímé (strukturální):

š` *přímé násilí* = fyzické násilí;

š` *nepřímé či strukturální násilí* = chudoba, vykořisťování, sociální nespravedlnost, nedemokratická vláda atd.

Mír je tedy stav charakterizovaný nepřítomností přímého, *ale i nepřímého* násilí.

Jaká je cena násilí?

V situacích, kdy namísto míru vládne násilí, jsou porušována ekonomická a sociální práva všech stran zapojených do konfliktu (rozvrácené hospodářství země, černý trh, ztráta zaměstnání nebo domova atd.), ale i jejich občanská a politická práva (je ohroženo právo na život, právo nebýt mučen, právo na tělesnou nedotknutelnost atd.). Pokud jde o porušování lidských práv, mají násilné konflikty bezprostředně i v dlouhodobém pohledu ničivé důsledky a zanechávají ve společnostech hluboké jizvy.

Následující údaje a statistiky ilustrují, jak vysoká je cena násilí vyjádřená penězi i lidskými životy.

Klíčové datum

třetí úterý v září
Mezinárodní den míru

Přímé násilí

1. Navzdory všeobecné rámcové mírové dohodě z roku 1995 je 850 tisíc až 1,2 milionu obyvatel Bosny a Hercegoviny stále vnitřními či klasickými uprchlíky; přibližně 17 tisíc osob je stále považováno za zmizelé.
2. Během války ve Rwandě v roce 1994 zemřelo za tři měsíce 800 tisíc lidí.
3. V první světové válce zemřelo celkem 8 538 315 lidí.
4. V 90. letech 20. století zemřelo na celém světě 5 milionů lidí v občanských válkách.
5. Na světě je v oběhu 500 milionů malorážních zbraní.
6. V 90. letech 20. století muselo 50 milionů lidí opustit své domovy kvůli válkám nebo vnitrostátním konfliktům.
7. Každý měsíc zemře v průměru osm set lidí na následky zranění způsobených nášlapnými minami.
8. V roce 1995 přišlo o domov 53 milionů lidí – každý stopatnáctý člověk na Zemi. Museli se buď vystěhovat na jiné místo ve své zemi, nebo se stali uprchlíky.

Nepřímé násilí

1. Každoročně zemře přibližně 17 milionů lidí kvůli nedostatku léků.
2. Následkem hladu zemře denně asi 24 tisíc lidí, což je přibližně jeden člověk každé 3,5 sekundy.
3. Denně zemře více než 30 tisíc dětí na nemoci, kterým by se většinou dalo předejít.

Násilí zpravidla zanechává v každém člověku, který je přímo či nepřímo vtažen do válečných konfliktů nebo do situací interpersonálního (např. domácího) násilí, nejen fyzické, ale i psychické šrámy. Ty mohou vyvolat dlouhodobá, na první pohled většinou neviditelná, traumata. Jejich dopad nelze vyjádřit v penězích, hluboce se však obtisknou do života postižených lidí.

? Měla by existovat pravidla omezující násilí v televizních pořadech?

Mezinárodní kampaň za zákaz nášlapných min získala v roce 1997 Nobelovu cenu míru. Více informací na www.icbl.org.

Priority států z hlediska veřejných výdajů (v % HDP)²³

Země	Veřejné výdaje na vzdělání 1995–1997	Veřejné výdaje na zdravotnictví 1998	Výdaje na zbrojení 1999
Angola	6,2 (1985–1987)	5,8	23,5
Eritrea	5,4	5,2	...
Etiopie	4,0	1,7	9,0
Kostarika	5,4	5,2	...
Norsko	7,7	7,4	2,2
Ruská federace	3,5	2,5 (1990)	3,8
Saudská Arábie	7,5	12,8	13,2
Turecko	2,2	2,2 (1990)	5,0
Ukrajina	5,6	3,6	3,1
Velká Británie	5,3	5,9	2,5

Šest států s nejvyššími výdaji na zbrojení v roce 2000²⁴ (v miliardách US dolarů)

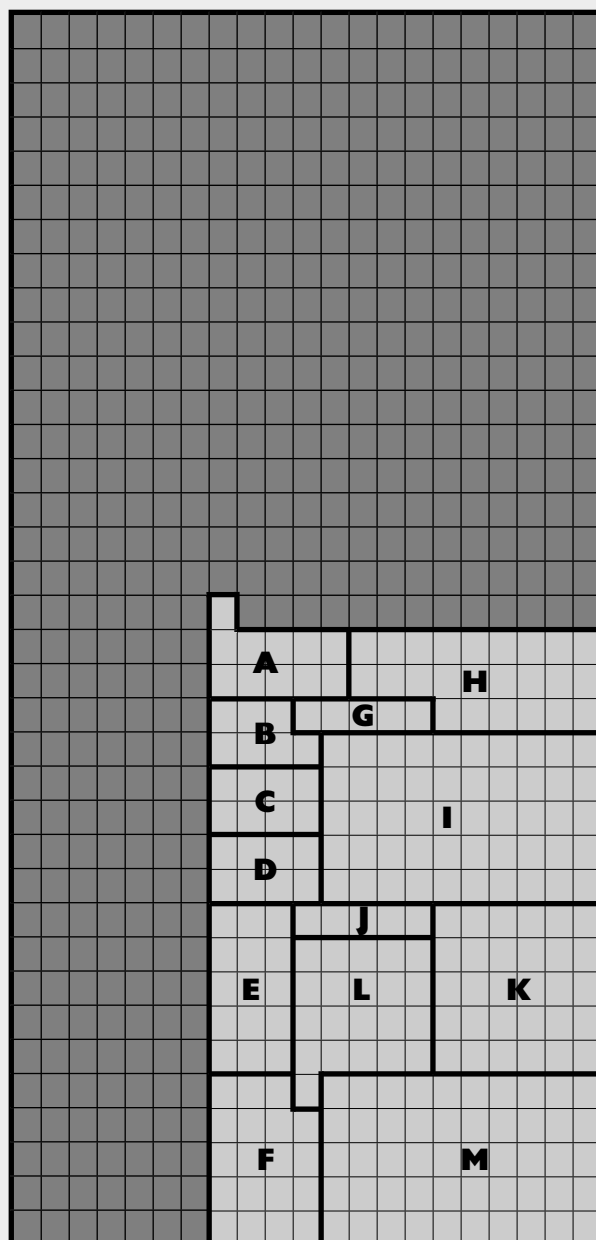
Pořadí v roce 2000 (1999)	Země	Výdaje (2000)	Podíl na světových výdajích na zbrojení (v %)
1 (1)	USA	280,6	37
2 (7)	Rusko	43,9	6
3 (3)	Francie	40,4	5
4 (2)	Japonsko	37,8	5
5 (5)	Velká Británie	36,3	5
6 (4)	Německo	33,0	4

Světové výdaje na zbrojení a možné alternativy²⁵

Celková plocha diagramu = celosvětové roční výdaje na zbrojení v roce 2001
(756 miliard US dolarů) □ = 1 miliarda US dolarů

Částka nutná na...

- A)** ZASTAVENÍ POPULAČNÍHO RŮSTU
10,5 miliard
- B)** ZASTAVENÍ ODLESŇOVÁNÍ
7 miliard
- C)** ZAMEZENÍ GLOBÁLNÍMU OTEPLOVÁNÍ
8 miliard
- D)** ZAMEZENÍ KYSELÝM DEŠŤŮM
8 miliard
- E)** ZAJIŠTĚNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE
15 miliard
- F)** VYMÝCENÍ HLADU A PODVÝŽIVY
19 miliard
- G)** ZASTAVENÍ ZTENČOVÁNÍ OZONOVÉ
VRSTVY
5 miliard
- H)** ZAMEZENÍ PŮDNÍ EROZI
24 miliard
- I)** ZAJIŠTĚNÍ ČISTÉ A BEZPEČNÉ ENERGIE
Energie z obnovitelných zdrojů: 17 miliard
Energetická účinnost: 33 miliard
- J)** VYMÝCENÍ NEGRAMOTNOSTI
5 miliard
- K)** ODPUŠTĚNÍ DLUHŮ ROZVOJOVÝCH ZEMÍ
30 miliard
- L)** ZAJIŠTĚNÍ BYDLENÍ
21 miliard
- M)** ZAJIŠTĚNÍ PITNÉ VODY
58 miliard

Klíčové datum

25. listopad
Mezinárodní den za
odstranění násilí na
ženách

Je násilí přirozené?

Mnoho lidí je přesvědčeno, že člověk je od přírody zlý, a proto nelze zabránit válkám, konfliktům a násilí v životě a ve společnosti obecně. Odborníci zabývající se touto problematikou naproti tomu tvrdí, že násilnému myšlení, cítění a jednání je možné zabránit. To potvrzuje i Sevillské prohlášení o násilí, vypracované v roce 1986 skupinou vědců z mnoha zemí ze Severu, Jihu, Východu i Západu, které uvádí:

1. „Je vědecky nesprávné tvrdit, že sklony k válčení člověk zdědil po svých živočišných předcích... Vedení válek je pouze lidským jevem, který se u jiných živočišných druhů ne vyskytuje...”
2. Existují kultury, které nevedly války po několik století, i kultury, jež v některých dobách válčily často, ale v jiných vůbec ne...
3. Je vědecky nesprávné tvrdit, že válka a jiné formy násilného chování jsou do lidské povahy geneticky naprogramované...
4. Je vědecky nesprávné tvrdit, že člověk má ‚agresivní mozek‘..., neboť lidské chování je formováno zkušenostmi a socializací...”

U většiny z nás je agresivní a násilné chování podmíněno prostředím. V reakci na prostředí se naučíme myslet, cítit a jednat agresivně a v některých případech i násilně. Ať už žijeme kdekoli, jsme vystaveni sociálnímu a kulturnímu tlaku, který nás nutí téměř neustále číst o násilí, poslouchat o násilí a sledovat násilí. K této situaci do značné míry přispívají televizní pořady, reklamy, noviny, počítačové hry, filmový a hudební průmysl. Než dítě dospěje, uvidí v televizi tisíce vražd a násilných činů. Naše moderní společnost kromě toho násilí – vědomě či nevědomě – obhájí. Násilí je vnímáno jako pozitivní hodnota. Ve většině kultur je jeho odmítání nebo vyhýbání se tělesnému násilí či konfrontaci vnímáno jako známka slabosti, zvláště u mužů, kteří jsou od útlého věku vystaveni silnému tlaku svých vrstevníků.

? Souhlasíte s názorem, že násilí nelze ničím ospravedlnit, a to ani násilí použité proti lidem, kteří se sami chovají násilně?

Jednou z forem interpersonálního násilí rozšířenou mezi mladými lidmi je šikánování. Šikánování je příkladem toho, že ubližování slabším může být používáno jako prostředku k posílení pocitu vlastní moci. Ve výzkumu provedeném roku 2001 mezi studenty španělských středních škol téměř polovina dotázaných uvedla, že se setkala s případy zastrašování spolužáků jinými spolužáky.

Interpersonální násilí má i mnoho dalších forem. Násilí spojené s užíváním alkoholu a drog, násilí páchané pouličními gangy, nucená prostituce, otroctví, násilí ve školách nebo rasistické násilí – to vše jsou projevy interpersonálního násilí ovlivňující naše životy nebo životy mnoha jiných lidí. Některé z uvedených projevů násilí postihují především mladé lidi – například násilí páchané pouličními gangy, násilí ve školách či rasistické násilí.

? Souhlasíte s tím, že „opravdový muž“ by se neměl bát násilí?

Dalšími běžnými jevy v našich společnostech je sexuální zneužívání a sexuální násilí namířené proti dětem a ženám (a dokonce i proti mužům). Na rozdíl od všeobecně rozšířených představ dochází k takovému násilí většinou v domácnostech a jiných soukromých prostorech, a nikoli na ulicích. Útočníci se zpravidla se svými oběťmi dobře znají a zneužívají jejich důvěry. Většina obětí spáchaný trestný čin neohlásí nebo jej oznámí až po mnoha letech. K tomu je vedou různé, často vzájemně provázané důvody, které souvisejí s danou situací,

„Stejně jako války také mír se rodí v myslích lidí. Tentýž druh, který vymyslel válku, je schopen vymyslet mír. Odpovědnost leží na každém z nás.“

Sevillské prohlášení o násilí

s osobou útočníka, se způsobem zneužívání (jeho trváním a četností) i s osobou oběti atd. Oběť je například příliš mladá na to, aby chápala, co se vlastně děje, nebo potřebuje pomoc a nemá se na koho obrátit či svůj příběh poví někomu, kdo jí nevěří (to se stává poměrně často u dětí), nebo se příliš stydí, cítí se vinna a oklamána nebo jí útočník vyhrožuje. V naprosté většině případů je útočníkem rodinný příslušník.

Literatura

- Deklarace o právech národů na mír, A/RES/39/11, Valné shromáždění OSN, 12. listopadu 1984.
Fisas, V., *Introducción al estudio de la paz y del conflicto*, Lerna, Barcelona, 1987.
Komise OSN pro lidská práva, Rezoluce o podpoře práva národů na mír, E/CN.4/RES/2001/69, 25. dubna 2001.
Report 2000, Amnesty International, Amnesty International Publications, Velká Británie, 2000.
Sevillské prohlášení o násilí, www.unesco.org/human_rights/hrfv.htm, Španělsko, 1986.
Tyler, J., Berry A. (Comp.), *Time to abolish war, a youth agenda for peace and justice*, Hague Appeal for Peace, European Youth Foundation, 2001.
Voices of youth explore children and war, www.unicef.org/voy/meeting/war/war-exp2.html, UICEF.
World Report 2001, Human Rights Watch, USA, 2000.
Zpráva o lidském rozvoji 2000, Rozvojový program OSN (UNDP).

Chudoba

„Nesmíme budoucím generacím zanechat sobeckou Evropu, která je slepá a hluchá k potřebám druhých.“

Václav Havel

Chudoba je celosvětový problém, který se stále prohlubuje. Obvykle si ji spojujeme se subsaharskou Afrikou, Asií a Latinskou Amerikou, ale také v Evropě postihuje miliony lidí. Ve starých členských zemích Evropské unie (před rozšířením v roce 2004) žije z celkového počtu 400 milionů obyvatel 60 milionů pod hranicí chudoby (definovanou jako polovina průměrného příjmu v dané zemi) a 2,7 milionu lidí je bez domova. Ve Španělsku žije pod hranicí chudoby 20 % populace a 4,5 % populace žije v extrémní chudobě. Ve Velké Británii vyrůstá v chudobě třetina dětí.

Chudoba v období transformace

... téměř ve všech bývalých socialistických zemích došlo v období transformace k výraznému nárůstu chudoby. Přesto zde chudoba není zcela novým jevem a nelze ji přičíst na vrub pouze transformačnímu procesu. V Sovětském svazu i v celém regionu existovala chudoba také předtím, i když se o ní z politických a ideologických důvodů nehovořilo. Sociální skupinou, kterou dříve chudoba nepostihovala, byli zaměstnanci ve veřejném sektoru, jejichž platy a životní úroveň během transformace dramaticky poklesly. Jednou z hlavních příčin chudoby v regionu je nezaměstnanost.“ *UNDP, 2001*

Chudoba ve světě

„V bohatých zemích se svých pátých narozenin nedožije méně než jedno dítě ze sta. V protikladu k tomu v nejchudších zemích je to pětina dětí. A zatímco v bohatých zemích trpí podvýživou méně než 5 % dětí do pěti let, v chudých zemích je jich celá polovina.“ *Světová banka, 2000*

Související aktivity

- § Horoskop chudoby, str. 145
- § Kde stojíš?, str. 254
- § Krok vpřed, str. 217
- § Rvačka o bohatství a moc, str. 231

Definice chudoby

Definice *absolutní chudoby* je založena na tom, co je považováno za minimum nutné k přežití. Podle této definice jsou chudí ti lidé, kteří spadají pod určitou minimální úroveň. Jedním z nejběžněji používaných kritérií je výše příjmu: pokud je příjem osoby nebo rodiny nižší než určitá částka považovaná za minimum potřebné k přiměřené životní úrovni, pak se tato osoba nebo rodina považuje za chudou.

Při *relativní chudobě* se postavení určité osoby definuje a měří ve vztahu k jiným lidem ve stejném prostředí, obci nebo zemi. Proto někdo, kdo je považován za chudého v rozvinutém světě, může mít ve skutečnosti vyšší příjem než ten, kdo je v méně rozvinuté zemi považován za bohatého. Způsob chápání chudoby se odvíjí i od zvyků, norm a hodnot každé země či regionu. Ve vnímání chudoby je tedy přítomna i kulturní dimenze.

Mnoho lidí dnes připouští, že ekonomický růst ještě nemusí vést ke snížení chudoby. V zemích, které prošly obdobím ekonomického růstu, chudoba nezmizela. Například Polsko dosáhlo v ekonomické oblasti velkých úspěchů, ale chudoba přesto vzrostla. Všeobecně se uznává, že chudoba je mnohorozměrný jev obsahující společně s materiálním rozměrem (vyjadřovaným zpravidla hodnotou peněz) také mentální, politické, komunální a jiné aspekty. Může být posilována ekonomickými, sociálními, politickými nebo ekologickými faktory. Má mnoho tváří: existuje například venkovská nebo městská chudoba a trvalá nebo dočasná chudoba. Někteří lidé mohou být chudí po celý svůj život, zatímco jiní se mohou do chudoby propadnout a opět se z ní dostat ven. Není to neměnný jev.

Další důležitou dimenzí chudoby je tzv. „feminizace chudoby“. Jedná se o to, že mezi chudými lidmi převažují ženy. Z toho mimo jiné plyne, že důsledky chudoby jsou více postiženy ženy než muži.

Chudoba a lidská práva

Vídeňská deklarace a Akční program přijaté na Světové konferenci o lidských právech ve Vídni v červnu 1993 uvádějí, že „existence široce rozšířené extrémní chudoby brání faktickému užívání lidských práv..., zejména ekonomických, sociálních a kulturních“ (článek 14).

Je třeba si uvědomit, že nedostupnost přiměřené zdravotní péče, vzdělání, rovnosti, bydlení atd., což jsou některé z důsledků chudoby a sociálního vyloučení, omezuje přístup k občanským a politickým právům, a to chudým lidem zase znemožňuje vymáhat svá ekonomická, sociální a kulturní práva. Na tomto příkladu se zřetelně ukazuje nedělitelnost a vzájemná provázanost lidských práv.

„Ekonomický růst rozšiřuje materiální základnu pro uspokojování lidských potřeb, ale to, do jaké míry budou uspokojeny, závisí na rozdělení zdrojů mezi lidmi a na využívání a rozdělení příležitostí, zejména pracovních míst.“

Moreira

Hnutí Fourth World Youth Movement

je součástí hnutí Fourth World Movement, organizace bojující proti chudobě.
www.atd-fourthworld.org

Amnesty International a ekonomická, sociální a kulturní práva

Zasedání Mezinárodní rady organizace Amnesty International, konané v srpnu 2001, schválilo rozšíření mandátu organizace na široké spektrum lidských práv. Od té doby se organizace nezabývá pouze bojem proti mučení a podporou vězňů svědomí, ale vystupuje rovněž proti všem formám diskriminace, ať již ve vztahu k občanským a politickým právům nebo k právům ekonomickým, sociálním a kulturním.

Deklarace o právu na rozvoj, přijatá Valným shromážděním OSN 4. prosince 1986, je prvním mezinárodním nástrojem vztahujícím se výlučně k právu na rozvoj. Je úzce spjata s druhou generací lidských práv popsanych v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Rozvoj je v preambuli definován jako „komplexní ekonomický, sociální, kulturní a politický proces, který usiluje o stálé zlepšování blaha všeho obyvatelstva a všech jednotlivců na základě jejich aktivní, svobodné a významné účasti na rozvoji a o spravedlivé rozdělování z toho vyplývajícího užitku“. Článek 2 téže deklarace zdůrazňuje, že „lidská bytost je hlavním subjektem rozvoje a měla by být aktivním účastníkem práva na rozvoj a osobou mající z něj užitek“.

Klíčová data**17. říjen**Mezinárodní den za
vymýcení chudoby**5. prosinec**Mezinárodní den
dobrovolníků pro
hospodářský a sociální
rozvoj**? Myslíte si, že dokumenty schválené vládami mohou skutečně něčím přispět k boji proti celosvětové chudobě?**

Na Světovém summitu o sociálním rozvoji konaném v roce 1995, který je znám rovněž pod názvem Kodaňský summit, se sto osmdesát pět zemí prostřednictvím svých zástupců zavázalo k vymýcení absolutní chudoby a za tímto účelem přijalo i konkrétní plány a návrhy. Hlavy vlád a států schválily deklaraci a akční plán „Kodaň + 6“, ale do září 2001 nebylo dosaženo žádného ze stanovených cílů.

Existující mezinárodní a regionální nástroje mají na boj proti chudobě jen omezený vliv. Jedním z důvodů je, že tyto nástroje většinou neobsahují žádný mechanismus na prosazování vyhlášených práv. Jiným důvodem je to, že dosud nebyla výslovně uznána souvislost mezi lidskými právy a chudobou, a to i přesto, že Všeobecná deklarace lidských práv i oba Mezinárodní pakty o lidských právech ve svých preambulích zmiňují osvobození od nouze a některé další smlouvy o lidských právech uvádějí právo na přiměřenou životní úroveň, včetně přiměřené stravy, oblečení a bydlení.

Evropská sociální charta

S cílem zajistit účinné uplatnění práva na ochranu před chudobou a proti sociálnímu vyloučení se smluvní strany zavazují:

- (a) přijmout v rámci celkové a koordinované politiky opatření na podporu účinného přístupu osob, jakož i jejich rodin, které se nacházejí v situaci sociálního vyloučení nebo chudoby, především v zaměstnání, bydlení, výcviku, vzdělání, kultuře a sociální a lékařské pomoci, nebo jim tato situace hrozí;
- (b) revidovat podle potřeby tato opatření a přizpůsobit je konkrétním okolnostem.

Revidovaná Evropská sociální charta, článek 30

Závěrečné úvahy

Jedním z nejběžnějších předsudků o chudých lidech je představa, že se ve své situaci nacházejí následkem malé pracovitosti, lenosti a nezodpovědnosti. Tímto způsobem je veškerá vina za jejich situaci svalována na ně samotné, což zároveň znamená, že se společnost o chudé lidi nemusí nijak starat. Tento přístup stojí v protikladu ke kultuře lidských práv, neboť lidem vyloučeným ze společnosti upírá možnost žít v důstojnosti a užívat svých práv. Kromě toho směřuje důsledky chudoby (změněné vzorce chování, konzumace alkoholu a drog, odmítání práce apod.) a její složité hlubší příčiny.

K vymýcení chudoby je třeba se zabývat jejími skutečnými příčinami, nikoli pouze bezprostředními potřebami. To vyžaduje velké politické úsilí, zejména ze strany států a mezinárodních organizací. Z tohoto hlediska má chudoba i významný politický rozměr.

„Boj proti chudobě je hluboce politickou záležitostí. V mnoha společnostech vypovídá chudoba o nerovném rozdělení moci, bohatství a příležitostí.“ *UNDP, 2001*

? Souhlasíte s tímto tvrzením?

V Deklaraci tisíciletí ze září 2000 se světové společenství zavázalo vymýtit chudobu s cílem snížit do roku 2015 počet lidí s příjmem nižším než jeden americký dolar na polovinu.

Příklad sociálního indikátoru chudoby: nezaměstnanost mladých lidí ve východní Evropě

Stejně jako na Západě i zde existuje u mladých lidí vyšší míra nezaměstnanosti než u zbývající části populace. V roce 1999 bylo v zemích střední a východní Evropy a ve Společenství nezávislých států (27 zemí) 65 milionů mladých lidí ve věku patnácti až čtyřicet let. Z tohoto počtu mladých lidí se 27 % (18 milionů) nenacházelo ani ve vzdělávacích institucích, ani v zaměstnaneckém poměru. Průměrná míra nezaměstnanosti mládeže pro 18 zemí činila 30 %, neboli dvojnásobek celkové míry nezaměstnanosti. Zvláště vysoká je nezaměstnanost mládeže v jihovýchodní Evropě (71 % v bývalé jugoslávské republice Makedonie, 61 % v bývalé Jugoslávii, 35 % v Bulharsku), na Kavkaze (46 % v Ázerbájdžánu, 27 % v Gruzii) a ve střední Asii (37 % v Kyrgyzstánu, 33 % v Tádžikistánu).¹⁷

Příklad národního plánu boje proti chudobě

Situace dětí v Moldavsku je znepokojivá; v mnoha rodinách je hlavním zdrojem příjmu skromný přírůstek na dítě. V posledních letech se zhoršila výživa dětí z chudých rodin, což má nepříznivé důsledky na jejich zdraví a duševní vývoj. Vláda se proto rozhodla vytvořit speciální program boje proti dětské chudobě, který se stal součástí státního Krátkodobého programu na zmírnění chudoby. Tento program nabízí široký rozsah nejrůznějších opatření, jejichž cílem je zřídit systém sociální péče pro osiřelé děti, děti s postižením i děti z chudých rodin.¹⁸

Literatura

- Bilan économique et social 2000, le Monde, Francie, Édition 2001.*
Choices for the poor, Rozvojový program OSN (UNDP), New York, 2001.
 Moreira, C., *Eradication of poverty in the world: an assessment on the threshold of the year 2000, Social Watch, www.socwatch.org.uy, Uruguay, 2000.*
 Pettiti, L., Meyer-Bisch, P., „Human rights and extreme poverty“, *Human Rights, New Dimensions and Challenges*, Ed. J. Symonides, UNESCO, Paříž, 1998, pp. 157–176.
The dimensions of poverty, Social Watch, www.socwatch.org.uy, Uruguay, 1997.
 „Young people in changing societies“, *Regional Monitoring Reports, No 7., UNICEF Innocenti Research Center, Florencie, 2000.*
Zpráva o lidském rozvoji 2001, Rozvojový program OSN (UNDP), New York, 2001.
Zpráva z expertního semináře o lidských právech a extrémní chudobě, 7–10. února 2001, E/CN.4/2001/54/Add.1, Komise OSN pro lidská práva, Ženeva, březen 2001.

Sociální práva

Letmý pohled na Evropskou sociální chartu

„Práce pro mě znamená mít kontrolu nad svým osudem, což je protikladem toho být vydán na milost okolnímu světu.“

Gary Sinise

Zatímco Evropská úmluva o lidských právech chrání občanská a politická práva, Evropská sociální charta pečuje o ekonomická a sociální práva občanů ve státech, které jsou jejími smluvními stranami.

Sociální charta byla přijata Radou Evropy roku 1961 a v letech 1988, 1991 a 1995 k ní byly přidány tři dodatkové protokoly. Charta a její dodatkový protokol z roku 1988 zajišťují řadu práv, která lze zařadit do dvou hlavních kategorií:

- § *pracovní podmínky*, kam patří zákaz nucené práce, zákaz diskriminace na pracovišti, práva odborů, zákaz dětské práce do patnácti let věku a ochrana patnácti až osmnáctiletých pracovníků, rovné zacházení s migrujícími pracovníky atd.;
- § *sociální jistoty*, kam patří právo na zdravotní péči, sociální zabezpečení, lékařskou pomoc, právo starších osob na ochranu atd.

V roce 1996 byla přijata revidovaná Sociální charta. Vstoupila v platnost 1. července 1999 a postupně nahradí Chartu z roku 1961. Tento nový dokument zajišťuje rovnost mužů a žen, ochranu v případě propuštění ze zaměstnání, důstojnost pracovníků na pracovišti, ochranu před chudobou a sociálním vyloučením, právo na bydlení, rozšíření práva nebýt diskriminován atd.

Charta obsahuje kontrolní mechanismus založený na předkládání národních zpráv státy, jež jsou jejími smluvními stranami (dodatkový protokol z roku 1991), a systém podávání kolektivních stížností (dodatkový protokol z roku 1995), umožňující předkládat kolektivní stížnosti mimo jiné odborům a nevládním organizacím.

? Měly by být systémy sociální péče soukromé nebo veřejné (státní)?

Právo na práci

Právo na práci je jako jedno ze sociálních a ekonomických práv garantováno různými mezinárodními nástroji, včetně Všeobecné deklarace lidských práv (článek 23), Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (článek 6) a revidované Evropské sociální charty.

Související aktivity

- § Ashikův příběh, str. 91
- § Dejte si pozor, sledujeme vás!, str. 95
- § Dívej se na to, co dovedu, str. 209
- § Horoskop chudoby, str. 145
- § Hra o dvou městech, str. 71
- § Jednání s odbory, str. 244
- § Práce a děti, str. 260
- § Různé platy, str. 107
- § Slovníček globalizace, str. 69

Pokud stát uzná právo na práci, nezavazuje se k tomu, že *zajistí práci každému, kdo chce pracovat*. Takovýto závazek by nebyl prakticky realizovatelný. Spíše to znamená, že se stát zavazuje zajistit takové ekonomické a sociální podmínky, v nichž mohou být vytvořeny pracovní příležitosti.

Právo na práci je důležité samo o sobě, ale také proto, že práce je základním předpokladem lidské důstojnosti. Pokud není zajištěno právo na práci, není možné ani praktické uplatňování některých dalších práv.

Logickým důsledkem práva na práci je právo na spravedlivé pracovní podmínky. Toto právo zaměstnancům poskytuje záruku, že nebudou diskriminováni, že obdrží spravedlivou odměnu, že budou mít nárok na placenou dovolenou a na rozumnou pracovní dobu a že budou pracovat v bezpečném a zdravém prostředí, které neohrožuje fyzickou ani psychickou pohodu zaměstnance. Tyto záruky jsou poskytnuty proto, aby lidé do svého pracovního života vstupovali ve slušných podmínkách, které by jim neměly být upírány ani později. Práce by se neměla stát nesnesitelnou zátěží ani samoučelem. Měla by být prostředkem k uspokojení alespoň těch nejzákladnějších potřeb – jídla, oblečení, bydlení a vzdělání.

„Dělníci nemají co ztratit, jen své okovy. A získat mohou celý svět.“

Karl Marx

? Měli by nezaměstnaní lidé dostávat podporu od státu?

Pracovní příležitosti z hlediska mladých lidí

Práce je ovšem více než jen prostředkem k zajištění vlastní obživy. Je také příležitostí k získání životních zkušeností. Práce lidem (a především mladým lidem) nabízí prostor k rozvoji řady dovedností, od základních technických dovedností až po osobnostní vlastnosti.

Nezaměstnanost a špatné pracovní podmínky patří do komplexu problémů, které znemožňují plný rozvoj lidského potenciálu a zachování přirozené lidské důstojnosti. Důsledkem nezaměstnanosti je mimo jiné to, že nezaměstnaní sobě a své rodině nejsou schopni zajistit přiměřené životní podmínky, dále potenciální rozvoj práce „na černo“, která pracovníkům neposkytuje dostatečnou jistotu a ochranu jejich práv, ale také potřeba rozsáhlých sociálních programů pro nezaměstnané.

Přechod ze školy do práce je pro mladé lidi rozhodující životní fází v jejich osobním a profesním vývoji. Proto mívá nezaměstnanost v mladém věku závažné důsledky. Často se pojí se sociálními problémy, jako je násilí, kriminalita, sebevraždy nebo užívání alkoholu a drog.

Míra nezaměstnanosti u mladých lidí je často vyšší než u dospělých. Rozdíly mezi mírou nezaměstnanosti mladých lidí a dospělých jsou v jednotlivých zemích různě velké.

Míra nezaměstnanosti ve vybraných evropských zemích³⁶

Země	Nezaměstnanost mladých lidí (%)	Celková nezaměstnanost (%)
Chorvatsko	31,4	9,9
Lotyšsko	25,5	13,8
Německo	10,7	9,9
Nizozemsko	5,1	3,8
Rusko	26,8	13,3
Slovensko	20,4	11,1
Španělsko	39,2	20,9
Švédsko	11,2	5,3
Velká Británie	13,6	7,1

„Samotné nadání k úspěchu nestačí. Bůh nadání rozdává a práce je přetváří v génia.“

Anna Pavlova

Na vyšší nezaměstnanosti mladých lidí se podílí několik faktorů: segmentace trhu práce, technické a organizační změny, které vytvořily poptávku po vyšší kvalifikaci, a krize trhu práce, jež nezaměstnaným přinesla tvrdší podmínky.

Odbory a jejich práce pro zaměstnance

Odbory mají dlouhou historii. Práva zaměstnanců se bezpochyby – třebaže jen pozvolna – zlepšují, a odbory v tomto procesu měly klíčový význam.

Svátek práce: 1. květen

Mezinárodní den práce, který připadá na 1. května, připomíná historický boj dělníků z celého světa.

Svátek práce se zrodil z boje za osmihodinový pracovní den. Mezi dělníky, nucenými pracovat deset, dvanáct i čtrnáct hodin denně, si hnutí za osmihodinový pracovní den rychle získalo podporu. V prvních květnových dnech roku 1886 došlo ve Spojených státech ke stávkám a demonstracím. Demonstrací konaných 1. května po celé zemi se zúčastnilo na půl milionu dělníků. Například v Chicagu přišlo na manifestační pochod 90 000 lidí.

1. květen se brzy stal každoroční událostí. Dělníci ze stále většího počtu zemí slavili v tento den svátek práce. Poprvé roku 1891 v Rusku, Brazílii a Irsku.

Odbory jsou sdružení zaměstnanců, jejichž hlavním cílem je reprezentovat zájmy zaměstnanců před zaměstnavateli (také zaměstnavatelé mají svá sdružení). Právo na založení odborů a na členství v odborech patří k základním lidským právům. Fungující a uznávané odborové hnutí bývá dobrým indikátorem demokracie a uspokojivého stavu lidských práv.

Kromě úsilí za lepší pracovní podmínky měly odbory (a stále mají) klíčový význam při vzniku sociálních hnutí a při provádění sociálních změn. V Evropě zaujímaly různé role. V zemích, kde vládly fašistické nebo komunistické režimy, byly převzaty nebo přímo vytvořeny státní mocí a politickou elitou a staly se nástrojem utlačovatelských režimů. V důsledku této historické skutečnosti jsou lidé z těchto zemí vůči odborům skeptičtí a zaměstnanci si jejich pozitivní roli při ochraně svých práv začali uvědomovat teprve nedávno. Odbory se v rámci Evropy liší i v jiných ohledech, zejména v tom, čím se zabývají a jak jsou organizovány. Ve většině zemí se sdružují do konfederací.

Solidarita byla nové celonárodní odborové hnutí, které se rozšířilo v 80. letech v Polsku. Oficiální počátek tohoto hnutí se datuje podpisem gdaňských dohod z 31. srpna 1980, které mimo jiné požadovaly právo na založení nezávislých odborů a právo na stávku. Ve skutečnosti se však zformovalo už 14. prosince 1970, kdy dělníci z loděnic uspořádali protestní pochod od loděnic do centra Gdaňsku, brutálně potlačený policií. Četné stávky konané v létě roku 1980 prokázaly, že hnutí Solidarita zapustilo kořeny jako hnací síla sociálních a demokratických změn. Počet členů Solidarity vzrostl na více než devět milionů. Represivní politika komunistické vlády se projevila zákazem Solidarity, která byla několik let nucena pracovat v ilegalitě.

Mladí lidé a členství v odborech

V posledních letech dochází v mnoha zemích ke snižování počtu mladých lidí v odborech. Mnohé odborové organizace nebyly schopny patřičně rychle zareagovat na změny v jejich životě a nedokázaly formulovat program, který by zaujal dostatečný počet mladých lidí. Proto nyní mnohé odbory vytvářejí pracovní programy s ohledem na potřeby a životní realitu mladých zaměstnanců, a vyvíjejí vhodné struktury pro jednání s mládeží, aby tak nahradily ztra-

cenou tradiční členskou základnu. Některé odborové organizace, včetně Konfederace evropských odborových svazů (ETUC) a Mezinárodní organizace svobodných odborů (ICFTU), založily výbory určené pro práci s mládeží.

„Práce tě naučí, jak to máš dělat.“

estonské přísloví

? Jste členem/kou odborů? Byl/a jste jím/jí v minulosti?

- š · Mezi lety 1988 a 1997 přišly odborové organizace sdružené v Německém odborovém svazu (DGB) o 609 407, tj. 55,2 % členů z řad mladých lidí.
- š · Mezi lety 1987 a 1999 se ve Švédsku snížil podíl mladých lidí ve věku 16 až 24 let, kteří byli členy odborů, z 62,7 % na 46,7 %.
- š · V Řecku vyjádřilo 70,1 % mladých lidí nedůvěru odborům, zatímco armádě nedůvěřovalo jen 22,9 % a justici 40,6 % mladých lidí.³⁷

Dětská práce

Problematické dětské práce je dnes věnována velká pozornost. Děti jsou využívány k nejruznějším druhům práce od domácích prací po výrobu v těžkém průmyslu. Počty zaměstnávaných dětí jsou alarmující.

Statistiky o dětské práci se sbírají obtížně, protože je ve většině případů nelegální. Podle odhadů pracuje 250 milionů dětí ve věku od pěti do čtrnácti let, z toho 120 milionů na plný a 130 milionů na částečný úvazek.

Z těchto dětí žije 61 % (téměř 153 milionů) v Asii, 32 % (80 milionů) v Africe a 7 % (17,5 milionů) v Latinské Americe.

Dětská práce existuje také v mnoha průmyslově vyspělých zemích a objevuje se i ve východní Evropě.

Revidovaná Evropská sociální charta posílila ve srovnání s původní chartou z roku 1961 záruky na ochranu dětí a mladých lidí v pracovním prostředí. Článek 7, odstavec 1 uvádí: „S cílem zajistit účinný výkon práva dětí a mladých osob na ochranu se smluvní strany zavazují stanovit minimální věk pro přijetí do zaměstnání na patnáct let, s výjimkou dětí zaměstnaných lehkými pracemi, které neškodí jejich zdraví, morálce nebo vzdělávání.“

Mezinárodní organizace práce (ILO), což je hlavní organizace stanovující pracovní normy, se na vymýcení dětské práce zaměřuje již dlouho. K tomuto účelu přijala několik doporučení a úmluv. Dětskou prací se zabývají především tyto dvě úmluvy:

1. Úmluva o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce (1999) vstoupila v platnost roku 2000. Předchozí pokusy o ukončení dětské práce ztroskotaly a situace pracujících dětí se stále zhoršuje. Proto se mezinárodní společenství rozhodlo postupovat pozvolna a ukončit nejprve nejhorší formy dětské práce. K listopadu 2001 tuto úmluvu ratifikovalo 108 zemí.
2. Úmluva o minimálním věku (1973) je dalším příkladem. Článek 1 uvádí: „Každý člen ... se zavazuje prosazovat národní politiku zaměřenou na účinné zrušení dětské práce a postupné zvyšování minimálního věku pro přijetí do zaměstnání nebo práce na úroveň, která je v souladu s plným tělesným a duševním vývojem mladých osob.“

Mezinárodní organizace práce

měla významnou roli v boji za ochranu práv zaměstnanců a přispěla k výškolení a podpoře vhodných struktur podporujících zaměstnanecká práva. www.ilo.org

Z celkového počtu dětí ve věku deset až čtrnáct let pracuje v Bangladéši 30,1 %, v Číně 11,6 %, v Indii 14,4 %, v Pákistánu 17,7 %, v Turecku 24 %, na Pobřeží slonoviny 20,5 %, v Egyptě 11,2 %, v Keni 41,3 %, v Nigérii 25,8 %, v Senegalu 31,4 %, v Argentině 4,5 %, v Brazílii 16,1 %, v Mexiku 6,7 %, v Itálii 0,4 % a v Portugalsku 1,8 %.

Jeden z nejvýznamnějších programů Mezinárodní organizace práce zaměřených na vymýcení dětské práce se jmenuje Mezinárodní program za odstranění dětské práce. Úmluva o právech dítěte v článku 32, odstavci 1 uvádí: „Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním jakékoli práce, která může být pro něho nebezpečná nebo bránit jeho vzdělávání, nebo která by škodila zdraví dítěte nebo jeho tělesnému, duševnímu, duchovnímu, mravnímu nebo sociálnímu rozvoji.“

V posledních letech ovlivňuje sociální práva globalizace.³⁸ Tento proces podporuje praktiky, které zpochybňují všeobecně uznávané minimální záruky základních pracovních podmínek. Po zavedení volného tržního hospodářství považuje mnoho firem nízkou sociální ochranu za „atraktivní“ výhodu pro své investice a nízkonákladovou výrobu zboží. Přesun průmyslové výroby ze zemí s povinnou ochranou zaměstnanců do zemí, které takovou ochranu neposkytují, je vnímáno jako schůdná cesta k dosažení lukrativních cílů.

V tomto kontextu, kdy je prioritou většiny firem zvyšování zisků, a to i za cenu porušování sociálních a pracovních práv zaměstnanců, jsou mezinárodní a regionální nástroje zajišťující ochranu sociálních a ekonomických práv nezbytné.

Literatura

La Charte, ses protocoles, la Charte révisée, Editions du Conseil de l'Europe, 1998.

Conditions of employment in the European Social Charter, studie sestavená na základě precedenčního práva Evropského výboru pro sociální práva, Rada Evropy, 2000.

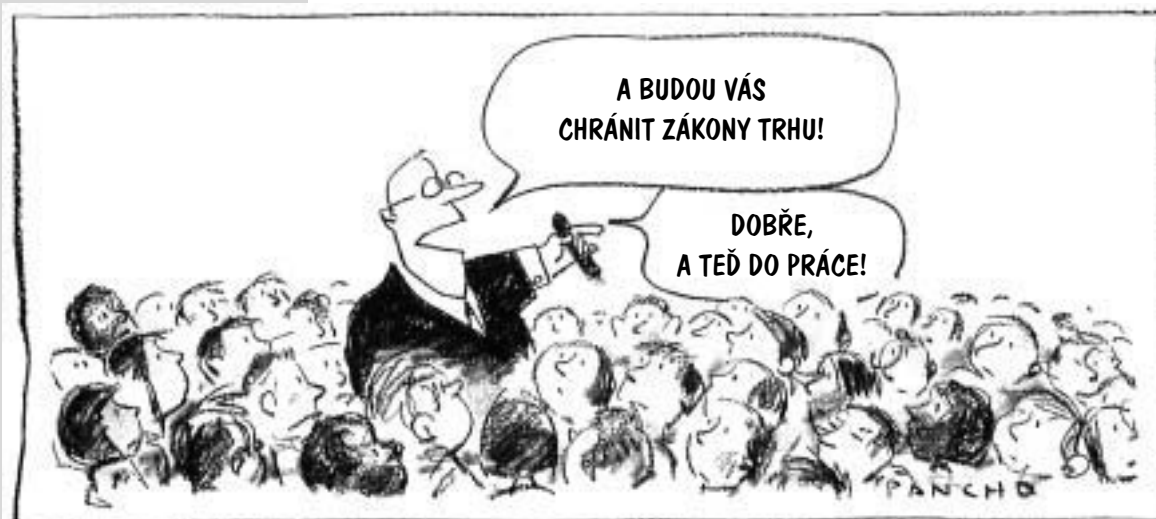
Pascual, S., Waddington, J., Young people: the labour market and trade unions, zpráva zpracovaná pro Výbor pro mládež Konfederace evropských odborových svazů, Konfederace evropských odborových svazů, květen 2000.

Solidarita, www.solidarnosc.org.pl.

Taking steps; young people and social protection in the European Union, Evropské fórum mládeže.

United Nations, World Bank, ILO Policy, A global alliance for youth employment: recommendations of the High Level Panel of the United Nations Secretary-General's Youth Employment Network, www.un.org/esa/socdev/youthemployment/index.html.

„Young people in changing societies“, Regional Monitoring Reports, No 7., UNICEF Innocenti Research Center, Florencie, 2000.

Sport

Je sport lidským právem? Přísně vzato není. Žádná deklarace, úmluva ani pakt na ochranu lidských práv neobsahuje zvláštní záruky týkající se provozování sportu nebo jeho dostupnosti. Sport však lze považovat za podstatnou součást práva na vzdělání i práva na kulturu.

Právo na vzdělání je zakotveno v článku 26 Všeobecné deklarace lidských práv a v článku 13 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který uvádí, že „vzdělání bude směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a smyslu pro její důstojnost a posílení úcty k lidským právům a základním svobodám“. Prostřednictvím sportu se lidé rozvíjejí tě-

„Provozování sportu je lidským právem. Každý jednotlivec musí mít možnost provozovat sport bez jakékoli diskriminace.“

Olympijská charta, princip 4

Paralympijské hry

Paralympijské hry jsou závody v atletice pro lidi s postižením, včetně osob po amputaci, zrakově postižených, paraplegiků a osob s mozkovou obrnou. „Paralympijské hry vznikly roku 1948 v nemocnici Stoke Mandeville Hospital v anglickém Aylesbury. ... Od roku 1952 byly pořádány ve stejných letech jako olympijské hry. První zimní paralympiáda se konala v roce 1976. Letní paralympiády v Barceloně roku 1992 se zúčastnilo 3500 atletů z dvaosmdesáti zemí. První skutečná paralela k olympijským hrám se konala roku 1988 v jihokorejském Soulu. Atleti zde měli paralympijskou vesnici a soutěžili na olympijských sportovištích. ... Paralympijské hry jsou uznávány a podporovány Mezinárodním olympijským výborem a organizovány Mezinárodním paralympijským výborem.“³⁹

lesně i duševně. Sportování zvyšuje sebeúctu a nabízí příležitost k seberealizaci a možnost získat uznání jiných lidí. To platí zvláště pro lidi s postižením účastníci se takových událostí, jako jsou paralympijské hry.

Úmluva o právech dítěte stanoví že, „výchova dítěte má směřovat k rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu“, článek 31 se pak týká práva na odpočinek a volný čas, účasti ve hře a oddechové činnosti odpovídající věku dítěte.

Související aktivity

§ Dáme si partičku, str. 194
§ Dívej se na to, co dovedu, str. 209

§ Jen minutku, str. 150
§ Sport pro všechny, str. 214

Právo všech lidí účastnit se kulturního života je uvedeno v článku 27 Všeobecné deklarace lidských práv a v článku 15 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Sporty všech druhů se provozují na celém světě – fotbal, plavání, šipky, šachy, házení kládou, zápasy sumo, americký fotbal – a mnohé další. Sport je bezesporu důležitou součástí kulturního života ve všech zemích, a proto lze říci, že každý má právo účastnit se sportu jako divák, závodník nebo hráč.

Ačkoli sport není obecně uznávaným lidským právem, má provozování a podpora sportu k lidským právům velmi blízko. Podle okolností může být sport prostředkem k podpoře lidských práv, ale také příležitostí k jejich porušování.

Sport a podpora lidských práv

Sportování vytváří společné zájmy a hodnoty a rozvíjí sociální dovednosti nezbytné pro demokratické občanství. Sport obohacuje sociální a kulturní život tím, že spojuje jednotlivce i celou společnost. Místní a národní sportovní týmy jsou často složeny z hráčů různých národností či odlišného náboženského vyznání, a také diváci pocházejí z rozdílných prostředí. Tímto způsobem sport překonává rozdíly, podporuje dialog a pomáhá odbourávat předsudky, stereotypy, kulturní odlišnosti, neznalost, nesnášenlivost a diskriminaci.

Open Fun Football Schools

Open Fun Football Schools je humanitární neziskové sdružení založené dvěma dánskými nevládními organizacemi: Cross Cultures Project Association a Danish Refugee Council. Sdružení působí v oblasti veřejné sportovní kultury a jeho hlavními znaky jsou silné lokální zaměření, demokratické principy, dobrovolná činnost, podpora rodičů a základní principy hnutí „Sport pro všechny“. Všem fotbalovým klubům, které jsou do tohoto projektu zapojeny, poskytuje sportovní vybavení. Zároveň motivuje školy, aby své kluby otevřely všem dětem a mladým lidem bez ohledu na jejich schopnosti, pohlaví a etnický či sociální původ.

Za poslední dva roky sdružení realizovalo patnáct „otevřených pouličních akcí“ (Open Street Events). Jedná se o malé festivaly sportovních her otevřené všem dětem. Trvají tři až pět hodin a jejich smyslem je získat nebo nalákat děti v problematických oblastech. Například v rámci pouličního sportovního programu v Kosovu konaného v roce 1999 byla založena síť sto čtyřiceti tzv. streetmasterů – mladých lidí ve věku čtrnáct až osmnáct let, kteří organizovali sportovní aktivity pro děti z okolí. Do programu se podle odhadů zapojilo přibližně 6000 dětí všech věkových kategorií, většina z nich docházela každodenně.⁴⁰

Sport také pomáhá odbourávat stereotypní představy o ženských rolích a rozdílech mezi muži a ženami. Význam má už to, že ženy provozují tzv. „mužské“ sporty jako fotbal nebo vzpírání.

Popularita osobností ze světa sportu je často využívána k tomu, že slavní sportovci působí jako „velvyslanci dobré vůle“, jejichž úkolem je podpora humanitární práce prostřednictvím informálního vzdělávání. Například brazilská fotbalová hvězda Ronaldo je zvláštním vyslancem kampaně „Síla pro změnu: Světová kampaň proti AIDS zaměřená na mladé lidi“.

Porušování lidských práv ve sportu

Pravděpodobně nejznámější formou porušování lidské důstojnosti a práva na zdraví ve sportu je užívání drog na zvýšení výkonnosti. Další kontroverzní otázky dotýkající se respektu, lidské důstojnosti a práva na soukromí jsou spojeny s hormonálním dopingem a testováním pohlaví atletek.

Sportovci jsou často ovládáni svými sponzory a ambiciózní rodiče požadují po sportovně nadaných dětech nepřiměřené výkony. Intenzivní trénink a tlak na sportovce, aby se v závodech dobře umístili, může vést ke zraněním a ohrožovat psychickou pohodu. Každý má právo znát nejen puvaby, ale i možná rizika vrcholového sportu.

Gymnastika: sport nebo týrání dětí?

Donedávna byla dvanáctiletá Alexandra Huci jen jednou z mnoha talentovaných mladých dívek, které tráví svůj život na trénincích a sní o tom, že až vyroste, stane se mistryní světa. Jednoho dne se však při tréninku náhle zhroutila, upadla do kómatu a pět dní nato zemřela. Její útlé tělo prostě už nemohlo.

Diety a fyzická námaha přinášejí mladým gymnastkám často více utrpení než radosti. „Bolest je součástí mého života od té doby, co jsem začala trénovat,“ řekla desetiletá Wang Šuo v nedávném rozhovoru pro CNN na tréninkovém táboře v Pekingu, kde děti svoji sportovní „kariéru“ začínají ve třech letech. Španělská gymnastka Maria Pardo vážila při výšce 170 cm 43 kg.⁴¹

Příležitosti ke sportování nejsou vždy stejně dostupné všem, v přístupu do sportovních zařízení mohou být například diskriminováni příslušníci náboženských nebo kulturních menšin. Lidská práva porušují také komerční tlaky a zájmy tím, jak podřívají lidskou důstojnost a respekt vůči druhým. Někteří hráči například přijímají úplatky za to, že se při fotbale dopustí „profesionálních faulů“ nebo že ovlivní výsledky kriketových zápasů. Další případy porušování lidských práv jsou spojeny s globalizací a s výrobou sportovního zboží. V mnoha zemích používají národní i místní sportovní kluby jen takové vybavení a oblečení, při jehož výrobě byly dodrženy určité pracovní normy. Existují i kampaně, v Evropě například Kampaň za čisté oblečení (Clean Clothes Campaign), které se snaží přimět výrobce sportovního zboží k respektování lidských práv svých zaměstnanců. Severoamerická Kampaň za sportovní obuv (Sport Shoes Campaign) se snaží přesvědčit slavné sportovce, jako je Tiger Woods nebo André Agassi, aby přestali podporovat zboží vyrobené v nevyhovujících pracovních podmínkách.⁴²

Sport a politika

Sport je již řadu let využíván jako mírový prostředek politického boje proti nespravedlnosti. Na olympijských hrách v Mexiko City v roce 1968 ukázali John Carlos a Tommie Smith při slavnostním vyhlášení vítězů pozdrav Černých panterů na protest proti diskriminaci černochů ve Spojených státech. V období apartheidu mnoho zemí odmítlo navazovat sportovní vztahy s Jihoafrickou republikou, což mělo významný vliv na politické změny v této zemi.

„Capoeira“

V 16. století udržovali angolští otroci v Brazílii své tradiční tance a rituály a rozvinuli je do umění sebeobranu nazývaného „capoeira“. Otrokáři zakazovali všechny formy bojového umění, ale otroci přesto trénovali pod rouškou nevinně vyhlížejícího zábavního tance. V 17. století byla „capoeira“ zdokonalena a poté použita v deset let trvajícím boji za svobodu na koloniálních utlačovateli.

Sport však může být také zneužit pro nacionalistické či politické cíle. Například na olympijských hrách v Mnichově v roce 1972 napadlo osm arabských teroristů čtvrt izraelského týmu a zabilo dvě osoby. Dalších devět rukojmí bylo zavražděno po neúspěšném pokusu německé policie o jejich záchranu.

Olympijské hry byly rovněž využívány jako fórum pro různá politická prohlášení. Například Spojené státy americké společně s dalšími pětadesáti nekomunistickými zeměmi bojkotovaly olympijské hry v Moskvě v roce 1980 kvůli sovětské invazi do Afghánistánu. Sovětský svaz a patnáct jeho spojenců poté z bezpečnostních důvodů a ze strachu, že by členové národních týmů mohli požádat o azyl, bojkotovali následující olympijské hry v Los Angeles.

? Měla by se do sportu plést politika?

Je sporné, zda bylo správné vybrat Čínu za pořadatele olympijských her v roce 2008. Čína je již dlouho kritizována za nedemokratičnost a za porušování lidských práv. Ve prospěch žádosti Peking bylo mimo jiné argumentováno tím, že zacházení Číny s disidenty a další případy porušování lidských práv budou bez ohledu na olympijské hry nadále projednávány při různých příležitostech, například na každoročních setkáních Komise OSN pro lidská práva. Naopak povolení žádosti o pořádání olympiády by mohlo vést k tomu, že Peking bude brát na kritiku větší ohledy.

Sport a rasismus

Rasismus ve sportu se neomezuje jen na fotbalové stadiony ani se netýká pouze hráčů jiné barvy pleti. Je přítomen ve všech sportech a projevuje se na různých úrovních – v amatérském sportu, na institucionální rovině, na mezinárodní úrovni, ale také v médiích. Nejníže se projevuje zejména – třebaže ne výlučně – v interakcích mezi hráči, týmy, trenéry, diváky, a také v útocích na rozhodčí. Důvodem je skutečná nebo údajná odlišnost barvy pleti, náboženství, národnosti či etnického původu. Rasismus se může zaměřovat proti týmům, ale také proti celým skupinám.

Zodpovědnost za boj proti rasismu ve sportu nesou všichni – veřejné orgány (soudy, policie, vládní úřady zodpovědné za sport a orgány místní správy) i nevládní organizace (profesionální i amatérské sportovní asociace, kluby, místní sportovní sdružení, kluby fanoušků, organizace hráčů, organizace bojující proti rasismu a další).

? Co můžete udělat ve své škole nebo klubu pro to, aby byl sport, který provozujete, přístupný příslušníkům všech sociálních skupin a aby podporoval lidská práva?

Skutečný případ

21. září 2001. Útočník SK Rapid Vídeň Gaston Taument musel během včerejšího zápasu poháru UEFA proti FK Partizan Bělehrad snášet nepřetržité rasistické skandování. Gaston Taument, který pro nizozemskou reprezentaci získal patnáct pohárů a pochází ze Surinamu, řekl už dříve v jednom rozhovoru: „Když dojde k rasistickým útokům... je špatné o rasismu mlčet.“⁴³

Rasistické chování během fotbalových zápasů je vynikajícím tématem pro diskusi o dilematech souvisejících s uskutečňováním lidských práv.

? Mělo by se podezřelým hooligans zabránit vycestovat do jiné země na fotbalový zápas? Nebo by to bylo porušování jejich práva na svobodu pohybu?

Sport a mládež

Jeden z příkladů práce mladých lidí ve prospěch lidských práv nabízí organizace Football against Racism in Europe (FARE). FARE bojuje *fbtalem* proti všem formám diskriminace ve *fbtale*: na stadionech, na hřištích, v šatnách, v kancelářích a ve třídách. Zaměřuje se na rasistické chování fanoušků, hráčů, manažerů, trenérů, správců i pedagogů.

Výše popsanou kampaní Sports Shoes Campaign staví skupiny studentů v celých Spojených státech sportovní sponzoring na hlavu, když firmám, které se neřídí etickým kodexem, hrozí vypovězením smlouvy o poskytování vybavení univerzitním atletickým týmům.

Práce Rady Evropy

Ředitelství pro mládež a sport je součástí Generálního ředitelství pro vzdělávání, kulturu, mládež, sport a životní prostředí. Vypracovává směrnice, programy a právní nástroje, umožňující rozvoj soudržné a efektivní politiky v oblasti mládeže na místní, národní a evropské úrovni. Finančně i pedagogicky podporuje mezinárodní iniciativy mládeže zaměřené na podporu občanství, mobility mládeže, lidských práv, demokracie a kulturního pluralismu.

Výbor Rady Evropy pro rozvoj sportu (CDDS) inicioval řadu aktivit na podporu zdravého životního stylu a sportovní činnosti, například EUROFIT (individuální testy tělesné zdatnosti pro děti i dospělé). Existuje Evropská antidopingová úmluva z roku 1989 a vzdělávací a informační manuál pro školy a sportovní organizace „Clean Sports Guide“, vypracovaný ve spolupráci s Evropskou unií⁴⁴. V roce 1986 byla přijata Evropská úmluva o diváckém násilí a neslušném chování při sportovních událostech.

Mezinárodní nástroje týkající se sportu

1. Evropská charta sportu pro všechny (1975). Článek 1 vyhláší právo každého na provozování sportu.
2. Evropská charta sportu a Kodex sportovní etiky (1975) garantují rovný přístup do sportovních zařízení a ke sportovním aktivitám bez jakékoli diskriminace.
3. Mezinárodní charta tělesné výchovy a sportu (1978). Článek 1 uvádí: „Každá lidská bytost má základní právo na přístup k tělesné výchově a sportu, které jsou podstatné pro plný rozvoj osobnosti.“
4. Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen (1979) výslovně zdůrazňuje význam nediskriminace ve sportu. Státy jsou povinny zajistit ženám právo na rekreaci, sport a účast ve všech formách kulturního života.
5. Mezinárodní úmluva proti apartheidu ve sportu (1985).

Literatura

- How to play the game: the contribution of sport to the promotion of human rights*, konference v Sydney konaná 1.–3. září 1999, http://members.ozemail.com.au/~hrca/Sport_and_human_rights.htm.
 Rada Evropy, Ředitelství pro mládež a sport, www.coe.int/youth.
 Sports Shoes Campaign, www.heartland-cafe.com/aup/aup.html.
 Symonides, J., *Sport in the service of human rights*, Světová konference o vzdělání a sportu pro kulturu míru, UNESCO, Paříž, 5.–7. července 1999.

Klíčová data

3. prosinec

Mezinárodní den osob s postižením

31. květen

Světový den bez tabáku

7. duben

Světový den zdraví

Poznámky

- 1 Kanadské ministerstvo zahraničních věcí a mezinárodního obchodu, www.humansecurity.gc.ca.
- 2 Hay, R., *Peace building during peace support operations: a survey and analysis of recent missions*, 1999.
- 3 Annan, K., *První konference ministrů zodpovědných za mládež*, Lisabon, Portugalsko, 1998.
- 4 Doporučení č. 8 Výboru ministrů Rady Evropy členským státům přijaté 18. září 1998.
- 5 Údaje za staré členské země EU (před rozšířením v roce 2004) se zpravidla vztahují k počátku 90. let. Uvedené hodnoty jsou procenta dětí žijících v domácnostech s příjmem menším než 50 % národního mediánu. Zdroj: Bradbury a Jäntti (1999, tabulka 3.3), in Micklewright, J., Stewart, K., *Child Well-Being in the EU and Enlargement to the East*, pracovní listy UNICEF, Innocenti Centre, 2000.
- 6 Implementace Doporučení č. R (91) 11 o sexuálním zneužívání dětí, dětské pornografii, prostituci a obchodování s dětmi a mladými dospělými, Štrasburk, 8. dubna 1998.
- 7 Bilson, A., *Child Safety in the Internet, a Child Rights Approach*, Centre for Europe's Child, <http://eurochild.gla.ac.uk>.
- 8 Evropská unie, Směrnice Rady 2000/43/EC z 29. června 2000 zavádějící princip rovného zacházení bez ohledu na rasový či etnický původ.
- 9 El País digital, 5. listopadu 2000.
- 10 Webster's Third New International Dictionary.
- 11 Rada Evropy, Generální ředitelství pro sociální otázky.
- 12 Zpráva z výzkumu Eurobarometr (54.2/2001) konaného mezi 2. lednem a 6. únorem 2001, kterého se zúčastnilo více než 16 000 dotazovaných osob.
- 13 www.disrights.org.
- 14 Biedron, R., *Situation of sexual minorities in Poland, Campaign against homophobia*, Riga, srpen 2001.
- 15 Amnesty International, *Crimes of hate, conspiracy of silence*, 2001.
- 16 Rezoluce Subkomise pro podporu a ochranu lidských práv (Komise OSN pro lidská práva) E/CN.4/SUB.2/RES/1999/30.
- 17 „Young people in changing societies“, *Regional Monitoring Reports*, No 7., UNICEF Innocenti Research Center, Florencie, 2000.
- 18 *Choices for the poor, Rozvojový program OSN (UNDP)*, New York, 2001.
- 19 Mandela, N. *Long Walk to Freedom*, Little Brown and Company, Londýn, 1994.
- 20 Veran, Matic, *předseda Asociace nezávislých elektronických médií (ANEM)*.
- 21 Citát ze Sofijské deklarace z 13. září 1997 (později přijaté Generální konferencí UNESCO na jejím XXIX. zasedání v listopadu 1997 jako Rezoluce 35).
- 22 Více informací na www.coe.int/media.
- 23 Zpráva o lidském rozvoji 2001, UNDP.
- 24 Stockholmský mezinárodní institut pro výzkum míru (SIPRI), www.sipri.se.
- 25 Instituto del Tercer Mundo (1992), *Third World Guide*, Uruguay.
- 26 Pracovní schůzka programu Rady Evropy *Výchova k demokratickému občanství*, 1996.
- 27 Marina Kovinena, *Centrum pro občanskou a právní výchovu, Rostov na Donu, Ruská federace, Fórum mládeže o výchově k lidským právům*, Budapešť, 2000.
- 28 Ramberg, Ingrid, *Violence against young women in Europe*, Rada Evropy, 2001.
- 29 Radicova, I., „Human rights of girls and young women in Europe: questions and challenges for the 21st century“, *General Conclusions*, Rada Evropy, Štrasburk, 1994.
- 30 Citováno z textu „Trafficking in women, a comprehensive European strategy“, *informační listy*, Evropská komise.
- 31 Tamtéž
- 32 Lari, H., German, A., Pitanguy, J., *Violence against women: the hidden health burden*, Světová banka, Washington, DC, 1994.
- 33 Rezoluce 1212 (2000), *Parlamentní shromáždění*, Rada Evropy.
- 34 *Gender mainstreaming conceptual framework, methodology and presentation of good practices*, závěrečná zpráva aktivit skupiny odborníků na mainstreaming (EG-S-MS), Štrasburk, květen 1998.
- 35 Prohlášení účastníků semináře „Násilí na ženách v Evropě“, *Evropské centrum mládeže*, Budapešť, 2001.
- 36 Převzato z Pascual, S., Waddington, J., *Young people: the labour market and trade unions*, zpráva zpracovaná pro Výbor pro mládež Konfederace evropských odborových svazů, květen 2000 a „Young people in changing societies“, *Regional Monitoring Reports*, No 7., UNICEF Innocenti Research Center, Florencie, 2000.
- 37 Převzato z *Young people: the labour market and trade unions*, zpráva zpracovaná pro Výbor pro mládež Konfederace evropských odborových svazů, květen 2000.

- 38 Viz kapitulu o globalizaci v této části manuálu.
- 39 Převzato z www.encarta.msn.com. Další informace najdete na webových stránkách Mezinárodního paralympijského výboru www.paralympic.org.
- 40 www.openfunfootbalschools.org.mk/status.htm.
- 41 Převzato z Tomek, L., Lidové noviny, 23. srpna 2001.
- 42 Další informace najdete v New Internationalist 330, prosinec 2000, www.oneworld.org/ni/issues330/factfile.htm. Viz též kapitulu o globalizaci (str. 358).
- 43 Football against Racism in Europe, www.farenet.org.
- 44 Více informací najdete na <http://culture.coe.fr/sp/splists.html>.
- 45 Belgický jazykový případ týkající se určitých aspektů zákonů o používání jazyků v belgickém školství, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, 23. července 1968, Publications of the Court, Series A, vol. 6, p. 31.
- 46 Právo na vzdělání (čl. 13), 08/12/99. E/C. 12/1999/10, CESCR.
- 47 Learning: the treasure within, UNESCO, Paříž, 1996.
- 48 Weisbrot, M., Baker, D., Kraev, E., a Chen, J., The scorecard on globalisation 1980–2000: twenty years of diminished progress, Centre for Economic and Policy Research, www.cepr.net.
- 49 Watkins, K., Education now – Break the cycle of poverty, Oxfam International, 2000.
- 50 Motivans, A., Education for all, central and eastern Europe – Synthesis report, UNESCO Institute for Statistics, UNICEF Innocenti Research Centre, únor 2000.
- 51 Second international consultation on HIV/AIDS and human rights, E/CN.4/1997/37, Komise OSN pro lidská práva, 20/01/97.
- 52 Konference pořádaná Evropským centrem WHO pro životní prostředí a zdraví ve spolupráci s italským ministerstvem životního prostředí a Evropskou agenturou pro ochranu přírody, Orvieto, Itálie, 5.–6. října 2001, tisková zpráva EURO 12/2001. www.who.dk/cpa/backgrounders_2001/pback_2001.htm.
- 53 World Disasters Report 2001, Mezinárodní federace Červeného kříže a Červeného půlměsíce.

Přílohy

**Mezinárodní právní nástroje
na ochranu lidských práv**

Dotazník

Obsah této části

Mezinárodní právní nástroje na ochranu lidských práv.	399
<i>Ratifikace hlavních mezinárodních nástrojů na ochranu lidských práv.</i>	<i>401</i>
<i>Všeobecná deklarace lidských práv (stručný obsah).</i>	<i>402</i>
<i>Všeobecná deklarace lidských práv.</i>	<i>403</i>
<i>Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (stručný obsah).</i>	<i>405</i>
<i>Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (stručný obsah).</i>	<i>405</i>
<i>Úmluva o právech dítěte (stručný obsah)</i>	<i>406</i>
<i>Evropská úmluva o lidských právech (stručný obsah).</i>	<i>407</i>
<i>Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolu číslo 11</i>	<i>408</i>
<i>Dodatkové protokoly k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod</i>	<i>414</i>
<i>Evropská sociální charta (stručný obsah)</i>	<i>418</i>
<i>Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin (stručný obsah)</i>	<i>419</i>
<i>Evropská charta regionálních či menšinových jazyků (stručný obsah)</i>	<i>420</i>
Dotazník	421

Ratifikace hlavních mezinárodních nástrojů na ochranu lidských práv

ZEMĚ	SPOJENÉ NÁRODY			RADA EVROPY					
	Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	Úmluva o právech dítěte	Evropská úmluva o lidských právech	Evropská sociální charta	Revidovaná Evropská sociální charta	Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin	Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání	Evropská charta regionálních nebo menšinových jazyků
Stav ke dni	1/26/06	1/26/06	1/26/06	3/15/06	3/15/06	3/15/06	3/15/06	3/15/06	3/15/06
Platnost od	1/3/76	3/23/76	9/2/90	9/3/53	2/26/65	7/1/99	2/1/98	2/1/98	3/1/98
Albánie	J	J	J	J		J	J	J	
Andorra			J	J		J		J	
Arménie	J	J	J	J		J	J	J	J
Ázerbájdžán	J	J	J	J		J	J	J	
Belgie	J	J	J	J	J	J		J	
Bělorusko	J	J	J						
Bosna a Hercegovina	J	J	J	J			J	J	
Bulharsko	J	J	J	J		J	J	J	
Česká republika	J	J	J	J	J		J	J	
Dánsko	J	J	J	J	J		J	J	J
Estonsko	J	J	J	J		J	J	J	
Finsko	J	J	J	J	J	J	J	J	J
Francie	J	J	J	J	J	J		J	
Gruzie	J	J	J	J		J	J	J	
Chorvatsko	J	J	J	J	J		J	J	J
Irsko	J	J	J	J	J	J	J	J	
Island	J	J	J	J	J			J	
Itálie	J	J	J	J	J	J	J	J	
Kypr	J	J	J	J	J	J	J	J	J
Lichtenštejnsko	J	J	J	J			J	J	J
Litva	J	J	J	J		J	J	J	
Lotyšsko	J	J	J	J	J		J	J	
Lucembursko	J	J	J	J	J			J	J
Maďarsko	J	J	J	J	J		J	J	J
Makedonie	J	J	J	J	J		J	J	
Malta	J	J	J	J	J	J	J	J	
Moldavsko	J	J	J	J		J	J	J	
Monako	J	J	J	J				J	
Německo	J	J	J	J	J		J	J	J
Nizozemsko	J	J	J	J	J		J	J	J
Norsko	J	J	J	J	J	J	J	J	J
Polsko	J	J	J	J	J		J	J	
Portugalsko	J	J	J	J	J	J	J	J	
Rakousko	J	J	J	J	J		J	J	J
Rumunsko	J	J	J	J		J	J	J	
Ruská federace	J	J	J	J			J	J	
Řecko	J	J	J	J	J			J	
San Marino	J	J	J	J			J	J	
Slovensko	J	J	J	J	J		J	J	J
Slovinsko	J	J	J	J		J	J	J	J
Srbsko a Černá Hora	J	J	J	J			J	J	J
Španělsko	J	J	J	J	J		J	J	J
Švédsko	J	J	J	J	J	J	J	J	J
Švýcarsko	J	J	J	J			J	J	J
Turecko	J	J	J	J	J			J	
Ukrajina	J	J	J	J			J	J	J
Velká Británie	J	J	J	J	J		J	J	J

Zdroje: Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva (www.ohchr.org/english/law/index.htm), Ředitelství Rady Evropy pro právní záležitosti (www.convention.coe.int)

Všeobecná deklarace lidských práv*(stručný obsah)***Článek 1**

Právo na rovnost

Článek 2

Zákaz diskriminace

Článek 3

Právo na život, svobodu a osobní bezpečnost

Článek 4

Zákaz otroctví

Článek 5

Zákaz mučení a ponižujícího zacházení

Článek 6

Právo na uznání právní osobnosti

Článek 7

Právo na rovnost před zákonem

Článek 8

Právo na soudní ochranu

Článek 9

Zákaz svévolného zatčení nebo vyhoštění

Článek 10

Právo na spravedlivé veřejné vyslechnutí soudem

Článek 11

Záruka presumpce nevin

Článek 12

Zákaz zasahování do soukromí, rodiny, domova a korespondence

Článek 13

Právo na volný pohyb uvnitř státu a na jeho svobodné opuštění

Článek 14

Právo na získání azylu v jiných zemích z důvodů pronásledování

Článek 15

Právo na státní příslušnost a na její změnu

Článek 16

Právo uzavřít sňatek a založit rodinu

Článek 17

Právo vlastnit majetek

Článek 18

Svoboda víry a náboženství

Článek 19

Svoboda přesvědčení a právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace

Článek 20

Svoboda pokojného shromažďování a sdružování

Článek 21

Právo účastnit se vlády a právo na svobodné volby

Článek 22

Právo na sociální zabezpečení

Článek 23

Právo na přiměřenou práci a na členství v odborech

Článek 24

Právo na odpočinek a na zotavení

Článek 25

Právo na přiměřenou životní úroveň

Článek 26

Právo na vzdělání

Článek 27

Právo účastnit se kulturního života společnosti

Článek 28

Právo na společenský řád, v němž mohou být práva a svobody z této deklarace plně uskutečněny

Článek 29

Povinnosti vůči společnosti nezbytné ke svobodnému a plnému rozvoji

Článek 30

Zákaz potlačování výše uvedených práv kterýmkoli státem nebo osobou

Copyright © 1999 Human Rights Resource Center, University of Minnesota, přetištěno se svolením.

Všeobecná deklarace lidských práv

Přijata a vyhlášena rezolucí 217 A (III) Valného shromáždění OSN z 10. prosince 1948

Preamble

U vědomí toho, že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě,

že zneuznání lidských práv a pohrdání jimi vedlo k barbarským činům, urážejícím svědomí lidstva, a že vybudování světa, ve kterém lidé, zbaveni strachu a nouze, budou se těšit svobodě projevu a přesvědčení, bylo prohlášeno za nejvyšší cíl lidu,

že je nutné, aby lidská práva byla chráněna zákonem, nemá-li být člověk donucen uchýlovat se, když vše ostatní selhalo, k odboji proti tyranii a útlaču,

že lid Spojených národů zdůraznil v Chartě znovu svoji víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů i žen a rozhodl se podporovat sociální pokrok a vytvořit lepší životní podmínky ve větší svobodě,

že je nutné podporovat rozvoj přátelských vztahů mezi národy,

že členské státy převzaly závazek zajistit ve spolupráci s Organizací spojených národů všeobecné uznání a zachování lidských práv a základních svobod a že stejné chápání těchto práv a svobod má nesmírný význam pro dokonalé splnění tohoto závazku,

Valné shromáždění vyhláší tuto Všeobecnou deklaraci lidských práv jakožto společný cíl pro všechny národy a všechny státy za tím účelem, aby se každý jednotlivec a každý orgán společnosti, máje tuto deklaraci stále na mysli, snažil vyučováním a výchovou rozšířit úctu k těmto právům a svobodám a zajistit postupnými opatřeními vnitrostátními i mezinárodními jejich všeobecné a účinné a uznávání a zachovávání jak mezi lidmi členských států samých, tak i mezi lidmi území, jež jsou pod jejich pravomocí.

Článek 1

Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní v důstojnosti i právech. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.

Článek 2

1. Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozdílu rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.
2. Dále nebude činěn žádný rozdíl z důvodu politického, právního nebo mezinárodního postavení země nebo území, k nimž osoba náleží, ať jde o zemi nebo území nezávislé, nebo pod poručenstvím, nesamosprávné nebo podrobené jakémukoli jinému omezení suverenity.

Článek 3

Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.

Článek 4

Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo v nevolnictví; všechny formy otroctví a obchodu s otroky jsou zakázány.

Článek 5

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému ponižujícímu zacházení nebo trestu.

Článek 6

Každý má právo na to, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost.

Článek 7

Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou zákonnou ochranu bez jakéhokoli rozlišování. Všichni mají právo na stejnou ochranu proti jakékoli diskriminaci.

Článek 8

Každý má právo, aby mu příslušné vnitrostátní soudy poskytly účinnou ochranu proti činům porušujícím základní práva, jež jsou mu přiznána ústavou nebo zákonem.

Článek 9

Nikdo nesmí být svévolně zatčen, zadržen nebo vyhoštěn.

Článek 10

Každý má stejné právo, aby byl řádně a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, pokud jde o určení jeho práv a povinností nebo o jakékoli trestní obvinění proti němu.

Článek 11

1. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má právo být považován za nevinného, pokud není prokázána jeho vina ve veřejném řízení, v němž mu byly zajištěny veškeré možnosti obhajoby.
2. Nikdo nesmí být odsouzen pro čin nebo opominutí, které v době, kdy byly spáchány, nebyly trestné podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva. Rovněž nesmí být uložen trest těžší, než jakého bylo možno použít v době, kdy byl trestný čin spáchán.

Článek 12

Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence ani útokům na svoji čest a pověst. Každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Článek 13

1. Každý má právo na svobodu pobytu a na volbu bydliště uvnitř určitého státu.
2. Každý má právo opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země.

Článek 14

1. Každý má právo v jiných zemích hledat a požívat tam azyl před pronásledováním.
2. Toto právo nelze uplatnit v případě stíhání skutečně vznikajícího na základě nepolitických trestných činů nebo jednání, která odporují cílům a zásadám Organizace spojených národů.

Článek 15

1. Každý má právo na státní příslušnost.
2. Nikdo nesmí být svévolně zbaven své státní příslušnosti ani práva svou státní příslušnost změnit.

Článek 16

1. Muži i ženy, jakmile dosáhli plnoletosti, mají právo, bez jakéhokoli omezení z důvodu příslušnosti rasové, národnostní nebo náboženské, uzavřít sňatek a založit rodinu. Pokud jde o manželství, mají za jeho trvání i při jeho rozvázání stejná práva.
2. Sňatky mohou být uzavřeny pouze se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů.

3. Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu.

Článek 17

1. Každý má právo vlastnit majetek jak sám, tak spolu s jinými.
2. Nikdo nesmí být svévolně zbaven svého majetku.

Článek 18

Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje v sobě i volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo bohoslužbou a zachováním obřadů.

Článek 19

Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.

Článek 20

1. Každému je zaručena svoboda pokojného shromažďování a sdružování.
2. Nikdo nesmí být nucen, aby byl členem nějakého sdružení.

Článek 21

1. Každý má právo, aby se účastnil vlády své země přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců.
2. Každý má právo vstoupit za rovných podmínek do veřejných služeb své země.
3. Základem vládní moci budiž vůle lidí; tato vůle má být vyjádřena pravidelně konanými a správně prováděnými volbami na základě všeobecného a rovného hlasovacího práva tajným hlasováním nebo jiným rovnocenným postupem, zabezpečujícím svobodu hlasování.

Článek 22

Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k jeho důstojnosti a svobodnému rozvoji jeho osobnosti.

Článek 23

1. Každý má právo na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky a na ochranu proti nezaměstnanosti.
2. Každý, bez jakéhokoli rozlišování, má nárok na stejný plat za stejnou práci.
3. Každý, kdo pracuje, má nárok na spravedlivou a uspokojivou odměnu, která by zajišťovala jemu samému a jeho rodině živobytí odpovídající lidské důstojnosti a která by byla doplněna, kdyby toho bylo třeba, jinými prostředky sociální ochrany.
4. Na ochranu svých zájmů má každý právo zakládat odborové organizace a přistupovat k nim.

Článek 24

Každý má právo na odpočinek a na zotavení, zejména také na rozumné omezení pracovních hodin a na pravidelnou placenou dovolenou.

Článek 25

1. Každý má právo na životní úroveň přiměřenou zdraví a blahobytu jeho i jeho rodiny, čítaje v to potravu, šatstvo, bydlení, lékařskou péči a nezbytné sociální služby; má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, v nemoci, při pracovní nezpůsobilosti, při ovdovění, ve stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných možností, nastalé v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli.
2. Mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc. Všechny děti, ať manželské či nemanželské, požívají stejné sociální ochrany.

Článek 26

1. Každý má právo na vzdělání. Vzdělání nechtě je bezplatné, alespoň v počátcích a základních stupních. Základní vzdělání má být povinné. Technické a odborné vzdělání budiž obecně přístupné a rovněž vyšší vzdělání má být stejně přístupné všem podle schopností.
2. Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Má pomáhat ke vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a skupinami rasovými a náboženskými, jakož i k rozvoji činnosti Organizace spojených národů pro zachování míru.
3. Rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti.

Článek 27

1. Každý má právo svobodně se účastnit kulturního života společnosti, těšit se z umění a podílet se na vědeckém pokroku a jeho výsledcích.
2. Každý má právo na ochranu morálních a materiálních zájmů vyplývajících z každé vědecké, literární nebo umělecké činnosti, jejímž autorem je.

Článek 28

Každý má právo na to, aby vládl takový společenský mezinárodní řád, ve kterém by práva a svobody v této deklaraci byly úplně uskutečněny.

Článek 29

1. Každý má povinnost vůči společnosti, v níž jediné může volně a plně rozvinout svoji osobnost.
2. Každý je při výkonu svých práv a svobod podroben jen takovým omezením, která stanoví zákon výhradně za tím účelem, aby bylo zajištěno uznávání a zachování práv a svobod ostatních a vyhověno spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha v demokratické společnosti.
3. Výkon těchto práv a svobod nesmí být v žádném případě v rozporu s cíli a zásadami Organizace spojených národů.

Článek 30

Nic v této deklaraci nemůže být vykládáno, jako by dávalo kterémukoli státu, kterékoli skupině nebo osobě jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů, které by směřovaly k potlačení některého z práv nebo některé ze svobod v této deklaraci uvedených.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (stručný obsah)

Š Pakt byl přijat Valným shromážděním OSN 16. prosince 1966 a vstoupil v platnost 23. března 1976. Do konce roku 2001 jej ratifikovalo 147 států.

Š Dále upřesňuje občanská a politická práva a svobody uvedené ve Všeobecné deklaraci lidských práv.

Š Podle článku 1 se státy zavazují, že budou podporovat a respektovat právo národů na sebeurčení. Tento článek dále uznává právo národů na svobodné disponování a obchodování se svým přírodním bohatstvím a zdroji.

Jednotlivcům Pakt přiznává mimo jiné tato práva:

Článek 2

Právo na právní ochranu v případě porušení uznaných práv, a to i tehdy, když se porušení práva dopustily osoby jednající v úřední funkci

Článek 3

Stejná práva mužů a žen na užívání všech občanských a politických práv

Článek 6

Právo na život

Článek 7

Zákaz nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání

Článek 8

Zákaz otroctví a nevolnictví

Článek 9

Právo na svobodu a osobní bezpečnost a zákaz svěvolného zatčení či zadržení

Článek 11

Zákaz věznění pro neschopnost dostát smluvnímu závazku

Článek 12

Právo na svobodu pohybu

Článek 14

Právo na rovnost před zákonem, na presumpci nevinu a na spravedlivé a veřejné vyslechnutí nestranným soudem

Článek 16

Právo na uznání právní osobnosti

Článek 17

Právo na soukromí a jeho zákonnou ochranu

Článek 18

Svoboda myšlení, svědomí a náboženství

Článek 19

Svoboda názoru a projevu

Článek 20

Zákaz válečné propagandy a národní, rasové nebo náboženské nenávisti

Článek 21

Právo na pokojné shromažďování

Článek 22

Právo na svobodu sdružování

Článek 23

Právo uzavřít sňatek a založit rodinu

Článek 24

Práva dětí (postavení nezletilce, státní příslušnost, registrace a jméno)

Článek 25

Právo podílet se na vedení veřejných záležitostí, volit a být volen a vstoupit do veřejných služeb

Článek 26

Právo na rovnost před zákonem a na stejnou ochranu zákona

Článek 27

Právo příslušníků náboženských, etnických nebo jazykových menšin na užívání vlastní kultury, projevování vlastního náboženství a používání vlastního jazyka

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (stručný obsah)

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966) tvoří společně s Všeobecnou deklarací lidských práv (1948) a Mezinárodním paktem o občanských a politických právech (1966) mezinárodní „listinu práv“. V souladu s Všeobecnou deklarací oba pakty uznávají, že „... ideálu svobodné lidské bytosti těšící se občanské a politické svobodě a svobodě od strachu a nedostatku je možno dosáhnout jen tehdy, jestliže budou vytvořeny takové podmínky, v nichž bude moci každý požívat svých občanských a politických práv, jakož i svých práv hospodářských, sociálních a kulturních“.

Článek 1

Všechny národy mají právo na sebeurčení, zahrnující právo na určení svého politického zřízení a svobodné uskutečňování hospodářského, sociálního a kulturního vývoje.

Článek 2

Každý stát, který je smluvní stranou Paktu, se zavazuje podniknout při maximálním využití svých zdrojů kroky k postupnému dosažení plného uskutečnění uznaných práv. Každý má stejná práva bez jakéhokoli rozlišování.

Článek 3

Státy se zavazují, že zajistí rovná práva mužů a žen při užívání všech práv uvedených v tomto Paktu.

Článek 4

Tato práva mohou být omezena, pouze pokud je to slučitelné s jejich povahou a výhradně za účelem podpory obecného blaha v demokratické společnosti.

Článek 5

Žádná osoba, skupina ani vláda nemají právo potlačovat jakékoli z těchto práv.

Článek 6

Každý má právo na práci, které zahrnuje právo vydělávat si na živobytí prací, kterou si svobodně vybere nebo přijme.

Článek 7

Každý má právo na spravedlivé pracovní podmínky, na spravedlivou mzdu zajišťující slušný život jemu i jeho rodině, na stejnou odměnu za práci stejné hodnoty, na bezpečné a zdravotně nezávadné pracovní podmínky, na stejnou příležitost dosáhnout povýšení a na odpočinek a zotavení.

Článek 8

Každý má právo zakládat odborové organizace a vstupovat do nich a právo na stávku.

Zdroj: Minnesota Human Rights Resource Center a Centrum OSN pro lidská práva, The International Bill of Rights, Fact Sheet #2.

Článek 9

Každý má právo na sociální zabezpečení, které zahrnuje právo na sociální pojištění.

Článek 10

Nejširší ochrana a pomoc by měla být poskytnuta rodině. Sňatek musí být uzavřen na základě svobodného souhlasu obou snoubenců. Zvláštní ochrana by měla být poskytována matkám. Zvláštní opatření by měla být činěna pro ochranu dětí bez jakékoli diskriminace. Děti a mládež by měly být ochraňovány před hospodářským vykořisťováním. Jejich zaměstnávání škodlivou nebo nebezpečnou prací by mělo být trestné. Měla by být stanovena věková hranice, pod kterou by námezdní dětská práce měla být zakázána.

Článek 11

Každý má právo na přiměřenou životní úroveň pro sebe i svoji rodinu, a to včetně dostatečné výživy, šatstva a bytu. Každý má právo na osvobození od hladu.

Článek 12

Každý má právo na užívání nejvyšší dosažitelné úrovně fyzického a duševního zdraví.

Článek 13

Každý má právo na vzdělání. Základní vzdělání by mělo být pro všechny povinné a bezplatné.

Článek 14

Státy, v nichž není povinné bezplatné základní vzdělání dostupné všem, se zavazují vypracovat plán na jeho zavedení.

Článek 15

Každý má právo účastnit se kulturního života a užívat plodů vědeckého pokroku.

Pakt je právně závazný. Jeho dodržování kontroluje Výbor pro lidská práva zřízený podle článku 28.

Úmluva o právech dítěte

(stručný obsah)

Š Úmluva o právech dítěte je nejuznávanějším nástrojem na ochranu lidských práv. Ratifikovaly ji všechny státy světa kromě dvou. Úmluva slučuje v jediném dokumentu všechny typy lidských práv – práva občanská, politická, ekonomická, sociální i kulturní.

Š Byla přijata Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989 a vstoupila v platnost v září 1990.

Š V jednačtyřiceti článcích uvádí práva, která by měla být zaručena všem dětem do osmnácti let.

Článek 1

Definice dítěte: každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu není zletilosti dosaženo dříve.

Článek 2

Práva přiznaná Úmluvou by měla být zajištěna bez jakékoli diskriminace.

Článek 3

Při jakékoli činnosti týkající se dětí musí být předním hlediskem zájem dítěte.

Článek 5

Státy se zavazují respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů nebo širší rodiny.

Článek 6

Každé dítě má přirozené právo na život.

Článek 7

Dítě má právo na jméno, na státní příslušnost, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.

Článek 8

Dítě má právo na totožnost a státní příslušnost.

Článek 9

Dítě má právo *nebýt odděleno od svých rodičů*; k takovému oddělení může dojít pouze na základě soudního rozhodnutí a jestliže je potřebné v zájmu dítěte.

Článek 12

Dítě má právo vyjadřovat své názory ve všech záležitostech, které se jej dotýkají; jeho názorům musí být věnována patřičná pozornost.

Článek 13

Dítě má právo na svobodu projevu, která zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu.

Článek 14

Dítě má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství.

Článek 15

Dítě má právo na svobodu sdružování a pokojného shromažďování.

Článek 16

Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence; má právo na ochranu před nezákonnými útoky na svoji čest a pověst.

Článek 17

Stát by měl dítěti zabezpečit přístup k informacím a materiálům z národních i mezinárodních zdrojů.

Článek 18

Rodiče mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte.

Článek 19

Stát učiní všechna potřebná zákonná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením, zneužíváním, zanedbáváním, nedbalým zacházením, týráním nebo vykořisťováním.

Článek 24

Dítě má právo na dosažení nejvyšší dosažitelné úrovně zdravotního stavu s důrazem na základní lékařskou péči a rozvoj preventivní zdravotní péče.

Článek 26

Dítě má právo na výhody sociálního zabezpečení.

Článek 27

Dítě má právo na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj.

Článek 28

Dítě má právo na vzdělání. Stát zavede pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání, bude podporovat různé formy středního vzdělání a učení je dostupné všem dětem. Kázeň ve škole má být zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte.

Článek 29

Výchova dítěte má směřovat k rozvoji jeho osobnosti, nadání a schopností, má posilovat úctu k lidským právům a základním svobodám, má připravovat dítě na zodpovědný život ve svobodné společnosti v duchu míru, přátelství, porozumění, snášenlivosti a rovnosti a rozvíjet úctu k přírodnímu prostředí.

Článek 30

Dítě má právo na užívání vlastní kultury.

Článek 31

Dítě má právo na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.

Článek 32

Dítě má právo na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním jakékoli práce, která ohrožuje jeho život a rozvoj.

Článek 33

Dítě by mělo být chráněno před nezákonným užíváním drog.

Článek 34

Dítě by mělo být chráněno před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání, před využíváním k prostituci nebo jiným nezákonným sexuálními praktikám, k pornografii a k výrobě pornografických materiálů.

Článek 38

Stát přijme všechna proveditelná opatření k ochraně dětí postižených ozbrojeným konfliktem a k péči o ně.

Článek 40

Každému dítěti obviněnému ze spáchání přestupku nebo trestného činu by mělo být zaručeno, že bude považováno za nevinné, dokud mu nebude prokázána vina, že bude mít při přípravě své obhajoby právní pomoc, že nebude nuceno vypovídat nebo přiznávat vinu, že bude plně respektováno jeho soukromí a že se s ním bude zacházet způsobem odpovídajícím jeho věku, okolnostem a jeho blahu. Za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let nesmí být udělen trest smrti ani odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění.

Plné znění Úmluvy lze stáhnout z mnoha internetových stránek, např. ze stránek OSN www.osn.cz.

Evropská úmluva o lidských právech

(stručný obsah)

Úmluva byla podepsána v Římě 4. listopadu 1950 a vstoupila v platnost roku 1953. Státy podle ní zaručují základní občanská a politická práva právního státu nejen vlastním občanům, ale všem osobám podléhajícím jejich jurisdikci. Úmluva dále zřizuje soud, jemuž mohou státy či jednotlivci podávat stížnosti na porušování přiznaných práv. Není nutné, aby byla Úmluva začleněna do právních řádů jednotlivých států. Uplatňuje se zde teorie mezinárodního práva, podle níž mají mezinárodní úmluvy týkající se lidských práv přednost před legislativou a praxí suverénních států.

Jaká práva jsou garantována?

Právo na život (článek 2)

Článek 2 chrání jednotlivce před smrtí úmyslně způsobenou státem. Nevylučuje však použití trestu smrti, pokud je proveden v souladu se zákonem. V roce 1985 byl přijat protokol č. 6 o zrušení trestu smrti v době míru. Nový protokol o zrušení trestu smrti se připravuje.

Právo na svobodu a osobní bezpečnost (článek 5)

Článek 5 chrání jednotlivce před svévolným zatčením nebo zadržením a přiznává jim základní procesní práva. Jeho ustanovení rozšiřuje článek 1 protokolu č. 4, který zakazuje uvěznění pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.

Právo na spravedlivý proces v občanských i trestních záležitostech (článek 6)

Toto právo doplňuje článek 13, který zaručuje právo na účinné opravné prostředky před národním orgánem. Článek 6 obsahuje podmínku, že případ musí být projednán v "přiměřené lhůtě". Stížnosti na porušování tohoto ustanovení patří k nejčastěji podávaným. Princip spravedlivého procesu dále doplňuje pravidlo, že trestní právo nesmí být retroaktivní (článek 7), jakož i právo na odvolání v trestních záležitostech, právo na odškodnění za nezákonné odsouzení a právo nebyť souzen nebo trestán dvakrát za tentýž trestný čin (články 2, 3 a 4 protokolu č. 7)

Právo na respektování rodinného a soukromého života, domova a korespondence (článek 8)

S tímto právem souvisí právo na uzavření manželství a založení rodiny (článek 12).

Rovnost práv a povinností mezi manželi v době trvání manželství (článek 5 protokolu č. 7)

Úmluva zřizuje Evropský soud pro lidská práva, který se zabývá stížnostmi podanými jednotlivci i mezistátními případy. Soudci jsou zcela nezávislí a jsou voleni Parlamentním shromážděním. Na výkon rozsudků dohlíží Výbor ministrů Rady Evropy, který zajišťuje, že stát přijme vhodná opravná opatření, například nové správní postupy nebo zákony.

Zdroj: Generální ředitelství Rady Evropy pro lidská práva, www.coe.int/T/E/Human_rights.

Právo na svobodu projevu, včetně svobody tisku (článek 10)

Tyto požadavky jsou logickým vyústěním práv garantovaných článkem 9 (svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání).

Svoboda pokojného shromažďování a sdružování (článek 11)

Právo na pokojné užívání vlastního majetku (článek 1 protokolu č. 1)

Právo na vzdělání (článek 2 protokolu č. 1)

Právo na svobodné volby (článek 3 protokolu č. 1)

Svoboda pohybu a svoboda zvolit si místo pobytu (článek 2 protokolu č. 4)

Co je zakázáno?

Mučení a nelidské či ponižující zacházení nebo trestání (článek 3)

Otroctví, nevolnictví a nucená práce (článek 4)

Diskriminace při užívání práv a svobod přiznaných touto úmluvou (článek 14)

Vyhoštění státních občanů, znemožnění jejich vstupu na území státu a kolektivní vyhoštění cizinců (články 3 a 4 protokolu č. 4)

Cizince, jimž hrozí vyhoštění ze země, také chrání procesní záruky garantované článkem 1 protokolu č. 7.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolu číslo 11

4. listopadu 1950

Text Úmluvy byl novelizován ustanoveními protokolu č. 3, který vstoupil v platnost 21. září 1970, protokolu č. 5, který vstoupil v platnost 20. prosince 1971, a protokolu č. 8, který vstoupil v platnost 1. ledna 1990. Zahrnovala rovněž text protokolu č. 2, který byl podle svého článku 5, odstavce 3 nedílnou součástí Úmluvy od jeho vstupu v platnost 21. září 1970. Všechna ustanovení, která byla doplněna či pozměněna těmito protokoly, nahrazuje protokol č. 11, který vstoupil v platnost 1. listopadu 1998. Od tohoto data je zrušen protokol č. 9, který vstoupil v platnost 1. října 1994, a protokol č. 10 pozbyl smyslu.

Podepsané vlády, členové Rady Evropy,

š majíce na zřeteli Všeobecnou deklaraci lidských práv vyhlášenou Valným shromážděním Organizace spojených národů 10. prosince 1948;

š majíce na zřeteli, že tato deklarace směřuje k zabezpečení všeobecného a účinného uznávání a dodržování práv v ní vyhlášených;

š majíce na zřeteli, že cílem Rady Evropy je dosažení větší jednoty mezi jejími členy, a že jedním ze způsobů, jak se má tento cíl uskutečňovat, je ochrana a další rozvoj lidských práv a základních svobod;

š znovu potvrzující svoji hlubokou víru v ty základní svobody, které jsou základem spravedlnosti a míru ve světě a které jsou nejlépe zachovávány na jedné straně účinnou politickou demokracií a na druhé straně společným pojetím a dodržováním lidských práv, na němž závisí;

š rozhodnuty, jakožto vlády evropských států, které jsou stejného smýšlení a mají společné dědictví politických tradic, ideálů, svobody a právního státu, podniknout první kroky ke kolektivnímu zaručení některých práv vyhlášených ve Všeobecné deklaraci;

dohodly se na následujícím:

Článek 1 – Povinnost respektovat lidská práva

Vysoké smluvní strany přiznávají každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a svobody uvedené v Hlavě I této Úmluvy.

Hlava I – Práva a svobody

Článek 2 – Právo na život

1. Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.

2. Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při:

- obraně každé osoby proti nezákonnému násilí;
- provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené;
- zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury.

Článek 3 – Zákaz mučení

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

Článek 4 – Zákaz otroctví a nucené práce

- Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví.
- Od nikoho se nebude vyžadovat, aby vykonával nucené nebo povinné práce.
- Za "nucenou nebo povinnou práci" se pro účely tohoto článku nepovažuje:
 - práce běžně požadovaná při výkonu trestu uloženého podle článku 5 této Úmluvy nebo v době podmíněného propuštění z tohoto trestu;
 - služba vojenského charakteru nebo v případě osob, které odmítají vojenskou službu z důvodů svědomí v zemích, kde je takové odmítnutí vojenské služby uznáváno, jiná služba vyžadovaná místo povinné vojenské služby;
 - služba vyžadovaná v případě nouze nebo pohromy, která ohrožuje život nebo blaho společnosti;
 - práce nebo služba, která tvoří součást běžných občanských povinností.

Článek 5 – Právo na svobodu a osobní bezpečnost

- Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost. Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě následujících případů, pokud se tak stane v souladu s řízením stanoveným zákonem:
 - zákonné uvěznění po odsouzení příslušným soudem;
 - zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby proto, že se nepodrobila rozhodnutí vydanému soudem podle zákona, nebo proto, aby bylo zaručeno splnění povinnosti stanovené zákonem;
 - zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání;
 - jiné zbavení svobody nezletilého na základě zákonného rozhodnutí pro účely výchovného dohledu nebo jeho zákonné zbavení svobody pro účely jeho předvedení před příslušný orgán;
 - zákonné držení osob, aby se zabránilo šíření nakažlivé nemoci, nebo osob duševně nemocných, alkoholiků, narkomanů nebo tuláků;
 - zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby, aby se zabránilo jejímu nepovolenému vstupu na území, nebo osoby, proti níž probíhá řízení o vyhoštění nebo vydání.

2. Každý, kdo je zatčen, musí být seznámen neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, s důvody svého zatčení a s každým obviněním proti němu.
3. Každý, kdo je zatčen nebo jinak zbaven svobody v souladu s ustanovením odstavce 1 písm. c) tohoto článku, musí být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci a má právo být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení. Propuštění může být podmíněno zárukou, že se dotčená osoba dostaví k přelíčení.
4. Každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné.
5. Každý, kdo byl obětí zatčení nebo zadržení v rozporu s ustanoveními tohoto článku, má nárok na odškodnění.

Článek 6 – Právo na spravedlivý proces

1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého, nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.
2. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.
3. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:
 - a) být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu;
 - b) mít přiměřený čas a možnost k přípravě své obhajoby;
 - c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;
 - d) vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě;
 - e) mít bezplatnou pomoc tlumočníka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.

Článek 7 – Zákaz trestu bez zákona

1. Nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno uložit v době spáchání trestného činu.

2. Tento článek nebrání souzení a potrestání osoby za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, bylo trestné podle obecných právních zásad uznávaných civilizovanými národy.

Článek 8 – Právo na respektování rodinného a soukromého života

1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydli a korespondence.
2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Článek 9 – Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání

1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.
2. Svoboda projevovat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Článek 10 – Svoboda projevu

1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.
2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti i odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.

Článek 11 – Svoboda shromažďování a sdružování

1. Každý má právo na svobodu pokojného shromažďování a na svobodu sdružovat se s jinými, včetně práva zakládat na obranu svých zájmů odbory nebo vstupovat do nich.
2. Na výkon těchto práv nemohou být uvalena žádná omezení kromě těch, která stanoví zákon a jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. Tento článek nebrání uvalení zákonných omezení na výkon těchto práv příslušníky ozbrojených sil, policie a státní správy.

Článek 12 – Právo uzavřít manželství

Muži a ženy, způsobilí věkem k uzavření manželství, mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva.

Článek 13 – Právo na účinné opravné prostředky

Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.

Článek 14 – Zákaz diskriminace

Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.

Článek 15 – Odstoupení od závazků v případě ohrožení

1. V případě války nebo jakéhokoli jiného veřejného ohrožení státní existence může každá Vysoká smluvní strana přijmout opatření k odstoupení od závazků stanovených v této Úmluvě v rozsahu přísně vyžadovaném naléhavostí situace, pokud tato opatření nebudou neslučitelná s ostatními závazky podle mezinárodního práva.
2. Podle tohoto ustanovení nelze odstoupit od článku 2, kromě úmrtí vyplývajících z dovolených válečných činů, a článku 3, 4 (odstavec 1) a 7.
3. Každá Vysoká smluvní strana, využívající svého práva na odstoupení, bude v plném rozsahu informovat generálního tajemníka Rady Evropy o opatřeních, která přijala, a o jejich důvodech. Generálního tajemníka Rady Evropy bude rovněž informovat o tom, kdy tato opatření pozbyla platnosti a kdy ustanovení Úmluvy budou znovu prováděna v plném rozsahu.

Článek 16 – Omezení politické činnosti cizinců

Nic v článcích 10, 11 a 14 nemůže být považováno za bránící Vysokým smluvním stranám uvalit omezení na politickou činnost cizinců.

Článek 17 – Zákaz zneužití práv

Nic v této Úmluvě nemůže být vykládáno tak, jako by dávalo státu, skupině nebo jednotlivci jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů zaměřených na zničení kteréhokoli ze zde přiznaných práv a svobod nebo na omezování těchto práv a svobod ve větším rozsahu, než to Úmluva stanoví.

Článek 18 – Ohraničení možnosti omezení práv

Omezení, jež tato Úmluva připouští pro uvedená práva a svobody, nesmějí být využívána k jinému účelu než k tomu, pro který byla určena.

*Hlava II – Evropský soud pro lidská práva***Článek 19 – Ustavení Soudu**

K zajištění plnění závazků, přijatých Vysokými smluvními stranami v Úmluvě a Protokolech k ní, se zřizuje Evropský soud pro lidská práva (dále jen „Soud“). Soud vykonává svoji činnost jako stálý úřad.

Článek 20 – Počet soudců

Počet soudců tvořících Soud je roven počtu Vysokých smluvních stran.

Článek 21 – Podmínky výkonu funkce

1. Soudci musejí mít vysoký morální charakter a splňovat podmínky vyžadované pro výkon vysokých soudních funkcí nebo být uznávanými právníky.
2. Soudci zasedají v Soudu jako soukromé osoby.
3. Ve svém funkčním období nemohou soudci vykonávat činnost neslučitelnou s jejich nezávislostí a nestranností nebo s požadavky stálého úřadu; o všech otázkách vyvolaných použitím tohoto odstavce rozhoduje Soud.

Článek 22 – Volby soudců

1. Soudci jsou Parlamentním shromážděním voleni za každou Vysokou smluvní stranu většinou odevzdaných hlasů ze seznamu tří kandidátů předložených Vysokou smluvní stranou.
2. Stejný postup se použije při doplňování Soudu v případě přistoupení nových Vysokých smluvních stran a při obsazování příležitostně uvolněných míst.

Článek 23 – Funkční období

1. Soudci jsou voleni na období šesti let. Mohou být zvoleni znovu. Funkční období poloviny soudců zvolených při prvních volbách však skončí koncem třetího roku.
2. Soudci, jejichž funkční období skončí uplynutím počátečního tříletého období, budou určeni losem generálního tajemníka Rady Evropy ihned poté, co budou zvoleni.
3. Aby se v rámci možností zabezpečilo, že dojde k obměně jedné poloviny soudců každé tři roky, může Parlamentní shromáždění rozhodnout, dříve než přikročí k jakémukoli další volbě, že funkční období jednoho nebo více soudců, kteří mají být zvoleni, bude mít jinou délku než šest let, avšak ne více než devět let a ne méně než tři roky.
4. V případě, kdy se jedná o více než jedno funkční období a kdy Parlamentní shromáždění bude postupovat podle předchozího odstavce, přidělí se tato období losem generálního tajemníka Rady Evropy ihned po volbách.
5. Soudce, který byl zvolen, aby nahradil soudce, jehož funkční období neskončilo, zastává funkci po zbytek funkčního období svého předchůdce.
6. Funkční období soudců skončí dosažením věku 70 let.
7. Soudci zastávají funkci, dokud nejsou nahrazeni. Poté, co byli nahrazeni, však pokračují v projednávání těch případů, které již posuzují.

Článek 24 – Odvolání

Žádný soudce nesmí být zbaven svého úřadu, pokud ostatní soudci dvoutřetinovou většinou nerozhodnou o tom, že přestal splňovat požadované podmínky.

Článek 25 – Kancelář a referendáři

Soud má kancelář, jejíž úkoly a organizaci stanoví jednací řád Soudu. Soudu pomáhají referendáři.

Článek 26 – Plénium Soudu

Plénium Soudu

- a) volí na tříleté období svého předsedu a jednoho nebo dva místopředsedy; tito mohou být zvoleni znovu,
- b) zřizuje senáty na pevně stanovené období,
- c) volí předsedy senátů Soudu; tito mohou být zvoleni znovu,
- d) přijímá jednací řád Soudu,
- e) volí vedoucího kanceláře a jednoho nebo více zástupců vedoucího kanceláře.

Článek 27 – Výbory, senáty a Velký senát

1. K projednání předložených případů zasedá Soud ve výborech složených ze tří soudců, v senátech složených ze sedmi soudců a ve Velkém senátu složeném ze sedmnácti soudců. Senáty Soudu zřizují výbory na pevně stanovené období.
2. Členem senátu a Velkého senátu bude ex officio soudce zvolený za dotčenou smluvní stranu nebo, pokud takový není nebo není schopen zasedat, osoba jím určená, aby zasedala jako soudce.
3. Velký senát se dále skládá z předsedy soudu, místopředsedů, předsedů senátů a dalších soudců vybraných v souladu s jednacími řádem Soudu. Je-li případ podle článku 43 předán Velkému senátu, nemůže v něm zasedat soudce ze senátu, který vydal rozsudek, s výjimkou předsedy senátu a soudce, který zasedal za dotčenou smluvní stranu.

Článek 28 – Prohlášení výboru o nepřijatelnosti

Výbor může jednomyslně prohlásit za nepřijatelnou nebo vyškrtnout ze svého seznamu případů individuální stížnost podanou podle článku 34, pokud takové rozhodnutí může být učiněno bez dalšího přezkoumání. Toto rozhodnutí je konečné.

Článek 29 – Rozhodnutí senátu o přijatelnosti a ve věci individuálních stížností

1. Není-li učiněno rozhodnutí podle článku 28, rozhodne senát o přijatelnosti a ve věci individuálních stížností podaných podle článku 34.
2. Senát rozhodne o přijatelnosti a meritu mezistátních stížností podaných podle článku 33.
3. Rozhodnutí o přijatelnosti se přijímá odděleně, pokud Soud ve výjimečných případech nerozhodne jinak.

Článek 30 – Vzdání se pravomoci ve prospěch Velkého senátu

Pokud případ projednáváný senátem vyvolává závažnou otázku týkající se výkladu Úmluvy nebo Protokolů k ní nebo pokud by se rozhodnutí senátu o otázce jím projednávané mohlo dostat do rozporu s rozsudkem dříve Soudem vyneseným, může se senát v kterémkoliv okamžiku před vynesením rozsudku vzdát pravomoci ve prospěch Velkého senátu, pokud proti tomu ani jedna strana případu nic nenamítá.

Článek 31 – Pravomoci Velkého senátu

Velký senát

- a) rozhoduje o stížnostech podaných buď podle článku 33, nebo článku 34, jestliže se senát vzdal své pravomoci podle článku 30 nebo pokud mu byl případ postoupen podle článku 43, a

- b) posuzuje stížnosti o posudky předkládané podle článku 47.

Článek 32 – Pravomoc Soudu

1. Pravomoc Soudu se vztahuje na všechny věci týkající se výkladu a použití Úmluvy a Protokolů k ní, které jsou Soudu předkládány podle ustanovení článků 33, 34 a 47.
2. Spory o pravomoc Soudu rozhodne Soud.

Článek 33 – Mezistátní případy

Každá vysoká smluvní strana může oznámit Soudu každé údajné porušení ustanovení Úmluvy a Protokolů k ní jinou Vysokou smluvní stranou.

Článek 34 – Individuální stížnosti

Soud může přijímat stížnosti od každé fyzické osoby, nevládní organizace nebo skupiny jednotlivců považujících se za oběti v důsledku porušení práv přiznaných Úmluvou a Protokoly k ní jednou z Vysokých smluvních stran. Vysoké smluvní strany se zavazují, že nebudou nijak bránit účinnému výkonu tohoto práva.

Článek 35 – Podmínky přijatelnosti

1. Soud se může věcí zabývat až po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků podle všeobecně uznávaných pravidel mezinárodního práva a ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy bylo přijato konečné rozhodnutí.
2. Soud se nebude zabývat žádnou individuální stížností předloženou podle článku 34, která je
 - a) anonymní, nebo
 - b) v podstatě stejná jako stížnost již předtím projednávaná Soudem anebo již předložená jinému mezinárodnímu vyšetřovacímu nebo smířcímu orgánu a pokud neobsahuje žádné nové důležité skutečnosti.
3. Soud prohlásí za nepřijatelnou každou individuální stížnost předloženou podle článku 34, kterou pokládá za neslučitelnou s ustanoveními Úmluvy nebo Protokolů k ní, zjevně nepodloženou nebo za zneužívající právo podat stížnost.
4. Soud zamítne každou stížnost, kterou považuje za nepřijatelnou podle tohoto článku. Může tak učinit v kterémkoliv stadiu řízení.

Článek 36 – Intervence třetí strany

1. Vysoká smluvní strana, jejímž státním příslušníkem je stěžovatel, má ve všech případech projednávaných před senátem nebo Velkým senátem právo předložit písemná vyjádření a účastnit se slyšení.
2. Předseda Soudu může v zájmu řádného výkonu spravedlnosti vyzvat každou Vysokou smluvní stranu, která není stranou v řízení, nebo každou dotčenou osobu, která není stěžovatelem, aby předložily písemná vyjádření nebo se účastnily slyšení.

Článek 37 – Vyškrtnutí stížností

1. Soud může v kterémkoliv stadiu řízení rozhodnout o vyškrtnutí stížnosti ze svého seznamu případů, jestliže okolnosti vedou k závěru, že

- a) stěžovatel netrvá na své stížnosti, nebo
 - b) věc již byla vyřešena, nebo
 - c) z jakéhokoliv jiného Soudem zjištěného důvodu již nadále není důvodné pokračovat v posuzování stížnosti. Soud však pokračuje v posuzování stížnosti, vyžaduje-li to dodržování lidských práv zaručených Úmluvou a Protokoly k ní.
2. Soud může rozhodnout o navrácení stížnosti do svého seznamu případů, jestliže se domnívá, že okolnosti takový krok odůvodňují.

Článek 38 – Posouzení případu a řízení o smírném urovnání

1. Jestliže Soud uzná stížnost za přijatelnou,
 - a) za účelem zjištění skutečností pokračuje v projednávání případu společně se zástupci stran a, je-li to zapotřebí, provede šetření, pro jehož účinné provedení poskytnou zúčastněné státy všechny nezbytné prostředky,
 - b) poskytuje všestrannou pomoc zúčastněným stranám s cílem dosáhnout smírného urovnání záležitosti na základě dodržování lidských práv, jak jsou stanovena Úmluvou a Protokoly k ní.
2. Řízení vedené podle odstavce 1 b) je důvěrné.

Článek 39 – Dosažení smírného urovnání

Je-li dosaženo smírného urovnání, vyškrtne Soud případ ze svého seznamu formou rozhodnutí, které se omezí na stručné vylíčení skutečností a přijatého řešení.

Článek 40 – Veřejnost slyšení a přístup k dokumentům

1. Slyšení jsou veřejná, pokud Soud z důvodu výjimečných okolností nerozhodne jinak.
2. Dokumenty uložené u vedoucího kanceláře jsou přístupné veřejnosti, pokud předseda Soudu nerozhodne jinak.

Článek 41 – Spravedlivé zadostiučinění

Jestliže Soud zjistí, že došlo k porušení Úmluvy nebo Protokolů k ní, a jestliže vnitrostátní právo dotčené Vysoké smluvní strany umožňuje pouze částečnou nápravu, přiznává Soud v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.

Článek 42 – Rozsudky senátu

Rozsudky senátu se stávají konečnými v souladu s ustanoveními článku 44 odst. 2.

Článek 43 – Postoupení Velkému senátu

1. V tříměsíční lhůtě ode dne rozsudku senátu mohou strany případu požádat ve výjimečných případech o postoupení případu Velkému senátu.
2. Kolegium pěti soudců Velkého senátu žádosti vyhově, jestliže případ vyvolává závažnou otázku týkající se výkladu nebo použití Úmluvy nebo Protokolů k ní nebo závažný problém obecného významu.
3. Pokud porota žádost přijme, Velký senát o případu rozhodne formou rozsudku.

Článek 44 – Konečnost rozsudku

1. Rozsudek Velkého senátu je konečný.
2. Rozsudek senátu se stane konečným,
 - a) jakmile strany prohlásí, že nebudou žádat o postoupení případu Velkému senátu, nebo
 - b) po uplynutí tříměsíční lhůty ode dne vynesení rozsudku, jestliže nebylo požádáno o postoupení případu Velkému senátu, nebo
 - c) jakmile kolegium soudců Velkého senátu zamítne žádost podle článku 43.
3. Konečný rozsudek se zveřejní.

Článek 45 – Odůvodnění rozsudku a rozhodnutí

1. Rozsudky a rozhodnutí o přijatelnosti nebo nepřijatelnosti stížnosti musí být zdůvodněny.
2. Jestliže rozsudek nebo jeho část nevyjadřuje jednomyslný názor soudců, je každý soudce oprávněn připojit k němu svůj odlišný názor.

Článek 46 – Závaznost a výkon rozsudku

1. Vysoké smluvní strany se zavazují, že se budou řídit konečným rozsudkem Soudu ve všech případech, jichž jsou stranami.
2. Konečný rozsudek Soudu se doručuje Výboru ministrů, který dohlíží na jeho výkon.

Článek 47 – Posudky

1. Soud může na žádost Výboru ministrů vydávat posudky o právních otázkách týkajících se výkladu Úmluvy a Protokolů k ní.
2. Takové posudky se nesmějí zabývat otázkami, které se vztahují k obsahu nebo rozsahu práv či svobod stanovených v hlavě I Úmluvy a v Protokolech k ní, ani jinými otázkami, které by Soud nebo Výbor ministrů mohly posuzovat v důsledku jakéhokoliv řízení, jež může být zahájeno v souladu s Úmluvou.
3. Rozhodnutí Výboru ministrů požádat o posudek Soud vyžaduje většinu hlasů zástupců oprávněných zasedat ve Výboru.

Článek 48 – Poradní pravomoc Soudu

Soud rozhodne, zda žádost o posudek podaná Výborem ministrů spadá do jeho pravomoci stanovené v článku 47.

Článek 49 – Odůvodnění posudků

1. Soud svůj posudek odůvodní.
2. Jestliže posudek nevyjadřuje zcela nebo částečně jednomyslný názor soudců, má každý soudce právo k němu připojit vlastní názor.
3. Posudky Soudu se zasílají Výboru ministrů.

Článek 50 – Výlohy Soudu

Výlohy Soudu hradí Rada Evropy.

Článek 51 – Výsady a imunity soudců

Soudci požívají během výkonu svých funkcí výsad a imunit uvedených v článku 40 Statutu Rady Evropy a v dohodách na jeho základě uzavřených.

*Hlava III – Různá ustanovení***Článek 52 – Žádost generálního tajemníka**

Každá Vysoká smluvní strana poskytne na žádost generálního tajemníka Rady Evropy požadované vysvětlení o způsobu, jak její vnitrostátní právo zajišťuje účinné provádění všech ustanovení této Úmluvy.

Článek 53 – Ochrana zaručených lidských práv

Nic v této Úmluvě nebude vykládáno tak, jako by omezovalo nebo rušilo lidská práva a základní svobody, které mohou být uznány zákony každé Vysoké smluvní strany nebo každou jinou Úmluvou, jíž je stranou.

Článek 54 – Pravomoci Výboru ministrů

Nic v této Úmluvě nebrání pravomocem, které přiznal Výboru ministrů Statut Rady Evropy.

Článek 55 – Vyloučení jiného způsobu urovnání sporu

S výhradou zvláštního ujednání Vysoké smluvní strany souhlasí, že mezi sebou nepoužijí smluv, úmluv nebo prohlášení, které jsou mezi nimi v platnosti, k tomu, aby předkládaly formou žalob spory vyplývající z výkladu nebo provádění této Úmluvy jiným způsobem urovnání, než je stanoveno v této Úmluvě.

Článek 56 – Územní působnost

1. Každý stát může při ratifikaci nebo kdykoli později prohlásit sdělením generálnímu tajemníkovi Rady Evropy, že tato Úmluva se bude podle odstavce 4 tohoto článku vztahovat na všechna nebo kterákoli z území, za jejichž mezinárodní styky je odpovědná.
2. Úmluva se bude vztahovat na jedno nebo více území uvedených ve sdělení počínaje třicátým dnem následujícím po přijetí tohoto sdělení generálním tajemníkem Rady Evropy.
3. Na uvedených územích budou ustanovení této Úmluvy prováděna s přihlédnutím k místním potřebám.
4. Každý stát, který učiní prohlášení podle prvního odstavce tohoto článku, může kdykoli později prohlásit jménem jednoho nebo více území, kterých se toto prohlášení týká, že uznává pravomoc Soudu k tomu, aby přijímal stížnosti osob, nevládních organizací nebo skupin jednotlivců podle ustanovení článku 34 Úmluvy.

Článek 57 – Výhrady

1. Každý stát může při podpisu této Úmluvy nebo uložení své ratifikační listiny učinit výhradu ke kterémukoli ustanovení Úmluvy, pokud zákon, který v té době platí na jeho území, není v souladu s tímto ustanovením. Výhrady všeobecné povahy nejsou podle tohoto článku povoleny.
2. Každá výhrada učiněná podle tohoto článku musí obsahovat stručný popis příslušného zákona.

Článek 58 – Vypovězení

1. Vysoká smluvní strana může vypovědět tuto Úmluvu až po uplynutí pěti let od data, kdy se stala její stranou, a po šesti měsících od zaslání sdělení generálnímu tajemníkovi Rady Evropy, který o tom informuje ostatní Vysoké smluvní strany.

2. Tato výpověď nemůže zprostit Vysokou smluvní stranu závazků z této Úmluvy pokud jde o jakékoli jednání, které by mohlo znamenat porušení těchto závazků a mohlo být způsobeno touto smluvní stranou před datem, k němuž výpověď nabývá účinnosti.
3. Každá Vysoká smluvní strana, která přestane být členem Rady Evropy, přestane být stranou této Úmluvy za stejných podmínek.
4. Úmluva může být vypovězena podle ustanovení předcházejících odstavců, pokud jde o kterákoli území, pro něž byla rozšířena (článek 56).

Článek 59 – Podpis a ratifikace

1. Tato Úmluva je otevřena k podpisu členům Rady Evropy. Bude ratifikována. Ratifikační listiny budou uloženy u generálního tajemníka Rady Evropy.
2. Tato Úmluva vstoupí v platnost po uložení deseti ratifikačních listin.
3. Pro každý stát, který Úmluvu podepsal a který ji bude ratifikovat později, vstoupí Úmluva v platnost ihned po uložení ratifikační listiny.
4. Generální tajemník Rady Evropy oznámí všem členům Rady Evropy vstup Úmluvy v platnost, jména Vysokých smluvních stran, které ji ratifikovaly, jakož i uložení každé ratifikační listiny, k němuž dojde později.

Dáno v Římě 4. listopadu 1950 ve francouzštině a angličtině, přičemž obě znění mají stejnou platnost, v jednom vyhotovení, které bude uloženo v archivu Rady Evropy. Jeho ověřené kopie zašle generální tajemník všem státům, které Úmluvu podepsaly.

Dodatkové protokoly k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Podepsané vlády, členové Rady Evropy, rozhodnuty přijmout opatření k zajištění kolektivního provádění práv a svobod odlišných od těch, které jsou již uvedeny v hlavě I Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsané v Římě 4. listopadu 1950 (dále "Úmluva"), dohodly se na následujícím:

Článek 1 – Ochrana vlastnictví

Každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek. Nikdo nemůže být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu a za podmínek, které stanoví zákon a obecné zásady mezinárodního práva.

Předchozí ustanovení nebrání právu států přijímat zákony, které považují za nezbytné, aby upravitily užívání majetku v souladu s obecným zájmem a zajištily placení daní a jiných poplatků nebo pokut.

Článek 2 – Právo na vzdělání

Nikomusmí být odepřeno právo na vzdělání. Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením.

Článek 3 – Právo na svobodné volby

Vysoké smluvní strany se zavazují konat v rozumných intervalech svobodné volby s tajným hlasováním za podmínek, které zajistí svobodné vyjádření názorů lidí při volbě zákonodárního sboru.

Článek 4 – Územní působnost

Každá Vysoká smluvní strana může při podpisu nebo ratifikaci tohoto protokolu nebo kdykoliv později sdělit generálnímu tajemníkovi Rady Evropy prohlášení, v němž uvede, v jakém rozsahu se budou vztahovat ustanovení tohoto protokolu na území uvedená v tomto prohlášení, za jejichž mezinárodní styky je odpovědná.

Každá Vysoká smluvní strana, která sdělila prohlášení podle předchozího odstavce, může čas od času sdělit další prohlášení pozměňující znění kteréhokoli předchozího prohlášení nebo ukončující používání ustanovení tohoto protokolu ve vztahu ke kterémukoli území.

Prohlášení učiněné podle tohoto článku bude považováno za učiněné podle odstavce 1 článku 56 Úmluvy.

Článek 5 – Vztah k Úmluvě

Vysoké smluvní strany budou považovat články 1, 2, 3 a 4 tohoto protokolu za dodatkové články k Úmluvě a všechna ustanovení Úmluvy budou plnit v souladu s tím.

Článek 6 – Podpis a ratifikace

Tento protokol je otevřen k podpisu členům Rady Evropy, kteří podepsali Úmluvu; podléhá ratifikaci současně s Úmluvou nebo po její ratifikaci. Vstoupí v platnost po uložení deseti ratifikačních listin. Pro každý stát, který jej po-

depsal a bude jej ratifikovat později, vstoupí protokol v platnost ihned po uložení ratifikačních listin.

Ratifikační listiny budou uloženy u generálního tajemníka Rady Evropy, který sdělí všem členům jména těch, kteří jej ratifikovali.

Dáno v Paříži dne 20. března 1952 ve francouzštině a angličtině, přičemž obě znění mají stejnou platnost, v jednom vyhotovení, které bude uloženo v archivu Rady Evropy. Jeho ověřené kopie zašle generální tajemník Rady Evropy všem signatářům.

Protokol č. 4 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod přiznávající některá práva a svobody jiné než ty, které jsou již uvedeny v Úmluvě a v prvním dodatkovém protokolu k Úmluvě

Podepsané vlády, členové Rady Evropy, rozhodnuty přijmout opatření k zajištění kolektivního provádění určitých práv a svobod odlišných od těch, které jsou již uvedeny v hlavě I Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsané v Římě 4. listopadu 1950 (dále "Úmluva") a v článcích 1 až 3 prvního dodatkového protokolu k Úmluvě, podepsaného v Paříži 20. března 1952, dohodly se na následujícím:

Článek 1 – Zákaz uvěznění pro dluh

Nikdo nemůže být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.

Článek 2 – Svoboda pohybu

1. Každý, kdo se právoplatně zdržuje na území některého státu, má na tomto území právo svobody pohybu a svobody zvolit si místo pobytu.
2. Každý může svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní.
3. Žádná omezení nemohou být uvalena na výkon těchto práv kromě těch, která stanoví zákon a jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, udržení veřejného pořádku, předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.
4. Práva uvedená v odstavci 1 mohou v určitých oblastech podléhat omezením stanoveným podle zákona a odůvodněným veřejným zájmem v demokratické společnosti.

Článek 3 – Zákaz vyhoštění státních občanů

1. Nikdo nebude, ať individuálně nebo hromadně, vyhoštěn z území státu, jehož je státním občanem.
2. Nikdo nebude zbaven práva vstoupit na území státu, jehož je státním občanem.

Článek 4 – Zákaz kolektivního vyhoštění cizinců

Hromadné vyhoštění cizinců je zakázáno.

Článek 5 – Územní působnost

1. Každá Vysoká smluvní strana může při podpisu nebo ratifikaci tohoto protokolu nebo kdykoliv později sdělit generálnímu tajemníkovi Rady Evropy prohlášení, v němž uvede, v jakém rozsahu se budou vztahovat ustanovení tohoto protokolu na území uvedená v tomto prohlášení, za jejichž mezinárodní styky je odpovědná.
2. Každá Vysoká smluvní strana, která sdělila prohlášení podle předchozího odstavce, může čas od času sdělit další prohlášení pozměňující znění kteréhokoli předchozího prohlášení nebo ukončující používání ustanovení tohoto protokolu ve vztahu ke kterémukoli území.
3. Prohlášení učiněné podle tohoto článku bude považováno za učiněné podle odstavce 1 článku 56 Úmluvy.
4. Území každého státu, na které se vztahuje tento protokol vzhledem k jeho ratifikaci nebo jeho přijetí tímto státem, a každé území, na něž se protokol vztahuje vzhledem k prohlášení učiněnému tímto státem podle tohoto článku, budou považována za různá území, pokud jde o odkazy na území státu učiněné v článcích 2 a 3.
5. Každý stát, jenž učinil prohlášení v souladu s odstavcem 1 nebo 2 tohoto článku, může kdykoliv později prohlásit jménem jednoho nebo více území, jichž se prohlášení týká, že uznává pravomoc Soudu přijímat stížnosti od jednotlivců, nevládních organizací nebo skupin jednotlivců podle ustanovení článku 34 Úmluvy ve vztahu k článkům 1 až 4 tohoto protokolu nebo ke kterémukoli z nich.

Článek 6 – Vztah k Úmluvě

Vysoké smluvní strany budou považovat články 1 až 5 tohoto protokolu za dodatkové články k Úmluvě a všechna ustanovení Úmluvy budou plnit v souladu s tím.

Článek 7 – Podpis a ratifikace

1. Tento protokol je otevřen k podpisu členům států Rady Evropy, které podepsaly Úmluvu; podléhá ratifikaci současně s Úmluvou nebo po její ratifikaci. Vstoupí v platnost po uložení pěti ratifikačních listin. Pro každý stát, který jej podepsal a který jej bude ratifikovat později, vstoupí protokol v platnost ihned po uložení ratifikačních listin.
2. Ratifikační listiny budou uloženy u generálního tajemníka Rady Evropy, který sdělí všem členům jména těch, kteří jej ratifikovali.

Na důkaz toho podepsaní, kteří k tomu byli řádně zmocněni, podepsali tento protokol.

Dáno ve Štrasburku 16. září 1963 ve francouzštině a angličtině, přičemž obě znění mají stejnou platnost, v jednom vyhotovení, které bude uloženo v archivu Rady Evropy. Jeho ověřené kopie zašle generální tajemník Rady Evropy všem státům, které Úmluvu podepsaly.

Protokol č. 6 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod týkající se zrušení trestu smrti

Členské státy Rady Evropy, které podepsaly tento protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsané v Římě 4. listopadu 1950 (dále "Úmluva"),

berouce v úvahu, že vývoj, k němuž došlo v některých členských státech Rady Evropy, vyjadřuje všeobecnou tendenci ve prospěch zrušení trestu smrti, dohodly se na následujícím:

Článek 1 – Zákaz trestu smrti

Trest smrti se zrušuje. Nikdo nemůže být k takovému trestu odsouzen ani popraven.

Článek 2 – Trest smrti v době války

Stát může zákonem stanovit trest smrti za činy spáchané v době války nebo bezprostřední hrozby války; tento trest bude uložen pouze v případech, které předvidá zákon a v souladu s jeho ustanoveními. Stát sdělí generálnímu tajemníkovi Rady Evropy příslušná ustanovení tohoto zákona.

Článek 3 – Zákaz odstoupení

Od ustanovení tohoto protokolu nelze odstoupit podle článku 15 Úmluvy.

Článek 4 – Zákaz výhrad

K ustanovením tohoto protokolu není přípustná žádná výhrada podle článku 57 Úmluvy.

Článek 5 – Územní působnost

1. Každý stát může při podpisu nebo uložení ratifikačních listin, listin o přijetí nebo schválení, určit jedno nebo více území, na která se tento protokol bude vztahovat.
2. Každý stát může kdykoliv později prohlášením zaslaným generálnímu tajemníkovi Rady Evropy rozšířit provádění tohoto protokolu na kterékoli jiné území uvedené v tomto prohlášení. Protokol vstoupí ve vztahu k tomuto území v platnost první den měsíce, který následuje po přijetí takového prohlášení generálním tajemníkem.
3. Každé prohlášení učiněné podle obou předchozích odstavců bude moci být odvoláno, pokud jde o kterékoliv území uvedené v tomto prohlášení sdělením zaslaným generálnímu tajemníkovi. Odvolání nabude účinnosti první den měsíce, který následuje po přijetí takového sdělení generálním tajemníkem.

Článek 6 – Vztah k Úmluvě

Členské státy považují články 1 až 5 tohoto protokolu za dodatkové články k Úmluvě a všechna ustanovení Úmluvy se plní v souladu s tím.

Článek 7 – Podpis a ratifikace

Tento protokol je otevřen k podpisu členům Rady Evropy, kteří podepsali Úmluvu. Podléhá ratifikaci, přijetí nebo schválení. Členský stát Rady Evropy nebude moci ratifikovat, přijmout nebo schválit tento protokol, aniž by zároveň nebo dříve neratifikoval Úmluvu. Ratifikační listiny nebo listiny o přijetí nebo schválení budou uloženy u generálního tajemníka Rady Evropy.

Článek 8 – Vstup v platnost

1. Tento protokol vstoupí v platnost první den měsíce, který následuje po dni, kdy pět členských států Rady Evropy vyjádří svůj souhlas být vázán protokolem v souladu s ustanovením článku 7.
2. Pro každý členský stát, který vyjádří dodatečně svůj souhlas být vázán protokolem, vstoupí tento protokol v platnost první den měsíce, který následuje po datu uložení ratifikační listiny nebo listiny o přijetí nebo schválení.

Článek 9 – Úkoly depozitáře

Generální tajemník Rady Evropy sdělí členským státům Rady:

- a) každý podpis;
- b) uložení každé ratifikační listiny nebo listiny o přijetí nebo schválení;
- c) datum vstupu tohoto protokolu v platnost podle jeho článků 5 a 8;
- d) jakýkoli jiný úkon, oznámení nebo sdělení týkající se tohoto protokolu.

Na důkaz toho podepsaní, kteří k tomu byli řádně zmocněni, podepsali tento protokol.

Dáno v Štrasburku 28. dubna 1983 ve francouzštině a angličtině, přičemž obě znění mají stejnou platnost, v jednom vyhotovení, které bude uloženo v archivu Rady Evropy. Jeho ověřené kopie zašle generální tajemník Rady Evropy všem členským státům Rady Evropy.

Protokol č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Členské státy Rady Evropy, které podepsaly tento protokol, rozhodnuty podniknout další opatření k zajištění kolektivního provádění určitých práv a svobod prostřednictvím Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod podepsané v Římě 4. listopadu 1950 (dále "Úmluva"), dohodly se na následujícím:

Článek 1 – Procesní záruky týkající se vyhoštění cizinců

1. Cizinec, který má povolen pobyt na území některého státu, může být vyhoštěn pouze na základě výkonu rozhodnutí přijatého v souladu se zákonem a musí mít možnost:
 - a) uplatnit námitky proti svému vyhoštění;
 - b) dát přezkoumat svůj případ;
 - c) dát se zastupovat za tímto účelem před příslušným úřadem nebo před osobou nebo osobami tímto úřadem určenými.
2. Cizinec může být vyhoštěn před výkonem práv uvedených v odstavci 1 a), b) a c) tohoto článku, je-li takové vyhoštění nutné v zájmu veřejného pořádku nebo je odůvodněno zájmy národní bezpečnosti.

Článek 2 – Právo na odvolání v trestních věcech

1. Každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, má právo dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně.

Výkon tohoto práva, včetně důvodů, pro něž může být vykonáno, stanoví zákon.

2. Z tohoto práva jsou přípustné výjimky v případě méně závažných trestných činů, které jako takové kvalifikuje zákon, nebo jestliže byla příslušná osoba souzena v prvním stupni nejvyšším soudem nebo byla uznána vinnou a odsouzena na základě odvolání proti osvobozujícímu rozsudku.

Článek 3 – Odškodnění za nezákonné odsouzení

Je-li konečný rozsudek v trestní věci později zrušen nebo je-li udělena milost, protože nová nebo nově odhalená skutečnost dokazuje, že došlo k justičnímu omylu, je osoba, na níž byl vykonán trest podle tohoto rozsudku, odškodněna podle zákona nebo praxe platných v příslušném státu, pokud se neprokáže, že k včasnému odhalení neznámé skutečnosti nedošlo úplně nebo částečně vinou této osoby.

Článek 4 – Právo nebýt souzen nebo trestán dvakrát

1. Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhající pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.
2. Ustanovení předchozího odstavce nejsou na překážku obnově řízení podle zákona a trestního řádu příslušného státu, jestliže nové nebo nově odhalené skutečnosti nebo podstatná vada v předešlém řízení mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci.
3. Od tohoto článku nelze odstoupit podle článku 15 Úmluvy.

Článek 5 – Rovnost mezi manželi

Při uzavírání manželství, za jeho trvání a při rozvodu mají manželé rovná práva a povinnosti občanskoprávní povahy mezi sebou a ve vztazích ke svým dětem. Tento článek nebrání státům přijmout opatření, jež jsou nezbytná v zájmu dětí.

Článek 6 – Územní působnost

1. Každý stát může při podpisu nebo uložení ratifikačních listin, listin o přijetí nebo schválení určit jedno nebo více území, na něž se tento protokol bude vztahovat, přičemž určí rozsah, v jakém se zavazuje plnit ustanovení protokolu na tomto nebo na těchto územích.
2. Každý stát může kdykoli později prohlášením zaslaným generálnímu tajemníkovi Rady Evropy rozšířit provádění tohoto protokolu na kterékoli jiné území uvedené v tomto prohlášení. Protokol vstoupí ve vztahu k tomuto území v platnost první den měsíce, který následuje po uplynutí dvouměsíční lhůty ode dne, kdy generální tajemník obdržel prohlášení.
3. Každé prohlášení učiněné podle obou předchozích odstavců může být odvoláno nebo pozměněno, pokud jde o kterékoli území uvedené v tomto prohlášení sdělením zaslaným generálnímu tajemníkovi. Odvolání nebo změna nabude účinnosti první den měsíce, který následuje po uplynutí dvouměsíční lhůty ode dne, kdy generální tajemník obdržel oznámení.
4. Prohlášení učiněné podle tohoto článku bude považováno za učiněné podle odstavce 1 článku 56 Úmluvy.

5. Území každého státu, na něž se tento protokol vztahuje na základě ratifikace, přijetí nebo schválení tímto státem, a každé z území, na něž se protokol vztahuje vzhledem k prohlášení, které tento stát podle tohoto článku učinil, mohou být považována za různá území, pokud jde o odkaz na území státu učiněný v článku 1.
6. Každý stát, jenž učinil prohlášení v souladu s odstavcem 1 nebo 2 tohoto článku, může kdykoliv později prohlásit jménem jednoho nebo více území, jichž se prohlášení týká, že uznává pravomoc Soudu přijímat stížnosti od jednotlivců, nevládních organizací nebo skupin jednotlivců podle ustanovení článku 34 Úmluvy ve vztahu k článkům 1 až 5 tohoto protokolu nebo ke kterémukoliv z nich.

Článek 7 – Vztah k Úmluvě

Členské státy považují články 1 až 6 tohoto protokolu za dodatkové články k Úmluvě a všechna ostatní ustanovení Úmluvy se provádějí v souladu s tím.

Článek 8 – Podpis a ratifikace

Tento protokol je otevřen k podpisu členskými státy Rady Evropy, které podepsaly Úmluvu. Podléhá ratifikaci, přijetí nebo schválení. Členský stát Rady Evropy nemůže ratifikovat, přijmout nebo schválit tento protokol, aniž by zároveň nebo dříve neratifikoval Úmluvu. Ratifikační listiny, listiny o přijetí nebo schválení budou uloženy u generálního tajemníka Rady Evropy.

Článek 9 – Vstup v platnost

1. Tento protokol vstoupí v platnost první den měsíce, který následuje po uplynutí dvouměsíční lhůty od data, kdy sedm členských států Rady Evropy vyjádří svůj souhlas být vázán protokolem podle ustanovení článku 8.
2. Pro každý členský stát, který vyjádří dodatečně svůj souhlas být vázán protokolem, vstoupí tento protokol v platnost první den měsíce, který následuje po uplynutí dvouměsíční lhůty ode dne uložení ratifikační listiny, listiny o přijetí nebo schválení.

Článek 10 – Úkoly depozitáře

Generální tajemník Rady Evropy oznámí členským státům Rady:

- a) každý podpis;
- b) uložení každé ratifikační listiny nebo listiny o přijetí nebo schválení;
- c) datum vstupu tohoto protokolu v platnost v souladu s články 6 a 9;
- d) jakýkoli jiný úkon, oznámení nebo prohlášení týkající se tohoto protokolu.

Na důkaz toho podepsaní, kteří k tomu byli řádně zmocněni, podepsali tento protokol.

Dáno ve Štrasburku 22. listopadu 1984 ve francouzštině a angličtině, přičemž obě znění mají stejnou platnost, v jednom vyhotovení, které bude uloženo v archivu Rady Evropy. Jeho ověřené kopie zašle generální tajemník Rady Evropy všem členským státům Rady Evropy.

Evropská sociální charta

(stručný obsah)

Evropská sociální charta (dále jen „Charta“) přiznává práva a svobody a zřizuje kontrolní mechanismus zajišťující jejich respektování státy, jež jsou jejími smluvními stranami. V roce 1996 byla revidována a jako taková vstoupila v platnost roku 1999. Revidovaná Evropská sociální charta postupně nahrazuje původní smlouvu z roku 1961.

Tabulka na straně 401 znázorňuje, které země Chartu podepsaly a ratifikovaly.

Jaká práva jsou garantována?

Charta garantuje práva, která mají vztah ke každodennímu životu všech jednotlivců.

Bydlení:

- š bytová výstavba v souladu s potřebami rodin;
- š snižování počtu osob bez domova;
- š zajištění všeobecné dostupnosti cenově přijatelného bydlení přiměřené úrovně;
- š rovný přístup k sociálnímu bydlení pro cizince.

Zdraví:

- š dostupnost výkonných zařízení zdravotní péče pro veškeré obyvatelstvo;
- š zdravotnická politika zaměřená na prevenci nemocí, zejména na zajištění zdravého životního prostředí;
- š odstraňování rizik spojených s nebezpečnými nebo nezdavými povoláními a zajištění zdravých a bezpečných pracovních podmínek zákonem i v praxi.

Vzdělání:

- š zákaz dětské práce do patnácti let věku;
- š bezplatné základní a střední vzdělání;
- š bezplatné poradenství při výběru povolání;
- š počáteční a další odborná příprava;
- š přístup na vysoké školy a k jiným formám vyššího vzdělání výhradně na základě osobních zásluh.

Zaměstnání:

- š sociální a hospodářská politika zaměřená na zajištění plné zaměstnanosti;
- š právo vydělávat si na živobytí ve svobodně zvoleném povolání;
- š spravedlivé pracovní podmínky týkající se mzdy a pracovní doby;
- š boj proti sexuálnímu a psychologickému obtěžování;
- š zákaz nucené práce;
- š právo zakládat odbory a zaměstnanecké organizace na obranu ekonomických a sociálních zájmů; svoboda jednotlivce rozhodnout se, zda do nich vstoupí či nevstoupí;
- š podpora společných konzultací, kolektivního vyjednávání, smířčího a dobrovolného rozhodčího řízení;
- š právo na stávku.

Sociální ochrana:

- š právo na sociální zabezpečení, sociální pomoc a využívání služeb sociální péče;
- š právo na ochranu před chudobou a sociálním vyloučením;
- š zvláštní opatření na podporu rodin a starších osob.

Pohyb osob:

- š zjednodušení imigračních formalit pro evropské pracovníky;
- š právo na sloučení rodiny zahraničního pracovníka;
- š právo cizích státních příslušníků na sociální a lékařskou pomoc včetně repatriace;
- š procesní záruky v případě propuštění.

Nediskriminace:

- š právo žen a mužů na rovné zacházení a rovné příležitosti v zaměstnání;
- š záruka, že užívání všech práv přiznaných Chartou bude zajištěno bez ohledu na rasu, pohlaví, věk, barvu pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné názory, národnostní nebo sociální původ, zdravotní stav, příslušnost k národnostní menšině nebo jakýkoliv jiný status.

Evropský výbor pro sociální práva

Evropský výbor pro sociální práva (dále jen „Výbor“) zjišťuje, zda státy plní závazky stanovené Chartou. Jeho dvanáct nezávislých, nestranných členů je voleno *Výborem ministrů* Rady Evropy na období šesti let, které lze jednou prodloužit. Výbor určuje, zda jsou národní zákony a praxe v souladu s Chartou (článek 24 ve znění *Turínského protokolu* z roku 1991).

Kontrolní postup založený na národních zprávách

Každý rok předkládají státy zprávu o začleňování Charty do zákonů a o jejím uplatňování v praxi. Každá zpráva se týká některých *přijatých ustanovení* Charty.

Výbor zprávy prověří a rozhodne, zda je situace v dané zemi v souladu s Chartou. Jeho rozhodnutí, nazývaná *závěry*, jsou každoročně zveřejňována.

Pokud stát podle rozhodnutí Výboru nedodržuje závazky stanovené Chartou a nepřijme žádná nápravná opatření, adresuje mu Výbor ministrů *doporučení* požadující změnu zákonů nebo praxe. Práci Výboru ministrů připravuje *Vládní výbor*. Zasedají v něm zástupci vlád států, jež jsou smluvními stranami Charty. Zasedání se mohou účastnit pozorovatelé z evropských organizací zaměstnavatelů a evropských odborových organizací¹.

Systém kolektivních stížností

Podle *protokolu*, který byl otevřen k podpisu v roce 1995 a vstoupil v platnost roku 1998, mohou být Evropskému výboru pro sociální práva podávány *stížnosti* na porušování Charty.

Organizace oprávněné podávat stížnosti**V případě států, které akceptovaly tento systém:**

1. Konfederace evropských odborových svazů (ETUC), Unie průmyslových a zaměstnavatelských svazů (UNICE) a Mezinárodní organizace zaměstnavatelů (IOE);
2. nevládní organizace s poradním statutem při Radě Evropy, uvedené na seznamu vypracovaném pro tento účel Vládním výborem;
3. organizace zaměstnavatelů a odborové svazy z daného státu.

V případě států, které s tím vyjádřily souhlas:

4. národní nevládní organizace.

Stížnost musí obsahovat:

- a) název organizace předkládající stížnost a kontaktní údaje;
- b) doklad o tom, že osoba předkládající a podepisující stížnost je oprávněná zastupovat danou organizaci;
- c) název státu, proti němuž je stížnost směřována;
- d) ustanovení Charty, která jsou podle názoru předkladatele porušována;
- e) věcnou podstatu stížnosti, tj. body, v nichž daný stát nedodržel ustanovení Charty, podložené vhodnými argumenty a dokumenty.

Stížnost může být vypracována volně na základě výše uvedeného nebo podána na formuláři. Pokud ji podávají organizace uvedené pod body 1 a 2, musí být napsána v angličtině nebo francouzštině. Jiné organizace (kategorie 3 a 4) mohou použít úřední jazyk či jeden z úředních jazyků svého státu.

Výbor stížnost přezkoumá, a pokud splňuje formální předpoklady, uzná ji za přijatelnou. Jakmile je stížnost uznána za přijatelnou, zahájí se řízení, v němž si strany vyměňují písemná sdělení. Výbor může rovněž uspořádat veřejné slyšení.

Poté Výbor rozhodne o věcné podstatě stížnosti a své rozhodnutí předá dotčeným stranám a Výboru ministrů ve formě zprávy, která je ve lhůtě čtyř měsíců od předání zveřejněna.

Na závěr přijme Výbor ministrů *usnesení*. Pokud je třeba, doporučí dotčenému státu přijmout určitá opatření, která jeho situaci uvedou do souladu s Chartou.

Praktické dopady Charty v různých státech

Díky kontrolnímu systému provádějí státy řadu změn ve své legislativě i v praxi. Podrobný popis těchto změn (a současného vývoje) je uveden v *Přehledu*, který každoročně publikuje sekretariát Charty.

Kde lze získat další informace o Chartě?

Š databáze Charty dostupná online (<http://hudoc.esc.coe.int>) nebo na CD-ROM nabízí snadný přístup k rozhodnutím Evropského výboru pro sociální práva;

Š webové stránky Charty (www.coe.int/T/F/Droits_de_l%27Homme/Cse) obsahují mimo jiné všechny národní zprávy a informace o jednotlivých zemích;

Š každoročně publikovaný Přehled („Survey“) dokumentuje, do jaké míry odpovídá právo jednotlivých zemí Chartě;

Š Soubor textů („Collected texts“) zahrnuje všechny základní texty;

Š souhrnná bibliografie je pravidelně aktualizována.

Sekretariát Evropské sociální charty:
Secretariat of the European Social Charter
DG II – Directorate General of Human Rights
Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex
social.charter@coe.int

¹ Konfederace evropských odborových svazů (ETUC), Unie průmyslových a zaměstnavatelských svazů (UNICE) a Mezinárodní organizace zaměstnavatelů (IOE).

Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin

(stručný obsah)

Byla otevřena k podpisu členskými státy Rady Evropy ve Štrasburku 1. února 1995 a vstoupila v platnost 1. února 1998.

Úmluva je první právně závazná mnohostranná smlouva týkající se obecně ochrany národnostních menšin. Jejím cílem je chránit existenci národnostních menšin na území států, jež jsou jejími smluvními stranami. Podporuje plnou a účinnou rovnost národnostních menšin tím, že jim zaručuje vytvoření vhodných podmínek pro udržování a rozvoj vlastní kultury a uchování vlastní identity.

Úmluva stanoví principy týkající se veřejného života osob patřících k národnostním menšinám, zejména:

- š zákaz diskriminace;
- š podporu účinné rovnosti;
- š podporu a zachování kultury, náboženství, jazyka a tradic;

- š svobodu pokojného shromažďování;
- š svobodu sdružování;
- š svobodu projevu;
- š svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání;
- š právo na přístup ke sdělovacím prostředkům a na jejich užívání;
- š svobodu týkající se jazyka a vzdělání;
- š přeshraniční kontakty a spolupráce;
- š účast v hospodářském, kulturním a sociálním životě;
- š zákaz nucené asimilace.

Evropská charta regionálních či menšinových jazyků

(stručný obsah)

Charta vychází z iniciativy Stálé konference komunálních a regionálních úřadů Evropy. 25. června 1992 byla Výborem ministrů Rady Evropy schválena jako mezinárodní úmluva a 5. listopadu 1992 byla ve Štrasburku otevřena k podpisu. Vstoupila v platnost 1. března 1998.

1. Jakému účelu Charta slouží?

Charta je úmluva určená k ochraně a podpoře regionálních a menšinových jazyků, které jsou ohroženým prvkem evropského kulturního dědictví. Klade důraz především na kulturní rozměr užívání těchto jazyků. Vztahuje se na regionální a menšinové jazyky, neteritoriální jazyky a méně užívané úřední jazyky. Jejím cílem je zajistit, pokud je to za rozumných podmínek možné, užívání regionálních či menšinových jazyků ve vzdělávání a ve sdělovacích prostředcích, umožnit a podporovat jejich užívání v právních a administrativních kontextech, v hospodářském a sociálním životě, v kulturní činnosti a v přeshraničních výměnách.

Charta je založena na přístupu, který respektuje principy státní suverenity a územní celistvosti. Vztah mezi úředními jazyky a regionálními či menšinovými jazyky nechápe jako vztah vzájemného soupeření či protikladu. Rozvoj regionálních a menšinových jazyků nesmí být uskutečňován na úkor znalosti a podpory jazyků úředních.

Definice

„Regionální či menšinové jazyky“ definuje Charta jako jazyky, které jsou tradičně užívány v určité části státu skupinou jeho obyvatel, početně menší než zbývající část obyvatelstva. Liší se od úředního jazyka či úředních jazyků daného státu a nepatří k nim ani jeho či jejich dialekty, ani jazyky přistěhovalců.

Výraz „neteritoriální jazyky“ označuje jazyky, které se liší od jazyka či jazyků užívaných zbývající částí obyvatelstva státu, avšak nemají v daném státě územní základnu, třebaže jsou na jeho území tradičně užívány.

Osm základních zásad platných pro všechny jazyky (část II, článek 7)

- š uznání regionálních či menšinových jazyků za výraz kulturního dědictví;
- š respektování zeměpisné oblasti každého regionálního či menšinového jazyka;
- š potřeba odhodlaného jednání za účelem podpory těchto jazyků;
- š usnadňování či podpora užívání těchto jazyků v ústní i písemné formě, ve veřejném i soukromém životě;
- š poskytování vhodných forem a prostředků pro výuku a studium těchto jazyků na všech vhodných úrovních;
- š prosazování vhodných forem mezistátní výměny;
- š zákaz všech forem neoprávněného rozlišování, vylučování, omezování či zvyhodňování ve vztahu k užívání regionálního či menšinového jazyka s cílem zabránit jeho zachování a rozvoji nebo je ohrozit;
- š podpora vzájemného porozumění mezi všemi jazykovými skupinami v zemi.

2. K čemu se státy zavazují?

Charta je rozdělena do dvou hlavních částí. Obecná část obsahuje zásady vztahující se na všechny smluvní strany a všechny regionální či menšinové jazyky (část II). Konkrétní část obsahuje praktické závazky, které se mohou pro jednotlivé státy a jednotlivé jazyky lišit (část III).

Část II stanoví hlavní zásady a cíle, jimiž by se měla řídit státní politika, legislativa i praxe a které poskytují nezbytný rámec pro ochranu příslušných jazyků.

Část III převádí tyto obecné principy do roviny praktického života. Stanoví přesná pravidla týkající se vzdělávání, soudních orgánů, orgánů veřejné správy a veřejných služeb, sdělovacích prostředků, kulturní činnosti a kulturních zařízení, hospodářského a sociálního života a přeshraničních výměn. Státy se

zavazují uplatňovat ta ustanovení části III, která podepsaly. Nejprve musejí specifikovat jazyky, na které se bude tato část vztahovat, a poté je nutné pro každý jazyk přijmout alespoň třicet pět závazků. Mnohá ustanovení obsahují několik možností s různou úrovní přísnosti, z nichž si mají státy vybrat jedno „podle situace každého jazyka“. Státy jsou podporovány, aby v návaznosti na vývoj své legislativy přijímaly postupně další závazky, pokud to jejich finanční situace dovolí.

3. Jak je zajištěno plnění závazků?

Charta zavádí kontrolní systém umožňující smluvním stranám, Radě Evropy a široké veřejnosti sledovat její dodržování.

a) Zprávy států

Státy musejí v tříletých intervalech podávat generálnímu tajemníku Rady Evropy periodické zprávy informující o své politice a přijatých opatřeních zaměřených na plnění smluvních závazků. Tyto zprávy jsou zveřejňovány a lze je získat od příslušných států a od Rady Evropy.

b) Zpráva výboru nezávislých expertů

Charta zřizuje výbor nezávislých expertů složený z jednoho zástupce každé smluvní strany. Jeho členové jsou jmenováni Výborem ministrů Rady Evropy ze seznamu vysoce důvěryhodných osob. Výbor expertů prověřuje periodické zprávy států a ostatní informace poskytované občanskými sdruženími a dalšími orgány legálně zřízenými v příslušných státech a zabývajícími se problematikou jazyků. Výbor připraví vlastní zprávu s návrhy doporučení pro daný stát a předá ji Výboru ministrů Rady Evropy.

c) Doporučení vydaná Výborem ministrů

Po zvážení zprávy vypracované výborem expertů rozhodne Výbor ministrů o jejím zveřejnění. Může se rovněž rozhodnout dát státům *doporučení*, navrhuující nezbytná opatření umožňující sladit jejich politiku, legislativu a praxi s přijatými ustanoveními Charty.

d) Dohled Parlamentního shromáždění

Každé dva roky předloží generální tajemník Rady Evropy Parlamentnímu shromáždění podrobnou zprávu o uplatňování Charty. Tím je zajištěna informovanost členů evropských parlamentů, která jim umožňuje vyvíjet politický tlak na vlády svých zemí.

e) Role nevládních organizací

Nevládní organizace by měly být považovány za hlavní partnery států na cestě za společným cílem, jímž je podpora jazykové diversity. Hrají rozhodující roli před ratifikací Charty i po ní. Před ratifikací mohou státům pomoci vybrat jazyky, na něž se bude Charta vztahovat, a ustanovení části III, která budou platit na jejich území. Po implementaci Charty se zapojují do procesu kontroly plnění závazků tím, že radí výboru expertů i státním orgánům s řešením případných problémů.

Další informace: Generální ředitelství Rady Evropy pro právní záležitosti, místní a regionální demokracie (www.coe.int/T/E/LegalAffairs/Local_and_Regional_Democracy).

Dotazník

Vaše připomínky nám pomohou při přípravě nového vydání Kompasu a při pořádání školení či workshopů k tématu lidských práv. Intenzivní proces vytváření Kompasu zahrnoval spolupráci řady lidí, konzultace s odborníky i praktiky, diskuse a zkoušení nových materiálů. Velmi oceníme, sdělíte-li nám, do jaké míry manuál vyhovuje vašim potřebám při práci s mládeží.

1. Tento manuál jsem používal/a jako: (zaškrtněte)

- ☐ učitel/ka
☐ školitel/ka učitelů
☐ pracovník/pracovnice s mládeží
☐ školitel/ka pracovníků s mládeží
☐ vedoucí skupiny mládeže
☐ jiné (prosím upřesněte)

Převážně:

- ☐ ve formálním vzdělávání
☐ v neformálním vzdělávání

Převážně:

- ☐ na místní úrovni (prosím upřesněte)
☐ na celostátní úrovni (prosím upřesněte)
☐ na mezinárodní úrovni (prosím upřesněte)

Pracoval/a jsem se skupinou lidí ve věku:

- ☐ méně než 15 let
☐ 15 až 18 let
☐ 19 až 25 let
☐ 26 až 30 let
☐ více než 30 let
☐ s věkově smíšenou skupinou

V jaké organizaci či instituci působíte?

.....

2. Odkud jste se o manuálu dozvěděl/a?

.....

3. Které části a aktivity z manuálu jste využil/a?

.....

4. Které části a aktivity vám připadaly nejužitečnější?

.....

Proč?

.....

5. Které části a aktivity vám připadaly nejméně užitečné?

.....

Proč?

.....

.....

.....

6. Jak hodnotíte celkovou strukturu manuálu?

neúčelná 1 2 3 4 5 velmi účelná

7. Jak hodnotíte grafickou úpravu manuálu?

matoucí 1 2 3 4 5 velmi přehledná

8. Jak hodnotíte doplňující informace?

nedostatečné 1 2 3 4 5 postačující

9. Jak hodnotíte aktivity?

slabé 1 2 3 4 5 vynikající

10. Prohloubily poskytnuté materiály znalosti účastníků o problematice lidských práv?

ne 1 2 3 4 5 ano

11. Ovlivnily poskytnuté materiály postoje účastníků a navodily jejich změnu?

ne 1 2 3 4 5 ano

12. Chtěl/a bych upozornit na následující nepřesnosti, chyby či hlediska, s nimiž nesouhlasím:

.....

.....

13. Při přípravě nového vydání Kompasů doporučuji provést následující obecné úpravy:

.....

14. Při přípravě nového vydání Kompasů doporučuji provést následující úpravy konkrétních kapitol či aktivit:

.....

.....

15. Do nového vydání manuálu bych doplnil/a tyto zdroje (uveďte autora, název, vydavatelství a jazyk):

.....

.....

.....

16. Další připomínky:

.....

.....

.....

Vaše jméno, adresa, telefon, e-mail (nepovinné údaje):

.....

Vyplněný dotazník zašlete prosím na adresu České národní agentury Mládež, která Vaše připomínky předá kompetentním osobám v Radě Evropy. Pokud byste raději dotazník vyplnili na počítači, kontaktujte nás na níže uvedené e-mailové adrese a my Vám jej zašleme v elektronické podobě.

Národní institut dětí a mládeže MŠMT

Česká národní agentura Mládež

Na Poříčí 12

115 30 Praha 1

fax: 224 872 280

e-mail: youth@youth.cz

„Domnívám se, že člověk nepatří svému státu nebo své říši. Domnívám se, že jsme všichni jako členové lidského rodu jedním velkým společenstvím. Tím spíš dnes, kdy vstupujeme do éry jediné globální civilizace. Domnívám se, že nikomu z nás nemůže být lhostejno, co se děje s někým jiným, byť na místě vzdáleném. Nemůžeme tolerovat státu, byť to byl stát sebemocnější, utlačování člověka, potlačování jeho svobod, jeho práv. Existuje totiž vyšší hodnota, než je stát, a touto hodnotou je právě člověk. Stát, jak známo, má sloužit člověku, nikoli naopak. Pokud člověk slouží svému státu, pak by mu měl sloužit jenom v té míře, v jaké to je nutnou součástí dobré služby státu všem jeho občanům. Lidská práva jsou nad právy států. Lidské svobody jsou vyšší hodnotou než suverenita státu. Mezinárodní právo chrání jedinečnou lidskou bytost by mělo být nadřazeno mezinárodnímu právu chránícímu stát.“

Z Předmluvy Václava Havla

Kompas je manuál pro výchovu k lidským právům, určený vedoucím skupin mládeže, učitelům a dalším pedagogům. Předkládá konkrétní náměty a praktické aktivity podporující zapojení mladých lidí a rozvíjející pozitivní postoj k lidským právům v jejich bezprostředním okolí. Výchova k lidským právům je zde chápána v širokém smyslu – jako vzdělávací programy a aktivity orientované na podporu rovnosti v lidské důstojnosti. Mladí lidé jsou považováni za důležitý zdroj, o němž se lze při těchto činnostech opírat.

Manuál je výsledkem práce týmu autorů a pedagogů z různých oborů a odlišných kulturních prostředí. Je založen na metodách zážitkové pedagogiky a neformálních vzdělávacích přístupech, které kladou důraz na ty, kdo se učí, na prostředí, v němž žijí, a na problémy, které je zajímají.

Kompas nabízí inspiraci každému, kdo se zajímá o lidská práva, občanství nebo demokracii.

Rada Evropy má čtyřicet šest členských států pokrývajících prakticky celý evropský kontinent. Usiluje o rozvoj společných demokratických a právních zásad vycházejících z Evropské úmluvy o lidských právech a z dalších dokumentů o ochraně jednotlivců. Od svého vzniku v roce 1949 krátce po druhé světové válce se opírá o ideál usmíření.

ISBN 80-7203-827-3

Informace o dalších jazykových mutacích Kompasu jsou na stránkách:
<http://www.coe.int/compass>